

BHAVAN'S LIBRARY

This book is valuable and
NOT to be ISSUED
out of the Library
without Special Permission

ततः काले बहुतिथे कस्मिंश्चित्सुमनोहरे ।
वसन्ते समनुप्राप्ते राज्ञो यदुं मनोऽभवत् ॥ १
ततः प्रसाद्य दारसा तं विप्रं देववर्धितम् ।
यज्ञाय वरयामास संतानार्थं कुलस्य च ॥ २

11

1 Śi Ds continue Sarga 10 Ts begins with श्री
रामाय नमः. —^a Śi Ñ V B Ds.10-13 Ms अयः D7 अः;
Cm g.k.t as in text (for ततः). Ñ V B D7.10.13 Ms
व्यतिक्रान्ते; T3 G3 s Ms.2 तिथौ (for बहुतिथे). —^b Ñ
V B D7 10 13 Ms शिशिरे (for कस्मिंश्चित्). Ñ V B D10 13
Ms तदनन्तरं; G1 सुमनोरेमे. —^c Ñ V B Ds.3 10 13 Ms
वसंत (B3 *ते)समये प्राप्ते. —^d Ñ V B D7 10 13 Ms राजा
(for राज्ञो). D11 missing (for यदुं) Śi D1.2.12 मनोगमत्;
Ñ V B D7 10 11 13 Ms मनो दधे; Ds समगमत्; T3 G1
Ms मनो यत्, Cm t as in text (for मनोऽभवत्).

2 * Dt Ds 8 G2 Ms प्रगम्य; Ds प्रसाद्य, Cm g as
in text (for प्रसाद्य). —^b Ds वरं, D11 चर्चस, D12
वर्णनं (sic) (for देववर्धितम्). —^c Śi Ds before corr.
as in D1 11 12 यज्ञार्थं; D1 3 s यज्ञार्थं, D2 यदर्थं (for
यज्ञाय). Ds reads रया sup lin. in वरयामास. —^d D1-2.9
संतानार्थं; D11 अन्नानार्थं (sic). Śi D1-3 s 9 11 12 च बुद्धिमान्;
D4 14 T G2 4 M1 2 कुलस्य वै (for कुलस्य च). —^e For 2,
Ñ V B D7 10 13 Ms subst

343* स ऋष्यशृङ्गमन्वेत्य प्रणिषध्यामिषुष्य च ।
ब्राह्मणैः सह समन्य्य यदुं कर्तुं मनो दधे ।
होतारं वरयामास यज्ञे सतानकारणात् ।

[(1 1) B3 आहत्य, D12 अन्वेति (sic) (for अन्वेत्य) D7
Ms [अ]मिषाय (for [अ]मिषुष्य) —(1 2) All (except
B3) om. 1 2. —(1 3) D7 वारणं (for वरयामास)]

3 * Ds 9 (sub. lin) 12 Cg transp. च and स.
Ms तेनोचते (for राजानम्). —^a Śi D1-3 s 9 11 13 प्राप्त-
(D11 िति)सद्विषयः; Dt Ds 8 वसुधाधिपं, T2 च सुसकृतं;
T3 [इ]दं; G2 Ms [ए]नं सुसकृतं, G4 च समुकृत (sic)
(for च सुसकृतं) Ñ V B D7.10 13 Ms उक्त्वा (B3 ऋषिर्);
Ms राजा भूषोभ्य (V1 'ह)भाषत. —Ms om 3^a-4^b.
—^c D1 च; D7 मे (for ते) D11 सति-यतांस्तै (sic) (for
संश्रियन्तां ते). —^d D4 तुरगश्च; M3 तुरगं (for तुरगश्च).
Śi D1-3 s 7 9 11 12 स (D3 12 स)हावाथ (D1 'यश्च; D12
'य्याशु) द्विजातयः (D11 'जोसमा): .
—^e For 3^a, Ñ V B D10 13 subst .

344* सवारयाद्यु नृपते सभारान्यज्ञसाधकान् ।
सहायानपरंश्रात्र होतृन्त्यज्ञे समानय ।
वसिष्ठश्रुतींश्चान्यान्वसन्त्यसै यानपि द्विजात् ।

तथेति च स राजानयुवाच च सुसकृतः ।
संभाराः संश्रियन्तां ते तुरगश्च विमुच्यताम् ॥ ३
ततो राजावर्षाद्वाक्यं सुमन्त्रं मन्त्रिसत्तमम् ।
सुमन्त्रावाहय क्षिप्रमृत्विजो ब्रह्मवादिनः ॥ ४

[(1 1) V1 सभारयायाश्च (hypermetric); V3 सभा-
रयत्. B4 *पते (for नृपते). V2-4 साधनान् (for साधकान्).
—(1 2) V4 महा° (for सहायानपरश्च). —(1 3) Ñ1 V3
B2 वाक्य, V1 मायाश्च (sic), V2 च त्वन्, V4 D13 वैव; B1
अन्यान् (for चान्यान्). V1 च ***नपि द्विजात्; V2 आनया-
न्यानापि द्विजात्, V4 D13 अ (D13 ह्य to avoid hiatus)न्यानापि
द्विजोच्चात् (for the post. half).]

—After 3, Dt Ds 8 T3 G2 M1 3 read (for the second
time, cf v 1 1.8 4) 15^{ab}. Thereafter G2 M1 cont. .

345* इत्युक्तेषु महाभागो मुनावकृष्टकर्मणि ।
[G2 आश्लिष्टः (for अश्लिष्टः) .]

4 Ms om 4^{ab} (cf v 1 3) For 4^{ab} cf. 1.8 4^{ab}.
—^a B1 तत्र (for ततो) Dt Ds 8 G1 3 [अ]वर्षीत् (for
राजा). Dt Ds 8 नृपो; G1 3 स तद् (for [अ]वर्षीत्). Śi
D1-3 s 7 9 11 12 G2 M1-3 Ck. सूतं; Ñ V1.3 B2-4 D10
पतत्; V4 D13 पुनः; B3 पुनं (for वाक्यं). —^b Ñ V1.2 4
B D10 13 असितः स्थितं; V2 असिसंस्थितं (for मन्त्रिसत्तमम्).
Śi D1-3 s 7 9 11 12 ब्राह्मणान्सपुरोहितान्; Dt Ds 8 G2 M1.3
Ck ब्राह्मणान्वेदपारगात्. —^c T3 ब्रह्मवादिनं. Ck Ck ततो
राजा सूतमवर्षीत् । किमवर्षीदित्यतो ब्राह्मणेत्यादि । हे सुमन्त्र
ब्राह्मणान् वेदपारगानुविचारींश्चावाहय इति । Ck —^d For 4^{ab},
Śi Ñ V B D1-3 s 7 9-13 subst.

346* क्षिप्रमालय धमेज यज्ञार्थं मम सुवताम् ।
वेदविद्यामत्तत्वातान्यत्तकर्ममुनिशिष्याम् ।
सुवभाष्यविद्विश्चैव वेदवेदाङ्गपरम्गात् ।
गृहमेधिद्विद्विश्च वृद्धानपि कलत्रिणम् ।
श्रोत्रियांश्च विदेशस्थास्तकृष्य त्वमुपाणय । [5]

[D11 om 1. 1-3, Ñ V B1.3 D10 13 om 1. 2-5, D2
om 1. 4-5. —(1 1) Ñ V B1 3 D10 13 शीघ्रम् (for क्षिप्रम्).
Ñ (illeg) (for त्वा) V1 3 B3 D10 ये त्वा, V2 4 B1 D13
ये वत्, D7 धमेजान् (for धमेज). D1 यज्ञार्थं (for 'र्थ). Śi D3
सु (D2 त) वेदमुपाणय. D. 'सुवत्, D12 'सुवत्रः (for मम सुवताम्).
Ñ V B1 3 D10 13 वृक्ष (Ñ1 illeg)न्वर्तान्तोपेन (for the
post. half). —B2 reads lines 2-4 in marg. —(1 2) Śi
न्यायः; B3 वेदः (for वत्). —(1 4) Śi B2 4 D2.3 s 9 11.12
'मेधिने (D12 'न) (hypermetric) (for गृहमेधि-). B4
वृद्धांश्रापि, D11 वृद्धानपि (sic) (for वृद्धानपि). D9 कल्पिणात्
(sic) (for कल्पिण). —(1 5) Śi B3 सत् (for
त्वमुपाणय)]

ततः सुमन्त्रस्वरितं गत्वा त्वरितविक्रमः ।
समानयत्स तान्विप्रान्समस्तान्वेदपारगान् ॥ ५
सुयज्ञं वामदेवं च जावालिमथ काश्यपम् ।
पुरोहितं वसिष्ठं च ये चान्ये द्विजसत्तमाः ॥ ६
तान्पूजयित्वा धर्मात्मा राजा दशरथस्तदा ।

On the other hand, M₄ subst. :

347* सुमन्त्र ऋत्विजो ये मे तान्सर्वांश्चिप्रमानय ।

☞ Dt D₄ (second time begins with श्रीराम ३)
. ६. १. 14 S (except M₄) read for the first time st.
5-21 after 1.8.4 repeating (G₂ om. 16 and 17)
here. The comm. r m g k t also agree with the
above MSS. As all the st. are not cited by the
comm. they are generally omitted in the notes.

5 Dt D₄ ६. १. 14 S (except M₄) (all second time)
transp. 5 and 6. —^a T₃ (second time) G₄ (both
times) M₂ (first time) त्वरितः (for त्वरितं). —^b G₂
न् *inf. lin.*, M₃ य *inf. lin. sec. m* in समानयत्. Dt
G₁. 3 M₂ (all both times, M₂ second time before
corr.). D₄ ६. १. 14 G₂ 4 M₁ 3 (all first time) सर्वांश्च (for
विप्रान्). —^c D₄ (both times) समर्थान् ; G₁ 3 M₂ 3
(all first time) गुरुस्तान् (for समस्तान्). D₄ G₁ 3
(all first time) सपुरोहितान् (for वेदपारगान्).
—For 5, Śī N̄ V B D₂ 3 5 7. 9-13 M₄ subst. .

348* ध्रुवा तु राज्ञो वचनं सुमन्त्रस्वरितस्तदा ।
आनयामास तान्सर्वांश्चाज्ञान्वेदपारगान् ।

[(1. 1) D₂ 5 7 [अ] य (for ग). N̄ 1 V₂ 4 B₁ D₁₀ M₄
स राज (N̄ 1) वचनं हत्वा, N̄ 5 V₁ 3 B₂ 4 D₁₀ स राजवचनाचापि
(for the prior half). D₂ स्वमन्त्र (for ह्वमन्त्र). Śī
D₂ 13 त्वरितः ; V₂ मुदितस्य (for त्वरितस्य). B₄ तथा (for तदा).
—(1. 2) N̄ V B D₁₀ 13 M₄ होतृस्तान् (for तान्सर्वान्). N̄
V B D₁₀ 13 M₄ वेदवेदांगपरवात् (for the post. half).]

—For 5, D₁ subst. and reads after 6 .

349* तानागतान्द्विवाप्राज्ञा पूजयामास धार्मिकः ।

6 Dt D₄ ६. १. 14 S (except M₄) (all second time)
transp. 5 and 6. —^a V₂ स्वयं तु ; D₁ सुमन्त्रं (for सुयज्ञं).
D₁₀ वामदे (corrupt) (for वामदेवं). —^b B₄ जावालिम् .
D₂ (second time) कश्यपं (for काश्यपम्). Śī D₁ 3 5.
7. 9. 11. 13 क (D₂ का) इत्यं तथा (D₃ दा). —^c Śī D₄
तथैवान्ये द्विजातयः ; N̄ V B (B₁ partially *sup. lin.*)
D₁₀ 11. 13 M₄ तथा (B₄ दा) न्यान्विजसत्तमान् (D₁₀
सुयज्ञान्). Dt D₄ 6 G₁ 3 (G₁ 3 both times, others
first time) ये चाप्यन्ये द्विजोचमाः ; D₁ २. 11 तथैवान्यान्द्विजोच-
(D₁ १*) मान् ; D₂ 7 तथैवान्श्च द्विजोचमान् ; D₄ G₁ M₁ 9

इदं धर्मार्थसहितं श्रुक्षणं वचनमब्रवीत् ॥ ७
मम लालप्यमानस्य पुत्रार्थं नास्ति वै सुखम् ।
तदर्थं हयमेधेन यक्ष्यामीति मतिर्मम ॥ ८
तदहं यष्टुमिच्छामि शास्त्रद्वयेन कर्मणा ।
ऋषिपुत्रप्रभावेन कामान्प्राप्स्यामि चाप्यहम् ॥ ९

(all second time) ये चाप्यन्ये द्विजातयः ; D₉ तथैवान्ये ये
द्विजातयः ; T₃ (second time) ये चान्ये तु द्विजात (त *sup.*
lin) यः .

7 * D₁ पूजयित्वा तु (for तान्पूजयित्वा). D₉ धर्मेण
(for धर्मात्मा). N̄ V B D₁₀ 13 तानागतान्पूजयित्वा. —^b
T₂ M₃ (both first time) तथा (for तदा). —After 7^{ab},
M₂ (second time) ins.

350* स्वरेण महता चरीो गम्भीरगानुनादिना ।

—^a V₂ सद्गुरुः ; D₂ संयुक्तं ; D₃ वचनं (for सहितं). Dt
D₄ ६. १. 14 T G M₁ 3 (all second time) धर्मांशसहितं युक्तं
(T₂ विप्रं). —^b D₁₁ ह्रस्वक्षणे (sic) (for श्रुक्षणं). N̄ V B
D₁₀ transp. श्रुक्षणं and वचनं. D₄ G₁ 3 M₃ (all first
time) वार्यं श्रुक्षणमथायचीत् .

8 * Dt D₂ 8 (all second time) Ctp (first time)
सातप्यः ; D₂ 7 वै तप्यः ; Ct as in text (for लालप्यमानस्य).
—^b Dt D₂ 8 9 11 T₃ (second time) M₃ Ct (Dt D₂ 8
M₃ Ct first time) सुतार्यं (for पुत्रार्थं). Śī D₂ 11 12 मे
(for वै). Śī D₁ 3 5 7. 9. 11. 13 सुतः (for सुयज्ञम्). —^c Dt
D₄ 6 8 T₃ G₁ 3 M₂ (all second time) पुत्रार्थः ; D₁ 3 7. 9 11
M₂ (second time) तदर्थः ; Ct (first time) Ct as in text
(for तदर्थं) ; C̄ Ct (first time) सुतार्यं सुतसुदितस्य लाल-
प्यमानस्य पुनः पुनर्भृशं च विलपतो राज्यादिनापि सुतं न भवति ।
सातप्यमानस्य इति पाठे पुनः पुनर्भृशं च तपः हृषीत इत्यर्थः ।
अयमेव पाठो युक्तः । एवं सुतार्यं तप्यमानस्येत्युक्तेः । C̄ —^d
D₁₁ यथासि (for यक्ष्यामि). Dt om. (hapl.) मतिः. —For
8, N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst. .

351* काङ्क्षतो ह्यनुरूपा मे सवतिर्नोपपद्यते ।
तदर्थं वाजिमेधेन यजेयमिति मे मतिः ।

[(1. 1) V₂ काङ्क्षते, M₂ काङ्क्षते (sic) (for काङ्क्षते). M₄
[अ]पि (for हि). N̄ 1 [अ]नुरूपालः ; D₁₀ [अ]नुरूपेण (for
[अ]नुरूपा मे) —(1. 2) V₃ तदर्थं (for तदर्थं). N̄ 1 यजेन
(also as in text). D₁₀ वाश (for वाजिमेधेन). N̄ 2 B₄
यजेदत् ; V₁ यजेयम् ; D₁₀ यजेदत् (for यजेयत्).]

9 * Śī D₁ 3 5 7 9 11. 13 तदर्थं यष्टुकामोश्च (D₂ 11 हं).
—^b Śī N̄ 1 V B₁ 2 6 Dt D₄ ६. १. 11 13 S (Dt D₄ ६. १.
T₃ G₁ 3 M₁ 3 second time) हयमेधेन ; N̄ 2 B₁ D₁₀
वाजिमेधेन ; D₁ 3 7. 9 13 हयपूर्णेण ; G₂ M₁ (first time)
विधिपूर्णेण (Dt D₄ 6 T₃ G₁ 3 M₂ 3 first time and D₁₁
T₁ 5 G₄ both times as in text) (for दाप्यरेण). N̄ V

ततः साध्विति तद्वाक्यं ब्राह्मणाः प्रत्यपूजयन् ।
 वसिष्ठप्रमुखाः सर्वे पार्थिवस्य मुखाच्छ्युतम् ॥ १०
 ऋष्यशृङ्गपुरोगाश्च प्रत्युच्युर्नुपति तदा ।
 संभाराः संभ्रियन्तां ते तुरगश्च विमुच्यताम् ॥ ११
 सर्वथा प्राप्स्यसे पुत्रांश्चतुरोऽभितत्रिक्रमान् ।

यस्य ते धार्मिकी बुद्धिरियं पुत्रार्थमागता ॥ १२
 ततः प्रीतोऽभ्यद्राजा श्रुत्वा तद्विज्रभाषितम् ।
 अमात्यांश्चापनीन्द्राजा हर्षणेदं शुभाक्षरम् ॥ १३
 गुरुणां वचनाच्छीघ्रं संभाराः संभ्रियन्तु मे ।
 समर्थाधिष्ठितवाक्यः सोपाध्यायो विमुच्यताम् ॥ १४

B D10 13 M4 साम्न (for कर्मणा) D3 पूजेण प्रत्यपूजयन्
 —D3 om 9°-20° —°) Ñ V B D10 13 T1 2 G2 M4 4
 (T1 2 G2 M1 second time) प्रसादेन, D3 5 11 (after
 corr) °ण (for प्रभावेन) —°) S1 D1 3 5 11 12 काम, D1
 कांक्षा (for कामान्) D3 प्रत्यामि (sic), G1 प्राप्नोमि (for
 प्राप्स्यामि) S1 D3 11 12 [अ] हृ द्विजा, D1 [अ] मीप्सित, D3
 वाच्यह (for वाच्यहम्) Ñ V B D10 13 M4 भवता चापि
 तेजसा —For 9°d, Dt D4 8 8 14 T G M1-3 Cm g k t
 (all first time) subst

352* कथं प्राप्स्याम्यह काम बुद्धिरत्र विचार्यताम् ।
 [Dt D3 8 निश्चित्या (for विचार्यताम्)]
 —After 9 Ñ V B D10 13 M4 10S

353* अतुयुक्तु नामत्र भवन्त शरणागतम् ।
 [M4 तत्र (for अत्र)]

10 D3 om 10°d (cf v1 9) —°) V4 सायु (for
 तत) V2 चामान्य (for तदावय) —°) Ñ V B D10 13
 M4 तेन्य°, D2 तत्र°, D3 7 सम° (for प्रत्यपूजयन्) —°) Ñ
 V B D10 13 M4 प्रीता (for सर्वे) M3 वसिष्ठमुपया सर्वे च
 —°) Dt D3 8 14 S (except M4) Ct (all first time)
 मुखोरित, D1 2 9 मुखच्युत, G2 (second time) मुखा
 च्युत, Cg (first time) as in text (for मुखाच्युतम्)
 Ñ V2-4 B D10 13 M4 प्रशासुश्च त वृष, V1 प्रशासव्युत
 नृप (sic)

11 2 1) S1 Ñ V B D10 13 M4 तेषु (for वृष) —°) Ñ
 V B D10 13 M4 तमुचुर, D12 प्रसव (sic) (for प्रत्युचुर)
 S1 D1-3 5 7 11-13 तत, Ñ V B D10 M4 पुन (for तदा)
 T2 (second time) प्रत्युवाच मदीपति —For 11°d, Dt
 D4 8 8 14 T G M1-3 (all first time) subst

354* ऊचुश्च परमनीता सर्वे दशाय वच ।
 11°d = 3°d —°) D12 संभार (sic) (for संभारा) V2 3
 D2 सश्रयंता, B3 समिधावाश् (both sic) (for संभ्रियन्ता)
 Ñ V B D10 13 च, M4 ये (for ते) —°) Ñ V1 B2 4 D10
 M3 (first time) तुरगश्च, V2-4 तुरग च D1 तुरगश्च (sic)
 (for तुरगश्च) V3 प्रमुच्यता (for विमुच्यताम्) —After
 11 Dt D3 8 T3 (for the third time cf v1 3) D4
 M2 (for the second time cf v1 1 8 4) read 15°d

12 °) M3 सर्वथा (°था inf lin sec m) D3 प्रा
 प्स्यसे (sic) (for प्राप्स्यसे) —°) M3 रसेश्च inf lin in
 पुत्राश्च D4 T8 (both second time) च वारो (for चतुरो)
 S1 सेजस (for विज्रमान्) Dt D4 8 8 14 T G M1-3 (all

first time) क्षमिरे (D4 T3 °री) तश्च पार्थिव (T3 राचव)
 —°) D2 2 7 इदती (D2 ह्य ते) समुपागता —For 12 Ñ
 V B D10 13 subst

355* प्राप्तासि नियत पुत्रानीप्सितान्वरमद्युतो ।
 पुत्रार्थे धर्मसंयुक्ता यस्य ते मतिरीदृशी ।
 [(1 1) V1 2 4 B1 9 4 D10 प्राप्तासि, D12 प्राप्तासि (for
 प्राप्तासि) V1 *** बुवीन्, V2 अमर° (for परमबुवीन्) —(1
 2) V2 4 पुत्रार्थे (for पुत्रार्थे)]

13 °) Dt D3 8 (all first time) तुष्टो (for प्रीतो)
 —°) Ñ V B Dt D4 8 10 13 T3 G1 M2 3 (Dt D4 8 M2 3
 first time T3 both times) [ए] तद्, Dt D4 8 (all
 second time) तु, D3 3 च, D4 (second time) [ए] व (for
 तद्) Ñ V B D10 13 ऋषि° (for द्विजभाषितम्) —°) Dt
 D6 8 (all both times) अमवीद् (for चाववीद्) S1
 D1-3 5 7 9 12 M4 तत्र (for राजा) D12 अमत्याश्चापनीन्द्र
 (sic) —°) T3 (second time) च [for [इ] द्वे] S1
 D1-3 5 7 9 11 12 हर्षवेगाकुलाक्षर, Dt D6 8 (all first time)
 हर्षव्याकुललोचन, D4 14 S (except M4) Cg k (all first
 time) हर्षपर्याकुलेशण —For 13°d, Ñ V B D10 13
 subst

356* सुमन्त्रप्रभृतींश्चैवमनवीन्मन्त्रिणसत्तमान् ।
 [D12 मन्त्रिणसत्ता (for मन्त्रिणसत्तमान्)]

14 °d) D3 अक्षर (for अक्षरान्) T3 (second time)
 संभारान् (for संभारा) D2 संश्रयंतु (sic) (for संभ्रियन्तु)
 Dt D4 8 8 14 S (except M4) (D12 T1 G4 both times
 others first time) संभारा संभ्रियता मे गुरुणा वचनादिह
 —For 14°d Ñ V B D10 13 subst

357* गुरुणामाजयैषा मे यज्ञसंभारविस्तर ।
 बाधु संभ्रियता कुरदो युन्माभिर्मम चाजया ।
 [V1 [ए] व * B4 [ए] जेषा मे (hypermetric) (for
 [ए] जा मे) N9 य * B1 यजे (for यज) B1 विस्तर D10
 विस्तरान् (for विस्तर) —(1 2) V2 3 सश्रयंता B3 सश्रयितं
 (sic) (for सभ्रियता) V3 कुरदो (for कुरदो) Ñ V1 3 B2 4
 D10 शासनान् (for चाजया)]
 —Thereafter cont

358* यथा न भवति लिङ्ग केनचित्द्विधीयताम् ।
 [V1 केनचित्द्विधीयता (sic) V4 D13 तथा नीतिद्विधीयतां (for
 the post half)]

सरय्वाश्चोत्तरे तीरे यज्ञभूमिर्निधीयताम् ।
 शान्तयश्चाभिनर्धन्तां यथाकल्पं यथाविधि ॥ १५
 शक्यः कर्तुमयं यज्ञः सर्वेणापि महीक्षिता ।
 नापराधो भवेत्कष्टो यद्यस्मिन्क्रतुसत्तमे ॥ १६

—V₄ om 14°-15° —^o Śi D1-3 5 7 9 12 अमत्याविधि-
 (D2 3 7 १३) तद्व (D₉ १३), N₁ V1-3 B D10 11 12
 सुमन्त्रा, N₂ सुमन्त्राभिगतद्व (for समर्थोविधितद्व) D2 3 7
 चास्त्य, D₉ स्वाथ, G₃ चास (sic) (for चाथ) —^d D2
 तुरगश्च, D3 7 तुरगश्च (for सोपाध्यायो)

15 Śi V₄ om 15^{ab} (for V₄ cf v1 14) Dt
 D₆ 3 T₃ (third time) D₄ M₂ (second time) after
 11 D14 T1 2 G1 3 4 (first time) after 1 8 4, G₂
 M1 3 (second time) after 3 read 15^{ab} D1-3 5 7 9 11
 read 15^{ab} after 16^{ab} —^a B₃ Dt (both times)
 D4 (second time) 7 8 (second time before corr)
 10 11 दार^o (for सरय्वाद्व) N₁ V1 3 B D10 13 च (V₃
 चा) परे (V₁ missing) पारे, D1 3 5 11 12 सरित् पारे, D₄
 (second time) reads in marg, M₄ कूले (for चोत्तरे
 तीरे) M₃ (second time) रमणीयप्रदेशे तु —^o D12
 शातयित्वा (sic) (for शातयश्च) Śi [अ]निकल्प्यता, N₁
 B₃ [ए]व नियता, N₂ V1 १ 4 B1 2 4 D12 13 [ए]व तत्रैव,
 V₃ तथैवात्र, Dt D₄ 5 9 14 T G₂ 4 M1 2 (D14 T G₂ M1
 both times G₄ second time all others first time)
 [अ]पि^o, D1 [अ]न्यकल्प्यता (sic), D2 3 5 9 11 12 [अ]पि
 कल्प (D₂ १६प्य, D12 १६पा [sic]) ता, D7 [अ]पि जल्पता,
 M₄ [अ]पि मे तत्र (for [अ]भिनर्धन्ता) —^d Śi D1-3
 5 7 9 11 12 तत्र कल्पेत् (D12 १६प्ये), N₁ यथाविधि, G1 3
 यथानाल (for यथाकल्प) N₂ 1 रिनिमिता, D1 2 M₃ (second
 time) यथा विधि (for यथाविधि) N₁ V B2-4 D10 12 M₄
 त्रियतां (V₃ B₄ D10 M₄ यतां) रिनिमिता, B1 विधिना
 रिनिमिता —After 15 D12 12 ins

359* दान्यमास(सु) यथा यज्ञं तस्मै सविधीयताम् ।

[Cf 16^{ab} in Śi D 5 9]

16 G₂ reads 16 and 17 after 1 8 4 omitting here
 —^o Śi D1-3 5 7 9 M₄ दान्यम् (for दान्य) N₁ illeg
 after दान्य Śi D1-3 5 7 9 M₄ दासु, N₂ V1 3 4 B₃ 4
 D10 12 दासुम्; V₂ B1 यदुम्, B₂ D13 [अ]वासुम्, Dt
 D₆ 8 14 T₃ 3 G M1 3 (M₃ both times all others first
 time, प्रासुम्, D11 [अ]प्यासुम् (for कर्तुम्) Śi महा,
 D1-3 5 7 9 M₄ यथा (for अथ) Śi D1 2 5 9 यज्ञ (for यज्ञ)
 —^d N₁ V B D10 12 M₄ नाराधने, D १६दं, D11 12 नाराधने
 न (for सर्वेणापि) V₄ १६दा, D11 12 क्षिना (for महीक्षिता)
 Śi D₂ 5 9 १६दं सविधीयतां, D₂ 7 तथा सर्वं विधीयतां —^o
 Śi D1 5 (second time) 5 9 11 M1 नापचारो, D₂ 3 नोपचारो,

छिद्रं हि मृगयन्तेऽत्र विद्वांसो ब्रह्मराक्षसाः ।
 निधिहीनस्य यज्ञस्य सद्यः कर्ता विनश्यति ॥ १७
 तद्यथा विधिपूर्वं मे क्रतुरेप समाप्यते ।
 तथा विधानं क्रियतां समर्थाः करणेऽपिह ॥ १८

D7 नोपवादो, D12 नाचपरो (sic), G₂ M1 (both first
 time) न प्रमादो (for नापराधो) Śi D₂ 12 राट्टे, D1 3 7
 दुष्टो, D₂ क्रुद्धो, D11 कश्चिद् (for कष्टो) —^d Śi D1-3
 5 7 11 यथा (for यदि) Śi D1-3 5 7 11 12 पुणवे (D₂ १६
 sic) (for सत्तमे) —For 16^{cd}, N V B D10 12 M₄
 subst while D12 ins after 16^{ab}

360* न चैवाश्रद्धधानेन न चात्यद्रिणेन च ।

[V₂ नान्य, V₃ नचान्य D10 om (hapl) न (for न
 चाल्य) M₄ न चात्यद्रिणेन च (for the post half)]

17 G₂ om 17 (cf v1 16) —^o M₄ छिद्राणि
 (for छिद्रं हि) Śi D₂ 12 मृगयते तु, N₁ V1 3 4 B D₂ 3
 7 9 12 G₂ 4 M1 (G₂ 4 M1 second time) मृगयत्यत्र, V₃
 D10 मृगयत्यत्र, Dt D₆ 8 (all second time) मृगय
 त्येते (for मृगयन्तेऽत्र) —^d N₁
 (N₂ illeg) य**, V B D₂ 3 7 10-12 M₄ यज्ञ (B₄ १६
 before corr) प्रा (for विद्वांसो) —^o Śi D1 5 12 विज्ञे
 तु तस्य, N₁ D₄ (both times) 12 विज्ञितस्य हि (D12 तु),
 N₂ V1-3 B1 D10 M1 विज्ञितस्य च, V₄ विज्ञभूतस्य, D₂ विधि
 तस्य तु D11 विधितस्य तु (sic), D12 (second time) T1 2
 (both both times) G₄ (second time) वि (first time
 नि) हृतस्य च, M₃ (both times) निहृतस्य हि (first time
 तु), M₄ विनिज्ञितस्य (for विधिहीनस्य) —^d Śi या
 (probably क) तां सद्यो, N₁ V₂ 2 B₂ 2 सहतापि, N₂ B₃
 D10 संयष्टापि, V₃ सकर्तापि, V₄ B₄ स भतापि, D1-3 5 7 9
 11 12 कता सद्यो (by transp), D12 कर्तापि हि (for सद्य
 कर्ता)

18 ^a D₂ तथा च, D₂ 7 M₄ यथा च (for तद्यथा) N₁
 V B D10 12 M₄ [अ]यमग्निनेन, D₆ (second time) १६दं
 मे (for निधिपूर्वं मे) —^b N₁ V B D10 12 M₄ मन यज्ञ
 (for क्रतुरेप), D₂ 3 7 समाप्यता —^o D₂ यथा (for तथा)
 D₄ 8 (before corr) (both second time) त्रियतां (for
 त्रियता) —^d Śi D1 5 11 12 T₃ (second time) समर्थे,
 D₂ 4 (second time, before corr) समर्थे, D₂ 7 समर्थे,
 D11 समर्थो (for समर्था) Śi D₂ 10-12 सत्रयर्मणि (Śi १७),
 Dt D₆ 8 (all first time) सायनेत्यनि, D1-3 7 9 तत्र कर्मणि,
 D14 T G M1 (first time) D14 G₄ both times) १६पि
 (for करणेऽपिह) —For 18^{cd}, N V B D10 12 M₄
 subst

361* तथा समर्थैर्यज्ञोऽयं मयदि सविधीयताम् ।

तथेति च ततः सर्वे मन्त्रिणः प्रत्यपूजयन् ।
पार्थिवेन्द्रस्य तद्वाक्यं यथाज्ञप्तमकुर्वत ॥ १९
ततो द्विजास्ते धर्मज्ञमस्तुदन्पार्थिवर्षभम् ।

अनुज्ञातास्ततः सर्वे पुनर्जगुर्मुपैयागतम् ॥ २०
गतानां तु द्विजातीनां मन्त्रिणस्ताचराराधिपः ।
विसर्जयित्वा स्वं वेदम् प्रविवेश महाद्युतिः ॥ २१

इति श्रीरामायणे वालकाण्डे एकादशः सर्गः ॥ ११ ॥

[\tilde{N} 1 समस्ते (sic) (for समनेर्), \tilde{N} 1 यनोव (sic); \tilde{N} 2 D10 कनोव, M4 कनेन (for यज्ञोऽय), D12 transp. समते and भवन्ति, M4 सप्रधानता (for मन्त्रिणिकान्),]

19^a) D12 repeats तथे, \tilde{S} 1 D5 11 12 तद्वचः श्रुत्वा; \tilde{N} V B D10 13 च नृपस्याज्ञां; Dt D4 6 8 14 T G M1-3 (all first time) चाद्ययन्; D1-3 7 9 तद्वचः; T3 (second time) च वचः सर्वे (for च ततः सर्वे), D9 om (hapl.) 19^b-21^a.—^b) \tilde{S} 1 पून*न्; \tilde{N} V B D10 13 M4 प्रतिपृष्ट त्ते (B4 च), Dt D6 8 Ct (all first time) प्रतिपृजिताः; D1-3 7 सम; T2 (second time before corr.) पूरयन्; Cg k tp (all first time) as in text (for प्रत्यपूजयन्).—^c) \tilde{S} 1 D1-3 5 7 11 12 सर्वे (for वाक्यं)—^d) Dt D6 8 (all first time) यथापूर्वं (for यथाज्ञप्तम्), Dt D4 6 8 14 T G M1-3 (all first time) निशम्य ते (for अनुयत), \tilde{S} 1 D1-3 5 7 11 12 य- (\tilde{S} 1 त)थाज्ञां (D2 ङे) प्रत्यपालयन्.—For 19^a, \tilde{N} V B D10 13 M4 subst

second time) तेषु विप्रेषु (for तु द्विजातीनां), \tilde{S} 1 D1-3 5 7 11 12 गतेषु द्विजमुद्येषु; M2 (second time) तेषां गतानां विद्यानां.—^b) \tilde{S} 1 D1-3 5 7 11 12 [अ]वि; D9 [अ]वि (for तन्),—For 21^a, Dt D4 6 8 14 T G M1-3 (all first time, cf. v. l. 1.8 4) subst.;

363* इत्युक्त्या भूपदारूलः सचिवानिदमवधीत् ।
—^a) \tilde{S} 1 D1-3 5 7 9 11 12 विसृज्य (D1-3 11 विसर्ज्ये) सर्वान् (for विसर्जयित्वा), D2 6 स्व- (D6 second time before corr. as in text)—^d) Dt D6 8 (all both times) महामनिः (for महाद्युति).—For 21, \tilde{N} V B D10 13 M4 subst. :

364* तेन्यथ द्विजसुरेषु गतेषु स नराधिपः ।
शेषानुष्ठानमाज्ञाप्य विवेशान्त पुरं ततः ।
[(1 1) V2 तेन्यथ, V4 देषु वै (for तेन्यथ), B3 (m.) देषु च (for गतेषु) V4 om. (hapl.) from l. 2 up to 1 12 2^b.—(1 2) V1 अज्ञाप्य, D19 अज्ञाप्य, M4 आश्लिष्य (for अज्ञाप्य) V2 तदा]
—After 21, \tilde{S} 1 D1-3 5 7 9 11 12 ins. *

365* पुत्रार्थं सममिद्रेतं निवृत्तं चाभ्यमन्यत ।
[\tilde{S} 1 D5 12 प्रजावे (D5 षे) (for पुत्रार्थं), D12 निवृत्तं (for निवृत्त), D9 नदत, D11 चाप्य (for चाभ्यमन्यत).]

Colophon \tilde{S} 1 V4 D5 12 om (Sarga continued).
—Kānda name \tilde{N} 2 D4 10 om V1-3 B D11 श्वादि;
D13 अयोध्या—Sarga name S om. \tilde{N} 1 V2 अश्वमेध-
संभार, \tilde{N} 2 V1 B2-4 D10 अश्वमेधारंभ; V3 अश्वमेधयज्ञ-
प्राप्तनः; B1 अश्वमेधयज्ञसंभार; D1 2 9 यज्ञकर्माधि (D9
जे)मनः; D3 7 कर्मवितनः; D11 यज्ञसंभार.—Sarga no.
(figures, words or both) \tilde{N} 1 V1 B1 4 D3 om.
 \tilde{N} 2 B2 3 D10 11 (as in text) V2 13, V4 10, D1
9 D7 8 D2 नवमः; D9 M4 एकादशः (as in text),
D14 S (except M4) द्वादशः; Dt D4 6 8 द्वादश 12, D11
both (as in text) D13 इत्यर्थे-यणे-काङ्क्षे मेधसं-नामे
ध्यायः (lacuna in the place of dash).—After
colophon, G1 2 4 M1 2 conclude with श्रीरामाय नमः,
G3 with श्रीमते रामानुजाय नमः.

362* यथाज्ञप्तमदोषेण चक्रुर्नृपतिशासनम् ।
[V3 वद् (for यथा-), V4 यज्ञ्व (for [आ]ज्ञप्तम्).]
20 D9 om 20 (cf. v l 19).—^a) Dt D4 6 8 14 T G M1-3 (all first time) तथा (for ततो), \tilde{N} 1 च; \tilde{N} 2 तु (for ते), \tilde{S} 1 Dt D1-3 11 12 14 T G M1-3 (Dt D4 6 8 14 T G M1-3 first time) धर्मज्ञाः; \tilde{N} V B D10 13 M4 राजानम् (for धर्मज्ञम्).—^b) \tilde{S} 1 D1-3 5 7 11 12 वर्षयित्वा च (D3 7 तु) तं (D11 ते) नृपं, \tilde{N} V B D10 13 M4 आ (V3 सं) मन्त्र्य (V1 *) प्रतिपृष्ट्य (N2 V1 4 B1 D10 नृह) च (B1 ते) Dt D4 6 8 14 T G M1-3 Cr mg k t (all first time) वर्षयंतो नृपोत्तमं.—^c) \tilde{S} 1 अनुजगुस (for अनु-
ज्ञावात्), \tilde{S} 1 D1-3 5 7 11 12 तथा (\tilde{S} 1 D5 द्वा, D11 तौ) राजा (for तत. सर्वे), \tilde{N} V2 4 B D10 13 M4 अधिपन्नमस्त्व
त्युक्त्वा (\tilde{N} 1 * * *, D10 युक्त्वा) च (V4 om च, sub-
metric); V1 अधिपन्नमसि + करि; V3 अधिपन्नमस्तु तेष्युक्त्वा.
—^d) \tilde{S} 1 \tilde{N} V B D1-3 5 7 10-13 M4 प्रतिजगुसुर (for
पुनर्जगुसुर), B3 4 गताः; D12 तथा (for यथागतम्)

21 D9 om. 21^a (cf. v. l 19).—^a) T3 G2 M1 (all second time) गतेषु, Dt D6 8 T2 G2 M1 (all

पुनः प्राप्ते वसन्ते तु पूर्णः संस्तरोऽभवत् ।
 अभिप्राद्य वसिष्ठं च न्यायतः प्रतिपूज्य च ॥ १
 अन्नपीत्प्रथितं वाक्यं प्रसन्नार्थं द्विजोत्तमम् ।
 यज्ञो मे क्रियतां विप्र यथोक्तं मुनिपुंगव ॥ २
 यथा न विद्मः क्रियते यज्ञाङ्गेषु विधीयताम् ।
 भवान्निग्धः सुहृन्मह्यं गुरुथ परमो भवान् ॥ ३

12

Śi V₄ D₅ 12 continue the previous Sarga T₂ begins with श्रीरामचन्द्राय नम

1 V₄ om (hapl) from line 2 of 364* up to 2^b (cf v l I 12 21) Before 1, D₁₂ ins ref सू-उ-च —^a) M₄ तत (for पुन) Ñ V₁ 3 B₂-4 D₁₀ च (for तु) —^b) V₂ B₄ D₂ 11 13 पूर्ण (for पूर्ण) B₁ भवेत्, D₅ *वद् (for ऽभवत्) G₂ M₂ 4 पूर्णे सवस्तरे शुभे (M₄ तदा) Cg k as in text —After 1^a*, Dt D₅ 5 5 14 S Cmg k t ins

366* प्रसवार्थं गतो यष्टुं हृष्यमेधेन धीर्यवान् ।

[D₅ प्रसवार्थं Dt D₅ 8 ततो, D₉ गते (for गतो)]

—^a) Śi D₅ तु, Ñ V₂ 3 B D₁ 2 10 स, M₄ त (for च) —^b) V₁ स न्यायत (hypermetric) D₁₀ 'ज्ञ (for न्यायत) Śi D₁-3 5 7 9 11 13 प्रत्य (D₁₂ 12 'ति) पूनयद् (D₁ 'द्) Ñ V₁ B₄ D₁₀ 13 प्रतिगुह्य च, V₅ 'पायत, B₁ परि°, M₂ प्रत्य° (sic) (for प्रतिपूज्य च) M₄ प्रोवाच नृपतिस्त्वदा

2 B₄ om (hapl) from प्रथित up to अन्नवी in 4^a M₄ om 2 V₄ om 2^{ab} (cf v l I) —^a) Ñ₁ V₁ 2 B₁ Dt D₅ 9 प्रवृत्त, V₅ प्रवृत्त, D₅ 11 12 प्रभुर, G₁ 4 M₂ प्रवृत्त (sic) (for प्रथित) —^b) V₁ 3 B₂ D₁₀ 13 'र्थ, D₅ पूनयित्वा, Cmg k as in text (for प्रसवार्थं) Ñ₁ V₁-3 B₁-3 D₁₀ 13 नराधिप (for द्विजोत्तमम्) Ñ₂ प्रसवामनराधिप —^c) Dt D₅ 8 14 T₁ G₂ 4 M₃ ब्रह्मन्, G₂ M₁ अद्य (for दिग्) —For 2^a*, Śi Ñ V B₁-3 (B₄ om) D₁ 2 5 7 9-13 subst

367* यज्ञ सस्त्रियता श्रीर्षे यथाशास्त्र मुनिधितम् ।

[Ñ V₂ D₁₀ 13 संज्ञि (V₅ 'द्य) कर्ता, V₂ 2 D₁ 3 7 स क्रियतां, B₂ सस्त्रियतां (for संस्त्रियतां) D₁₁ स यज्ञ क्रियतां (for the prior half) Ñ V₄ शास्त्र (for -शास्त्र) Ñ D₁ 5 मुनिधित (D₅ 'त), V₂ B₂ 3 D₁₀ अनुष्ठित V₃ अनद्रित, D₂ 7 मुनिधित, D₂ 8 निरुधिग (sic) (for मुनिधितम्) V₁ तदनेनातरामना, B₁ तथा शास्त्रेषु निष्ठिन (both epic tag!) (for the post half)]

योढव्यो भवता चैव भारो यज्ञस्य चोद्यतः ।
 तथेति च स राजानमन्नवीद्विजसत्तमः ॥ ४
 करिष्ये सर्पमेवैतद्भवता यत्समर्थितम् ।
 ततोऽन्नवीद्विजान्दृष्ट्वा यज्ञ-कर्मसु निष्ठितान् ॥ ५
 स्थापत्ये निष्ठितान्श्रैव वृद्धान्परमधार्मिकान् ।
 कर्मान्तिकाश्चिश्लपकारान्वर्थं नीन्पन्नकानपि ॥ ६

3 B₄ om 3 (cf v l 2) —^a) D₅ विज्ञे Dt D₅ 8 Ct विज्ञा क्रियते, Cmg as in text —^b) Śi Ñ V₁-3 B₁-3 D₁-3 5 7 9 10 12 13 यज्ञप्रेनेत् (D₂ 'नैव, D₅ 'न हि) केनचित्, V₄ यज्ञे मे नेह केनचित्, D₁₁ यज्ञेऽस्मिन्केनचित्कचित् —^c) D₉ 11 लिग्ध (D₃ 'ज्ञ sic) (for लिग्ध) V₁ सकृत् (for सुहृन्) Ñ V₁ 2 4 B₁-3 D₁₀ 13 चैव (for मह्य) V₅ सुवीर्य (for सुहृन्मह्यं) —^d) Ñ V₂-4 B₁-3 D₁₀ 13 मम, V₁ D₄ T₂ 3 G₂ M₁-3 Cg t महाद्, D₁₂ मत (for भवान्)

4 B₄ om up to अन्नवी in 4^a (cf v l 2) D₁ repeats 4^{ab} after 29 —^a) D₁₂ अ*ता (for भवता) Śi चेह, Ñ₁ V₂ 3 D₂ 3 7 चैव, B₂ [ए] चैव, D₁₂ चैव (for चैव) —^b) D₅ 11 12 जानय (for चोद्यत) Ñ V B₁-3 D₁ (both times) —3 7 9 10 11 यज्ञार्थेषु (V₂ B₁ 2 उ) घत Śi यज्ञार्थे भार उद्यत —After 4^{ab}, B₃ ins

368* यथा श्रीर्ष भवत्येव अस्त्रिद्वेषैव वै क्रतु ।

[Note hiatus between the two halves]

—^a) D₂ च*, D₁₁ स च (by transp) —^b) D₁₁ उवाच (for अन्नवीद्) T₃ मुनिपुण्य, G₄ ऋषि° (for द्विजसत्तम)

5 ^b) D₁₄ समीरित, M₄ समीरित (for समर्थितम्) Śi Ñ V B D₁-3 5 7 9-13 भवतो (D₂ 'तत as in text) यद्भीरित (V₅ 'मिकाशित [hypermetric] D₃ 10 'दित), Ck as in text —^c) Ñ₂ V₁ 3 B D₁₀ 11 T₂ सर्वान्, Dt नन्दान्, Dt विद्मान्, D₂ वृहात्पुद्गल (ditto) (for वृद्धान्) —T₃ om 5^a-8^a —^d) G₁ 3 M₃ -कर्मणि, Cmg as in text (for -कर्मसु) D₁ निश्चितान्, G₁ 3 [अ] वस्थितान् (for निधि°)

6 T₃ om 6 (cf v l 5) —^a) Śi स्थापयता, B₁ स्थापने (sic), D₅ स्थापत्ये (sic) (marg sec m gloss स्थापत्ये स्थापये), D₁₂ स्थापया ये, D₁₃ G₄ स्थाप्यते (for स्थापये) Śi Ñ V₁ B D₁-3 5 7 9 12 13 चे (V₁ D₂ 12 ये, B₁ वि) ह स्थापयतां (for निष्ठिताश्चैव) V₅ 3 स्थाप्याश्चैव स्थापयतां, V₄ स्थापयद्य *स्थापयता, D₁₁ स्थापयतां ये स्थापयतो, Cmg k t as in text —^b) M₄ -समवाद्, Ñ V B D₁-3 5 7 9-12 वृद्धा परमधार्मिका —D₅ om (hapl!) 6^a-7^b D₁₄ repeats (ditto) 6^a —^c) Ñ V B D₁ 12 वर्गे (D₁₂ 'मां) हित्वा, Dt D₅ (m gloss

गणकाञ्चिदल्पिनश्चैव तथैव नटनर्तकान् ।
 तथा शुचीञ्चास्त्रविदः पुरुषान्सुबहुश्रुतान् ॥ ७
 यज्ञरुमि समीहन्तां भयन्तो राजशासनात् ।
 इष्टका बहुसाहस्री शीघ्रमानीयतामिति ॥ ८
 औपकार्याः क्रियन्तां च राज्ञां बहुगुणान्विताः ।
 ब्राह्मणानसथाश्चैव कर्तव्याः शतशः शुभाः ॥ ९

भक्ष्यान्नपानैर्बहुभिः ससुपेताः सुनिष्ठिताः ।
 तथा पौरजनस्यापि कर्तव्या बहुनिस्तराः ॥ १०
 आनासा बहुभक्ष्या चै सर्वाभैरुपस्थिताः ।
 तथा जानपदस्यापि जनस्य बहुशोभनम् ॥ ११
 दातव्यमन्नं निधितस्तत्कृत्य न तु लीलया ।
 सर्वनर्पा यथा पूजां प्रामुजन्ति सुसंस्कृताः ॥ १२

शिल्पिन) १० १३ १४ कर्मांतिका (Dt Ds १११ °कान्), D1 7 9
 कर्मांतना (for कर्मान्तिकान्) Ś1 Ds 5 7 9 लेपकरा (Ś1
 Ds °रान्), N̄ V B D10 11 13 लिपिकरा (V2 °कारा),
 D1 * ल्यकरा, D4 ११४ G1 2 4 M3 Cm g °कान्, D12
 उलेपकारान् (sic) T2 G2 M2 शिल्पिकरान्, M4 गतिकरान्
 (for शिल्पिकरान्) Ct as in text —^a Ś1 Ds 12
 खनकान्, N̄ V B D1 3 7 9-11 13 व (V1 D13 वा) धंका,
 D4 १ वर्षकान्, Cr mg t as in text (for वर्षधीन्) Ś1
 Ds 12 वर्षकान्, N̄ V B D1 3 7 9 10 13 खनका (N̄2 V1 3
 B2-4 D10 °कान्) Ds खनकान्, D12 खन*, M4 मानकीन्
 (for खनकान्) N̄2 V1 3 B2 4 D10 तथा (for अपि)

7 T3 om 7 (cf v1 5) D2 om 7^{ab} (cf v1 6)
 —^a N̄ V B D1 7 9-11 13 गणका, D2 गुणकाद्, T2 G4 M4
 गणिका (M4 °कान्, m also as in text) (for गणकान्)
 V2 D14 शिल्पिकार (D14 °कान्) (for नद्) N̄ V B
 D1 2 7 9-11 13 [अ] न्ये (for [ए] व) —^a D1 3 7 तथान्ये
 (for तथैर्) N̄ V B D1 3 7 9-11 नर्वेका (for °कान्)
 —^a Ś1 N̄ V B D1 3-5 7 9-13 M4 ततोव्रीच (for तथा
 शुचीर्) V2 चाख (for चाख) —^a Ś1 T1 2 G4 स
 बहुम् (T1 2 G4 °श्च as in text) नान्, N̄1 (before corr
 as in text) श्रुता, Ds r (ditto) सुबहु°, D11 च बहु°
 (for सुबहु°) M4 पुराणज्ञान्यहश्रुतान्

8 T3 om 8^a (cf v1 5) —^a Ś1 स्मारभाद्,
 N̄1 illeg for स (for समीहन्ता) —^a D3 स्मामतान्
 (sic) D9 दासना (for दासनात्) —^a Ś1 N̄1 B1
 D1-3 5 7 9 11 12 इ (D1 3 7 वि, D11 व) छिं च N̄2 V B2-4
 D10 M4 इष्टी (V2 4 °ष्टा) श्र, D12 द्रष्टु च (for इष्टका) Ś1
 B1 D1 2 5 7 9 11-13 °साह (D11 °*) स्त्री, N̄ V1 3 B2-4
 D10 °स्त्री, V4 D1 14 S (except G4) Cm °सा, G4 °च,
 Ct as in text (for बहुसाहस्री) —^a N̄ V1 3 B2-4 D10
 क्षिप्र (for शीघ्रम्) Ś1 N̄ V1 3 B Ds 7 13 चाह्वयत्, V2
 चाह्वय ताद्, V4 D1 9 10 12 जा (V4 D10 च, Ds आ) ह्वयत्, D2
 चाह्वयत्, D3 चानीयत्, D11 चाह्वय च व (sic) M4 स्व्याप्रिय
 ताम्, Cr m as in text (for जानीयताम्) Ś1 N̄ V B
 D1-3 5 7 9-13 द्विपान् (for इति)

9 ^a Ś1 N̄ V B D1-3 5 7 10-13 M4 Ck t उपकार्या
 (V2 °कार्यवद् [hypermetric] V4 °काया [by corr]
 D11 °कार्या, M4 °चर्या) Cr mg as in text (for
 औपकार्या) D11 नियता (for °र्या) D2 वै (for च) Ds

उपकार्यादि नियता —^a Ś1 Dt Ds १११ राज्ञो, N̄1 V2 4 Ds
 राज्ञा (for राज्ञा) D12 यज्ञो बहुगुणान्वित, G2 M1 तथा
 राज्ञा गुणान्विता —^a D1 ब्रह्मणा M4 [अ] त्र (for [ए] व)
 —^a Ś1 N̄ V B D1 3 5 7 9 13 नियता, D10-12 नियता
 (for कर्तव्या) D2 3 7 तथा (for शुभा)

10 ^a N̄1 अ* V1 3 4 D2 5 9 10 12 M4 अ (Ds मि)
 क्षात्र (for भक्ष्यान्न) —^a V2 सुनिपेता N̄2 D9 स्वनि
 (D9 °त्तु) छिता, V2 4 Ds 7 °धिता, D11 प्रति, M4 °छिने ।
 Cm g k t as in text (for सुनिष्ठिता) D14 om (hapl)
 from 10°—11° —^a T2 तदा, M4 नत् (for तथा) D9
 जनश्च (sic), G4 पर° (for पौरजनस्य) —^a T3 कर्तव्य
 (sic) (for कर्तव्या) N̄1 G2 त्रि (N̄1 in m) श्रुता, V2
 विस्तरात्, D2 4 T1 विस्तरा (for र्ना) Dt Ds १ कर्तव्याश्च
 सुनि° — After 10 Dt Ds १ Ct ins

369* आगताना सुदूराच पाथिबाना पृथक्पृथक् ।
 वाजिवापणशालाश्च तथा शय्यागृहाणि च ।
 भयाना महदावासा वैदेशिकनियोगिनाम् ।

11 D14 om 11^{ab} (cf v1 10) —^a V2 प्रायशो,
 Dt Ds M4 भवान्, D12 भवान् (for भवान्) Ś1 N̄1
 V2 B2 Ds 7 भक्ष्यान्ना, N̄2 B3 अ (B3 मि) क्षार्या, V1 3
 B1 4 D1 3 10 12 अक्षान्ना, V4 D13 रिस्तीर्णा, D9 अक्षान्ने,
 D12 भक्ष्याश्च, G2 M1 2 4 भक्ष्ण° (for भक्ष्या वै) —^a B1
 सर्ना काम (for °मेर) Ś1 N̄ V B D1 2 5 7 9-13 सु (N̄2 V2
 B2 4 D10 12 प्र) पृति (B4 °रिति, Ds सुपर्णि +, M4 उपा
 न्विता Cr mg t as in text (for उपस्थिता) —^a D4
 पौर, D9 यथा, T2 तदा (for तथा) Ś1 Ds °स्वेह, N̄1 °दे
 चैव, N̄2 V2 B2 °द (V2 १ २) श्रैव, V1 3 B2 4 D1 10 जा (B3
 या) नपद् चैव (B3 m also जनवैश्रैव), V4 D 3 7 जनपद्
 सर्व (V4 चैव), Dt Ds ११४ पौरनम्, D11 12 जनपदस्यैव,
 D13 G4 जन°, Cr as in text (for जानपदस्यापि) —^a
 Ds जनाना Ct as in text (for जनस्य) Ś1 N̄ V B
 D1-3 5 7 9-13 कर्तव्य (D7 °*) बहु भोजन (V3 विस्र°, V4
 योजन, D2 शोभन)

12 ^a Ś1 कर्तव्यम् (for दातव्यम्) Ś1 अन्व, V4 अर्थ
 (for अर्थ) V B1 2 4 D1 3 7 9 13 M4 विविध, D12 विविध*
 (for विविधत्) —^a N̄ V B D1 3 7 9 10 13 M4 संकृत
 (B2 °ल in marg as in text), D12 * कृत्य; Ck t as in
 text (for संकृत) D10 च (for तु) Ś1 N̄ V B D1 3 5
 7 9-13 M4 पी (V2 १ २) ह्या Cm g k t as in text (for

न चानज्ञा प्रयोक्तव्या कामक्रोधनशादपि ।
 यज्ञकर्मसु येऽव्यग्राः पुरयाः शिल्पिनस्तथा ॥ १३
 तेषामपि निशेषेण पूजा कार्या यथाक्रमम् ।
 यथा सर्वं सुनिहितं न किञ्चित्परिहीयते ॥ १४
 तथा भवन्तः कुर्वन्तु प्रीतिस्निग्धेन चेतसा ।
 ततः सर्वं समागम्य वसिष्ठमिदमब्रुवन् ॥ १५
 यथोक्तं तत्कारिण्यामो न किञ्चित्परिहास्यते ।
 ततः सुमन्त्रमाहूय वसिष्ठो वाक्यमब्रवीत् ॥ १६

लीलाया) —^o) Śi N̄s V 1 3 4 B Dt D1 3 5-11 13 14 T 2
 M1 सर्वे, Cm as in text (for सर्वे) V 6 काम (for पूजा)
 —^d) D 2 7 वंत् (for वन्ति) N̄ 2 सुहृ (sic) V 4
 D* 7 9 11 सस्कृता, D 3 सुस्तुता, D10 स, M 4 कृता, Ct as
 in text (for सुसकृता) —After 12 B* ins

370* तथा यत्नो विधात्वोऽ(तव्यो) भवद्भिः प्रियवादिभिः ।

13 *) Śi V 8 D1 3 5 7 11 13 नावमान (V 3 °ना),
 N̄ V 1 2 B D10 नापमान, V 4 न च मान Śi N̄ V B D1-3
 5 7 11-13 प्रयोक्तव्य (V 3 °व्या) G 2 M 3 न चाप्यवज्ञा
 कर्तव्या —^b) V 2 प्रोष (for प्रोष) Śi D 5 11-वद (Śi
 °शो) इच्छ, N̄ V B D1-3 7 10 11 13 कृ (V 4 °हृ) ष (V 2
 °त, V 3 °त) षन्ति, M 4 कृतापि च, Cg as in text (for
 वदतादपि) —After 13^{ab}, D 2 1 7 (all repeating as
 subst of 23°) ins 376* —^o) D 1 कर्मणि (for °तु)
 V 1 रि*, B 1 षड्या, D 3 व्यज्ञा, D 9 दक्षा, D10 सुत्वा (for
 ऽव्यग्रा) D 9 घोभनास (for सिट्पिनस) G 4 तदा (for
 तथा)

14 ^{ab}) V 1 क्षपि च (hypermetric) (for क्षपि) G 4
 कार्ये (for कार्ये) Śi D 3 11 12 transp तेषामपि and
 पूजा कार्या B 4 सुच Cg k t as in text (for क्रमम्)
 —After 14^{ab}, Dt D 4 5 14 S (M 4 subst for 14^{ab})
 Cm g t ins

372* ने च स्तु सुहृता सर्वे वसुभिर्भोग्नेन च ।

[D 1 Ct संघना, T 2 सुहृता (for सुहृता) Dt D 5 8 Cg
 वे स्तु भूयिना सर्वे (for the prior half)]

—M 4 om 14°—15° Dt D 4 8 T G 1 3 4 M 2 repeat D 8
 reads (var) 14° after 15 —^o) Dt D 5 8 (Dt D 5
 second time) यथेष्टे तद्, D 4 T G 1 3 4 M 2 (all second
 time) यथेष्टं तद् (for यथा सर्वं) N̄ 2 स्त, D 8 सु (for
 सु) N̄ 1 2 सुनिहितं सर्वं (by transp) —^d) B 1 भूयते,
 Cg 15 in text (for हीयते)

15 D 5 M 4 om 15^{ab} (for M 4 cf v l 14) —^o) V 4
 सर्वं तु B 4 om (hapl ?), D 11 वृष्टि (for वृष्टयं) —^b)
 B 4 दीर्घ (sic), G 4 दीर्घा) (for दीर्घ) Dt D 2 युष्मन्,
 Cg as in text (for द्विषेन) —After 15^{ab} B 3 ins

निमन्त्रयस्व नृपतीन्पृथिव्यां ये च धार्मिकाः ।
 ब्राह्मणान्क्षत्रियान्बैश्यान्क्षूद्रान्ब्रह्मिण सहस्रशः ॥ १७
 समानयस्व सत्कृत्य सर्वदेशेषु मानवान् ।
 मिथिल्लाधिपतिं शूरं जनकं सत्यविक्रमम् ॥ १८
 निष्ठितं सर्वशास्त्रेषु तथा वेदेषु निष्ठितम् ।
 तमानय महाभागं स्वयमेव सुसत्कृतम् ।
 पूर्वसंनिधिनं ज्ञात्वा ततः पूर्वं ब्रवीमि ते ॥ १९

372* परिपुष्टा भयन्त्येव यथा देवा प्रपुञ्जिता ।

—^o) D 2 3 7 तथा (for तत) D 1 समागत्य —^d) T 2
 वसिष्ठ (sic) D 9 ध्रुववीत् (sic) (for अयुवन्) —After
 15 Dt D 4 8 T G 1 3 4 M 2 repeat D 8 reads 14°

16 *) Śi D 12 यथाकृत्य (Śi °त), N̄ 1 °ते, D 13
 °तु G 1 तथोक्तं (for यथोक्त तद्) V 4 °मि, D 14 Cr m
 सुनिहित (for करिष्यामि) —^b) V 4 B 4 D 3 हीयते, D 13 G 3
 हास्यते, Cr m as in text (for हास्यते) —^o) D 4 G 1 3
 M 4 भान्त्या, M 3 भानाव्य (for आहूय) —^d) G 2 वासिष्ठो
 (sic)

17 *) V 3 °य त्व; V 4 निर्वर्त्य सु, Cg as in text (for
 निमन्त्रयस्व) D 13 नृपते —^b) D 13 पृ * व्यं N̄ 1 V 4 B 3 M 3
 ये च पार्थिव्या, V 8 D 1-3 7 सर्वे (V 3 येन, D 1 यात्र [sic]) धामि
 कान् —In T 1 the portion from द (in सहस्रत) up
 to शास्त्रे in 19° is missing on a damaged folio —^d)
 D 9 12 read nom plu for acc plu of all nouns Śi
 D 5 11 12 M 4 [र]पि (for [ए]य) B 1 विशेषत, D 12 °श्च *
 (for सहस्रत)

18 T 1 missing 18 (cf v l 17) —^o) V 1 • B • D 4
 T 3 G 1 3 M 1 समान (D 1 °नी)य सुसकृत्य, B 4 °नय स्वर्
 कृत्य, D 3 7 9 °नय सुसकृत्य —^b) D 7 13 देवेषु (for
 देवेषु) D 2 मानवान्, D 3 साधय (for मानवान्) —^o) D 11
 शूरं (sic), T 2 G 2 M 1 वीर (for शूर) —^d) Śi N̄ V 1 3 4
 B D 1 3 5 7 9-11 M 4 दृष्ट, V 5 हय, Dt D 5 8 T 2 G 2 M 2
 °वादिने (for सत्यविक्रमम्)

19 T 1 missing up to शास्त्रे in * (cf v l 17)
 Dt D 4 8 om 19^{ab}. —^o) D 1 3 निष्ठितं —^b) D 13 तदा
 (for तथा) D 9 निष्ठितं (for निष्ठितम्) D 3 7 येदेषु पतिनिष्ठे
 —Śi om 19°—20° —^o) D 8 समा, G 2 तमानय (meta
 thesis) (for तमानय) D 13 G 2 अगत (for भार) —^d)
 D 1 भूपमेन (for स्वयमेव) V 4 D 2 3 7 9 सस्कृतं, M 4 सुहृ
 (for सुमन्त्रम्) —^o) Dt D 1 5 11 12 T 1 3 G 1-3 M 4
 Ct ए 7 D 7 सर्व, Cm g k tp as in text (for ए 7)
 N̄ V B D 10 13 M 4 स (V 4 *) यथ (V 3 °पि) ष, D 1
 शास्त्राय, D 2 3 7 11 सत्यविक्रं, D 12 सतिष्ठित, Cm g t

तथा काशिपतिं स्निग्धं सततं प्रियमादिनम् ।
 सद्दृक् देवसंकाशं स्वयमेवानयस्व ह ॥ २०
 तथा केरुराजानं वृद्धं परमधार्मिकम् ।
 श्वशुरं राजसिंहस्य सपुत्रं तमिहानय ॥ २१
 अङ्गेश्वरं महाभागं रोमपादं सुसत्कृतम् ।
 वयस्यं राजसिंहस्य तमानय यशस्विनम् ॥ २२
 प्राचीनान्स्निग्धुसौमिरान्सौराष्ट्र्यांश्च पार्थिवान् ।

दाक्षिणात्यान्नेन्द्रांश्च समस्तानानयस्व ह ॥ २३
 सन्ति स्निग्धाश्च ये चान्ये राजानः पृथिवीतले ।
 तानानय यथा क्षिप्रं सातुगान्त्सह्यान्धमान् ॥ २४
 वसिष्ठमाकथं तच्छ्रुत्वा सुमन्त्रस्तरितस्तदा ।
 व्यादिशत्पुरुषांस्तत्र राज्ञामानयने शुभान् ॥ २५
 स्वयमेव हि धर्मात्मा प्रययौ मुनिशासनान् ।
 सुमन्त्रस्तरितो भूत्वा समानेतुं महीक्षितः ॥ २६

as in text (for स्नग्धिन) M^a ह्वा (for ज्वा) —^o N̄ V (V₄ om. ततो) B D₁ 3 5 7 9-13 ततो वाक्य, G₁ 3 पूर्वमेव, Cr mkt as in text (for तत पूर्व) T₂ व्रीमि m sec m N̄ V₂₋₄ B D₁₀ 13 "इयद्, V₁ "दिद्, Ck as in text (for व्रीमि ते) M^a तत प्रवृद्धि सचम

20 S₁ om. 20^{ab} (cf v 1 19) —^o V₃ अथ (for तथा) B₄ Dt D₂ 4 5 9 T G₁ 3 काशी B₄ D₅ 11 12 T₂ (before corr after corr sec m as in text) दूर (for स्निग्ध) —^b V₂ सुव्रत, D₁₂ सतत (for सतत) V₂ मह्य (for प्रिय) —In T₁ 20^c—21^c lost on a damaged fol S₁ N̄ V B D₁ 3 5 7 9-13 transp 20^{cd} and 22^{cd} —^o S₁ N̄ V B D₁ 3 5 7 9-13 M^a सुयत् (for सद्दृक्) D₂ नकात —^d S₁ V₂ 4 B₁ D₉ 12 13 पुनं (for पुन) S₁ D₁—3 5 7 9 11 12 स्वमानय, N̄ V B D₁₀ 13 समानय, M^a [अ] नयस्व त (for [अ] नयस्व ह)

21 T₁ missing up to^o (cf v 1 20) D^a 3 7 12 om 21 —^o V₃ D₂ 5 9 कैकय, V₄ वेवेय, B₁ 4 D₁₀ कैकय, Cg h.t as in text (for कय) D₄ र in परम in marg —^o D₁ सुस्तर (metathesis!) (for श्वशुर) —^d N₂ B₃ (after corr) स्वयुव, D₆ (after corr as in text) सु^o, D₁₀ स्वयुर (for सपुत्र) N̄ V₁ B₂—4 D₃ 10 11 T₁ 2 G₂ 4 M₂ 3 स्वम् (for तम्) B₄ इहायन (metathesis) S₁ तमानय यदाश्विनं (= 22^{cd})

22 ^a V₄ यशेश्वर S₁ N̄ V B D₁ 3 5 7 9-13 तथा स्निग्धं Dt D₄ 8 महेश्वरम्, T₂ G₂ M₁ 2 4 च राजान (for महाभाग) —^b V₄ D₂ 3 7 9 13 सुमंस्कृत, Dt सु *^o, Ck p समीपगं (for सुमंस्कृतम्) S₁ N̄ V B D₁—3 5 7 9-13 transp 22^{cd} and 20^{cd} —^o D₁ 13 सिंहं च (for सिंहस्य) —^d Dt T₂ Cg समानय, M^a—^o M^a moth-eaten for यदा in यदाश्विनम् B₃ (m) D₂ 3 7 8 12 (all through eye wandering) मपुत्र तमिहानय (= 21^{cd}) —After 22 Dt D₂ 8 ins

37^a तथा कोनर तार भातुमन् सुमंस्कृतम् ।
 मगधाधिपतिं दूर मथतामपिशातदम् ।
 प्रक्षिप्तं परमेन्द्रं मपुत्रं पुरारदेमम् ।
 राज्ञः शान्तमादाय धोदयस्व नृपरिमान् ।

23 ^a S₁ D₁ 3 5 9 11 13 प्राच्याद् (D₁ "व्या) च, N V B D₂ 10 प्राच्याश्च, Cg k.t as in text (for प्राचीनान्) V₂ सिद्ध (for सिन्धु) N̄ V B D^a 3 13 Cg—^o लीवीरा (D₅ ***) (for सौवीरान्) —^b S₁ N₂ V₁ 2 4 D₁₂ स्वराष्ट्रे (S₁ "ष्ट्रा) ये, N̄ V₂ B D₁₀ सुराष्ट्रे ये, D₁ 12 सौराष्ट्राश्च (D₁₂ "ष्ट्रा ये) D₂ 9 सु (D₂ ली) राष्ट्रान्माद्, T₂ "ष्ट्रीयाद्, Cg as in text (for सौराष्ट्रियाद्) —In T₁ the portion from च पार्थिवान् in^b up to तानानय य in 24^c is lost on a damaged fol S₁ च मानवा, N̄ V B D₁₀ 1...13 वा, D₁ [अ] न्य^o (for च पार्थिवान्) D₂ 3 सु (D₂ सौ) राष्ट्रान्तप्य (D₂ "निना) मवा D₁₁ सुराष्ट्रान्तमगमधान् —^o N₁ V B₁ 2 4 D₁₂ दा (V₄ द्) क्षिणाव्या नरेन्द्राश्च —^d S₁ N̄ V B D₁—3 5 7 9-13 सवाना (D₂ "नाना [ditto] D₂ सर्वमा) नय मा विर (V₁ मारिच^a metathesis) D₁₁ म्व्रत, M^a सर्वोस्ताना नय स्वय

24 T₁ missing 24 ^{ab} (cf v 1 23) —^a S₁ N̄ V₂ 4 D₁—3 5 7 9-13 अरि, V₁ 2 प्रीति, Cg as in text (for सति) M₃ सिद्धाद् (for क्षिणाद्) D₂ तथा, D₁₂ om च (for च ये) S₁ N̄ V₃ 4 B₁—3 D₁ 3 5 7 9 10 13 [अ] न्येपि (for चान्ये) —^b S₁ N̄ V B D₁—3 5 7 9-13 अ (D₂ च) त, M^a यता (for "तले) —^o D₁₂ T₂ G₂ M₂ तथा, Cg as in text (for तथा) S₁ N̄ V B D₁—3 5 7 10-13 M^a तानप्याय (V₂ तानानयस्व, D₁—3 7 तानिहानय, M^a moth eaten for नय) ये क्षिप्र (V₂ क्षिप्र हि) Cg D₂ यथाक्षिप्र क्षेप्रयत्नवित्प्रयत्न Cg —^d V₄ स* (for सद्) N V₁—2 B D₁ 3 5 9-13 M^a यथाये V₄ न्वाहान्, G₁ न्युक्ताद् (for न्वाहयान्) —After 24 Dt D₂ 8 ins

37^a प्तान्त्वैर्मेमहाभारिगानयस्व नृपारयता ।

25 ^a D₁₂ निक्षिप्त (for वधिष्ट) —^b D₁₂ स्वमेन्द्रम् (sic) Dt D₂ 6 8 T₂ स्तरित (for "तम्) B₂ T₂ तथा, D₁₂ तत (for तदा) D₁₁ सुमेन्द्रकामाय धोःसुक (hyper metric) D₁₁ om 25^c—6^b —^o V₂ स्वादिद्वान् (sic) D₂—4 7 स्वादिद्व D₁₂ भादिना T₂ स्वादिना (sic) M^a स्वादिनु (sic) (for स्वादिद्वान्) —^d S₁ N̄ V B D₁ 3 5 7 9 10 12 13 बहुन् Cg as in text (for गुनान्)

26 D₁₁ om 26^{ab} (cf v 1 25) —^a S₁ N̄ V B D₁—3 5 7 9 10 12 13 च M^a सु (for द्वि) —^b In T₁ the

ते च कर्मान्तिकाः सर्वे वसिष्ठाय च धीमते ।
 सर्वं निवेदयन्ति स्म यज्ञे यदुपकल्पितम् ॥ २७
 ततः प्रीतो द्विजश्रेष्ठस्तान्सर्गान्पुनरब्रवीत् ।
 अवज्ञया न दातव्यं कस्यचिद्द्वीलयापि वा ।
 अवज्ञया कृतं हन्याद्दातारं नात्र संशयः ॥ २८
 ततः कैश्चिद्दहोरारैरुपयाता महीक्षितः ।

वह्नि रत्नान्यादाय राज्ञो दशरथस्य ह ॥ २९
 ततो वसिष्ठः सुप्रीतो राजानमिदमब्रवीत् ।
 उपयाता नरव्याघ्र राजानस्तव शासनात् ॥ ३०
 मयापि सत्कृताः सर्वे यथार्हं राजसत्तमाः ।
 यज्ञियं च कृतं राजन्पुरुषैः सुसमाहितैः ॥ ३१

portion after प्रय in 27⁵ up to च in 27⁸ is lost on a broken fol. N̄ V B Dt (after corr) D1 4 8 8 13 T3 G1 3 मया (V 2 4 D3 °च)तो D10 प्रयतो (for प्रययो) S1 N̄ V B Dt-3 5 7 9 10 11 13 राज, M4 शुरू- (for मुनि) —Dt reads up to स in 27⁸ in marg. —° S1 N̄ V B Dt 1 3 5 9 13 प्रयतो, D7 प्रययो M4 moeth eaten (for खरितो) —° B1 D1 7 महीक्षिता (B1 °त) Dt D3 महामनि Cg as in text (for महीक्षित)

27 T1 missing up to च in 27⁸ (cf v 1 26) —° S1 N̄ V B Dt 1 3 5 7 9 13 M4 तत Cg k t as in text (for ते च) D7 कर्मान्तिक M4 कर्मान्तिका —° S1 D1 3 5 7 9 11 13 M4 महाप्रते, N V B Dt D3 8 10 13 Ctp सहर्षये (D3 °य) (for च धीमते) —° S1 D1 13 सर्वं N2 V B3 4 D1-3 7 9-11 सर्वाङ् D10 सवाङ् (for सर्वं ति) —° S1 D1 13 य (S1 या)शे वाङ् N̄ V 1 2 4 B D1 10 11 13 वसि (B1 4 °शी)वाङ् V3 D1 2 7 यज्ञार्पणं (V3 °धम्) D3 याज्ञिकान् M4 यथायद् Cg as in text (for यथे यद्) S1 N̄ V B Dt 1 3 5 7 9-13 M1 उप (V3 श्नु V4 उः, D13 परि) कल्पितान् (M1 °त), Cg as in text (for °तम्)

28 °) B1 [5] मयीदं (for प्रीतो) —° V1 साहान्त वाङ् (ditto sup lin) D3 °द्विवाङ् D10 सर्वाङ्वाङ् (by transp) (for सान्मवाङ्) Dt D3 मुनिर् D1 14 T G4 हृदं (for पुनर्) —After 28⁵ S1 N̄ V B Dt-3 5 7 9-13 M4 ins.

375* भवद्विनं यथा यथे परिदीपित विचन ।

[N̄ B1 D2 7 हया (for यथा) D2 7 द्याः (for यथे) S1 V2 B1 D2 2 3 7 11 °हायनि V1 °दीपये V4 B2 D1 9 11 °हाये (D3 °ये) T1 (gloss) दाङ् स्तोमे M4 R° (for परिदीपय) S1 °न, B1 यथा D2 कि न य (for विन)] T2 reads ° in marg. sec m —° S1 N̄ V B Dt-2 2 3 7 9 11 13 M4 मा (D10 मा) यज्ञया (V2 2 D3 °जाय) म (V1 °) D3 न [sc] दाणयं —° D4 T2 न तु हिलया (for हीरण्यपति वा) S1 N̄ V B Dt 1 3 5 7 9-13 द्विदिदा चनपिङ्ग (B1 2 4 °वा) द्विचिङ्गः D10 दातुस्तोयमादरेत् (cf post half of 376*) —In T1 the portion from हृदं in 28⁵ up to रत्नान्या in 29⁵ is missing on a damaged fol. —D10 om (hapl 1) 25⁵ —° G3 अयज्ञाय (metathesis 1) M4 अयज्ञायि (for अयज्ञया)

G1 3 कृतो, M4 कृता (for कृत) —For 28⁵ S1 N V B Dt-3 5 7 9-13 subst (D2 3 7 ins (first time) after 13⁵)

376* अवज्ञया हि यद्वत् दातुस्तदोपमावहेत् ।
 [V2 D3 7 तु D3 च (for हि) D2 * दत्त After दत्त, D3 repeats (ditto) या तु यद्वत् S1 D1 12 तद्वत् (by transp) V3 आह्वेत् (sic) D3 आह्वहेत् (sic) (for आवहेत्)]

29 T1 missing up to रत्नान्या in ° (cf v 1 28) —° V1 D1 11 कञ्चि (D11 °चि [sic])द्, M3 वेविद् (after corr. sec m as in text) (for कैश्चिद्) —° S1 N̄ V4 B2-4 D2 10 13 उपावाता V1 °जाता (sic), D11 तपा (प्रा)याता D12 °* (for उपयाता) V1 °खिते, D12 °क्षिता (sic) (for क्षित) —° S1 N̄ V B Dt 1 3 5 7 9-13 रत्नान्या D12 °ना [sic] ज्ञाय वह्नो (S1 D1 13 सुबह्वन् V4 बह्वतो) —° D2 (after corr. in m as in text) राधे (for राज्ञे) B1 missing M4 दत्ता *** (for दत्तायस्य) S1 V2-4 B1 D1 13 G1 3 M3 2 च N2 B2 D1 10 T2 हि D14 T1 2 G4 वै M4 missing (for ह) —After 29 D1 repeats 4⁵

30 D10 om 30 —° M4 damaged (for ततो) D12 T3 सं (for सु) —° D3 हृदं (ditto) (for हृदम्) —° S1 N2 V2-4 B2-4 D1 5 10 13 T3 उपायः V3 °वाङ् D3 उपायनैर् (for उपयाता) V1 (marg as in text) सान्मवाङ् (submetric) B1 °प्रा M2 °प्रार् (for मर्याप्रा) —° V1 (m as in text) नरेद् (for सान्मवाङ्)

31 °) N1 महया (sic) D12 *या (for मया) N1 V1 B1 2 4 D2 13 हि N2 V2 B2 D1 2 3 7 10 13 M4 [अ] सिः V4 D2 T2 च (for [अ] वि) D2 7 संश्रुता —T1 missing from 2 up to च in 30⁵ on a damaged fol. —° S1 D1 2 7 11 M4 यथायद्; D1 13 सान्मवाङ् (for यथायद्) S1 N̄ V2-4 B1 3 D1-3 5 7 9-13 M2 पूर्णिमाश्च ते (D1 मा; D2 ये) V1 प्रीतिपूर्णिमा B3 सान्मवाङ् स Dt D3 °म (for सान्मवाङ्) —° G1 3 M1 2 Cr वागीये (M1 °वाद्) वा; G1 वागीयम्, M2 पूजादाश्च (for वसिष्ठे च) G2 M1 हृतोः M2 हृता (for हृत्) Dt D3 °सर्वः M3 सान् (for सान्) S1 N̄ V B Dt-2 2 3 7 9-13 यथायद् (D3 °च) मयुर्न सर्वं —° S1 N̄ V2 4 B2-4 D3 9 10 12 13 र्वे; V3 D1 ते; B1 च (for तु)

निर्यातु च भगान्ययुं यज्ञायतनमन्तिक्रात् ।
सर्नकामैरुपहृतैरुपेतं वै समन्ततः ॥ ३२
तथा वसिष्ठुनचनादध्ययशङ्कस्य चोभयोः ।

शुभे दिवसनक्षत्रे निर्यातो जगतीपतिः ॥ ३३
ततो वसिष्ठप्रमुखाः सर्न एव द्विजोत्तमाः ।
ऋष्यशङ्कं पुरस्कृत्य यज्ञ-ऋारिभंसंत्दा ॥ ३४

इति श्रीरामायणे वालकाण्डे द्वादशः सर्गः ॥ १२ ॥

32 T₁ missing up to य in * (cf v.1 31)
—^a) M₂ विनिर्यातु (for निर्यातु च) —^b) T₃ उत्तम (for
मन्तिक्रात्) —For 32^{ab}, S₁ D₁-3 5 7 9 12 subst

377* सप्राप्ते च भवेद्दृष्टो यज्ञे सभारसंभृते ।

[D₇ सप्राप्ते (for °हे च) D₂ भवद् (for भवेद्) D₁ 3 7
विज्ञे, D₂ विज्ञे (for दृष्टे) D₃ यज्ञ D₁₂ सभार (sic)]
while N̄ V B D₁₀ 11 13 subst for 32^{ab}

378* सुमन्त्रध्यानवीदृष्टो यज्ञसभारसंभृत ।

[N̄ V₂ 4 B₃ 4 सुमन्त्र (for °ब्रह्म) N̄₁ V₂ B₁ [अ] वदद्
(for [अ] ब्रवीद्) V₁ तुष्टे V₂ 4 दृष्ट (for दृष्टे) D₁₁
चावदृष्टे (submetric) (for चाब्रवीदृष्टे) V₁ 2 सभृत् (V₂
°ति) (for सभृत्)]

—^c) G₁ सर्वे (for सर्वे) N̄₂ V₁ 3 B₃ D₂ 7 13 °हृतैर्,
V₂ B₁ T₃ °हित, D₁ °हृते, D₂ °कृतैर् (sic), D₃ 11 12
°हृतैर्, Cg as in text (for °हृतैर्) M₄ सर्वे *** पहतैर्
—^d) S₁ N̄ V B D₁ 3 5 7 9-13 उपपन्न (V₄ B₁ 2 4 D₁₁ 13
°न्न), M₂ उपेता वै Cg as in text (for उपेत वै) D₂ समं
तव, D₁₄ समन्त, G₂ सदृशस्य (for समन्तत) —After
32 Dt D₁ 6 8 14 S (except M₄) Cmg k t ins

379* ऋद्धमर्हसि राजेन्द्र मनसेव विनिर्मितम् ।

[D₁ ऋद्ध (for ऋद्धम्)]

33 ^a) D₉ यथा, T₃ तदा, T₃ M₂ ततो (for तथा)
—In T₁ the portion from एव in 33^a up to द्विजो
in 34^b is lost on a damaged fol —For 33^{ab}, S₁ N̄
V B D₁-3 5 7 10-13 subst while D₉ ins after 32

380* क्रियता वचनान्मेऽद्य ऋष्यशङ्कस्य चैव हि ।

[N̄₂ B₃ D₁ 3 7 10 11 13 वचन (for वचनान्) S₁ D₁-3 5
7 9 12 गद्य V₄ मे ल D₁₁ न्याय्य D₁₃ नोष्य (for मेऽद्य)]

—^c) V₃ B₂ शुभ (for शुभे) N̄₂ V₁ 3 B₂-4 D₁₀
नक्षत्रदिवसे, D₁₁ दिने च^a, G₂ M₁ च भग^b (for दिवसनक्षत्रे)]

Dt D₉ M₂ दिवसे शुभनक्षत्रे Cg शुभे दिवसे सोम
सौम्यवारादौ शुभे नक्षत्रे रोहिण्यादौ। Cg —^a) S₁ N̄ V B
D₁-3 5 7 10 11 13 निर्यातु, D₁₂ नियेतु (sic), Cg as in
text (for निर्याते) V₄ D₁₁ पृथिवी (D₁₁ °*) पति (for
जगती°)

34 T₁ missing up to द्विजो (cf v.1 33) —^b)
S₁ N̄ V B D₁-3 5 7 9-13 द्विजातय M₂ द्विजर्षभा —^c) S₁
N̄ V B D₁ 2 5 10 12 13 अथमेव, D₂ 7 9 अथ मेभ्य (for
ऋष्यशङ्क) B₄ °*, M₄ पु*** (for पुरस्कृत्य) —^d) S₁
D₂ 12 यथा (for यज्ञ) D₃ 9 तथा (for तदा) M₂ [अ]रभत
वै N̄ V B D₁₀ 13 कर्माण्यारिभिरे (B₄ °रभते) तदा (N̄₂
B₃ D₁₀ तत) —After 34 Dt D₁ 6 8 11 14 S (except
M₄) Cmg k t ins

381* यज्ञवाट गता सर्वे यथाशास्त्रं यथाविधि ।

[D₁₄ T₃ G₁ 9 M₂ 9 जाट (for -वाट) G₂ °विधि
(sic)]

—Dt D₆ 8 14 G₂ cont

382* श्रीमाद्य सह पत्नीभी राजा दीक्षामुपाविशत् ।

[G₂ (after corr *inf lin*) याग (for राजा)]

Colophon *Kandā name* S₁ N̄₂ D₁₀ om V B₂-4
D₁₁ भादि°, D₁ 3 अयोध्या° —*Sarga name* S₁ N̄₂ V₂ 4
B₂ 3 D₁-3 5 7 9 11 12 यज्ञारभ (D₁-3 7 °भण), N̄₂ V₁
यज्ञवा (N̄₁ °ज्ञाव) ह, V₂ यज्ञवाटगमन, B₁ यज्ञवद् सभार,
B₂ यज्ञवाट, D₁₀ यज्ञे यज्ञवाटारभ —*Sarga no* (figures,
words or both) S₁ N̄₁ V₁ 4 B₁ 4 D₂ 11 12 om N̄₂
B₂ 3 D₁₀ 12 (as in text) V₂ 14 V₂ 11 D₁ 10
D₂ 7 9 D₂ द्वादश, T₁ 3 M₁-9 त्रयोदश, M₂ द्वादश (as in
text) Dt D₁ 6 8 14 G₂ त्रयोदश 13 D₂ द्वादश 12 (both
as in text) D₁₃ ऋजे-नयन द्वादश G₁ 2 4 M₁ 2 conclude
with श्रीरामाय नम, G₂ श्रीमते रामाजुजाय नम

अथ संत्सरे पूर्णे तस्मिन्प्राप्ते तुरङ्गमे ।
सरस्वाश्वोत्तरे तीरे राज्ञो यज्ञोऽभ्यन्तर्गत ॥ १
ऋष्यशृङ्गं पुरस्कृत्य कम चकुर्द्विजर्षभाः ।
अश्वमेधे महायज्ञे राज्ञोऽस्य सुमहात्मनः ॥ २
कर्म कुर्यन्ति विधिवद्वाजका वेदपारगाः ।

यथाविधि यथान्यायं परिक्रामन्ति शास्त्रतः ॥ ३
प्रवर्ग्यं शास्त्रतः कृत्वा तथैवोपसदं द्विजाः ।
चक्रुश्च विधिवत्सर्वमाधिकं कर्म शास्त्रतः ॥ ४
अभिपूज्य ततो हृष्टाः सर्वे चक्रुर्गुंथानिधि ।
प्रातःसवनपूर्वाणि कर्माणि मुनिपुंगवाः ॥ ५

13

1 Before 1 Śi 1ns ३, T₂ श्रीरामचन्द्राय नम T₁
fol damaged. —^a) D₁₁ repeats 1^{ab} as in D₁₀ Ñ
V B D₁₀ M₄ प्रदक्षिण(V₂ ०ण)कृ वा, Cg k t as in text
(for सवसरे पूर्णे) —^b) Ñ V₁ २ B D₁₀ 13 भूमि V₃ M₄
भूमि, D₄ T₃ पुन (for तस्मिन्) Śi D₁-२.५ 7 11 12 प्राप्ते
(D₂ १सा) त(D₁₂ *)स्मिन् (by transp) —^c) Ñ V
B D₁-२ ५ 7 १-13 M₄ उत्तरे (B₄ १, D₁ १ sic)दूले (D₂ २ 7
पारे) (for चोत्तरे तीरे) —^d) D₃ om यज्ञो N₁ V₁-३ B₁
यज्ञभूमिम्, Ñ₂ V₄ B₂-4 (B₃ marg as in text) D₁₀ 13
यज्ञभूमिम् (for राज्ञो यज्ञो) Ñ₁ B₁ अकल्पयत् (sub-
metric) Ñ₂ B₂-4 D₁₀ अकल्पयत् (B₃ marg as in V₁)
V₁ 4 अकल्पयत् (hypermetric) V₂ २ अकल्पयत्, D₂ T₂
ते D₁₃ अकल्पया Cg as in text (for अभ्यन्तर्गत)

2 ^b) D₁₁ M₄ द्विगोचमा, M₄ द्विज** (for द्विज
र्षभा) —^c) For 2^{ab} Ñ V B D₁₀ 13 subst

383* ऋष्यशृङ्गपुरोगेस्त्वैवायं के परिनिमिता ।

[D₁₃ वाजिक. V₃ परिनिमिता D₁₃ परिव्रजिता..]

B₃ cont

384* वृताश(च)सोधिता भूमिर्विधिदष्टेन यनत ।

—V₁ om 2^a 3^a —^c) V₂ 4 अश्वमेध —^d) Ñ V₂-4 B
D₁-२ ३ 7 १-13 M₄ 4 रावस्त(B₄ wrongly om स्त)स्य (for
राज्ञोऽस्य तु)

3 V₁ om. 3^{ab} (cf v 1 2) —^a) D₃ कुर्वन्ति प्रमं
(by transp) Ñ V (V₁ om) B D₁₀ 13 येदृष्टेन विधिना
—^b) Ñ V (V₁ om) B D₁₀ 13 तस्मिन् Dt M₃ प्राङ्गण, M₃
वादिन्मा Cg m t as in text (for वात्का) D₁-२.७ रिधि
(for चेद) Śi D₁₁ १ यज्ञानिधि* (D₁० om रिधि) —^c) T₁
दाम्द (for दाम्द) up to सर्वम् in 4^{ad} —^d) Śi
न्यास्ये D₂ सर्वं (for न्यास) —^e) D₂.२.७ दाम्द(D₂ १ सं)ति
(for न्यासिन्)

4 T₁ damaged up to सर्वम् (cf v 1 3) D₃ om
(hapl) from सद् up to ततो in 5^c —^a) D₁₁ प्रवर्ग्यान्
(for प्रवर्ग्य) D₁₃ द्वापन्न (sic) (for द्वापन्न) D₁
कृत्वा तथैवोपसदं प्रवर्ग्यं द्वापन्नो द्विजा (by transp)
—^b) Śi D₁ २.५ ७.१.११ 13 तथैवोपसदं(D₁ १स) कर्म ते
5 D₃ om up to ततो (cf v 1 4) —^a) Śi D₂.२ ७

१ 11 12 अभिपूज्य (D₂ 11 ०त्व) D₁ आमिषुभ्यस्, G₂ पूर्व,
Cg t as in text (for अभिपूज्य) D₂ * तो, D₃ ६ तदा (for
ततो) D₂ ७ सर्वे हृष्टाश्च (by transp) D₁ ० विधि (for
विधि) —^c) Śi D₁-२ ५ ७ 11 12 सवनानि यथान्यायं(Śi
०य) सोमे (D₃ ०ं) सोमपसतन्मा
—^d) For 3^c-5 Ñ V B D₁₀ 13 M₄ subst while D₁₁
1ns after 5

385* प्रवर्ग्यादिकर्म चक्रु कल्पसूत्रविधानत ।
प्रायश्चित्तविधानानि चक्रुश्चानवदोषत ।
सवनानि च सर्वाणि यथाकाले प्रचक्रिरे ।

[No comm —D₁₁ om 1 १ —(1 १) Ñ₂ V₄
प्रवर्गादिक्रम V₃ पर्वःयादिक्रम (sic) V₃ B₃ पतु(B₃ m वर्युं)
क्षणिक D₁₀ प्रवर्ग्यादिक्रम (for प्रवर्ग्यादिक्रम) Ñ₂ कर्म (for
कल्प) —(1 2) V₃ B-३ (marg) विधान च, V₄ विधानेन
(for विधानानि) V₂ दानि वि° V₃ वाप्याव° (sic) B₄
पश्चाद्भि°, M₄ द्वापन्वि° (for वापन्वि°) —(1 3) V₄ सवनानि,
B₁ (m as in B) वरानि, B₃ वरानि (by metathesis)
(for सवनानि) B₂ D₁ १ कर्म (for यथाकाल)]
—After 5 Dt D₁ ६ १ 14 S (except M₄) Cr m g t 1ns

386* वेन्द्रश्च विधिवद्दो राजा धामिपुतोऽनघ ।

माप्यदिनं च सर्वतं प्रावर्तत यथाक्रमम् ।

तृतीयसवनं चैव राज्ञोऽस्य सुमहात्मन ।

चक्रुस्ते शोचन्तो दृष्ट्वा तथा प्राङ्गणपुंगवा ।

[Cr comments on (1 १) only —(1 १) G₃ वेद्रं (for
वेन्द्र) D₁ 16 T₁ ३ G₃ M₂ ३ Cg [अ]निष्ठो T₃ [अ]नि
ष्ठो G₄ [अ]मीष्टो Cgp as in above [for [अ]मिपुतो)
T₁ damaged from 1 2 up to the prior half of 1 4
—(1. 2) Dt D₃ ६ सर्वं, D₁ ० रिच (for माप्यदिनं) T₃
वि (for च) T₃ प्रावर्तति (sic) (for प्रावर्तत) —(1 3)
T₂ ३ एतस्य (sic) G₃ वृषीरे (for वृषीरे) Dt सन्ते —
(1 4) G₂ च (sic) (for च) Dt D₃ ६ T₂ यथा (for तथा)]
—Thereafter Dt D₃ ६ G₃ V₄ (after 400*) Ct cont.,
while Ñ V B D₁-10 1ns after 14 D₃ T₃ (transp
1 १ 2 and 3 4) V₄ after 15 M₄ after 6

387* ऋष्यशृङ्गादिं तत्र दक्षार्थि विषुयोपसन्त ।
ऋष्यशृङ्गाद्वो मध्रे निशागरत्नमन्विने ।
व्यातिनिर्गम्युरे धिर्भेमाद्वादिभ्योऽर्णत ।
दोषातो तुदन्मासुर्द्विर्गामादिद्वीकृत्वात् ।

न चाहुतमभूच्चर स्वलितं वापि किंचन ।
दृश्यते ब्रह्मवत्सर्पं क्षेमयुक्तं हि चक्रिरे ॥ ६

[Cr m g h do not comment — N̄ V B D10-13 transp 1 1 and 2 T3 transp 1 1-2 and 3 4 — (1 1) V1 2 4 आहुया° M3 आह्वान° (for आह्वयचक्रिरे) M4 चाप (for तत्र) — (1 2) T3 [अ]जात्यिर् (for मन्त्रैः) V3 शिष्टा°, G3 M3 °स्वर (for शिक्षाशर) — (1 3) V4 बाहिम् ह, B1 ऋषिभिर्, Dt D 5 9 G3 गीतिभिर्, D12 13 ध्या (D11 च्च sic) विभिर्, D13 तपिभिर् T3 श्रीतिभिर्, M1 विविभिर् M3 गोभिश्च (for व्याविभिर्) M1 मन्त्रे (for मन्त्रे) — (1 4) N̄ 2 V2 B3 D10 13 जुहुया°, V3 B4 जुहुया°, V4 जुहुया° B1 M4 जुहुयामास Dt D 5 9 T3 G3 M1 9 ददुरावाह (M1 °माथ) D12 जुहियामास (sic) (for जुहुवा मादुर) D12 हविर्मानि M1 °माग (for हविर्मागान्) B3 D12 °वत (for दिवीवत्साम्)]

6 * D4 ना (for न) S1 D1 3 5 7 9 11 नानाहु (D1 2 7 °हु sic) तनमूत्रत् (D1 °हृताना, D2 7 9 °हृत वा, D3 °हुत वा), N̄ V B D10 11 13 M4 नासीदपहत (V2 4 B1 3 D13 °पकृत, V3 °दुहृत, B4 °प्युच्यता, D10 °पहुत; D11 °सकृत M4 °बहुत) तेषा, Cg t as in text (for °) —^d S1 सदिता, D1 3 5 9 11 वा (D2 12 स) मिल, D7 शासित (sic) Cm g t as in text (for रसखलिते) N̄ V1 4 B1 4 D5 10 12 13 चापि, V2 नापि V3 D 5 9 वा न (for वापि) D2 कचन —After 6^{ab} D11 ins 388* —^c D2 °तत् (for ब्रह्मवत्) —^d S1 D2 5 9 11 12 प्रम°, D1 3 7 कर्म°, Cr m g t as in text (for क्षेमयुक्त) S1 D2 12 M3 च°, D1-3 7 9 11 प्रचक्रिरे (D2 °क्रिये [sic]), Cg as in text (for हि चक्रिरे) —For 6^{cd} N̄ V B D10 13 M4 subst while D11 ins after 6^{ab}

388* परेण ह्यवधानेन तं क्रतु ते प्रचक्रिरे ।
[V4 M4 च (M4 च) विधानेन (for ह्यवधानेन) D11 ने (for त) V3 ब्रह्म त (by transp) B3 °ब्रह्म (sic) (for न ब्रह्म) B2 तेष°, D11 वै प्र°, D13 प्रे न° (by metathesis) (for ते प्रचक्ररे)]
—After 6 Ms ins 387*

7 D11 reads 7^{ab} before 6^{cd} repeating it here N V B D10 12 13 repeat 7 after 390* —^a D11 (second time) om न (submetric) V2 (first time) तेषु कश्चिद्, (second time) तेषु हासो, D2 ते विहरस्य D3 7 तव्यहस्त (D7 °स्त) (sic) D3 तेव्यहंस्तु Cg as in text (for तेव्यह ह्यु) S1 N̄ V B D1 3 5 7 10-13 (N V B D10-13 second time) ब्राह्मण्य N V B D10-13 (all first time) M4 कृपण, D3 वृषितो, D14 शालो°, G2 3 M1 सद्यत्, Cg t as in text (for श्रान्तो वा) —^b T3 स्वयितो (for वृषितो) Dt न (for [अ]पि) T1 damaged for °ते G3 M1 कश्चन (for दृश्यते) S1 N̄ V B D1-3 5 7 10-13 (N̄ V B D10-13 second time) क्षुषि (S1 D3 7 °सि) ह दृश्यते (D3

न तेष्यहःसु श्रान्तो वा क्षुषितो वापि दृश्यते ।
नानिद्वान्ब्राह्मणस्तत्र नाशतानुचरस्तथा ॥ ७

दृश्यते क्षुषित) कश्चिद्, N̄ V B D10-13 (all first time) M4 क्षुषामो (D11 क्षुषितो, D13 क्षुषो वै जा (V1 ना, V4 *) प्य (V3 4 D11 पि, D10 *) दृश्यत (V3 4 D11 °ते) —After 7^{ab} (first occurrence) N̄ V B D10-13 M4 ins

389* तिर्यक्षपि कुतोऽन्येषु भूतेषु परितर्पित ।
कोटिशो ब्राह्मणास्तत्र तथा शतसहस्रश ।
तस्मिन्त्यत्र उपावृत्ता नानादेशनिवासिन ।

[No comm — (1 1) V1 3 तिर्यक्षपि (sic) D10 तिर्यक्षपि (for तिर्यक्षपि) V2 कुतो (for कुतो) N̄ B 4 D10 M4 [अ] परी° V2 3 तर्पित, B3 reads first t sup in B4 °तर्पिता, D11 °कश्चित्, D13 °कृषितु (for परितर्पित) — (1 2) D13 यथा (for तथा) — (1 3) D11 यज्ञम् (for यज्ञ) N̄ B3 तपोवृद्धा (N̄ 1 °दा marg), V1 3 उपावृत्ता (V3 °ते) D12 तु ने वृत्ता (for उपावृत्ता) D11 निवेशिन (for निवासिन)]

—T1 damaged from ° up to चापि in 8° —^c D11 n (for न) N̄ V2-4 B1 D10 13 (all first time) श्रामणस्, M4 चागतस् (sic) (for ब्राह्मणस्) S1 N̄ V B1-3 Dt D1 3 5-13 (N̄ V B1-3 D10 12 13 second time) कश्चिद् (for तत्र) —^d V1 (both times) D1 2 7 9 11 ना (D7 9 न) गता, V2 3 (first time) 4 (both times) ताम (V2 °दा) लो, D3 त्रगत (sic) D13 (first time) तथा वा T3 नाचरा (sic) Cr m g t as in text (for नाचरा) N̄ V1 4 B2 3 D1 3 9-11 13 (N̄ V1 4 B2 3 D10 13 second time) तु (V4 * sup in चा) गतस्, V2 (second time) नुपणस् (sic) B4 (second time) D7 युगतस्, D11 न्युगतस् (sic) Cr m g t as in text (for नुचरस्) N̄ V B D10 13 (all first time B4 second time also) द्विज (for तथा) S1 D5 12 (second time) दृश्यते तत्र वै त (D12 स) दा, V3 (second time) नागतानु गतस्तदा, B3 (first time in marg) न शशो नातुरद्विज, D12 (first time) नादातानुचरोपि वा M4 मानुषानस्तथा द्विज —After 7^{cd} N̄ V B D10 13 Ms ins while D11 cont after 389* (for 1 cf 1 6 12^{ab})

390* नानाहिताग्निर्नाम वा नात्रती पतितो न च ।
ब्राह्मणाना सहस्राणि तानि तत्र महामखे ।
पृथग्भुसुनिर्दश्रानि स्वाद्भि विविधानि च ।
महयाश्च विविधान्वाप्यापानानि विविधानि च ।
रुमपात्रीव्यनेकासु रात्रतीषु च सर्वस । [5]
द्विजातोऽप्यपानानि वजासुञ्जत चासदृश् ।
वृषणानाथकिला ये च केचिदुपागत ।
तेऽप्यचरामि कामेश्व सथशस्त्र तपिता ।

[No comm Cf 1 6 12^{ab} D11 om 1 1 — (1 1) D12 repeats consecutively 1 1 V1 नानाहिताग्निर् (sic) V3 नानाहिताग्निर् V4 नना° (hypermetric) (for नाचन्वा

ब्राह्मणा भुञ्जते नित्यं नाथयन्तश्च भुञ्जते ।
तापसा भुञ्जते चापि श्रमणा भुञ्जते तथा ॥ ८
द्वृद्धाश्च व्याधिताश्चैव स्त्रियो बालास्तथैव च ।
अनिशं भुञ्जमानानां न वृत्तिरुपलभ्यते ॥ ९

D10 न ऋती, M३ नात्रो (for नात्री) N१ नापनिर्, B३ °नर,
D12 * * तो°, D13 पतिते°, M३ नापि कथन (for पतिते
न च) —(1 2) N१ V२ 4 B1 D11 13 तत्र तानि (by
transp) D12 शतानि च (for तानि तत्र) D11 सुखे
(sic) (for अखे) —(1 3) M३ [अ]श्रान्त (for श्रान्ति)
M३ [अ]स्वादिनि च दृष्टि च (for the post half)
—All the above MSS (except B२ 3 D13) om 1 4
—(1 4) B२ 3 read 1 4 in marg B२ तत्र (for दृष्टान्)
—(1 5) V३ °पानीयु दिव्यात्, D12 °पानीयु नेकात्, D13 °पानेच
नेकेषु (for स्वमपानीयनेकात्) D13 राजानेषु (sic) (for
राजनीयु) N१ 2 reads च *inf lin* D11 तथैव च (for च सवदा)
—(1 6) V३ मुक्त हि (sic) V३ [अ]मुच्यते (sic) B1 [अ]
मुञ्जत (sic) B३ [अ]मुञ्जत (sic) D11 मुञ्जत (sic) D13
[अ]मुञ्ज * (for [अ]मुञ्जत) D11 वा (for च) D12 सल्ल्या
(for चामल्ल) —All the above MSS (except B२ 4
M३) om 1 7 and 8 —B२ 3 read 1 7 and 8 in marg
—(1 8) B३ सर्वशाखाश्च (for सर्वशस्तत्र) M३ कल्पिता (for
तर्पिता)]

—Thereafter N V B D10 12 13 repeat 7
D11 further cont

392* न वायुक्त्तमभूत्तत्र समित् चापि किंचन ।

8 T1 damaged for 8^{ab} (cf v 1 7) M३ om
8 9 —°) S1 N V B D (except Dt D1 6 8 14) अनाथा
Cmgt as in text (for ब्राह्मणा) V२ B२ D13 तत्र (for
नित्य) —°) D२ 4 तु (for च) —°) T३ राजसा, Ct as in
text (for तापसा) V३ तत्र, B1 om D२ 7 T३ M३ 3 चापि,
D11 चैव, T३ नित्य (for चापि) —°) G२ श्रवणा Dt D६ 9
चैव भुञ्जते S1 N B D1 3 5 7 9 10 12 13 भुञ्जते (B1 om)
श्रम (N१ D1 5 °व) णा (by transp) अपि (B३ in गृह-
वासिन) V२ 2 D11 भुञ्जते चारणा अपि, V३ भुञ्जते प्रवणा अपि,
V३ भुञ्जते चेतरे जना, D२ श्रवणानपि (sic) भुञ्जते

9 M३ om 9 (cf v 1 8) —°) Dt [अ]व्याधितात्
M३ [अ]पि (for [ए]व) —°) Dt D1 4 6 G३ M३
श्रीबालाश्च (for स्त्रियो बालाश्च) T३ श्रीबालाश्चैव भुञ्जते —
For 9^{ab} S1 N V B D1-3 5 7 9-13 subst

392* अनाथानां तथा स्त्रीणां बालदृष्टस्य चैव हि ।

[No comm —D३ अ * यानां D३ या in तथा *sup lin*
D३ दृष्टाश्च (for नृदृश्य) V३ वृद्धस्तथैव च (for the post
half)]

—°) D३ भुञ्ज° (for भुञ्जमानानां) S1 N V B D1 3
3 7 9-13 सुसुभि (D11 °वि) ज्ञाना दीनाना M३ भुचानाना तथा

दीयतां दीयतामन्नं वासांसि निविधानि च ।
इति संचोदितास्तत्र तथा चकुनेकशः ॥ १०
अन्नकूटाश्च बहवो दृश्यन्ते परतोपमाः ।
दिवसे दिवसे तत्र सिद्धस्य निधिचत्ता ॥ ११

तेषा Cmgt as in text (for °) —°) S1 D३ 12 13
सु, D३ om (for न) N V B D10 13 [अ]नृत्तिर (for
रुत्तिर) B1 3 4 D10 लक्ष्यते, D1 लिप्यते (for लभ्यते)

10 °) T३ देय च (for first दीयत) D३ om. 10°-11
T1 damaged from ° up to वि in 11^{ab}. —°) G३ M३
चोक्ता नराश्च (for सचोदिताश्च) —For 10^{ab}, S1 D1-3 5 7
11 12 subst

393* यथोचितसमाख्यानि कर्म चकुरत्तन्द्रिता ।

[D1 अथोचिन, D३ 7 यथोचिन D1 5 °ल्यतै, D२ ज्ञानै,
D३ 7 ज्ञानै D12 °प्यान (for समारपानै) D1-3 7 तथा D11
शब्द (for कर्म) D२ [अ]नधिता, D३ 7 तै, D13 °या (for
[अ]तर्पिता)]

—For 10 N V B D10 13 M३ subst

394* व्यथयत च शब्दोऽत्र दीयता भुञ्जतामिति ।

स्वाध्यायगीतदानाश्च व्यथयन्त समन्तत ।

[No comm —(1 1) V३ व्यथयत्त (sic) B३ अथयत्त च
M३ सदा शब्दो (for च शब्दोऽत्र) N१ 2 B३ 4 D10 [अ]य V३
[अ]पि (for एत्र) V३ * छुतात् (for भुञ्जतात्) —(1 2)
V३ व्य * क्त B३ छ° (for व्यथयन्त) B३ इति समतत (hyper-
metric)]

11 D३ om 11 T1 damaged up to वि in ° (for
both cf v 1 10) —°) Dt D६ 8 transp दृश्यते and
बहुव T३ repeats पर्वतो —For 11^{ab} S1 D1 3 5 7 11 12
subst

395* अन्न पानं च सुबहु दृश्यते परतोपमम् ।

[D२ 2 7 11 अन्न (for अन्न) D३ 7 वत् (D३ °खु) बहु (for
च सुबहु) D३ [उ]त्तन D11 (before corr) दिवा (for
[उ]पमम्)]

On the other hand N V B D10 13 M३ subst

396* सर्वकामशुभाश्च व्यदृश्यन्ताश्च पर्यता ।

[N१ V३ B३ D10 तत्र B२ तत्र (sic) (for चान्) V३ व्यदृश्यत
(sic) B३ *° (for व्यदृश्यन्त)]

—S1 om 11°-14 —°) N१ V२ B D10 11 13 M३ कृत्वा, V३
कृत्वा (corrupt) V३ दृष्टा V३ दृष्टा, D३ नाश्च (for तत्र)
—°) D1-3 7 12 सिद्धं (D३ 12 अक्ष) तु, G३ स्थिरति (for
सिद्धस्य) D३ तथा (for तदा) N V B D10 11 13 M३
व्यज्जना हदा (D11 13 चया) स्तथा
—After 11 B३ ins

397* ब्राह्मणा क्षत्रिया वैश्या शूद्राश्चैव हि भुञ्जते ।

अन्नं हि निधियत्साद् अशंसन्ति द्विर्जपभाः ।
 अहो वृषाः स्म भद्रं ते इति शुश्राव राघवः ॥ १२
 स्वलंकृताश्च पुरुषा ब्राह्मणान्पर्यवेपयन् ।
 उपासते च तानन्ये सुमृष्टमणिकुण्डलाः ॥ १३
 कर्मान्तरे तदा निप्रा हेतुनादान्वहून्पि ।

प्राहुः सुनाग्मिनो धीराः परस्परजिगीषया ॥ १४
 दिवसे दिवसे तत्र संस्तरे कुशला द्विजाः ।
 सर्गकर्माणि चक्रुस्ते यथाद्यान्नं प्रचोदिताः ॥ १५
 नापडङ्गनिदत्रामीन्नाप्रतो नापडङ्गुतः ।
 सदस्यस्तस्य वै राशो नामादकुशलो द्विजः ॥ १६

On the other hand, Dt D₁ 6 11 S (except M₄)
 Cr mg t ins

398* नानादेशाद्गुप्राता पुरपा कृिगणास्तया ।
 अन्नपाने मुविहितस्तदिमन्त्ये महात्मन ।

[(1 1) T₃ तदा (for तथा) —(1 2) D₆ मुविहितैश्च G₂
 M₁ तुस (M₁ 'तु)दिताश्च]

12 Śi om 12 (cf v 1 11) —^a D₉ यथा (for
 अन्न) D₁ 3 7 9 तु (for हि) D₁ 3 5 7 9 12 रसं, Cm g t as
 in text (for निधिवद्) D₁ 3 7 9 स्वाद्य, M₂ साधु, Cm g t
 as in text (for स्वाद्) —^b D₃ विन्^o (sic) (for
 द्विर्जपभा) —T₁ damaged from द्र ते up to कुण् in 13^d
 —^c D₁ Dt *हो (for अहो) D₁ 5 11 12 स्म तदा (by
 transp) D₂ 3 7 स्म वृष (for वृषा स्म) D₂ 3 ते भद्र (by
 transp) D₁₂ भद्रच अंद् (sic) (for अन्न ते) —^d G₂
 विप्राव (for शुश्राव) D₁ रावित, D₂ रोचित (for राघव)
 D₃ 7 शुश्रुविरि गिर, D₃ 12 स्म भूयते भूद्, D₉ इत्युचुस्ते
 सुवर्षिता —For 12 Ñ V B D₁₀ 11 12 M₄ subst

399* अहो स्वाद्गु प्रभूत च विविध चान्नमीरताम् ।
 अहो स्म वृषा नद् व शशसुरिति वै द्विजा ।

[(1 1) V₆ विविधा *न्नं (sic) D₁₁ विविचनन्नं (sic)
 (for विविध चान्नम्) V₁ इंद्री M₄ मृष्टयत्न विदुज्यते (for the
 post half) —(1 2) B₄ यु (for स्म) V₆ वृषा (for
 वृषा) D₁ च (for व) V₁ अहो प्राचुर्विता अद् च (hyper-
 metric) M₄ इति यन्नमृष्टि ता (for the prior half) V₁
 स २ र (for इन्द्र) M₄ तत्र (for इति)]
 Thereafter M₄ cont

400* प्रव्याहरन्त शुचयस्तास्ता धर्मार्यसहिता ।
 M₄ further cont 387*

13 T₁ damaged up to कुण in ^a (cf v 1 12) Śi
 om 13 (cf v 1 11) M₄ om 13 15 —^a D₁ 5 12
 अन्नकृताद् G₂ M₁ ते (for च) D₁ 5 5 7 9 10 राजानो, M₃
 पुरपाद् (for पुरपा) —^b D₃ 10 पर्यसेव, G₁ पर्यतोप^o
 (for पर्यवेपयन्) D₁ ब्राह्मणाश्च परिधेयन् (hypermetric)
 —D₁₁ transp 13°-31^{ab} and 31°-41 (including
 star passages) (om 14^{ab} 19 21^b 22^a and 24) —^c
 Dt D₈ उपासते, Cr as in text (for उपासते) D₁ 5
 7 9 11 12 मुप्रीत् (D₁₂ वृष)मनस मेव (cf 43^a) —^d D₁₁
 मृष्ट (for सुमृष्ट)

—For 13 Ñ V B D₁₀ 13 subst, while D₁₁ subst
 for 13^{ab} only

401* राजानोऽभ्यागतस्तत्र स्वयमेव स्वल्कृत्वा ।
 मृष्टयत्नता यज्ञे द्विजावै पर्यवेपयन् ।

[No comm —(1 1) Ñ₂ V₁ स्वागतान् D₁₃ [अ]
 प्पगतोश्च (sic) (for अभ्यागत) —(1 2) D₁₁ reads 1 2
 after 41 D₁₃ मृति^o (for मृष्टयत्न) V₁ राजो (for यज्ञे) V₂
 दिनार्थं, D₁₁ ब्राह्मणान् (for दिनावै) V₄ पच रेचयन् (sic)
 (for पर्यवेपयन्)]

14 Śi M₄ om 14 (cf v 1 11 and 13 resp))
 D₁₁ transp 13°-31^{ab} and 31°-41 (om 14^{ab}, 19
 21^b-22^a and 24) —^a D₁ 3 7 प्राप्ते, D₁₂ 12 तु (D₁₂ त
 sic)प्राप्ते (for तदा विप्रा) Ñ V B D₁₀ 13 तद् कर्मांतरे
 प्राप्ते (V₂ 'ष्ठा) —^b Ñ V B D₁ 5 5 7 10 12 13 वृष (D₁
 त्वद्)स्तदा (Ñ₁ [transp] V₂ B₁ 4 'तथा, V₆ 'नत्) D₂
 बहुन्यपि (sic) (for बहुनपि) —^c V₂ प्रायसुर, B₂ 'स्व-
 D₁₁ सदया, G₂ 'स्म (for प्राहु सु) V₄ -वदिनो, D₁₁ वामि
 * (for -वामिनो) D₁₀ 13 धीरा, G₃ घोरा, M₂ विप्रा, G₂
 as in text (for धीरा) —^d D₃ प*स्पर, D₃ परस्य वि
 (for परस्य) Ñ V B D₁ 3 5 7 10-13 निगीषय, G₂ 'पया
 (as in text) —After 14 Ñ V B D₁₀ 13-15 387*

15 M₄ om 15 (cf v 1 13) D₁₁ transp 13°-
 31^{ab} and 31°-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22^a and 24)
 —^a Śi Ñ₁ V₂ 4 B₁ 2 D₁ 3 5 7 11-13 चक्रुः, Ñ₂ V₁ 3 B₃ 4
 D₁₀ कुशु (for तत्र) —^b Ñ₂ V₂ 4 B₁ 4 D₁₀ सेभारे (B₄
 'रे, D₁₀ 'रे) B₃ सस्तान् (sic) D₂ संसार, D₁₁ सस्कार,
 T₃ दाससु, G₄ सरथरे (sic) Cm g t as in text (for
 संस्तरे) V₂ D₁₂ कुशल, Dt कुश* (for कुशला) Śi D₅
 om 15^a-16 —^c Ñ₂ V₁ 3 B₁ 2 D₁ 3 10-12 सर्वं, G₂ as
 in text (for सर्वं) Ñ V B D₂ 5 7 10-13 ऋमं यथा (Ñ₂ *
 *) वचद् (V₂ B₂ D₁₃ 'वसु, V₄ 'हू तद्, B₂ 'वच B₄
 'चित्त) D₁ यथाननु यथा, G₂ as in text (for -कर्माणि
 चक्रुस्त) —T₂ damaged from चो^o up to 16 —^d Ñ
 V B D₁ 3 7 10-13 यथासाधेन च (D₁ 5 7 12 13 नो) दित
 (V₂ दैक्षि G₃ दशोऽ D₂ 3 7 'ता) G₂ t as in text
 (for ^a) —After 15 D₄ T₂ M₁ ins 387*

16 Śi D₅ om 16 T₁ damaged (cf v 1 15)
 D₁₁ transp 13°-31^{ab} and 31°-41 (om 14^{ab}, 19
 21^b-22^a and 24) —^a D₁₀ नो (for न) Ñ₁ om 13 in
 नापडङ्गिद् V₁ तत्र (for अत्र) Ñ V B D₁₀ 11 13

प्राप्ते यूषोच्छ्रये तस्मिन्पद्मैल्याः खादिरास्तथा ।
तावन्तो विल्लसहिताः पर्णिनश्च तथापरे ॥ १७
श्लेष्मातकमयो दिष्टो देवदारुमयस्तथा ।
द्वात्रैव तत्र निहितौ बाहुव्यस्तपरिग्रहौ ॥ १८

M५ सदस्यो, M२३ नाटुतो (for नावतो) V५ M५ वा (for न) —^o D५ १११२ G२ M१ Cg त सदस्यात् (for सदस्यस्य) D२ ७ ११२ T३ स तत्र, D३ स्वत्र (for तस्य) —^d D१ नावाचि, G१ ३ नावेद (for नामाद्) D५ ११२ G२ M१ Cg -कुडाल द्विजा —For 16^{ad} N̄ V B D10 11 13 M५ subst

402* न सूत्रकल्पाकुडालो न वागुशरस्तथा ।

[V१ सूत्रकल्पानु B३ कर्म M५ नाकपयत्र (for न वक्ररूप) N१ B२ चाप्य V२ ३ B३ ३ वाचा V५ वात् (submetric) D11 वा * M५ वाद (for वाग) V१ नापीरो नाकुल कुली (for the post half)]

17 D11 transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{ad}-41 (om 14^{ab} 19 21^{ab}-22° and 24) —^o D२ प्राह (for प्राप्ते) D२ तपोच्छ्रये, G५ यूषाश्रये (for यूषोच्छ्रये) D14 नास्मिन् (for तस्मिन्) N̄ V B D10 11 13 M५ उच्छ्रि(B१ 'ह्र्)ताया भवन् (N̄ १ श्र भवन्) यूषा —^b) V५ D१ 'विल्या, D९ विल्या वै (for पद्मैल्या) N̄ V१-३ B D10 11 13 च पद्, D12 दश, T३ तथा (for तथा) M५ 'पद् च खादिरा —^d) Cg अपरे (as in text) Ct परे (for अपरे) —For 17^{ad} S१ D1-३.६ ७ ९ 12 subst

403* तथा पर्णमयाश्रय पदभ्ये विल्लसमता ।

[S१ स्वर्ण D९ 'मवाश्र (for पर्णमवाश्र) D१ विश्व (for विल्ल) D२ ७ -समिता (for -समता)]

while N̄ V B D10 11 13 M५ subst

404* तावन्त एव पालाशास्तथैवोदुम्बरा पृथक् ।

[B२ M५ [ओ] दुवत M५ एवकृष्य (ditto) (for पृथक्) N̄ १ V५ B१ वषे तस्मिन्समाह्वा (for the post half)]

18 T३ om 18^{ab} D11 transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{ad}-41 (om 14^{ab} 19 21^{ab}-22° and 24) —^o S१ D२ ७ ११११ श्लेष्मा(S१ 'व्मा)तकमयो (S१ 'वाश्र) S१ चान्ये, N̄ V१ ३ B D10 11 M५ चैरो, V५ D13 Cg त्वेको, D२ ३ ७ चैव, D12 श्लिग्धो, Cm t as in text Cmp tp [S]शिष्टो (for दिष्टो) D१ ३ श्लेष्मा(D१ 'व्मा)तकमयोनिश्च (D1 'ष्ट) D९ (marg gloss) ऋजुदारुस्तमय, G२ M१ 'श्र सदिष्टो —^b) S१ D९ पृति, Cm g t as in text (for देव) S१ D९ ३ ७ -दारुमयात् (D1 ३ ७ 'यि) N̄ २ V१ ३ B५-४ D10 M५ [अ] पर, Cm g t as in text (for तथा) —V५ om 18^{ad} —^o) S१ N̄ V१-३ B D1-३ ५ ७-१३ M५ द्वास्ता (V५ 'रास्तात् [sic]), G१ द्वाये * (for द्वायेव) N̄ १ V१ D11 नि(V१ स)दितौ, V२ विहितौ, V३ निचिरी, B१ निहतौ,

कारिताः सर्प एवैते शास्त्रैर्ज्ञकोविदैः ।

शोभार्थं तस्य यन्नस्य काश्चनानकृता भन्न ॥ १९

निन्यस्ता विधिनसर्वे शिल्पिभिः सुकृता दृढाः ।

अद्याश्रयः सर्प एव श्लक्ष्णरूपसमन्विताः ॥ २०

Cg as in text (for विहितौ) —T१ damaged from ^d up to एकदि in 406* —^d) D१ 'व्या स, D२ 11 'व्याम, D३ 12 'व्या सु, Cr m g t as in text (for बाहुव्यस्त) S१ D७ बाहुव्यात् N̄ V B D10 13 M५ यूषो(N̄ १ V२ 'पो, V३ वेद, M५ ध्रुवो)वेदागपारौ —After 18 N̄ V (V५ om ^{ad}) B D10 11 13 M५ ins Ctp after 19 while D12 ins after 20^{ab}

405* महोच्छायपरीणाहो यूषोऽन्य सर्वकावन् ।
यदे समभवत्तत्र शोभार्थमुपकल्पित ।

[(1 1) N̄ १ V२ M५ महोच्छ (V२ 'च)व, D12 अद्यापनोच्छाय (hypermetric) (for महोच्छ्राय) —M५ om 1 २ —(1. 2) V१ यज्ञो (sic), B५ तत्रे (for यदे) D10 1 सम * व्व D12 कामतस्व (for समभवत्)]

19 T१ damaged (cf v1 18) S१ N̄ V B D1-३ ६ ७ १० 12 13 om 19 M५ om 19^{ab} D11 transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{ad}-41 (om 14^{ab} 19 21^{ab}-22° and 24) —^o D९ तत्र (for सर्वे) G१ [ए] तैश्च (for [ए] ते) —^o) M५ निर्मितस्त्र (for तस्य यज्ञस्य) —^d) M५ नोराण चापि काचन —After 19 Dt D५ ६ ९ ११४ S (except M५) Cr m g t ins

406* एकभित्तिपूपास्ते एकविंशत्यरत्नय ।
वातोभिरेकाविंशतिरेकैः समलकृता ।

[(1 1) T१ damaged for एकविं (cf v1 18) M२ द्वेके (for एक) G२ [अ]यनत M२ -रत्नय (for [-अ]रत्नय)] while M५ ins

407* नानापूषोच्छ्रयैस्तैश्च सर्वत समलकृताम् ।

Thereafter M५ cont 409*

20 M५ om 20-22 D11 transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{ad}-41 (om 14^{ab} 19 21^{ab}-22° and 24) —^o D९ om विधि N१ सर्वे, N̄ २ B२ ३ D९ 1० 1३ सर्वे, Cg as in text (for सर्वे) —^b) M५ damaged after शिल्पि T३ G1-३ M१ सुकृता दृता, Cg as in text (for सुकृता दृता) —After 20^{ab}, D12 ins 405* —^o) N̄ १ V३ B१ D२ G१ 'श्रया, V२ अदौ, V५ भ्रष्टा (sic) B९ 'विश्व, D1९ भ्रष्टापदा, Cr m g as in text Ct 'श्रय (for भ्रष्टाश्रय) N̄ २ B५ ६ D10 तत्र (D10 त प्)वासन्, Cg as in text (for सर्वे एव) D12 स्वाश्रया सर्वे एवैत —^d) N̄ २ B५ ६ D10 दृष्टम्, V५ स्वाश्रय (sic) B५ सूदन, D१ रुद्धया (sic), D२ 'रूपा, Cm g t as in text (for श्लक्ष्णस्य)

आच्छादितास्ते वासोभिः पुष्पैर्गन्धैश्च भूषिताः ।
सर्पयो दीप्तिमन्तो विराजन्ते यथा दिशि ॥ २१
इष्टकाश्च यथान्याय कारिताश्च प्रमाणतः ।
चितोऽग्निर्ब्राह्मणैस्त्र प्रकुशलैः शुल्वरूपिणि ।
स चित्त्यो राजसिंहस्य संचितः कुशलैर्द्विजैः ॥ २२

21 M₄ om 2r (cf v 1 20) D₁₁ transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{cd} 4r (om 14^{ab} 19 21^b 22^c and 24) T₁ damaged from दि in 20^a up to यथान्या in 22^a —^a) D₅ वासा^o, G₂ M₁ छादितस्ते सु, Cg as in text (for आच्छादितास्ते) N₁ वासो* (for वासोभि) —S₁ N̄ V B D₁ 5 7 10-13 om 21^b-22^c —^b) M₂ पुल्य (for पुल्यै) M₂ गधे पुल्यैश्च (by transp) Dt D₄ 5 5 9 G₂ M₁ पूषिता T₃ शोषिता (for भूषिता) —^d) T₂ (before corr) G₂ विराजंते T₂ (before corr) G₁ विधि (for दिशि)

22 M₄ om 22 (cf v 1 20) S₁ N̄ V B D₁-3 5 7 10 12 13 om 22^{ab} T₁ damaged up to यथान्या in ^a (cf v 1 21) D₁₁ transp 13^{ad} 31^{ab} and 31^{cd} 4r (om 14^{ab} 19 21^b-22^c and 24) —^a) T₂ 3 न्याय्य (for न्याय) —^b) D₉ प्रयनत (for प्रमाणत) —^c) M₃ चित्त्यो (for चित्तो) G₄ ब्राह्मणत् —^d) S₁ B₂ D 5 11 दिशि (D₃ °लि [sic] D₁ °वि) N̄ V₃ 4 B₁ 2 4 Dt D₁ 5 8 10 12 13 G₁ 4 M₂ 3 दिशि V₁ 2 सच, D₉ शुद्ध, T₃ Cm यश्च, Cr mp g tp as in text (for शुद्ध) N̄ V B D₁ 10 -कर्मसु (V₄ °भि D₃ °जै [sic]) Cr mp g tp as in text (for -कर्मणि) —After 22^d D₁ 5 ins 409* —D₁₀ om 22^{ef} —^e) S₁ D₁ 2 चयो D₁ 7 चैवे D₁₀ 15 सर्वे Cr mg t as in text (for चित्त्यो) —^f) S₁ सचित्ते D₂ रचित D₆ संविद्य Cr mg t as in text (for सचित) —For 22^{ef} N V B D₁₀ 11 subst

408* त्रितत्राभभवचैवो ब्राह्मणैर्यज्ञकर्मिणि ।

[N̄₁ चित्तत्राय N̄₂ D₁₀ विविनश्च V₁ 2 B₂ (m also) निवि (V₂ विन) वाश्च V₃ विविनश्च B₄ विदितश्च (for त्रितत्रश्च) D₁₀ चाभ * च (for चाभवच्) V₁ वैवो V₂ वैवो (for वैवो) V₄ चित्तत्राभस्तत्क्षेपो B₁ अविधायभववयो (both s c) B₂ निविनस्या^o (for the prior half) N₁ ब्राह्मणे V₁ 3 4 B₂ (m also) कर्मणि V₂ D₁₁ -कर्मणि (for -कर्मिणि)] N̄₂ B₂-4 D₁₀ 11 M₄ (M₄ after 407*) cont while D₁ 5 ins after 22^d

409* मञ्जुपुत्रोच्चैस्तेस्तु सर्वत समलकृतै ।
रराज सुमृदय यज्ञ कल्पदुष्टैरिवोच्छ्रितै ।
विचित्राश्राभवशोभा ब्राह्मणैर्यज्ञकर्मिणि ।

[No comm M₄ om 1 r B₂ reads up to यज्ञ in 1 3 in marg —(1 r) D₁ 5 नत्र (for मच) B₂ 4 D₁₁ मदापुत्रोच्चैस्ते —(1 2) D₁₀ द* (for दन) D₁₀ [उ]

गण्डो रूमपक्षो वै त्रिगुणोऽष्टादशत्मकः ।
नियुक्तास्तत्र पशवस्तच्छुद्धिश्च देवतम् ॥ २३
उरगाः पक्षिणश्चैव यथाशास्त्रं प्रचोदिताः ।
शामित्रे तु ह्यस्तत्र तथा जलचराश्च ये ॥ २४

च्छिन् —(1 3) D₁₀ 13 विविनाश्च D₁₁ विविनाश्च M₄ चित्तत्राय (for विविनाश्च) B₂ मेष्वा B₃ मेष्वा D₁₀ 13 जोष्वा D₁₁ पोरा M₄ वैवो (for बोवा) For the post half of the post half of 408*]

23 D₁₁ transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{cd}-4r (om 14^{ab} 19 21^b-22^c and 24) —^a) D₁ °कुक्षो D₂ °कक्षो, D₉ °पक्षैश्च, Cr mg t as in text (for रूमपक्षो) —^b) S₁ D₁-3 5 7 13 द्वाद (D₃ °*)श्च Cr mg t as in text (for ष्टादश) T₁ damaged from स्मक in ^d up to शामित्रे in 24^c T₂ [आ]मन (for [आ]त्मक) —For 23^{ab} N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄ subst

410* अद्मदग््न वृत्तश्चापि गरुड काञ्चनेष्टक ।

[N̄₁ आणा^o (sic) N̄₂ B₂ 4 अष्प^o V₁ 4 B₁ आस्यन्त्र (V₁ °म V₄ °चु) V₂ आप^o V₃ अग्निष्टम (sic) D₁₁ अग्निवक् D₁ 3 अग्निवक् (for अद्यन्त्र) N̄₁ चात्र (for चापि) M₄ आत्यदग््नप्रमाणेन (for the prior half)]

—^c) N̄ V B D₁₀ 13 M₄ प्रोक्षि (V₁ °पि V₂ प्रोक्षि)वत् Cg as in text (for नियुक्ताश्च) D₃ तत्र (for तत्र) M₃ पशवस्तत्र (by transp) (for तत्र पशवत्) D₁ 13 T₂ G₄ पशुना त्रिंशत् तत्र —^d) S₁ N̄ V B D₁ 3 5 7 9-13 वास्ता (V₁ °तान्) उद्दिश्य (D₁₀ °चात्रद्दिश्य [sic]) देवता Cg as in text (for ^d) —After 23 S₁ N V B D₁ 3 5 7 9-13 M₄ ins

411* उद्कानि च सत्वानि नानासुगवयासि च ।
जलेचरा स्थलचरा अन्तरिक्षचरास्तथा ।

[No comm —All the above MSS except B₂ M₄ om 1 r —(1 r) M₄ आत्कानि M₄ स * * (for सत्त्वानि) —M₄ om 1 2 —(1 2) V₄ वने^o D₂ चल्^o (for जलेचरा) V₁ स्थलेचरा V₁ त्^o (for अन्तरिक्ष) D₁₁ 13 च ये (for तथा)]

M₄ cont 412*

24 T₁ damaged up to शामित्रे in 24^c (cf v 1 23) M₄ om 24 25^{ab} S₁ om 24 D₁₁ transp 13^{ad}-31^{ab} and 31^{cd} 4r (om 14^{ab} 19 21^b-22^c and 24) —^a) D₁ 5 10 12 13 पतगा D₇ उतगा (sic) D₉ पशगा, Cg as in text (for उरगा) D₉ परिगश्च (for पक्षिणश्च) N V B D₁ 3 5 7 9 10 12 13 om 24^{ef} —^d) G₄ यथा (for तथा) D₁ 2 5 7 9 10 12 13 वनचरा (D₁ °*)श्च Cg as in text (for जलचरा) N̄ B₂ D₁₀ अवि V₄ तथा (for च ये) —After

ऋत्विग्भिः सर्वमेवैतन्नियुक्तं शास्त्रतस्तदा ।
 पशूनां त्रिशतं तत्र यूषेण नियतं तदा ।
 अश्वरत्नोत्तमं तस्य रात्रौ दशरथस्य ह ॥ २५
 कौसल्या तं हर्यं तत्र परिचर्य समन्ततः ।
 कृपापौर्निशशासैनं त्रिभिः परमया मुदा ॥ २६
 पतत्रिणा तदा सार्धं सुस्थितेन च चेतसा ।

अवसद्रजनभिकां कौसल्या धर्मकाम्यया ॥ २७
 होताध्वर्युस्तथोद्गाता हयेन समयोजयन् ।
 महिष्या परिवृत्त्याथ वावातामपरां तथा ॥ २८
 पतत्रिणस्तस्य वषामुद्धृत्य नियतेन्द्रियः ।
 ऋत्विक्परमसंपन्नः श्रपयामास शास्त्रतः ॥ २९

24 Ñ V B D10 13 ms, while D11 ms after 25^{ab}, M4 cont after 411*

412* मानासत्त्वर्षभाश्वैव हयमेधे महाक्रतौ ।
 नानासरीसृपाश्वैव नानोपध्वश्च कल्पिता ।

[No comm D13 om 1 1 —(1 1) B4 महाक्रतौ —
 (1 2) B1 प्रकल्पिता]

25 Ñ V B D10 13 M4 om 25^{ab} (for M4 cf v 1
 24) D11 transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}
 19 21^b-22^c and 24) —^a) Śi D1-3 5 7 9 11 12 ऋपभा,
 Dt D8 T G1 3 4 M3 ऋविभि Cg as in text (for
 ऋत्विग्भि) Śi D1-3 5 7 9 11 सर्व, D12 शास्त्र (sic) (for
 सर्वम्) Śi D1-3 5 7 11 12 [पृ]ति D9 [इ]ति (for [पृ]
 त्) —^b) Śi D1-3 5 7 9 11 12 नि (D2 om)युक्ता Cg as
 in text (for नियुक्त) Śi D1-3 5 7 11 12 T2 G2 M1 3 तथा,
 T3 तत्त्वत Cg as in text (for शास्त्रतस्तदा) —After
 25^{ab}, D11 ms 412* —^c) T3 पशूपशूना (by ditto) Ñ1
 प्रतिशत (sic), Ñ2 त्रिदशं, V2 नियुक्त, B2 प्रोक्षित, M4 त्रिंशक,
 Cm g as in text (for त्रिशतं) Śi D1-3 5 7 9 11 12
 त्या(D2 11 12 चा)सीत्, Ñ2 V3 B3 4 D10 चापि, B2 D12
 M3 चैव, Cm g as in text (for तत्र) —^d) D1 3 5 7 G4
 Cm नियुक्त (D1 यत्ता, D2 यंत, Cm यं) Cg as in text
 (for नियत) D1-3 7 9 T2 तथा (for तदा) Ñ V B D10 13
 प्रत्यह (V1 समृह) प्रोक्षित (Ñ2 पित्त, B2 त्रिशत) द्विले, T2
 विनियोजित, M4 प्रोक्षित प्रत्य *** T1 damaged after
 11 in 25^{ab} up to पर in 26^d D11 reads 25^{ab} after
 1 1 of 413* —For 25^c-30^d, Ñ V B D10 13 M4 subst
 413* —^e) Śi D1-3 5 7 9 11 12 स यज्ञो व(D2*)वृधे
 (Śi ते D9 धेते) D14 S (except T3 M2) Cm.gp र,
 Cg t as in text (for अश्वरत्नोत्तम) Śi Dt D1-9 11 12 T2
 G1 3 तत्र (for तस्य) —^f) D2 3 5 12 T2 G1-3 M1 Cg च,
 T2 G4 हि (for ह)

26 T1 damaged up to पर in 26^d (cf v 1 25).
 D11 transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab} 19,
 21^b-22^c 24) —^a) D2-3 7 9 11 कौसल्या T2 तु (for त)
 D1 कौसल्यापितृत् —^b) Śi D1 13 G1 4 चार्थ, D1 3 7 9
 चार्थ, M2 9 चया (M3 यौ) Cm.g t as in text (for
 परिचर्य) For 26^d, D11 subst 1 2 of 413* —^c) Śi
 D1-3 5 7 11 12 विष्णोर्ऋ Cm g t as in text (for कृपाणोर्)

Ś1 विससारेन, D2 सेन (sic), D3 सेना (sic), D12 सेन्य
 (sic) (for विशशासैन) —^d) D1 6 मत्रिभि परया (D1
 मा) मुदा

27 D11 transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om
 14^{ab}, 19, 21^b-22^c and 24) —^a) Śi पतत्रिणा तदा
 सार —^b) D4 T3 सुस्थिरेण (for सुस्थितेन) G4 चेतना
 (for चेतसा) Śi D1-3 5 7 9 11 12 (D3 before corr)
 तदा (D1-3 7 9 {before corr, after corr as in
 text also } दत्, D12 युद्) मूले समा(D2 उपा)वि (D2
 दि)शत् —^c) D3 अलर्जद्; G3 अयसद् (sic) (for
 अवसद्) —^d) D1-3 7 9 11 12 कौसल्या Śi D2 11 12 काक्षया
 (for धर्मकाम्यया)

28 D11 transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om
 14^{ab}, 19 21^b-22^c and 24) —^a) D4 Cg हस्तेन (for
 हयेन) T1 damaged from योजयन् up to निय in 29^b.
 Śi D2 3 5 7 12 संग्रह स(D3 स)मयो यथा, D1 संग्राह (sic)
 स यथो यथा D11 मत्रवन्समयोज्यान् (submetric) —^b)
 Śi D1-3 5 7 11 12 M3 महिष्य, D4 महिषी, Cm.g t
 as in text (for महिष्या) Śi D1-3 5 7 12 चयां, D11
 चयं, T2 चित्या, Cm.g t as in text (for परिवृत्त्या)
 Śi D1 2 4 5 7 11 12 14 T3 M2 3 Cg च, D3 ताम् (for [अ] य).
 —^d) T2 च तथा परा, G2 M1 च परे तदा, M2 अपरास्तथा,
 M3 च यस्तस्मिन्नी (for अपरां तथा) Śi D1 3 5 7 11 12
 तामवापुस्तयापरा (D2 11 रा) D3 अवा *युस्तया पुरा
 (sic)

29 T1 damaged up to निय in 29^b (cf v 1 28).
 D11 transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}, 19,
 21^b-22^c and 24) —^a) Cm.g पतत्रिणस् (as in text)
 Śi D1-3 7 9 11 12 Cr स(D1-3 7 9 सं D4 Cr प)त्रिणस्तस्य तु
 वषाम् (Śi बुद्धिस् [unmetrical] D3 तुरगम्, D3 after
 corr as in text D11 वषत्तया hypermetric) —^b) Śi
 रयज्यते (for उद्गाय) Śi D1-3 5 7 9 11 12 नियतेन्द्रिया (Śi
 यं), Cg द्रिय (as in text) —^c) G4 ऋत्विगिरप, Cg t
 as in text (for ऋत्विक्परम) G1 संपन्न Śi D1-3 5 7 9 12
 ऋत्विग्भ (D12 स्तु)तु(D2 तु)संपन्ना —^d) D1 च्रपयांचयु,
 Cg as in text (for श्रपयामास) Śi D2 3 5 7 9 12 थ(D2
 ते sic) (D7 प्रथ hypermetric (D2 त्म)वात्) (Śi D2 13 चरिरे
 यथा; D2 यत् hypermetric D2 यत्)

धूमगन्धं वपायास्तु जिघ्रति स्म नराधिपः ।
 यथाहलं यथान्यायं निर्गुदन्पापमात्मनः ॥ ३०
 ह्यस्य यानि चाङ्गानि तानि सर्वाणि ब्राह्मणाः ।
 अग्रां प्रास्यन्ति विधिरत्समस्ताः षोडशत्विजः ॥ ३१

पुशशास्त्रासु यज्ञानामन्येषां क्रियते हविः ।
 अश्वमेधस्य चैकस्य वैतमो भाग इत्येते ॥ ३२
 त्र्यहोऽश्वमेधः संख्यातः कल्पयन्नेते ब्राह्मणैः ।
 चतुष्टोममहस्तस्य प्रथमं परिकल्पितम् ॥ ३३

30 Śi D1-3 5 7 9 1 om 30 —^a) G₁ घृष गंध (for धूमगन्ध) G₁ 3 त (for तु) —^b) G₁ 3 M₂ निग्नं T₃ स (for स्म) G₁ 3 M₂ नराधिपः, Cg t °धिप (as in text) —For 25^a-30 Ñ Ñ V B D10 13 M₄ subst while D11 ins 1 1 after 25^a, subst 1 2 for 26^a, then cont 1 3 7 and subst 1 9-10 for 29^a-30^a (om 1. 8 11)

413* अश्वमेधे चारभ्ये प्रोक्षितं वैश्वदेविकम् ।
 कौसल्या त ह्य तत्र परिगम्य प्रदक्षिणम् ।
 स्वयम्भ्यर्षेयाचके गन्धमालम्बिभूपणे ।
 अश्वयुर्महिता चैनं समालम्ब्य शुचिरता ।
 रत्नवीं पयुषास्तैका कौसल्या पुत्रकाम्यया । [5]
 तमश्वयुपनिष्ठया कौटल्यायास्ततो द्विजा ।
 न्यव्यशुगादय प्रीता प्रापुञ्जन् तदाशिप ।
 विदास्यो हृत्य च वपामश्वस्य विधिरत्सदा ।
 नन्विच्छप्राश्वितामग्रीं सुहावावाहयन्पुरान् ।
 तस्याश्च नृपतिर्षम जग्रीं पत्नीमहायवान् । [10]
 वपाया ह्यमानाया पावकं पुत्रकाम्यया ।

[No comm —(1 1) V₂ B₂ 4 °द्वैवि (B₂ marg कै) B₂ D₁₁ M₄ विश्वैवि (M₄ °वन) —After 1 1 D11 reads 25^a —(1 2) V B₁ 4 D10 चौराया V₃ तद्, B₂ तु (for त) M₄ ह्यत (for ह्य तत्र) V₂ D13 °काम्य (for परिगम्य) —(1 3) M₄ निलम् (for सम्य) —(1 4) B₂ om हिता चैन D13 महिताश्च M₄ तस्या (for -सहिता) V₄ स*काम्य M₄ moth eaten for मालम्ब्यशुचि V₂ 3 शुभम्; B₂ शु* (for शुचि) D₁₁ विना (for तत्र) —(1 5) Ñ₂ V₂ 3 B₁ °कौषेका, M₄ °पारिकां (for पयुषास्तैकां) Ñ₂ V₂ 2 B₂ 4 D10 तमश्च V₃ ह्यत (for कौसल्या) —(1 6) M₄ पयुषास्तया (for उपनिष्ठया) B₂ तु ते (for ततो) —(1 7) V₁ रत्नं (for श्रीता) V₂ 4 B₂ D10 प्रापुञ्जन्, D13 प्रापुञ्जन् M₄ प्राक्छप्राशिप शुभा (for the post half) For ins see below —(1 8) M₄ partially moth eaten for the prior half V₁ विहित्य (sic) V₂ निश्व (for विराय) Ñ₂ B₁ मोक्ष्य वपाय (by transp) Ñ₂ V₂ B₂ 4 D10 13 [उ] हृत्य च (V₂ D13 transp च and उहृत्य) वपाय V₂ [उ] हृत्य वपाया —(1 9) V₁ कदि (for कल्पिः) Ñ₂ आभय तान् V₄ D11 मा (D11 म) श्विताय (for मया चिताम्) D13 श्वितं (for अग्री) V₁ ह्यतम् (for ह्यतम्) —(1 10) D13 धृत् (for धृत्) Ñ₂ B₂ D10 धृत् नृपतिर्षम (by transp) —For 1 10 D11 reads धृत् तस्य नृपो जग्रीं पिप्रि स्म नर (र) शिव —(1 11) B₂ भूत् (sic) (for ह्यमानाया)] —After 1 7 D11 ins

414* अश्वस्य विधिरत्सत्र परिवार्य समन्तर ।
 —^a) D14 T₃ वथान्याय्य (for °न्याय) T₁ damaged from 30^a up to स्म in 31^a —^d) D11 अषावतत् स ऋतु

31 T₁ damaged up to मत्त in 31^a (cf v 1 30) D11 transp 13^a-31^a and 31^a-41 (om 14^a, 19 21^a-22^a and 24) —^a) Ñ V B D10 13 M₄ तस्य, D11 या * (for यानि) D₂ श्वितानि (for चपाणि) —^b) D₂ श्वितानि (for सर्वाणि) Śi D1-3 5 7 9 11 12 ते (D₁₁ वै) द्विजा, Cg t as in text (for ब्राह्मणा) Ñ V B D10 13 M₄ कल्पितानि विभागत (V₄ घानत) —After 31^a, D11 ins 1 1 of 429^a (for variants of v 1 429^a) —^c) D₂ अज्ञौ (sic) M₄ after inf lin sec m corr as in text (for अज्ञौ). D₂ 2 प्राप्स्यति, D₃ 7 प्रास्यत (for प्रास्यन्ति) —^d) Śi D1-3 5 7 9 समस्त, D₂ संर्षे त, D₄ समासा, D14 T₁ 2 G₂ सम (T₁ *) प्रा (D11 °) ए, G₁ 3 समस्त (for समस्ता) Śi D1-3 5 7 13 वै (D₂ च) ह्ये तदा (Śi °था) D₃ विहितं तथा (for षोडशत्विज) —For 31^a, Ñ V B D10 11 13 M₄ subst

415* उदुदुर्वापरास्त्रत वयाभाग द्विवीकसाम् ।
 [B₁ बाक्षिन्नात् (for वाजकाय) B₁ न्योग (for नाग)]
 Thereafter, Ñ V B D10 13 M₄ cont 420* D11 cont

416* शायय देवता सर्वा अगृह्णभागमीप्सितम् ।

32 Ñ V B D10 13 M₄ om 32-35 D11 transp 13^a-31^a and 31^a-41 (om 14^a, 19 21^a-22^a and 24) —^a) D₂ ह्यत् (for ह्यत्) —^b) Śi चुच, D₁ चुच, D₂ सत्, D₃ श्रुत्, D₇ स्त्रत्, D11 धुच, Crgt as in text (for हवि) —^c) Dt D₄ 6 G₂ M₂ 2 Cg वजस्य (for वैकस्य) —^d) D₂ चेतसो, Crgt as in text (for वैतसो) Śi चुच, D1-3 7 11 12 अ (D₁ अ [sic] D12 सं) रा (D11 °श [sic]) T₂ शास, Crgt as in text (for भाग)

33 Ñ V B D10 13 M₄ om 33 (cf v 1 32) D11 transp 13^a-31^a and 31^a-41 (om 14^a, 19 21^a-22^a and 24) —^a) D₂ 3 5 7 11 अज्ञौ, Crgt as in text (for °यज्ञो) —^b) T₃ नृयेत् Śi D1-3 5 7 9 11 12 'धृ (D₁ स्त [sic]) येत् वै द्विजै, Crgt as in text (for) T₁ damaged from ह्ये in 33^a up to कारि in 34^a —^c) Crgt चतुष्टोम (as in text) Śi D1-3 5 11 12 चतुर्थो यस्वत् (D₂ 2 °र्थ यस्व [sic]) D₂ चतुर्थे म* यस्वत्, D₇ चतुर्थेत्, D14 G₁ 3 अग्नि (D14 m sec m) षोमम् —^d) G₁ परिकल्पित, M₄ परिकीर्तित

अध्यं द्वितीयं संख्यातमतिरात्रं तथोत्तरम् ।
 कारितासत्र बहवो विहिताः शास्त्रदर्शनात् ॥ ३४
 ज्योतिषोमायुषी चैव अतिरात्रौ च निर्मितौ ।
 अभिजिद्विभ्रजिचैव अक्षोर्यामो महाक्रतुः ॥ ३५
 प्राचीं होत्रे ददौ राजा दिशं स्वकुलवर्धनः ।

अध्यये प्रतीचीं तु ब्रह्मणे दक्षिणां दिशम् ॥ ३६
 उद्गात्रे तु तथोदीचीं दक्षिणैषा विनिर्मिता ।
 अश्वमेधे महायज्ञे स्वयंभुविहिते पुरा ॥ ३७
 क्रतुं समाप्य तु तदा न्यायतः पुरुषर्षभः ।
 श्रुत्विग्भ्यो हि ददौ राजा धरां तां क्रतुवर्धनः ॥ ३८

34 T₁ damaged up to कारि in 34° (cf v 1 33) N̄ V B D₁₀ 13 M₄ om 34 (cf v 1 32) D₁₁ transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22° and 24) —^a S₁ D₃ 7 8 उक्थो (S₁ [before corr] D₃ °क्थो) D₂ अथ, D₃ उक्थो, D₃ उक्थं, D₁₁ उक्थो (sic), D₁₂ उक्थो (sic) Cg as in text (for उक्थं) S₁ D₃ द्वितीय D₃ संख्यात D₁ उक्थ्ये द्वितीयं सत्याम् —^b S₁ [अ]हो°, D₁-3 7 9 °रासत्र, Cg as in text (for [अ] तिरात्र) D₂ 12 अथो° (for तथोत्तरम्) S₁ D₃ 11 12 विचारत्, D₁ विचारात्, D₂ 3 7 त्रिवादात्, Cr mg t as in text (for कारितात्) D₃ क्रतव () तत्र (for तत्र बहवो) —^d M₃ विहिका (sic) (for विहिता)

35 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ om 35 (cf v 1 32) D₁₁ transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22° and 24) —^a S₁ D₃ 11 12 ज्योतिषम, D₁-3 °ज्योति मौर (D₁ °मौ [with hiatus], D₃ °पौर) Dt D₁ 4 8 9 12 T G M₃ 8 [ए]वम् [to avoid hiatus] (for [ए]व) —^b D₂ 3 7 G₃ अतिरात्रे (G₃ °त्र) Cm t °मौ (as in text) D₁-3 5 7 9 11 12 Cg वि (for च) D₂ 3 7 निर्मिते, G₁ निर्मितौ, G₃ निर्मित —^c D₃ 11 अभिजे (D₁₁ °ति)द् (both sic) D₂ चेष (sic) (for विश्व) Dt D₃ 8 9 11 14 S (except M₄) [ए]वम् [to avoid hiatus] (for [ए]व) —^d S₁ D₄ प्रा(D₄ स)हो° Dt D₄ 8 आ (D₃ before corr अ)होयामी, D₁ 2 7 9 11 Ct आ°, D₂ आहोयामी, T₁ °मौ (for अहोयामो) S₁ D₁ 2 5 7 9 11 12 °व्रत, D₃ °वृत् (sic), Ct as in text (for महाक्रतु) —After 35, D₁₁ ins

417* सतो राजा यथान्याय दक्षिणां व्यदत्तदात् ।

36 D₁₁ transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22° and 24) —^a S₁ D₁-3 5 7 12 अध्यये, D₁₂ होत्रौ°, G₁ 3 दिश° (for होत्रे ददौ) —T₂ damaged from रात up to 37° N̄ V B D₁₀ 11 12 स्पीत्, G₁ 3 होत्रे, M₄ पूर्वं (for रात्) —^b G₁ 3 राजा (for दिश) D₃ स, D₃ च (for स्व) S₁ D₁-3 5 7 12 °स्पीत् तदा ददौ (S₁ D₃ 12 ददौ तदा by transp) N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄ °बा (D₁₁ °)हुवला (B₄ °त्रिभि)जिता (D₁₂ °तं), Cg as in text (for °) —^c D₁₀ 11 च (for तु) —^d N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄ दक्षिणां ब्रह्मणे (by transp) तथा (M₄ स व्यसद्वैपद्) —For 36^{cd}, S₁ D₁-2 5 7 12 subst

418* दक्षिणा ब्रह्मणे होत्रे प्रतीचीमददादिशम् ।

[D₃ स मादिशत् (for अददादिशत्)]

37 T₁ damaged for 37^{ab} (cf v 1 36) D₁₁ transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22° and 24) —^a V₁ तद्गात्रे, D₁₂ उद्गात्री S₁ N̄ V B D₂ 5 7 10 11 13 14 च, D₁ च, D₄ चै, D₁₂ om (for तु) V₄ तत्र [unmetrical] (for तथा) —^b D₁₀ [ए]प (for [ए]पा) —For 37^{ab}, M₄ subst

419* उदीचीमपि चोद्गात्रे ब्रह्मणे पृथिवीं ददौ ।

—^a D₄ ह्य° (for अश्वमेधे) V₂ तथा (for मदा) —^d Dt D₁ 4 8 Cg t स्वयम् S₁ N̄ V₁ 3 4 B D₁-3 5 7 9-12 पुरा कल्पे स्वयम्भुवा (D₁ °व) V₂ पुराकारि स्वय तु धा, M₃ दक्षिणा हि स्मृता मही Cg t as in text (for °) —After 37 B₂ D₁₁ ins 1 I of 421*

38 D₁₁ transp 13^{cd}-31^{ab} and 31^{cd}-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22° and 24) B₂ reads 38-41° (omitting 39°-40°) in marg —^a D₁ क्रतु (for क्रतु) S₁ B₂ D₁-3 5 7 9 12 संख्याप्य (for समाप्य) T₃ च (for तु) D₄ तथा (for तदा) —For 38^{ab}, N̄ V B₁ 3 4 D₁₀ 13 M₄ subst while B₂ cont (all read) after 415*

420* समाप्य चैनं ब्रह्मणे राजा ब्रतुवर तत ।

दक्षिणामददात्तेषा कर्मिणा तदन्तरम् ।

[[(1 I) N̄ V₄ [ए]व V₂ B₂ M₄ [ए]व D₁₀ [ए]ने (sic) (for [ए]न) —(1 2) N̄ V₁ V₁ B₁ 2 (m) M₄ व्यदत् (V₁ B₂ 1 m) °व M₄ °धात् V₂ चाददत् (for अददात्) V₂ कर्मिणां (for कर्मिणां) V₄ यज्ञकर्मण्यन्तर (for the post half)]

—^a D₂ वारिणा (for ऋविग्भ्यो) S₁ B₂ D₁ 3 5 7 9 12 प्रददौ, G₄ [अ]भि ददौ, Cg as in text (for हि ददौ) —^d D₂ महौ, G₁ धारा (for धरा) Dt D₂ 8 9 M₃ कुल°, D₁ क्रतुवर्धिनी, D₂ 7 सत्यमहिनी, G₂ 3 रघुनन्द, M₄ कीर्ति° (for क्रतुवर्धन) G₂ M₁ दक्षिणामेवमुत्तमा —For 38^{cd}, N̄ V B₁ 3 4 D₁₀ 13 M₄ subst while B₂ D₁₁ ins 1 I after 37 B₂ ins 1 2-3 after 41^{ab}

421* सममा पृथिवीं दत्त्वा म चातुर्दक्षिणाम् ।

अभ्येषा कर्मिणा राजा सद्दत्यानां च दक्षिणाम् ।

दात्त दात्तसद्दद्याणा हिरण्यस्योत्तमर्षजं स ।

[[(1 I) D₁₁ समदा B₂ (m. also as in text) दक्षिणां, D₁₁ पृथिवी (for पृथिवी) D₁₁ दत्त्वा (for दत्त्वा) V₁ चातुर्द-

शस्त्रिजस्त्वनुन्मने राजानं गतः क्लमपम् ।
भवानेन महीं कृत्स्नामेनो रक्षितुमर्हति ॥ ३९
न भूम्या कार्यमस्माकं न हि शक्ताः स्म पालने ।
स्ताः स्वाध्यायकरणे वयं नित्यं हि भूमिप ।

मत्व V₂ 6 B₁ D₁₁ M₄ चतुर्विंश (V₂ B₁ "वे"त्व (V₂ स B₁ च), V₂ स च होवे च (for स चतुर्विंश) D₁₁ वशिष्ठ —D₁₁ om 1 2 3, N₁ V₁ 4 B₁ om 1 2 —(1 2) V₂ वनेन, B₂ वनिना (for वनिना) B₂ वन (for वान) D₁₀ सुदस्यावानं (sic) M₄ सरस्या * (for सरस्यानं) —(1 3) B₄ न * साना V₁ सुवर्णस्य, V₄ दिष्पनस्य (sic) B₁ दिष्प च (for दिष्पस्य) V₄ B₄ ह (for स) M₄ दिष्पानां स्वमर्षद्वय (for the post. half)]

—After 38^d, B₂ (m) reads 426*, while Dt D₄ 11 M₅ ins.

422* एव दत्ता प्रहृष्टोऽभूच्छीमानिदवाहनन्दन ।

[No comm.]

39 N V B₁ 2.4 D₁₀ 12 M₄ om 39-41^{ab} D₁₁ transp 13^d-31^{ab} and 31^d-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22^c and 24) B₂ reads 39^{ab} in marg (cf v 1 38) —^a D₇ क्षत्रिये —T₁ damaged from एवमुन्न 1n 39^a up to न हि दा in 40^b S₁ B₁ D₁ 2.5 7 9 11 [स]य, D₄ [स]य, D₄ वा D₁₁ ते (for तु) Dt D₂ युन्न (for [स] युन्न) —^b Dt D₁ 9 त्रिविप (for क्लमपम्) —After 39^{ab}, B₂ (marg) ins, while D₁₁ ins after 40

423* तेषां शुचा वचस्तथ राजा राष्ट्रविषर्षेन ।

[No comm D₁₁ वै राष्ट्र (for राष्ट्रि)]

—B₂ om 39^d (cf v 1 38) —^c D₁ एव (for एव) S₁ D₁ 2 3 7 9 11 12 स्फीताम् (for कृत्स्नाम्) —^d D₃ * क (for एको) S₁ D₁ 2 7 9 11 12 सास्त्रियम्, D₉ शस्त्रियम् (sic) (for रक्षितुम्) D₂ 9 T₂ G₁ M₄ श्रुंसि (sic) D₁₁ अहति (sic) —After 39 S₁ D₂ 11 12 ins.

424* विषाफां भवं रात्रेन्द्र भस्माकं तुष्टिमावह ।

[No comm Note hiatus between the two halves S₁ तुष्टि (for तुष्टि)]

40 T₁ damaged up to न हि दा in^b, N V B D₁₀ 13 M₄ om 40 (B₂ om 40^d) (cf v 1 39 for B₂ 38) D₁₁ transp 13^d-31^{ab} and 31^d-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22^c and 24) —^a D₁ शुचा D₂ 7 तु व, D₂ illeg D₁₁ भूम्या, G₂ t as in text (for भूम्या) —^b M₂ च (for हि) T₂ G₂ M₁ च (for स्म) S₁ D₁ 2 3 7 9 11 12 अनाकं पालने वष —^c D₉ वष (for स्ता) —^d M₂ नराधिप (for हि भूमिप) B₂ reads 40^d in marg (cf v 1 38) —^e D₄ G₂ 7 त्रिविप, D₄ निष्पव, Cr mg t as in text (for निष्पव) D₁ T₂ M₄ एवेति, D₉ एवाग्न,

निष्पव्यं किंचिदेवेह प्रयच्छतु मनानिति ॥ ४०

गरां शतसहस्राणि दश तेभ्यो ददौ नृपः ।

दशकोटिं सुवर्णस्य रजतस्य चतुर्गुणम् ॥ ४१

M₂ अस्माकं (for एवेह) —^a D₁ 9 T₂ G₁ 9 M₁ 2 इह (for इति) —For 40^d, S₁ D₁-2.2.7 11.12 subst

425* निष्कृतिं एवं नरश्रेष्ठ असम्य दानुमर्हसि ।

[—Note hiatus between the two halves. D₁-2 निकते, D₇ निकते D₂ त, D₂ हि (for त) D₁-2.7 वृषेष्ट D₁₁ अस्याथ निष्कृतिं रात्र्यु (for the prior half) D₁-2.7 दानुमर्हसि सप्त (D₁ "न") (for the post. half)] while B₂ (m) subst and reads after 35^d

426* अस्या निष्पयमस्माकं देहि रात्र्यन्महायुते ।

Thereafter B₂ (m) cont

427* एव हि पारयितास्माकं येनाक्रमितुमर्हसि ।

—After 40, Dt D₁ 9 9 11 S (except M₂) Cr mg t ins.

428* मणिरत्नं सुवर्णं वा गावो यद्वा समुपगतम् ।
तत्रपच्छ नरश्रेष्ठ धरण्या न प्रयोानम् ।
एवमुक्ते नरविश्राद्धर्षेर्निन्दयात् ।

[[(1 1) D₉ च (for वा) D₉ यत्, M₂ वा यत् (by transp) (for ददा) D₉ समुपत्ता —(1 2) T₁ damaged for 1 2 and 3 Dt D₁ 9 नृप, M₂ व्याप्त (for नरश्रेष्ठ)]

41 N V B₁ 2.4 D₁₀ 13 M₄ om 41^{ab} (cf v 1 39) D₁₁ transp 13^d-31^{ab} and 31^d-41 (om 14^{ab}, 19 21^b-22^c and 24) B₂ reads 41^{ab} in marg (cf v 1 38) T₁ damaged up to ते in^b —^a D₃ सहस्रहस्राणि (sic) —^b M₂ शत (for दश) D₄ नय (for नृप) —After 41^{ab} B₂ ins 1 2 and 3 of 421* (for vari ants cf v 1 421*) —^c S₁ V₂ B₂ D₃ 9 G₄ M₄ *कोटि, N₁ V₁ 2.4 B₁-2 D₂ 7 10 11 T₂ G₂ M₁ Cm g *कोटी, D₁ 12 T₂ *कोटी (sic) D₂ 10 T₂ *कोटि (sic) D₄ 9 M₂ शत कोटि (D₄ *टी), D₁₁ *कोटी, Ct as in text (for दशकोटि) S₁ स्वर्णस्य, T₂ सुवर्णस्य (sic) M₄ सहस्रस्य (for सुवर्णस्य) —^d V₂ D₁ रजत च, T₂ रजतश्च N₁ V₁ 2.4 B₂ 2 D₂ 10 13 गुणा (D₂ *ण) B₂ दशा D₁₁ गणे (for गुणम्) —After 41 D₁₁ reads 1 2 of 401* —After 41 N V B D₁₀ 13 M₄ ins while D₁₁ ins 1 x and 2 after 31^{ab} and 42 resp

429* क्षत्रियस्य प्रन्दावयान्कामास्तर यद्येक्षिताम् ।
जाप्राये वेसिहाय वामद्वाय च प्रभु ।
श्रव्यश्रुद्वाय च तदा स रागा क्रतुवर्षेन ।

[No comm —(1 1) V₂ अयान् D₁₁ चानान् M₄ तत्र (for अयान्) M₄ वन वादुराणित (for the post. half)

ऋत्विजस्तु ततः सर्वे प्रददुः सहिता वसु ।
ऋष्यशृङ्गाय मुनये वसिष्ठाय च धीमते ॥ ४२
ततस्ते न्यायतः कृत्वा प्रप्रिभाषं द्विजोत्तमाः ।

—(1 2) V₂ जवालाय V₂ B₃ B₄ वसिष्ठाय D₁₀ 13 वसिष्ठाय
D₁₁ तथा चैव (for वसिष्ठाय) D₁₁ चै (for च) —D₁₁ om
1 3 —(1 3) M₄ विमुन (for तदा) M₄ ततस्ते द्विजसत्तमा
(for the post half)]

42 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ om 42 D₁₁ transp 42^{ab}
and 42^{cd} —^a D₁ 3 5 7 9 11 12 ते, D₁₁ च (for तु)
D₂ 3 7 तदा (for तत) D₂ 7 (hapl) om 42^b-43° —^b)
S₁ D₅ 11 12 आददु D₃ * ददु D₄ प्राददु, T₃ प्रथमस्,
Cr m t as in text (for प्रददु) —^c) S₁ D₁ 3 5 9 11 12
महते (for मुनये) —^d) T₃ सुधीमते G₂ त धी * ते (sic)
(for च धीमते) —After 42 D₁₁ ins 1 2 of 429* (for
v 1 cf v 1 429*)

43 T₁ damaged for 43^{ab} after न्या in ^o D₂ 7
om 43° (cf v 1 42) —^o) D₃ सर्वे (for कृत्वा) —^b)
S₁ D₅ 9 12 प्रतिभाग, D₂ विभाषं च Ct as in text (for
प्रतिभाग) —After 43^{ab} S₁ B₂ D₁ 3 5 7 9 11 12 ins

430* दीनान्धकृपणाना च वृद्धाना च कलत्रिणाम् ।
स्त्रीणा हतप्रवीराणा वृद्धाना बालपुत्रिणाम् ।
न्याधिकर्षितमात्राणा सुवर्षे चाभिवाचताम् ।
वियक्ष्ण्णा दरिद्राणा परराष्ट्रनिवासिनाम् ।

[No comm —(1 1) D₁₁ कृपणानाथ (for कृपणानां
च) D₃ दीनान्धकृपणा च (corrupt) (for the prior
half) B₂ D₁₁ विकलाना D₃ * (for वृद्धाना च) D₁
[अ]कलत्रिणा —(1 2) D₁₂ प्रवराणा (for प्रवीराणा) D₉
om from the post half of 1 2 up to the prior
half of 1 4 —(1 3) D₁₁ 11 सुवर्षे D₂ चाति D₃ 7 प्रति
(for चाभि) —(1 4) B₂ विवायलं D₁ यविक्ष्णं (by
metathesis) D₂ विपक्षणा D₃ वियक्ष्णं (corrupt) D₁₁
* यक्ष्णा (for वियक्ष्णा) B₂ D₁-3 7 9 *राष्ट्रेषु च (D₂ स) वलन्
(D₁ वलु [sic]) (for the post half)]

—^c) D₄ सुधीता मुनय सर्वे —^d) B₂ D₁ 3 7 9 11 समृद्धा
Cr m g as in text (for प्रवृत्तुर) S₁ D₂ 3 5 7 9 11 12 तदा
B₂ D₁ तथा Cm as in text (for भृशम्) —For 43 N̄
V B₁ 3 4 D₁₀ 13 M₄ subst B₂ D₁₁ ins after 43 (D₁₁
after 432*)

431* दक्षिणा प्रतिगृह्याथ सुप्रीतमनसो द्विजा ।
ततश्च याजका सर्वे ऋषयश्च तपोयना ।
उत्तुर्दशरथ तत्र काम ध्यायेति वै तदा ।

[(1 1) B₂-1 transp 1 1 and 2 M₄ repeats con
secutively 1 1 (var) V₁ 3 B₂ D₁₀ 13 दक्षिणा M₄
(first time) [र] [र] (for [अ] [य] M₄ (first time) [अ]
भन् (for द्विजा) V₃ प्रीतमनोभवन्दजा (for the post

सुप्रीतमनसः सर्वे प्रत्युत्सृष्टिता भृशम् ॥ ४३
ततः प्रीतमना राजा प्राप्य यज्ञमनुत्तमम् ।
पापापहं स्वर्नयनं दुस्तर पार्थिवर्षभैः ॥ ४४

half) M₄ (second time) तत सुप्रीतमनसो दक्षिणं प्रतिगृह्य
ते —N̄ V B₁ M₄ om 1 2 —(1 2) B₃ repeats 1 2
(as above) after 1 2 of 436* D₁₀ 13 वृत्तुर (for ततश्च)
B₂ 4 ते (for first च) B₂ तव (for सर्वे) B₃ 4 तपायरे (for
तपोयना) —(1 3) D₁₁ repeats 1 3 (var) after
colophon N̄ 2 B₂ दशरथ (sic) V₃ त तु (for तत्र) B₃ 4
काम्य M₄ कामार् (for काम) V₂ का सरया चैति^o D₁₁
(second time) *मामुहि पार्थिव (for the post half)]

—Thereafter D₁₁ cont 436* —After 43 S₁ D₁ 3 5
7 11 12 ins

432* ततस्तु सर्वलोकेभ्यो हिरण्यस्य समुद्यता ।
कोटीशत सुवर्णस्य कुलस्योद्भावनं शुभम् ।

[No comm —(1 1) D₁ प्राप्त्येकेभ्यस्तु D₃ 7 प्राप्त्येकेभ्यश्च
(for तु सर्वलोकेभ्य) D₁ 3 5 12 स(D₁₂ *) मुपत (D₃ 5 °त
sic) —(1 2) D₁₁ कुण्डेभ्यो ददौ वृष (for the post
half)]

—Thereafter D₁₁ cont 431* —After 43 Dt D₄ 3 5
9 14 S (except M₄) Cr m (both 1 1-2 only) g t ins

433* तत प्रसर्पेकेभ्यस्तु हिरण्य सुसमाहित ।
जाम्बवद कोटिसस्य ब्राह्मणेभ्यो ददौ तदा ।
दरिद्राय द्विजायाथ हस्ताभरणमुत्तमम् ।
कस्मैचिद्याचमानाय ददौ राघवनन्दन ।
तत प्रीतेषु विधिवद्विज्ञेषु द्विजवत्सल । [5]
प्रणाममकरोत्तेषा हर्षव्याकुलितेन्द्रिय ।
तस्याशिषोऽथ विविधा ब्राह्मणं समुदाहता ।
उदारस्य नृवीरस्य धरण्या प्रणतस्य च ।

[(1 1) D₉ प्रसर्पेकेभ्यश्च (for प्रसर्पेकेभ्यश्च) D₉ G₂ M₁
च (for तु) D₄ सुसमाहिता D₉ हिरण्यस्य समुच्छय (for
the post half) —(1 2) D₉ the prior half = the
prior half of 1 2 of 432* —For ins see below —
(1 4) M₂ कस्मैचिद् (sic) —D₉ om 1 5 8 —(1 5)
D₁₁ T₁ 2 G₂ M₃ नृपतिर (for विधिवद्) —(1 6) D₁₁ 14 S
(except M₄) पर्वकुलेभ्यः D₉ °क्ष्ण (for व्याकुलितेन्द्रिय)
—(1 7) T₃ तितुषे (for विविधा) D₁₁ T₁ 2 G₂ M₃
समुदीरिता —(1 8) M₂ [अ] लिपिरस्य (for नृवीरस्य) Dt
D₈ 8 पतितस्य (for प्रणतस्य)]

—After 1 3 D₄ T₃ ins

434* काश्वानता शतोपेत नवचने समाहितम् ।

44 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ om 44 D₂ om 44^{ab} D₁₁
reads 44 46 (including subst for 45^{cd}) with ins
437* after colophon before 1 14 1 —^o) T₃ पार्थिवे
र्षुनि (for पार्थिवर्षभै) S₁ D₁ 3 5 9 11 12 स्वयं पाप्मा(D₁ 3

ततोऽब्रवीदृष्यशृङ्गं राजा दशरथस्तदा ।
कुलस्य वर्धनं तच्च कर्तुमर्हसि सुव्रत ॥ ४५

तथेति च स राजानमुवाच द्विजसत्तमः ।
भविष्यन्ति मुता राजश्वत्वारस्ते कुलोद्बहाः ॥ ४६

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे त्रयोदशः सर्गः ॥ १३ ॥

पापा]पदे (D₂ तत् प्राप्यावह)चैव दुष्प्राप (D₉ 12 °प्य)सर्वे
पाथिवे , G₂ t as in text (for °d)

45 For D₁₁ cf v.1 44 —°) G₂ M₂ तदा (for
सतो) —^b) T₂ 3 तथा, M₃ बली (for तदा) —°) D₁ 14
T₁ G₂ 3 M₁ तत्, T₂ 3 G₁ M₂ 3 G₂ त्वं तु (for तत्तु)
—For 45^{cd} S₁ D₁-3 2 7 9 11 12 subst

435* पुत्रानिच्छाम्यह विप्र कुलस्योद्भावनाम्बुभवात् ।

46 For D₁₁ cf v.1 44 —°) D₁₂ °* M₃ तथेतीव
(for तथेति च) —^b) M₃ भ्रमवीद् (for उवाच) —°)
D₁ 3 कुलोद्भवा —For 45 46 N V B D₁₀ 13 M₄ subst
while D₁₁ ins after 431*

436* ताननवीदृष्टमना राजा दशरथो द्विजान् ।

इच्छामि चतुर पुत्रानुदारान्पालविक्रमान् ।
तथेति चैव राजान तमृचुर्महवादिन ।
यथाभिलषितान्पुत्रानचिरात्त्वमावाप्स्यमि ।

[(1 2) V₄ transp चतुर and पुत्रान् —After 1 2
B₂ repeats 1 2 of 431* —(1 3) M₄ [ए]व (for [इ]ति)
V₂ [इ]ति, B₁ वे (for [ए]व) M₄ वे (for तत्) —(L 4)
V₄ क्वाम् (for पुत्रान्) V₁ D₁₃ न चिरात् V₄ अक्षिरे D₁₁
क्वचिरात्]

—Thereafter D₁₁ reads colophon Then repeats
(var) 1 3 of 431* then reads 44 46 —After 46 S₁
D₁ 5 9 11 12 ins

437* लोकापालोपमा वीरा परदर्पविनाशना ।

[No comm D₁ वीरा (for वीरा)]

while Dt D₉ 8 M₃ Ct ins

438* स तस्य वाक्य मधुर निशम्य

प्रणम्य तस्मै प्रयतो नृपेन्द्र ।

जगाम हर्षं परम महामा

तमृष्यशृङ्ग पुनरप्युवाच ।

[(1 4) M₃ ऋष्यशृङ्ग M₃ इति (for अपि)]

Colophon S₁ D₁ 2 5 7 12 om (sarga continued)

D₁₁ reads colophon after 436* —Kanda name D₄
om N₂ V₁ 3 B D₁₀ 11 आदिकाडे, V₄ यज्ञवाडे D₁₃ **
काडे —Sarga name N₁ V₁ 2 4 B-4 D₁₀ यज्ञर्म्म V₃
यज्ञसमापन नाम, B₁ यज्ञसमाह D₉ यज्ञकर्मविधान, D₁₃
** सेषप्र ** नाम —Sarga no (figures words or
both) V₂ 15 V₃ 12 B₂ 3 D₁₀ 13 (as in text) Dt
D₁ 5 8 14 S (except M₄) चतुर्दश Du M₄ word as in
text) D₁₃ (dash indicates lacuna) -द्वा D₉ both as
in text —After colophon G₁ 2 4 M₂ conclude with
श्रीरामाय नम G₂ धीमते रामानुजाय नम

मेधावी तु ततो ध्यात्वा स किंचिदिदमुत्तरम् ।
लब्धसंज्ञस्ततस्तं तु वेदज्ञो नृपमत्रयीत् ॥ १
इष्टिं तेऽहं करिष्यामि पुत्रीयां पुत्रकारणात् ।
अथर्शिरसि प्रोक्तैर्मन्त्रैः सिद्धां विधानतः ॥ २

14

1 T₂ begins with श्रीरामचन्द्राय नम —^a) Dt D₈
G₁ M₃ (after corr sec m) [हृ]ति (for तु) Cr ज्ञात्वा
(for ध्यात्वा) —^b) D₄ T₂ च (for स) T₂ उत्तम (for
उत्तरम्) —For 1 Śi D₁ 3 5 7 9 11^a subst

439* ऋष्यशृङ्गस्तु मेधावी राजान पुनरथवीत् ।

[D₂ च D₃ 7 तु (for तु)]

On the other hand Ñ V B D₁₀ 13 M₄ subst

440* अथर्ष्यशृङ्गो राजानं पुनरेवाभ्यभाषत् ।

[B₁ 4 hypermetric owing to hiatus between अथ
and ऋष्य V₃ ऋष्यशृङ्गोय (by transp) D₁₃ एवम (for
एवाभ्य)]

2 ^a) T₃ इष्ट B₃ च, G₄ missing (for ते) Ñ V
(V₁ with hiatus hypermetric) B D₁₀ 11 13 M₄ [5]न्या,
G₄ missing (for ऽह) Śi D₁—3 5 7 9 12 इष्टिं (D₂ °ष्ट)
क्रोमि भवत (Śi D₅ 12 पुत्रीया) —^b) Śi D₅ 12 भवत
(for पुत्रीया) Ñ V B D₁₀ 13 M₄ कायया, D₅ 11 13
कारणे, Cm g k t as in text (for पुत्रकारणात्) —After
2^{ab}, B₃ ins

441* यत् पुत्रा भविष्यन्ति चत्वारो देवदशैका ।

—Śi Ñ V B D₁—3 5 7 9—13 M₄ om 2^{ab}

3 ^a) D₁₄ T₁ 3 प्राकामद्, G₄ प्रक्रमद् (for प्राकामद्)
D₄ T₃ तत् प्रारब्धानिष्टि, G₁ M₃ तत् प्रक्रिय (M₃ °क्रम्य)
तामिष्टि —For 3^{ab} Śi Ñ V B D₁—3 5 7 9—13 M₄ subst

442* तत् प्रचक्रे तामिष्टिषु पुत्रसदृश्ये ।

[Ñ V B D₁₀ 13 M₄ प्रचक्रे कतम् (D₁₀ कर्त्त) (for प्रचक्रे
तामिष्टि) Śi D₅ (as in D₂ also) 13 ऋषिपुत्र D₂ 11
ऋषिपुत्र (for ऋषि पुत्र) Ñ V B D₁₀ इष्टि कामसदृश्ये D₁₃
इष्टि तमसदृश्ये M₄ इष्टि पुरोपस्थये (for the post half)]
Ñ V₁ 3 4 B D₁₀ 11 13 M₄ cont

443* तस्य राज्ञो द्विवाण्येपी विभाण्डकुसुतो यशी ।

[No comm —M₄ विमडरु V₄ मुत् D₁₁ बली (for
यशी)]

M₄ cont 446* and om 3^a—5^b Ñ V B₁ 4 D₁₀ 13 om
3^{cd} —^c) Dt D₁ 8 14 T₁ 3 G₄ M₃ transp च and अग्नी
Cg as in text Śi B₃ (marg) D₁—3 5 7 11 13 दूते (B₃
D₅ 13 स्ता)प्राव (D₇ °वा)जुहोद (D₁ 2 7 11 °द्र)स्य, D₉

ततः प्राक्रमदिष्टिं तां पुत्रीयां पुनकारणात् ।
शुहाव चागौ तेजस्वी मन्त्रदष्टेन कर्मणा ॥ ३
ततो देवाः सगन्धर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
भागप्रतिग्रहार्थं वै समवेता यथाविधि ॥ ४

आजुहाव ततो हृष्य —^a) Śi B₂ (marg) D₁—3 5 7 9 11 13
विधि, Cr m g k t as in text (for मन्त्र)

4 M₄ om 4 (cf v 1 3) —^a) Ñ V B D₁ 10 11 13
तत्र, Cg k t as in text (for ततो) D₂ 5 च गधर्वा, D₁₁ सु
गधर्वा —^b) D₁ सिद्धाश्चैव (hypermetric owing to
hiatus) D₁₃ ससिद्धा (for सिद्धाश्च) Śi D₁—3 5 7 9 11 13
ऋषिभि सह, Ñ V B₃ D₁₀ 13 मुनिभि सह (for परमर्षय)
—^c) D₉ च, D₁₁ ते (for वै) —^d) Śi Ñ V B D₁—3 5 7
9—13 G₁ 3 पूर्वमेव समागता Cg as in text (for °द)
—After 4 Śi Ñ V B D₁—3 5 7 9—13 ins

444* अथमेधे महापश्ये राजस्तस्य महामन ।

प्रहा सुरेश्वर स्थायुस्तथा नारायण प्रभु ।

चत्वारो लोकपालाश्च देवतानां च मातर ।

आसस्तथैव सर्वे तु देवाश्च सहित्वास्तथा ।

हृद्मश्च भगवान्साक्षात्पश्यन् हृद्म प्रभु । [5]

[No comm Ñ V B D₁₀ 13 read 1 r after 1 5 —
(1 r) V₂ °मना (for महापश्ये) cf 1 r 3 37^a for the
prior half D₉ महोत्सा (for महामन) Śi राज्ञो दशरथस्य
तत् (for the post half) —Śi om 1 2—5 D₅ 12 om
1 3 5 —(1 3) D₁₁ तथैव (for चत्वारो) D₁₁ लोकपालश्च
(sic) V₂ चत्वारो देवमातर (sic) (for the post half)
—(1 4) Ñ 2 B₂ D₁₀ पश्ये तथैव V₁ 3 4 B₂ D₁—3 7 11 यज्ञा (D₂
°ज्ञा D₇ °ज्ञ)स्य V₂ वेदज्ञाश्चैव B₁ * * * स्त D₉ यज्ञास्तथापि
(for आसस्तथैव) Ñ 1 °ते Ñ 2 D₂ 3 7 9 सत्र V₁ तथै *
D₁₁ 11 °च (for सर्वे तु) V₁ * दास्य V₃ B₂ D₁—3 7 9 11 13
वेदाश्च (by metathesis) (for देवाश्च) V₁ 2 D₁₃ 13 तदा
—(1 5) V₄ चद्रश्च (for हृद्मश्च) Ñ 2 B₂ D₁₀ समागता D₁₃
सुत ° (for °त प्रभु)]

Then Śi D₁—3 5 7 9 11 13 cont

445* आजानगम महापश्य राज्ञो दशरथस्य च ।

देवास्तादागतान्पश्यन्सर्वानीष्टिजसत्तम ।

प्रसादं धियता राज प्रसवार्थं हि देवता ।

राजाय धार्मिकं शूर कृतविद्य परंपुत्र ।

प्रासवाथनमेधे च मुद्राम्ना गतकल्पम । [5]

पुत्रार्थं तप्यन्ते धैव दीयेकालं महापुति ।

प्रयच्छन् सुवान्स्ते चतुर कुलवर्धनात् ।

[No comm Śi om 1 r —(1 r) D₅ 9 11 12 °ये
(for महापश्य) D₁₃ दास्यथस्य (ditto) D₂ 3 5 7 8,
D₉ तु D₁₃ ते (for च) —(1 2) D₂ देवास्तागवात् (sic)

ताः समेत्य यथान्यायं तस्मिन्सदसि देवताः ।
अत्रुवैलोकककर्तारं ब्रह्माणं वचनं महत् ॥ ५
भगवंस्तत्प्रसादेन रात्रयो नाम राक्षसः ।

—Ds om. 1. 3-5. —(1. 3) D7 प्रनाद (for प्रसादः). D1 प्रसादादयं, D2 ०थै (for प्रयत्नादयं). —(1. 4) D7 ०शै, D12 थजा° (sic) (for राजाय). —(1. 5) D2 तु, D3 7 तु (for च). D9 महाना (for शुद्धात्मा). —After 1. 5, D11 ins 1. 5-7 of 446*. —(1. 6) D2 11 पुकार्ये. D2 च तथा (for तत्पत्ने). —(1. 7) D2 प्रयच्छतु, D3 7 प्रयच्छतु, D9 प्रयच्छव. D1 तस्मै (for अस्मै). D7 चर्षना (sic) (for चर्षनात्.)
On the other hand, N V B D10 13 M4 (M4 after 443*) cont .

446* तत्र भागार्थितो देवानागतान्मोऽभ्यगापत ।
रदोवेन्द्रमहेंद्रादीन्प्रह्लोऽभिपगतस्थिनः ।
अयं राजा दक्षरथः पुत्रार्थं तप्तवांस्तपः ।
इष्टवानधमेधेन भवतः श्रद्धयान्वितः ।
इष्टि च पुत्रनामोऽन्यां पुनः कर्तुं समुद्यत । [5]
तदस्य पुत्रनामस्य प्रसादं कर्तुं नृपे ।
अभियाचे स वः सर्गानस्याथेऽदं कृत्वाञ्जलिः ।
भवेयुस्तस्य चकारः पुत्राञ्जैलोक्यविश्रुताः ।

[No comm. —(1. 1) N2 V1 4 B1-9 D10 सेभ्यः (V1 ०छ) यावत् (B2 marg. as in text also), V2 3 B4 अभ्यगापत (for सोऽभ्यगापत) —N V B D10 13 om 1 2 —(1. 3) V4 अय (for अय) V2 तत (for तप) —(1. 4) D13 वृत्° (for इष्टान्) M4 चाधमेधेन M4 ता (for भवत) V2 प्रमायान्वित . —D11 ins 1. 5-7 after 1. 5 of 445* —(1. 5) N2 V1 B4 इष्ट. N B1 नान्यन्वा M4 नामीया (for नामोऽन्या) B1 च पुन (hypermetric), M4 तत (for पुन) —(1. 6) M4 तस्य (for तद्) V3 अय (for अस्य) B1 न्यायस्य (for न्यायस्य) V1 (before corr) °ति, V4 °त (for त्रदं) —(1. 7) V2 अपि वाचे वरान् V3 °वुरान्, V4 D13 °वर, D10 °व व, M4 अभिवाचामि व (for अभिवाचे स व). N1 अभिवाचेवाचे त व का सर्वा (sic) (for the prior half) N1 M4 तत्कार्ये, V2 अस्माच (sic) (for अस्मात्)]
Thereafter all the above MSS (both the groups, first group om. 1. 5-7, second 1. 4 and 8) further cont. :

447* सं तथेत्यष्टवन्देवा ऋषिपुत्रं कृत्वाञ्जलिम् ।
माननीयोऽस्मि नो विप्र राजा चैव विदोषतः ।
प्राप्तस्यते परमं काममेतदिष्टमा नराधिपः ।
हृदिर्हि विधिवज्रात्ता राक्षा दक्षरथेन वै ।
इत्युच्य बान्धवैता देवास्ततः शम्भुरीषाम्ना । [5]
तं हृत्वा शिषिवत्साले श्रियमार्गं महर्षिण ।
उपेत्य लोकाङ्गारं प्रजापतिमिदं वच ।
तथा तमुच्यता देवास्तु सर्वे पुत्र महासुनिम् ।
[No comm. —(1. 1) V4 हत्यान्तु, D13 ते° (for तं

सर्वान्नो बाधते वीर्याच्छासितुं तं न शक्नुमः ॥ ६
त्वया तस्मै वरो दत्तः प्रीतेन भगवन्पुरा ।
मानयन्तश्च तं नित्यं सर्वे तस्य क्षमामहे ॥ ७

तया). V2 [अ] वदन् (for [अ] सुवदन्). S1 देवान्, N1 सर्वे (for देवा) S1 D1-3 5 7 9 11 12 द्वित्रयस्य (for त्रयस्य). —(1. 2) V2 श्वावतीये. V1 *विप्र (for ने°). S1 D1-3 5 7 9 11 12 नवामान्यस्य पूज्यस्य (for the prior half). S1 D1 3 5 9 12 चाय, V2 3 B1 वैय, D11 चापस्य (sic), D12 वाय (for वैत). —D13 om 1. 3-5. —(1. 3) D11 लक्ष्यने (for प्राप्त्यने) N1 दिष्ट्या, N2 इच्छा, D10 इद्वा (for इष्ट्या). S1 D1-3 5 7 9 12 लक्ष्यने च परं काम पुत्रार्थं (D2 3 7 ०थै) द्वित्रयस्य (D1 3 ०म) M4 प्राप्त्यनेमत्सराशान्तुब्रह्मिद्वा स्मृतिमान् . —N V B D10 13 M4 om. 1. 4. —(1. 4) D2 7 च (for दे). —S1 D1-3 5 7 9 13 om. 1. 5 7 —(1. 5) V4 B1 D11 तत्र (for तत). —M4 om 1. 6. —(1. 6) D13 ते. V3 विद्वा (sic) (for इद्वा). B1 दीक्षा, B2 काम्य, D13 प्यारवा (for स्यात्). B1 °णा, D13 पूज्यमान (for क्रियमान) —(1. 7) D11 ब्रह्माण वचन महत् (for the post. half). —N V B D10 11 13 M4 om. 1. 8 —(1. 8) D12 *मुक्त्वा (for तमुक्त्वा). D1 महासुति .]

5 S1 N V B D1-3 5 7 9-13 M4 om. 5th. —^a) D13 T2 3 °न्यायं (for यथान्यायं). —^o) G1 अत्रनीद (for अष्टवेद) N V B D10 11 13 M4 ऊचुः प्रज्जलयः (B3 M4 °* यः) सर्वे (V4 तत्र) —^d) N V B D10 12 M4 वरदं; Cg as in text (for वचनं). N1 V1 (before corr. शुभं) 2 D13 M4 तदा; N2 V3 4 B तथा; Dt D2 8 ततः; D10 वचः; Cg as in text (for महत्). D11 प्रजापतिमिदं तदा.

6 °) D12 भगवंतस्य (sic) (for भगवत्स्य). N V B D10 13 M4 स्वयदिष्टवरो ब्रह्मन्. —^b) D10 *वणो (for राजयो). M4 राक्षसेष्वर (for नाम राक्षसः) —^c) V2 सर्वतो; V4 सर्वश्र (for सर्वलो) T3 चाविदुं (for बाधते). N (N1 स द्वापाद् hypermetric) V1 4 B D10 13 M4 द्वापाद्, V2 सर्वान् (for वीर्यांश्च) D2 सर्वत्रायाधते वीर्याद्. —^d) S1 D1-3 5 7 9 11 12 वासितुं (for छासितुं). D1 च, D12 om (for तं). D12 om. न. N V B D10 13 M4 ब्रह्मर्षी (B4 महर्षीश्च) तपोधनात् (N1 V3 B1 4 °रतान्) —After 6, B2 ins .

448* देवादीन्स्य वरो चक्रे राक्षवो बलदीपित ।
7 °) N V 3-4 B D10 13 M4 ह्यस्य; V1 तस्य; D3 [अ] स्य च (for तस्मै). —^b) D1 प्रीते मे (for प्रीतेन). S1 N2 B3 4 D3 5 10 M1 3 भगवान्, Dt D6 8 तदा (for पुत्र). N1 सुधीतेन भवत्युत . —After 7th, N V B D10-13 M4 ms. :

449* देवदानयश्शाम्भवात्पयोऽनीति कामतः ।
[No comm. M4 मानद (for मानत).]
—V1 om 7th. —^c) S1 B1 D2 3 7 9 13 T3 त (S1 त्व) द्वाक्यं; N V 2-4 B3 9 D10 11 13 M4 ते वाक्यं; B4 मे वाक्यं;

उद्वेजयति लोकांस्त्रीनुच्छिताद्देष्टि दुर्मतिः ।
शक्रं त्रिदशराजानं प्रथर्षयितुमिच्छति ॥ ८
ऋषीन्पुत्रान्सगन्धर्वानसुरान्ब्राह्मणांस्तथा ।
अतिक्रामति दुर्धर्षो वरदानेन मोहितः ॥ ९
नेनं सूर्यः प्रतपति पार्श्वे वाति न मारुतः ।

Cm g as in text (for तं नित्यं) D1 5 मानवरत्न (D1 °त)
स्य तद्वाक्यं. —^d S1 तस्य; M4 वयं (for सर्वं) S1 सर्वं;
N2 V2-4 B D10 अस्य; M4 सर्वं (for तस्य) D1-3 5 7 9 11 12
transp सर्वं and तस्य. N V2 3 B D13 M4 सहामहे (N1
°ते sic); V4 महामते, D2 क्षमीवहे (sic); D10 महामननः
(for क्षमामहे).

8 °) N V B D10 13 स वाच (V1 वाच; B2 marg. द्राव;
D13 वाच)यति (V4 °तेति); M4 स तापयित्वा; Cg as in
text (for उद्वेजयति) —^d D7 उचितान्; D11 अस्माच्छ्रु
(sic), Cg as in text (for उच्छ्रितान्) D1 दुर्मिमभिः (sic)
(for दुर्मैति) N V B D10 13 M4 विदित्स (V1 3 4 विदित्स;
B2 हिंस्य [m. विदित्स]; M4 निर्दिः)प्राक्षसाधिपः (B4
°सेधरः). —N V B D10 13 M4 om 8°^d —^c T3 राजं च
(for राजानं [archaic]) S1 D1-3 5 7 9 11 12 शक्रं सुरराजो
च (D2 3 7 °गणोपेतं); Cg.k. as in text (for °). —^d S1
D1.5 9 11 12 स धर्षे (S1 दीप)यित्त्वा. D3 7 उचत. (for इच्छति).

9 °) S1 D1-3 5 7 9 11 12 सयक्ष (for यक्षान्तः). N
V B D10 13 M4 देवार्थयक्ष (B2 °र्थन्य)मंधर्षान्. —^d V1
स्तरं (sic), V2 सूरेश्व, V4 D14 *सुरान्; T3 Ms असुरान्;
Cg.k. t as in text (for असुरान्). N V B1-3 D10 M4
मान (M4 दान)वांस (N1: V1 B1.2 °दा; V3 °वान्) (for
ब्राह्मणात्) Dt D2 8 ब्राह्मणानसुरांस (by transp). N1 V1
B1.2 स स; V9 पुन; D5 तदा (for तद्य). B4 असुरांश्चा-
नरांश्च सः; D13 मानुषांश्च महाबलः. —^c D4 दुर्मैषा, T3
दुर्धर्षो (sic) (for दुर्धर्षो). N V B D10 13 M4 अन्यायतः
पीडयति. —^d N V B D10 13 M4 दर्षित (for मोहितः)
D1 repeats 9 as in N1 with v 1 मानुषात् (for मानवांश्च
in ^d).

10 S1 D1-3 5 7 9 13 om. (hapl.) 10^{ab}. —^a N V
B D10.11 13 M4 न तत्र सूर्यस्तपति. Cg.k.t as in text (for
°). —^b T3 स (for न). G1 3 न पार्श्वे वाति (by transp.).
N V1-3 B D10 11.13 M4 न भयाद्वाति मारुतः; V4 न च वाति
समीरणः; G4 पार्श्वे वा * * मारुतः. —After 10^{ab}, N V B
D10 11.13 M4 ins.

450* नास्तिर्गलति वै तत्र यत्र निष्ठति रावणः ।

[No comm M4 उरुवपने (for उरुवपि वै). D13 तत्रै
(for वै तत्र).]

—^a S1 N V2-4 B D1-3 5 7 9-13 G1-3 M1.2.4 जलोर्मि
(B1 महोर्मि; D2 °मे [sic])माली (D3 °लित् [sic]), Cg.k.t

चलोर्मिमाली तं दृष्ट्वा समुद्रोऽपि न कम्पते ॥ १०
तन्महन्नो भयं तस्माद्राधसाक्षोरदर्शनात् ।
वधार्थं तस्य भगवन्नुपायं कर्तुमर्हसि ॥ ११
एवमुक्तः सुरैः सर्वैश्चिन्तयित्वा ततोऽब्रवीत् ।
हन्तायं विहितस्तस्य वधोपायो दुरात्मनः ॥ १२

as in text (for चलो°) D13 स्मृत्वा (for दृष्ट्वा). —^d S1
D1-3 5 7 9 12 सागरो (for समुद्रो). S1 V1 3.4 B1 3.4 D2 3.
5 9 11-13 [अ]पि च (V1 *, B1 D2 3 प्र; D13 हि)कंपते; V2
°प्रकंपते; D1 [अ]पि च कंपति, D7 [अ]पि प्रकंपितः; D10 गपि°
(sic), G2 M1 न प्र°; Cg.t. as in text (for 5पि न कम्पते).
—After 10, N V B D10 11 13 M4 ins. :

451* नद्यो वैश्रवणस्त्यक्त्वा लङ्कां तद्वीर्यपीडितः ।

[No comm. M4 लका त्यज्य (for लस्त्या लङ्का) V4
°पालितः.]

D11 cont., N V B1 3 4 D10 13 M4 subst. for 11^{ab},
while B2 ins after 11^{ab}:

452* तस्मात् पाहि भगवन्नावणहोक्तरावणात् ।

[M4 अस्मात्. B2 न पात्रि (marg. as in text) (sic);
B3 त्व°, M4 त्वाहि (for न पाहि). N2 B2 भगवान् (B2
marg. as in text). M4 राक्षसात् (for रावणात्). V3 °ण;
B2 वाणात् (by metathesis) (for रावणात्).]

11 °) S1 B2 D1 3 5 7 9 11 13 उत्स्रंभे नो; D2 उपस्रंभं;
T2 M3 तन्महाद्यो (M3 after *inf. lin. sec. m. corr. चो*);
G2 M1 दुःसहं नो (for तन्महन्नो). T3 नीमाद् (for तस्माद्).
—^b S1 D1.2 5 7 9 11 13 रक्षसो; D8 रक्षसो (sic) (for
राक्षसात्). S1 D2 12 भीम°; B2 D11 घोर (D11 भीम)कर्मणः
(for घोरदर्शनात्). —For 12^{ab}, N V B1 3 4 D10 13 M4
subst, while B2 ins after 11^{ab} 452*. —^c D12 तु
भवान् (for भगवन्) D1 निश्वयं (for उपायं). S1 D1-3 5 12
G2 M1 वक्तुम्; Cg as in text (for कर्तुम्) D1 हृष्टसि;
D12 अर्हति. N V B D10 13 M4 उपायं तद्रथार्थाय (B3 °थ
स्व) (B4 D13 M4 द्)दुर्मर्हसि (N2 °नि) काम (M4 माल) द्.

12 °) M3 v *inf. lin. sec. m. 11 एरम्* D12 स द्वे
(for सर्वैश्च) —^b S1 D1-3 5 7 9 11 12 द्रष्टा ध्याया; Cg as
in text (for चिन्तयित्वा) —For 12^{ab}, N V B D10 13
M4 subst.

453* इति विज्ञापितो देवैर्ध्यायात् प्रह्लेदमग्रवीत् ।

[N2 विज्ञापिते V4 ज्ञाया (for ध्याया). D13 चैव (for द्या).
M4 transp. ध्याया and द्या.]

On the other hand, G1 3 subst. :

454* विधिस्तस्य वधोपायं चिन्तयानस्ततोऽग्रवीत् ।

—^a D1 मया; D2 ह्तो (sic) (for हन्). Dt D2 8
विदित्तः; D1 विदित्तः; T3 विधियत् (sic) (for विदित्तः).

तेन गन्धर्वयक्षाणां देवदानप्रक्षसाम् ।
अत्रप्योऽस्मीति वायुक्ता तथेत्युक्तं च तन्मया ॥ १३
नास्तीत्यदवज्ञानाचद्रक्षो मानुपांस्तदा ।
तस्मात्स मानुपाद्बध्यो मृत्युर्नान्योऽस्य निघते ॥ १४
एतच्छ्रुत्वा प्रियं वाम्न्यं ब्रह्मणा समुदाहृतम् ।
देवा महर्षयः सर्वे प्रहृष्टास्तंभ्रंस्तदा ॥ १५
एतस्मिन्नन्तरे पिण्ड्यरुपयातो महाद्युतिः ।

13 ^a) Śi D1-3 5 7 9 11 12 नाम (for तेन) —^b) Śi D1-3 5 7 9 11 12 देवतासुर, Dt D 6 8 देवताना च (for देव दानर) —For 13^{ab} N̄ V B D10 13 M4 subst

455* तेन देवर्षिगन्धर्वयक्षाक्षराक्षरपद्मैः ।

[V2 ^a ईर् (for नाथव) M4 पद्मरक्षणात्]

—^c) Śi D1-3 5 7 9 11 12 तेनोक्त (for वायुक्ता) N̄ V B D10 13 M4 अवप्य स्यादि (N̄1 चास्मी, V2 स्मादि) ति प्रोक्त —^d) B1 missing up to क B2 M3 च त, D11 स्वत्व् (sic) (for च तद्) D11 मृषा (sic) (for मया)

14 ^a) G1 3 [अ]चित्, Cg as in text (for [अ] कीर्तयद्) —^b) M3 मानवास D4 6 T3 तथा, Cg k t as in text —For 14^{ab} Śi N̄ V B D1 3 5 7 9-12 M4 subst

456* अवज्ञाय तु द्रक्षो मानुपाज्ञानकीर्तयत् ।

[N̄1 अज्ञानात्, V3 B2 D2 3 7 13 अवज्ञया B1 अवज्ञेव B1 D2 च M4 हि (for तु) Śi D1 12 रक्षस्तात् D9 खलात् D1 3 7 रक्षस्तन् (by transp) (for तद्रक्षो) V4 अवात्पूर्वक रक्षो (for the prior half) N̄2 V2-4 D10 [अ]जु^a V1 [अ]जु^a B1 [अ]जुकीर्तयेत् B4 [अ]जुकीर्तनात्, D13 त्वकीर्तयेत् M4 [ए]जु^a (for [अ]जुकीर्तयेत्) Śi D5 12 व्याहरन्मानुपाद्भ्य D1 3 7 9 11 न व्या(D11 नोदा)हरत मानुपात् (D3 ^aनवान्) (for the post half)]

—^d) Cg मानुपाद् (as in text) Śi D1 3 5 7 9 11 12 तेनाज्ञो मानुर्वैष्वयो Śi D5 12 चान्यो न (for चान्योऽस्य) N̄ V B D10 13 M4 तस्मात्स(V4 om त्स)मानुपेणैव वध्य पापेो भविषति

15 D12 om 15 —^a) Śi D1 3 5 7 9 11 तच्छ्रुत्वा तु, N̄ V B D10 13 M4 इति श्रुत्वा, D6 * तच^a, G2 M1 ^aज्ञावा, Cg as in text (for एतच्छ्रुत्वा) N̄ V1 B1 3.4 D10.13 हित, V2 ततो, V3 B2 M4 हि तद्, V4 च तद् (for त्रिय) —^b) Śi V1 D1 3 7 9 11 T3 M2 3 ^aदीर् (D9 ^aर)न (for समुदाहृतम्) —^c) D4 T3 transp दवा and सर्वे G1 3 M5 transp महर्षय and सर्वे Cg k. प्रहृष्टा (as in text) Śi D1 3 5 7 9 11 गंधर्वपिममा(D1 ^aवा ऋषिस)युक्ता प्रहृष्टा सर्वेदयता (D5 वाच्यमनुपुत्र) N̄ V B D10 13 M4 देवा शम्पुरोगास्ते (N̄2 ^aस्तु) हविता सर्वेनो(D13 ^aतो)मन्त्र

ब्रह्मणा च समागम्य तत्र तस्यै समाहितः ॥ १६
तमद्युन्सुराः सर्वे समभिष्टुय संनताः ।
त्रां नियोक्ष्यामहे पिण्ड्यो लोकानां हितकाम्यया ॥ १७
राज्ञो दशरथस्य त्रमयोध्याधिपतेर्विभो ।
धर्मज्ञस्य वदान्यस्य महर्षिसमतेजसः ।
तस्य भार्यासु तिसृषु ह्रीश्रीकीर्त्युपमासु च ।
पिण्ड्यो पुत्रत्रमागच्छ कृत्वात्मानं चतुर्विधम् ॥ १८

16 ^a) Śi D5 विल्यु (for विल्युर) —^b) Śi D1-3 5 7 9 12 निधिना सर्वतेजसा(Śi D5 12 ^aद्य ते), N̄ V B D10 11 13 M4 तत्रायान्(V3 ^aयानो भ [hypermetric] B4 ^aगाद्, D11 ^aय भ)गवान्त्वय (V4 ^aन्सु) —After 16^{ab} Dt D4 6 8 11 S (except M1) Cg ins

457* शङ्खचक्रगदापाणि पीतवासा जगल्पति ।

—Thereafter Dt D6 8 11 G2 M3 cont

458* वैनेतेय समाह्वय भास्वर तोयदो यथा ।
तस्रहाटककेयूरो बन्धमान सुरोत्तमैः ।

[Cg k do not comment Ct comments on l 1 r —(1 r) Dt D6 8 भास्वर Dt D6 8 11 तोयद (sic) —(1 2) D8 ह्योत्तर (for ह्योत्तमै)]

—After 16^{ab}, D11 ins 1 1 5 of 462*, then reads 459* —^a) D1 3 7 वै, D9 [अ]ति (for च) Dt D6 8 ^aग्य, Cg k as in text (for समागम्य) —^d) D1-3 7 9 transp तत्र and तस्यै —For 16^{cd} Śi D5 11 12 subst

459* देवता ब्रह्मणा सार्धं तत्पुत्रत्र समाहितः ।

—After 16 G3 ins

460* तत्राग्न हरिं दद्या देव नारायण प्रभुम् ।
पद्मत्र पृथ्यामास प्रयुत्थाय हताज्ञिः ।

[No comm]

17 ^b) Dt D6 T3 G3 तम्, D14 T1 2 ^aदुल्य, G4 ^aद स्य (sic) Cg as in text (for समभिष्टुय) —^c) D4 नियोक्ष्यामहे —^d) Dt लोमा * * * * म्यया

18 ^b) Dt ^aपतिर् (sic) (for ^aपतेर्) D4 14 T G1 3 4 M3 प्रमो (for विभो) —For 17-18^{cd} Śi D1 3 5 7 9 11 12 subst N̄ V B D10 13 ins 1 7 only after 1 8 of 462*

461* अष्टयस्ते तदा सर्वे सुरा भृंगुमानसा ।
स्या नियोक्ष्यामहे पिण्ड्यो लोकानां हितकाम्यया ।
पुत्रसुतोऽत्रवीद्विष्णुसार्धेति सुरमण्डलम् ।
तस्य ते तद्वच श्रुत्वा ध्वजम्सुतुरिद सुरा ।
पुत्र राजा दशरथो ह्यमेधेन दीक्षितः । [5]
अधमेधेन यज्ञेन दत्तानामनुपद्राव् ।
धर्मगतीरे गुणक्षाय सययादी हृदमत ।

तत्र त्वं मानुषो भूत्वा प्रवृद्धं लोककण्टकम् ।
अवध्यं दैवतैर्विष्णो समरे जहि रावणम् ॥ १९

[(1 1) D1 संतप्त (for सपूर्ण) — (1. 2) = 17^{ad}. D11 त्वा. D7 नियोज्या^a (for नियोज्यामहे) D12 om. विष्णो. Ś1 D1 5. 11 12 क्रियया (Ś1 ३ते) हित — (1 3) D11 च नुमगल (for सुमण्डलम्). — (1 4) D11 तदवन (for ते तदव). D3 7 वच (for सुरा) — (1 5) D11 पुनार्थं दीक्षीत क्षणी (for the post. half). — Ś1 D1-3 5 7 9 12 om. 1 6. — (1 7) Ṇ̄ V1 3 4 B D1-3. 7 10 13 °श्रापी. D2 गुण श्राव्य (for गुणश्राव्य). V2 जितैरिय (for इद्धन.)]

—^a Ś1 Dt D1-3 5 9 11 12 अस्य; Cg तस्य (as in text). V2 चतुस्रु (for तिस्रु) —^r D4 G1 transp ही and श्री. Ś1 D1-3 5 7 9 12 हीश्री(Ds श्रीही by transp. ज्ञत्प्यासु चीमतः; D11 हीश्रीकीर्णितु धर्मतः; T2 °कीर्यसमासु (sic) च. —^s D11 चतुर्था वं विभज्य स्वं प्रादुर्भविमुर्महंसि. —For 16^c-18, Ṇ̄ V B D10 13 M4 subst., while D11 ins. 1. 1-5 only after 16^{ad}

462* ब्रह्मणा मनसा ध्यातस्वद्दयायामितलुपि ।
अत्रवीचं ततो ब्रह्मा विष्णुं सुरगणैः सह ।
वार्तानामसि लोकानामाविंदा मधुसूदन ।
याचामहेऽस्तस्वामातोः शरणं नो भवच्छ्रुत ।
मृत किं करवाणीति त्रिभुक्तानप्रवीद्वच । [5]
इति तस्य वचः श्रुत्वा पुनरुचुरिदं सुराः ।
राजा दशरथो नाम तस्ययान्मुमहत्तचः ।
दृष्टवानश्रमेधेन प्रजाकामः स चाजत्र ।
अप्राप्तियोगारवं विष्णो तस्य पुत्रत्वमामुहि ।
तस्य भार्यासु तिस्रु श्रीऋषयः सुजनाईन । [10]
चतुर्धा संविभज्य स्वं प्रादुर्भविमुर्महंसि ।

[(1. 1) Ṇ̄2 B3 D10 transp ब्रह्मणा and मनसा. B2 समनु^o (for मनसा ध्यातव्य). B1 तत्रायाद^r; D13 तदधायाव^o (for the post half) — (1. 2) M4 सर्वं (for विष्णु) B2 देवगणैः. — (1. 3) D11 अरिम (for अरि) Ṇ̄1 V1 B2 3 D11 मधुसूदन. — (1. 4) V4 तु. B2 व (for एतत्). V3 याचामत्वं वच त्वां. M4 अत्ररामार्थेयामोच (for the prior half) B4 मे (for नो) D13 [अ]च्युत. — (1. 5) D10 इति (for इत्). D11 करवाणिति (for °णीति). Ṇ̄1 अ*वीद. D11 M4 तत (for वच) —After 1 5, D11 reads 459* and 461*. — (1 6) V2 याचिनस्य (for इति) M4 वच (for सुरा). — (1 7) M4 तु (for सु-) — (1 8) Ṇ̄1 *श्रमेधेन, V2 4 B1 M4 चाश्रमेधेन. V4 पुत्र (for प्रजा) V2 सुरा (for स च). —After 1 8, Ṇ̄ V B D10 13 ins 1 7 of 461* (for variants cf. v1 461*). — (1 9) V1 3 B1 D13 M4 अरिमन्, V2 तस्मान्, V4 अरान्, V2 नियोगे (for नियोगात्). D13 आमृति (sic) (for आमृति) — (1 10) B1 illeg. for श्री. B1 जनाजनाईन (by ditto), B4 जनाईन. — (1 11) V1 संविभज (corrupt), V4 B1 3 (m. also as in text) M4 [अ]ं विभज्य; B4 °क; D13 स विभज्य (for सविभज्य).

स हि देवान्सगन्धर्वांसिद्धांश्च ऋषिसत्तमान् ।
राक्षसो रावणो मूर्खो वीर्योत्सेकेन वाधते ॥ २०

V1 B1 D10 M4 त्व, B4 [अ]त्मा (for स्व). V4 प्रमर्षिषु त्वम् (for प्रादुर्भविषु) B2 अर्हति.]

Ṇ̄ V B D10 13 M4 cont., while D11 ins. after 18 :

463* स नियुक्तस्तदा देवैः साक्षात्पारायणः प्रभुः ।
तानुवाच ततो देवानिदं वचनमथर्वच ।
किं मया तत्र कर्तव्यं प्रादुर्भूतैः सः सुराः ।
कार्यं कृतो वापि भयं युष्माकमिदमीदृशम् ।
इति श्रुत्वा वचस्तस्य विष्णोरुचुरिदं सुराः । [5]
राक्षसाद्यो भयं पितृणो राजणाहोत्ररावणान् ।

[For 1 1-5 cf. I. 15 1-3^{ad}. — (1. 1) V2-4 B1, 2 4 तथा (for तदा) M4 ततो (for साक्षात्). — (1. 2) Ṇ̄2 अनुवाच (for तानुवाच) M4 पुनर् (for ततो). V2 अथर्वच (for अथर्वच). — (1. 3) D11 मयात्र (submetric) (for मया तत्र). V2 वै (for व) V1 प्रादुर्भूतैः वेष्टार (marg v^a सुरा also) (for the post half). — D10 om (hapl.) lines 4-5 — (1. 4) B2 जान (for कार्य) M4 हि (for [अ] वि). V4 transp. वापि and भय V2 क्षमाकम् (for युष्माकम्) V4 अपि (for इदम्). V4 मीदृश (sic). — (1 5) V4 D11 तस्य वच श्रुत्वा (by transp. V3 विष्णुर्, B2 विष्णु (for विष्णोर्). — (1 6) Before line 6, D13 ins ref देवा ऋतु V1 रामणात् (for रावणात्). Ṇ̄2 B3 वारणात् (for रावणात्).]

19^a) Ś1 D1 13 transp तत्र and त्वं, T2 मानुषं (for मानुषो) —^b G4 प्रवृत्तं (for प्रवृद्धं). D2 3 7 जहि कंटकं; G2 M1 देववर्टकं (G2 °कः) —^c D2 8 अवधयो; D3 अयश्चक्यं (sic), D7 अशक्यं; Cg k t लक्ष्यं (as in text). D12 दैवता (sic) (for दैवतैर्) D14 सर्वैः; M3 देव (for विष्णो). —^d M3 (after corr sec. m. as in text) वारणं (metathesis) (for रावणम्)

20^a) G4 ह (for हि) Ś1 D1-3 5 7 देवविं. (for देवान्स्) —^b D14 T2 G4 मुनि. (for ऋषिः). Ś1 D1-3 5 13 सिद्धासु (D5 12 ऋतु) रमहोरगात्. —^c M3 reads inf. lin. sec. m. रावणो. Ś1 D1-3 5 7 9 12 नाम (for मूर्खो) —^d Dt D1 3 8 8 ची(D1 ३े)र्योत्सेकेन (Dt D2 ९ ण); G2 °त्सेकेन (sic), Cg as in text (for वीर्योत्सेकेन) —For 19-20, Ṇ̄ V B D10 11 13 M4 subst

464* मानुषीं वनुमास्थाय समुदरं त्वमहंसि ।
त्वयो हि नान्यस्त पापं तप्तो हन्तुं दिवांक्रमात् ।
स दीर्घं तववाक्कारं ततोऽप्युग्रमर्दिम ।
तेनार्यं परितुष्टोऽस्य भयम् प्रवितामहः ।
ततोऽस्मै प्रददौ तुष्टो परदो भगान्पुरा । [5]
अभयं सर्वभूतान्यो वर्जयित्वा तु मानुषान् ।
ततो दृचरस्यैव तस्य नान्यत्र मानुषान् ।
यथाह्वयमश्रुतेन गत्वा मानुषतां जहि ।
स हि देवर्षिगान्धर्वोत्सव सिद्धाश्च मानुषान् ।
परदानवलोन्मतो वाधते राक्षसाधमः । [10]

[For 1 and 3-6 in \tilde{N} V B D10 11 13 M4 cf I 15 3^c-5^d —(1 1) \tilde{N} 2 V4 B3 D10 सव (V4 °त्व)सुद्धन्त् B1 °त्न (for सुद्धन्त् त्वम्) —(1 2) M4 नायस्तु (for हि नायस्) —(1 3) B2 reads twice in succession 1 3-7 B2 (first time) transp न and दीप V2 D13 काम (for काल) B1 तनो (for तनो) \tilde{N} 2 B* (both times) क्षुम् (for सुक्षुम्) \tilde{N} 1 V4 B4 D11 अरिदम् —(1 4) V1 B2 (both times) येन (for तेन) —(1 5) D11 13 तदा M4 अतो (for ततो) M4 अग्रायवद (by transp) V4 स्वय M4 वर (for पुरा) —(1 6) B1 अवष्य (for अभय) \tilde{N} 2 lacuna V4 B1 D10 च (for तु) V2 मानुष V4 मानवान् —After 1 6 V4 reads 1 10 followed by I 1 of 466* —For ins see below —V3 M4 om 1 7 9 —(1 7) B1 नरक्ष (for नरस्य) \tilde{N} 2 V2 4 B2 (both times) 4 D10 11 13 पव (for पव) V4 पत्रात्र B1 नाशय (for अचय) —D10 om 1 8 and 9 —(1 8) \tilde{N} 2 V2 4 B2 वधोपायम् V1 व + इयम् (for वधाइयम्) \tilde{N} 1 first letter illeg (for गत्वा) \tilde{N} 2 erroneously om व न मानुषतां —(1 9) B1 ह (for हि) V4 तप शिवाच व (for तप सिद्धाश्च) V2 सातुषत् (for सातुषान्) B4 सिद्धाश्च मानुषास्तवा (for the post half) —(1 10) V4 reads 1 10 after 1 6 \tilde{N} 2 D11 13 M4 नने° V3 नरो° (for नलोमलो) V3 M4 राक्षसाधिप] —After 1 6 B4 ins (followed by 1 8 of 466*)

465* एवमस्माद्भद्र प्राप्त स राक्षसपति प्रभो ।
— \tilde{N} V B (For B4 cf v 1 1 8 of 466*) D10 11 13 M4 cont

466* यशहा मशहा चैव ब्रह्मद्विरुपादक ।
अवधयो वरदानेन रागयो लोककण्टक ।
तेनाक्रान्ता नृपतय सरथा सहस्रजरा ।
हृता भिप्रद्रुताश्चान्ये प्राद्रवन्ति दिशो दश ।
भक्षिता नृपयश्र्वं तथैवाप्सरसा गणा । [5]
दृष्ट सप्त सदा लोकान्द्रीडक्षिप्त स बाधते ।
अवज्ञाना पुरा तेन परदानेन मानवा ।
तस्मात्तस्य वधो दृष्टो मानुषेभ्य परतप ।

[V4 reads 1 1 after 1 10 (transp) of 464* —(1 1) M4 [अ]मो (for [ए]व) V4 परमैटि (for ब्रह्मैटि) V3 °य M4 विपितादान (for पुष्पादान) V4 om from the post half of 1 2 up to the prior half of 1 5 —(1 2) B2 (marg) M4 नावण (for नष्टव) —M4 om 1 3 8 —(1 3) V2 स्वप्ना (for सप्ता) D11 lacuna (for सह) —(1 4) V2 3 B1 विप्रक्ष (B1 °ह)ताधान्ये (V3 काले) D13 च प्रदुर° (for विप्रदनाश्वान्ये) \tilde{N} 1 B1 2 4 D10 11 प्राद्रवन् (for °वन्ति) —(1 5) B2 तथापि D11 °येव (for तथैव) V2 तथाप्सर° (submetric) V4 बाधतेस्सप्तसं गणान् (for the post half) —(1 6) V1 (m as in text) 3 दृष्ट V2 हत V4 B4 दृष्ट, B1 दृष्ट D13 वर (for दृष्ट) V3 सर्वान् D13 दृष्ट

(for सप्त) V2 आकीर्त्तित्वि (for श्रीदत्तव स) B1 2 (m orig धावति) बापति (sic) (for बाधते) —After 1 6 D11 reads I 15 4^a 5^b (var) repeating them in their proper place —1 7 and 8 = 1 15 6 which is omitted in its proper place in \tilde{N} V B D10 11 13 (cf v 1 I 15 1) —(1 7) \tilde{N} V B D10 13 transp 1 7 and 8 B1 अज्ञिता D13 [अ]नेन (for तेन) —(1 8) \tilde{N} V B D10 13 transp 1 7 and 8 and B4 repeats 1 8 here reading 2 in the first time after 465* V4 अमाह न2 तथै (for तस्य) V1 वरो° (sic) V2 °यतो (for षो दृष्टे) V3 B1 मनुष्येभ्य V1 4 B1 4 (second time) D13 परतप B2 (first time) सुद्विप] —After 20 Dt D4 8 9 14 S (except M4) Cmg k t ins

467* नृपयश्र्व ततस्तेन ग-धर्वाप्सरस्तथा ।
श्रीदन्तो नन्दनवने रौद्रण किल हिसिता ।
वधाधै वयमायातास्तस्य वै मुनिमि सह ।
सिद्धयान्धर्वयश्र्वश्च ततस्त्वा शरण गतु ।
स्व गति परमा देव सर्वेषां न परतप । [5]
वधाय देवदानूणा नृणा लोके मन कुरु ।
पुवमुकस्तु देवेशो निष्पुत्रिद्रुशनुगव ।
पितामहपुरोगोस्तान्सर्वलोकनमस्कृत ।
अमर्षीन्द्रिशान्त्वान्समेतान्धर्मैश्चिहान् ।
भय त्यजत भद्र वो हितार्थे युधि रावणम् । [10]
सपुत्रपौत्र सामात्य समित्रज्ञातियान्धवम् ।
हृत्वा क्रूर दुरा मानं देवपीणा भयावहम् ।
दशवर्षसहस्राणि दशवर्षततानि च ।
वन्ध्यामि मानुषे लोके पालयन्पृथिवीमिमाम् ।
पुव दत्त्वा वर देवो देवाना निष्पुत्रामवान् । [15]
मानुषे चिन्तयामास जननूमिमधामान ।
तत पद्मपलाशाक्ष कृत्वा मान चतुर्धम् ।
पितर रोचयामास तदा दशरथं नृपम् ।
ततो देवविगन्धर्वां सरुद्धा सास्त्रोगणा ।
स्तुतिभिर्दिव्यरूपामिस्तुत्पुत्र्युधुसुदनम् । [20]

[Cr no comment —(1 1) D4 तु (for व) T2 तप (for तथा) —(1 2) Dt D6 8 विमिपाहिता D9 °सहता G2 °क्षिता (by metathesis) (for किल हिसिता) —(1 5) D2 G1 3 M3 परतो (for परमा) G1 3 M3 देवश्च (for देव) D9 परतप —(1 6) D4 नृणां sup in —(1 7) M4 व* (for एवम्) Dt D6 8 रावणम् (for उक्तम्) T2 युगे (for पुना) —(1 8) G4 देव (for लोके) —(1 9) M2 3 सन्धि(M3 °रिष)ताम् (for संहिताम्) D9 समेतोपसमाप्तिताम् (for the post half) —(1 11) Dt D4 8 9 T2 अवि (for क्रि) —(1 12) Dt D6 8 °पर्ष G1 मश° (for दुराणान्) M2 damaged from first न to म —(1 14) M2 damaged from लो to पाल D9 वात्ये (for पालन्) —(1 16) D4 reads 1 16 17 in marg Dt D6 8 मानुषे T2 मानुषी (for

तमुद्धतं राणमृद्धतेजसं
प्रवृद्धदर्पं त्रिदशेधरद्विपम् ।

निराणं साधुतपस्विकण्टकं
तपस्विनामुद्धर तं भयात्रहम् ॥ २१

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे चतुर्दशः सर्गः ॥ १४ ॥

मातुरे) Dt भूमि D14 भूमिर् (for भूमिम्) Dt यथा G1 3 तदा (for अथ) —(1 17) Ds reads l 17 in marg D14 °विशालाय (for पद्मपलाशाय) M2 damaged from तु to थ in चतुर्विधम् —(1 18) M2 damaged for वि in तितर G1 M2 तथा (for तदा) M2 damaged from र to प in दशरथ नृप —(1 19) G1 °द्राप्सरसो (for °द्रा साप्तो) —(1 20) M2 partially damaged]

21 °) Ś1 Ñ V1 3 B D1-3 5 7 10-13 M4 तमु (D12 °दु) स्वण, V2 तमुन्मद, D14 T G2 3 M2 त्वमु, G1 समु, G4 स्वमुचिह, Cg as in text (for तमुद्धत) D1 3 7 राक्षसम् (for रावणम्) Ś1 D1 3 5 7 12 उग्रमाहवे, Ñ V B Dt D4 6 8 10 11 13 M2 4 Cm g उग्र° (V1 °ख [sic] B2 °द्र [sic]) D2 उग्रहावक, T3 हृद्, M2 ऋद्*** (for ऋद्धतेजस) —⁵) V2 प्रवृद्ध, B4 D11 विवृद्ध (for प्रवृद्ध) M2 damaged from the first द् to the second द् V2 D1 त्रिदिवेश्वर, D12 त्रिदशेसुर (for त्रिदशेश्वर) —⁶) Ś1 Ds 12 त°, V2 त्रिद्रा°, D1 3 7 T3 विराविण, D13 त्व°, Cm g k t as in text (for निरावणं) Ś1 सुदगणस्य, Ñ V B D10 11 13 M4 सर्व°, D1 3 7 निलय°, Ds 12 विबुधगणस्य (hypermetric) Cg (gloss) साधु नि शेषम् (for साधुतपस्वि) V1 ** क, D3 क** (for कण्टक) —^d) D9 उद्धरण D14 ऋद्धतर, G1 2 8 M1 3 उग्रतर, Cr mgt as in text (for उद्धर त) M2 भवाव* Ś1 D1 3 5 7 12 परात्रमातुद्धरता भवानिति Ñ V B D10 11 13 M2 मनुष्यता [D11 °] *मेव निद्रतु [Ñ 2 °स्य [sic]] मर्हसि —After 21 Dt D4 6 8 9 11 S (except M4)

Cm g k t ins

468* तमेव हत्वा सबल मवान्धर्षं
निरावणं रावणमग्रयपौरुषम् ।
स्वर्लोकमागच्छ गतज्वरक्षिर
सुरेन्द्रगुप्त गतदोषकल्मषम् ।

[(1 1) D4 T3 -वाहन (for -वाधव) —(1 2) T3 विराविण (for विरावण) Dt Ds 8 G2 M1 उग्र (for अग्रय) —(1 3) D9 T1 3 G2 4 M1 Cgp स्वर्लोकम् (for स्वर्लोकम्) M2 ऋ[sic] विन्वरस्य (for गलञ्जरस्य) —(1 4) D14 T गतदोष° G2 3 M1 3 °किल्बिष M2 सुनदोषकल्मष°]

Colophon *Kanda name* Ś1 Ñ2 Dt D1 10 om *Kanda name* V B आदि°, D1 3 अयोध्या° —*Sarga name* Ś1 V2 D1 3 5 7 10 12 रावणवयोपाय (D10 °ध्याय) (D10 om) Ñ V1 4 B राव (V1 °स) शवयोपाय, V2 D2 रावणवयोपायवर्धिता (V2 °भरण), D9 पायसोत्पत्ति —*Sarga no* (figures words or both) Ś1 Ñ1 V1 4 B1 4 Ds 12 om Ñ2 B2 3 D10 14 (as in text) V2 16 V3 13 D1 11 Ds 7 10 D2 एकादश, Ds 12 S (except M4) पचदश (D9 °श), D11 M4 चतुर्दश (as in text) Dt D4 6 8 पचदश 15 D13 हत्वापि यणे कंडे रा यथोपायो चतुर्दश (dash indicates lacuna) —After colophon, G1 2 4 M2 conclude with श्रीरामाय नम, G3 with श्रीमते रामानुजाय नम

ततो नारायणो निष्णुर्नियुक्तः सुरसचमैः ।
 जानन्नपि सुरानेयं श्लक्ष्णं वचनमब्रवीत् ॥ १
 उपायः को वधे तस्य राक्षसधिपतेः सुराः ।
 यमहं तं समास्थाय निहन्यामृषिकण्टकम् ॥ २
 एतमुक्त्वाः सुराः सर्वे प्रत्यूचुर्निष्णुमव्ययम् ।
 मानुषीं तनुमास्थाय रामणं जहि संयुगे ॥ ३
 स हि तेपे तपस्तीव्रं दीर्घकालमरिन्दम् ।
 येन तुष्टोऽभनद्ब्रह्मा लोककृल्लोकपूजितः ॥ ४

संतुष्टः प्रददौ तस्मै राक्षसाय वरं प्रभुः ।
 नानाविधेभ्यो भूतेभ्यो भयं नान्यत्र मानुषात् ॥ ५
 अवज्ञाताः पुरा तेन वरदानेन मानवाः ।
 तस्मात्तस्य वधो दृष्टो मानुषेभ्यः परंतप ॥ ६
 इत्येतद्वचनं श्रुत्वा सुराणां निष्णुरात्मवान् ।
 पितरं रोचयामास तदा दशरथं नृपम् ॥ ७
 स चाप्यपुत्रो नृपतिस्तास्मिन्काले महाश्रुतिः ।
 अयजत्पुत्रियामिष्टं पुत्रेप्सुररिद्धनः ॥ ८

15

Ñ V B D₁₀ 11 13 om st 1-6 (D₁₁ I 3 and 5^d 6) (cf 463* 464* and 1 7 and 8 of 466* in I 14)

1 ^a D₁₄ T₁₂ G₂₄ M₁₃ देवो, Cg k as in text (for निष्णुर) S₁ D_{1-3 5 7 12} M₄ स (D_{2 3} स) नियुक्त सुरैः (M₄ सुराणै) निष्णुनां रायणस्तदा (S₁ D_{5 12} था) —^c S₁ D_{1-3 5 7 12} M₄ उपग (D₁₂ °) म्य, D₉ जानतापि, Cr mg k t as in text (for जानन्नपि) G₁ सुराद् (for सुरान्) S₁ D_{1-3 5 7 12} सर्वान् (for एवं) —^d M₃ श्रीमान् (for श्लक्ष्ण) D₅ अत्र *त्

2 D₅ reads 2 and 3 in marg —^a S₁ D_{1-3 5 7 12} क उपायो (by transp), M₄ को ह्युपायो D₅ वषत् (for वधे) —^c S₁ D_{5 12} यद् (for यम्) G₃ यमहं तनु मास्थाय —^d M₄ मुनि (for ऋषि)

3 D₅ reads 3 in marg ^a D₅ उक्त्वा (sic) (for उक्त्वा) —^c S₁ D₁ Dt 1 3 5-8 12 मानुष रूपम्, Cg as in text (for मानुषीं तनुम्) —^d S₁ D_{1-3 5 12} M₄ तदर्थोः D₇ त रह्य (sic) (for रामण)

4 D₁₁ repeats 4^a-5^b here reading them for the first time after 1 6 of 466* —^a G₄ न (sic) (for स) S₁ D_{1 3 5 7 12} (first time) 12 तेन तत, Cg t as in text (for स हि तेपे, —^b) Dt D_{4-6 8 9 14} T_{1 3} G_{1 3 4} M₃ अरिन्दम् (D₅ °म), M₄ अतद्विन्द —^d Dt D_{4 8 9 14} M₄ Cg k t पूरेन, G₂ पूतिक (sic) (for पूजित)

5 ^a D_{1 3} M₁ न, Cg g t as in text (for स) —^b D_{2 3 7} तदा (for प्रभु) D₁₁ (first time) ह्यव्ययता (for वर प्रभु) —^c D₅ marg D₁₃ om (hapl) भूतेभ्यो —^d S₁ D_{1-3 5 7 12} M₄ [5 भयमन्यत्र, Cmg t as in text (for भयं नां) —After 5 M₄ ins 469*

6 ^b Dt om the portion in ^b after वर D_{4 8 14} दाने हि (for दानेन) T₂ मोहिता (for मानवा) —For

6^{ab} S₁ D_{1 3 5 7 12} subst, while M₄ ins after 5

469* स दुर्बुद्धिर्बर प्रातो राक्षमाधिपति प्रभो ।

[D₇ सु (for स) S₁ D_{5 12} स पूर्व हि, M₄ एवं तस्माद् (for स दुर्बुद्धि) D_{2 7} प्राय (for प्रातो) M₄ स राक्षमपति (for राक्षमाधिपति)]

—After 6^{ab} D_{3 8 9 14} S (except M₄) Cg ins

470* एवं पितामहात्समाद्भर प्राप्य स दक्षित ।

उत्साद्यति लोकास्त्रीन्धिषथाप्यनर्षति ।
 [Cr m k t do not comment —(1 x) D_{8 9} M₃ वर-दानेन गतित (M₃ दुर्भेति), D₉ वर प्राप्याय दक्षित (for the post half) —(1 2) D₈ अरि [with hiatus] (for चारि) D₈ [उ] व, D₉ [अ] व (for [अ] व)] —^d D_{2 3 7} मानवेभ्य S₁ D_{5 12} पर तदा, D_{1 6} M₄ °तप (sic) (for परतप)

7 ^{ab} M₃ [ए] थ (for [ए] तद्) S₁ D_{1-3 5 7 12} M₂ अद्यय, M₄ अश्रुत (for आत्मवान्) Ñ V B D_{10 13} इत्युक्तो भगवान्देवैर्निष्णुलाह (D₁₃ °यो लोके [sic]) पितामह (B₁ °नमस्कृत) —D₇ om 7^c-8^b —^c Ñ₂ माय in marg —^d Ñ₂ (m) V_{1 4} B D_{10 13} ततो, V₃ नितुर, D₄ नृप, T₃ तथा M₄ बुद्ध (for तदा) D₄ भृदा (for नृपम्)

8 D₇ om 8^{ab} (cf v 1 7) —^a S₁ D_{1-3 5 11 13} अनस्थ^a, V₂ समाप्य सत्रे Cg t as in text (for स चाप्य पुत्रो) —^b V₁ त्वरिम्न् S₁ D_{1 3 13} यदृच्छया Ñ B D_{10 11} महामना, V_{1 3} °मन (V₃ °ना) V_{2 4} °यथा (for महा शुनि) —D₁₁ repeats 8^d as in S₁ —^c D₁₁ illeg for यनलुङि Ñ V B D_{10 11 13} M₁ वारिमेयेन, D₈ °कामिष्टि, Cg k t as in text (for पुत्रियामिष्टि) S₁ D_{1-3 5 7 12} वाज्य (D₂ °प्य) ते द्विननुकथेन —^d S₁ D_{1 3 5 7} पुत्रायम्, D₁₃ पुत्रयथा (for पुत्रमुद्र) V_{1 3} B-4 D₁₀ M₄ °मर्दन, D₈ अमिनन्द, D₁₃ वारिसुद्र (to avoid hiatus) T₂ रिपु^o (for अरिसुद्र) D₁₁ वतुना भूरिदणिय —After 8, Dt D_{4 8 9 14} S (except M₄) Cg k t ins

471* स कृत्वा निश्चय विमुरामन्य च पितामहम् ।
 भक्त्यान् वतौ ददौ पृथमानौ महर्षयि ।

ततो वै यजमानस्य पापकादतुलप्रभम् ।
 प्रादुर्भूतं महद्भूतं महानीर्यं महानलम् ॥ ९
 कृष्णं रक्ताम्बरधरं रक्तासं दुन्दुभिखनम् ।
 स्निग्धहर्षक्षतनुजश्मश्रुप्रवरमूर्धजम् ॥ १०
 शुभलक्षणसंपन्नं दिव्याभरणभूषितम् ।
 शैलशृङ्गसमुत्सेधं द्रुमशार्दूलविक्रमम् ॥ ११

[Cr m do not comment —(1 2) D₉ reads from ततो (for ततो) up to प्रादुर्भूत in 9° in marg —G₂वेदे M₃ देव (for देवे) M₃ तुतेषुम (also 'ने inf lin sec m)]

9 °) Śī D₁₋₃ 5 1° 13 तस्य, N̄ V B D₇ 10 11 तत्र, Cm g k t as in text (for ततो) Śī D₅ 12 13 [ए]य, N̄ V B D₁₀ 11 M₄ [S]स्य, Cg वा (for वै) D₂ हृद्यमानस्य —^b) Śī D₁ 5 11 12 अद्भुतं, N̄ V B (B₁ om from दद्भु in 9^b up to the first द्भु in 472*) D₁₀ M₄ अद्भुतवृत्ति (B₄ °त्ते) D₂ 3 7 महद्भूत, D₉ अतुलविक्रम (hypermetric) Cl t as in text (for अतुलप्रभम्) —After 9^{ab} N̄ 2 B₃ D₁₀ read 12^{ab} —^c) M₃ reads महद्भूत inf lin sec m —^d) M₃ शीर्षं (for शीर्षं) T₂ महदहल M₄ प्रदीप्तानलवर्षेस —For 9^{ad}, N̄ V B D₁₀ subst while D₁₃ ins after 12 (read after 9)

472* उद्भूत सुमहद्भूत प्रदीप्तानलसनिभम् ।

[B₁ **t B₂ D₁₀ उद्भूत (उद्भूत) V₁ 4 महा (V₄ उद) भूत सुधु (V₁ °*) द्भुत (for the prior half) D₁₃ गृहीत्वानल N̄ 1 D₁₃ सप्रम (for सनिभम्)]
 —After 9 D₁₃ reads 12

10 °) G₄ Cm कृष्ण, Ct as in text (for कृष्ण) Śī D₁ 3 5 7 9 12 कृष्णावर (Śī D₅ 12 °ष्णाविन)धर (D₂ °व *ध) कृष्ण —^b) Śī D₁ 3 5 12 नह, D₂ कृष्णावर्षं (for रक्तास्य) D₃ दु * मि —^c) D₉ नयन (for -ननुज) Śī D₁₋₃ 5 7 12 हरि (D₂ 1° °रि)स्निग्धेक्षण रम्य, G₁ 3 स्निग्धाभीरनिर्घोष (epic tag!), Cm g k t as in text (for °) —For 10 N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄ subst

473* कृष्णाविनधर कृष्ण हरिदन्धुजटाधरम् ।
 पद्मरक्तान्तनयन मेघदुन्दुभिनि स्वनम् ।

[(1 1) The prior half = 10° in Śī M₄ कृष्णावर (cf 10° in D₁) V₁ कृष्ण V₂ B₁ 3 D₁₀ हरिच M₄ हरि (sic) (for हरि) —(1 2) B₁ नय* (for नयन) V₄ सनिभ (for नि स्वनम्)]

11 °) D₂ 3 7 सर्वं (for सुभ) ° 1 सपूर्णं (for -सपन्नं) —N̄ 1 om from स in समुत्सेध in ° up to r in सिंहोदर (N̄ reading) in ° —^c) Śī D₅ 11 12 मेर, D₁ शील (sic) D₂ 3 7 दात (for दील) V₁ B₁ D₁₂ शृंग (B₃ D₁₂ sic) (for शृङ्ग) V₁ द्रवो, D₁₂ °द्भूत, T₃ G₁ °त्सेद (G₁ °य,

दिवाकरसमाकारं दीप्तानलशिखोपमम् ।
 तप्तजाम्बूनदमयीं राजतान्तपरिच्छदाम् ॥ १२
 दिव्यपायससंपूर्णां पार्यां पत्नीमिच प्रियाम् ।
 प्रगृह्य निपुलां दोर्भ्यां स्वयं मायामयीमिच ॥ १३
 समवेक्ष्याव्रतीद्वाक्यमिदं दशरथं नृपम् ।
 प्राजापत्यं नरं दिद्वि मामिहाम्यागतं नृप ॥ १४

[both sic], Cm g k t as in text (for समुत्सेध) —^d) D₉ द्वीवि, Cm g k t as in text (for द्भु) M₄ गामिन (for विक्रमम्) N̄ V B D₁₀ 13 सिंहोदर (N̄ 1 om) कटीक्षणं (D₁₃ °त्त) —After 11 B₃ ins

474* अपर्षदरानं दिव्य तेजोराशिसमायुतम् ।

12 N̄ V B₁ 4 om 12 D₉ om 12^{ab} D₁₃ reads 12 after 9 N₂ B₃ D₁₀ read 12^{ab} after 9^{ab} —^a) Śī D₁₋₃ 5 7 11 12 निभाकार N̄ 2 B₂ 3 D₁₀ 13 M₄ दिवाकरपद् (D₁₃ °राद्व्य)चिन्मद्, Cg k as in text (for °) —^b) Śī D₅ 11 12 दीप्त (D₁₂ °ति [sic])यद्विसमप्रभ, N̄ 2 B₂ 3 D₁₀ 13 M₄ दुर्निरिद्यं (N̄ 2 B₂ °क्ष)सुरैरवि, D₁₋₃ 7 पावकाद् (D₁ °डु) द्युत (D₇ °व)प्रभं (D₁ °वा, D₇ °प्रभु) Cg k t as in text (for °) —N̄ 2 B₂ 3 D₁₀ om 12^{ad} —^{ad}) Cg as in text (for °) Śī D₁ 7 11 12 राजिता (D₇ 11 °जती) नियतच्छदा M₄ जाब्जदमयीं पार्यां विधुमन्गारचर्षेस Cr m g k t as in text (for °) —After 12 D₁₃ ins 472*

13 °) D₂ सपूर्णं (for पूर्णा) —^b) D₁₀ missing (for पार्यां) M₄ पद्मा (for पत्नीम्) V₃ D₁₁ श्रियं (for प्रियाम्) —^c) D₉ निमल (for विपुला) —^d) D₁₋₃ 7 माया (D₁ °या, D₇ म° [both sic]) D₁₁ सयो (sic) (for स्वय) Śī D₅ 12 मयो मावागिगामुरीं Cr m g k t as in text (for °) —For 13 M₄ subst while N̄ V B D₁₀ 13 subst l r only for 13^{cd} and read before 13^{ad}

475* काञ्चनीं विहित्वा दोर्भ्यां परिगृह्याद्भुतोपमाम् ।
 पायसलामृताव्यस्य परिपूर्णां हविष्कृतम् ।

[No comm —(1 1) M₄ काचन (for काञ्चनी) V₄ विडिका M₄ [अ]विहिता (for विदितं) M₄ महायुते (for [अ]द्भुतोपमाम्)]

M₄ cont 477*

14 °) M₄ समुपेय, Cm g k t as in text (for समवेक्ष्य) —For 14^{ab}, Śī D₁₋₃ 5 7 11 12 subst

476* अमयीप्रथित वाक्यमिदं द्विजवर तदा ।

[D₂ 11 12 प्रदा D₃ प्रातीन (sic) D₆ प्रथिन (for प्रथिन) D₁₁ ऋच्छय दिन (for दद दिनार) D₁ तथा (for तदा)] —^c) D₁₁ °वर, G₂ °त्वावर, Cr m g k t as in text (for प्राजापत्य नर) —^d) Śī D₁ 3 5 7 12 स्वयं (for नृप) —For 14 N̄ V B D₁₀ 13 subst, while M₄ ins after 475*

ततः परं तदा राजा प्रत्युवाच कृताञ्जलिः ।
भगवन्स्वागतं तेऽस्तु किमहं कर्वाणि ते ॥ १५
अथो पुनरिदं वाक्यं प्राजापत्यो नरोऽब्रवीत् ।
राजन्वर्चयता देवानथ प्राप्तमिदं तस्या ॥ १६

इदं तु नरशार्दूल पायसं देवनिर्मितम् ।
प्राजाकरं गृहाण त्वं धन्यमारोग्यवर्धनम् ॥ १७
भार्याणामनुरूपाणामश्रीतेति प्रयच्छ वै ।
तासु त्वं लप्स्यसे पुत्रान्यदर्थं यजसे नृप ॥ १८

477* तस्यैव्यद्भृत् प्रोवाच भृत्यमुत्पन्नमुत्तम् ।
प्राजापत्यमिदि मा एव भृत्यमन्त्यागतं द्विज ।
[(1 x) V 3 D 13 M 4 तद् (for तम्) M 4 श्याम् — (1
2) D 13 प्राजापतिं B 4 मा (for मा) V 4 सुनम् (sic), B 2 दत्तम्
(for भृतम्) M 4 प्रयच्छ स्वयमेवैतद्गोहो हविरिति प्रभु]
—Ñ V B D 10 13 cont., while Śi D 1-3 5 7 11 12 13
after 14

478* इमा पार्ष्णी मया दत्ता प्राप्य राजे प्रयच्छ च ।
तमुवाच ततो धीमानुत्पन्नमुद्ग्रे द्विजर्षभ ।
प्रयच्छ राजे पार्ष्णी स्व स्वयमेव समुद्यताम् ।
ऋष्यद्भृत्तय च श्रुत्वा प्राजापत्यो नरोत्तम ।
ददौ नृपतये पार्ष्णी स्वयमेव समाहित । [5]
प्रोवाचेद्वाहुदायाद परया स्वरसपदा ।
प्रीतरतेऽहं महाराज सर्वानृतरसोद्भवम् ।
प्रयच्छामि गृहाण त्वमिद्वाहुकुलनन्दन ।

[No comm Śi D 1-3 5 7 13 om 1 x — (1 x) D 11
समा (for मया) V 4 *भे (for राजे) V 3 प्रयच्छन्, B 2 *भे
(for प्रयच्छ च) — (1 2) V 1 ऋषिद्विग्रे V 2 द्विजोत्तम-
(for द्विजर्षभ) Śi D 1-3 5 7 11 12 ततोऽब्रवीदिति D 10 *ज श्रेष्ठ
प्राजापत्य न (D 2 3 7 11 12) रोत्तम — (1 3) D 2 राणे (for *भे)
Śi D 11 13 पार्ष्णी राजे (by transp) D 3 om (hapl)
from the post half of 1 3 up to the prior half of
1 5 Ñ 1 [अ] हुतोपमां, Ñ 2 V B D 10 13 [अ] हुतामिति (B 4
*ह D 7 *त (sic) (for समुद्यताम्) — (1 4) Śi D 2 5 7 11 12
ऋषिपुत्र (D 2 *भे) (for ऋष्यद्भृत्) B 1 damaged for स्ते
नरोत्तम Ñ V 2 B 2-4 (B 3 m also as in V 4) D 10 महामति-
V 2 मदीपति, V 3 महामुनि V 4 D 13 महापुत्रे D 11 स्वतो* [sic]
(for नरोत्तम) — Ñ V B D 10 13 om 1 5 — (1 5) D 11
पुत्र *भे D 2 प्राप्त (for पार्ष्णी) — Śi D 1-3 5 7 12 om 1 6-8
— (1 6) Ñ 1 दया * (for *द) Ñ 2 स्ववसंतदा (sic) V 1 3
B 2 D 13 सु* (for स्वसपदा) — (1 7) D 11 सदाभ्याम् (sic)
(for महाराज) V 3 B 2 नरोत्तम (B 2 *मा) B 4 नरो, D 10
*भे, D 11 *चन (for रमंभ्रनम्) — (1 8) B 1 प्रयच्छाम
D 11 पुत्र (sic) (for पुत्र) Ñ 1 *दन V 3 न्वन D 11
नन्दन (sic) (for नन्दन)]
D 11 cont 479*

15 For 15 and 16 Ñ V B D 10 13 subst 479*
—*) Cg t तत् पर (as in text) Śi D 1-3 5 7 12 तत्सर्तं स
नर (D 13 दारणे) D 2 *नृपुत्र, D 11 *सुरवर D 12 T 3 G 2-4
M 3 तम (G 2 M 1 *द) नृपुत्र ददा (D 11 महा G 3 M 3 चतो)
T 3 *तथा G 1 C 1 दान , M 3 सा-पुत्रम्, M 4 तास्तु स*

(for तत् पर तदा) Śi ज्ञात्वा, D 11-राजा (sic) (for राजा)
—*) D 1 प्रभु *च —*) D 2 M 2 *वात् (sic) (for
भगवत्) —*) D 2 7 किं वा (D 7 वा) ह (for किमह)
16 D 8 om 16 —*) Cmg ह अथो (as in text)
Śi D 1-3 5 7 11 12 ततो नृपवर, D 9 पुतोदित (for अथो पुनरिदं)
D 2 वाक्य प्रावाक्य (sic) (for वाक्य) —*) G 4 प्राजापत्य
D 11 सुरो (for नरो) —*) D 1 *तो, M 4 अभ्यर्चिताद्,
Cmg k t as in text (for अर्चयता) M 4 देवात् —*)
Śi D 1-3 7 11 12 G 4 स्व, M 4 सम्यक् (for अथ) T 1 प्राप्त
inf lin Śi D 1-3 5 7 11 12 फल (for हृद्) —For 15 and
16 Ñ V B D 10 13 subst., while D 11 M 4 read after
478* and 480* resp'y

479* प्रतिपुत्र च ता राजा शिरसा प्रणतोऽब्रवीत् ।
भगवन्किमनेनाह बरवाणीति वै तदा ।
तमनवीचलतो भूतं प्राजापत्यं तदा नृपम् ।
स्विष्टस्य ते नरपते द्युष्टिरेया मयोद्यता ।
[(1 x) M 4 [अ] र (for च) Ñ V B 3 D 10 11 13 त
(for ता) B 1 [5] मवत् (for अवीत्) — (1 2) V 3 त (for
वै) — (1 3) M 4 तद् (for तम्) B 1 तदा, M 4 पुनत् (for
ततो) V 1 भूत्, B 1 भूत्, B 3 (m also as above) दत्ता (for
भूत्) V 2 B 2 प्राजापत्यम् (for *त्य) Ñ 2 V 4 B 2 3 (m also)
D 10 ततो (for तदा) V 1 नृपु, V 2 नृ (for नृपम्) M 4
नराधिपे (for तदा नृपम्) — (1 4) V 2 स्विष्टम् (sic) V 3
जुष्टम् D 10 स्विष्टने (submetric) D 13 स्विष्टरिषये (for
स्विष्टस्य वै) V 3 नृपते (submetric) V 4 ऋषि* (sic) D 10
द्युष्टिरे (sic) (for द्युष्टिरेया) V 2 B 4 *च्यता (sic) D 10
*दित्ता, M 4 महापुत्रे (for मयोद्यता)]

17 *) T 3 repeats (ditto) हृद् तु V 1 3 B 2 4 M 4
(second time) स्व, B 1 तं, Cg k as in text (for तु) Dt
D 2 5 11 T 1 G 2 M 2 नृपशार्दूल —*) V 4 *व (for देव)
M 4 (second time) महत् हृष्टिरेये —*) V 4 प्राजापत्य (for
प्राजाकट) —*) Śi Ñ 2 B 3 D 5 11 13 धर्मम्, V 2 पुण्यम्,
B 1 धनम्, D 10 धर्मम्, Cg k t as in text (for धन्यम्)
—After 17, M 4 ins

480* ददौ राजे स्वयं तस्मै ता पार्ष्णी हविरस्तदा ।
मा cont 479* then repeats 17*^{ab}

18 *) Dt repeats (ditto) मनुरूपाणा —*) Śi
D 5 11 13 भदानार्थं (for अर्पितादि) D 1 5 7 च (for च)
—*) Śi D 11 T 3 3 M 3 त्व प्रा , D 2 5 11 12 हि प्राप्यन्ते (D 1
*नि, D 3 *ते [sic]) D 2 7 प्राप्यन्ति च (D 2 तां) D 3
*हमते (for एव हविरपते) D 1 5 7 11 12 प्रीति (for पुत्रम्)

तथेति नृपतिः प्रीतः शिरसा प्रतिशृङ्खताम् ।
 पार्श्वी देवान्नसंपूर्णां देवदत्ता हिरण्मयीम् ॥ १९
 अभिवाद्य च तद्भूतमद्भुतं प्रियदर्शनम् ।
 मुदा परमया युक्तश्चकाराभिप्रदक्षिणम् ॥ २०
 ततो दशरथः प्राप्य पायसं देवनिर्मितम् ।
 बभूव परमप्रीतः प्राप्य निचमिवाधनः ॥ २१

—^d D12 यतसे (for यजसे) —For 18 N V B D10 13
 M4 subst

481* प्रयच्छ धर्मपनीयम् प्राधीतेति नराधिप ।
 ताम्यस्य प्राप्यसि प्रीतिं वदथेत्सेऽयमुद्यम ।

[[(1 x) N1 °हीति D13 मुलातायो (for प्राधीतेति) B1
 D13 नराधिप —(1 2) N1 D13 °हे B1 24 D10 °ते (for
 प्राप्यसि) D13 [5]पच (for प्रीति) N2 V3 B3 D10 यदर्प
 (for °थेत्) N2 V2 B3 4 D10 13 ते समु° V1 लेप उ° (for
 वेऽयमुद्यम)]

19 For subst see below —^a M4 प्रीतिं (for
 प्रीत) —^b M4 च (for ताम्) —^c T3 पात्र (sic)
 (for °त्री) D11 दिव्यान्न, M4 पायस, Cg देवान्न (as in
 text) T3 संपूर्णा (sic) (for °र्णा) —^d Dt देवदत्ता

20 ^a G1 M3 च तं भूत G4 ततो देवो (for च तन्वम्)
 —T1 damaged from 20° up to दय in 21^b —^d D4
 °णा, D9 मि प्रदक्षिणा Cg k t as in text (for [अ]
 मिप्रदक्षिणम्) —For 19 and 20 S1 N V B D1-3 5 7
 10-13 subst

482* यादमियेव नृपतिमद्भुतं प्रतिपूज्य च ।
 आभवात्तन्मद्भुतं श्रेष्ठमा महितं वच ।

[[(1 x) D3 सत्ये * S1 संतुष्ट D1 स हृष्ट D2 3 5 7 11 13
 सद्ध (for तदव) V B2 D13 नृष्ट (for नृज्य) N2 V1 4
 (also as above) B D10 13 स (for च) —(1 2) S1
 V4 B1 D1 5 7 11 13 त (sic) N1 तु V2 स (for तत्) V1
 महापूतं D3 आनदि*]

21 T1 damaged up to देय in ^b (cf v 1 20)
 D10 13 transp 21 and 22 —^a V1 दशरथे —^b V1
 D10 13 तद्भुतिर (for पायस)
 —After 21^a, B1 ins

483* पायम परमं दिश्य गच्छतेऽनोद्यतं तत ।
 —D9 om 21° 22° —^d T3 प्राप्त (sic) (for प्राप्य)
 V4 D1 [अ]पम (for [अ]पन)

22 D9 om 22^a (cf v 1 21) D10 13 transp
 19 and 22 —^a D10 अगम्य (for तनम्) V V B D10 13
 तद् (V4 B1 °*) हुतं Cmg k t as in text (for [त] V
 V1 B D10 भूते V2 दूयुः V4 दत्ता D10 उर्या Cmg k t
 as in text (for प्रप्ये) —^d V1 3 B D10 13 दत्ताः

ततस्तदद्भुतप्रख्यं भूतं परमभास्वरम् ।
 संपर्तयित्वा तत्कर्म तत्रैवान्तरर्थायत ॥ २२
 हर्षरश्मिभिरुद्योतं तस्यान्तःपुरमात्रमौ ।
 शारदस्याभिरामस्य चन्द्रस्येव नभोऽशुभिः ॥ २३
 सोऽन्तःपुरं प्रतिश्यैव कौसल्यामिदमब्रवीत् ।
 पायसं प्रतिशृङ्खीय पुत्रीयं त्विदमात्मनः ॥ २४

V4 तस्य, Ck as in text (for भूत) N1 V2 4 B1 5
 तद्भुतिर्यत, N2 V1 B3 D10 13 तद्भुतिर (V1 °चरुम्) तन, B4
 *द्विच *त्तम, M4 °भानुमत् (for परमभास्वरम्) V3 तद्भुतिरु
 तमुत्तम —^d N V B D10 13 राशे (V1 °ज्ञो) दशरथायाथ (V1
 °थोत्), M4 सत्पयिवा त काम Cmg k t as in text
 (for °) —For 22 S1 D1 3 5 7 11 12 subst and read
 before 21

484* तत स भगवात्सुमै पात्रीस्थ पायसोत्तमम् ।
 नृपाय दत्त्वा तत्रैव क्षिप्रमन्तरधीयत ।

[No comm —(1 x) S1 तु (for स) D13 तत्र (for
 तत्रे) S1 D3 1° पात्री पात्र (D13 प्राप्त) वत्प वै (for the post
 half) —(1 2) D3 नृपा *]

—All cont

485* भद्वदथ तक्षणाद्भूत दीपवप्रचगाम ह ।

गत तस्मिन्महाभूते रिस्मयं नृपसत्तम ।

जगाम स महातना राजा दशरथमन्द ।

रघोतेवचारि तत सभूतो भूतसत्तम ।

न विज्ञाता गातस्तस्य येन मार्गेण ससृजत । [5]

[No comm —(1 x) D11 प्रगाम —D12 om
 (hapl) 1 3 and 4 —(1 3) D2 तु (for स) D3 म*1
 (for मत्) —D2 3 om 1 4 —(1 4) D11 स (for
 सं) —(1 5) S1 D7 12 ना (S1 अ) विज्ञाता (D7 °त) (for
 न विज्ञाता) D2 से गत (arcl uc), D2 7 सागम्य (for संयुत)]

23 S1 N V B D1 3 5 7 10-13 om 23 T1 missing
 from m in° up to म्र in 24^b on a damaged fol —^d
 G4 [ए]र (for [ह]प) G1 3 M3 नवायुभिः, Ck t नभो
 गुमि (as in text)

24 T1 damaged for ^a (cf v 1 23) —^a V2 शत
 (for मोऽत) V V 3 B D10 13 M4 [अ]थ D1 13
 [ए]थे T3 [ए]ने (for [ए]य) V4 प्रविद्व*, B3 (m)
 also प्राविद्वि (for प्राविद्वेष) —^b D3 अभवन् (sic)
 —^c T2 नृहोया (sic) S1 D15 मुद्राणाधर्मिनो द्विः
 V B D10 11 13 पुत्रीय (N2 °थय [d tto]) पायमं द्विः
 D1 2 7 गृहोया (D1 या) धर्मिनो द्वि —^d V1 प्राप्ताने N2
 V4 B3 4 D10 प्राधीति V2 प्राप्त* V3 प्राणो (sic) V4 B1 3
 प्राणेने (B1 °दरु) D11 13 प्रादप्य Cmg k t as in text (for
 पुत्रीय) S1 V B D1 3 5 7 10 11 13 M3 द्वि (N3 om
 1 apl) तम्; D12 दिव्यम् (for विद्वम्) —After 24 D11
 repeats 24^a as in S1

कौसल्यायै नरपतिः पायसार्थं ददौ तदा ।
अर्धादर्थं ददौ चापि सुमित्रायै नराधिपः ॥ २५
कैकेय्यै चापशिष्टार्थं ददौ पुत्रार्थं कारणात् ।
प्रददौ चापशिष्टार्थं पायसस्यामृतोपमम् ॥ २६

अनुचिन्त्य सुमित्रायै पुनरेव महीपतिः ।
एवं तासां ददौ राजा भार्याणां पायसं पृथक् ॥ २७
तास्त्रेतेत्यायसं प्राप्य नरेन्द्रस्योत्तमाः स्त्रियः ।
संभानं मेनिरे सर्गाः प्रहर्षादितचेतसः ॥ २८

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे पञ्चदशः सर्गः ॥ १५ ॥

25 ^{ab} T₃ तथा (for तदा) N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄
Ctp इत्युक्त्वा प्रददौ तस्यै हविषोर्धं (V: अर्थं with hiatus
hypermetric) नराधिप —After 25^{ab}, N̄ V B D₁₀ 11 13
M₄ Ctp ins

486* स्वयमेव सम कृत्वा भारं भाग्यता वर ।

[Cr m g k do not comment D₁₁ स्वय M₄ नृप (for
सम) V₄ भात (for भाग) V₄ B₄ भर (B₄ भा) वर्ता D₁₁ 13
भाग्यता]

—^c V₄ B₂ D₉ अर्धार्थं प्र (B₂ तु, D₉ च) Cg t as
in text (for अर्धादर्थं) V₄ तस्यै, D₁₁ च* (for चापि)
S₁ D₅ 12 चतुर्भागं द्विधा कृत्वा —^d N̄: B₁ कैकेयै स, N̄: 2
V₁-3 9 10 13 कैकेयै स, V₄ B₃-4 कैकेयै स, D₁-3 7 कैकेय्या
स (for सुमित्रायै) S₁ D₅ 12 ददौ तदा (for नराधिप)
D₁₁ कैकेय्या * घुनदन

26 D₂ om (hapl. ?) 26 and 27^{ab} —^{ab} G₁ M₂
कैकेय्यात् (for कैकेयै) S₁ D₅ 12 अर्धादर्थं ददौ चापि कैकेय्या
स नराधिप (cf 25^{ab}) N̄ V B D₁ 3 7 9 10 11 (reads
after 27^{ab}) 13 Ctp चतुर्भागं द्विधा कृत्वा सुमित्रायै ददौ
तदा (B₃ तथा, D₇ 9 11 तत) (cf 25^{ab} in S₁) —T₁
damaged from घं in ° up to पुन in 27^b —^c S₁
D₅ 9 11 13 छ च, N̄ V₁ 3 B D₁ 3 7 10 13 चा (B₁ अ) च
(D₁₃ च) सिष्टे त्व, V₂ 4 छ तु, Cr m k t as in text
(for चापशिष्टार्थं) —^d S₁ N̄ V B D₁ 3 6 7 9-13 पायस
देवनिमित्तं

27 D₂ om 27^{ab} T₁ damaged up to पुन in °
(for both cf v 1 26) —^a V₂ अनुचित्यै (sic) —^d
N̄: 1 यश्राद्द (sic) T₁ * * रेव (for पुनरेव) S₁ N̄ V B
D₁ 3 5 7 9-13 नरा (D₁₂ घना) धिय , Dt D₈ 8 T₁ महामति
(for महीपति) —After 27^{ab} D₁₁ reads 26^{ab} —N̄
V B D₁₀ 13 M₄ om 27^{cd} —For subst see below
—^c G₁ 3 तास्यो (for तासा) —^d G₁ 3 भार्याभ्य (for
भार्याणा)

28^a Dt D₈ 8 चैव (D₈ च) (for त्वेन) G₂
प्राप्य, M₃ गृह्य (archaic) (for प्राप्य) —^b Dt D₈ 14
T₁ 3 G₁ M₂ [उ]त्तम T₂ * म (for *मा) —^c G₂ M₃ सजानं
M₃ सर्गो (sic) —^d T₂ चैवस (for चैवस) —For
27^{cd} and 28 S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 subst

487* तत प्राश्य तु तत्सर्वं पृथक्पायसमुत्तमम् ।

श्रुत्वा पुत्रीयमि येव प्रहृष्टमनसोऽभवत् ।

अन्तर्वत्पृथक् ता सर्वा सर्वाश्च सुसमाहिता ।

राजा सलद्वय धीरो हि प्रहर्षान्मुदितोऽभवत् ।

[[(1 1) D₁₁ पायस देवनिमित्तं (for the post half)
= 26^d in D₁₁ —(1 2) D₁₁ ह्येन D₉ भवेत् (sic) (for
ऽभवत्) D₂ तनुत्तमामवत् (sic) —(1 3) D₉ तु (for च)
D₂ पत्न्यश्च (for ता सर्वा) D₁₁ स्त्रियश्च (for सर्वाश्च) S₁
[र]व समा^o D₁ °भीहिता (for सुसमाहिता) —(1 4) D₂ 9
वीते (for धीरो) S₁ D₅ 12 प्रहसन् D₉ प्रहर्षं (for प्रहर्षान्)
Then all (except D₁₁) read App 1 (No 3)]

—D₁₁ cont while N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst for
28 whereas Dt D₄ 8 11 S (M₄ subst) Cg k t ins
after 28

488* ततो हवि प्राश्य तद्भुत्तमस्त्रिय

स्वयं नृपेण प्रतिपादितं मुदा ।

हुताशानादिद्विसमानतेन च

क्रमेण गर्भान्नामिषेदिरे शुभात् ।

तत स राजा समुपेत्य ता स्त्रिय

प्रहृष्टगर्भा परिभुष्टमानसा ।

बभूव तुष्टं सुकृती यथा दिव

समीक्ष्य योगप्रसूतेन तेजसा ।

[[(1 1) Dt D₄ 8 11 S (except M₄) ततस्तु ता M₄
हविस्तु तद (for ततो हवि) V₂ 4 B₁ T₃ M₃ भाव्य (for प्राश्य)
M₄ तदा (for तद्) N̄: 2 4 B₁ 9 4 D₁₀ 11 13 उत्तम G₂
उत्तमात् (for उत्तम) —D₁₀ om (hapl.) from l 2 up
to l 5 T₁ damaged from रुचम (see below) in l 2
up to गर्गा in l 4 —(1 2) Dt D₄ 8 11 S (except
M₄) Cg k t महीपतेरुत्तमपादनं चरत् —(1 3) M₂ * गान
D₄ T₂ M₃ जेनश्च G₄ तेनसा M₃ चर्षितो (for जेनत)
—(1 4) Dt D₄ 8 11 T₂ 3 G M₁ 3 [5] वि (D₄ T₂ M₁
वि) रेण (for रुनेय) N̄ V B D₁₁ 13 M₄ उप [2 B₁ D₁₀
अथ V₄ 3 *] रेदिरे (for प्रतिपेदिरे) N̄: 1 (also as above)
Dt D₄ 8 11 14 S (except T₁ M₄) तदा V₄ सुरार्ण
(hypermetric) (for शुभात्) —(1 5) D₁₃ तप (for
तप) D₁₀ om स तथा Dt D₄ 8 11 S (except M₄) तु
(for स) Dt D₄ 8 T₁ G₁ 3 4 प्रतिवीक्ष्य D₁₁ T₂ 3 G₁ M₁-3
प्रसमीक्ष्य M₄ सनरेक्ष्य (for समुपेत) —(1 6) T₂ प्रमाप
(sic) (for प्रष्ट) B₂ परिष्ठा Dt D₄ 8 11 S (except

पुत्रत्वं तु गते पिष्णौ राजस्तस्य महात्मनः ।
उवाच देवताः सर्गाः स्वयंभूर्भगवानिदम् ॥ १
सत्यसंधस्य वीरस्य सर्वेषां नो हितैषिणः ।
पिष्णोः सहायान्वलिनः सृजध्रं कामरूपिणः ॥ २

मायानिदश्च शूरांश्च वायुवेगसमाञ्जवे ।
नयज्ञान्वुद्विसंपन्नान्विष्णुतुल्यपराक्रमान् ॥ ३
असंहार्यानुपायज्ञान्दिव्यसंहननान्वितान् ।
सर्गास्त्रिगुणसंपन्नानमृतप्राशनानिव ॥ ४

M₄) प्रतिबन्ध- D₁₃ परिदृष्ट (for परिदृष्ट) Ṇ V₁ 2 4 B Dt D₄ 6 8 14 T₁ 2 G₄ M₁ 2 4 -मालत् —G₂ om 1 7 —(1 7)
V₁ कृष्ण Dt D₄ 6 8 14 S (except G₂) दृष्टत् (for दृष्ट)
V₂ स कृवी Dt D₄ 6 8 14 S (except M₄) त्रिदिने (for सुकृवी)
Dt D₄ 6 8 14 S (except M₄) हरि (for दिव) —(1 8)
D₁₁ 13 समेल (for समीक्ष्य) V₁ योग्य V₄ 4 याग D₁₁ सत्यक
(for योग) V₁ प्रतिपुष्ट (for प्रसूनेन) B₁ D₁₁ 13 चेतसा
M₄ चक्षुना (for तेजसा) Dt D₄ 6 8 14 S (except M₄) Ct
सुरास्त्रिभिर्गणान्विष्णुत् —After 1 8 D₁₁ ins an addl
colophon [Kanda name बाल° Sarga no पचदश]

After 487* Ś₁ D₁-3 5 7 9 12 ins while D₁₁ ins
after the addl colophon after 488*

489* सत प्रादा सुविपुल धन बहुविध तदा ।
ऋत्यश्चन्द्राय मेधावी राजा देवसमद्युति ।
प्रतिगृह्य च तत्सर्वं धन द्विजवरस्तदा ।
श्वधूम्य प्रददौ गन्वा सर्वान्य प्रीतिपूर्वकम् ।

[No comm —(1 x) D₂ 3 प्रादाय D₃ प्रसादात् (sic)
D₃ प्रायत् (for प्रादात्) D₂ 3 विपुल —D₁₁ om 1 3 and 4
—(1 3) D₃ 7 9 तु (for च) —D₃ om 1 4 —(1 4)
D₁ स्वकृत्वे (sic) वरदो D₃ राजा (for गत्वा)]

—After, 489*, Ś₁ D₁-3 5 7 9 12 ins a passage given
in Appendix I (no 3), while Ṇ V B D₁₀ 11 13 ins
after 1 4 of 514*

Colophon D₁ om (cont the sarga) —Kanda
name Ś₁ Ṇ₂ V₄ Dt D₄ 6 10 om V₁ 3 B आदि°, D₃
अयोध्या°, D₅ 7-9 11 12 14 T थाल° —Sarga name Ś₁
D₁-3 5 7 9 12 पुनजन्म, Ṇ V (V₃ prefixes दिव्य B D₁₀
पायसोरपत्ति —Sarga no (figures words or both)
Ś₁ Ṇ₁ V₁ 4 B₁ 4 D₄ 5 12 om Ṇ₂ B₂ 3 15 V₂ 17 V₃
D₁ 10 14 Dt S (except M₄) षोडश, D₂ 11 M₄ पचदश
(D₂ दशम), D₄ 6 8 14 षोडश 16, D₅ एकोनविंशति 19
—D₁₁ इत्यपेयणेकाडे पायसोनाम पचदश सर्ग (lacuna
in place of dash) After colophon G₁ 2 4 M₂ con-
clude with श्रीरामाय नम, G₃ with श्रीमते रामानुनाथ
नम

16

☞ Ś₁ Ṇ V B D₁-3 5 7 9 10 12 M₂ transp Sarga
16 and 514* (subst for 1-21 in sarga 17)

1 T₂ begins with श्रीरामचन्द्राय नम T₁ missing
from स्व in^a up to र्भ in^a on a damaged fol —^a)
M₄ मुद्रता Ś₁ D₁ read तु in marg B₂ देवे, D₃ कृत्वे (for
विष्णो) —^b) B₂ विष्णौ (for राजत्) Ṇ V B D₁₀ 15 M₄
दशरथस्य तु (Ṇ₁ V₂ D₁₃ हि, V₁ B₁ 2 च, M₄ थ [sic]
—^c) Ś₁ देवतासर्वान् (sic), Ṇ V B D₁₀ 15 M₄ देवानाह्वय
(for देवता सर्वा) —^d) Ṇ₂ B₃ (marg as in text) D₁₀
स्वर्ध, V₁ विभु (for इदम्) Ṇ₁ इदमनवीर्य (for भगवान्निदम्)

2 ^a) B₃ सत्यवधस्य Ṇ (Ṇ₂ marg) V B D₁₀ 15 M₄
देवस्य, D₁₂ M₂ धीरस्य (for वीरस्य) M₃ तस्य स्वामि
सधस्य —^b) Ṇ V B₁ 3 D₁₀ वो, D₃ च, D₁₃ वै, T₃ om
(for नो) Ṇ₂ B₃ D₁₀ हितार्थिन, D₃ हितैषिणै (sic) (for
हितैषिण) —^c) V₂ D₁₀ 13 सहाय, B₂ (marg)-4 साहाय्य
(for सहायान्) Ś₁ D₂ 6 7 11 12 सृजत् (D₃ तो) Ṇ V B
D₁₀ 13 M₄ समरे (B₂ marg समरे) D₁ असृजतो (hyper-
metric) D₃ असृजत् (for बलिन) —^d) Ś₁ D₂ 3 5 7 11 12
बलिन, Ṇ V₁ 3 B D₁₀ 13 कुरुषु, D₁ बलवान् Cm k as in
text (for सृजध्व) D₁₃ राम (sic) (for काम)

3 ^a) Ś₁ D₁ 3 5 7 9 11-13 मायानिनश्च, Cg k t विद्वश्
(as in text) Ś₁ Ṇ V₂-4 B D₅ 10 12 13 च वीरा (V₂ D₁₃
रा)श्च, V₁ प्रवीरान्, D₃ शूरा * (for दशुरा) M₄
शूरानवहितोत्साहान् —^b) V₁ राघवेण (for वायुवेग) V₃
-समा * 2, V₄ अग्ने, B₁ न्युधि, G₂ कुला, M₄ परक्रमान्,
Cg t as in text (for -समाञ्जवे) —V₂ om 3^c-4 —^c)
M₃ नीति (for बुद्धि) Ś₁ D₁-3 5 7 12 मतिबुद्धिसमायुक्तान्,
Cg as in text (for *) —T₁ missing from पराक्रमान्
up to स in 4^c on a damaged fol —^d) Ś₁ D₁-4 7 9 13
T₃ G₁-3 M₁ 2 त्रिगोस M₄ देवतुल्यबलशुनीन्

4 D₅ om (hapl) 4-6 V₃ om 4 T₁ missing
up to स in 4^c (for V₂ and T₁ cf v 1 {3}
M₄ om (hapl ?) 4^{ab} —^a) D₃ 3 7 गयज्ञान्वुद्विसंपन्नान्
(= 3^c) —^b) V₄ निल, D₄ Cg k विद्, Cr in as in text
(for दिव्य) D₁₀ 12 -सन्हना (metathesis), T₂ सह*
ना (for सहनना) —^c) Ś₁ B₁ सर्वास्तु, D₃ सर्वास्तु, D₅
सर्वार्थ, Cr m g t as in text (for सर्वाश्च) V₁ सर्वदाद्य
गुणोपेतान्, —^d) B₃ अमृत (sic) (for अमृत) Cr m g t
प्रादानान् (as in text) Ś₁ D₁₁ 12 प्राशक्तेपमान्, Ṇ V₁ 3 4
B D₁₀ 13 M₄ प्राशिमि समान्, D₁-3 7 प्रादानोप (D₇ च)
मान्, D₃ G₃ आशिता (G₂ ना [sic]) निध, T₃ आदानतवि;
M₃ प्रादानानि च (sic)

अप्सरःसु च मुख्यासु गन्धर्वीणां तन्पु च ।
यक्षपद्मगक्रन्वासु ऋक्षविद्याधरीषु च ॥ ५
किंनरीणां च गात्रेषु वानरीणां तन्पु च ।
सूत्र्यर्ष हरिरूपेण पुत्रांस्तुल्यपराक्रमान् ॥ ६

ते तथोक्ता भगवता तत्प्रतिश्रुत्य शासनम् ।
जनयामासुरेणं ते पुत्रान्बानररूपिणः ॥ ७
ऋषयश्च महात्मानः सिद्धविद्याधरोत्तमाः ।
चारणाश्च सुतान्पौरान्स्सुत्र्यर्षचारिणः ॥ ८

5 Ds om 5 (cf. v. l. 4) —^a B: अप्सरासु (sic) V⁴ मुख्या* —^d Śi N̄ V B Dt Ds 9-13 गन्धर्वीणा (sic), Ds गन्धवाणा (sic), Cm k t as in text (for गन्धर्वीणा) N̄ V B 2-4 D10 11 13 वधुषु, Ds स्वनेषु (sic) (for तन्पु) —G⁴ M⁴ om (hapl.) 5^{ad} Du transp 5^{ad} and 6^{ab}. Cr m g t do not comment on ^a —^c Śi V² Ds 2 7 9 11 13 ऋषि, N̄ V⁴ B⁴ D¹⁰ M⁴ ऋक्ष, V¹ ऋष्य (for यक्ष) D⁷ कल्यासु (for कल्यासु) —^d N̄ V B D10 13 तथा (for ऋक्ष) B⁴ om, Ck विद्याधरीषु (as in text) Śi D¹ 3 7 9 11 13 विद्याधरसुतानु (D11 णि [sic]) च, M⁴ किंनरीणा च येनियु (cf. 6^{ab})

6 Ds om 6 (cf. v. l. 4) Du transp 5^{ad} and 6^{ab} Cr m g k do not comment on ^a —^a Śi N̄ V B Ds 9-11 13 M⁴ किंनराणा V¹ om च (submetric) Śi D¹ 3 7 9 11 देहेषु, V¹ V B D10 11 13 योषिसु (for गात्रेषु) M⁴ विद्याधरीणा योनीषु (cf. 5^d) —^b Śi N̄ V B D2 4 10 11 13 वनराणा Śi D¹ 3 7 9 11 13 तथैव च, N̄ V B D10 13 M⁴ च सर्वथा (for तन्पु च) —T₁ missing from हरिरूपेण up to जाम्ब in l. 1 of 490* on a damaged fol —^c T₂ कालरूपेण N̄ V B D10 13 M⁴ जनपथमपत्यानि —^d Śi D¹ 3 7 9 11 13 हरितुल्य, N̄ V B D10 13 M⁴ हरिन्दरि (for पुत्रास्तुल्य) Cm g k t तुल्यपराक्रमाद् (as in text) —After 6 Dt Ds 8 9 11 S Cm g k t ins

490* पूर्वमेव मया सद्यो जाम्बवानुक्षुपुषव ।
जृम्भमाणस्य सहसा भम वशदात्तायत ।

[T₁ missing up to चाम Ds (before corr as above) चापदात् —(1 2) M⁴ स हरिर् (for सहसा) T₁ अना**]

7 D13 om 7 Du om 7^{ab} —^a N̄ V B D10 M⁴ ते तथेति प्रतिज्ञाय ग्रहणी वचन (V⁴ नाद्) सुरा, Cg as in text (for ^{ab}) —^c Śi D¹ 3 5 7 11 12 जनयन्देवगर्धवा (D³ 7 'धे', D11 'वान्') N̄ V² 4 B D10 M⁴ जनया (V² 'न') चकिरे पुत्रान्, V¹ जनया**ते पुत्रान् —^d D¹ 3 7 वै काम, D11 वान*, D13 *नर (for वानर) N̄ V B D10 M⁴ बाह्यतुल्यपराक्रमाद्

8 D⁷ 12 om (hapl.) 8 Ct does not comment on 8^{ab} reads 8^{ad} after 12 (after l. 3 of 495*) —^a Cg ऋषयश्च (as in text) N̄ V² 4 B¹ D13 देवदेवसि (V⁴ transp देव and देवसि) गर्धवा, N̄ V² 4 B¹ D10 M⁴ देवविद्यगर्धवा (M⁴ 'धे') —T₁ missing from सा up to वानरेन्द in l. 1 of 491* —^b Śi N̄ V B D1 3 5 10 11

13 सिद्धाश्च सह (V⁴ *) किंरि (V⁴ पनै) M⁴ विद्याधराण्ये द्विवीर्यस —After 8^{ab}, G³ s ins l. 3 of 495* repeating in its proper place —^c N̄ V² B¹ 3 4 D10 11 13 वानराद्; V² बलिनर (for चारणाश्च) Śi D¹ 3-5 11 [स] ज्ञान् (D³ 'द्') (for सुतान्) Śi D¹ 3-5 (after corr sec m) 11 M⁴ घोराद्, N̄ V B D10 शूराद् (for वीरान्) —^d Śi D¹ 3 5 11 वानराद्, D⁴ *चतुर, M⁴ बाम्बान् (for सत्तुर) Śi वनयामिन, N̄ V B D10 13 काम (V³ कपि) रूपिण, M⁴ पोरिभिक्रमाद्, Cg वनचारिण (as in text) Dt Ds M⁴ repeat 8^{ad} after l. 3 of 495* —After 8 Dt Ds 8 9 11 S (M⁴ after 9) Cr m g k t ins

491* वानरेन्द महेन्द्राभिर्मद्रो वारिन्ना मनम् ।
सुधीर जनयामास तपनल्पता वर ।
बृहस्पतिस्त्ववनयचार नाम महाहरिम् ।
सर्वानरसुत्र्याना बुद्धिमन्तमनुचमम् ।
पनदस्य सुत श्रीमान्बानरी गन्धमादन् । [5]
विश्रम्भं स्वानयच्छलं मान महाहरिम् ।
पाण्डस्य सुत श्रीमाहीनोऽग्निपदशम्भ ।
तेजसा यक्ष्मा वीर्यादुत्वारिष्यत वारान् ।
रूपद्रविणसपञ्चावधिना रूपसमती ।
भेन्द्र च द्विदिद् वैव जनयामासतु स्वयम् । [10]
वरणो जनयामास सुप्रेण नाम वानरम् ।
शरभ जनयामास पनन्यस्तु महाबल ।
नारत्सा मच श्रीमान्दूनाश्राम वानर ।
वज्रसहस्रनोपेतो वैततेयसमो जवे ।
सर्ववानरसुत्र्येषु बुद्धिमान्बलमानपि । [15]

[Cr comments only on l. 9 and 12 T₁ missing up to वानरे T₂ महामार्गा (sic) (for महेश्रामम्) Ds 9 14 S (except T₂) ऊर्जिन (for आनम्) —(1 2) M⁴ अदिरस्य (for तपन्द्) —Ck does not comment on l. 3 8 and Ct on l. 3-6 —(1 3) Dt Ds M⁴ (before corr) चरि, D² वन, G¹ (before corr) 2 हरि (sic) (for हरिम्) —(1 4) M⁴ repeats l. 4 after l. 6 transp Ds (before corr as above) नुरयान —T₁ missing from सुत up to हा in l. 6 on a damaged fol —(1 5) T₂ गणपत्वन (sic) —M⁴ reads l. 6 after l. 8 —(1 6) Dt Ds T₃ चरि D² निर्दि, M⁴ बल (for हरिम्) —(1 8) D⁴ वेनो वागो D² *ल रेवत, T₃ निरेक स M⁴ शीर्षेण (for वीर्यादुत्वारिष्यत) Dt Ds T₂ G¹ s M⁴ (before corr) वीर्यवान् —(1 9) D² G¹ 'हत्सो', T₂ 'सप' M⁴ श्व M⁴ देवमरुतो (for हर समती) —Cm does not comment on l. 10 —(1 10) G² भेन्द्र T₃ *प (sic), G² 'दस्य' M⁴ निशि (for द्विदिद्) M⁴

ते सृष्टा बहुसाहस्रा दशग्रीवप्रधोद्यताः ।
 अप्रमेयबला वीरा विक्रान्ताः कामरूपिणः ॥ ९
 ते राजाचलसंकाशा वपुष्मन्तो महाबलाः ।
 ऋक्षवानरगोपुच्छाः क्षिप्रमेवाभिजज्ञिरे ॥ १०

सृष्टा (for स्वप्न्) — (1 11) Ck does not comment D₉ G om (hapl) from सुषेण in 1 11 up to गान in 1 12 T₁ missing from 1 11 up to वा in 1 12 on a damaged fol — M₄ om 1 12 — (1 12) D₄ 9 14 T₁ * G M₁-3 महाबल — Cm does not comment on 1 13-15 — (1 13) Dt D₆ 8 औरस, T₃ आमन (for आमज) D₆ श्रीमा * * * * * — (1 14) D₉ यज्ञ (for कञ्) T₂ सह * नो^०, G₂ हसननोपेनो (metathesis) (for महननोपेनो) D₉ समाह्वे (for सनो च्चे) — M₃ om 1 15 — (1 15) Cg k t do not comment D₄ सुक्लेन्ने (for सुरयेषु)]

—After 491* M₄ ins 495* (om 1 5-8)

9 D₁₃ om (hapl) 9 Cr m do not comment —^a) V₁ सृष्टा (m as in text) (for सृष्टा) S₁ दृष्टा (for बहु) — T₁ missing from वषो up to गान in 10^a on a damaged fol —^b) S₁ नयोद्धता, N̄ V B D₁₀ 11 नयेषुमि, D₁ 3 7 नये वृता D₄ Cg k t नये प्रता, D₉ नये प्रिता, D₁₄ T₂ G M₁-3 नये प्रता, T₃ नयाप्रता, M₄ नयैषिण, Ct as in text (for नयोद्यता) —After 9^a B₃ ins

492* महाभैरौघकर्मणो मेघखननिनादिन ।

—Cg k t do not comment on —^a) S₁ D₁ 5 11 13 दृष्टा, N̄ V B D₁₀ M₄ देवेद, D₂ 3 7 वेवेद् (for योता) —^b) S₁ N̄ V₂-4 B D₁ 3 10-12 M₄ वानरा, V₁ सरे ते (for त्रिजान्ता) D₁ चारिण (for रूषिण) D₂ 3 7 वानरा वन चारिण —After 9 M₄ ins 491*

10 V₂ om 10^a T₁ missing up to गना (cf v 1 9) —^a) S₁ D₁-3 5 7 11 12 ते गुजान (D₁ 'व) छ, D₄ M₄ Cg मेरमंदर, D₉ तेजवानल, Ct as in text (for ते गनाचल) N̄ V₂ 4 B D₁₀ 13 यव्वांज, V₂ धनाज, Cg t as in text (for सकाता) —^b) S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 वीर्यनते, Cg as in text (for वपुष्मन्ते) N̄ V₂ 4 B D₁₀ 13 M₄ सिद्द महतनौनस —^c) V₁ D₉ ऋष्य (for ऋक्ष) D₁₂ ऋक्षे वानर गोपुच्छ —^d) D₁ 3 7 रि^०, D₉ प्र^०, C₂ as in text (for [स सिमिरे] N̄ V B D₁₀ 13 M₄ जमिरे (V₂ * * * B₄ जमिरे) N̄ V B D₁₀ 13 M₄ संय) चारिण (B₂ 3 both marg: 11-0 ऋषिरिण and कामरूपिण resp.)

11 *) Dt missing (for द्वयव) N̄ V B D₁₀ 13 M₄ र्दरे Cr m c k t as in text (for स्ते) —^a) N̄ V₂ 4 B D₁₀ 13 M₄ यदृष्टे व, V₁ यदृष्टे य T₂ यय G₂ यय; Cr n p t as in text (for यदो यदृष्टे) S₁ D₁ 3 7 11 12 यदरेता (D₁ 'व) ऋ व D₂ 3 7 11 यदृष्टे D₄ मदीदे

यस्य देवस्य यदृषं वेपो यश्च पराक्रमः ।
 अजायत समस्तेन तस्य तस्य सुतः पृथक् ॥ ११
 गोलङ्गुलीषु चोत्पन्नाः केचित्संमतनिक्रमाः ।
 ऋक्षीषु च तथा जाता वानराः किंनरीषु च ॥ १२

तत्पराक्रम —^a) S₁ D₁₂ 12 जशे स सदशास्तेन, Dt D₆ 8 M₄ 'समं तेन, D₁ 3 7 11 अजायन्स (all sic) दशास्तेन; D₂ अजाये रत सदशास् (sic) T₃ 'सुतस्तेन, Cg as in text (for —^a) D₂ तेन (for first तस्य) Dt D₆ 8 M₃ Ct पृथक, D₁-3 7 11 सुतास्, D₉ सुत, T₃ सम, Cg as in text (for सुत) S₁ D₁ 3 5 7 11 12 तदा, Cg t पृथक (as in text) —For 11^a N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst

493* तस्य तस्यैव सदशा सप्त पुत्रो व्यव्यायत ।

[V₁ सदश V₂ 4 D₁₃ वेपो V₃ तस्य B₄ सम (for स स) B₁ व्यजानत (for व्यजयत) M₄ तस्यैव सदश पुत्रतस्य तस्याभ्य-जयत]

12 T₁ missing 12 from षा on a damaged fol —^a) Dt D₃-9 11 13 T₃ 3 M₄ गोलङ्गुलेषु, Cg as in text D₉ समुपन्ना (hypermetric) —^b) Dt D₄ 8 8 Ct किंकिद्, Cg केचित् (as in text) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 स्वमित, N̄ V B D₁₀ 13 M₄ अद्भुत, Dt D₆ 8 Ct उन्नत, Cg as in text (for संमत) V₁ दृशना, D₁₀ विष्मा —^c) D₂-9 13 T₃ क्रक्षे (D₃ 'षी [sic]) यु (for ऋक्षीषु) S₁ तथा वीरा, D₁-3 5 7 11 13 'घोरा, M₄ समुपन्ना (for तथा जाता) —^d) S₁ D₁ 3 5 7 11 13 'री, Cg as in text (for याता) T₂ G₂ M₄ वान^०, Cg t as in text (for किंनरीषु) —For 12^a N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst

494* वानरीष्वपि यक्षीषु किंनरीषु च वानरा ।

[N̄ V₂ 1 B₂ 4 D₁₀ व^० V₂ दिवाक्षीषु (for [स] पि यक्षीषु) M₄ [स] पि (for च)]

—After 12 Dt D₆ 8 9 14 S (M₄ after 491*) Cr m g t ins

495* देवा महर्षिणः पराव्याहर्षेषक्षा यथाभिन ॥
 नाया हिनुत्प्राश्रैष सिद्धात्रिषाधरोरमा ।
 बहून् जनयामामुदैष्टास्तत्र महप्रया ।
 वानराः सुमहाकायानवानी वनचारिण ।
 अथ्वर सु च मुत्पद्यान् नाया त्रिषाधरीषु च । [5]
 नागरुत्पद्यान् च तदा गन्धर्वाणां तनुषु च ।
 कामरूपचरोपेना यथाकामविवारिण ।
 विदशानुमदना दर्षेण च चोत्पन्न ॥

[Ct does not comment on 495* G₄ om 1 3-6 M₄ om 1 5-8 G₄ om 1 5-7 —(1 1) Cr does not comment T₂ दशानु (for दश महर्षिः) M₄ दर्षेण गो ये (for the prior 1 half) D₄ मत्प^०, D₁₁ 14 G₄ M₄ तनुषु, M₄ ऋपचय (for मत्प^०, दश) —(1 2) Cf I 16 5^a

शिलाप्रहरणाः सर्वे सर्वे पादपयोधिनः ।
 नखदंष्ट्रायुधाः सर्वे सर्वे सर्पास्त्रकोविदाः ॥ १३
 त्रिचालयेयुः शैलेन्द्रान्भेदयेयुः स्थिरान्द्रुमान् ।
 क्षोभयेयुश्च वेगेन समुद्रं सरितां पतिम् ॥ १४

दातयेयुः क्षितिं पद्भ्यामायुःपुर्महागर्भम् ।
 नभस्तलं विशेषश्च गृह्णीयुरपि तोयदान् ॥ १५
 गृह्णीयुरपि मातङ्गान्मत्तान्प्रजतो वने ।
 नर्दमानांश्च नादेन पातयेयुर्विहंगमान् ॥ १६

for the post half D₆ सिद्धा (for सिद्ध-) M₁ यथा विचापरा
 स्था (for the post half) —Cr m t do not comment
 on I 3-8 —(I 3) G₁ s ins I 3 after 8^{ab} and repeat
 here M₁ वस (sup lin मह) वो (for वदवो) T₃ युधा
 (for ह्युध्) D₄ युधा, T₃ युधा M₁ कालान् (for तत्र) M₁
 वनीत्स (for महत्स) —After I 3 Dt D₆ s M₁ repeat
 Ct reads 8^{ab} —(I 4) T₁ missing from चारिण up to
 first ch in I 6 on a damaged fol M₁ -योरात्सञ्जु (for
 -नायात्सर्जन्) —(I 5) D₃ अस्तान् —(I 6) D₁ s 14 T₂ s
 G₁ s M₁ s तथा (for तदा) D₆ ग्गवाण —(I 7) D₄ M₁
 -नाम (for -नाम) —(I 8) T₃ विक्रमेय (for दंये च) T₃
 * लेन (for वलेन)]

सहसा, M₁ गभीरान् (for वेगेन) —^d) N V B D₁₀ 13
 गभीरान्तलिलाल (D₁₃ °श्च) पान्; M₁ सहसा (न्)मल्लिहद्दान्

15 D₂ om up to यु in 15^c (cf v I 14) —^d)
 S₁ D₁ s 7 11 12 क्षितिं पादैर्, N V B D₁₀ 13 'दोभ्याम्, M₂
 damaged (for क्षितिं पद्भ्याम्) —^d) S₁ D₁ s 11 उच्छु, N V
 B D₁₀ 13 M₁ उ पते, M₂ * वेयुर्, Cm g h t as in text
 (for आद्येयुर्) S₁ N V B D₁ s 7 10 11 12 M₁ नभस्त
 (N₂ V D₁ s °स्थ) ल (D₁₀ °लान्), Dt D₆ s ° वान् (for
 महागर्भम्) D₁₂ उद्भवेनक्षरस्तलं (corrupt) —^d) D₄ 14 T G
 M₂ नभस्थल T₃ विचेरद् (for विशेषेयुर्) S₁ D₁-3 s 7 11 12
 चुतुयु (D₁ 3 7 अन्वयु D₂ om) शस (D₁₀ °*) ना (D₁ 7
 च समा) विद्वान् —^d) S₁ D₁ s 7 11 12 सगलान् (for
 गृह्णीयुर्) —For 15^{cd}, N V B D₁₀ 13 M₁ subst while
 D₁ ins after 15^{ab}

498* पातयेयुर्नलधरानुपपत्त्याकाशचारिण ।
 [D₁ १५^c M₁ पाट^c (for पातयेयुर्) V₁ अद्वात् (sub-
 metric) (for नलधरान्) V₁ उपेत् B₁ 4 D₁₃ M₁ उत् (M₁
 आ) कुल D₁₀ उतति (for उत्पत्) D₁₃ [आ] ज्ञाम (for [आ]
 काश)]

16 " V₂ °श्रापि, V₃ गृह्णीयु^c (sic) D₁₀ °रिपि (for
 गृह्णीयुरपि) S₁ D₁ s 12 नागैदान् (for नातद्दान्) —^d) N
 V₁ 2 4 B D₁ s 11 12 M₁ प्रनवितान् (D₁₁ °विने), D₁₀ 24 T₂
 G M₁ s Ck प्रम (D₁₀ G₂ M₁ s °मा) जितान् (M₁ °ले),
 Cm g t as in text (for प्रनवतो) V₁ क्ते, B₂ 2 स्तो (for
 वने) S₁ D₁ s 12 मत्तान्पुनितभ्रमान्, V₃ उन्मत्तश्च महायाने,
 D₂ 3 मत्ता (D₂ अन्या) नपि हि (D₂ च) दृष्टि (D₃ °दि sic)
 ण —After 16^{ab} B₂ ins

499* अर्षात्सजला सर्वे अञ्जदाद्यविशारदा ।
 [Note hiatus between the two halves]

—T₁ missing from मा in 16^c up to प्रसूता in 17^c on
 a damaged fol —^d) D₂ 14 T₂ s G M₁ s नर्दमानान्, Cm
 'मान् (as in text) Ct नादेय (as in text) S₁ D₁ s 5
 7 11 12 नदतोवि तथा (D₁ 3 7 हि च) न्योधि (D₁ 3 7 11
 °ज्ञ), N V B D₁₀ 13 पत्त (B₂ उतु) गानपि (D₁₃ °गामपि)
 वेगेन (V₄ वेगान् submetric) M₁ पतगान्पत्तमानाश्च —^d)
 D₂ घातयेयुर्, Ct पातयेयुर् (as in text) N V B D₁₀ 13
 M₁ नभ (V₂ °भ) स्त (N₂ V °स्थ) लान्, D₃ विहंगमा (for
 विहंगमान्)

13 " D₁-3 7 शैले, Cg k as in text (for शिला)
 N V B D₁₀ 13 M₁ शैलेन्द्रप्रहरणा —^d) N V B D₁₀ 13
 M₁ महा (for सर्वे) Dt D₆ s पर्वत (for पादप) D₂ 3 7
 om 13^c-14^b —^c) N₂ s (marg as in text) पुरार, V₁
 -युधेर, D₆ -युधो (sic) (for -युधा) N V B D₁₀ 13 M₁
 चैव (for सर्वे) —T₁ missing from सवा up to 14^b
 on a damaged fol —^d) S₁ D₁ s 11 12 वै कामरूपिण, T₃
 G₁ s द्वास्त्राश्च, Cg t as in text (for सर्वास्त्रकोविदा) N
 V B D₁₀ 13 M₁ कामरूपा (B₁ D₁₃ °प) बलात्नित्वा (V₂
 महावहा)

14 D₂ s 7 om T₁ missing 14^{ab} (cf v I 13) —^d)
 M₁ आक्षेप^c, Cg k t as in text (for त्रिचालयेयु) —^d)
 M₁ उक्षिपेयुर् (for भेदयेयु) D₂ 12 T₂ G₁ s 4 M₁ स्थितान्;
 M₂ सरो, M₁ महा (for स्थिरान्) —For 14^{ab} S₁ D₁ s
 11 13 subst

496* उत्पातयेयुश्च गिरीम्बिन्दु प्रोयात्तथा दुमान् ।
 [D₁₃ अवलान् (for च गिरान्) S₁ कोपात् (for कोपात्)
 D₁₃ transp भिद्यु and प्रोयात् D₁₃ महा (for तथा)]
 while N V B D₁₀ subst

497* आघातयेयुरचलानुमग्नीयुर्महादुमान् ।
 [V₁ वैव चान् (hypermetric) (for अचलान्) V₄
 नयेयुक्ते ह्यचलान् (for the prior half) V₁ उन्मूलेयुर् V₂
 विमद्भयुर्, V₃ B₁ s (m as above) उन्मवदुर्, V₄ विमद्भयुर्
 (for उन्मग्नीयुर्)]
 —D₂ om (hapl) after क्षोभयेयु in 14^c up to यु in
 15^c —^c) V₃ विशोभयेयु (for क्षोभयेयुश्च) N V B D₁₀ 13

ईदृशानां प्रवृत्तानि हरीणां कामरूपिणाम् ।

शतं शतसहस्राणि यूयपानां महात्मनाम् ।

बभूवुर्युयपश्रेष्ठा वीरांश्चाजनयन्हरीन् ॥ १७

17 T₁ missing up to प्रसूता (cf v 1 16) —^a
 V₄ °शालान्, D₁₂ °श्रीना (for ईदृशाना) N₁ V B D₁₀ 13
 तथा (N₁ V₁ B₁ 2 D₁₂ °दा) च (V₁ 2 4 B₁ य)श्चे (B₂
 D₁₀ 13 °चुर [sic]) N₂ तथा जहु (befor corr °चु)र (sic),
 D₁ 2 7 संप्र (D₇ प्रत्य)मून D₂ 5 11 12 °नां T₃ प्रमू° (for
 प्रसूतानि) —^b B₄ D₂ om (hapl), D₂ 7 °चारिणा D₄ 9
 T₃ चारहमां (for कामरूपिणाम्) —M₂ damaged —^c
 —S₁ D₁ 2 5 7 11 °स्त्राणां (D₂ °*) (for -सहस्राणि) N V B
 D₁₀ 13 अनेकानि सहस्राणि Cg k t as in text (for °) —^d
 B₄ om (hapl), M₄ महात्मनां (for महामनाम्) —After
 17^{ad} S₁ Dt D₁ 9 11 12 14 S (M₄ after l 1 of 504*)
 Cg k t (all comm on l 2 only) ins

500* ईदृशं वीरिणं तान पुद्गलिंशुभ्रोपियाम् ।
 त प्रदानेषु यूयुप हरीणां हरियूयपा ।

[Except S₁ D₂ 13 all om l 1 —(1 2) M₂ fol
 damaged from first पु up to नां D₁ शोषे D₂ मुक्षयेषु
 (for यूयुपु)]

On the other hand S V B D₁₀ 13 ins

501* क्षामादप्यसंरुषेयु वालसागां तरन्विनाम् ।

[No comm V₂ 2 संरुष्यन् (V₂ °नि) V₄ °न्यात्
 (submetric) (for -गन्तेषु)]

अन्ये मक्षयतः प्रस्थानुपतस्थुः सहस्रदाः ।

अन्ये नानामिधाञ्छैलान्काननानि च भेजिरे ॥ १८

सर्वपुत्रं च सुप्रीनं शक्रपुत्रं च वालिनम् ।

आतरानुपतस्थुस्ते सर्व एव हरीश्वराः ॥ १९

19 M₄ reads 19 after 17^{ad} T₁ missing up to सुमी
 (cf v 1 18) —^a D₁₂ om च D₂ reads nominative
 in place of accusative G₁ 3 सुप्रीनं सर्वपुत्रं च (by transp)
 —^b V₁ इद् (for दाक्) D₂ दाक्पुत्रश्च वालिन (sic)
 —After 19^{ad} D₁₂ ins 503* —M₂ missing from तस्थु
 up to ह in 19^d on a damaged fol —^c S₁ N V B
 D₁-2 5 7 10-13 च (for ते) —^d S₁ D₁-2 5 7 11 13 तेनि सर्वं
 (for सर्वं एव) V₁ B₃ (marg) महीश्वरा Dt D₂ 8 सर्वं च
 हरियूयपा —After 19 S₁ D₁-2 5 7 11 13 (D₁₁ 13 after
 20) ins

502* तथा दशभीषणेषु स्वयंमुपा
 निगम्य सर्वं विहितं शतत्रयु ।
 मनुष्यलोके प्रभुराज्ञसा ययौ
 रिशुद्रिदियाडुसुतं सुरेश्वर ।

[(1 1) D₂ °* शीव —(1 2) D₂ 13 निगम्य S₁ D₁₂
 विरितं D₁₂ विरतु (sic) (for विरितं) D₂ 2 3 शत्रु —(1 3)
 D₁-2 7 °लोकं D₁₁ निगम्य (for मनुष्यलोके) D₂ [श]वात्
 (for ययौ) —(1 4) S₁ D₁₂ °डुडं D₁ एराडु (for
 रिशुद्रियुतं) D₁₁ री° D₁₂ रवर° (both sic) (for सुरेश्वर)]

On the other hand B₄ Dt D₂ 8 9 13 (after
 19^{ad}) 11 S Cg t ins

503* सर्वं नीत् हननममयांश्च हरियूयपत्त ।

तेमेष्वृन्दाचलतुल्यरूपै-
महाभरतैर्नारपृथपालैः ।

बभूव भूर्भामशरिररूपैः
समावृता रामसहायहेतोः ॥ २०

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे षोडशः सर्गः ॥ १६ ॥

१७

निवृत्ते तु क्रतौ तस्मिन्हयमेधे महात्मनः ।
प्रतिगृह्य सुरा भागान्प्रतिजग्मुर्मथामतम् ॥ १
समाप्तदीक्षानियमः पत्नीगणतमन्वितः ।

प्रतिवेश्य पुरीं राजा समृत्यबलमाहनः ॥ २
यथाहं पूजितास्तेन राज्ञा वै पृथिनीश्वराः ।
मुदिताः प्रययुर्देशान्प्रणम्य मुनिपुंगवम् ॥ ३

17

मदाबले (for तांश्च सर्वान्) D₉ °बाहूवल (sic) (for महाबाहु
बांही) M₃ repeats विपुल —(1 4) M₄ कृष्णान्तरकिनरान् (for
the post half) —(1 5) G₄ °नारार्णे —(1 6) D₉ विपुल
(sic) (for विविध) D₉ °श्रुण्ण यत्ने (by transp)]

20 S₁ D₁ 3 5 7 12 om 20 —^a D₁₃ तन् (for तैर्) V₂
°द्वानि च, B₄ °सुल्याचल, D₁₃ °द्वदावलि (for °द्वदाचल)
Dt D₆ 9 °कृत्यलिभैर्, D₁₃ S °कृत् (M₄ श्रुण्ण) कश्चैर्,
D₁₁ °सुल्यविप्रैर् (for °सुल्यकायैर्) —^d Dt D₆ 8 M₄ Ct
°सूयपाधिपै (M₄ °वलै), D₁ 9 G₁ °सूयपैश्र, T₃ °सूयपादयै
(for °सूयपालै) —^c V₂ lacuna for four letters after
व in यमूत् V₃ बभूवतुर (for °भूर) D₉ °भूमिश्र, D₁₁
°भूर्भामिधरातु, D₁₃ °भूमि स, Cr mg t as in text (for
भूर्भामितरीररूपै) —T₁ damaged for ^a —^d V₃ °तौ
D₁ समाप्त* (sic) (for समाप्तता) B₄ °राम (for राम)
M₄ °रुने (for हेतो) —After 20 D₁₁ 13 ins 502*

Colophon *Kanda name* S₁ N₁ D₁ 10 om T₁
damaged V B D₁₁ भागि, D₉ भवोष्या° —*Sarga name*
S₁ N₁ 1 3 4 B₄ °-4 D₁ 3 5 7 9-12 वानरो पति, V₂ देवचन्म,
B₁ °कृष्णान्तरौपलि D₂ वानराहि, D₁₃ *** ललि —
Sarga no (figures words or both) S₁ N₁ V₁ 4
D₃ 9 12 13 om. A 2 B D₁₀ 11 20 V₂ 22 V₃ 19 D₁ 7 15
D₂ as in text D₃ S (except M₄) सप्तदश, Dt
D₄ 4 11 M₄ °सप्तदश 17 D₉ दिनानि 20 —After colophon
D₁₀ concludes with इति तुल्यबयोराख्याने प्रथमैर्दि
वर्तनन्कृष्णान्तरम समाप्त, G₁ 2 4 M₃ श्रीरामाय नम, G₂
श्रीमते रामायणाय नम

S₁ N₁ V B D₁-2 5 7 10-13 M₄ transp Sarga 16
and 514* the substitute passage of 52 lines for st
1-21 in this Sarga. In addition to the subst 514*
S₁ D₁ 3 5 7 12 13 (1 1-4 are omitted in these MSS
except D₁₃) read (var) st 1 2^{ad}, 6 8^{ad} 9^{ad}
(D₇ om) and 10 also in their proper place after
transposing 10 after 2^{ad} and 8^{ad} after 9^{ad}

1 T₂ begins with श्रीरामचन्द्राय नम —^a S₁ D₁-3 7
9 12 13 T₃ G₂-4 M₁ 3 निवृत्ते, Cr mg k t निवृत्ते (as in text)
T₂ sup lin तु —^b M₃ वाणि, Cr k t as in text (for
हय) T₁ damaged for लन in महात्मन —^c D₁ तत्र
(for प्रति) Dt D₆ 8 [अ]मरा (for सुरा) S₁ D₁-3 5 7 12 13
भाग G₁ (before corr) रामाय गार् (sic) (for भागान्)

2 Cf v 1 1 and 21 —^a D₉ पुर (for पुरी) —^b
T₁ missing from व in 2^d to ता in 3^d on a damaged
fol D₉-व्या *न (for -वाहन)

3 Cf v 1 1 and 21 T₁ damaged up to मुदिता
in (cf v 1 2) —^a G₁ 9 यथातन् (for °है) —^b Dt
D₆ 8 च (for वै) —After 3 Dt D₁ 4 5 9 11 S (except
M₄) Cr k t ins

505* श्रीमथा गच्छता तेषां स्वपुरानि पुरातत ।
बलानि राज्ञां शुभ्रानि प्रदृष्टानि चकारिरे ।

[Cr m do not comm —(1 1) T₁ missing (for
तेषां) Dt D₆ 8 स्वपुराणि Dt पु *च, T₃ मन (for पुरा)
M₃ हता (for तप)]

गतेषु पृथिवीशेषु राजा दशरथः पुनः ।
 प्रविवेश पुरीं श्रीमान्पुरस्कृत्य द्विजोत्तमान् ॥ ४
 शान्तया प्रययौ सार्धमृष्यशृङ्गः सुपूजितः ।
 अन्वीयमानो राज्ञाथ सानुयात्रेण धीमता ॥ ५
 कौसल्याजनयद्रामं दिव्यलक्षणसंयुतम् ।
 विष्णोरर्धं महाभागं पुत्रमिन्द्राकुनन्दनम् ॥ ६
 कौसल्या शुशुभे तेन पुत्रेणामितेजसा ।

4 Cf v l 1 and 21 —^a) T₃ गते तु —^b) D₁₄ T₁ 2
 G₄ M₁ 3 ददा, G₂ तथा (for पुन) —T₁ damaged from
 rī in 4° to ह्य in 5° —^c) G₂ M₁ पुर (for पुरी) —^d)
 D₁₄ T₂ 2 G₂ M₁—^e) 'सम, G₁ 3 द्विजप्रेम, Cg k t द्विजोत्तमान्
 (as in text)

5 Cf v l 1 and 21 T₁ damaged up to ह्य in 5°
 (cf v l 4) —^a) G₁ प्रददौ (for प्रययौ) —^b) Dt D₈ 8
 G₁ 3 M₂ अनुगम्यमानो राज्ञा च (G₁ 3 वै, M₂ 'थ) (hyper-
 metric) Ck अनुगम्यमान इत्युपशृङ्गविशेषणम् । आर्षं
 गुरुलक्ष्यक्षरवैषम्यम् । Ct राज्ञा दशरथेन अनुगम्यमान न्यय
 शृङ्ग । C —After 5 Dt D₈ 8 om 1 D₁₀ om 1 1-3 and
 ins 1 4-7 after 1 19 of 514*) 14 S (except M₄)
 Cr m g k t (Cr m comm on l 4-7 Ck comm on l
 1 and 4-7) ins

506* एव विस्मय तान्सर्वात्राजा सपूर्णमानस ।
 उवास सुखितस्त्र पुत्रोत्पत्तिं विचिन्तयत् ।
 ततो यज्ञे समासे तु भ्रतृणां पट्टं समलप्य ।
 ततश्च द्वादशे मासे चैत्रे नावमिके तिथौ ।
 नक्षत्रेऽदितिदैवत्ये स्वोच्चसस्येषु पञ्चसु । [5]
 प्रहेषु कर्कटे लभे वाक्पवाविन्दुना सह ।
 प्रोचमाने जगन्नाथ सर्वलोकजनमस्कृतम् ।

[(1 1) T₃ संपुत्र्य (for विस्मय) —(1 2) G₂ उवास
 (for उवास) D₈ विचिन्तयेत् —T₁ damaged from तु in 1
 3 to नावमिके in 1 4 —(1 3) D₈ 9 समाप्य (for समलप्य)
 T₃ M₃ पट्टमलयात् (M₃ 'गात्) —(1 4) M₂ तु (for च)
 D₈ दशमे (for द्वादशे) —(1 5) G₄ M₂ शोच (for लोच)
 —(1 7) G₁ प्रोचमाने D₈ 'लोचैर् (for 'लोक)]

6 Cf v l 1 and 21 —^a) D₄ वीर्यं, G₁—3 M₁ 9 Cg
 सर्वं (for दिव्य) S₁ D₁ 3 5 7 12 13 राजगिर (S₁ 'रिच) ल
 (D₁₂ 'लर metathesis) क्षण (S₁ 'णै) —T₁ damaged
 from हा in 6° to मि in 7° —^b) Dt 'गा, D₈ ** भाग
 (for महाभाग) S₁ D₁—3 5 7 12 13 साक्षाद्विष्णोस्तदर्थं (S₁
 'र्थं) हि —^c) Dt D₈ 9 G₁ M₂ ऐश्वर्याकु (sic) G₁ Cg k
 ऐश्वर्याकु- (for इश्वर्याकु-) D₈ इश्वर्याकुलवर्द्धनं, T₃ सर्वं
 समुदित गुणै (cf 8^d) Ck ऐश्वर्याकुस्य दशरथस्य
 नन्दनम् । दार्णिडनायनेखादिना उकारलोप C —After 6 Dt
 D₈ 8 Ms ins

यथा वरेण देवानामादितिर्वज्रपाणिना ॥ ७
 भरतो नाम कैकेय्यां जज्ञे सत्यपराक्रमः ।
 साक्षाद्विष्णोश्चतुर्भागः सर्वैः समुदितो गुणैः ॥ ८
 अथ लक्ष्मणशत्रुघ्नौ सुमित्राजनयत्सुतौ ।
 वीरौ सर्वास्त्रकुशलौ विष्णोरर्धसमन्वितौ ॥ ९
 राज्ञः पुत्रा महात्मानश्चत्वारो जज्ञिरे पृथक् ।
 गुणवन्तोऽनुरूपाश्च रूच्या प्रोष्ठपदोपमाः ॥ १०

507* लोहितवाक् महाबाहु रक्तोष्ठ दुन्दुभिस्वनम् ।

[No comm M₃ रक्तस्य (for रक्तेश)]

8 Cf v l 1 and 21 —^a) T₃ कैकेय्या S₁ D₁—8 6
 7 12 13 कैकेयी जनयामास भरत धर्मवत्सलं

9 Cf v l 1 and 21 —^b) M₃ सुपुत्रे (for [अ]
 जनयत्) S₁ D₁—3 5 12 13 जनिता वौ सुमित्रया —T₁
 damaged from 9° to मी in 1 1 of 508* —^c) D₈ 9
 transp वीरौ and सर्वास्त्रकुशलौ —After 9 Dt D₈ 8 9 12
 S (except M₄) Cr m g k t ins

508* पुत्र्ये जातस्तु भरतो मीनक्षत्रे प्रसन्नचरी ।

साप्यं जातो तु सौमित्रि कुलीरेऽभ्युदिते रवौ ।

[(1 1) T₂ (before corr) पुत्र्य Dt जातस्म (sic) (for
 जातस्तु) —(1 2) D₈ (before corr as above) Ck साप्यं
 (for साप्यं) Dt D₈ G₂ जाते (sic) G₁ जातस् (for जातो)
 D₈ 9 M₃ च (for तु) G₁ सौमित्रि, G₄ सौमित्रे (sic) G₃ कुलीर
 (for कुलीरे)]

10 Cf v l 1 and 21 —^a) S₁ D₁—3 5 7 12 13 तस्य,
 T₂ 2 राज, Cm g t as in text (for राज) —^b) S₁ Dt
 D₈ 8 13 अनुरूपत्, Cg k t as in text (for [5] अनुरूपत्)
 —^c) T₃ रूच्या (for रूच्या) S₁ D₁—3 5 7 12 13 लोकपालोपमा
 (S₁ 'मैर्) गुणै, D₈ चत्वारो वासवोपमा Cm g k t as in
 text (for 'मैर्) —After 10, Dt D₈ 8 9 14 S (except M₄)
 Cg k t ins

509* जगु कलं च गन्धर्वा नन्दुतुभ्रासरोगणा ।

देवदुन्दुभयो नेदु पुण्यवृष्टिश्च खाद्युता ।

उत्सवश्च महानासीद्योभ्यावा जनाकुल ।

रथ्याश्च जनसयाधा मन्तलंकेसकुल ।

गायत्रेश विराविष्णो वादकेश तथापरि । [5]

विरैर्जिपुलास्त्र सर्वैरक्षसमन्विता ।

प्रदेयाश्च ददौ राजा सूतभागधवन्दिनाम् ।

ब्राह्मणेभ्यो ददौ वित्त गोपानामि सङ्घटा ।

[(1 1) D₈ 9 'गुणैर्भवणयो (for the prior half). T₁
 damaged from ते in 1 1 to ह्य in 1 3 —(1 2) Dt
 D₈ 8 Ct च साप्यत्, M₃ पत्त ह (for च साप्युता) —(L 3)
 T₃ तु (for च) —(1 4) G₃ नन्वक (sic) —(1 5) Dt

अतीत्यैकादशाहं तु नामकर्म तथाकरोत् ।
ज्येष्ठं रामं महात्मानं भरतं कैऋयीसुतम् ॥ ११
सौमित्रिं लक्ष्मणमिति शत्रुघ्नमपरं तथा ।
वसिष्ठः परमप्रीतो नामानि कृतवान्स्तदा ।
तेषां जन्मक्रियादीनि सर्वरुमाण्यकारयत् ॥ १२
तेषां केतुरिज ज्येष्ठो रामो रतिकरः पितुः ।
बभूव भूयो भूतानां स्वयंभूरिज संमतः ॥ १३
सर्वे वेदानिदः शूराः सर्वे लोकरहिते रताः ।
सर्वे ज्ञानोपसंपन्नाः सर्वे समुदिता गुणैः ॥ १४
तेषामपि महातेजा रामः सत्यपराक्रमः ।

वाल्यात्प्रभृति सुस्त्रिंशो लक्ष्मणो लक्ष्मिवर्धनः ॥ १५
रामस्य लोकरामस्य भ्रातृज्येष्ठस्य नित्यशः ।
सर्वप्रियकरस्तस्य रामस्यापि शरीरतः ॥ १६
लक्ष्मणो लक्ष्मिसंपन्नो बहिःप्राण इवापरः ।
न च तेन विना निद्रां लभते पुरुषोत्तमः ।
मृष्टमन्त्रमुपानीतमश्नाति न हि तं विना ॥ १७
यदा हि हयमारूढो मृगयां याति राघवः ।
तदैवं मृष्टतोऽभ्येति सधनुः परिपालयन् ॥ १८
भरतस्यापि शत्रुघ्नो लक्ष्मणानरजो हि सः ।
प्राणैः प्रियतरो नित्यं तस्य चासीत्तथा प्रियः ॥ १९

Ds 9 (before corr as above) G2 3 M1 2 Cg k t गायकेश
(for गायकेश) D4 निनादिन्वो (for विरादिन्वो) Dt Ds 9
Cg k t वादकेश, D9 वादकेश (for वादकेश) —D9 11 T1 2 G
M1-3 om 1 6 —(1 6) D4 reads तत्र in marg
—(1 7) D9 अदेव (for प्रदेवाद्य) T3 तलो (for रत्ते) —(1
8) T1 damaged from णे up to तथा in 11⁶]

11 Cf v 1 r and 21 T1 missing up to तथा in 6⁶
(cf v 1 509*) —⁶ T3 सोहकर्म (sic) (for नामकर्म)
—⁴ M3 कैऋयी (for कैऋयी)

12 Cf v 1 r and 21 —⁴ D9 9 11 सौमित्रि, G4 Ck
सौमित्री T1 2 G4 M3 लक्ष्मण (for णम्) M3 ज्येष्ठ (for
हृति) Cg cites * as in text —⁵ D4 शत्रुघ्न * पर —⁴
Dt D4 8 9 T3 G1 3 M2 Ct कुरुते (for कृतवास्) D4
(before corr) तथा (for तदा) —After 12⁶ Dt D1 8
8 9 11 S (except M4) Cg k t ins

510* ब्राह्मणान्भोजयामास पौरजानपदानपि ।
अददद्ब्राह्मणाना च रत्नौषधममित बहु ।

[(1 2) D6 आददद्, D9 11 T1 2 G1 3 M2 3 अ (D9 3)
ददाद्, T3 स ददो, G2 M1 अदाच्च G2 M1 तु (for च) G2
रत्नम् (sic) (for रत्नौषध्) Dt D6 8 अमल (for अमित) D9
रत्न बहुपन तदा (for the post half)]

—⁴ D4 ऋत, Cr m k as in text (for क्रिया) —⁴
T2 M^o Ct ऋर्थाणि (for ऋर्माणि)

13 Cf v 1 r and 21 —⁴ T2 (after corr sec
m) ज्येष्ठो (as in text) —⁵ M1 (before corr) प्रभु,
Cg k as in text (for पितु)

14 Cf v 1 r and 21 —⁴ D11 (after corr sec
m as in text) देव (for वेद) —⁵ D9 G4 सर्वे (for
सर्वे) D4 पौर (for लोक) T3 लोकरहितारदा, Cr g cite⁵
as in text —⁴ D1 T2 3 Ck *पपचाश्च, D9 तु ज्ञानस^o, G1
M3 ज्ञानोपसत्, Ct as in text (for ज्ञानोपसत्पन्ना) —⁴
T2 सर्वे (for सर्वे)

15 Cf v 1 r and 21 —After 15⁶ Dt D1 8 9 11
S (except M4) ins (Cg k t comm on 1 r and 2)

511* इष्ट सर्वस्य लोकस्य शशाङ्क इव निर्मल ।
गजस्कन्धेऽश्वपृष्ठे च रथचर्यासु समत ।
धनुर्वेदे च निरत पितु शुश्रूषणे रत ।

[(1 1) M3 चान (for लोकस्य) D4 युषाहृत् (for शशाङ्क)
G2 repeats from the post half of 1 r up to स्व-
after 15⁶ —After 1 2 D4 ins श्रीनते रामानुजय नम-
—(1 3) D4 T3 repeat 1 3 after 17⁶ M2 damaged
for च in धनुर्वेदे G2 निरता (sic) D4 (second time) 14
T1 3 G2 4 M1 3 पितु (for पितु) T3 शिशुभूणे, G3 शिश्रुपणे
(sic) (for शुश्रूषणे) G2 रत्त (sic) (for रत)]
—⁴ G4 बाल्य, Cm g k as in text (for बाल्यात्)

16 Cf v 1 r and 21 —After 16⁶, G2 repeats
from the post half of 1 r to स्कन्धे in 1 2 of 511*
—⁴ D4 Cr सर्वे, Cm g k as in text (for सर्वे) —⁴
G4 lacuna after श

17 Cf v 1 r and 21 —After 17⁶ D4 T3 repeat
1 3 of 511* —⁴ D9 (before corr) भवते यन्विना निद्रा
—⁴ T2 पुरुषोत्त * —⁴ T2 (after corr sec m)
अश्नाति (as in text)

18 Cf v 1 r and 21 M3 repeats 18 after 19
—⁴ Dt D4 8 9 M2 3 (second time) अथ, T2 G4 तथा,
Cg as in text (for तदा) M3 (second time) याति, Cg
as in text (for ऽभ्येति)

19 Cf v 1 r and 21 D4 transp 19 and 20 —⁵
D11 T1 2 G1 4 M2 3 हित, T3 [अ] पि^o, Cg k t as in text
(for हि स) —⁴ D11 11 दियतमो, Cm g तरो (as in
text) —⁴ T3 चापि (for चासीद्) G1 4 तदा, Cg t as
in text (for तथा) —After 19 M3 repeats 18 and
thereafter ins

512* शत्रुघ्नसहित श्रीमान्पुरस्ताद्भरतोऽभवत् ।
नित्य सर्वेऽनुरक्षाश्च पितर तोषयति ते ।

स चतुर्भिर्महाभागैः पुत्रैर्दशरथः प्रियैः ।
बभूव परमप्रीतो देवैरिव पितामहः ॥ २०

20 Cf v 1 x and 2x D₁ transp 19 and 20 —^d)
T₂ s G₁ 4 M₂ दशरथ —^d) M₃ देवैर्नाताप्यो यथा, C₁ as
in text (for ^d)

21 ^a) D₄ सदा, T₁ s G₄ यथा, C₆ as in text
(for यदा) M₂ transp 21^d and 21^e —^b) D₉ 14 T₂
G₂ 4 M₁ सर्वे, C₁ as in text (for सर्वे) —^c) D₄ 1 s
G₁ 3 4 M₁—3 श्रीमत्, C₆ as in text (for हीमन्त)
—^d) D₁₄ (after corr *sec m*) सत्पत्न्या (as in text)
D₄ 9 T₁ 2 G₂ M₂ दीर्घदर्शना (G₂ M₂ च [sic]), C₆
as in text —After 21, Dt D₁ 5 9 11 S (except M₄)
ins (C₆ k comm on l 1-3 Ct on l 3)

513* तेषामेवप्रभासना सर्वेषा दीप्ततेजसात् ।
पिता दशरथो हृष्टो ब्रह्मा लोकाधिपो यथा ।
ते चापि मनुजव्याघ्रा वैदिक्राव्ययने रता ।
पितृशुश्रूषणरता घनुर्देव च निष्ठिता ।

[(1 x) G₁ तेषामेव च पुत्राणा (for the prior half) D₁₄
दीप्ति, G₁ दीर्घदर्शना (for दीप्ततेजसात्) —(1 2) G₂ तथा
(for पिता) D₉ G₁ ब्रह्मा (for ब्रह्मा) —(1 3) G₂ मानुष
(for मनुज) —(1 4) D₉ T₂ G₁ 3 पितु (for पितृ) T₂
परा (for रता) M₂ damaged for च in वपुर्देवे]
—For 1-2x, S₁ N V B D₁-3 5 7 10-13 M₄ (for S₁
D₁-3 5 7 10 13 cf v 1 x) subst and read before Sarga
16 while D₉ ins after the passage no 3 in App 1

514* (1 ^a) समासेऽथ क्रतोः तस्मिन्वाजिमेधे यथाक्रमम् ।
(1 ^c) हविर्भागानवाप्येष्टाजन्मुर्देवा यथागतम् ।
(3) { नृपयश्च महाभान प्रतिजगमु सुप्रसिता ।
राजानश्चैव ये तत्र क्रतावासन्समागत ।
(2 ^a) समाप्तदीक्षानियम पत्नीणामसमन्वित । [5]
सप्रहृष्टमना भूत्वा राजा दशरथस्तदा ।
गतेषु पार्थिवेन्द्रेषु सभृत्स्यबलवाहन ।
(4 ^c) प्रविशेना पुरीं श्रीमान्पुरस्त्वह द्विजोत्तमार् ।
colophon

तत्र कालेन महता नृयश्रुह सुप्रसित ।
(5 ^a) दान्त्या प्रययौ साधं ब्राह्मणं श्रुत्वा नमि । [10]
(5 ^c) अन्वीयमातो राजा वै सातुयात्रेण धीमता ।
राजापि धर्मण तदा राज्ञमसुनयै प्रया ।
इद्वातुर्वंजाज श्रीमान्दीक्षयाप्यायित श्रिया ।
यदासा रजर्वहोकाङ्कता मा सर्वधर्मवित् ।
धर्ममेव च सत्य च संपदयज्जिरिते कल्म् । [15]
तिस्रो महिष्यस्तास्तस्य राजर्षेर्भवन्पुरा ।
गुणवत्सोऽनुकृपाश्च रूपेणाप्यसत्समा ।
कौशलया सद्यो तत्र कैचेयौ चाभवच्छुभा ।
सुमित्रा वामदेवस्य बभूव करणी सुता ।
तासा प्रजज्ञिरे पुत्राश्चत्वारोऽमिततेजस । [20]

ते यदा ज्ञानसंपन्नाः सर्वे समुदिता गुणैः ।
हीमन्तः कीर्तिमन्त्रश्च सर्वज्ञा दीर्घदर्शिनः ॥ २१

रामलक्ष्मणशत्रुघ्नभरता देवर विण ।
तेषा ज्येष्ठ महागोषु धीमन्प्रतिमौजसम् ।
(6 ^a) यौदात्याजनयद्रामं विन्त्युत्पराक्रमम् ।
(7 ^a) यौदात्या मुमुमे तेन पुत्रेणामितते यसा ।
(7 ^c) धृदितिर्दशराजेन यथा बलनिधातिना । [25]
(9 ^a) अथ लक्ष्मणस्तुमौ सुमित्राजनयत्सुतौ ।
दृढमभी महोत्साहौ रामस्यानयमौ गुणै ।
(9 ^c) सात्प्यास्ता चतुर्भागौ विष्णो र्द्विभिर्दत्ताशुभौ ।
चतुर्भागस्य यस्याधर्मैरेक पादशोऽद्दात् ।
(8 ^a) भरतो नाम वैचेय्या पुत्र सत्यपराक्रम । [30]
साक्षाद्भिव्योश्चतुर्भाग सर्वे समुदिता गुणै ।
ते दीप्तयशस सर्वे मरेष्वासा नरर्षभा ।
अपूरयन्त ते कामान्विपुर्धर्मविशारदा ।
(20 ^a) स चतुर्भिर्महाभागैः पुत्रैर्दशरथो वृत् ।
(20 ^c) बभूव परमप्रीतो देवैरिव पितामह । [35]
(13 ^a) तेषा पतुशिव श्रेष्ठो रामो रतिवर पितु ।
(13 ^c) बभूव भूयो भूताना स्वयभूमिव धर्मत ।
(21 ^a) ते यदा ज्ञानसंपन्ना सर्वज्ञा दीर्घदर्शिन ।
(21 ^c) सर्वशास्त्रार्थविदुषो हीमन्त सत्यवादिन ।
(14 ^a) आसन्वेदविद शूरा सर्वे शापार्थकोविश । [40]
(14 ^c) श्रीमन्त कृतनिश्चाश्च सर्वे समुदिता गुणै ।
(15 ^a) तेषामविशया लोके राम सत्यपराक्रम ।
(15 ^c) बाल्यात्प्रभृति च द्विग्यो लक्ष्मणो लक्ष्मिवर्धन ।
(16 ^a) सर्गारिणाम रूपेण भ्रता आतरमप्रजम् ।
(16 ^c) त च विद्यतरस्तस्य प्राणेष्वोऽप्यरित्स्त्वन् । [45]
(17 ^a) लक्ष्मणो लक्ष्मणोपेतो रामस्य रिपुचातिन ।
(17 ^c) शृष्टमन्नमुपाणीतमभानि न द्वि त रिना ।
प्रीतिर्न चास्य जायेत प्रीतिकालेषु त विना ।
(18 ^a) यदा ह्यमुपाख्यो सुगया याति राघव ।
(18 ^c) तदैव दृष्टतोऽन्वेषिते सधनु पथि पालयन् । [50]
(19 ^a) भरतस्यापि शत्रुघ्नो राघवस्येव लक्ष्मण ।
(19 ^c) प्राणैर्देवमतो नित्य तस्यापि स त्यागभवत् ।

[For ins see below S₁ D₁-3 5 7 9 12 om l 1 4
—(1 x) D₁₉ समाप्त V₄ B₄ D₁₃ D₁₁ च (for अ) M₄
क्रमात् (for क्रतौ) V₁ वेवे (sic) (for वेवे) B₂ M₄
महाकृतौ B₄ महादृष्टे (for यथाक्रमम्) —(1 2) M₄ [अ]ज्जगन्
(for []ज्ञान) D₁₁ हविर्भागेन सतुष्टा (for the prior half)
D₁₄ देवा च्छुर् (by transp) N₂ भाष्यन (metathesis)
B₁ क्रम (for यवगलम्) —(1 3) V₁ स (for च) N₂
प्रयुजिता, M₄ यथाक्रम —(1 4) V₄ राजन (for राजानश्च)
N₁ च च, V₃ ते च ये वेव, M₄ च प्रतिशुर् (for वे ये तत्र)
V₄ मत्तोरासन्, V₄ ह्तारासन् (sic) B₁ कताभय, V₄ ये त्वानम्
(for क्रतावासन्) —After 1 4 N V B D₁₀ 11 13 ins a
passage of 14 lines given in App I no 3 while S₁

D1-3 5 7 9 12 ins after 487* (I 15 28) —M4 om
 1 5 8 —(1 5) D13 वृ (for -ग) —(1 6) N1
 V1 D11 म प्रवृष्टनता, N2 प्रवृष्टनता D9 transp मृदा and
 रता N2 V1 B1 4 D10 तव्य (for तदा) —D11 om
 1 7 8 —(1 7) V4 °देवेव, D1-3 7 मानवे° (for पार्थिवेन्द्रेषु)
 V4 -वर (for -वर) —(1 8) D13 आदिवेश V1 पुर (for
 पुरी) N2 V4 B3 D10 दिनभान्, D1-3 7 9 द्वीपेभ्य —After
 1 8 (D11 after 1 6) all (except M4) read colophon
 [—Sarga name D11 om S1 D3 9 15 पादपोलसि N V
 B1 3 D10 सन्त(N2 V1 B3 D10 om न)प्रवृत्ता, B4 D13 स
 (B4 सन्तपुर)प्रवेशन, D1-3 7 पादमन्त्र(Da om म्)विष्णो —
 Sarga no (figures words or both) S1 N1 V1 4 B1 4
 D13 10 om both N2 B2 3 D10 16 V2 18 V3 15 D1 12,
 D5 7 11 D2 द्वादश, D13 षोडश, D9 11 षोडश 16]—Be-
 fore 1 9 D13 ins ref सह 3° —(1 9) N V1 3 4 B
 D1-3 5 7 9-13 वापस्य महत (D11 °ता) (for कालेन महता)
 N V2 मयूष्मिन्, V4 प्रतापवान्, B2 स पूषिन्, B4 समुद्रक D9
 स पूति —V2 om 1 10 II.—(1 10) N V1 3 4 B
 D10 13 प्रदी शालया (by transp) N1 नरे, N2 सव (for
 सार्ध) S1 कृताफलि (for कृतात्मिनि) —For subst see
 below —M4 om 1 11 —(1 11) D2 अतीयमाने D11
 रात्र (for रात्रा) D13 च (for चै) V4 सान्नरात्र, D13 मानुषे
 द्वेष (for सान्नरात्र) —After 1 11 all the above MSS
 ms a passage of 127 lines given in App 1 (no 4)
 —N V B1 D10 M4 (for V1 and M4 cf v 1 l 124 and
 127 of App 1 no 4) om 1 12 15 B2 om 1
 12 14 B3 reads 1 12 15 in marg —(1 12) S1
 D2 12 13 स चचा(D13 °वा)लेचन धर्म (for the prior half)
 D7 दु न्वे, D9 अतुवे D13 सुनय (sic) (for दुनवे) D2 प्रनाथ
 रत्यध्वे (for the post half) —(1 13) B3 4 D9
 सान्नशस्य, D1 सान्नस स D2 7 7 नश(D9 °स)विपुल (D2
 सान्न) (for °सन् श्रीमान्) D1 3 7 9 [आ]प्यावयद् D2
 व्यावयक् (for [आ]प्यावित्) B3 4 दीमा शोद्धन(B3 साधपयत्)
 शिव (for the post half) —After 1 13 D11 reads 1
 127 of App I no 4 —D11 om 1 14 —(1 14) D2
 नन (for न्न) B3 भनसलविव B4 सल्लर्मविव —B2 reads
 1 15 in marg —(1 15) D9 दि रत्वाय (for च सल च)
 B3 स प°, D9 पयवधि (for स्पयस्य) D11 जीवित (for जीविते)
 —(1 16) S1 D3 11 12 राजो वै, B1 3 °स्त्र D1-3 7 9 12
 राजरे, M4 लस्वव (for तावराव) M4 हदा (for पुत्र) S1
 D1-3 7 9 12-13 वधुदुस्तस्य वीगत (for the post half) —
 (1 17) B4 शीरवलो (for सुपवलो) D5 [अ]सुरु *श B1
 M4 [अ]भ्यस्त सना (M4 °सेपया) S1 D1-3 7 9 13 चाक्ये
 (D7 °कौ)धरीय(D7 °च)मा (for the post half) —
 (1 18) V1 तव्य B4 वैव M4 सार्ध (for तव) D1-3 5 7 9
 11 12 स(D13 ता)हृषी त(D11 वा)त्र (D9 °त्व) वीश्यावा (by
 transp) V2 पुरा V3 हदा (for सुना) —(1 19) V1
 lacuna up to च, V3 राम°, D11 चापि° (for वामदेवस्य) B2

हर्षी, M4 बल्लन (for बसू) V2-4 B3 (m also) D1 M4
 हरी B2 चापयद्, D11 रानी (for हरी) V1 lacuna V2 4
 B3 (m also) D11 M4 युमा D3 (m) दवा (before corr
 as above) (for सुना) —After 1 19 D13 ins 1 4 7 of
 506* —D2 3 om 1 20 21 —(1 20) S1 D1 5 7 9 11 12
 M4 तपोस्य V2 °स V3 वैपा° (for तानां प्र) S1 V3 D5 7 12
 °विक्रमा, D11 13 °सा M4 लोमनिकुवा (for स्मिनेनस) —D13
 om 1 21 24 —(1 21) S1 D1 5 7 9 इगुह्य D11 12 च
 महावन् (for देवरुपिण) S1 D1 5 7 9 भल(D4 °*)श्च महावन्
 (D5 °लन) (for the post half) —B4 om from 1 22
 (partially) up to the prior half of 1 2 of 519* —
 (1 22) D3 अथ (for ज्येष्ठ) N V B1-3 D10 M4 जन्मोत्ते-
 सुगन्धे (V2 3 B3 [m also] अथ) (for the prior half)
 N V B1-3 D10 M4 पुत्र्य (for वीर्य) —B3 om 1 23 25
 —(1 23) D2 [अ]नन° द्राम —(1 24) M4 सा देवी (for
 वीश्यावा) D2 7 transp बीश्यावा and सुतुवे तेन D2 7 सुतुवे
 पामिनीज्जा (for the post half) —(1 25) N V B1-3
 D10 13 M4 वयापिनेन(N2 देवेन M4 वरेण)देवान् (= 7°
 m M4) (for the prior half) D1 वनिपादिना D2 7 9 11
 पामि(D11 वज्रिनि)पामिना N V B1-3 D10 13 M4 अतिविक्त्र
 पामि (= 7°) (for the post half) —For ins see
 below —V1 reads 1 26-28 after 522* —(1 26) D7
 repeats 1 26 after 1 31 N V B1 2 4 D10 13 M4
 तथा B3 तदा (for अथ) D7 (both times) 9 11 जिनौ
 तौ सुमित्रा (= 9° as in S1) M4 सुमित्रावामनयत् (for
 the post half) —(1 27) V1-3 B2 इदमकी M4 इदमस्ति
 N B3 D10 महात्मानो V3 महेश्यामी (for महोत्साही) S1
 D1-3 5 7 9 11 13 उक्तो इदमस्ति(D12 °चा)नां (D3 7 9 11 °ती)
 (for the prior half) N2 B3 D10 °स्वावरत्तो V1 °व्य दापनी
 V2 °स्वानरत्तो (sic) V3 °व्यानुवरी V4 °स्वानुपमी B1 °व्यानुवरी
 B4 °स्वाव *त्र (for रामस्वानुवरी) D11 वचवीवमनयित्ते (for
 the post half) —(1 28) D1-3 7 9 तावरात्तु (D2 2 7 च)
 B1 om (hapl) from चतुर्भागी up to हव 11 521* M4
 चतुर्भावाद् V2 मीपडिताच्युतो D9 गुण (for उतो) —(1 29)
 D1-3 7 9 11 पैरु D1 12 [अ]दपाय D9 ददौ (for °ददाय) —
 For subst see below —(1 30) D2 ना * (for नाम)
 S1 D1 3 5 7 9 11 12 ज्ये (for पुत्र) V3 राम° D2 3 7 न(D2 प्र
 [sic] ल)प्रतिश्रव D10 मत्त° D12 सप्तय° (for स्वरात्कन)
 —For ins see below —M4 om 1 31 33 D9 om 31-
 32 N V B D10 13 om 1 31 —(1 31) D2 सवे (for
 सवे) —After 1 31 D7 repeats 1 26 —(1 32) B3 प्र
 D13 उद् (for वै) N1 °नेत्र N2 B3 4 D10 मन्म (for
 वृत्त) N2 स्र D4 °वे° (for सवे) D7 7 नराधि D2 12
 महभमा (sic) (for नरभमा) —(1 33) V B1 D10 जायू-
 यन्ते (V4 °स्त्र D10 °ताने ditto) D2 7 7 आरूयन्तु D2
 पूरयन् षितु D1 वामास्तान् D9 वै कामान् (for वै वामान्)
 D2 3 7 सं (D2 °व) (for षितु) B2 D2 3 7 13 -नरायणा
 (for विशारता) —(1 34) N2 B2-4 D10 13 repeat while

- Thereafter D₁₁ cont 517*
- After l 2 of 519*, B₃ ins
- 520* येन वै विनिहन्तव्यो रावणो राक्षसेश्वर ।
- For l 29 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst, while S₁ (m) ins. after l 29
- 521* एक एव चतुर्भागादपरस्मादजायत ।
[B₁ om , B₄ एव च (for एक एव) B₄ अपरपरस्माद् (by ditto)]
- After l 30, N̄ V B D₁₀ 11 M₄ ins
- 522* धर्मात्मा च महात्मा च प्रयातवल् विक्रम ।
[D₁₁ मुशील (for महात्मा) M₄ पैरुष (for विक्रम)]
- Then V₁ reads l 26-28, while M₄ cont
- 523* तेषामतिगुणै सर्वै श्रीमल्लिकार्जुने रते ।
- For l 37 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst
- 524* स्वयभूरिव देवाना सर्वेषा समदर्शन ।
[M₄ भूला (for देवाना) B₄ M₄ दिव (for सम)]
- After l 41, S₁ D₁-3 5 7 9 12 15 (D₁₂ after 532*) ins
- 525* अथ राजा यथाकाल राजवर्षेणुता शुभा ।
सर्वेषामावहृद्भार्यास्तुल्यलक्षणपर्यस ।
जनक शत्रुतो राजा रामस्य भरतस्य च ।
शुशब्धसुताभ्या च सुमितामन्दनी पती ।
[(1 1) D₁₂ राजो (for राजा) D₂ 3 7 दरायो (for यथाकाल)
D₇ राजान्य D₉ 12 राजवीर्य (D₁₂ वयं) D₉ मता (for शुभा)
—(1 2) S₁ D₁ अभवद् D₁₂ भगवत् (sic) D₁₃ अकरोद्
(for भावहद्) —(1 3) D₉ लक्षणस्य (for भरतस्य) —(1 4)
D₂ 3 7 वै (for च)]
- Thereafter D₁₃ reads l 42 of 514*
- After l 42 S₁ D₁ 3 5 7 9 12 13 ins
- 526* स्वयभूरिव भूलाता बभूव युगवत्तर ।
तस्य भूयो विशेषेण मैथिली जनकाम्बता ।
देवतामि समा रूपे सीता श्रीरिव रूपिणी ।
प्रिया तु सीता रामस्य दारा प्रियकृता इति ।
गुणै रूपगुणैश्चापि पुन प्रियतराभवत् ।
भर्ता तु तस्या द्विगुण हृदये परिवर्तते ।
अनाह्वयतमपि व्यसमाचष्ट हृदय प्रियम् ।
[1 1, 2 3 4 5 and 6 7 = I 76 13°, 17, 15
(var) and 16 respv —(1 2) D₃ illeg for च in
विशेषेण —(1 3) D₃ स्वरूपे (hypermetric) —(1 4)
S₁ लोकस्य D₃ illeg for रय in रामस्य D₃ अति D₇ अपि
D₁₃ इव (for इति) —(1 5) D₂ 3 7 [एव (for [अ]
पि) —(1 6) D₂ तस्माद् (for तस्या) D₉ पर्यवर्तते (for
परिवर्तते) —(1 7) D₁₃ अमि (for अपि) D₁ 2 3 आचष्टे.
D₁-3 5 7 13 हृदय (for हृदय) D₇ प्रिया (for प्रिय)]
- Thereafter D₁₃ cont 531*.

- For l 46 N̄ V₁-3 B D₁₀ 13 M₄ subst
- 527* लक्ष्मीवैवल्लभमणो आतुन्यैहृदयारिघातिन ।
[V₂ D₁₂ ज्ञाना (for आतुद्) B₃ (m also) 4 -निपातिन ,
M₄ ति° (for विघातिन) V₂ आतुन्यैहृदय पाणिन (for the
post half)]
- For l 48, N̄ 2 B₂ 3 D₁₀ 13 subst
- 528* न विन्दति रतिं चैव सुहृदमपि त विना ।
[B₂ चापि (for चैव) D₁₃ नाविन्द रतिं कापि (for the
prior half)]
- For l 49-50 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst
- 529* मृगयामयवान्यत्र यान्त राममनुसत ।
लक्ष्मणोऽपि जगामैन धनुरादाय वृष्टव ।
[(1 1) V₂ 9 B₂ °च M₄ चापि न (for अथवा) M₄ चापि
(for यान्त) —(1 2) D₁₂ M₄ [अ]तु (for एपि) V₂ [अ]
ध M₄ [ए]व (for [ए]न) D₁₃ आघाय (for आदाय)]
- After l 51, B₃ ins
- 530* अनुरक्तश्च भक्तश्च सतत नात्र सदाय ।
—After l 52 S₁ D₁-3 5 7 9 12 13 (after 526*) ins
- 531* स तु कैकयराजेन श्रेहाच प्रेषितैर्हयै ।
अहोपनीतो धर्मात्मा नीत स्वनगर प्रति ।
कृतादारा कृतास्त्राश्च सधना समुहद्रणा ।
शुश्रूषमाणा पितर वर्तन्ते स्म नरोत्तमा ।
रामश्च सीतया सार्धं विजहार बहूचतुः । [5]
मनश्च तद्रत तस्य तस्या स हृदये स्थित ।
तथा स रात्रपिवराभिकामया
समीधिवानुत्तराजकन्यया ।
अतीव राम शुश्रूषेऽभिरामया
विशु श्रिया शक इवामराधिप । [10]
colophon
- [1 3 4 5 6 and 7 10 = I 76 12 14 and 18 respv.
D₁₃ om 1 1 2 —(1 1) D₁ कैकय D₇ 9 कैकेय (for
कैकय) D₁ 3 7 स D₂ [अ]तु (for च) —(1 2) S₁ D₁
यदो° D₇ 9 अणे° (for अहोपनीतो) —(1 3) S₁ °ताश्च (for
कृतास्त्राश्च) D₂ 7 साधना D₁ तु (for स) D₂ 12 युगा (for
-गणा) —(1 4) D₁-3 7 वर्तन्ते (D₁ °ति) D₆ 12 13 वर्तते ते
(D₁₂ *) D₉ व्यवर्तते D₁-3 7 9 भरत्समा —(1 5) D₁ रामस्य
(sic) D₂ 3 7 रामस्य D₉ राम स D₂ 3 व*र* (for बहूत्)
—(1 6) D₃ तस्या (for तस्या) D₂ 3 7 9 तस्याश्च (D₂ °स्य)
हृदि सन्धि (D₉ स हृदि स्थित) (for the post half)
—(1 7) D₉ तथा (for तया) D₁ 3 7 9 -नरोत्तमिकाम(D₁
°स्य)या —(1 8) D₂ सन्नेवानुत्तर (sic) D₂ 5 7 9 12 13 समे°
(for समीधिवानुत्तर) D₃ om (hapl ?) 1 9 and 10 —
(1 9) D₂ निराम (for भिरामया) —(1 10) D₁ 2 3 7
read शरीव पूर्णो दिवि दक्ष(D₂ 7 देव)कन्यया]
- Thereafter all the above MSS (except D₇ 10) read
an addl colophon [—Sarga name S₁ D₁ 3 5 9 13

अथ राजा दशरथस्नेपां दारक्रियां प्रति ।

चिन्तयामाम धर्मात्मा सोपाध्यायः सत्रान्वयः ॥ २२

पुत्रान्न (D₁₃ adds दशरथ before पुत्र) —Sarga no (figures words or both) S₁ D₃ 13 om both D₁ 14 D₂ पचदशम D₃ both (19)] while N̄ V B D₁₀ 11 12 M₂ ins after 1 52

532* ते ज्ञानयदास सर्वे परस्परहिते रता ।
तुष्टियुष्पादयोश्चरु पितृनिनयपोहरे ।
तेषा धन इवालक्ष्यो रामो रतिकर पितु ।
प्रनामिरामश्च भृता वभूव सहजैर्गुणै ।
गुणैरेवाभिरामै स रञ्जयामास हि प्रजा । [5]
राम इत्यभिरिष्यात् नाम तस्य तथा कृत्वम् ।
प्रतोपनयनादींश्च यथाशाल नराधिप ।
कारयामास सत्कारस्तेषा वेदुर्निधानत ।
ते हि चेदन्द्रि सर्वे सर्वशास्त्रार्थवेदिदा ।
हीम तश्च विनीताश्च सर्वे समुदिता गुणै । [10]
स्वगुणै रञ्जयामासु सर्वे तेषांभिनोहरा ।
पोरजानपदाश्रय धन्वन्त्यानयोपत ।
colophon

[(1 x) D₁₁ वि (for ते) D₁₂ द्वित्वेण (for हिते रता)
— (1 2) V₂ चके V₄ D₁₂ यानाम B₂ उ०० (for उपाध्यायं
चरु) V₂ वचन (for निनय) —After 1 2 N̄ 2 B₂ 4
D₁₀ 13 M₂ repeat (M₂ reads) 1 34 of 514* —For
ins see below —D₁₁ om 1 3 4 —(1 3) Cf 12^{ab} V₁
[अ] लुभो D₁₂ [अ] लुभो (for स] लक्ष्यो) —For the post
half of the post half of 1 36 of 514* V₄ हित (for
रत) N₂ B₃ (B₃ m as above) 4 D₁₀ पर (for पितु)
—(1 4) V₂ 4-राम M₂ रत्न्य (for -रामय) V₂ 4 सु (for
च) V₂ भृता (sic) (for घृता) —(1 5) V₄ B₁ D₁₁ [अ]
निराम V₁ 2 4 च (for स) M₂ गुणभिरत्वेरुत्तरिन् (for the
prior half) M₂ transp the post half of 1 5 and the
post half of 1 6 (var) तदा for तदा V₁ स V₂ B₂ 3 ये
(for हि) —(1 6) V₁ M₂ निरयानो V₄ राख्यान (sic) (for
विरयत्) M₂ transp the post half of 1 5 and the
post half of 1 6 D₁₂ हर (for तया) —After 1 6 M₂
reads 1 9 10 —(1 8) B₂ कारयामाः M₂ सर्वान् (for तेषा)
—After 1 8 V₁ reads 1 12 —After 1 8 D₁₁ reads 1
38-42 of 514* —D₁₁ om 1 9 10 —For 1 9-10 cf 1
40-41 of 514* —(1 9) cf 1 40 of 514* V₁ न (for
वे) M₂ वेत्तिदुप (for हि वेत्ति) V₄ शरत्सिधारदा D₁₂
M₂ सर्वे शास्त्र्य (D₁₂ ग्वाथं) (for the post half) —
(1 10) cf 1 17 20^b for the post half V₂ श्रीमतय
(for हीमनय) V₁ म (for च) D₁₂ विनेनार (for विनीताश्च)
N₂ V₁ 2 B₂ 4 D₁₀ सर्वे (for सर्वे) M₂ ते सर्वे समुदिता (for सर्वे
समुदिता) B₁ मुनि (sic) (for गुणै) —(1 11) V₄ सु
(for स) V₁ सर्वेति V₄ (with luatus) ०अनि B₂
०वेति B₂ ०व्यति D₁₁ १० ०चापि (for सर्वे वेत्ति) M₂ मनो

तस्य चिन्तयमानस्य मन्त्रमध्ये महात्मनः ।

अस्यागच्छन्महातेजा विश्वामित्रो महापुनिः ॥ २३

हेर —After 1 11 V₁ B₄ read colophon For v 1 see
below —B₂ om 1 12 V₁ reads 1 12 after 1 8 —(1
12) N̄ 2 B₁ 2 D₁₀ वपुश्च V₁ - बहुश्च (for वपुश्च) M₂ अत्रि
(for नयाम्) V₁ 2 B₁ 2 M₂ विद्वेषन (for -जोयन)]

Thereafter D₁₂ ins 525* while N̄ V₂ 4 B₁ 3 D₁₀
M₂ read addl colophon [All except V₄ read Sarga
name 15 in D₁₀ (cf v 1 531*) —Sarga name
V₄ दशरथपुत्रनाम —Sarga no (figures words or
both) N₁ V₁ 4 B₁ 4 om both N̄ 2 B₂ 2 D₁₀ 19 V₂
21 V₂ 18] —After the repetition of 1 34 of 514*
following 1 2 of 532* N̄ 2 B₂ 4 D₁₀ 13 ins while M₂
subst for 1 35 of 514*

533* श्लोकपालेति धर्मो वृत् साक्षाध्वनापति ।
[B₄ पुते (for धर्मो) B₂ साक्षाध्वे B₄ वृत् (for वृत् साक्षाध्वे)]
On the other hand D₁₂ ins after 1 12 of 532*

534* स तैश्चतुर्भिर्गुणवह्निरिति [तो]
महापता शतुविनाशानोद्यत् [ते] ।
सुतेमहात्मा गुणवान्धर्मो तदा
वेदश्चतुर्भि कमगतयो यथा ।
—Thereafter D₁₁ reads colophon as in B₃ (cf v 1
532*)

हृष्टो S₁ N̄ V B D₁ 2 5 7 10-13 M₂ which transpose
Sarga 16 (Vanarotpatti) and 514* (the substitute
for st 1 21 of Sarga 17 Putrotpatti portion)
commence fresh Sarga (Viśvāmītrāgamana) from
st 22

22 V₁ om 22 27 —^b G₂ दारक्रिया G पति (sic)
(for प्रति) —For 22 B₃ subst

535* भार्याश्चित्तयत्स्तेषा पुत्राणा तस्य धीमत ।
मनोगतायाधिमताया स्तुपार्थ मन्त्रिभि सह ।
B₂ cont S₁ D₁ 2 5 7 9 11 13 ins after 22 536*

23 ^a S₁ B₂ D₁ 2 5 7 11 13 विलयत कार्य (B₂ कर्म्या)
Cm g as in text (for चित्तयमानस्य) —^b S₁ D₁₁ 13
ऋषि, D₉ (after corr) ०मित्तु Ck as in text (for
मन्त्रमध्ये) —^c D₂ G₂ M₂ अभ्यगतच्छन् —^d D₂ T₂ M₂
स्तुति (for स्तुति) —For 22 23 N̄ V₂ 4 B₁ 2 4 D₁₀ M₂
subst S₁ D₁ 2 5 7 9 11 13 ins after 22 (subst 1 8
for 23^{cd} reading it after 23^{ab}) V₁ ins 1 1 and 2
only before 30 while B₂ cont after 535*

536* ष्टस्मिन्नेव कोत्रे नु विश्वामित्र इति श्रुत ।
महर्षिभ्यथाहृष्टमनोप्याया नराधिपम् ।
तस्य यज्ञो हि रक्षोमिस्तदा त्रिउत्तये विव ।

स राज्ञो दर्शनाकाङ्क्षी द्वाराध्यक्षानुनाच ह ।
 शीघ्रमात्प्यात मां प्राप्तं कौशिकं गाथिनः सुतम् ॥ २४
 तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य राजप्रेम प्रदुद्रुवुः ।
 संध्रान्तमनसः सर्वे तेन वास्येन चोदिताः ॥ २५
 ते गत्वा राजभवनं निधामित्रमृषिं तदा ।

प्राप्तमानेदयामासुर्नृपायेस्वाकावे तदा ॥ २६
 तेषां तद्वचनं श्रुत्वा सपुत्रोधाः समाहितः ।
 प्रत्युज्जगाम संहृष्टो ब्रह्माणमित्र वासनः ॥ २७
 स दृष्ट्वा ज्वलितं टीक्ष्णा तापसं संशितप्रतम् ।
 प्रहृष्टप्रदन्नो राजा ततोऽर्घ्यमुपहारयत् ॥ २८

मायावीर्यबलोन्मत्तैर्धर्मकामस्य पीतत ।
 रक्षार्थं तस्य यज्ञस्य द्रष्टुमेच्छस पाथियम् । [5]
 न हि शन्नोत्स्यविभेन समाप्तं स मुनि ऋतुम् ।
 यतस्तेषां विनामार्थमुद्यत स तपोनिधि ।
 विधामित्रो महातेजा अयोप्यामम्यगात्पुरीम् ।

[No comm —(1 x) D₂ पत्तिमित्रे (hypermetric)
 D₁ स्मृत्, D₂ M₄ धृति (for हृत्) D₃ ३७ विधामित्रेणि (D₂
 °त्रेच [sic] D₇ °त्रेच) मित्र (for the post half) —(1 2)
 D₁ अमयो (sic) D₂ अभ्याद् (for अभ्याद्) D₁-३७ त
 (D₂ ता) मयोर्था (for अयोर्था) —V₁ om 1 3-7 —(1
 3) Śi D₁ ३ ७ १ ११ [अ] य V₂ D₂ दु D₁ [अ] वि (for हि)
 D₂ तदा (for तदा) B₁ °, D₁ तिरुमुने (sic) (for तिरुमुने)
 —(1 4) V₂ B₁ महा- (for माया) V₃ -वयोपेनेर् B₁ -मते°,
 D₁ -वयो° (for -वयोमतेर्) D₂ र्थ° (sic) D₁ ३ * (for
 धर्मकामस्य) —(1 5) V₂ रक्षार्थे Śi D₁ ३ इच्छामि (sic),
 V₂ इच्छेत् B₁ इच्छति B₄ D₂ इच्छत् V₂ इच्छय (sic)
 D₁ ऐच्छ * (for ऐच्छत्) —(1 6) V₂ ४ स (for स) V₂
 च V₁ om (for हि) Śi श्रुत्वा हि B₄ तपोवो हि (for शन्नोति)
 B₂ विभन (after corr in m as above) (for [अ] विभेन)
 Śi D₁ ११ १२ स समाप्तु (by transp) Ā V₂ ४ B₁-D₁ ३ ७ १ १०
 तमामु स (D₂ ह) D₁ ३ स प्राप्तु (for समाप्तु स) Śi V₂
 D₁ ११ १२ महात्तु (V₂ मुनि) —N₁ V₂-४ B₁ om 1 7
 —(1 7) M₄ अन्तु (for तदत्) Śi D₁ ११ १२ विनादाय (D₁
 with hiatus) N₂ B₃ (in also as above) D₁ ११ १२ वपायं
 स B₄ वपायं M₄ विनामार्थम् (for विनामार्थम्) Śi जोषमव
 (for उपत) N₂ B₃ ४ D₁ ११ १२ च (for स) B₄ (in also)
 -यत् (for निधि) Śi D₁ ३ ७ १ ११ १२ तपोम° (D₁ °सा)
 (for स तपोनिधि) —N₁ V₂ ४ B₁ om 1 8—(1 8) B₃ ४
 द्रष्टोप्याम् Śi अगमत् N₂ B₃ ४ D₁ ११ १२ M₄ अभ्याद्]

24 V₁ om 24 (cf v 1 22) —⁶ N₁ V₂ ३ B D₁ १३
 दृष्ट्वा द्वा स्वान्, V₄ दृष्ट्वा च तान्, D₃ °रा * सान् (for द्वाराध्य
 क्षान्) Śi स (for ह) —⁷ T₃ प्राप्य (for प्राप्त) —⁸
 D₃ कौतक M₄ °* (for कौशिक) D₄ ९ T₃ M₃ गाथि (M₃
 inf ltn also °थ) नदन् (for गाथिन सुतम्) —For
 24⁶, N₁ V₂-४ B D₁ १३ M₄ subst

537* राज आवेदयध्व मा सप्राप्त गाथिन सुतम् ।

[V₂ B₁ २ D₁ M₄ राजे (with hiatus) D₁ ३ सत्तु (for
 राज) V₃ निवे° V₄ D₁ ३ चावे° (for आवेदयध्व) V₄ हि (for

मां) V₂ सु (for सं) B₄ गाथिदेनं M₄ गाथि° (for गाथिन
 सुतम्)]

25 V₁ om 25 (cf v 1 22) —⁶ D₁ १४ T₁ ३
 G₂ M₁-३ प्रासाद् (for तस्य) Śi Ā V₂ ३ B D₁-२ ६ ७
 १०-१३ M₄ तस्य तद् (N₁ V₂ ३ B₁ २ ४ D₁ ३ M₄ ते) वचनं
 श्रुत्वा, V₄ ते तस्य वचनं श्रुत्वा —⁷ Dt D₁ ३ ३ ३ T₃
 M₂ ३ (inf ltn as in text) राज्ञो, Ct as in text
 (for राज) V₂ प्रविश्य च (for प्रदुद्रुवुः) —D₂ om
 25⁶-26⁶. —⁷ V₄ °नयना, T₂ संध्रान्त°, Ct °मानस, Ct as
 in text (for संध्रान्तमनस) N₂ V₂-४ B (B₄ as in text
 also) D₁ १३ शीघ्रं (for तदै) —⁸ Śi D₁ ३ ६ ७ ११ मोदिता
 (for चोदिता) N₁ V₂-४ B D₁ १३ विधामित्रायुतीतेनात्.
 G₂ as in text (for ⁸)

26 V₁ om 26 D₂ om 26⁶ (cf v 1 22 and 25
 resp) —⁶ N₁ V₂-४ B D₁ १३ M₄ गत्वा च (for ते
 गत्वा) V₃ राजभवनं ते (hypermetric) —⁷ Śi D₁ ३-
 ६ ७ ११ १२ °तत् (D₂ °था) N₁ V₂-४ B D₁ १३ M₄ महासुनिं
 (for ऋषिं तदा) —⁸ D₁-३ ७ निवेदयामामु —⁹ D₄
 (before corr) १४ T Cg [हे] श्रवा°, Ct t as in text (for
 [ह] श्रवाये) D₂ (with hiatus) राज्ञे वैस्वाकवे Śi D₁-
 ३ ६ ७ ११ १२ वृषतेर्धर्म (D₃ ७ वैर्णि) दक्षिण (D₃ °शन) N₁ V₂-
 ४ B D₁ १३ M₄ नृपाय दणता (V₂ °ति) स्थिता —After 26
 B₃ ins

538* शीघ्रमागम्यवा रानन्दनार्थं द्विजस्य स । (sic)

27 V₁ om 27 (cf v 1 22) D₁ reads 27 on rarg
 —⁶ Śi D₁-३ ६ ७ ११ १२ दत्तरथ (for तद्वचनं) Śi D₁-३ ६
 ७ ११ १२ श्लोपाप्याय सबाधव (for ⁶) N₁ V₂-४ B D₁ १३ M₄
 ततो राना दत्तरथ सामास सपुरोहित —⁷ Śi D₁ ११ १२
 नृपतिर्, D₁-४ (after corr) ७ तसुधि (for संहृष्टो) —⁸ V₂-
 ४ B D₁ १३ M₄ प्रसु (D₁ ३ अस्तु) धर्यौ (V₂ °द्रव्य) मुनि (B₂
 transp प्रसुधर्यौ and मुनिं) द्रष्टु —⁹ M₄ व्रथा ***

28 °) D₂ सं (for सं) D₄ T₃ दृष्ट्वा प्र (for स दृष्ट्वा)
 D₃ ज्वलि * , D₄ [आ] कुलित (for ज्वलित) Śi D₁-३ ६ ७
 ११ १२ लक्ष्म्या, Dt lacuna after द्वी (for दीप्या) —⁶ Śi
 D₁-३ ६ ७ ११ १२ भीत (D₁ तत्) स्वसुधिमामत M₄ subst 1 x of
 539* with v 1 [आ] ह for स, for 28⁶ then om 28⁶ —
 34⁶ —⁷ G₂ M₁ ३ ससुधिसार, Cr mg k t as in text
 (for उपहास्यत्) D₂ ३ ७ स्वसन्धे (D₂ °धै) न्य (D₁ ३ नि
 [sic]) वेदयत्, M₂ ततोऽर्घ्यमुपाहारत्

स राज्ञः प्रतिगृह्याद्यं शास्त्रद्वयेन कर्मणा ।
कुशलं चान्वयं चैव पर्यपृच्छन्नराधिपम् ॥ २९
वसिष्ठं च समागम्य कुशलं मुनिपुंगवः ।

29 Ms om 29 (cf v 1 28) —^a Śi D1 5 7 11 12
राज्ञश्च (D11 °स्तद्) D3 5 राज्ञ स (by transp) T3
ततोऽ [sic] (for स राज्ञ) D1-3 12 [अ] र्थ, D3 [अ] र्थ
(for [अ] र्थ) —^c D3 प्रिय (for [अ] र्थव्य) —^d D3
सुधार्मिक, G2 °प (for नराधिपम्)

☞ In V1 some fol in the original MS might have
been either misplaced or injured and consequently
the sequence of the st (including the star passages
from 539* to 543*) is confused Their sequence
in the MS is 30 (om °d) 541* 3I 542* (1 1)
543* 539* and 542* (1 2 5) —For °8 29 Ñ V
(V1 reads after 543*) B D10 13 subst while Śi D1
5 5 7 11 12 (Śi D5 11 12 subst 1 2 for 28°d) ins 1 2 3
after 28 and subst 1 4 for 29°d reading it after
29°d

539* त दृष्ट्वा स तदा राजा तपसा द्योतिवप्रभम् ।
प्रणम्य प्राञ्जलिं स्थित्वा चक्रे चाभिप्रदक्षिणम् ।
स राज्ञा पृथितस्तेन प्रयुङ्गम्य स्वयं तदा ।
कुशलानामयं प्रीत प्रपच्छ वसुधाधिपम् ।

[Śi D1 5 7 11 12 om 1 1 —(1 1) Ñ2 V1 B3 (m
as above) °थ D10 °व्य (for दृष्ट्वा) V1 2 4 B3 [उ] योति
प्रम (V1 °यु) B3 °यु (for योतिप्रमन्) —(1 2) Ñ
V4 B1 2 4 D13 प्रा [sic] णम् B3 प्रणमेत् (sic)
(for प्रणम्य) B3 प्राञ्जलि D3 चाञ्जलिर् (for प्राञ्जलि) Śi D1-
5 5 7 11 12 भूवा B2 कृत्वा (for स्थित्वा) V3 D13 वास्य B3
D2 5 7 12 चापि D11 त्वाभि (for चाभि) D2 5 7 °णा (for
प्रदक्षिणम्) —(1 3) Ñ3 V3 D2 5 12 राजा B4 मुनि (for
राज्ञा) V4 राजा प्रपृथितस्तेन (for the prior half) D13
प्रयुङ्गम्य V1 कर्षि (for स्वयं) D13 तथा (for तदा) —(1 4)
V2 स कुशलानामय (for कुशलानामय) V1 cont 1 2 5 of
542*]

—After 29 Dt D4 5 8 9 14 S (except M4) Cr m g k t
(Cr comm on 1 4 Cm 1 3 and 4 Ct 1 2 and 4) ins

540* पुरे कोदो जनपदे बान्धवेषु सुहृत् सु च ।
कुशलं कौशिको राज्ञ पर्यपृच्छ सुधार्मिक ।
अपि ते सनता सर्वं सामन्तरिपवो जिता ।
वैव च मनुष्यं वैव कर्म ते साध्वनुष्ठितम् ।

[D3 om. 1 1-2 while D11 T1 2 G4 M3 om 1 2
—(1 2) M2 पर्यपृच्छ* र् (for पर्यपृच्छत्) —(1 3) Dt सर्वं (for
सर्वे) Dt D4 5 T M1-3 सामना D3 सनताद् (for सामन्त)
D3 (before corr) विजयो T3 [अ] रिपवो (for रिपवो)
—(1 4) D1 9 T1 3 G M1 2 चापि (for वैव) D4 तद्
(for ते)]

ऋषींश्च तान्यथान्यायं महाभागानुवाच ह ॥ ३०
ते सर्वे हृष्टमनसस्तस्य राज्ञो निवेशनम् ।
निविशुः पूजितास्तत्र निपेदुश्च यथाहृतः ॥ ३१

30 Ms om 30 (cf v 1 28) —Before 30 V1 ins
1 1 2 of 536* (cf v 1 22) —^a Śi D1-3 5 7 11 12 Ct
वसिष्ठेन, Ñ2 V3 4 B3 D10 13 वसिष्ठश्च, Cm g k as in text
(for वसिष्ठ च) Śi D3 12 सहगाम्य (D3 °व्य), Cg k t as
in text (for समागम्य) —^b Śi Ñ V B D1 5 10 12 13
प्रहस (B3 °सह metathesis) न्, D2 5 7 11 प्रहस्य (for
कुशलं) V4 B1 2 °सत्तम (for मुनिपुंगव) ☞ Ctp
वसिष्ठश्च समागम्य प्रहसन्मुनिपुंगव । यथाहं पूजयित्वैनं प्रपच्छ
कुशलं तदा । इति कश्चिपाठः । तत्र पूर्वं मा स्वर्धमानोऽपि
मद्राजसन्निधावागत इति हास । ☞ —^c D14 T1 2 G2 M2 3
थान्यात् Ck as in text (for च तान्) —^d Dt D6 8
G1 महाभाग (with hiatus) —For 30°d Śi Ñ V B
D1 3 5 7 10-13 subst

541* यथाहं चार्चयित्वैनं प्रपच्छानामयं तत ।
ततो यथाहं मन्योऽन्येन पूजयिष्यां समेत्य च ।

[[(1 1) Śi D1 2 5 13 यथाहं (D1 °र्धं D2 °हि) D3 7 यथाहं
(D3 °हं) D11 तथाहं (for यथाहं) Śi अर्चयित्वैनं Ñ2 B3 D2
7 10 पूजं V4 °यामास D5 12 चा (D12 वा) र्चयित्वैनं D13 अर्चं
(for चार्चयित्वैनं) —(1 2) Śi D5 7 12 13 यथाहं V3 D3 12
अन्येन (for अन्योऽन्येन) V1 प्रपच्छ (for समेत्य च)]

31 Ms om 31 (cf v 1 28) —^a Ñ1 V2-4 B1 2
D13 सर्वे ते (by transp) T3 °सा (for -मनसत्) Śi V1
D1 3 5 7 11 12 सर्वे प्रहृष्टमनसो —^d G2 M1 तत्र (for तस्य)
Śi Ñ V B D1 3 5 7 10-13 M3 राज्ञस्तस्य (by transp) V1
निवेशने —^c Śi N V B D1 3 5 7 10-13 सहिता राज्ञा (V1
°स्तत्र) Dt D6 8 °स्तेन G1 3 पूरुत् (sic) (for पूजितास्तत्र)
—^d M2 damaged from हु to य D3 °कर्म (for
यथाहृत) —After 31 Śi Ñ V (V1 1 2 5 after 539*)
B D1 3 5 7 10-13 ins

542* उपविष्टाय तस्मै स विधामित्राय धीमते ।
वसिष्ठसदितो राज्ञा स्वयमेव महामना ।
पाद्यमर्च्यं च गां चैव विधिना प्रत्यवेदयत् ।
अर्चितं च ततो राजा मिथामित्रमभाषत् ।
प्राञ्जलिं प्रणतो धारयामिदं प्रीतमना इव । [5]

[No comment —(1 1) Śi D3 12 ते तस्मै D2 9 विप्राय
(for तस्यै स) —For ins see below —D2 om (hapl)
from the post half of 1 2 to the prior half of 1 4
—(1 2) Śi D1 3 5 7 11 12 मद्राजानां V4 4 D13 मद्राजानं
(V4 °त्मने D13 °त्मना [sic]) (for मद्राजाना) —(1 3)
V4 D2 12 अर्धं (for अर्थं) V1 om first च Śi D3 12 13
°तथा गां च, V3 B1 पापार्थं (B1 °र्धं) वैव गां चैव (B2 चापि)

अथ हृष्टमना राजा विश्वामित्रं महाद्युनिम् ।
उनाच परमोदारो हृष्टस्तमभिपूजयन् ॥ ३२
यथामृतस्य संप्राप्तिर्यथा वर्षमनूदके ।
यथा सदृशदारुषु पुत्रजन्माप्रजस्य च ।
प्रनष्टस्य यथा लाभो यथा हर्षो महोदये ।

तथैवागमनं मन्ये खागतं ते महाद्युने ॥ ३३
कं च ते परमं कामं करोमि किमु हर्षितः ।

पात्रभूतोऽमि मे निग्र दिष्टया प्राप्तोऽसि धार्मिक ।
अथ मे सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम् ॥ ३४

(for the prior half) —(1 4) Śi D1 3 6 7 11 12 अर्चयित्वा
D10 °* (for अर्चिन च) V1 तदा (for ततो) —(1 5) Śi
B2 D1-3 5 7 11 12 प्रयो (for प्रयतो) B1 D1 भूत्वा (for
वक्ष्यम्) B1 D1 वाक्च B2 इति (for इत्) Ñ2 D1 12 प्रीति°
(for प्रीतमना) Śi D1-3 5 7 11 12 तदा (for इव)]
—After 1 x, V1 ins

543* वसिष्ठ प्रष्टुवाचेद् राजा(मा)नयन तदा ।
—Thereafter cont 539* (subst for 28-29)

32 Śi Ñ V B D1-3 5 7 10-13 M4 om 32 (for M4
cf v1 28) —^b D2-द्युति (for-सुनिम्) —^d M3 हृष्ट,
Cm g k t as in text (for हृष्ट) D2 अण्यपूजयन्

33 M4 om 33 (cf v1 28) —^a G4 सप्राते —
D7 om (hapl) 33^b up to the prior half of 544*
D2 reads ^b after the prior half of 544* (read after
33^{cd}) and ^{cd} after its post half —^b Śi D2 3 5 11 12
अवर्षक (D2 3 °ति, Cg k t as in text (for अनूदके)
Ñ V B D1 10 13 यथाकाले (V1 2 °ला)मि (B3 वि)व (V2
D12 ऋ)र्षण —^c B1 यदा D2 यश्चा (sic) (for यथा)
D1-3 दारोभ्य, D2 11 12 नारीभ्य (D11 °षु) (for दारुषु)
Śi यथेष्टनक्षत्रकै —^d Dt repeats (erronously)
न्याप्रज D2 °वत्ता (for पुत्रजन्म) Ñ V B D10 13 [ञ]
मिकाक्षित, Dt D2 8 °वे, D4 9 14 S (except M4) प्रसस्यते
(T2 °वे), D2 11 12 °ह (for [ञ]प्रसस्य च) ❀ Cg
अप्रजस्य अशुत्रस्य । ❀ (Some southern MSS collated
but not included in the apparatus read as in
text) —After 33^{cd} Śi D1-3 5 7 11 12 ins

544* यथेष्टितस्य संप्राप्तिरिष्टस्यागमनं यथा ।

[No comm D7 om the prior half (see above)
D1 5 तथा (for यथा) D2 reads the post half after
33° and the prior half after 33^{cd}. For the post half
cf 33^f (as in Ñ)]

—^a D15 प्राण° (sic) T3 प्रणष्ट °, M2 प्रभ्रष्टस्य, Cm k
प्रण°, Cg t as in text (for प्रनष्टस्य) T3 यदा (for यथा)
V4 B1 D10 लाभम्, D1 3 7 लाभे, D2 T3 लोभो, Ck as in
text (for लाभो) —^b Śi D1-3 5 7 13 अवेदमं (D1 2 7
°द्वयो, D2 °द्वार्यो (sic)) (for यथा हर्षो) Śi Dt D1 3 5 8-
11 12 T1 G1 3 M1 3 Ck 1 महोदये T3 महोदये, Cg as in
text (for महोदये) Ñ V B D10 13 हृष्ट (V1 मित्र, D2

[5] हृष्ट)स्यागमन यथा —After 33^{cd}, Śi D1-3 (D2 1 x
only) 5 7 11 12 ins

545* हर्षानन्दकर मेऽद्य तथाभ्यागमन तव ।
स्वमे यथार्थलाभ स्यान्मृतस्य पुनरागम ।
प्रहलोकनिवासश्च कस्य न प्रीतिमावहेत् ।

[No comment —(1 x) Śi यथानन्देत्त D2 कर्षो° (sic)
D2 11 12 °नन्देत्त (for हर्षानन्दकर) D2 एव (for मेऽद्य)
D2 3 7 तव (for तथा) Śi D2 11 12 [ञ]भ्यागमनार D2 3 7
मुने (for तव) —(1 2) D11 स्वमे (for स्वप्न) D1 transp
स्वप्न and यथा D2 यथा* (for यथार्थ) D2 7 यथा महार्थ-
लाभ स्यात् (for the prior half) D11 स्वर्गात्तस्य च जीवित
(for the post half) —(1 3) D3 प्रहलो° (for प्रहलोक)
D1 3 7 यद्वच D11 न कस्य (by transp) (for कस्य न)]

—Thereafter D1 reads 1 x of 551* with v1 नृणां
for मम, and repeats it there —For 33^{cd}, Śi D1-3 5
7 11 12 subst

546* मुने तवागमनद्वस्तलमेतद्वर्षामि ते ।

[D2 सवम् (for सव्यम्) D2 11 एव (for एतद्) D2 12
प्रतीत्यद्, D11 प्रती° ते]

—Thereafter Śi reads 550*

On the other hand Ñ V B D10 13 subst for 33^{cd}

547* परमानन्दक मन्ये तथाच तव दर्शनम् ।

[D15 ननुना (for परमा) V1 च (for [ञ]त)]

—Thereafter B2 reads 1 x of 551*

34 M4 om 34^{cd} (cf v1 28) —^a D2 ° Ck किं
च, M2 °* Cm g t as in text (for क च) —^b T1 °त,
M2 °ला (sic), M3 °पत, Cm as in text (for हर्षित)
—For 34^{cd} Śi D1-3 7 subst.

548* कश्च ते परम काम निरृपे करवाण्यहम् ।

while Ñ V B D10 13 subst

549* कस्तेऽमिलपित काम किं करोमि प्रथापि माम् ।

On the other hand D2 11 13 subst while Śi ins.
after 546*

550* यथाभिलषितं कार्यं किं ते इमोऽभिकान्क्षितम् ।

[D11 यच (for यथा)]

—G1 3 transp 34^{cd} and 34^{ef} —^a V2 4 पात्री° (V4
°त्रे), M3 प्राप्त°, Cg k t as in text (for पात्रभूते) D2 3

पूर्वं राजर्षिश्चन्देन तपसा द्योतितप्रभः ।
 ब्रह्मर्षित्वमनुप्राप्तः पूज्योऽसि बहुधा मया ॥ ३५
 तदद्भुतमिदं निप्र पत्रिं परमं मम ।
 शुभक्षेत्रगतथाहं तव संदर्शनात्प्रभो ॥ ३६

ब्रूहि यत्रार्थितं तुभ्यं कार्यमागमनं प्रति ।
 इच्छाम्यनुगृहीतोऽहं त्वदर्थपरिद्वये ॥ ३७
 कार्यस्य न निमर्शं च गन्तुमर्हसि कौशिक ।
 कर्ता चाहमशेषेण दैवतं हि भगान्मम ॥ ३८

Ts हि (for 51s) N̄1 नो, Gs ते (for मे) —^d Dt Ds ६ मान्दः Ms धार्मिक (for धार्मिक) S̄1 N̄ V B Ds 10-13 विरत्या (V4 म) भ्याग (V4 *) त्तोतिथि (D1s स्थिति [sic]) D1-3 7 प्राप्त परमधार्मिक —S̄1 N̄ V B D1 3 5 7 10-13 Ms read 34^{ef} (including 551*, 552*) after 555* —^f Ds तु, T2 sup lin sec m (for च) —After 34 S̄1 B2 (1 x only after 547*) D1 3 5 7 11 12 ins

551* गद्गाजलमिषेकेण यथा प्रीतिर्भवेन्मम ।
 तथा तवागमे निप्र परमप्रीतिमानहम् ।
 [No comm D1 reads l x after 545*, repeating it here —(1 2) D1 स्य Ds यथा (for तथा) D11 पर* (for परम) D1 °मावह D2 °वानह D3 °मा *ह (for प्रीतिमानहम्)]
 while N̄ V B D10 13 Ms ins after 34 (for S̄1 D1 etc. cf v l 36)

552* त्वामिहाभ्यागत इष्ट्वा प्रतिपूज्य प्रणम्य च ।
 [No comm V4 [अ]भ्यागत (for [अ]भ्यागत) B1 प्रतिपूज्य च (hypermetric) D1s प्रतिपूज्यामिपूज्य च (for the post half)]
 On the other hand Dt Ds T2 Ms ins

553* यस्माद्भिन्द्रेन्द्रमद्राक्ष सुप्रभाता निरा मम ।
 [No comm]

35 Ms om 35^{ab} —^d D1-3 7 पूज्यो, Ds पूर्वं (for पूर्व) —For 35^{ab} S̄1 N̄ V B Ds 10-13 subst

554* एतं हि राजर्षिबहुजस्तपोभिर्नियमैस्त्वथा ।
 [V2 D1s एव राजर्षिकुले चतस्र (for the prior half) V3 विषमैस् (for नियमैस्)]

—^d N̄2 B1s (m also as in text) D7 10 महर्षिं, D14 °स्त्वम् (for ब्रह्मर्षिचम्) Ms °प्राप्य (for अनुप्राप्त) —^d D1 3 7 बहुशो, G1s तपसा (for बहुधा) M4 मम (for मया) S̄1 N̄ V B Ds 10-13 तस्मात्पूज्य (B2 °पिच) तमोसि (V3 °हि) मे —After 35 S̄1 N̄ V B D1 3 5 7 10 13 Ms ins

555* साक्षादिव ब्रह्मणे मे तवाभ्यागमनं मवम् ।
 पूतोऽस्यनुगृहीतश्च तवाभ्यागमनान्मुने ।
 [No comm —(1 2) V2 ततोपि D1s साक्षा * (for साक्षादिव) V4 ब्रह्मणे * M4 ब्राह्मणैस्त्व (for ब्रह्मणे मे) B2 तवापा° Ds °मनत् D1s त *भ्या° M4 अवापा° (for तवाभ्यागमन) D1 महत् D2 ह्य D11 प्रभो (for महत्) —(1 2) V4 पूतोपि B4 प्रीतोस्मि D10 योस्मि (for पूतोऽस्मि)

S̄1 D1-3 7 11 M4 [अ]रिम (for च) D1s [अ]प्य M4 [अ]पि (for [अ]पि-) D11 तवाभ्या * चाम्मुने (sic) (for the post half)]
 —Thereafter, S̄1 N̄ V B D1-3 5 7 10-13 Ms read 34^{ef} (cf v l 34)

36 N̄ V B D10 13 om 36 —^d Dt Ds ६ अहम्, D7 हम्, Cr m g k t as in text (for हद्) D1 पृतत्तद्भुतं (for तद्भुतमिदं) S̄1 D1 3 5 7 11 12 Ms Cg ब्रह्मन् (for त्रि) —^d Ms त्वन्मैत्र (for पवित्र) D1 Cr पावनं, Ct as in text (for परमं) D11 शुभ, T2 भुवि, Cr as in text (for मम) Cg as in text (for °) —Ds om (hapl) from तस्माद् in ° up to न in the prior half of 552* —^c Ds कुरक्षेत् Ms शुभे क्षेते (for शुभक्षेत्र) —^d S̄1 D1 2 5 7 11 12 Ms संदर्शनेन वै (D2 च, M4 ह) —After 36 S̄1 D1 3 5 7 9 11 13 ins 552* —Thereafter D1 cont

556* धन्योऽस्मि वृत्कृत्योऽस्मि भाग्यवानस्मि सत्तम ।
 37 T2 च, Cr m g t as in text (for वत्) —^d Dt प्रति in marg —^d Dt Ds T2 G4 M2 स्वदर्थं, Cr m g as in text (for त्वदर्थं) —For 37 S̄1 N̄ V B D1-3 5 7 9-13 subst

557* यत्कार्यं येन पार्थेन प्राप्तेोऽसि मुनिपुत्र ।
 कृतमित्येव तद्विद्मि मान्योऽसि सुश्रुता मम ।

[(1 2) S̄1 तेन (for येन) V2 B4 D13 नार्थेन (B4 °च) (for पार्थेन) N2 V4 B3 4 पुत्रः B2 D13-सत्तम (for पुत्र) —(1 2) N̄2 कृत्यम् (for कृतम्) V3 सवनेतकृत्न विद्मि (for the prior half) S̄1 D1 2 5 7 9 11 12 मा-योसि हि V2 B1 °सि त्व D2 मा मा-योसि D13 मा-योस्त्वु (sic) (for मा-योसि तु)]

38 —^d T3 च (for न) S̄1 N̄ V B D1 3 5 7 9 10 12 13 स्व (V2 4 सु) कार्यं हि (S̄1 D1 3 5 7 12 °कार्यस्व) निरुद्धय (S̄1 Ds 12 °सर्तं, D2 7 9 °सर्तं, D3 °म *) त्व D11 स्वकार्यचरिषिण्यत्व (sic) T2 न मा कार्यविमर्शेन —^d S̄1 D1-3 5 7 9 12 Ms Ck कर्तुम् N̄ V B D10 11 13 यक्तुम् (for गन्तुम्) B4 कौशिक Dt Ds ६ सुवत्, D2 शौलक (for कौशिक) —After 38^{ab} S̄1 N̄ V B Ds 9 13 ins

558* भगवन्नास्वदेय मे त्वामद्य प्रति विचते ।
 [No comm V1 °देयस् D13 नाय् (for नास्वदेय) V1 ते B4 च (for मे) —Ds om (from the post half up to 38) V2-4 B4 D13 प्रतिपच (D13 °पेच) ने (V2 °चै V4 °हि) (for प्रति विचते) S̄1 Ds 11 12 तव प्रति हि° (for the post. half)]

इति हृदयसुखं निशम्य वाक्यं
श्रुतिसुखमात्मवत्ता विनीतमुक्तम् ।

प्रथितगुणायशा गुणैर्निशिटः
परमक्रपिः परमं जगाम हर्षम् ॥ ३९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे सप्तदशः सर्गः ॥ १७ ॥

१८

तच्छ्रुत्वा राजसिंहस्य वाक्यमद्भुतमित्तरम् ।
हृष्टरोमा महातेजा निश्वाभिनोऽप्यभाषत ॥ १
सदृशं राजशार्दूल तनैतद्भूमि नान्यतः ।

महानिंशप्रवृत्तस्य वसिष्ठ्यपदेशिनः ॥ २
यत्तु मे हृद्गतं वाक्यं तस्य कार्यस्य निश्चयम् ।
कुरुष्व राजशार्दूल भन सत्यप्रतिश्रयः ॥ ३

—S₁ १ V B D₅ 10-13 om 38°-39 D₉ om 38° D₁₄
om 38° except कर्ता —^d) D₂: ३७ भागवन्मम (for हि
भवान्मम) —After 38 Dt D₄ ६ ३ 11 S 1ms

559* मम चायमनुप्राप्तो महानभ्युदयो द्विज ।
तवागमनं कृत्वा धर्मश्चानुत्तमो मम ।

[For 1ms see below —(I 2) G₄ M₄ [आ]गमन
Dt D₆ ६ दिन G₂ M₂ [उ]त्तम (M₂ 'म') M₂ damaged
(for मम)]

—After 1 7 D₁ 1ms

560* अशमेधकल जन्म जीवित व सुवीवितम् ।

[cf 34 ⁴⁷]

39 *) Ñ V B D₉ 10 12 इदं (Ñ₁ °दृ ditto) म (V₁ 2
D₉ °मि) तिमयुर, Cg k t as in text (for इति हृदयसुख)
D₁₄ नि * * * * (for निशम्य वाक्य) S₁ D₁-3 5 7 11 12 इति
हृदयमनोनुय (D₇ °नुयत, D₁₂ °गत) वदा वै —^b) V चाभि
मुक्तम् (for श्रुतिसुखम्) V₂ D₂ आभवतो (D₂ °त), Cg t as
in text (for 'वता) V₃ B₂ 4 D₁₀ युक्त (for उक्तम्) S₁
D₁-3 5 7 11 12 नरापिनामिहित (D₅ °*) वयो निशम्य —^c) V₂
गुणयतो S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 ततो महापिद (D₁₁ शुभमा
[sic]) Ñ V B D₁₀ M₄ गुणै (B₂ तनै [sic]) निर्निशिते (B₃
m also निशिट), Cm g k as in text (for गुणैर्निशिट)
—^d) Ñ V B D₁₀ 12 सुनिद्रुपम (V₆ °श्र), T₁ ° M₂ 3
परमपि (submetric) M₄ मुनि Cg k t as in text (for
परमक्रपि) V₆ B₄ पर (for परम) S₁ D₁ 3 5 7 9 11
सुवितमना नि (D₂ °मि) जताद त (D₇ ततो hypermetric)
नरेद्रे —D₁₃ reads 39 twice (second time as in S₁)

Colophon —Aunda name Ñ₂ D₁₀ 12 om. V (V₁
before रामायणे) B D₁₁ आदि, D₁ 3 अयोध्या —Sarga
name S₁ Ñ V B D₁-3 5 7 9-12 विश्वामित्रा (Ñ₂ B₂ D₁₀ 11
°प्र, D₁ बालकाण्डे विश्वामित्राया D₂ 7 कौशिक्या D₂
°विश्वामि, D₂ °श्रताया) गमनं (D₁ 5 12 °न) —Sarga no

(figures words or both) S₁ N₁ V₁ 4 B₁ 4 D₃ 5 12
om both Ñ₂ B₃ D₉-11 21 V₂ 23 V₃ 20 D₁ 7 16
S अष्टादश, Dt D₄ ६ ३ 11 अष्टादश 18 D₁₃ -काडे मित्रा नाम.
(dash indicates lacuna) —After colophon G₁ 2 4
conclude with श्रीरामाय नम, G₂ श्रीमते रामानुजाय नम,
M₂ श्री म

18

1 T₂ begins with श्रीरामचन्द्राय नम —^a) M₂ त
(for तच) S₁ D₂ 12 नर° (for राजसिंहस्य) —^b) D₃
महद् (for वाक्यम्) D₁₂ वाक्य * युत D₁-3 G₃ विक्रम,
D₇ -द्वर्तन, Cm g k t as in text (for निश्रम) —^c) D₁₃
दष्ट°, G₂ °रोम, Cg as in text (for हृष्टरोमा) V₁ °राज
(for महातेजा) S₁ repeats 1⁵⁰ in place of 3⁵⁰ —^d)
Ñ₂ रव°, M₂ * * पत (for ऽप्यभाषत)

स्त्र 2 Ñ V B D₁₀ 13 substitute a parallel version
for 2 20 which is given at the end of 20

2 ^b) Dt D₂ २ २ C_t तनैव, D₂ तथेत्, D₁₃ तव तद्,
M₄ तथेत्तद् (for तथेत्) C_t Cm एतत्तनैव सदृशम् । C_t
तनैवेतदुत्तरस्य वचन सदृशम् । C_t D₂ मान्यत D₂ C_t मान्यया
Cm k t as in text (for नान्यत) —^c) D₂ °कल्,
Cm k t as in text (for महानस) T₂ -प्रसुतथ —^d) S₁
D₁-3 5 7 11 13 वसिष्ठवदवनिं (D₂ °नी [sic]) T₃ वसिष्ठ
स्वोपदेशिन, Ck as in text.

3 Cf v l 2 and 20 —^a) D₁ च (for तु) D₁₁ हृदय
(for हृद्गत) S₁ D₂ 12 T₂ C_t कार्य, Ck as in text (for
वाक्य) S₁ om 3⁵⁰ repeating 1⁵⁰ in its place —^b)
D₂ M₄ वाक्यस्य, T₂ कार्यस्य; Cm k t as in text (for
कार्यस्य) D₁-3 5 7 11 13 तस्य कार्य (D₁₃ 13 वाक्य तस्य)
मिनिश्रय —^c) D₁ 2 7 कुरु लं, C_t g k t as in text (for
कुरुष्व) D₂ 12 नर°, D₁₄ (after corr sec. m as in text)
भव°, T₂ M₄ युद् (for राजशार्दूल) —^d) C_t ह-प्रनिश्रय

अहं नियममातिष्ठे सिद्धचर्यं पुरुषर्षभ ।
 तस्य विन्नकरो द्वौ तु राक्षसौ कामरूपिणौ ॥ ४
 व्रते मे बहुशचीर्णे समास्यां राक्षसाग्निमौ ।
 मारीचश्च सुबाहुश्च वीर्यवन्तौ सुशिक्षितौ ।
 तौ मांसरुधिरौघेण वेदिं तामभ्यवर्षताम् ॥ ५
 अवधूते तथाभूते तस्मिन्नियमनिश्चये ।
 कृतश्रमो निरुत्साहस्तस्माद्देशादपाक्रमे ॥ ६
 न च मे क्रोधमुत्सृष्टं बुद्धिर्भनति पार्थिव ।

(as in text) Śi D1 ३३ ११ १२ धर्मं समनुपालय (D1 °यन्, D11 °यं) Ct as in text (for °)

4 Cf v1 2 and 20 —^a Śi Ds 11 12 हि यज्ञ, Cg k t as in text (for नियमम्) Śi Ds 11 12 M३ क्षातिष्ठ, Cm g k t as in text (for क्षातिष्ठे) —^b Dt Ds ३ सिध्यर्थं, D1 सिध्यर्थं, Cg t as in text (for सिद्धवर्षं) Ds ३ ७ कचिकाल नृपोत्तम —After 4^{ab}, D11 ins 1 6 of 566* —^c D11 त * (for तस्य) Śi D1-३ ३ ११ १२ मे, M३ om (for तु) —^d T2 reads sup lin sec m सौ in राक्षसौ M३ कामरूपि*

5 Cf v1 2 and 20 Śi Ds 12 om 5^{ab} G३ M1 read 5^{ab} after 5^{cf} M३ transp 5^{ab} and 5^{cd} —^a Dt Ds ३ T1 २ Ct °तु, G1 २ व्रत (sic) मे, G३ व्रत मे, M३ व्रतेन, Ck as in text (for व्रते मे) T1 G1 द्वाग्निं, G३ तीर्णे, Cg k t as in text (for चीर्णे) D1-३ ७ बहुशो वितते (D३ ७ विदिते, D३ विदिते)तस्मिन् —^b D1-३ ७ ममास्ता, D३ समासौ G३ ३ सप्रासौ, M३ समाते, Ck t as in text (for समाहा) D1-३ ७ M३ °धर्मौ, D३ °बुधौ (for राक्षसाग्निौ) —For 5^{ab}, D11 subst 1 7 of 566* and reads before 4^{cd} D1-३ ७ ११ १२ G३ M३ om T1 reads inf lin 5^{cd} —^d Śi Ds 11 १२ तस्मिन्तौ राक्षसा (Śi पुरुषा)धर्मौ, D३ ६ T३ यज्ञविक्रमौ तु लौ (D३ with hiatus उभौ) —After 5^{cd}, T३ M३ ins

561* पौलस्त्यराक्षसेन्द्रेण सदृशौ घोररूपिणौ ।
 [No comment —M३ राक्षसौ (for पौलस्त्य)]
 —^a D३ स (for तौ) —^b D३ T३ वेदिकाम्, D३ वेदिं ताम् (for वेदिं ताम्) —For 5^{cf} Śi D1-३ ३ ११ १२ subst

562* तावभ्यविरता वेदिं मासेन रुधिरण च ।
 [Śi तावेत् D३ तावेत् D३ ७ तावत् (for तावभ्यविरता) D11 वेदिं (for वेदिं)]

6 Cf v1 2 and 20 —^a Śi अयं, D३ अवधूयेते (sic) (for अवधूते) D1 °पूते (for तथाभूते) —^b D7 नि * म (for नियमं) Śi D1 ३ ३ ११ वितरते, Cm g t as in text Ck निश्चिते (for निश्चये) —For 6^{ab}, D11 subst 1 9 of 566* —^c D1-३ ७ चर्यं, M३ क्रतु (for कृत) G३ निरुत्साह, M३ निराहारत् (for निरसाहत्) —^d Śi

तथाभूता हि सा चर्या न शापस्तत्र मुच्यते ॥ ७

स्वपुत्रं राजशार्दूल रामं सत्यपराक्रमम् ।
 कारुण्यधरं शरं ज्येष्ठं मे दातुमर्हसि ॥ ८

शक्तो ह्येष मया गुप्तो दिव्येन खेन तेजसा ।
 राक्षसा ये निकर्तारस्तेषामपि विनाशने ॥ ९

श्रेयश्चास्मै प्रदास्यामि बहुरूपं न संशयः ।
 त्रयाणामपि लोकानां येन ख्यातिं गमिष्यति ॥ १०

D३ ३ ३ ११ १२ अ (Śi ड)पा (D३ before corr यदा)क्रम, D1 ३ °क्रमा (D३ °म)त्, T३ G३ ३ M३ अप, Cm g k t as in text (for अपाक्रमे)

7 Cf v1 2 and 20 —^a D1३ तत्र (for न च) D11 G३ M३ °सुरसृष्ट, M३ क्रो * * स्वष्टं, Ck t as in text (for क्रोधमुत्सृष्ट) Śi न च क्रोध समुत्सृष्ट, D३ न चक्राम तदुत्सृष्ट —^b D7 पार्थिवं, M३ reads inf lin sec m (for पार्थिव) —^c M३ दीक्षा (for चर्या) Śi D1-३ ३ ११ १२ तथाभूत हि तस्मिन्, Cg k t as in text (for °) —^d D३ reads ७^d in marg Śi Ds 11 १२ कोप (D३ °*)स् (for क्षाप्त) Śi D1-३ ३ ३ ११ १२ तस्य (D३ °ज as in text) विद्यते, Cg as in text (for तत्र मुच्यते) Cg Ck तत्र तस्या चर्याया शानो न विमुच्यते न विक्रियते । Cg —After 7 Śi D1-३ ३ ११ १२ ins 1 १२ १४ of 566*

8 Cf v1 2 and 20 —^a D1 सुपुत्र, D३ सपुत्र, D11 स्व पुत्र, Cg k t as in text (for स्वपुत्र) —^b Śi Dt Ds ३ ३ १२ वीर (for दूर) —^c D३ प्रष्ट (for ज्येष्ठ) Śi D1-३ ३ ११ १२ स्व, D11 त (for मे)

9 Cf v1 2 and 20 —^a D३ ११ दाम्ने, D३ दाम्नेति (for शक्तो हि) D३ [प]ष्ट (for [प]त्) —^b D३ दैतेन? (sic) D३ दिव्येनाक्षेण, M३ सहजेन च (for दिव्येन खेन) —^c Śi D1 ३ ३ ११ रक्षसा, D३ ३ ३ ३ ११ राक्षसा (for राक्षसा) Śi अयि, D1 २ ३ ११ सेपि, D३ ३ ३ ११ सेपि नेतासृष्ट, D1३ M३ ये पं, G३ ३ ३ ११ विप्रकर्तारो, all comm as in text (for ये विकर्तारः) —^d G३ M३ ये तेषां च, Cm k t as in text (for तेषामपि) Śi D1-३ ३ ३ ११ १२ विनिग्रहे (Śi °ह), Ck t as in text (for विनाशने)

10 Cf v1 2 and 20 —^a D1 gloss (m) अक्षदान लक्षण श्रेय (for श्रेयश्च) Śi D1 ३ ३ ११ १२ प्रव (D11 °ह)क्यामि G३ ३ ३ ११ प्रचक्षामि, Ct as in text (for प्रदास्यामि) —^b M३ * * रूप (for बहुरूप) Śi असदाय, D1-३ ३ ३ ११ १२ अमत्सर, D7 अमन्सृष्ट (sic) (for न सदाय) —^c Śi Ds 12 °रामो, D1 °राम (marg येनासत्यो also) D३ ३ ३ ३ ११ येनाज्ञेयो, D7 जेतान्ज्ञेयो, D11 तेना * *, G३ M३ एवं, M३ °ल्यातो, Cg t as in text (for तेन ख्यातिं) Śi D1-३ ३ ३ ११ १२ M३ भविष्यति (for गमिष्यति)

न च तौ राममासाद्य शक्तौ स्यातुं कथंचन ।
 न च तौ राघवादन्यो हन्तुमुत्सहेते पुमान् ॥ ११
 वीर्योत्सिक्तौ हि तौ पापौ कालपाशप्रयं गतौ ।
 रामस्य राजशार्दूल न पर्याप्तौ महात्मानः ॥ १२
 न च पुनकृतं खेहं कर्तुमर्हसि पार्थिव ।
 अहं ते प्रतिजानामि हतौ तौ निद्धि राक्षसौ ॥ १३
 अहं वेमि महात्मानं रामं सत्यपराक्रमम् ।

वसिष्ठोऽपि महातेजा ये चेमे तपसि स्थिताः ॥ १४
 यदि ते धर्मलामं च यशश्च परमं भुवि ।
 स्थिरमिच्छसि राजेन्द्र रामं मे दातुमर्हसि ॥ १५
 यद्यभ्यनुज्ञां काकुत्स्थ ददते तव मन्त्रिणः ।
 वसिष्ठप्रमुखाः सर्वे ततो रामं विसर्जय ॥ १६
 अभिप्रेतमसंस्कृतात्तजं दातुमर्हसि ।
 दशरात्रं हि यज्ञस्य रामं राजीवलोचनम् ॥ १७

11 Cf v1 2 and 20 —^a) Śi D: 3 5 7 9 12 ते (for तौ) T₂ (sup. *lin sec m* also as in text) चेमौ (for च तौ) D₇ राम * साद्य —^b) Śi D: 1-3 5 7 9 11 12 M₂ स्यात् दक्षा (D₁ 11 M₂ "वै" वि transp) (for शक्तौ स्यात्) —^c) M₂ om n G₂ M₂ हि (for च) Śi D: 12 तेप च रामाद्यान्यो वै, D₁-3 7 9 तेप च (D₂ वै) नान्य काकुत्स्थाद् (D₂ "त्स्य) D₁₂ तयोश्च रामाद्यान्यो वै —^d) Śi D: 1 (m without brackets gloss हतु चैताद्) -3 5 7 9 11 12 योदुम्, Ck as in text (for हन्तुम्)

12 Cf v1 2 and 20 —^a) Cm g वीर्योत्सिक्तौ (as in text) T₂ पादौ (for पापौ) Śi D: 3 5 7 9 12 वीर्योत्सिक्ता हि ते (Śi स्ते, D₂ तौ [sic]) पापा —^b) Śi D: 3 5 7 9 11 12 कालशरोपमा (Śi D: 12 "दसमा, D₁ "तेपमौ, D₁₂ "दसमौ) रणे (Śi जये), M₂ कला कोटिमपि प्रभो, Cg as in text (for^b) —^c) G₁ 3 नर^c, M₂ लोकरामस्य (for राजशार्दूल) —^d) T₂ पर्याप्तौ (for पर्याप्तौ) D₁ रणानिरे (for महात्मान) Śi D: 3 5 7 9 12 न सहिव्यति (D₁ "व्यत) सायकाद् D₂ सहिव्यति च सायकाद् D₁₂ सहिव्यते न सायकाद्

13 Cf v1 2 and 20 —^a) D₇ [अ]त्र (for च) Śi D: 12 D₂ 5 G₂ M₁ Ck t गर्त, Cm g as in text (for पुनकृतम्) —^b) G₁ "महंथ, M₂ क * * हंसि (for कर्तुमर्हसि) —After 13^{ad} M₂ ins

563* दशरात्रस्तु यज्ञश्च तस्मिन्नामेण राक्षसौ ।
 हन्तव्यौ विप्रकर्तारौ मम यज्ञस्य वैरिणौ ।

[No comm.]

—^d) Cm g t हतौ (as in text) D₂ missing तौ Śi D: 11 12 हलाचं राक्षसाद्यो, D₁ 3 7 9 हतानाम्निद्धि राक्षसात्

14 Cf v1 2 and 20 —^a) Śi D: 1 3 5 7 G₁ M₂ वेद, D₂ ते वेद (hypermetnc) Cm g k as in text (for वैरि) T₂ महात्मा (ditto) ज्ञान —^b) Śi D: 3 5 7 9 11 12 M₂ राजीवलोचन, Cg as in text (for सत्यपराक्रमम्) —^c) Śi D: 2 5 7 9 11 12 "ष्टश्च, D₂ "ष्टस्य, D₄ "हो हि, Cg t as in text (for वसिष्ठोऽपि) D₁₂ महोत्सेवा (sic) (for महातेजा) —^d) Śi D: 1-3 5 7 9 11 12 [अ] ज्ये, D₄ [ह] ह, T₂ से, Cg as in text (for [ह]मे) D₂ ह * * ति (for तपसि) D₁

(marg) योय यद्दह एव च also = the post half of l 28 of 566* —For 14^{ad}, M₂ subst 1 28 of 566*.

15 Cf v1 2 and 20 —^a) Śi D: 3 5 7 9 11 12 श्लेष (D₁ "प) र, D₄ T₂ G₁ 3 M₂ 4 श्यामश्, Cg k t as in text (for श्याम) D₁ D₂ 9 तु (for च) —^b) Śi D: 9 12 मनश् (for यशश्) Śi D: 3 5 7 9 11 मन (Śi D: 9 यदा) वि स्थित, D₁₂ पदयति स्थितु (sic) (for परम भुवि) —Śi D: 3 5 7 9 11 12 M₂ om 15^{ad} —^c) D₄ T₂ (after corr *inf lin sec m* as in text) G₁-3 Cg स्थितम् Ck स्थितम्, Ct as in text (for स्थितम्) M₂ हृच्छामि, Ck t as in text (for हृच्छसि)

16 Cf v1 2 and 20 Śi D: 1 3 5 7 9 11 1- M₂ transp 16 and 17 M₂ reads 16 after 18 D₁ (*sec m*) reads 16^a-17^b in marg —^a) D₂ यद्वा (for ददि) D₄ Cg शनुयज्ञां, T₂ (sup. *lin sec m* also as in text) G₂ 3 M₂ 3 Ck [अ]भ्यनुज्ञा, Ct as in text (for [अ]भ्यनुज्ञा) D₂ repeats का wrongly T₂ 2 राभेन्द्र (for काकुत्स्थ) —^b) Śi D: 5 11 12 ददति, D₂ ददाति, D₂ कुर्वत, Cm as in text (for ददते) D₂ ददति ते च राघव (sic) —For 16^{ab} M₂ subst 1 33 of 566* —^c) M₂ राम (for सर्वे) —^d) D₄ राघव मे (for तवो राम) M₂ तवो मे दातुमर्हसि

17 Cf v1 2 and 20 Śi D: 3 5 7 9 11 12 M₂ transp 16 and 17 D₁ reads 17^{ab} in marg —^a) Śi D: 11 12 महाबाहुम्, D₁ (gloss in marg शनुयत्र विना एकाकिनमित्यर्थ) -3 9 (after corr as in text) G₁ असयुक्तम् (D₂ "क्ता) all comm as in text (for अससक्तम्) D₂ अभिप्रेतसमायुक्तम् —^b) D₂ स्वाप्तात्, D₂ आहामात् (sic) T₂ राम मे, Cg as in text (for आत्मन्) Śi D: 3 5 7 9 11 12 मोक्षम्, Ck as in text (for दातुम्) —^c) Śi D: 3 5 7 9 11 12 "रागेण, M₂ द * * र, Cr k as in text (for दशरात्र हि) D₁ 3 7 यद्वा स. Cg k t as in text (for यज्ञस्य) —^d) Śi D: 3 5 7 9 11 12 यस्मिन् (Śi D: 12 विप्रान्, D₁₂ विप्रौ) रामेण राक्षसा (D₁₂ "वै) —For 17^{ad} M₂ subst 1 31 and cont 1 32 of 566* —After 17 Śi D: 3 5 7 9 11 12 ins 1 2 of 563* with all nominative duals changed into plurals (except 12 D₁₂) and Śi D: 11 12 राजशार्दूल (for विप्रकर्तारौ)

नात्येति कालो यज्ञस्य यथार्थं मम राघव ।
 तथा कुरूप्य भद्रं ते मा च शोके मनः कृथाः ॥ १८
 इत्येवमुक्त्वा धर्मात्मा धर्मार्थसहितं वचः ।
 निरराम महतेजा विश्वामित्रो महामुनिः ॥ १९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे अष्टादशः सर्गः ॥ १८ ॥

इति हृदयमनोपिदारणं
 मुनिवचनं तदतीनं शुश्रुवान् ।
 नरपतिरगमद्भयं मह-
 द्बुधयितमनाः प्रचचाल चासनात् ॥ २०

18 Cf v1 2 and 20 —^a) D₂ नान्येति, D₉ अत्येति (for नान्येति) D₂ काल (sic) (for कालो) S₁ D₁ ३ ५ १ 12 M₄ कालज्ञ, D₇ कालस्य, D₁₁ कालज्ञै (sic) Cg k t as in text (for यज्ञस्य) —^b) S₁ D₁ 12 यथा मे D₁ यथार्थ (sic), Cg k t as in text (for यथाय) S₁ D₁ 12 बहु (for मम) M₄ यथा यज्ञस्य मेनय —^c) D₃ कु+व्व, M₄ [अ] जु कुरु (for कुरुव्व) G₁ राजेन्द्र (for भद्रं ते) —^d) D₄ [अ] ति (for च) —After 18 M₂ reads 16

19 Cf v1 2 and 20 —^a) D₃ धर्मात्म (for धर्मार्थे) —^b) M₂ विर ** (for विरराम) —^c) Dt D₆ ९ मति, G₁ ३ M₂ वृषि (for महामुनि) —After 19 Dt D₃ ६ ९ १ 14 S Cg k t ins

564* स व निराशय राजेन्द्रो विश्वामित्रवच शुभम् ।
 शोकेन महताविष्टश्चाल च मुमोह च ।
 लब्धसन्नस्ततोऽप्याय व्यपीडित भयान्वित ।
 [Ck comm on l 3 only —(1 X) Ct does not comment on l 1 X T₃ सर्व (for स त) —(1 1) D₄ १ 14 S Cg शोकमभ्यागमत्प्रीज (for the prior half) D₄ १ 14 S Cg om from the post half of l 2 up to the prior half of l 3 —(1 3) D₉ T₂ निपीडित (T₂ ०दत) T₃ न्यपीन Cg (as above) (for व्यपीडित) M₄ विपन्नद च तत्तन (for the post half)]

20 ^a) D₄ ६ ९ (changing the metre) इति स (for इति) —^b) G₁ तदि * च (for तदीय) D₁ ३ २ M₄ स तथा (D₁ तमयो, M₄ च तथा) विमुमुशुवान् —^c) Dt D₁ 4-6-9 T₂ ९ G₁ M₄ [अ] जनय (for [अ] गमद्) D₁ 4 G₁ M₂ महासा Cr m gp as in text (for महद्) Dt D₄ ६ ९ 11 T₂ महान् (D₁₁ ततो) महात्मा, D₁ 7 * ९ मना, D- ३ ९ T₃ G₁ M₄ महामना (for भय महद्) M₂ (after corr inf lin sec m as in M₂) नरपतिरभवन्महा महा मा —^d) D₁ ३ १ ९ * मति all comm as in text (for व्यथितमना) D₃ प्र * चाल (for प्रचचाल) D₇ १ १ यामनाद्, D₁ 14 T₂ (before corr sec m as in text) : G₁ दासनात्, Ck t as in text (for चामनात्) Cg अतीय अर्यथं । व्यथितमना । महान् कुलेन महान् । विचचाल मुमुह्येयं । महर्दिनि पाठे महर्दर्यथं व्यथितमना अतीय विदारणमिति सन्नय, Ct महाहरपति सार्यभौम इति यावत् । महात्मा महावुदि व्यथित मना मुहूर्तिवित्त अववत् । अववत्पुनराव च आसनात्प्रचचाल च - - 1 Cg —For 20 D₁₁ subst 1 37-38 of 566* —For 20 S₁ D₃ 11 subst, while D₁ 13 ins after 1 40 of 566*

565* इत्येवमुक्त्वा निरते मुनीन्द्रे
 जगाद् भूयो रघुवशाकेतु ।
 वक्ष स्थल दन्तमयूखजालै
 ह्यारिखलीरग्न्यभि व प्रकुर्वन् ।
 [(1 3) S₁ D₁ 12 वय-रथले —(1 4) S₁ D₃ हारवली]
 —For 2 20 N̄ V B D₁₀ 13 subst
 566* (2^{0a}) सद्य राजदातृल त्वयितद्वान्यमीरितम् ।
 (2^{0d}) सौरि वशोऽभिजातेन वसिष्ठवशवर्तिना ।
 (3^{0a}) यस्तु मेऽभिमत कामस्त्वत्त प्राप्तुमभीक्षित ।
 (3^{0d}) यदुद्दिश्यागतश्चास्मि कार्यं तच्छूयतामिति ।
 (4^{0a}) यज्ञसिद्धिकर किंचिदासित्यतोऽस्मि महद्भद्रम् । [5]
 न श्रोद्धस्य मया तत्र कस्यचिद्वि भूयते ।
 (5^{0a}) व्रते चाप्यसमाप्ते मे यज्ञो राक्षसधर्मो ।
 (5^{0d}) वेदीमन्थेव तरसा रुधिरिगन्धवर्षताम् ।
 (6^{0a}) अग्निभूतोऽसकृत्तान्यामह नियमयत्रित ।
 (6^{0d}) अयकम्याश्रमात्तस्माद्द्रष्टु वामभ्युपागत । [10]
 (7^{0a}) न हि मे श्रोधमुल्लूहं क्षम तत्र कथचन ।
 (7^{0d}) इंद्रशी यज्ञदीक्षासी मम तस्मिन्महाव्रतौ ।
 त्वप्रसादादिक्रिणेन प्रापयेय क्रियाफलम् ।
 आतुमर्हसि भामार्तं शरणाधिन्मागतम् ।
 (8^{0a}) तयोस्तु प्रतिवेदार राम सत्यपराक्रमम् । [15]
 (8^{0d}) दातुमर्हसि मे तत्र रक्षार्थमभितौतयम् ।
 (9^{0a}) दानो श्रेय मया शुभ सद्व्रजे च तेनसा ।
 (9^{0d}) निदन्तु समरक्षार्थी स्रष्टारमपि रक्षसाम् ।
 (10^{0a}) विवे चास्मै प्रयच्छामि तेषोऽवलमयन्विते ।
 (10^{0d}) प्रयाणामपि शोकाणा येनाज्ञेयो भविष्यति । [20]
 (11^{0a}) न च तौ राममायाच दासौ स्थातु नरासना ।
 (11^{0d}) हन्तु चैनौ न कावुः स्थादन्व उ सहेते पुमात् ।
 (12^{0a}) तौ तु कीर्त्यवलोऽन्मत्तो कालचर्यो दुरासदौ ।
 (12^{0d}) रामाखवरनिर्दोषी दायिव्येते हतौ युधि ।
 (13^{0a}) भवे चैव स्वया काया राम प्राणि वधेचन । [25]
 (13^{0d}) अहं ते प्रतिजानामि पानितौ विद्धि राक्षस्यौ ।
 (14^{0a}) वेद्यमोघय राममर्हं सत्यपराक्रमम् ।
 (14^{0d}) वसिष्ठश्चापि वेदैर्न योऽयं यदह एव च ।
 (15^{0a}) यदि धर्मयत्नोऽभमभिगम्यन्ति पाथिय ।
 (15^{0d}) ततो राम प्रयच्छेत् यदि वा श्रद्धावति ने । [30]
 (17^{0d}) दशाराग्य मे वशो भविता यत्र राक्षसो ।
 हन्यस्यी तत्र पुत्रेण रामेणाद्भुतधर्मण ।
 (16^{0a}) यदि मेऽप्यनुनासं न मुरपत्त नराधिप ।
 (16^{0d}) वसिष्ठमनुगा सर्वं ततो रामे विगर्षे ।
 (18^{0a}) नाप्यति काल कालज्ञ यथा यज्ञस्य मेऽन्य । [35]

(18^{ad}) तथाऽपि कुरु भद्र ते शकृद्वा मा च पार्थिव ।

{ इति हृदयविदाण तदानीं
मुनिवचन तद्वयो स शुश्रुवात् ।
20 नरपतिरभवत्तो महात्मा
व्यथितना प्रचवाल चासनात् । [40]

[Though S₁ D₁-3 5 7 9 11 M₆ are not included in the subst group their variants are given here along with others as some lines of the subst group occur in them as ins or subst —(1 1) V₃ ईदस (for सदस) B₄ इवित (for ईरितम्) —(1 2) N₂ V₂ D₁₃ सौरवद्य (V₂ °द्ये), V₁ B₃ (m also as above) 4 सौरदेवो, B₁ (m also) सूर्यवेद्ये (for सौर वेद्ये) V₁ ते is repeated wrongly in अभिजातेन V₃ सद्, B₁ *द (for -वद्) —(1 3) V₂ त्र (for द्व) D₁₃ [5] भित्त (for [5] भित्त) V₄ प्रापय् B₁ प्रास (for प्रासुम्) V₂ पित्त, B₁ इतिपित्त (for अनीपित्त) —(1 4) V₁ तद् (for वद्) V₂ ३ भूनाम्, B₄ भूनाम् (for अनाम्) D₁₃ मम (for इति) —(1 5) V₄ आ *तोसिभ (for आसिभोसिभ) V₁ महाद्भुत V₄ महद्भुत, B₂ D₁₃ महामन (for महद्भुतम्) V₃ आरिभयो महद्भुत (for the post half) —After 4^{ad}, D₁₁ ins 1 6 —(1 6) V₁ क्रोद्ध * (for क्रोद्धव्य) V₂ त्वया, D₁₁ भवेत् (for मया) V₂ भूरि * V₃ *भूति D₁₁ वैव * D₁₃ दीक्षितेन वे (for सुवि भूयेते) —For 5^{ad}, D₁₁ subst 1 7 —(1 7) D₁₃ वषे (for वने) D₁₀ वैव (for चापि) D₁₃ समाप्ते (for [अ] समाप्ते) V₁ वे (for मे) D₁₁ पापकारिणी (for राक्षसाणी) —(1 8) V₂ यत्न (for वेदीय) B₄ अन्वे * (for अभ्येत्) B₂ [अ] य * (for [अ] य्य वर्तताम्) —For 6^{ad} D₁₁ subst 1 9 —(1 9) D₁₀ तथा (for अस्तद्) V₁ तावद्, D₁₀ ता * (for ताभ्याम्) D₁₁ तस्मिन् (for अद्) V₁ *यिन V₂ नदित्त V₃ B₁ भयिन D₁₁ विलसे (for अथित) D₁₃ नियनमारिधत् —(1 10) N₂ D₁₀ 13 अनां V₂ उय * (for अयक्य) N₂ V₃ B₄ D₁₀ अयु (D₁₀ स्तु) पाणय V₁ अ * D₁₃ अयु * (for अयुपायतम्) —(1 11) V₂ न दि क्रोच सनुच्छद् (for the prior half) V₃ B₁ समय (for क्षय) B₂ न किचन (for कचचन) —After 7, S₁ D₁-3 5 7 9 11 13 ins 1 12 14 —(1 12) V₂ तादृशी (for ईदृशी) S₁ D₁-3 5 7 11 द्या सा D₉ द्या च D₁₃ ह्यायं (for यद् द्याणी) N₁ V D₁₃ तत्र D₉ [प] जस्मिन् (for तस्मिन्) D₁₁ तनां (sic) (for महाननी) —(1 13) D₁₁ स्वभ्रमा *द (for स्वभ्रमात्) D₁ प्रायेण D₇ 7 प्रायथा दि (for प्रायेण) —(1 14) D₁₃ पातुम् (for कतुम्) S₁ D₁₃ 13 राजन् (for आर्ण) S₁ N₂ B₃ (m also as above) D₁₀ 13 दुराणयन् (for दुराणयन्) —(1 15) N₁ V₂ 2 B₄ त (V₁ त) वेत्स (for ह्योरु) V₂ 3 B₄ *पार्थ (for प्रतिपदाः) V₁ दुः * V₂ *वचय (for स्वराप्रवन्) —(1 16) B₂ जिय (for तत्र) —(1 17) V₁ [5] नि (for दि) V₁ 15 वरपास्त (for मया युष्) V₁ १५ वेभमा (for दन्मा) —(L 18) V₁ तिन्तु (for निदन्तु) V₃ अन्व (for सन्) V₄ दन्तात् (for अन्तात्) —(1 19)

N₂ V₁ B₃ (m also as above) D₁₀ प्रदासयामि (for प्रयच्छामि) —(1 20) V₁ D₁₀ °जयो V₂ अप्रभृष्यो, V₄ येन बध्द्यो (sic), B₂ याभ्या भेयो D₁₃ जयार्थे यो (for वेनायेयो) —(1 22) B₃ (m also) छेत्तु (for हन्तु) N₂ च ती V₁ B₁ चेमौ V₂ एतो V₄ तौ वे (for पैती) D₁₃ तेषां च नान्य कातुस्पाद् (for the prior half of 11° in D₇) D₁₃ योद्धुम् (for अय) V₂ तत्सद्वते (for उत्सद्वते) —(1 23) D₁₃ च (for तु) V₂ मुतासौ (sic) (for दुरासौ) —(1 24) V₁ निद * (for निदयो) V₁ ह्यौषधि (sic) (for ह्यौ युधि) —(1 25) V₁ भिन्ने, V₂ सीतिने वे V₄ भिन्नेत्वे B₂ *वैव (for सीने वैव) V₃ कदाचन (for कचचन) —(1 26) V₁ 3 B₁ 2 (B₃ m also as above) तौ (for ते) —(1 27) V₂ वेद्यमेय (for वेद्ययोय) —For 14^{ad}, M₆ subst 1 28 —(L 29) V₂ B₄ चर्म (for पर्म) D₁₃ रायव (for पाथिव) —(1 30) B₄ [प] न (for [प] क) V₃ न (for वा) N₁ *दधासि * V₁ *दधासि मे (sic) V₃ [अ] श्रधासि, V₄ श्रधा * * B₄ *वै (for श्रधासि मे) —For ins see below —For 17^{ad}, M₆ subst 1 31 —(1 31) V₂ दशरथि च (for दशरथेण) V₃ D₁₃ त्रस्प मे and यज्ञो —M₆ ins 1 32 after 17 —(1 32) V₂ वरि (for तव) —M₆ subst 1 33 for 16^{ad} —(1 33) V₂ 4 D₁₀ M₆ [र] मे (for मे) M₆ [अ] भि (for उभि) V₂ च (for ते) V₁ 4 जनापि (V₄ °प) (for नतापि) —(1 34) V₂ तदा (for ततो) D₁₃ विसर्ग (sic) (for विसर्गव) —(1 35) V₁ B₃ नाम्नेनि (for नाथेति) V₁ काच च (for काळत्) B₃ marg. क्या यज्ञ 11 यथा कयत्स —(1 36) N₁ [अ] ज्जु * * V₃ [अ] ज् दुश् B₁ त्व दुश् (for [अ] ज्जु दुश्) V₄ अदस्ते (for मद् ते) V₁ [अ] ज् (for च) V₂ न शक्तिश्राव V₃ B₃ 4 D₁₀ मा शक्तिश्राव (by transp) V₄ मा शक्तिश्रा कदाचन (for the post half) —For 20 D₁₁ subst 1 37 38 —(1 37) N₁ V₁ B₂ तदा V₂ तु तदा (hypermetric) V₃ D₁₁ तदा वे (for तदानीं) —(1 38) N₂ तभा * V₂ वितव च V₄ च ततश्च B₁ स तदा तु B₄ तदा न D₁₁ सततोश्च (for तदयो स) V₂ मुनिवचन स तथा नियत्य दीन V₃ मुनिवचन स यवार्थे क्षुणयत् —(1 40) V₃ प्रचचार (for प्रचवाल) B₃ चामनाथ B₄ आतनात् (with hiatus) (for चामनात्) —After 1 40 D₁₃ ins 565*] —After 1 30 B₂ ins

567* विना रामेण सकाये न च सिद्धिमैवप्यति ।
Colophon —Kunda rane S₁ N₂ D₁ 10 om V B D₁₁ आदिकाण्डे, D₃ अयोप्याकाण्डे —Sarga name S₁ N₁ V B D₁ 10 10-12 विधानियवाय (V₁ °य गानने), D₇ 7 कौशिक-पाश्वयं D₉ विश्वामित्रागमो —Sarga no (figures words or both) S₁ N₁ V₁ 4 B₄ D₃ 5 11-13 om N₂ B₂ 3 D₉ 10 22 V₁ 24 V₂ 21 D₇ 17 D₈ अष्टादशम् ; D₉ 14 15 2 2 4 M₁ एकोनविंशत, T₉ एकोनविंशतिसप्त, G₃ M₂ एकोनविंशति (M₂ 4 °दन्), D₁ एकोनविंशतिसप्त 19 D₂ 9 एकोनविंशत 19 D₁₃ ह्यार्यो रामा-बालकाण्डेनियनाम् (dash indicates lacuna)

तच्छ्रुत्वा राजशार्दूलो विश्वामित्रस्य मापितम् ।
 सुहृत्तमिव निःसंज्ञः संज्ञावानिदमब्रवीत् ॥ १
 ऊनपोडशवर्षो मे रामो राजीवलोचनः ।
 न युद्धयोग्यतामस्य पश्यामि सह राक्षसैः ॥ २
 इयमक्षौहिणी पूर्णा यस्याहं पतिरीश्वरः ।
 अनया संयुतो गत्वा योद्वाहं तैर्निशाचरैः ॥ ३
 इमे शूराश्च विक्रान्ता भूत्वा मेऽस्त्रविशारदाः ।
 योग्या रक्षोगणैर्योद्धुं न रामं नेतुमर्हसि ॥ ४

19

1 T₂ begins with श्रीरामः शरणं मम. V₂ wrongly transp. 1—6th before I. 20. 1. —^a N̄ V B D₁₀ 13 M₄ व्यथितो राजा (for राजशार्दूलो). —^b N̄ V B D₁₀ 13 M₄ विश्वामित्र (M₄ °त्रो)वचस्तदा. —^c S₁ D₂.11 12 आसीद्विश्वेष्टः; N̄ V B D₁₀ 13 M₄ इव निश्चेष्टो; all C_s इव (Ck एव) निःसंज्ञः (as in text) D₁—7 वभूव विमनाः प्रस्तः (D₁ सद्यः). —^d S₁ D₁—3 5 7 9 11 12 स दीनम् (for सहायम्). N̄ V B D₁₀ 13 M₄ प्या (M₄ भू)त्वेदं वाक्यं (V₂ इद as in text)मब्रवीत्; T₂ विश्वामित्रमब्रवीत्; Ct as in text (for ^d).

2 ^a S₁ N̄ V B D₁.3 5 7 10 11 13 M₄ [S]यै; C_g as in text (for मे). D₂ ऊनपोडशवर्षोय (sic). —^b N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄ अक्रु (V₁ °ष्ट)तास्त्र मे सुतः. —^c G₄ स (for न). S₁ D₂ 13 G₄ युद्धे (for युद्ध). S₁ चास्य; T₂ अन्य (sic) (for अस्य). —^d D₁₁ [आ]सी**^a; T₂ वश्यामि (sic) (for पश्यामि).

3 D₂ om. 3. —^a N̄ V B D₁₀ 13 M₄ त्व (D₁₃ चा) क्षौहिणी; M₂ हि* (for अक्षौहिणी). Dt D₂ 8 सेना; M₂ *र्णा (for पूर्णा). —^b all C_s यस्याहं (as in text). T₂ प्रभुर् (for पतिर्). S₁ D₁ (marg. as in N̄ also). 3 5 7 12 यस्याः पतिर्हं प्रभोः; N̄ V B D₁₀ 11 13 M₄ बलस्य मम दुर्जेया. —^c D₄ सेनया (for अनया). Dt D₂ 8 सहितो (for सयुतो) M₂ भूत्वा (for गत्वा). —^d D₄ T₂ योत्वेहं; C_g as in text (for योद्वाहं) M₂ *शाचरैः. —For 3rd, S₁ D₁ 3 5 7 11 12 subst. *

568^a तथा परिश्रुतो युद्धं दास्यामि विशिवाक्षिताम् ।

[S₁ युद्धे (for युद्ध)]

On the other hand, N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst.

569^a अनयाहं ब्रुवस्तत्र योत्स्यामि विशिवाक्षितैः ।

[N̄₁ illeg. up to वृ. B₂ तु (for [अ]ह). B₄ तेन (for तव).]

अहमेव धनुष्पाणिर्गोप्ता समरमूर्धनि ।
 यावत्प्राणान्धरिष्यामि तावद्योत्स्ये निशाचरैः ॥ ५
 निर्विघ्ना व्रतचर्या सा भविष्यति सुरक्षिता ।
 अहं तत्र गमिष्यामि न रामं नेतुमर्हसि ॥ ६
 बालो ह्यकृतविद्यश्च न च वेत्ति बलाबलम् ।
 न चास्त्रबलसंयुक्तो न च युद्धविशारदः ।
 न चासौ रक्षसां योग्यः कूटयुद्धा हि ते ध्रुवम् ॥ ७

4 ^a N̄ V B₁—3 D₁₀ 13 M₄ मतिः; B₄ अति; C_m g as in text (for इमे) S₁ D₁—3 5 11 12 हि शूरा (D₂ 3 transp.) (for शूराश्च). N̄ V B D₁₀ M₄ मे योधाः; D₁₃ बहवो; C_m g as in text (for विक्रान्ता). D₇ इमे शूर.द्विक्रान्ता (sic). —^b S₁ D₂ शस्त्रः; D₁₂ शास्त्र; T₂ मेत्रः; T₂ मेस्तु (for मेऽस्त्र-). N̄ V B D₁₀ M₄ कालांतकयमोपमा; D₁₃ भूत्वाश्च मुनिसत्तमः; M₂ °भे शस्त्रकोविद्. —D₁₃ om. 4th—6th. S₁ D₁—3. 5. 7 12 om. 4th. —For 4th, N̄ V B D₁₀.11 M₄ subst. :

570^a रक्षसां प्रतियोद्धारस्ते मया सह यान्त्विति ।

[N̄₁ स तथा (for ते मया). V₂ प्रति- (for सह). V₁ यां* 3; V₂—4 D₁₁ M₄ यांतु मे (V₂ M₂ ते); B₁ यांत्विति (for यान्त्विति).]

5 D₁₃ om. 5 (cf. v.l. 4). N̄ V B D₁₀ M₄ om. 5th. —^a S₁ D₂ 11 12 चैव; D₁—3 चैवा (D₂ °वो) (for एव). —^b N̄ V₁ 3 4 B D₁—3 5 7 10—12 प्राणा (for प्राणान्). S₁ N̄ V₁. 3 4 B D₁ 5 10 M₄ च (M₄ ह)रिष्यति; V₂ चधिर्यति; D₂ 3 7 11 भविष्यति (D₃ °व्य)ति; D₉ (before corr.) चरिष्यामि; D₁₂ चरिष्यति (sic); C_m t as in text (for चरिष्यामि). —^c S₁ N̄ V B D₁ 5 6 10 12 M₄ युष्य (S₁ V₄ M₄ °य्य)तो मे (V₄ °ति मे; D₆ °मानो; M₄ °तो न) (for तावद्योत्स्ये). V₄ B₂ M₄ निशाचराः. D₂ 3 7 योत्स्यथो (sic) मम राक्षसैः; D₁₁ युद्धं चैव भविष्यति; M₂ तावद्योत्स्यथैः.

6 S₁ D₂ 12 om. 6 D₁₃ om 6th (cf. v.l. 4) —^a D₁ 2 7 अविघ्ना; D₂ अविघ्ना (for निर्विघ्ना). N̄ V B D₁₀ M₄ अविघ्नं (N̄₁ °घ्ना) व्रत (V₁ दूत; V₄ तत्र)चर्यायात्; D₁₁ अविघ्नं प्रह्वचर्याय. —^b N̄ V B D₁—3. 7 10 11 M₄ तावत्त्व (N̄₂ V₂ °य्य; D₂ °या; D₁₁ M₄ तव तावद्-)भविष्यति. —D₂ 3 7 om. 6th. —^c N̄ V B D₁. 10 11 13 M₄ स्वयं; D₉ अत्र (for तत्र). G₂ 5 M₂ [आ]रामि (M₂ *°)व्यामि. —^d N̄ V B D₁ 10 11 13 M₄ न रामो (V₁ °राम; V₂ transp.; D₁₁ न रामो है [hypermetric]) गंतुमर्हति (B₁ °रति).

7 ^a T₂—वीर्यश्च (for -विद्यश्च). S₁ D₁—3 5 7 11 12 बालो ह्यमनीश्वरुः; N̄ V B D₁₀ 13 M₄ बालो (V₂ रामो) धमहतश्च (B₄ °वस्ते [sic])श्च. —^b G₄ स (for न). S₁ D₁. 3 5 7 12.

विप्रयुक्तो हि रामेण सुहृत्तमपि नोत्सहे ।
जीवितुं मुनिशार्दूल न रामं नेतुमर्हसि ॥ ८
यदि वा राघवं ब्रह्मव्रैतमुच्छसि सुव्रत ।
चतुरङ्गसमायुक्तं मया सह च सं नय ॥ ९

पटिर्वर्षतहस्राणि जातस्य मम कौशिक ।
दुःखेनोत्पादितश्चार्थ न रामं नेतुमर्हसि ॥ १०
चतुर्णामालजानां हि प्रीतिः परमिहा मम ।
ज्येष्ठं धर्मप्रधानं च न रामं नेतुमर्हसि ॥ ११

12 जानाति, D2 जानाति (sic) (for च वेत्ति) D7 १० ११
—After 7^{ab}, B3 ins

571* न च किंचिदिद्विजानाति राक्षसतां बलावलम् ।

—) T3 [अ]ति (for [अ]त्त) D4 विद्या, D9 शिक्षा
(for -बल) S1 D1-3 5 7 12 M4 न चा(S1 दा, D1 दा)क्षे
परमे(D5 12 M4 *क्षे परमे)युक्तो, N1 V1 2 4 B2-4 D10 न चासी
दा(V1 *दा)चतुराङ्गो, V3 न चायमखकुदालो, B1 न चाख
कुशलो **, D11 न शक्तिस्तस्य युद्धे च, D13 न शक्तिशालकुशलो
—^a) D5 12 बुद्धि, D11 व्रत (for युद्ध) —^a) S1 D1-3 5 7
11 12 [अ]ति, G4 [अ]सा, Ck as in text (for [अ]त्तौ)
T1 repeats रक्षमा —^a) S1 D1 D1-3 5-9 11 12 राक्षसा,
D4 ते भृश (for ते भुवम्) —For 7^a N1 V B D10 13
M4 subst

572* न च राक्षसयुद्धेयु धोयोऽय कृद्योषियु ।

[B4 om M4 [अ]य (for च) V2 [अ]यी M4 वै (for
57)]

8 **) G2 *युद्धो (sic), Cg k as in text (for विप्रयुक्तो).
D3 [अ]ति (for दि) N1 V B D10 13 M4 रामेणह विहीनश्च
(V4 *स्तु) —^a) D11 * हृष्टम् M2 सुहृत्तम ** उत्सहे —^a)
B4 D2 7 9 11 13 14 G4 जीवित (G4 *तान्) (for जीवितु)
D5 9 11 12 नत् (for मुनिशार्दूल)

9 S1 transp 9 and 10 N1 V B D1-3 5 10-13 read
9 after 11 M4 (om 11^{ab}) after 575 —^a) D1 यथा
हि, G1 missing M2 Ck अथ वा, Cm t as in text (for
यदि वा) M3 राघवान् (for राघव) M4 *ह्यन् —^a) D4 8
अर्हसि (for इच्छसि) D2 सुव्रत (by ditto) D11 सुम्
(for सुवत्) —For 9^a N1 V B D10 13 M4 subst

573* अदर्थं यदि नेतव्यो रामो वैष स्वया मुने ।

[M4 वैष (for यदि) B1 D13 राघ वप, B2 रामोय वै, M4 यदि
राम् (for रामो वैष) B4 महा (for लया)]

—^a) S1 D1-3 5 7 11 12 -बलोपेत, N1 V B D10 13 M4
-बलोपेत (for -समायुक्त) —D4 reads 9^a in marg —^a)
S1 D5 सार्वभौम, D1-3 7 11 *वन, D2 9 T3 G3 M3 च सहित,
D13 सार्वभौम, D14 T1 G1 2 M1 च सह (by transp) त, T2
वा सह व (for सह च त) N1 V B D10 13 M4 तदा (N1 V2
-8 B1 D13 M4 *ते) वातु मया सह, M1 मा चाभि सहित नय

10 D7 om 10 and 11 S1 transp 10 and 9 —^a)
S1 N1 V B D1-3 5 10-13 नय, Cm g k t as in text (for
पटिर्) S1 -सहखानु (for -सहस्राणि) —^a) S1 N1 V B
D1 2 5 10 13 15 G3 M4 transp जातस्य and मम N1 V B

D10 13 सामत्, D5 कौशिक, M4 सप्रति (for कौशिक) D5
मम प्राप्तस्य कौशिक —^a) Dt D4 8 T3 Ct कृच्छ्रेण, G1 3
वदेन, Cr m g tp as in text (for दु खेन) Ck Ck दु खं
मतोपवासयशदीक्षालक्षणम् । Ck D6 उत्पादित (for उत्पादितश्)
S1 D1-3 5 10 दु-खेनोत्पादितश्चेमे (D1 *क्षेमे पुत्रा [hyper
metric] D11 *क्षे*) —^a) D1 मया ते मे कथंचन, G4
रामं नेतुमिहार्हसि —For 10^{ab}, B2 D11 subst 574*

11 S1 D7 om 11 (for D7 cf v1 10) B2 transp
11^{ab} and 11^{cd} —^a) T2 च, T3 तु (for हि) —^a) G2
(before corr) प्रीत (for प्रीति) D4 (before corr as
in text) 9 पारमिका, Cg k t as in text (for परमिका)
B2 D1-3 प्रीतिरत्न (D1 *र्थत्) दि मे परा (B2 सदा, D1 पुरा),
D5 11 प्रीतिरत्न परा मम D13 प्रीति पराक ** **, T2 रामे प्रीति
परा मम, Cr m k as in text (for ^b) D11 ms 1 6 of
575* after 11^{ab} —For 10^a-11^b N1 V B D10 11 13 M4
subst (B2 D11 subst for 10^{ab} only)

574* बृद्धेनोत्पदिता पुत्रा मया चैते कथंचन ।
प्राणे त्रियतरा प्रक्षान्तमेते देववर्षिण ।

[(1 1) D1 दु खेन (for वदेन) V2 तेते B2 [ए]तेते
M4 चेमे (for चेते) —(1 2) B1 *तना (for त्रियतर) V1
मम * V2 6 यो मे M4 ममेमे (for ममेते)]
N1 V B D10 11 (reads 1 6 after 11^{ab}) 13 M4 cont D1
ms after 11^{ab}

575* एभिर्विना न जीवेषामिनि मे निश्चिता मनि ।
त्यक्त्या चान्यान्पुत्रान्मे प्राणा सप्रति मे स्थिता ।
गुणानि रामो लोकस्य स्तेमदाप्रियदर्शने ।
उदारगुणस्फुल्लमसोहृदयनन्दनम् ।
प्राणे त्रियतर पुत्रं न मे त्व नेतुमर्हसि । [5]
प्रतिपक्ष च यान्ते त्वा कृष्ण पुत्रकालस्य ।

[(1 1) D1 एभिर् (for एभिर्) —(1 2) V1 om लक्त्वा
V2 [अ]चाथ (for चान्यान्) D1 M4 अर्शिलान् (for लक्त्वा
चान्यान्) D13 प्राण (for प्राणा) D1 M4 transp रामे and
प्राणा V2 *पुत्रा D2 स* D13 *स्थित (for मे स्थिता) B4
लक्त्वा चाप्राणयोग (subnetric) D11 मुने रामे महाबाहो (for
the prior half) —(1 3) N1 गुणा* N2 V1 2 B1 4
D13 *रामो V2 B2 *राम (for गुणानि रामे) V4 ** वद (for
सोमवद) N2 V1 B1 D10 13 -वदेन B2 -वर्धन (for वर्धने)
V2 शेष मे विवन्द न V3 त्रिय प्रीतिपरवण (for the post
half) —(1 4) V2 सर्वकृष्ण D11 त्वेन गुण (for उदारगुण)
—(1 5) D11 *तम (for त्रियतर) V1 मे तु (sic) D1 11 13
राम (for मे त्व) —D1 om 1 6 —D11 ms 1 6 after

विनीर्या राक्षसान्ने च कस्य पुत्राश्च के च ते ।
 कथं प्रमाणाः के चैतावन्नन्ति मुनिपुंगव ॥ १२
 कथं च प्रतिरुनेष्वं तेषां रामेण रक्षाम् ।
 मामकीर्या बलैर्ब्रह्मन्मया वा कृत्योधिनाम् ॥ १३
 सर्वं मे शंभ भगवन्कथं तेषां मया रणे ।
 म्यातव्यं द्रुपमावानां वीर्योन्मिता हि राक्षसाः ॥ १४
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा निश्चामित्रोऽभ्यभाषत ।
 पालस्त्यवशप्रभवो रावणो नाम राक्षसः ॥ १५

म ब्रह्मणा दत्तवरुणोन्मं चाधने मृगम् ।
 महाबलो महावीर्यो रावसर्वैर्मुनिर्दृतः ॥ १६
 श्रूयते हि महावीर्यो रावणो राक्षसाधिपः ।
 साक्षादश्रवणधृता पुत्रो विश्रवमो मुनेः ॥ १७
 यदा स्वयं न यदास निमस्त्रां महाबलः ।
 तेन संचोदितो तौ तु राक्षसा मुमहाबलौ ।
 मारीचश्च सुबाहूश्च यत्रभिर्गं करिष्यतः ॥ १८

11^a.—(1. 6) V B₂ D_{10.12} M₂ [म] मि (for च). D₁₁ वन्तः. M₂ इर्या (for इण). D₁₁ बलन्. M₂ ण्यसं (for ण्यन्). V₂ माया च पुन पुन (for the post. half). M₂ reads g after 575°.—M₂ om. 11^a.—^a M₂ missing उपेष्टे. D₂.11.12 (as in text also) हि (for च). N V B D_{10.12} उपेष्टे (V₁ : ' छ) पुत्रं न मे रामे (B₂ बाण्ड) ; Dt D₂ : Ct उपेष्टे धर्मप्रधाने च.—^a D₂ om. न. N V B D_{10.12} भगवन् (for न रामे).—After 11, N V B D₁—2 10—12 read g.

12^a) N V₁ B D_{10.12} M₂ read dual in place of plural. S₁ D₁.2.5 7.11.12 हि; N₂ B₂ : D₁ तु (for च). V₂ द्वितीयौ राक्षसी तौ च; V₂ विनीर्या राक्षसा तौ च (sic).—^a S₁ D₁—2.5 7.9 12 कथं; D₁ बुवत्; G₄ च चेतके (sic); Cg k.t as in text (for च के च ते). N V B D_{10.12} M₂ पुत्रो कस्य पुत्रश्च तौ.—^a D₂ : कथिप्रमाणो (D₂ णः). T₂ हि प्रमाणश्च; all Cs as in text (for कथं प्रमाणाः). S₁ D₁.2.12 के चैते; D₂ के चैते; D₂ चैते वै; T₂ G₁—₂ M₁ के चैतान्; Cr.m. as in text (for के चैतान्). N V B D_{10.12} M₂ निप्रमाणौ (V₁ ' ञ) च कायतौ (V₂ कौ चैतौ; V₄ तौ चोभौ; D₁₂ तौ तद्वत्; M₂ ते चैतौ [sic].—^a S₁ D₂ 9.11.12 राक्षसा; N₂ B₂ D_{10.12} तद्वद्भिः V₁ : 4 B₂ 4 राक्षसी; V₂ दृष्टि त्वं; B₁ ज्ञानयोः D₁ त्वाचरच; D₂ रसंतु; Cr.m.g.t as in text (for रक्षन्ति). D₂ रक्षति मुनिपुंगवः (sic).

13^a) V₁ repeats 13^a after the first occurrence of 17^a. D₂ निः (for च).—After 13^a (first time), V₁ reads (for the first time) the post. half of 576°, then reads 17^a repeating in its proper place.—^a N V₂ 4 D₁₀ 12 तयोः; V₁ तथा; M₂ रणे (for तेषां). N V₂ 4 B_{1.2} 4 D₁₀ 12 रक्षसोः; V₁ रक्षसा; V₂ B₂ (before corr. as in N) राक्षसोः (for रक्षसात्).—^a N₂ मामकीर्यैः; D₂ संपत्तौर्ष (sic); D₁₂ मामकैश्च (for मामकैर्या). N₂ B₂ D₁₀ नैर्यैः; V₂ रणे; B₂ D₂ बले (for बलेत्). V₂ कथं च भविता युद्धं; B₂ D₁ मामकैर्यालैर्ब्रह्मन्; D₂ सावर्यैर्वा * ले ब्रह्मन्.—^a S₁ D₁₂ मायायाः; V₂ सं वया; D₁ 5 माया (sic) वा (for मया वा). N₂ B₂ 9 D₁₀ 12 'योधिनाः; N₂ V₁ 4 B₂ 'योधिना; V₂ B₁ D₂ 4 M₂ 'योधिनः (for 'योधिनात्).

14^a) V₂ त्वं; D₂ missing (for मे). D₂ त्वं सर्वं. B₂ दो* (for दोम्).—^a D₁—2 2.11.12 यथा; D₂ तथा (for कथे). D₁—2 5 7.11.12 महा- (for मया). M₂ रण. S₁ यथा ते राक्षसा मुनेः; N V B D₁₀ 12 मया तत्र कथं तयोः (V₁ तथा).—After 14^a, N V B D_{10.12} ins. :

576° यजे ते प्रतिरुनेष्वं नाम्नः कौ च तौ मुने ।
 [V₁ ब्रह्म (submetric) (for च्चे ते). B₁ 'वर्णं (for 'कथेभ्यं).—V₁ repeats the post. half here.]
 —N V B D₁₀ 12 om. 14^a—16.—^a D₂ कीर्योस्तेषु.

15 S₁ N V B D₁—2.3.7.10—12 M₂ om. 15 and 16 (for N V B D_{10.12} cf. v.l. 14).—^a D₁₂ T₁ G M₁—2 पुण्ड्रः; Cg बोल्लः (as in text).

16 S₁ N V B D₁—2 3 7.10—12 M₂ om. 16 (cf. v.l. 14 and 15).—^a G₁ ब्राह्मण. —^a D₂ रावणो राक्षसैर् (for राक्षसैर्बहुभिर्).

17 V₁ repeats 17^a here (cf. v.l. 13).—^a V₁ (both times) मया (for महा-). Dt D₂ 9.12 श्रूयते च महाराज (D₁₂ 'वीरो).—^a S₁ N V (V₁ both times) B₂—4 D₁—2 7.10—12 T₂ M₂ नाम रा (M₂ * *) क्षसः; B₁ T₂ M₂ राक्षसेभ्यः (for राक्षसाधिपः).—^a D₁₂ इतौ (for साक्षात्). D₂ 9 12 वैश्रवणो* (D₁₂ 'मण) (for वैश्रवणभ्राता).—^a D₂ 9 वैश्रव (D₂ * *) तौ; D₁₂ वि * * तौ (for विश्रवतो). D₂ 9 11 मुनेः.—For 17^a, N V B D_{10.12} M₂ subst. :

577° पुत्रो विश्रवतः द्यूरो भ्राता वैश्रवणस्य च ।
 [B₂ transp. the two halves. V₁ transp. पुत्रो and द्यूरो. V₂ इतो हि विश्रवणः (hypermetric); V₄ पुत्रो वैश्रवतः; B₁ missing (for पुत्रो विश्रवतः). M₂ साश्रव (for कृते).]

18 M₂ om 18^a.—^a Dt D₂ 9 8 G₁ 3 M₂ Ct यदा न (D₂ G₁ 3 M₂ तु) खलु, D₂ सदा तु खलु; D₁₂ यदा स्वयं; T₂ यथा; T₂ प्रधानः खलु; T₂ स यथा खलु; M₂ स चेतै खलु; Cm g.k. as in text (for यदा स्वयं न).—^a G₂ M₂ सविश्रयति; M₂ बृहद्वलः; Ct as in text (for महाबलः).—For 18^a, S₁ D₁—2 5 7.11 12 subst. :

578° न खल्वतो म्हाविरो तवाचरन्ति दुर्मतिः ।
 [S₁ D₂ तथा (for तव).]

इत्युक्तो मुनिना तेन राजोत्राच मुनिं तदा ।
 न हि शक्तोऽस्मि संग्रामे स्थातुं तस्य दुरात्मनः ॥ १९
 स त्वं प्रसादं धर्मज्ञं कुरुष्व मम पुत्रके ।
 मम चैवाल्पभाग्यस्य दैवतं हि भवान्गुरुः ॥ २०
 देनदानगन्धर्वा यक्षाः पतगपन्नगाः ।
 न शक्ता रावणं सोढुं किं पुनर्मानवा युधि ॥ २१

स हि वीर्यवतां वीर्यमादत्ते युधि राक्षसः ।
 तेन चाहं न शक्तोऽस्मि संयोद्धुं तस्य वा बलैः ।
 सबलो वा मुनिश्रेष्ठ सहितो वा ममात्मजैः ॥ २२
 कथमप्यमरप्रख्यं संग्रामाणामोक्तिदिम् ।
 बालं मे तनयं ब्रह्मन्नैव दास्यामि पुत्रम् ॥ २३

On the other hand N V 1 2 & B D 10 13 subst
 579* स ते कश्चिन्न यद्वाच्य विप्रवृहोक्तावण 1,
 [V 1 2 3 B 1 4 कश्चिन्न (B 1 तु) (for कश्चित्)]
 while V 3 subst
 580* महाबलो महोन्मत्तो देवदेवपतिपान ।
 —S 1 N V B D 1-3 5 7 10-13 M 4 om 18^{cd}-19^d —^c D 9
 संघोषितौ (for सञ्घोषितौ) D 14 T 1 G 2 M 1 द्वौ तु, T 3 वीरौ,
 M 3 घोरी (for तौ तु) —^d Dt D 8 8 च D 4 9 T 3 G 1 3
 वै (for सु) —After 18^{cd} M 2 ins
 581* मामाश्रित्य तु तौ वीरौ राक्षसौ सुदुरासवौ ।
 19 S 1 N V B D 1 3 5 7 10-13 M 4 om 19^{cd} (cf v 1
 18) —^a T 3 [उज्जि (for [उज्जि) —^b T 3 तथा (for
 तदा) —^c D 3 [अ]ह (for हि) S 1 N V B D 1 3 5 7 10
 12 13 न शक्तास्त्व D 11 न साहू (sic) स्वस्त्य T 3 न हि शक्नोसि
 M 2 न हि 88 सिम् (for न हि शक्नोसिम्) —^d S 1 N V B
 D 1-3 5 7 10-13 वय स्यात् D 8 *स्य (for स्यात् तस्य) D 8
 (before corr) दुरात्मना —For 19^{cd} M 4 subst
 582* प्रतिपेधं न शक्ता हि तस्य कर्तुं वय युधि ।
 20 * S 1 D 1 3 5 7 11 13 तस्मात् (for स त्वं) T 2
 धर्मसो (sic) (for धर्मज्ञ) —^c D 1 3 7 मयि (for मम)
 Cmg k t अल्पभाग्यस्य (as in text) S 1 D 12 वै मन्द°,
 D 1 2 5 भाष्ये (D 8 *स्य) हि D 7 वा बाल (D 7 *त्व) भाष्ये
 D 9 भागस्य (for चैवाल्पभाग्यस्य) D 1 reads from वय
 up to ^c in marg —^d D 9 भवात् (for हि भवात्) S 1
 D 1 3 5 7 11 13 भवान् हि मम (D 8 transp हि and मम D 11
 म* दिवत् —For 20 N V B D 10 13 M 4 subst

T 3 रावण (for रावण) D 14 योद्धु (for सोढु) —^a S 1
 D 2 5 7 11 13 मातुषा (for मानवा) D 3 7 युधि (for युधि)
 —For 21^{cd} N V B D 10 13 M 4 subst
 584* न विद्यते रावणस्य प्रतिबोद्धा दुरात्मन ।
 —After 21 T 2 ins
 585* येन विक्रम्य वीषण दक्षिणे लोकपालक ।
 नितितौ धनुराद्यस्य साक्षाधिधर्मस्य स ।
 तस्मै राम कथं ब्रह्मचेतुर्महसि नार्हसि ।
 22 * S 1 D 2 महा D 1 3 5 G 2 4 Ct स तु Cmg
 as in text (for स हि) D 3 स हि वीर्य* 88 म् —^b V 1
 आद*व (sic) V 4 आदातुम्, D 9 (before corr न हि ते)
 नादत्ते T 3 आधत्ते, all Cs as in text (for आदत्ते)
 N V B D 10 11 13 M 4 द्विति न युत्, Dt D 8 8 रावण (D 2 3 7
 विद्युत् मया (for युधि राक्षस) S 1 D 1 5 12 आदादा (S 1 *या)
 ति सुषा (D 12 *वारिष्ठ) —^c S 1 N V B D 1 3 5 7 10-13
 M 4 सार्धे (for चाह) S 1 शक्ता स्म N V 1 3 B 1 3 D 10 11 13
 शक्ता स्तो V 4 शक्ता*, B 4 शक्तेऽसौ D 1 3 7 गतासि (D 1 3
 *स) D 3 12 M 4 दात्ता स्म, T 3 शक्तेऽसि (for शक्तेऽसिम्)
 —^d S 1 D 12 सयुगे D 1 3 5 7 संयुगे D 9 संघोक्तु (for
 संयोद्धु) D 3 बलौ (for बलै) N V B D 10 11 13 M 4 योद्धुं
 वीर्यं (D 11 *) विधा (V 2 4 *निषा B 2 *निषा) तिना (V 2 *न)
 —After 22^{cd} S 1 N V B D 1 3 5 7 10-13 M 4 ins
 586* अधवा लवणो नाम यश्चा स मयो सुत ।
 [D 1 अय* S 1 D 1 3 5 7 13 M 4 लवणं ब्रह्म V 3 B 4 रावणे°
 (for लवणे नाम) V 4 यश्चात् (for यश्चात्) V 4 तुन (for तुन)
 S 1 D 1 3 5 7 11 13 यत्न (D 11 *ते) मयुन (D 12 *ना) तुन (D 11
 *त) M 4 यत्न वै मयो तुन (for the post half)]
 —N V B D 10 13 om 22^a-23^a S 1 D 1 3 5 7 11 13 M 4
 om 22^a —^c D 9 सकालो (sic) (for सबलो) —^d T 3
 सबलो Ct as in text (for सहितो)

583* स मे त्वं बालपुत्रस्य प्रयाद कर्तुमर्हसि ।
 अनतिक्रमणीयो हि भवान्मे परमो गुरु ।
 [(1 1) B 4 om स V 1 राम (for बाल) V 4 प्रान
 (for प्रान) —(1 2) N 2 B 3 (marg as in text)
 D 1 [अ]सि (for हि) N 1 B 1 मवात् V 1 भवात् (sic)
 B 4 भवत् (B 4 *वा) न (hypermetric) D 13 भवात् (for
 भवान्)]
 21 V 3 om 21^{cd} —^a V 2 1 2 4 B D 10 13 T 2 3
 G 1 3 M 4 न (D 10 नां) धर्दे (for नाधया) —^b D 2 रक्षा
 (sic) D 3 यद्वा (for यद्वा) D 3 राक्षस (for पता)
 2 V 1 3 4 B D 10 13 M 4 यद्वाश्लोकाद्यनि (B 2 *यु च) —^c

23 N V B D 10 13 om 23^{cd} (cf v 1 22) —^a
 D 5 M 4 कथयस्य (M 4 *सि) G 1 3 कथयस्व (for कथयसि)
 S 1 D 1 3 7 13 कथयस्वा (D 1 *श्वा) मरप्रख्य (D 7 तु) D 11
 कथयस्वाच स ब्रह्मन् Ct as in text (for *) —S 1 D 1 3 5
 7 11 13 M 4 om 23^{cd} —^b T 3 संग्रामाणां यो धिदं —^c M 2
 पुत्र (for बाल) V 1 V B D 10 13 तस्य नि न विदोऽप्यामि —^d
 S 1 परस्य नि D 1 3 5 7 11 13 M 4 कोरस्य सि Ct as in text
 (for दास्यामि) N V B D 10 13 पु (D 12 नि) 2 कोरि दि
 (V 3 वि) दुर्जय M 2 राणाणां M 3 रावत 2 श्रेयुमन्ति

अथ कालोपमौ युद्धे सुतौ सुन्दोपसुन्दयोः ।
यज्ञनिम्नरौ तौ ते नैव दास्यामि पुनरम् ॥ २४

मारीचश्च सुनाहुश्च वीर्यमन्तौ सुशिक्षितौ ।
तयोरन्यतरेणाह योद्धा स्यां समुद्दरणः ॥ २५

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे एकोनविंशः सर्गः ॥ १९॥

24 D7 om (hapl) 24 —^a) N̄ V B D10 13 अथ कालोपमौ, D9 अथ काले क्षमौ युद्धे —^b) N̄ V1 2 4 B D10 13 पुमौ, Cg as in text (for सुतौ) —For 24^{ab}, S1 D1 3 5 11 12 subst

587* सुन्दोपसुन्दयोश्चैव युगौ वैवस्वलोपमौ ।

[D11 कालांतरोपमौ]

—N̄ V B D10 13 om 24^{cd} —^e) S1 तौ द्वि, D1-3 5 11 12 द्वि, G2 M1 4 तौ तु (for तौ ते) —^d) S1 D1 3 5 11 12 न ते, Dt वै *; D2 * ते, Cm t as in text (for नैव) D4 9 T3 3 G1 3 M2 [अ] इ सुते, Cg k as in text (for युद्धम्) M4 न मोक्षयाम्यहमा मने —After 24 D4 M3 4 ins

588* तौ द्वि राक्षसकन्यायां जातौ दैत्यकुलोद्भौ ।

[No comm M3 4 तु (for द्वि) D4 बह्वय (for राक्षस) M3 जातौ दैत्यकुलोद्भौ, M4 वीर्यकुलोद्भौ (for the post half)]

25 *) V3 सुवीर्य, D1 मारीचिश्च (for मारीचश्च) —^b) S1 N̄ V B D10-13 विज्ञे (V2 *ज्ञस्)ते (S1 वै, V3 B1 तौ, D11 च, D12 चैव [hypermetric]) कुहज (V4 *ता, D11 °तो)सह (V2 साह, V4 B1 सदा, D11 यदि), D1-3 5 7 विज्ञे तौ यदि कुर्वत —After 25^{ab} S1 N̄ V B D1 3 5 7 10-13 ins

589* तथापि न विमोक्ष्यामि पुन राम प्रसीद मे ।
तौ द्वि राक्षसकन्यायां जातौ मायाविनी किल ।

[No comm —(1 1) S1 D12 च मोक्ष्यामि V1 विप्र (for राम) —S1 D2 13 om 1 2 —(1 2) D11 अन्ययां (for नन्यायां) V2 विरासितौ (for मायाविनी) For 1 2 cf 588*]

—^a) M4 तान्याम् (for तयोर्) Dt D4 3 3 तयोर्न्यतर योद् (D9 बाहुं) —^d) Dt D4 3 दास्यामि D9 M2 3 योद्वास्मि Cm as in text (for योद्धा स्या) T3 *जन्द, G4 सु°, M5 *द्वौ M4 *न्मुने (for समुद्दरण) —For 25^{cd} S1 D2 11 12 subst while D1 3 cont after 591* D3 7 after 592*

590* एतदन्यतमौ वा तौ योद्वास्मि ससुतो मुने ।

[D1 2 एताव D5 एवम् D11 एषाम् (for एतद्) D11 अन्य तम (for तमौ) D2 3 7 11 12 [अ] वि (for तौ) D1 तिन्यो D3 7 पुतौ (for ससुतो)]

On the other hand N̄ V B D1 3 5 7 10 13 subst

591* एष मन्यतमौ हिल्वा प्रणियो स्यामि ससुते ।

[V4 एषाम् (for एषाम्) V2 अयनौ (for °तम) D1 वैव (for हिल्वा) D3 7 रामाणे (D5 *मने)षामयनन (for the prior half) D3 7 *दास्यामि D5 न प्रदास्यामि (for प्रति दास्यामि) D1 3 read 590* after this]

Thereafter all the above MSS (which read 590*, 591*) cont while Dt D4 3 M3 4 Ct ins after 25

592* अन्वया त्वनुनेष्यामि नवन्तं सह यान्चवै ।

[D3 7 repeat 592* (var) after 590* D3 अपुना (for अन्वया) S1 D1 5 11 न तु (D1 transp D3 ननु)पस्यामि, V1 स पुने° (sic) V2 [अ]हसुपे° V3 D10 त्व न ने° (D10 तु ने), B4 त्वानुने° D3 7 *दास्यामि (for the first time) मुवि मस्यामि (for the second time) D12 न तु दास्यामि D12 तु तु मेष्यामि (sic) (for त्वनुनेष्यामि) S1 D1 5 11 12 भगवत् M4 भवैज्ञ (for नवन्त) S1 D1 5 12 अयमयनन B3 D3 7 (both first time) transp सह वाचये Dt D4 3 10 M3 सहवाचव D3 7 (both second time) वन्नमानन (D3 *) D11 सुवनायन (for सह वाचये) After 592* D3 7 read 590*]

Dt D4 3 11 M3 4 cont while D4 3 14 T G M1 3 Cm g t ins after 25

593* इति नरपतिवत्पनाद्विज्ञेन्द्र
सुशिक्षित सुमहान्विवेश मण्यु ।
सुदुत इव मखेऽभिराम्यसिक्त
समभवत्सुखरितो महर्षिवह्नि ।

[[(1 1) D11 ज *नाद् —(1 2) T3 °कुनी (sic) M3 ° *सुत (for सुशिक्षित) D4 °पचैव D11 तु समाविशे (for समवाचिवेत्) —(1 3) M4 सुशुशम् (for सुदुत) D4 marg D11 मखेवि G1 3 महाभिर M4 महाभिर Cg t समिद्धि (for मखेऽभिर) D11 चाऽय (for आऽय) —(1 4) D11 उभारते (for उभारितो) D12 वया हि (for महर्षि)]

Colophon —Kanda name S1 N2 D5 10 11 om V B आदि°, D1 3 7 अयोध्या° —After (V4 before) Kaṇḍa name V1 4 B1 2 4 ins बालचरिते —Sarga name S1 N̄ V B D1 3 5 7 9-12 दशरथवाक्य —Sarga no (figures, words or both) S1 N̄ V1 4 B1 D3 5 11 12 om both N2 B3-4 D9 10 23 V2 25 V3 22 D1 7 18 D2 19 (as in text) D6 S विज्ञे (G4 *श्वत्, M1 2 4 *शलि) Dt D4 3 14 द्वित 20 D12 —कटि—शवाश्व (dash indicates lacuna) —After colophon G1 3 4 conclude with श्रीरामाय नम, G3 धीमते रामतुजाय नम, M3 धी ... म

तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य स्नेहपर्याङ्गिलाक्षरम् ।
 समन्युः कौशिको वाक्यं प्रत्युवाच महीपतिम् ॥ १
 पूर्वमर्थं प्रतिश्रुत्य प्रतिज्ञां हातुमिच्छसि ।
 राघवाणामयुक्तोऽयं कुलस्यास्य विपर्ययः ॥ २
 यदिदं ते क्षमं राजन्गामिष्यामि यथागतम् ।
 मिथ्याप्रतिज्ञः काकृत्यस्य सुखी भव सनान्धवः ॥ ३
 तस्य रोपपरीतस्य विश्वाभित्रस्य धीमतः ।

चचाल वसुधा कृत्स्ना निवेश च भयं सुरान् ॥ ४
 त्रस्तरूपं तु विज्ञाय जगत्सर्वं महानृपिः ।
 नृपतिं सुव्रतो धीरो वसिष्ठो वाक्यमब्रवीत् ॥ ५
 इन्द्राकृष्णां बुले जातः साक्षाद्भ्रम इनापरः ।
 घृतिमान्सुव्रतः श्रीमान् धर्म हातुमर्हसि ॥ ६
 त्रिषु लोकेषु निरयातो धर्मात्मा इति राघवः ।
 स्वधर्मं प्रतिपद्यस्व नाधर्मं वोढुमर्हसि ॥ ७

20

1 T₃ begins with धीराम क्षणं मम —^a) B₄ श्रुत्वा वद् (by transp) —^b) N₁ न्यायकुलिता, N₂ V B D₁₀ 13 M₄ न्यायकुलिता, D₁ 37 °कुले(D₃ *)°क्षण (for पर्याङ्गिलाक्षरम्) —^d) D₂ 7 महामति (D₃ °ति), D₁₃ महापति (for महीपतिम्.)

2 D₁₂ om 2 —^a) T₃ °श्रुत्वा (for प्रतिश्रुत्य) S₁ D₁-3 7 12 करिष्यामि प्रति (D₂ °ति)ज्ञाय N V B D₁₃ पूर्व करिष्य (D₁₂ °व्ये [note hiatus]) ह्युक्त्वा, D₁₁ करिष्या मीति सश्रुत्य —^b) N₂ B₁ 3 दातुम् V₂ 4 D₂ 11 T₃ (after corr sec m as in text) G₁ 3 4 हतुम्, D₉ (before corr) कर्तुम् (for हातुम्) N₂ V₄ B₁ 3 D₉ (before corr) G₂ अर्हसि (for इच्छसि) —^c) S₂ अनुक्तो, M₄ अनुक्तो (for अयुक्तो) V₄ राघवोपयुक्तोव्ये (sic) —^d) N V B D₁₃ T₃ M₄ सत्य (V₂ °वो)धर्म, D₁₁ सत्यस्यास्य, Cg k t as in text (for कुलस्यास्य) N₂ V₁ 3 B₂ 3 (m as in text also) 4 न्यतिक्रम, all Cs as in text (for विपर्यय)

3 °) S₁ N V₁ 3 B D₁ D (except D₂ 14) M₄ Cg t यदि V₂ 4 न हि, Cm as in text (for यद्) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 12 स्व, N V B D₁₀ 13 M₄ [ए]त्वर, Cm g t as in text (for इद्) S₁ D₁ 3 5 7 9 न क्षणे(D₂ °मी), V₁ B₃ ते क्षय, D₁₁ नेच्छसे, D₁₂ रक्षसे, T₃ ते क्षमा, M₃ च क्षम Cm t as in text (for ते क्षम) D₁₁ दातु (for रान्तु) —^c) S₁ D₁-3 7 11 12 हीनप्रति(D₁₁ °*)ज्ञ(D₂ 5 12 °ज्ञ), T₃ °प्रतिज्ञ, Ck as in text (for मिथ्याप्रतिज्ञ) D₉ काकृत्यस्य N V₂-4 B D₁₀ 13 M₄ मिथ्या(V₂ M₄ °व्या)प्रतिज्ञा कृत्येमां (V₂ त[sic] मवा), V₂ मिथ्याप्रतिज्ञे कृत्वा मा —^d) N V B D₁₀ 13 सुते (N₁ m) सह, D₂ 3 4 Ct सुहृद्, D₁ सु° (for सबाध्व) M₄ सुखी सह सुतेभ्य

4 °) N₂ V B D₁₀ 13 M₄ तस्माद् (for तस्य) N₁ दो*, B₄ भ्रोय, Cg as in text Cm भोय (for रोप) N₂ V₂ 3 B₂-4 D₁₀ 13 °तापु, N₂ °ताम, V₁ पतिन्द (submetric) V₁ °तमाद्, B₁ -परीक्षातु (sic) (for -परीतस्य) —^b) N V B D₁₀ 13 M₄ विश्वाभित्र मन्त्रोपत् —^c) D₁₃ चचार (as in text also) (for चचाल) N₂

मीता, D₁₁ कृत्वा (for इच्छा) N₂ V B D₁₀ 13 M₄ वृषिमी (V₁ *)ता —V₃ reads 6^d for 4^d repeating it in its proper place —^d) S₁ V₁ 2 4 B₂-4 सुराश्च भयमानिनाद्, N B₁ D₁-3 5 7 10-13 M₄ सुराश्च (D₁ 3 7 °राणा) भयमानिना(D₁₁ *)त्, D₁ D₉ (after corr pr m) ° देवाना च भय महद् Ck सुरान्भय प्रमिद्युतिरिति (प्रविद्येवे ति)।

5 °) Cm g k t त्रस्तरूप (as in text) D₄ स (for तु) S₁ D₁-3 5 7 11 12 भोधानि(D₁₂ °वि[sic])मृत त ज्ञत्वा (S₁ D₁₂ विज्ञाय [as in text] D₁₁ ज्ञावा च), N V B D₁₀ 13 M₄ कौशिकं वृपितं द्युषा (N₁ V B₂ M₄ मवा) —^b) S₁ N₁ V₂ 4 B₂ 3 D₃ (after corr) 10 12 13 M₄ जगत्सर्वो, V₂ 3 B₄ D₁ 3 7 जगन्मित्रो, B₁ जगद्वाला (for जगत्सर्वं) N V B D₁-3 5 7 10 13 M₄ महासुनि D₁₁ विश्वाभित्र महासुनि —^c) S₁ D₁ 3 5 7 11 13 घृतिमाद् (for नृपतिं) D₁ सुवनी S₁ D₁-3 5 7 11 13 धीमान् (for धीरो) —^d) S₁ D₁₁ (m) 12 नृपम् D₁ 3 5 7 इद्म् (for वाक्यम्) —Fcr 5^d N V B D₁₀ 13 M₄ subst

594* वसिष्ठो भगवान्वाचयं राजानमिदंमब्रवीत् ।
 [N₂ B₃ D₁₀ चिद्व्य (for वाचय)]

B₃ cont
 595* दिव्यज्ञानेन भविष्य ज्ञात्वा चैव महासुनि ।

6 V₃ reads 6^d for 4^d for the first time repeating it here —^b) N V₂ 3 4 B D₁₀ 13 स्वयं (for [अ]पर) —^c) D₄ घृति° (for घृतिमान्) S₁ D₁₂ सत्यव न् (D₁₂ °मान् [sic]), D₄ सुप्रभ (for सुवत्) S₁ D₁₂ धीरो, D₁ धीरो, D₂ 3 7 धी(D₂ धी) र (for श्रीमान्) N V₂ 3 B D₁₀ 13 M₄ सत्यवसत्तव भूवा, V₄ स्व चैव सत्यवान् स्वम् (sic) D₁₁ प्रतिश्रुत्य दद् मीति —^d) N V B D₁₀ 13 M₄ ना (V₄ ल)नृप (for न धर्मे) N V B₁ 3 4 D₁₃ M₄ वक्तुम् B₂ D₁₀ कर्तुम् G₁ 3 हतुम् (for हातुम्) S₁ D₁₁ इच्छसि D₉ अर्हसि

7 D₂ om (hapl) 7^{ab} and 1 x of 596* B₃ repeats 7^{ab} after 598*, as in D₁ x. D₁ 3 5 7 11 विरवात् —^b) Note hiatus between धम मा and इति Ck धर्मांमा इतीति। असीचरान्दत्त । ९ —S₁ D₁ 3 5

संश्रुत्यैव करिष्यामीत्यकुर्वाणस्य राघव ।

इहापूर्तवधो भूयात्समाद्रामं विसर्जय ॥ ८

कृतास्त्रमकृतास्त्रं वा नैनं शक्यन्ति राक्षसाः ।

गुप्तं कुशिकपुत्रेण ज्वलनेनामृतं यथा ॥ ९

7 11 12 [हृ] ति यदोघनः (D1 5 5 7 गतः D11 ० युना) ; D9 युधि राघव, T2 G2 4 M1-5 राघव; M4 [हृ]ति महीपते (for इति राघव) N V B D10 15 सत्यवागिति च (V: 4 om. च [sub-metric]) प्रभो. —After 7^{ab}, S1 B2 (after repetition) D1-(D2 om 7^{ab} and I 1) 5 5 7 11 12 ins

596* न तद्विह्वलया बुद्ध्या घृष्टतः कर्तुमर्हसि ।
सृष्टा धर्मव्यवस्थार्थं संपत्ता रक्षणाय च ।
क्षत्रिया क्षत्रियश्रेष्ठ तथा भवितुमर्हसि ।
नान्यो धर्म क्षत्रियाणां रक्षणासात इत्येत ।

[No comm —(L 1) S1 [अ]ति-, B2 च (for तद्). D11 मद्रा (sic) (for बुद्ध्या). B2 सर्वथा हातुमर्हसि (for the post half) —B2 om 1 2-4. —(L 2) D2 धर्मय तपसा, D3 6 7 रथायां (D5 ० शे) (for धर्मव्यवस्थां). S1 तपसा, D3 7 तपसे (for तपसा). D2 रक्षणाय च क्षत्रिया (for the post. half). —D2 om. (hapl.) from धर्म in 1. 4 up to ना in 7^d. —(1 4) D11 विचदे, D12 उच्यते (for श्वते).]

—^c D1 स धर्म; D3 स्वधर्म; T2 (after corr. sec. m) धर्म्य (for स्वधर्म) —^d S1 D12 धर्म हातुम् (for [अ] धर्म बोद्धुम्). —For 7^{ad}, N V B D10 15 subst

597* नादस्य च मृपानादी भूत्वा धर्मव्यपेक्षया ।

[B2 [अ]व्य (for [अ]व). B2 (m) D13 वक् (for नारी). B2 (m) बुद्धा, D13 राजन् (for भूत्वा) V2 B1 पु०. B4 श्व रव्य (for धर्मव्यपेक्षया).]

8 D3 om from the last four syllables in 8^d up to शक्यन्ति in 9^d —^a D3 आश्रुतः; D14 T3 सख्यः; G2 सखित्य (sic), Cm g as in text (for सख्युः). M1 2 4 [ए]व, Cg as in text (for [ए]व). Dt D2 8 Ct प्रतिश्रुत्य करित्वेति (archaic combination) D2 T3 राघव; Dt D2 8 (all with hiatus between ^a and ^b) 5 G1 5 Ct उक्तं (D2 G1 3 [हृ]रयुक्त्वा)यास्यममकुर्वतः. S1 D1-5 5 7 11 12 करिव्यामीति सख्युः त्ते(S1 ० दै, D2 ० वः; D3 ० तो)राजब्रह्मर्षयः (D3 om ब्रह्मर्षयः), N V B D10 15 कर्तास्मीति प्रतिज्ञाय न करित्वेति चेष्टुप —After 8^{ab}, N V B D10 11 (after 8) 15 ins

598* विश्वामित्रवचनत्वाद्भूत पापमयाप्यसि ।

अमृतं मा वच कार्षीमं धर्मधीनत पथः ।

[No comm —(1 1) D1 वृत्वा मि- (sic) (for विश्वामित्र) B1 सख्य (for सख्यतः). D10 पापम् (for पापम्). —(1 2) D12 अमृत. V2 तद्वच बुद्धुः; D11 मा वत् (for मा वत् कार्षीत्). N V 2 4 B2 4 D13 धर्मन् (for धर्मन्) V2

एष विग्रहवान्धर्म एष वीर्यवतां वरः ।

एष बुद्ध्याधिको लोके तपसश्च परायणम् ॥ १०

एषोऽस्त्रान्निविधान्येति त्रैलोक्ये सचराचरे ।

नैनमन्यः पुमान्येति न च वेत्स्यन्ति केचन ॥ ११

नियम (sic !), B2 लीनश (sic) (for नीनश) B1 मा धर्माधी नश पथ, D11 मा धर्मात्त्वं व्यतीनश (for the post. half). —After 598*, B2 repeats 7^{ab} as in D1.]

—^c S1 D1 5 7 9 11 12 G1 M2 ० पूतं (D12 ० वं); D2 इष्टासेवी (for इष्टापूर्तं) D1 glosses : अग्निहोत्र तपः सत्यं वेदानां चैव पारणम् । आतिथ्यं वैश्वदेवं च इष्टमित्यभिधीयते ॥ वापीकूपत-डागानि देवतायतनानि च । अन्नप्रसन्नमाराभ्यूर्ध्वमित्यभिधीयते ॥ S1 D1 2 5 5 9 11 12 हरेदुः; G1 अयो; M2 वृथा; M4-दुरो; Cm g.k.t as in text (for-चयो). S1 D1 2 5 5 9 11 12 M4 धर्म (D1 M4 ० मस्य); Cm k.t as in text (for भूयात्) N V B D10 15 सत्यप्रतिज्ञां (V1 2 4 B1 2 4 D13 ० ज्ञ) तां रक्ष. —T1 missing from स्माद् up to पुने in 9° on a damaged fol. —^d N V B (B1 transp राजन् and रामं) D10 11 13 राजन्नामं (for तस्माद्गामं). —After 8, D11 ins 598*, then repeats 8^{ad} as in N.

9 T1 missing up to पुने in 9°, D3 om. up to शक्यन्ति in 9^d (for both cf. v.1 8). —^a M4 reads स्म inf. lin sec m. D13 वक्तृत्वात् कृतास्त्राश्च; G2 मकृतार्थं च. —^b S1 चर्द्वयति, V2 D3 दक्षयति (sic), D2 द्रक्षयति; D2 धर्षति, D11 12 घक्षयति (D12 ० ति) (both sic) Cr.m.g.k.t as in text (for शक्यन्ति). V2 राघव (for राक्षसा). —^c N2 युसा (sic); V3 D4 युस (for युस) —^d D3 T2 (before corr. sec m) [आ]वृत् (for [अ]सृत्वं) N V B D10 15 M4 प्रथ(V2 ० ह)पैयितुमादये (B4 ० मद्गादये [hypermetric], M4 ० संजसा).

10 ० D2 गितवान् (sic) (for विग्रहं). D11 चश्च (sic) (for धर्म) —^b D2 क्षेव (for एष). N V 2 4 B1 2 4 D10 12 M4 चेट (B4 M4 धर्म)विदा (N2 B3 D10 ० यतां); V2 (B2 धर्ममृतां, Cm as in text (for वीर्यवतां). D11 स्वरः (sic) (for वत्) V1 एष वैधानः प्रभुः. —^c Dt D4 6 8 9 S1 Cm t विचा- (for बुद्ध्या) M4 यरो (for [अ]विभे) N V B D10 12 M4 वीर्यवतां (V2 धर्ममृतां)श्रेष्ठ. —^d G1 3 परायण; Cm g.t as in text (for परायणम्). N V B D10 12 विद्याज्ञानतपोनिधि; D2 7 तप सत्यपरायण; M4 विज्ञान तपपोनिधिः.

After 10, D13 reads for the first time st. 11-19 (including star-passages) as in N group, omitting 16^{ab}, then reads (var.) as in text omitting 18 only (repeating 15^{ab}, 16^{ad}, 17^{ab} and 19^{ad}).

11 For subst in N V B D10 M4 for 11-13 see below. —^a S1 D1-5 5 7 9 11-12 T1 3 G1 M1 [अ]द्व

न देवा नर्ययः केचिन्नासुरा न च राक्षसाः ।
गन्धर्वयक्षप्रपराः सकिंनरमहोरगाः ॥ १२
सर्गास्त्राणि कृशाश्वस्य पुत्राः परमधार्मिकाः ।
कौशिकाय पुरा दत्ता यदा राज्यं प्रशासति ॥ १३
तेऽपि पुत्राः कृशाश्वस्य प्रजापतिसुतासुताः ।

नकरूपा महानीर्या दीप्तिमन्तो जयानहाः ॥ १४
जया च सुप्रभा चैव दक्षकन्ये सुमध्यमे ।
ते सुनातेऽश्वशस्त्राणि शतं परमास्वरम् ॥ १५
पञ्चाशतं सुतौल्लिभे जया नाम वरानपुरा ।
वधायासुरसैन्यानामभेयान्कामरूपिणः ॥ १६

विविध, Cm k as in text (for उश्वान्विधात्) T₁ missing from 11^b up to यक्ष in 12^a —^b) D₁₁ त्रै^aक्ये, G₄ °क्य (for त्रैलोक्ये) —^c) S₁ D₁ 3 5 7 11 13 [ए]त्द, Cm g k t as in text (for [ए]जन्) D₉ नैनमद्युन्मुखयति —^d) S₁ D₁ 3 5 7 11 13 न च वेत्यति कश्चन, Cm k as in text (for ^a)

12 T₁ missing up to यक्ष in 12^a (cf v 1 11) —^a) D₁ देवा (for देवा) D₄ G₁ 3 M₁ 3 ऋपय (for नर्यय) —^b) D_t D₈ 8 [अ]जरा (for [अ]सुरा) D₁₁ पत्न्या (for राक्षसा) —^c) D₁ °रक्ष (for °यक्ष) —^d) S₁ D₅ 11 13 न (for स) D₃ अहो * ग

13 ^a) D_t 14 S (except T₃ M₄) कृशाश्वस्य, Cg t as in text (for कृशा^o) Ck कृशानाम प्रजापतिवत्के । Ct परमधार्मिका इति पठे परमधार्मिकप्रतिष्ठावन्त इत्यर्थ । पतेनापि दुर्लभं च ध्वनितम् । —For 13^a S₁ D₁ 3 5 7 11 13 subst

599^a अक्ष ह्यस्मै कृशाश्वेन परै परमदुर्नैवम् ।

[S₁ D₁ ह्यस्मिन् D₁₁ अस्मै (for ह्यस्मै) D₁ gloss प्रजपतिनास्त्राणि दत्तानि D^o कुशाश्वेन S₁ पर D₁₁ परै (for परै) D₂ परमर्नैव (sic)]

—^c) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 दत्ते Cm g t as in text (for दत्ता) —^d) D₄ (m) यदा S₁ D₅ 11 13 समन्वशात् (S₁ 'धात्, D₁₃ 'न्यियात्) D₂ 3 7 समाविशत्, D₉ 'त्यति T₃ 'सते, all Cs as in text (for प्रसातितम्) —For 11 13 N V B D₁₀ M₄ subst, D₁₃ ins after 10

600^a दिव्यान्धस्त्रायदोपाणि वैदेपु कुशिकामजः ।
देवाश्व न विदुषानि कुतोऽन्ये सुवि मानवा ।
दत्तान्यस्मै कृशाश्वेन दिव्यान्धस्त्रायदोपतः ।
महीं पालयत पूर्वं प्रीतेनामितवत्सता ।

[(1 1) V₂ दिव्यामत्राणि (sic) V₃ 4 D₁₃ M₄ [अ]श्रेषेण M₄ विदेपु सुवि कौशिक (for the post half) —(1 2) V₂ वेदाश्व न V₃ देवा नापि V₄ देवापि न (sic) (for देवाश्व न) V₄ मानवा (for मानवा) —(1 3) V₂ दत्तान्ये तु (sic), D₁₃ दत्तान्यस्य (for 'स्मै) V₂ कृशाश्वेन (sic) B₄ दिवाय * * शेषत (for the post half) —(1 4) V₂ 4 B₄ पालयते D₁₃ पालयता V₄ सर्वा (for पूर्व)]

14 N V B₁ D₁₀ M₄ om 14 T₁ missing from कृशा up to अन्ये सु in 15^a —^a) S₁ B₂ 4 (B₂ marg) D₁ 2 5 7 11 13 त हि; D₂ न हि; Cm g t as in text (for तेऽपि) D₁ कृशाश्वस्य (sic) D₂ कृशाश्वस्य D₄ (before

corr as in text) 14 T₂ G₁ M₃ भृशाश्वस्य, D₁ कुशाश्व (sic) (for कृशा^o) —^b) S₁ B₃ 4 D₁ 3 5 7 9 12 13 सुतोपमा (D₁₁ °मा), D₉ सुता स्मृता, B₂ D₁₁ समप्रभा, D₁₄ सुनास्तु ये, T₃ सुता मता, G₃ सुतै समा, G₄ सुतास्तु ता, M₃ सुता हि ता, Cm g t as in text (for सुतास्तुता) —^c) S₁ B₂ 4 D₁ 3 5 7 11 13 'स्मानो (for महावीर्या) —^d) S₁ जितद्रिया, B₂ D₁₁ महाबला, B₃ 4 'नितता (for जयावहा)

15 T₁ missing up to कन्ये सु in ^b (cf v 1 14) —^a) D₂ जयवत्, T₃ देवा^o, Cm g as in text (for जया च) N V B D₁₁ (first time) M₄ विजया (for सुप्रभा) M₄ चास्ता (for चैव) D₁₃ जया वसुप्रभा चैव —^b) S₁ N V B D₁ 2 5 7 11 13 (both times) M₄ दाक्षाय (S₁ V₃ 3 D₂ 5 7 'पि)णो, D₃ दाक्षायिणी, D₈ दक्ष^o (sic) (for दक्षकन्ये) N V B D₁₃ (first time) महाव (V₄ 'म)ते (for सुमध्यमे) —^c) D_t D₉ 10 T₂ M₂ Ct सुते, Cm g as in text (for सुवाते) D_t D₄ 5 10 T₃ [अ]स्त्राणि, M₂ तस्य (for उश्व) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 तयोस्तु (D₁₁ 'श्र) वाण्य (D₂ 'न्याय [metathesis])पत्यानि D₈ ते सुतेक्ष * शस्त्राणि; G₁ सुतेस्त्राणि च^o, G₃ तयोपरत्यान्धस्त्राणि M₂ तेस्त्राणि चैव —^d) G₁ पर, Cg as in text (for शत) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 परमदुर्नैव, Cg as in text (for भास्वरम्) —For 15^a N V B M₄ subst D₁₃ ins after 15^a (first time)

601^a ययोस्त्रायदोपाणि जज्ञिरे विभ्युनत्सता ।

[V₄ B₂ तयोर् (for ययोर्) V₂ [अ]ज्ज्ञेनाणि B₂ [अ]श्रेषेण M₄ [अ]पत्यानि (for [अ]श्रेषाणि) D₁₃ तयो पुत्रा अश्रेषेण (for the prior half) V₂ विप्र^o (sic) (for विधुनेना)]

16 ^a) D₁₂ पंचदत्त S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 'ज (D₁ 3 7 12 य)शे, N V B D₁₀ तत्र (V₂ 'र) सुतात्र, G₂ सुती^o, M₄ तु बुश्राणा (for सुती^oश्रेषे) —^b) S₁ सुता T₃ जये (for जया) S₁ D_t D₁ 3 5 7 9 11 13 G₂ M₂ लक्ष्यवरा (for नाम वरान्) D_t D₈ 8 Ck t वरान्, C_t म परान् (for पुरा) N V B D₁₀ M₄ जन (V₁ *)यामास वै जया —^c) S₁ D₁ 3 5 7 12 13 (second time) M₄ पर, N V₃ B D₁₀ 13 (first time) रिपु, V₂ दैव्य, V₄ विप्र (for [अ]सुर) —T₁ missing from पिण (in ^d) up to क्रामान् in 17^d on a damaged folio —^d) S₁ N V B D₁ 2 5 7 10 12 13 (both times) M₄ अक्षया (D₁ °*)न्, D₂ M₃ अतोपान्, D₁₁ प्रश्रयान्, Cg as in text (for अमेपान्) D_t D₈ 8 Cm t अमपयानरूपिण

सुप्रभाजनयचापि पुत्रान्यञ्चाशतं पुनः ।
संहारान्नाम दुर्घर्षान्दुराक्रामान्शलीयसः ॥ १७
तानि चास्त्राणि वेत्सेप यथानत्तु शिश्रुत्तमजः ।

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे विंशः सर्गः ॥ २० ॥

अपूर्णाणां च जनने शक्तो भूयश्च धर्मवित् ॥ १८
एवंशीरो महातेजा विश्वामित्रो महातपाः ।
न रामगमने राजन्संशयं गन्तुमर्हसि ॥ १९

17 T1 missing up to व्रामान् in ^a (cf v 1 16)
—^a) Ś1 D1 ३ ३ 7 10-13 (second time) G1 2 M1 सुप्रभा
जनयामास, N̄ V B D13 (first time) M4 विनया
जनयामास —^b) D4 G1 M3 सुवान् (for पुत्रान्) B1
पंचदातान्, B4 D1 ३ ३ 13 (both times) 14 T3 G1 M3
पंचदात (for पञ्च) Ś1 N̄ B D1 ३ ३ 7 10-13 (both times)
वदान्, V1 तु वै, V2-4 सुरान् (for पुत्र) —^c) D1 3 (D2
after corr) ३ 7 मय (D3 ६) पान्, Cg k t as in text (for
सहदान्) D7 राम (for नाम) D9 7 दुर्मर्षान् (sic) —For
17^a, Ś1 D12 subst D13 ins after 17^{ab} (second
time)

602* सर्वास्तौहृद्यवान्वीर दुर्घर्षान्शुलीयस ।
[D13 वीरान् (for वीर)]

—After 17 D9 ins 1 1 of 607*

18 Ś1 D1 ३ ३ 7 11 om 18 —^a) M3 शस्त्राणि (for
वा) Dt वेत्सेप, M1 जग्राह (inf lin as in text also)
(for वेत्सेप) —^b) G3 विधियन्; Cm g as in text (for
यया) —For 17^c-18 N̄ V B D10 11 13 M4 subst
while D1 subst for 18 and reads after 60S*

603* अत्राणामप्रवृत्त्याणामत्रयानो महोत्तमाम् ।
तानि सशस्त्रययं यद् विश्वामित्रो महायसा ।
मन्त्रयोगरहस्यानि समहाराणि शस्यत् ।

[D1 om 1 1 —(1 1) D13 अत्रवृत्तान् (for अत्र
वृत्तान्) V2 अत्रयानां (sic) D13 अत्रवृत्तान् M4 अत्रवृत्तानां
(for अत्रवृत्तानां) —(1 2) V4 [अ]विषय M4 [अ]मं (sic)
वे (for [अ]य वे) —(1 3) V1 संयचोने (for मन्त्रयेण)]
N̄ V B D1 10 11 13 M4 cont

604* तानि दास्यन्नायणेन रामायैव महामुनि ।
यानि चास्यानि देयानु मन्त्रान्यु सुरेषु च ।
यैरभिगमन्ति रक्षाणि रामो जन्मवयस्यस्य च ।
अनुग्रहायै रामस्य प्रणतानामि चात्मन ।

[No comin —(1 1) D1 मन्त्रायत्तानां (for the
post 1 all) —D1 reads in marg other MSS. om
1 2 —(1 3) D1 ३ ३ (for ३ ३) D1 om 1 4]
V2 furtler cont.

605* मापिनोऽपि ह्यं शस्ये प्रापनो मुनिगुराव ।
वर्षाष्टास्यामनो भद्रं ग्राहयन्तुःपुरात्मन ।

—After 18 Dt D4 9 T3 G4 M3 17 19.
606* नवाश्व मुनिमुद्राय शरैर्वयं ब्रह्मभक्त ।
अ विधियन्तुर्मांसिने भूने भव्ये च शस्यत् ।

[No comin —(1 1) T3 शवा (for श) Dt D1 ३ ३ ३]

D6 om (hapl) (for सवदस्य) —(1 2) Dt D3 अति
D4 9 T3 अति (for अत्य)]

19 N̄ V B D10 om 19^{ab} M4 om 19^a —D9
reads 19 after 1 1 of 607* —^b) D3 reads twice
महातेजा विश्वामित्रो Dt D1 ३ 4 9 T3 G1 M-3 यथा D3
महा ** (for महातापा) —^c) D2 B3 4 D10 13 (second
time) M4 रामगमने (for 'ने) Ś1 D1 ३ ३ 7 11 13 बुद्धि
(for राचन) —^d) Ś1 D1 13 (second time) विद्वाद्भो
(D12 'वा रो) दुम् N̄ V B D10 13 (first time) M4
विचारयितुम्, D1 ३ ३ 7 11 विकृता कर्तुम् (for संशयं गन्तुम्)
Ś1 अर्हति M2 गन्तुमर्हति संशयं (by transp) —After 19
Dt D4 9 9 (1 1 after 17) 14 S (except M4) Cm g k t
ins

607* नयां निग्रहणे दाक स्वयं च कुणिरामा ।

तव पुत्रद्विताथय रत्नामुपेयामियाचते ।

इति मुनिवचनाममसत्त्विको

रघुरूपमश्व मुमेदं भाव्यत्त ।

गमनममिरेतोच राधयस्य

[5]

प्रतिवयदा कुणिरामजाय युवदा ।

[Cm does not comment on 1 1 and 2 —(1 3)
D9-नेना (for विद्ये) M3 इति मुनि-सवय प्रमन्त्रयत् —(1 4)
D8 रघुरूपमश्व T1 9 G4 M3 ३ तु (for च) Dt D4 M4
वर्षय (metre-change); D4 भारताश्व D4 9 T G4 भारत
(metre-change) Cg भाव्यतां (as above) Ck शरणी-
—(1 5) D12 T G4 अति ३ 17 Cg k 15 in text (for
अति) 16 Cm गमन रत्न रत्नत्तुम् —(1 6) M1 9
(after corr sec m) 'रात Cm g k t as in text (for
इतिवचनाम)]

On the other hand D1 ३ ३ 7 11 ins

60S* रामो ह्यविद्योऽनन व प्रवय मुतामुनि ।

[No comin D3 वा D11 दुःख (for न दाख)]

T1 en D1 reads 603*

Colophon D1 2 2 cm (cont the सर्ग) —
Ardra name Ś1 N̄ Dt D10 13 om V B D11 अर्द्र-
—Sarga name Ś1 N̄ V B D1 9 13 वरिष्ठशस्य —
Sarga no (figures words or both) Ś1 N̄ V 1 4
B1 4 D1 11 13 or 1 9 13 24 V2 2 2 V2 2 2
Dt D4 9 13 5 21 D13 अर्द्र शस्य (1a 2a in place
of 2 1 5) —After colophon G1 2 2 complete with
श्रीरामायणे नमः G1 श्रीरामायणाय नमः ३ ३ श्री र.

Dasaratha permits Rama to go with Vis'v amitra

न पुत्र मन्त्रिणां राजा दशरथ विवस्वत् ।
तन्नी कनिष्ठपुत्राय सुभीतवाक्येन मया ॥ I 213

तथा वसिष्ठे श्रुति राजा दशरथः सुतम् ।
 प्रहृष्टवदनो राममाजुहान सलक्ष्मणम् ॥ १
 कृतस्वस्त्ययनं मात्रा पित्रा दशरथेन च ।
 पुरोधसा वसिष्ठेन मङ्गलैरभिमात्रितम् ॥ २
 स पुत्रं मूर्ध्नुपात्राय राजा दशरथः प्रियम् ।
 ददौ कुशिरुपुत्राय सुप्रतिनान्तरात्मना ॥ ३

ततो वायुः सुखस्पर्शो विरजस्को बचौ तदा ।
 निश्चामित्रगतं रामं दृष्ट्वा राजीप्रलोचनम् ॥ ४
 पुष्पशृष्टिर्महत्यासीद्द्विन्दुभिनिखनः ।
 शङ्कद्वन्दुभिनिर्घोषः प्रयाते तु महात्मनि ॥ ५
 निश्चामित्रो ययाग्रे ततो रामो महापशः ।
 काकपक्षधरो धन्वी तं च सौमित्रिरन्वगात् ॥ ६

G 1 25 6
 B 1 22 6
 L 1 20 6

21

1 T2 begins with श्रीरामचन्द्राय नम —^a) Ñ V B D15 13 M5 एवमुक्तो (B1 क्त्वा) वसिष्ठेन —^b) Dt D2 8 स्वय (for सुतम्) —^c) Ñ V1 3 4 B D10 13 सप्रहृष्टमना (B3 marg after corā मनसा [hypermetnc]) V2 स्वय हृष्टमना, D11 12 वदन (for प्रहृष्टवदनो) —^d) V1 आजुहान (sic) (for आजुहाव) D11 स सलक्ष्मण (ditto) G2 सलक्ष्मणं (for सलक्ष्मणम्)

2 ^a) Śi D1-3 5 7 11 12 T2 G4 वनो, Cm g k t as in text (for कृतस्वस्त्ययन) —^b) D1 राधा (for पित्रा) M4 पित्रा दशरथस्वदा —^c) Śi D1 5 11 12 तथा वामिनः, M4 तथस्त्रिभिर् (for वसिष्ठेन) —^d) Śi T2 मन्त्रितौ (T2 त), D1 (gloss द्वाभ्यामत्राक्षरैः) 2 नदित, D3 नदिन (sic), D5 11 12 नदितौ, D7 वरित, Ct as in text (for वसिमन्त्रितम्) —For 2 Ñ V B D10 13 subst

609* बादौ कृतस्वस्त्ययन मातृमि कृतमङ्गलम् ।
 स्वय चैव वसिष्ठेन कृतस्वस्त्ययनप्रियम् ।

[(1 1) D13 इवा (for the first कृ) V2 मन्त्रि (for मातृमि) —(1 2) V1 3 B3 क्रियां (sic) (for क्रिय)]

3 ^a) Ñ V B D10 13 श्रेहान्मूर्धनि (for स पुत्र मूर्ध्नि) D13 [उ] पात्राय (for [उ] पात्राय) Śi D5 11 12 ततो मूर्ध्नि समात्राय, D1 स च पुत्रौ समात्राय, D2 तत पुत्र समात्राय, D3 7 तत पुत्रौ समात्राय —^b) B3 रात्र (sic) M4 राम (for रात्रा) D5 द * रथ, D11 ददा **, T2 2 M4 रथ (for दशरथ) Śi D1 5 11 12 सुतो, Ñ V B D10 13 सुत, Dt D5 8 तदा, D3 7 शुभौ, M2 स्वय (for प्रियम्) —^c) D2 बौशिक —^d) G4 सुद्वेतेन (for सुप्रतिनेन) Śi D1 3 2 7 11 12 विशामित्राय भीमते: Ñ V B D10 13 लक्ष्मणानुचर तदा

4 ^a) Ñ V4 B2 3 D10 11 13 अवापुष्यो, V2 3 वनौ पुष्यो, B4 4 M4 अमृपुष्यो (for सुखस्पर्शो) V1 ततो रात्र ** खुष्यो —^b) Dt D5 8 T1 2 G2 4 नीरजस्को Ñ V B2 3 D10 13 नीरजस्क (V3 श, V5 श) शुभ शुचि, B1 नीरजस्तु सम शुचि (), B4 नीरजस्क्य (sic) शुभ शुचि, D11 नीरजस्क शुभावाद्, M4 नीरजस्क शिर शुच —For 4^a) Śi D1-3 7 12 subst

610* त दृष्ट्वा देवगन्धर्वो पुष्पशृष्टि समाददु ।

[Śi D12 वृत्त, D2 7 द्यु D2 7 (for समाददु)] —^a) V4 B2 Cm विशामित्र, D11 4 वामित्र D10 10, D12 10, Ct [वा] तत (for तत) Śi D2 3 5 7 11 12 13 T2 2 G4 M3 दृष्ट्वा राम (by transp) D11 repeats (ditto) तत दृष्ट्वा

5 At 5^a and 5^b) D1 (gloss) दृष्ट्वाभो भविव्यतीति —^b) Dt D1 8 निखनं, D2 8 निखन, Cm g as in text (for निखन) D1-3 5 7 11 गीतवोपेस्तथाय (D2 र), M4 वीतमेधे तदावरे —For 5^b) Śi D10 13 subst

611* सुपुष्पशृष्टि पश्यन्विरासीद्विनान्दरे ।

[D12 स (for सु) D12 इतरे (for दिनतरे)]

On the other hand Ñ V B D10 13 subst

612* पपात पुष्पशृष्टि खान्नितादश सुशुभे ।

[V1 4 om D2 वा (for वाद्) V4 स्त्रीनादाय, V4 वीत, B1 नृष्यव, B4 नाराय, D13 वीत वाय (for वीतनादय)] —^a) Śi V4 B2 D1 2 7 11 12 M4 घोष (D2 7 पा, D12 पै) श, V2 B4 D4 G2 निघोष (D4 G2 पै) (for निघोष) D3 शख्तुभादभियोग्य (corrupt) —D1 illeg for 5^a except last two 0 letters (स्वन्) —^d) Cm प्रयाति (for तै) M2 3 सु, M4 वै (for सु) Śi D5 11 12 प्रयातत महास्वन, Ñ V B D10 13 प्रयाते रघुनन्दने, D2 3 7 प्र (D7 प्रा) वायत महास्वना

6 ^a) Śi विशामित्रे (sic) Śi D1 5 12 प्रयात्ये (for ययावत्रे) —^b) D11 T1 2 G2 4 M1 घनुर्धर (for मद्रावता) Ñ V B D10 13 त (B3 *) राम (V4 **) दृष्टवोन्वयाद् (V2 4 B1 2 [marg] 4 न्वगाद्) —^c) D3 काकपक्ष * तौ D1 (gloss) (म) नातव्यन्ते यो दि दिखत्युक्तविराथ य । ऊनयोद्भवयोषं च काकपक्षधरो हि स ॥ —^d) Śi D1 2 5 7 11 12 तत, D11 तौ (for त च) Ñ V1 B2 3 D10 13 M4 अन्वयाद्. —After 6 Ñ B2 (marg) D10 13 ins. whereas B2 4 ins after 7^a

613* विशामित्रगतं राम दृष्ट्वा देवा नयावच ।
 प्रहर्षमनुत् प्राप्त दशभीषवर्धनिम् ।

[(1 2) D11 प्रादुर् (for प्रात्)]

कलापिनौ धनुष्पाणी शोभयानौ दिशो दश ।
विश्वामित्रं महात्मानं त्रिशीर्षाविध पन्नगौ ।
अनुजमत्तुरधुद्रौ पितामहमिवाश्विनौ ॥ ७
बद्धगोधाङ्गुलिप्राणौ खड्गवन्तौ महाद्युती ।
स्थापुं देवमित्राचिन्त्यं कुमारान्निव पावकी ॥ ८

7 Ṇ V B1 2 D10 M4 om 7as —^a D1 (gloss) बद्धत्पौरी (for कलापिनौ) —After धनुष्पाणी, B4 (gloss) धनुर्धरौ । तदा अनुजमत्तु —^b B4 D1-3 5 7 11 12 °मानौ, T3 °यतौ, Cm g k t as in text (for शोभयानौ) ☞ Ct शोभयानौ मुगभाव आरं । ☞ Ś1 B3 4 D1-3 5 7 12 महापथे, D11 शुभे यथा (for दिशो दश) —After 7as B3 4 ins 613* —^c Ś1 D1 2 5 7 11 12 समन्वेता, M4 महाभाग (for महात्मान) D2 विश्वामित्रसमन्वेतात् —^d D2 अशीर्षाव् (for त्रिशीर्षाव्) Ṇ V B D10 13 M4 ताडुभौ रामलक्ष्मणौ, M4 Cr mp पंचशीर्षान्निवोरौ —Ś1 D1-3 5 7 12 G1 om 7^{af} —M1 repeats 7^{af} after 616* —For 7^{af} Ṇ V B D10 11 13 M4 subst

614* तदानुययतुर्धरौ यथेन्द्र देवमित्रिनौ ।

[V B1 3 D11 M4 तदा (V1 तम, D11 ततो)नुजमत्तुर् (B4 M4 °नयतुर्)]

—After 7 Dt D8 8 (all first time) G1 M3 ins 1 2 of 616* then cont while D4 9 14 T G2-4 M1 2 Cm g ins after 7

615* तदा कुशिकपुत्र धनुष्पाणी स्वलङ्करी ।

[Cr k t no comm G1 4 तथा, M3 तत (for तत्)]

8 ^b M4 °बली (for महाद्युती) Ṇ V B D10 13 खड्गवृण धनुर्धरौ —After 8as Dt D4 8 9 14 S (except M4) Ck t ins

616* कुमारो चारुवपुर्षो भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ।
अनुयातौ श्रिया दीप्तौ शोभयेतामनिन्दितौ ।

[G1 om 1 x Ck t no comm on 1 x —G1 M3 om 1 2 here and read before 615* M1 om 1 2 Dt D8 8 read 1 2 for the first time after 7 repeating here —(1 2) D9 (after corr) G2 M1 शोभयतात्, T3 °मानत् (for शोभयेतात्)]

—M1 repeats 7^{af} after 616* —^c D2 11 13 T3 स्थापुं, D14 repeats (for स्थापुं) Ś1 [विद्यौ] G1 महा° (for ह्वाचिन्त्य) Ṇ V B D10 13 M4 तदा (V1 यथा, M4 पुरा) अनुजमत्तु स्थापुं (V3 °न) —^d V2 2 D2 (gloss स्वंद विदासौ) पारकी, D13 पावकं (for पारसी)

9 °) B1 अश्वर्षः D11 अश्वर्षः (for अश्वर्षः) Ṇ 1 अगत्या (hypermetric) (for गत्या) —^b D7 शरव्यां

अध्यर्धयोजनं गत्वा सरय्या दक्षिणे तटे ।
रामेति मधुरां वार्णा विश्वामित्रोऽभ्यभापत ॥ ९
गृहाण वत्स सलिलं मा भूत्कालस्य पर्ययः ।
मन्त्रग्रामं गृहाण त्वं बलामतिबलां तथा ॥ १०
न श्रमो न ज्वरो वा ते न रूपस्य विपर्ययः ।
न च सुप्तं प्रमत्तं वा धर्षयिष्यन्ति नैर्ऋताः ॥ ११

(for सरय्या) M4 दक्षिणेन तु (for दक्षिणे तटे) —After 9as, B3 4 ins

617* दक्षिणेन निवासाय नचास्तीर ततो ययौ ।
while M4 ins

618* ते तत्र वै निवासाय देश कश्चिदुपाययु ।
भुक्तवन्तमुपासीनं तत्रादेश्व तु राघवम् ।

—^c V1 च मधुर (for [इ]ति मधुरा) —After 9, B3 4 ins

619* उवाच राममामक्य हित वचनमर्धवत् ।

10 °) D2 सलिलं रामस्, D12 वत्स *लिल, M3 सलिलं वत्स (by transp) (for वत्स सलिल) Ṇ V B D10 13 वत्स (V1 राम) राम जल (V3 4 °न) ताय (V1 °*)द, D11 वत्स राघव भद्र ते —After 10as Ṇ V B D10 11 13 ins

620* विषिवत्सप्रहृमर्हसि ।

उपदेश्यामि ते श्रेयो

[(1 x) V1 विषिना D11 सलिल (for विषिवत्), V3 B3 4 प्र (V3 स) हृद् (sic) (for स्पहृद्) B1 अर्हसि —(1 2) V1 B1 उपदेश्यामि (sic) B2 श्रेयो वै in marg]

—^b V4 D1 4 9 Cm g °रिपर्यय, Cr k t as in text (for कालस्य पर्यय) D2 तत्कालस्य विपर्यय —^c Ś1 D2 5 7 12 [इ]मं, D2 [ए]न, Ck t as in text (for त्वं) Ṇ V B D10 11 13 गृहाण द्वे (V2 B3 D10 त्वम्) इमे त्रिणे —^d B4 अतिबलं (sic) M3 तदा, Ct तथा (as in text)

11 °) G1 2 M2 वा (for second n) Ś1 D1-3 5 7 11 12 M4 जरा, D4 श्रमो, Ct as in text (for ज्वरो) T3 M3 transp श्रमो and ज्वरो Ś1 D1-3 5 7 तुभ्य, D11 जातु, D12 तुल्य (for वा ते) —^b Ś1 D1-3 5 7 11 12 [उ]प सक्षय (D11 °यं) G3 [अ]पि सक्षय, M4 [अ]ति सक्षय, Cg t as in text (for रिपर्यय) —For 11as Ṇ V B D10.13 subst

621* न ते श्रमो जरा चाभ्या भविता नाभ्यैरुत्तम् ।

[Ṇ 1 (m) च (for ते) Ṇ B1 आभ्यां V3 चारुव्यां (sic) B2 व्यर्थं, D13 वापि (for चाभ्यां) V3 चान्, V4 नार्थं, D13 °द्वि (for नाभ्यैरुत्तम्)]

—^c Ś1 D1-3 5 7 11 13 त्वा (for च) B3 मुप्तं च (by transp) B1 प्रमत्तं, D2 प्रमत्ता (sic) (for प्रमत्तं) —^d Dt श्रमं (sic) G2 M1 नार्थं (for धर्षयिष्यन्ति) D11 G2 2 M1 राक्षसा, D13 नैतृता (sic) (for नैर्ऋता)

न बाहोः सदृशो वीर्ये पृथिव्यामस्ति कश्चन ।
त्रिषु लोकेषु वा राम न भवेत्सदृशस्तन ॥ १२
न सौभाग्ये न दाक्षिण्ये न ज्ञाने बुद्धिनिश्चये ।
नोत्तरे प्रतिपत्तव्ये समो लोके तजानघ ॥ १३

एतद्विद्याद्वये लब्धे भविता नास्ति ते समः ।
बला चातिबला चैन सर्वज्ञानस्य मातरौ ॥ १४
क्षुत्पिपासे न ते राम भविष्येते नरोत्तम ।
बलामतिबला चैन पठतः पथि राघव ।
विद्याद्वयमधीयाने यज्ञश्चाप्यतुलं भुवि ॥ १५

12 ") Ṇ V B D10 15 M4 च ते, D2 T3 बाहुः, D11 चान्य, M5 बाहो, Cg as in text (for बाहो) Ṇ V B D10 15 M4 राम (for वीर्ये) —^o S1 D1 3 5 7 11 12 त्व, T2 अपि, Cg k as in text (for अस्ति) Ṇ V B D10 15 M4 वीर्येणान्यो भविव्यति —^o D3 G3 चै (for वा) —^d G2 M1 त्वया (for तव) D4 भविव्यति तजानघ —For 12^{od} S1 D1 3 5 7 11 12 subst

622* भविव्यति महाबाहो त्रिषु लोकेषु वा पुन ।

[D1 lacuna (for महाबाहो) D3 लोकेः S1 D5 12 कश्चन (for वा पुन)]

On the other hand Ṇ V B D10 15 M4 subst

623* सदेववरनगेषु लोकेर्विह पुमांसिषु ।

[B3 [अ]रुर (for नर) M4 [अ]पि (for [र]ह) V3 बन्विव (for त्रिषु)]

—After 12, Dt D4 6 8 T3 G3 read 15^{od} (var) repeating (except T3) it in its proper place

13 ") S1 सौमने —^d T3 विज्ञाने, G2 M1 न रूपे, Cr m k t as in text (for न ज्ञाने) S1 D1 3 5 7 12 M3 न च (M3 ज्ञाने) बुद्धिनिश्चये, Ṇ V B D10 15 M4 न बुद्धि क्षुति (Ṇ 3 B1 D10 M4 "त)वीर्ये; Cr m k t as in text (for ^b) —^o V2 D3 5 7 10 नेत्तर (D10 °र) (for नोत्तरे) V3 °यतो वा, V4 D12 °कलेन्दे, Dt D4 6 8 T3 G1-5 Ct °वक्तव्ये (for प्रतिपत्तव्ये) —^d S1 D12 समस्तेभविता न ते, Ṇ 3 तुल्यो वापि भविव्यति, Ṇ 3 V B D10 15 M4 त्व (V4 B3 त)सुबुध्यो (V1 4 B1 3 4 वा, V3 * D13 न, M4 हि) भविव्यति, D1 2 5 7 9 11 समस्त (D1 *मश्र)भवितानघ (D11 पुमां) D3 स समस्त (ditto) भविभन्ध

14 ") T3 G2 M1 3 पुते Cg as in text (for एतद्) S1 Ṇ V B D1 3 5 7 10-15 M4 दृग् (for द्वये) M3 विद्ये त्वया (for विद्याद्वये) S1 D1 2 5 7 11 राम Ṇ V B D10 15 प्राप्य, D3 रामे, D13 नाम, M4 ज्ञावा (for लब्धे) —^d S1 D1-3 5 7 11 12 गृहीत्वा (for भविता) Ṇ V B D10 15 यदाश्वाय (V 3 °श)यमाप्स्यति (V3 °ति) Dt D5 8 Ct न भवेयमदास्तन, T3 भयतो नास्थितो समः, Cg as in text (for ^b) —Ṇ 3 V2 om 14°-15 D12 om (hapl) 14° 15° D14 reads 14°-15° in marg (sec m) —^o D14 T1 2 G1 M3 तु (for first ch) S1 Ṇ 2 V 3 4 B3-4 D12-3 5 7 10 11 15 M4 use accu sing for nom sing omitting ch B1 बलादतिबला, G4 बलाप्यतिबलाद् (for बला

चातिबला) G2 M1 [इ]ति (for [ए]व) —^d Ṇ 2 V1 3 4 B D10 15 M4 ज्ञानविज्ञान, D1 सर्वविज्ञान, T3 सर्वज्ञानाश्च (sic), Cr m t as in text (for सर्वज्ञानस्य) D3 पठतो रघुनन्द

15 Ṇ 1 V2 om 15 D12 om 15^{od}, D14 reads 15^{od} in marg (cf v1 14) G2 M1 transp 15^{od} and 15^{od} —^o D13 क्षुत्पिपासा (for क्षुत्पिपासे) Ṇ 3 V1 3 4 B D10 15 13 च ते, M4 त्वया (for न ते) —^b M1 नरो मम (sic) (for नरोत्तम) S1 D1 2 6 7 11 मासादूर्ध्व (D3 °दूर्ध्व) भविव्यत (D1 5 °ति), Ṇ 2 V1 3 4 B D10 15 M4 नात्वर्थे पीडयिव्यत (V3 D13 °ति), D3 *सार्धर्ध भविव्यत (sic) Dt D4 6 8 G3 repeat 15^{od} here (first time after 12) T3 reads 15^{od} after 12 —^o M1 [ए]ति (for [ए]व) D3 °बला च श्रैव (sic) D14 स्वति° (for अतिबला चैव) —^d Dt (second time, om first time) D4 6 (both both times) G3 (first time) तात, T3 G3 (G3 second time) तव (for पथि) —After 15^{od}, S1 D1-5 7 11 12 T3 G2 3 M1 ins

624* गृहाण सर्वलोकस्य गुप्तये रघुनन्दन ।

[D1-3 5 7 11 प्रमाण (for गृहाण) G2 M1 नद् कावृत्स्य (for सर्वलोकस्य) G2 3 M1 माप्यक्ते (for गुप्तये) S1 D12 मातरौ बहुमानद D1 3 5 7 11 प्राप्तेषि बहुमान (D3 °द) D2 प्रागृहित्स्व बहुण (for the post half)]

—G3 om 15^{od} —^d S1 D1-3 5 7 11 12 14 G1 3 M1 3 4 °थान Cm g k t as in text (for अधीयाने) —^o S1 सर्वम्, D5 11 M4 शब्दम्, D12 कीर्तिम् (for यदार), S1 D5 13 15 पृवानुल (D12 °ला) Dt D4 6 8 चाय (D3 m after corr) भवेद्, M1 च परम Ctp as in text (for चाप्यतुल) D1 यज्ञश्चाप्ययमाप्स्यति, D2 3 प्रमाण बहु प्रा (D2 *)प्यति —For 15^{od}, Ṇ 2 V1 3 4 B D10 15 subst D11 M4 ins after 15^{od}

625* जयश्र दुर्गवान्ताप्रदेशेष्वटपीषु च ।

भारता त्रिषु लोकेषु गमिष्यन्ति च राघव ।

[No comm —(1 1) V1 त्व तु° V3 त्व ते तुद् V4 चतुर्गम D13 तवेव° (for जयश्र दुर्गे) M4 जयतो दुर्गमातारे (for the prior half) V3 B1 D11 न्रदेशेषु (for न्रदेशेषु) V4 [अ]पि (for च) —(1 2) V2 देवर्षन् (for सारता) V4 गमिष्यन्ति च (sic) B1 3 गमिष्यति च B2 त्व गमिष्यति (for गमिष्यति च)]

B3 cont

पितामहसुते ह्येते निघे तेजःसमन्विते ।
 प्रदातुं तव काकुत्स्थ सदृशस्त्रं हि धार्मिक ॥ १६
 कामं बहुगुणाः सर्वे त्वय्येते नात्र संशयः ।
 तपमा संभृते चैते बहुरूपे भविष्यतः ॥ १७

ततो रामो जलं सृष्ट्वा प्रहृष्टवदनः शुचिः ।
 प्रतिजग्राह ते निघे महर्षेर्भाषितात्मनः ।
 निघासमुदितो रामः शुशुभे भूरिनिक्रमः ॥ १८
 गुरुकार्याणि सर्वाणि नियुज्य कुशिक्रामजे ।
 ऊयुस्तां रजनीं तत्र सरय्यां सुसुखं त्रयः ॥ १९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे एकाविंशः सर्गः ॥ २१ ॥

626* यक्षो वा राक्षसो वापि न त्वा बाधितुमर्हति ।

16 * D₂ द्वे*, D₆ द्वे*, D₁₃ चेमे (for ह्येते) —^d S₁ D₁₋₃ 5 7 11 12 विघे (S₁ बुद्धि, D₂ विद्युत्, D₁₁ 12 विद्धि) तेजोमये शुभे, N̄ V B D₁₀ 13 विघे आ (V₂ D₁₃ ह्या, B₁ चा both to remove hiatus) युर्वेलाग्ने (V₄ D₁₃ °लप्रदे) —^e S₁ सदृशी, D₁ 3 5 7 11 12 M₃ सदृशे, G₂ M₁ प्रदात्, G₃ M₃ प्रदात्से, Cg t as in text (for प्रदातु) D₁₂ ते च (for तव) S₁ D₁ 3 5 7 11 12 M₃ प्रदातु (for सदृशस्त्रं) D₂ transp प्रदातु and सदृशस्त्र D₁₂ त्वा (sic) (for त्वं) G₂ M₁ तु, Ck as in text (for हि) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 G₁ 2 M₁ 3 4 Ck धार्मिक, Dt D₆ 8 पार्थिव (for धार्मिक) N̄ V B D₁₀ 13 पात्र °वमसि काकुत्स्थ विद्ययोर्महानयो (V₄ ह्यो)

17 * D₂ कामस् (for काम) S₁ D₁ 3 5 7 12 खलु, D₂ तस्य (for बहु) D₄ वीरे (for सर्वे) T₃ काम च बहुना ह्येते —^b S₁ D₁ 5 12 तवैवेते न, D₂ 3 7 11 तवैव च न, T₃ स्वये (द्ये) वात्र न, M₄ तव चैते न, Ck as in text (for स्वय्येते नात्र) D₆ (before corr) संशय —^c S₁ D₁ 3 5 7 11 12 तपोभि (for तपसा) D₂ समृद्ये (sic) D₁₁ सवृते, D₁₂ सस्ते, all Cs as in text (for समृद्ये) S₁ D₇ 11 12 ह्येते, D₃ ह्ये*, D₅ त्वेते, M₄ भृते (for चैते) D₂ तपो विनुभते ह्येते —^d D₁ 3 5 7 °पोपे, D₂ °शेष, D₁₁ °घोपे, M₄ भूय पूव, all Cs as in text (for बहुरूपे) D₂ 3 भविष्यति (sic) —^e For 17 N̄ V B D₁₀ 13 subst

627* स्वभावनैरुणेदिग्भ्ये कामैरप्यतुल्यैर्भुत ।
 भूयसात्र गुणोत्कर्षमेते विघे कल्पित ।

[(1 I) V₂ स्वभावन, D₁₃ स्वभावान (for स्वभावो) B₁ द्वै (sic) D₁₂ युक्त (for दिग्भ्ये) N̄ V₁ 4 कामस्य (for कामैरपि) V₄ [अ] गुणैर् (for [अ] तुर्भ्ये) V₂ युन, D₁₃ मत् (for युन) V₃ काममाप्यतःर्भुत B₁ वाननैर्दृष्टुन (for the post half)]

18 * V₄ B₁ 4 रामे (sic) (for रामो) D₅ रामस्ततो

(by transp) (for ततो रामो) S₁ D₁₋₃ 5 7 11 12 [अ] जलि कृत्वा (D₁₁ बहूना) Cg k as in text (for जलं सृष्ट्वा) —^b N̄ V B D₁₀ 13 प्राजलि प्रण (V₂ °य) त स्थित —^c N̄ V B D₁₀ 13 निघासिनात्तपोधनात् —^d S₁ D₁ 3 5 7 11 12 om 18^e —^e G₄ सद्य, Cr mg t as in text (for विद्या) T₃ भूय (for राम) —^f Dt D₆ 8 भीम°, T₃ राधवसदा, M₄ [अ] ज्यधिक तदा, Ck as in text (for भूरिनिक्रम) —^g After 18 Dt D₄ 6 8 9 14 S Ck t ms

628* सहस्रदिग्भ्योऽनुज्ञात्सतो रामो महायथा ।

[M₄ समग्र (for सहस्र)]

19 N̄ V B D₁₀ 13 om 19^{ab} —^a D₁ (gloss) गुरुदक्षिणाप्रणामादीनि (for गुरुकार्याणि) S₁ कार्याणि (for सर्वाणि) —^b S₁ D₁ 5 12 प्रयुज्य, D₂ 3 7 निघेद्य, D₁₁ प्रयुज्य, M₄ प्रयुज्य (for नियुज्य) D₃ Ck t कुशिकामज, Cr m g t p as in text (for °रामे) —^c For 18^e 19^g N̄ V B D₁₀ 13 subst

629* गृहीतविद्योऽनुज्ञात्सतो रामो महायथा ।

D₁₁ repeats 19^{ad} consecutively —^a D₃ नेयुत् (sic) (for ऊयुत्) D₁₄ T₁ 2 G₂ 4 M₁ 3 वीरे, Cg k as in text (for तत्र) N̄ V B D₁₀ 13 (first time) तजोवास (B₁ °पवास [hypermetric]) निघामेका —^b D₁₄ T₁ 2 G₂ 4 M₃ सरय्या, Cg t सरय्या (as in text) S₁ समुत्सलत्, N̄ V B D₁₀ 13 (first time) सहस्रद्वय, D₁₋₃ 5 7-9 T₃ G₄ समुत्स°, D₁₂ 13 (second time) °तत्, M₅ (after corr sec m as in text) समुत्सलत्, Cg k as in text (for समुत्स त्रय) —^c After 19 S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 ms

630* कथयन्त कथाधिना प्रीयन्ताना परसरम् ।

[No comm D₁ कथा चित्रां D₁₁ प्रीतिगत (for प्रीयन्ताना)] D₃ cont while Dt D₄ 6 8 14 S (except M₄) and all Cs ins after 19

प्रभातायां तु शर्वयां निधामित्रो महामुनिः ।
अभ्यभापत काकुत्स्थं शयानं पर्णसंस्तरे ॥ १
कौसल्या सुप्रजा राम पूर्वा संध्या प्रवर्तते ।
उत्तिष्ठ नरशार्दूल कर्तव्यं दैवमाह्वितम् ॥ २
तस्यैः परमोदारं वचः श्रुत्वा नृपात्मजौ ।

स्वात्वा कृतोदकौ वीरौ जेषतुः परमं जपम् ॥ ३
कृताह्निकौ महानीयौ निधामित्रं तपोधनम् ।
अभिनाद्याभिसंहृष्टौ गमनायोपतस्थतुः ॥ ४
तौ प्रयातौ महानीयौ दिव्यां त्रिपथां नदीम् ।
ददृशाते ततस्तत्र सरथ्याः संगमे शुभे ॥ ५

631* दशरथनृपमुत्सुत्तमाभ्या
सुप्रशयनेऽनुचिते तदोपिताभ्याम् ।
कुशिकमुत्तवचोऽनुकूलिताभ्या
सुरमिव सा विषमौ विभावरी च ।

[(1 1) T₃ अथ दशरथ Cr mg t as above (for दशरथनृप) — (1 2) D₁₄ T₁ तयो^० T₂ G₁ M₃ महो^०, M₂ मुखो^० (for तदोपिताभ्याम्) — (1 3) M₂ (before corr) वय (sic) (for वचो) | D₉ [अ] नि (for सु) | छे Ck t कुशिकमुत्तवचोऽनुकूलिताभ्याम् । छे — (1 4) M₂ क्षण्य (for सुवम्) D₄ 6 G₁ 2 सापि^०, T₃ (changing the metre) सा वमौ, all Cs as in text (for सा विषमौ) Dt D₄ 6 8 9 G₁ M₂ 3 (changing the metre) om T₃ दु (for च)]

Colophon D₁-3 7 om (cont the sarga) — *Handa name* Śi Ñ D₁₀ 11 om V B आदि^० — *Sarga name* Śi D₅ 13 विद्याप्रदा (D₁-* * *) निर्वो नाम, Ñ V B D₉-11 विद्याप्रदान — *Sarga no* (figures words or both) Śi Ñ₁ V₁ 4 B₁ 4 D₅ 11 17 om both Ñ₂ V₃ 24 V₂ 27, B₂ 5 D₉ 10 25 Dt D₄ 6 8 11 S 22 — D₁₃ इत्यापि रासकाडे प्रदान समं (dash indicates lacuna) — After colophon T₃ concludes with श्रीरामचन्द्राय नमः, G₁ 2 श्रीरामाय नम, G₃ श्रीमते रामानुजाय नम, M₂ श्री - -

22

D₁ 2 7 cont the previous sarga

1 *) V₃ च, V₄ om (for तु) —^d Śi D₅ 12 चूयि, B₂ १पा, D₁₁ सुनि (for महामुनि) —^d D₁₃ प्रत्य^० (for अभ्यभापत) Śi Dt D₁ 3 5-9 12 14 T₁ 2 G₁ 3 4 M₂ 2 3 (after corr sec m) काडु स्थौ शयानौ (for काडु स्थं शयान) V₁ हुद्रा^०, T₃ वृण^०, M₂ दर्भ^०, Cr mg k t as in text (for पर्णसंस्तरे)

2 *) Ñ V B D₁₀ 13 M₂ आतरत्तिष्ठ, D₅ नाम, Cr mg k as in text (for सुप्रजा राम) छे Ct सुपुत्रा शोभनपुत्रवती । छे Cg (also) k take "as a समस्रपद —^d Śi V₂ B₁ D₁ 3.7 T₃ पूर्वे, V₃ 4 B₁ D₁₃ पूर्वा, Cr mg k t as in text (for पूर्वा) V B₂ D₁₃ संध्याम् (for संध्या) Ñ V B D₁₀ 11 उपस्वया, D₁₃ उपस्व च (for प्रवर्तते) —^d Śi D₁-2.2.7 11 12 त्वं महामाग, Cg as in text (for नर शार्दूल) —^d D₁-2.7 पूर्वम्, Cmg t as in text (for

दैवम्) Śi D₃ 11 12 कुह पूर्वाह्निका (D₁₁ पौर्वाह्निकी) त्रिया — For 2^d, Ñ V B D₁₀ 13 M₂ subst

632* पौर्वाह्निक विधिं कर्तुं तात कालोऽथमागत ।

[V₂ पौर्वाह्निक; V₃ B₂ पूर्वाह्निक V₄ M₂ पूर्वाह्निक (for पौर्वाह्निक) D₁₃ वृत्ता (for वरुत) V₄ तत (for तात) M₂ transp कर्तुं and तात M₂ द्युपगत (for स्यमागत)]

3 *) V₄ ऋषेस्तु, D₁ तस्यपि (sic) G₁ 3 मह्ये, Cg as in text (for तस्यै) B₂ D₆ परमोदार (for परमोदार). —^d Śi D₅ 12 मनोनुग, Ñ V B D₁₀ 11 13 तु (V₃ [अ]त्र, D₁₀ [अ]त्र) राधवौ, Dt D₁ 3 4 6-9 T₃ G₁ 3 M₂ 4 न (D₃ व) रोचमौ (for नृपात्मजौ) —^d D₃ 7 तत (for द्यावा) Śi D₁-3 5 7 9 11 12 T₂ कृताह्निकौ, M₂ कृतोदक, Cmg k t as in text (for कृतोदकौ) Ñ₁ om, B₂ चीरी (for वीरी) —^d V₂ 4 B₂ D₂ 4 T₃ G₃ 6 जपतु (sic), D₉ जपत, G₁ जेषते (for जेषतु) Ñ V B D₁₀ 13 जप्य^० V₄ जप, B₁ जाप्य, B₄ व* माह्निक (D₁₀ सुवम्) D₁ 2 * पदै, M₂ (after corr as in text) जप, Cmg k t as in text (for परम जपम्)

4 *) Ñ V B D₁₀ 13 M₃ 4 वृत्ता (D₁₃ त्वा) ह्निक, D₁₄ कृवाह्निकौ, Cg as in text (for कृताह्निकौ) Ñ V₁ 3 4 B₁ 3 D₁₀ 13 त्रियौ चापि, V₂ त्रियो वापि, B₄ कृतौ चापि, D₇ G₁ वीरौ, M₂ त्रिय चापि (for महानीयौ) —^d D₇ विश्व * ग्रन्. Śi D₁-3 5 7 11 12 ऋपि तत (D₁-3 7 द्वा) Ñ V₁ 4 B D₁₀ 13 निधि (for तपोधनम्) —^d D₁₄ अभिवच (for अभिवाद्य) Śi तु लौ वीरी Dt D₆ 8 [अ]त्रि^०, D₁ 3 5 7 11 12 ततो (D₁₁ लौ [sic]) वीरौ, D₉ M₂ [अ]य^०, T₃ G₃ [उ]प^० (for [अ]भिसंहृष्टौ) Ñ V B₁-3 D₁₀ 13 अभिनादयितु तत्र, B₂ अभिवाद्यतनुत्र, M₂ पूतयिवा ह्यनित्यम् —^d Ñ V B D₁₀ 13 सहिताह्निक (for गमनाय) Śi D₅ 12 प्रचक्रमे V₄ [उ] प*, Dt D₆ 8 Cg k t [अ]त्रि^० (for [उ]पतस्थतु)

5 *) Dt D₅ M₁ 4 Ct प्रयातौ, D₂ प्रयातौ व D₇ प्रयातौ च, T₃ प्रतापौ, Cg as in text (for तौ प्रयातौ) Śi D₁ 5 11 12 M₂ महानीयौ, D₂ 3 7 G₁ महानीयौ (for महानीयौ) Ñ V B D₁₀ 13 तत प्रययतुश्चापि —^d B₂ त्रिपथामिनीं (for त्रिपथां नदीम्) V B₂ D₇ सरथ्या वै, D₇-3 11 12 सरथ्या वै, D₄ तदा तत्र, D₆ महानीयौ (for ततम्भ) M₂ अपश्येता सडुदिकौ —^d D₉ सरथो (sic) (for सरथ्या)

तत्राश्रमपदं पुण्यमृषीणामुग्रतेजसाम् ।
 बहुर्नर्पसहस्राणि तप्यतां परमं तपः ॥ ६
 तं दृष्ट्वा परमप्रीतौ राघवौ पुण्यमाश्रमम् ।
 ऊचतुस्तं महात्मानं विश्वामित्रमिदं वचः ॥ ७
 कस्यायमाश्रमः पुण्यः को न्वस्मिन्वसते पुमान् ।
 भगन्श्चोतुमिच्छामः परं कौतुहलं हि नौ ॥ ८
 तयोस्तद्वचनं श्रुत्वा प्रहस्य मुनिपुंगवः ।

अत्रवीच्छ्रूयतां राम यस्यायं पूर्वं आश्रमः ॥ ९
 कन्दर्पो भूतिमानासीत्काम इत्युच्यते बुधैः ॥ १०
 तपस्यन्तमिह स्थापुं नियमेन समाहितम् ।
 कृतोद्वाहं तु देवेशं गच्छन्तं समरुद्रणम् ।
 धर्षयामास दुर्मेधा हुंकृतश्च महात्मना ॥ ११
 दग्धस्तु तस्य रौद्रेण चक्षुषा रघुनन्दन ।
 व्यशीर्यन्त शरीरात्स्वात्सर्गमात्राणि दुर्मतेः ॥ १२

Śi D1-3.5 7 11 12 संगमे पुण्यसमिते —For 5^d, Ñ V B (B₃ marg) D10 13 subst

633* गद्गा देवनदीं द्रष्टुं सरथ्या अग्निदूत ।
 [V₃ दिव्या (for गद्गा) B₄ स्वेविदूत (sic)]

6 *) D₃ 9 G₂ तत्राश्रमं, D12 तमाश्रम, Cg k t as in text (for तत्राश्रम) D₉ इम (for पद्) D1 पुण्य (for पुण्यम्) Ñ V B D10 13 तस्यास्तीरा(D10 °रादा)श्रमपदं —^b) Śi D1-3 7 11 12 मुनीना (for ऋषीणाम्) Śi Dt D1-3 6-8 11 12 भाविततमना, Ñ V B D10 13 पुण्यकर्मणा, D14 शक्तिः, T₃ G₂ 4 M1 अग्र्यः, T₃ अग्र्य (for उग्रतेजसाम्) D₅ विश्वामित्र महासुनि —D₃ om 6^c-7^c —^c) Ñ V B D10 13 रम्यं ददशतु पुण्य (B₃ तत्र) —^d) Śi D₂ 3 7 यत्र ते, Ñ: B₁ तपताम्, V₂ तप्यताम्, D1 11 12 तत्र ते, Cg k t as in text (for तप्यता) Śi D1-3 7 11 12 तेपिरे, Ñ V B D10 13 उत्तम (for परम)

7 D₃ om 7 (cf v1 6) —^a) D₂ तद् (for त) D₂ राघवौ, D₄ परम (for परम) —^b) D₂ परमौ (for राघवौ) G₂ पुण्यकर्मणौ (metricausa) (for पुण्यमाश्रमम्) D13 om 7^c-8^c —^c) D₉ तु, M₄ तौ (for त) Śi D1-3 7 11 12 मधुर वाच्य (for त महात्मान) —^d) Śi D1-3 7 11 12 M₄ महासुनि (D12 °नि) (for हृद वच) —For 7 Ñ V B D10 13 (1 x for 7^{ab}) subst

634* दृष्ट्वा तदाश्रमपदं जातकौतुहली मुनिम् ।
 प्रपच्छतुस्तदा वत्र तावुभौ रामलक्ष्मणौ ।

[(1 x) V₃ तम् (for तद्) Ñ₂ B₃ D10 तदाश्रमपदं दृष्ट्वा (by transp) (for the prior half) V₃ कौतुहलो B₄ D10 कौतुहल (for -कौतुहलो) V₃ मुनि (for मुनिम्) —D13 om 1 2]

8 D13 om 8^{ab} (cf v1 7) —^a) Ñ V B D10 ब्रह्मन् (for पुण्य) —^b) Ñ V B D10 11 कश्च, M₄ को वा (for को नु) Śi D₅ [अस्ति, V₃ [अ]सौ D₂ 3 7 [अ]स्य, D11 [अ]त्र (also रि) D12 [अ]नि (before corr as in Śi) D1 (for [अ]स्मिद्) Cmg k t वसते (as in text) Śi D₅ 12 वृषप पुं, Ñ V₂ 3 B D10 11 वृषलो मुनि, V1 D1-3 7 वृषलो मुनि V₄ वृषको मुनि, M₄ वृषलो महात् (for वसते पुमान्) D₂ om 8^c 9^b —^c) D11 भग च (for भगवद्) V1 D₂

इच्छामि (for इच्छाव) —^a) M₄ भूय (for पर) D₉ न, D12 तौ (for नौ)

9 D₂ om 9^{ab} (cf v1 8) —^a) G1 तु (for तद्) —^b) Ñ V B D10 13 T₃ M1 प्रह (B₃ °*)मत्र, Ck t as in text (for प्रहस्य) ☞ Cg प्रभामुपार्त्तां प्रहास 1 ☞ Ñ V B D10 13 मुनिरत्रवीत् Śi D1 3 5 7 11 12 विश्वामित्रो महामुनि —^c) Ñ V B D10 13 उभाभ्यां (for अत्रवीच) Śi D1-3 5 7 11 12 वसौ (for राम) —^d) T₃ कस्य, Cg k t as in text (for यस्य) Ñ V₃ 4 B₁ 3 D10 13 पुण्य, V1 2 पुण्यम्, B₄ परम्, D1-3 7 11 12 M₂ पूर्वम्, Ck t as in text (for पूर्व)

10 *) Śi D₂ 3 5 7 12 मूर्तिमात्राम् (D₂ 3 5 12 °नाम) कर्षणं, D₁ महर्षिर्नाम कर्षणं Cmg k t as in text (for °) —^b) D1 राम (for काम) Ñ V B D10 11 13 [अ]भिविद्युत्, D1 [अ]नुशुभ्रम्, M₄ [अ]त्र शुभ्रम् (for [उ]च्यते बुधैः)

11 *) T₃ इव (for इह) —^b) G1 2 समाहित (G₂ °तौ), Cmg k t as in text (for समाहितम्) —l or 11^{ab}, Śi D1-3 5 7 9 11 12 subst

635* स चकार तपो घोरं स्थापुं चेदुमार्द्रमौ ।

[D₂ 7 चकार (for चकार) Śi D₅ 12 विभ्र (for घोर) Śi D₅ 12 अनिदित (for अर्दिमौ)]

—^a) D₃ ins ते before देवेश (hypermetric) D₅ 12 अतिष्ठत् (for गच्छत्) D₂ गच्छन् देवेश (by transp) D11 अतिवसन् महच्छ्रण —^b) Śi D1-3 5 7 11 12 चेदुक्ताम स (Śi D₂ 12 °मश्च, D₅ 11 °य सु), Cmg k t as in text (for धर्षयामास) —^c) Śi D1 3 5 7 11 12 सोय (D1 7 12 °पा) ध्यातो, Cmg k t as in text (for हुंकृतश्च)

12 *) Śi D₂ 3 5 7 12 अपप्यातस्य (D₂ 3 7 °श्च) Dt D1 3 5 9 अवप्यातश्च (D₁ 9 °स्य) D₄ T₃ अय दग्धस्तु, D11 अपप्यातस्य, G1 3 अय तस्य च, M₂ 3 अवज्ञातस्य, Cmg अवदग्धस्य (for दग्धस्तु तस्य) Dt D1-9 11 12 T₃ M₂ 2 रुद्रेण (for रौद्रेण) —^b) D11 चक्षुषा (for चक्षुषा) D1-3 7 11 रघुनन्दनौ —^c) T₃ ध्यदीरत (sic) (for व्यशीर्यन्त) Śi D1-3 5 7 12 [अ]स्य सहसा, D12 ते दतस्य (sic) (for शरीरात्स्वात्) —^d) Śi D₅ 12 ततो, G1 तस्य (for सर्वं) Śi D1-3 5 7 11 12 चीमत, G₄ दुर्मते (for दुर्मते) —For 11-12 Ñ V B D10 13 M₄ subst

तस्य गात्रं हतं तत्र निर्देग्वस्य महात्मना ।
अशरीरः कृतः कामः क्रोधाद्देवेष्वरेण ह ॥ १३
अनङ्ग इति विख्यातस्तदा प्रभृति राघव ।
स चाङ्गविषयः श्रीमान्यत्राङ्गं स मुमोच ह ॥ १४

तस्यायमाश्रमः पुण्यस्तस्येमे मुनयः पुरा ।
शिष्या धर्मपरा वीर तेषां पापं न विद्यते ॥ १५
इहाद्य रजनीं राम वसेम शुभदर्शन ।
पुण्ययोः सरितोर्मध्ये श्वस्तरिष्यामहे वयम् ॥ १६

636* स्वायुं स इह तप्यन्तं पुरा किल महत्तप ।
आवेद्युमम्यात्पूर्णं कृणोद्वाहमुमापतिम् ।
स बुद्ध्वा तत्र रुद्रेण दास किल महात्मना ।
अप शप्तस्य रुद्रेण तस्य वै रघुनन्दन ।
रोपशापाग्निनिर्देशं तच्छरीर व्यशीर्यत । [5]

[[1 I] V₃ स्वातु (sic) (for स्वायु) M₄ ते स हि (for स इह) V₂ पर (for महत्) —(1 2) V₄ आराङ्गम्, D₁₃ प्रवेद्युम् (for आवेद्युम्) B₁ (marg) पूर्णं, M₄ शाल्या (for तृण) —(1 3) V₁ D₁₃ स बुद्ध्या, B₄ बुद्धा स (by transp) (for स बुद्धा) V₄ तेन (for तत्र) —N₁ om. l 4, B₄ reads l 4 and 5 in marg —(L 4) B₁ [प]त्र, D₁₃ [प]त्र M₄ [अ]त्र (for वै) M₄ रघुनन्दन (for रघुनन्दन) —(L 5) V₁ रोपाय, V₂ विधिः, D₁₃ रुद्र (for रोप) V₄ नापाग्निः (for शापाग्नि) B₁ व्यशीर्यते (for व्यशीर्य) M₄ शरीर समशीर्यत (for the post half)]

13 B₁ reads 13 in marg D₉ om 13^{ab} D₃ om from तत्र 10^a up to the end of ^b —^a) D₃ तस्यागान्धपत (for तस्य गात्र हतं) Dt D₉ transp तस्य and तत्र S₁ N̄ V B D₁ 2.4.5.7.10-15 T₂ G₂ M_{2.4} तस्यागान्ध(M₂ नं) स्वपतप्राम (S₁ N̄ 2.1.2.4 D₁ 7. M₂ द्राम [except M₃ sic]) —^b) D₁₃ विदग्धस्य, Cg as in text (for निर्देग्वस्य) Dt D₄ G₄ महात्मन, Cg as in text (for शापा) S₁ D₁ 2.5.7.10-12 हिम(D₁ 2.7 विष्य)शैलसमीपत, N̄ V B D₁₃ सद्य सर्वाण्य रोपत, M₄ सद्य घस्ताम्यरोपत —^c) B₄ अशरीरः D₄ अशरीरी, T₂ ते शरीरि (sic) Cg as in text (for अशरीर) —^d) Ck हिः Ct ह (as in text) S₁ D₁-3.5.7.11.12 तेन महत्तमना, M₃ देवेन चमुपा (for देवेष्वरेण ह) N̄ V B D₁₃ M₄ एव कोपान्महात्मना (D₁₃ नं)

14 B- transp 14^{ab} and 14^{cd} —^{ab}) D₁ स एवातस्य (for विख्यातस्य) N̄ V B D₁ 7.10 तत (for तदा) B₁ राघव, D₁₃ राघवौ (for राघव) M₄ तत प्रभृति कामध व्यायोगेन हृति प्रभो —^c) D₁ सुनाहु (for स चाद्र) D₁₁ विषण (sic) (for विषय) —^d) S₁ B₁ D₁-3.5.7 यत्रागानि D₉ स्वशरीर (for यत्राङ्गं स) T₂ (after corr sec m as in text) G₂ ह Ck as in text (for ह) D₄ 11 12 यत्रागं(D₁₃ गा) प्रमुमोच ह —Γ or 14^{cd} N̄ V B₁ 3.4 D₁₃ 10 M₄ subst. while B₁ ins after 14^{ab}

637* अनङ्ग इति देशोऽयं प्लवत कामाद्रनादानात् ।
[M₄ अग इति स (for अनङ्ग इति) N̄ V₁ B₁ रामनात् (for आनात्)]

15 After 15^a N̄ V B-4 D₁₃ M₄ ins.

638* कामस्य रघुनन्दन ।
तस्यायतनमग्नेर्दे
[[1 2] B₄ आनभन्, D₁₀ आयभन्, V₄ B₂ एव (for अत्र)]

On the other hand M₃ (discards ^{6cd} with + sign below them) ins (inf lin sec m)

639* श्रीरुद्रस्य महात्मन ।
अतोऽत्र मुनयो राम कुर्वन्ति तप उत्तमम् ।
मोक्षधर्मपरा वीर तेषां पापं न विद्यते । (cf 15^{cd})
शिष्या धर्मपरा भूत्वा शुभ्या कुर्वन्ते सदा ।

—^b) N̄₁ यस्येमे; V₂ तस्यैते; D₂ ततोस्य (for तस्येमे), N̄ V B D₁₃ M₄ परमरय B₁ कामस्य रघुनन्दन (= l 1 of 638*) —^c) S₁ D₁ 2.5.7.11.12 शिष्या, Cg k t as in text (for शिष्या) S₁ D₁ 2.5.7.11.12 वीरा (D₉ G₁ शस्य), D₁₃ 12 वीरा (D₁₃ रा), K (ed.) नित्यं (for वीर) —^d) S₁ D₁ 2.5.11.12 तेषां, Cg k t as in text (for तेषां) D₁₁ पाप (sic) (for पाप) S₁ D₁ 2.5.11.12 हिः, Cg k t as in text (for न) —For 15^{cd}, N̄ V B D₁₃ 13 M₄ subst., while D₁₁ ins after 15

640* तपोदमरता शिष्या पुराणा ब्रह्मादिन ।
निवसन्त्यत्र निरतास्तपोनिर्धूतकल्पना ।

[B₁ D₁₁ om l 1 —(1 I) N̄₁ धर्म- V₂ B₄ D₁₀ दान (for दम) N̄ V B (except B₁) D₁₃ 13 सर्वे (for शिष्या) M₄ तस्य (for तदा) —(1 2) V₄ [अ]त्र; B₁ [अ]* (for [अ]त्र) V₁ B₄ निरतास् (for निरतास्) D₁₁ तपोनिर्धूतकल्पा (for the post half)]

16 *) D₁₁ 2* नीं (for रजनीं) N̄ V B D₁₃ 12 M₄ एका (for राम) —^b) S₁ N̄ V B D₁ 2.5.7.10-12 T₂ वसाम, D₂* साम, D₄ 5 वस्याम (for वसेम) V₂ श्लोचन; V₃ D₁ 11 द्दर्शन, B₄ द्दर्शन, D₁₃ G₂ द्दर्शना (for द्दर्शन) M₄ मुदं वस्यामहे वयं —M₄ om 16^{cd} —^d) D₉ विचरि (for शस्तरिष्यामहे) S₁ N̄ V B D₁₃ 12 तरि(N₂ V₂ 2.4 नवि)ष्याम (B₄ म्रि) प्रपद्य वै (N̄₂ परेद्युहि[sic] N₂ V₁ 3 B D₁₃ परेहृति V₄ परिचरि), D₂ 3 वस्याम समुत्तं निरा D₁₁ 12 गमिष्याम परेहृति —After 16 all MSS (except D₂ 3.7 M₂) Cg k t ins

641* अमिगच्छामते सर्वं शुचय पुण्यमाश्रमम् ।
इह यान् परोऽस्माकं मुनं वस्यामहे निनाम् ।
आश्रमं हृत्तप्याद्य तुदहत्या नरोत्तम ।

तेषां संददातां तत्र तपोदीर्घेण चक्षुषा ।
निज्ञाय परमप्रीता मुनयो हर्षमागमन् ॥ १७
अर्घ्यं पाद्यं तथातिथ्यं निवेद्य कुशिकात्मजे ।

रामलक्ष्मणयोः पश्चादकुर्वन्नतिथिक्रियाम् ॥ १८
सत्कारं समनुप्राप्य कथाभिरभिरक्षयन् ।
न्यवसन्सुसुप्तं तत्र कामाश्रमपदे तदा ॥ १९

इति श्रीरामायणे वालकाण्डे द्वाविंशः सर्गः ॥ २२ ॥

[Ś1 D1 s 12 om l 1 r and 3 D1 T1 2 G4 om l 2
Ñ V B D10 11 13 M4 om l 3 D9 G1 2 M1 s transp l
2 and 3 —(1 r) ❀ Ct अभिगच्छामहे व्यलयात्तच्छ हे इति
पृथक्पद वा । परो युक्ततर । ❀ V9 B1 M4 सत्ताव G4 शीघ्र (for
मर्ते) Ñ V1 2 4 B2 4 D10 13 अभिगच्छाम च सत्ताव, D11
अभिगच्छ महाबाहो (for the prior half) D11 उपयो M4
मुनीना (for शुचय) —For ins see below —(1 2) M4
वास (for वास) G1 3 M1 4 परो (G1 परा, G2 पुरो M4 इम)
राम (for परोऽस्माक) Ś1 Ñ V B D1 s 9 13 इह कामाश्रमे राम,
M3 इहैव सत्कृता राम (for the prior half) V2 स्वय (for
सुख) M4 वय (for निशाम्) Ś1 D1 s 9 11 12 बलवाम सहस्र
निशा (= 16^d in D2) (for the post half) Cg k t no
comm on l 2]

—After l 1 D11 ins

642* गङ्गायाश्च सरयवाश्च संगमे सरितो शुभे ।

17 D1 om from तत्र up to 17^b —^a) Ñ2 B3
D10 प्रवदताम्, B4 ससुघताम्, D2 सवदताम् (sic) D5
सवसताम्, T2 सुवदता, Cr m g k t as in text (for सवदता)
Ś1 Ñ2 V1 s 4 B1 3 D5 7-9-13 पृत्र, Ñ1 V2 B4 D2 3 पृत्र, Ck
as in text (for तत्र) M4 अथ तानागतान्दृष्ट्वा —^b)
M4 तत् सिद्धेन (for तपोदीर्घेण) —^c) D7 परम प्राप्य, Ck
परम^o (for परमप्रीता) M4 प्रागेव च महात्मान —D7 om
(hapl) 17^a-19^a —^d) M4 ऋषयो Ś1 D5 12 ऋषुम्,
D1-s 9 11 [S]भ्याहम्, Cg k as in text (for हर्षम्) Ś1
D1-s 9 13 आगता, Ck as in text (for आगमन्)

18 D7 om 18 (cf v1 17) —^a) Ñ1 V1 B D10
M4 तेष्यं, V2 तेषा, Cg as in text (for अर्घ्यं) T3 पादामर्घ्यं
(by transp) Ñ V1 s B D10 M4 च विधिष्व्, V4 च
विधिष, D2 s 11 13 अथां, G1 तयाहिय्य (sic) Cg t as in
text (for तयातिथ्य) —^b) Ñ V1-s B~4 D10 M4 प्रयु
(V2 ष्ट, B4 ष्ट)य, V4 B4 पूजा च, D11 निषठ, T3
विज्ञाप्य (for निषेध) —^c) V4 लक्ष्म * Ñ1 पृत्र, Ñ2 V
B D10 13 पृत्रम् (for पश्चाद्) —^d) M1 [अ]कुर्वत, M4
प्रयुजन् (for अकुर्वन्) Ñ1 [अ]कुर्वन्नतिथितिक्रिया

19 D7 om 19^a (cf v1 17) —^a) Ś1 Ñ V B
D1 s 5 10-13 परम^o, D3 परम प्राप्त, Cm g t as in text (for
समनुप्राप्य) M4 प्राप्य ता तत्रिया तत्र —^b) Ś1 Ñ V1 s B
D2 s 7 10-12 M4 अग्नि (B4 D12 * *) रम्य च, V2 4 D1 2 13
रम्य च, Cr m g k as in text (for अभिरक्षयन्)
❀ Ct अभयरक्षयन् अडभात्र जापं । तदाश्रमस्थानुपीनिनि
शेष । यद्वा सत्कारं समनुप्राप्य त प्राप्यव निशामिनादींस्तदाश्र
मस्था ऋषयोऽन्यरक्षयन्नित्यर्थे । ❀—After 19^{ab} Dt D4 6
8 9 14 S (except M4) Cm g k t ins

643* यथाहमजपन्सध्यामृपयस्ते समाहिता ।
तत्र वासिभिरानीता मुनिभि सुवतै सह ।

[[(1 r) D4 16 T1 2 G4 M3 मुनयस् (for ऋषयस्) —(1
2) D6 *र (for वासिभिर्) D9 तत्र वाशीभि (भी) रात्री ता
(for the prior half) M3 सङ्घैस् (for सुवतै)]
—^a) Ś1 Ñ V1 s 4 B1 3 D2 s 5 7 9-12 न्यवसन्स्ते (D9 *स्तु) V2
न्यवसेत्, Dt D1 न्यवसत्सु (D1 *स्त), D13 अवसस्ते, T3
न्यवसस (sic) M4 नावसस्ते Ñ V B D10 13 महात्मान
(for सुख तत्र) —^d) V2 कामाश्रमपदे Ś1 Dt D1 s
(after *pr m* corr as in text) 7 s 11 तथा, Ñ V B
D10 13 M4 सुखं, D3 सदा (for तदा) —After 19 Dt
D4 6 8 9 14 S Cg ins

644* कथाभिरभिरामाभिरभिरामौ नृपयत्सौ ।

रमयामास धर्मान्मा कौशिको मुनिपुत्रव ।

[[(1 r) M3 अनु (for first अभि) M2 अनुस्ते (for
अभिरामौ) —(1 2) M4 [s]नुपमपुत्रि (for मुनिपुत्रव)]

Colophon —Kanda name Ś1 Ñ2 D1 4 10-12 om
V1-s B आदि, D3 अयोध्या —After Kanda name,
B1 2 4 ins बालचरिते —Sarga name Ś1 Ñ V B D1-s 3
7 9 10 12 कामाश्रमनिवास (V2 रमन) D11 ताडकाप्रवेश —
Sarga no (figures words or both) Ś1 Ñ1 V1 4 B1 4
D2 s 11 13 om both Ñ2 B2 s D9 10 26 V2 28 V3 25
Dt D4 6 8 11 S 23 D17 19 D2 20 D15 -काडे यो
दि धर्मनि-नाम (dash indicates lacuna) —After colophon
T3 concludes with श्रीरामचन्द्राय नम, G1 s 4
श्रीरामाय नम, G9 धीमेते रामानुजाय नम, M2 धी ... म

२३

ततः प्रभाते निमले कृताह्निकमरिदमौ ।
 विश्वामित्रं पुरस्कृत्य नद्यास्तीरसुपागतौ ॥ १
 ते च सर्वे महात्मानो मुनयः संशितव्रताः ।
 उपस्थाप्य शुभां नापं विश्वामित्रमथानुवृ ॥ २
 आरोहन्तु भगान्नापं राजपुत्रपुरस्कृतः ।
 अरिष्टं गच्छ पन्थानं मा भूत्कालस्य पर्ययः ॥ ३
 विश्वामित्रस्तथेत्युक्त्वा तानुपीनभिपूज्य च ।

23

ततार सहितस्ताभ्यां सरितं सागरंगमाम् ॥ ४
 अथ रामः सरिन्मध्ये पप्रच्छ मुनिपुंगवम् ।
 वारिणो मिद्यमानस्य किमयं तुमुलो ध्वनिः ॥ ५
 राघवस्य वचः श्रुत्वा कौतूहलसमन्वितम् ।
 कथयामास धर्मात्मा तस्य शब्दस्य निश्चयम् ॥ ६
 कैलासपर्वते राम मनसा निर्मितं सरः ।
 ब्रह्मणा नरशार्दूल तेनेदं मानसं सरः ॥ ७

1 ^a) M₂ विमलौ, Cg as in text (for विमले) —^b)
 D₇: ६ 10 11 M₂ कृत्वा (for कृत) B₄ *रिदमौ —D₇ om
 1^c —^d) V₁ नमस्कृत्य —^d) N̄ V B D₁₀ M₄ उपेयतु,
 Dt °गमत् (sic) D₁₂ प्रपगमत् (for उपागतौ)

2 ^a) B₄ D₄ M₄ तु, Cg as in text (for च) S₁
 D₁-३ ५ 7 12 सर्वे एव (D₇ तन्), D₁₁ सर्वे ते वै (for ते च
 सर्वे) D₁ महामानं —^b) S₁ D₁-३ ५ 7 11 12 ऋपय (for
 मुनय) S₁ N̄ V B D₁ ३ ५ 7 10-13 M₄ सुययचैस (M₄
 °तेजस), D₉ शसितं, M₃ सदाति° (for संशितव्रता) —^c)
 S₁ D₁: ३ ५ 7 12 °तस्थु, V₄ °स्पृश्य, Cm g t as in text (for
 उपस्थाप्य) D₁ वाच (for नाव) —B₄ om (hapl) 2^d-
 3^d —^d) D₁ यथा (for अथ) D₁₂ [अ]वशीत् (sic)
 (for [अ]नुवन्)

3 B₄ om 3° (cf v 1 2) —^a) B₁ आरोहयन्तु (hy
 permetric) D₆ °हन्तु, Cm g as in text (for आरोहन्तु)
 D₄ 9 M₂ शुभा (for भवान्) N̄ 2 V₂ B₂ D₁₀ आरोह
 भगवन् (B₃ °वान् also in m) T₃ वलन् (for नाव) —^b)
 V₄ विश्वामित्र, B₄ रा*पुत्र S₁ D₁-३ ५ 7 11 12 पुर सर (D₁
 °र) V₁ °स्तव, D₁₂ पुर राय, Cg k t as in text (for
 पुरस्कृत) D₁₀ मा ते कालायतो ह्यभूत् (= 3° in D₁₀)
 —^c) V₂ 4 B* (marg also) अवधि Cr m g k t as in text
 (for अरिष्ट) —^d) D₄ Cg k °विपर्यय (for कालस्य पर्यय)
 N̄ V B D₁₀ 13 M₄ मा ते (M₄ च) कालायतो हि (N̄ 2 om
 हि[submetric]) भूत् (V₁-३ B D₁₀ ह्यभूत्, V₄ D₁₂
 भयत्, M₄ °स्तु ते)

4 ^a) T₃ तदा (for तथा) —^b) B* तापसान् (for
 तानुपीन्) S₁ D₁: ३ ५ 7 11 12 प्रत्यङ्गतयत्, N̄ V B₁-३ (m
 also as in B₄) Dt D₆ 8 10 13 M₄ प्रति(Dt °त्य)पूज्य च
 (V₁ स), B₄ प्रतिगृह्णं, D₃ प्रपूजयन् (submetric) T₂
 (after corr sec m as in text) अरिष्टं, G₁ ३ वाद्य च
 (for अभिपूज्य च) —^c) S₁ N̄ V B D₁: ३ ५ 7 10-13 सरित
 पुण्यं (for सहितस्ताभ्यां) —^d) S₁: N̄ 2 4 B (B₂
 मार्या) D₁-३ ५ 7 9-13 सरयू, V₁ B₂ जाह्नवीं (for सरित)
 N̄ V B D₁₀ 13 विमलोदरं D-11 सागरागता Cg k t as

in text (for सागरगमाम्) —After 4 Dt D₆ 8 9 14 S
 (except M₄) ins (Cg comm on l 1 Ck on l 1 2
 and Ct on l 1-3)

6 45^a तत् शुभ्राय वै शब्दमतिरम्भवर्धितम् ।
 मध्यमागम्य तोयस्य तस्य शब्दस्य निश्चयम् ।
 शानुकामो महातेजा सह राम कनीयसा ।

[(1 1) Dt D₆ 8 तत्र (for तत्र) D₁₂ T G₂-4 M₁ °त,
 G₁ M₂: शुभ्र(G₁ °शा [sic])वतु (for शुभ्राय वै) Dt D₆ 8
 तोय M₃ अभि (for अति) T₃-गवीर (for सरम्) D₆
 °भित (for -वर्धितम्) —(1 2) D₉: 14 T (except T₂) G
 M₁ 3 om the post half of l 2 and the prior half of
 l 3]

5 ^a) N̄ V B D₁₀ तत्र, D₁₂ ततो, Cm g k, as in text
 (for तत्र) S₁ D₁-३ ५ 7 11 12 राघव (D₇ °*)स्तु (for अथ
 राम) —^b) V₁ प्रपच्छ (for पप्रच्छ) V₃ °सत्तम, M₄
 कुशिकामज (for मुनिपुंगवम्) —^c) V₂ B₃ 4 वारिणा,
 Cm g as in text (for वारिणो) N̄ V B D₁₀ 13 निद्यत
 इच (V₂ °तेतीर), Cm g k t as in text (for मिद्यमानस्य)
 S₁ D₁-३ ५ 7 11 12 वा(D₁₁ गि)रीणा (D* वीरणा) मिद्य
 मानता —^d) S₁ D₁: ३ ५ 7 11 13 एव, N̄ B न्वय (B₁ °यं),
 V₃ D₁₀ M₄ ल्यय, V₄ मुने (for अथ) S₁ D₁₀ 11 °विमलो°,
 N̄ V B D₁₀ 13 बलवान् स्वन, D₁-३ 7 विपुलो°, D₈ तुमुल°,
 Cg k as in text (for तुमुलो ध्वनि)

6 ^a) N̄ V B₁ ३ 4 D₁₀ 12 M₄ इति राम, B₂ इति तस्य
 Cm g k as in text (for राघवस्य) S₁ D₁: 12 तु तच् (for
 वच) G₂ M₁ रामस्य वचन —^b) N̄ 2 V₃ B₃ 4 D₁₀ M₄
 सत्सन्वित (D₁-३ ५ 7 11 12 जातसौतूहल) वच (D₂: ३ 7 11
 °लो मुनि) —^c) D₁₁ कृपयामास (sic) N̄ V B D₁₀ 13
 भगवान् (for धर्मात्मा) —^d) N̄ V₁ ३ B D₁₀ 11 13 दिस्वर
 (V₁ °र), V₄ काण Cm g t as in text (for निश्चयम्)

7 ^a) D₁: ३ ५ 7 12 °से (for कैलास) N̄ V B D₁₀ 12
 M₄ दिस्वर (for -पर्वत) Cg कैलासपर्वत (as in text)
 D₁₂ 11 रथे (for राम) —^b) V₄ ब्रह्मणा, D₁₀ om (hapl)
 म in मनसा V₁ निर्मित (for निर्मित) B₁ transp मनसा
 and निर्मित N̄ 1 V₁ शर (sic) Dt D₆ 8 परः Cg as in

तस्मात्सुखाय सरसः सायोध्यामुपगृहते ।
सरःप्रवृत्ता सरयुः पुण्या ब्रह्मसरश्च्युता ॥ ८
तस्यायमतुलः शब्दो जाह्नवीमभिवर्तते ।
वारिसंक्षोभजो राम प्रणामं नियतः कुरु ॥ ९
ताभ्यां तु तावुभौ कृत्वा प्रणाममतिधार्मिकौ ।

text (for सर) — \tilde{N}_2 V₂ G₂ om (hapl) 7^{cd} —^c
S₁ D₅ 11 12 रघु, G₂ M₁ मुनि (for नर) \tilde{N}_1 V₁ 3 4 B
D₁₀ 13 ब्रह्मणा प्रागिदं य (V₁ त) स्माद् —^d \tilde{N}_1 V₁ 3 4 B₁ 3
D₁₀ 13 तदभूत् (V₁ अभ्यत्त [by transp] V₄ च) B₄
तस्मात्तद् (for तेनेद्) S₁ D₁ 3 5 7 11 12 मानस नाम (D₂
मान [metathesis]) तेन तत्

8 ^a) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 12 प्रसूता सरयु, M₂ सरयु (for
सुखाय सरस) — \tilde{N}_1 D₃ 7 om (hapl) 8^{bd} —^b D₁
अभ्यधावत्, D₂ अभ्यगात्पूर्ति, D₅ 12 अभ्यभावयत्, D₁₁
अभिमागमत् (sic) M₄ गृहति, Cr m g as in text (for
उपगृहते) —For 8^{ab}, \tilde{N} V B D₁₀ 13 subst

646* सरसो मानसात्स्माद्योप्यामु शोभना ।

[V₂ नामसाद् (metathesis), V₄ स्म् (for मानसाद्) B₂
वत्साद् (for नरसाद्) V₂ यत् (for अनु) V₁ गोचरा B₃ (m
also) 4 शोभिना (B₄ सा) (for शोभना)]
—^c \tilde{N} V B D₁₀ 13 नदी प्रसूता, D₁ 2 5 9 11 13 M₄ प्रसूता,
Cm t as in text (for सर प्रवृत्ता) Ck Ck तस्या सर
प्रवृत्तवाद् सरयूरिति नाम । C —^d D₅ ब्रह्मरसच्युता

9 ^a) M₂ Cm सुसुहृ, Cg as in text (for अतुल)
S₁ D₁ 3 5 7 11 13 शब्दोय विपुलस्तस्या (S₁ स्यात्), M₄ एष
तस्य महाशब्दो —^b S₁ D₁ 3 5 7 11 13 जाह्नव्याम्, Cm t
as in text (for जाह्नवीम्) M₄ अतिवतते —For 9^{ab}, \tilde{N}
V B D₁₀ 13 subst

647* जाह्नवीमभिवर्तिन्यास्तस्या शब्दोऽधमरीदता ।
[\tilde{N}_1 V₂ 4 B₂ 4 (both m also) अभि (B₂ रति) वृथायात्
V₁ D₁₀ 13 अति^c (for अभिवर्तिन्यात्)]
—^c S₁ \tilde{N}_2 V₂ B₂ 3 (m also) D₁ 2 5 10 13 सयपेजो, \tilde{N}_1
V₁ 4 B₁ 5 4 संहर्षेजो, V₂ संहर्षेजो, D₂ 7 सयदृजो, Cg k as in
text (for संक्षोभजो) —^d D₅ प्रणामो (sic) G₂ प्रणाम
(metathesis) (for प्रणाम) S₁ \tilde{N} V B D₁ 3 5 7 10 13
प्रय (V₁ ण) त, D₁ 7 त Cg as in text (for नियत)

10 ^a) S₁ D₁ 3 5 7 M₄ उभाभ्या, D₁₁ प्रणामः, D₁₂
सुख्याभ्या, G₂ M₁ तस्या, Cr m g k t as in text (for ताभ्यां
तु) M₄ एष तौ (for तावुभौ) —^b D₁₁ सगमे नरत्तमौ
—For 10^{ab}, \tilde{N} V B D₁₀ 13 subst

648* चयनुस्ती नमस्ताभ्या नदीभ्यामय रायनी ।
[V₄ नमस्ता D₁₀ मच^c (metathesis) (for नमस्ताभ्यां)
V₄ नदी ताम् (for नदीभ्याम्) B₂ अभि (for अय)]
B₂ cont.

तीरं दक्षिणमासाद्य जग्मतुर्लघुविक्रमौ ॥ १०
स वनं घोरसंकाशं दृष्ट्वा नृपरात्मजः ।
अनिप्रहतमैश्वराकः पप्रच्छ मुनिपुंगवम् ॥ ११
अहो वनमिदं दुर्गं ह्यिच्छिन्नगणनादितम् ।
भैरवैः श्वापदैः कीर्णं शकुन्तैर्दारुणारवैः ॥ १२

649* प्रणाम प्रयतौ कृत्वा सगमे नरत्तमौ ।

B₂ cont (after 648*)

650* विश्वामित्रस्य वचसा भक्त्या परमया युतौ ।

—D₁₁ om (hapl) 10^{cd} —^c \tilde{N} V₁ 2 B₁ 3 (B₃ m
also as in text) D₁₀ 13 पर समासाद्, V₂ 4 B₄ परम^c (for
दक्षिणमासाद्य) —^d D₁₂ विक्रमे (sic)

11 ^a) S₁ D₁ 3 5 7 9 10 तद्, Cm g as in text (for
स) S₁ D₁ 3 5 7 12 सनाद्, D₉ (marg gloss) भयंकर
द्वन्द्वं, Cg k t as in text (for घोरसंकाशो) —^b D₁₁
transp नृप and वर S₁ Dt D₁ 5 7 9 12 G₁ 2 M₁ 3 नर
वरासौ (Dt D₄ 8 G₁ 2 M₁ 3 ञ) (for नृपवरात्मन)
T₃ वृष्टवाश्रुवरात्मज —^d S₁ D₂ 12 तत् समतात्तौ वीष्य,
D₁ 3 7 ततो वन तदिश्याद् (D₂ 7 काद् (for ^a) S₁
D₃ 5 7 12 आश्रुच्छेता मुनिं तु तौ (D₁₂ तदा) D₁ संश्रुच्छेता मुनिं
च तौ (for ^d) D₂ ततो नर्मनाविद्याकावपृच्छता मुनिं उभौ
B₂ तदा पप्रच्छतुभ्यो मुनिमिदवाहुनदनी —For 11, \tilde{N} V B
D₁₀ 13 M₄ (1 2 only) subst

651* अयानुपदमेवान्यद्दन घोरमरिदमौ ।

दृष्ट्वा पप्रच्छतुभ्यो मुनिं तं नृपरात्मनौ ।

कस्येदं मेघसंकाशं वन घोरं प्रकाशते ।

[(1 1) V₂ अथत् (sic) V₄ पर B₂ (marg also
as above) तथा^c (for अयानुपदम्) V₂ वत् (sic) (for
वन) D₁₀ अनिदितौ (for अरिदमौ) —(1 2) \tilde{N}_1 पप्रच्छ*
 \tilde{N}_2 B₂ (marg also as above) D₁₀ वीरौ (for मूले) V₂
D₁₁ नृप D₁₀ तौ^c (for त नृ) B₁ दशरथात्मनौ M₄ वन
नृपसौ मुनिं (for the post. half) —After 1 2 M₄ reads
1 2 of 652* —(1 3) V₂ वत् (sic) (for वन) D₁₂
प्रच्यते (for प्रकाशते)]

12 ^a) S₁ D₁ 11 12 घोरं, D₂ दीर्घं (for दुर्गं) \tilde{N} V₁ 3
B D₁₀ 13 दुर्गं (V₂ B₁ र्ण) पक्षिगणकीर्णं, V₄ बहुपक्षगणकीर्णं
(sic) —^b V₁ D₁₁ T₂ G₁ 2 M₂ ह्यिच्छिन्ना, V₄ विद्विषा;
D₂ उहीका (sic) Cm g k t as in text (for सिद्धिका)
D₂ नवन, D₁₀ नान (for नाण) Dt D₂ 8 संयुतं (for
नादितम्) —D₁₁ reads 12^{cd} after 652* —^c S₁
D₁ 3 5 7 11 च समासीर्णं, D₂ 9 12 T₂ 3 G₁ 4 M₂ 3 एतुं; M₄
घोरि (for श्वापदै कीर्णं) D₁₀ घोरवेष्यमाकीर्णं (sic)
T₂ श्वापदैर्हितपुष्टिम् —^d D₁ 11 12 G₁ M₄ शत्रुनैर (for
शकुनैर) S₁ D₁ 3 5 7 11 12 G₂ दारुणारवैः D₁ 9 14 S
(except G₂) Cm दारुणा (D₄ M₄ णैर) ऋते (T₂ यत्तः
M₄ युते); Cr.k.t as in text (for दारुणारवै)

नानाप्रकारैः शुकुनैर्वायुयद्भिर्भैरवस्त्रैः ।
सिंहव्याघ्ररहैश्च वारुणैश्चापि शोभितम् ॥ १३
घनाश्वरुर्णककुभैर्विल्वतिन्दुकपाटलैः ।
संज्ञीणैर्दरीभिश्च किं न्विदं दारुणं वनम् ॥ १४
तमुपाच महतेजा निशामित्रो महासुनिः ।
श्रूयतां वत्स काङ्कुस्थ यस्यैतदारुणं वनम् ॥ १५

एतौ जनपदौ स्फीतौ पूर्वमास्तां नरोत्तम ।
मलदाथ करुपाथ देवनिर्माणनिर्मितौ ॥ १६
पुरा वृत्रपथे राम मलेन समभिप्लुतम् ।
क्षुधा चैव सहस्राक्षं ब्रह्महत्या यदापिशत् ॥ १७
तमिन्द्रं स्नापयन्देवा ऋषयश्च तपोधनाः ।
वलशैः स्नापयामासुर्मलं चास्य प्रमोचयन् ॥ १८

13 Śi D1 3 5 7 12 om 13 and 14 —^d D₂ शैरवै
स्त्रै —^d D₂ 14 T G1 2 4 M1 3 चोप, D₃ चैव, G₃ उप
(for चापि)

14 Śi D1 3 5 7 12 om 14 (cf v1 13) —^a D₂
घनाश्वक*शुकुभैर, D₃ घवेश्च कङ्कुभिरापि —^b Cg मरु- (for
विल्व) D₄ विशुक- (for तिनुक-) —^d Dt D₂ 8 नु,
Ct as in text (for नु) D₃ 9 T₃ Ck किं चेतद्, D14 T1 2
G₂-4 M1 3 किं चेतद्, G1 किं चेतद्, Cg as in text (for
किं न्विद) —For 12^e 14 N̄ V B D10 11 12 M₂ (D11
M₂ for 13 14 only) subst

652* नानावृत्तगणेषोर्वैवांसामानैर्विनादितम् ।
सिंहव्याघ्रयादक्षैर्षात्रिभुजसैर्मितम् ।
घनाश्वकणैर्वृत्तजपाटलविल्वतिन्दुकैः ।
द्रुमैः कटकभिश्चैव कीर्णैः किल्विदमुच्यताम् ।

[V₂ 4 D11 12 om (hapl) 1 x —(1 x) D10
नानाम्* B1 वायुमानैर् (sic), B₃ (marg as above)
व्यायुमानैर् (for वायुमानैर्) M₂ नानाप्रकारैश्च शुकुनैर्व्यद्भिर्भैरै स्त्रै
(cf 13^{ab}) —M₂ reads 1 2 after 1 2 of 652* —(1
2) N̄ 2 बरहस्य V1 D12 बहि V₂ B₄ D11 M₂ -रुद्र (for
-पत्रि) —(1 3) V₂ 3 भवाश्व* V₄ वराश्व* D11 **
(for भवाश्वकणैः) N̄ 1 -वाल्गलविन्दुकैः, V₄ पाटलाशोकवपकै
D11 विल्वतिन्दुककणैः (for the post half) D12 भवाश्वक
वृत्तजपाटलातिन्दुकैः —(1 4) D11 यथा (for द्रुमैः) V₂
B₁ D12 इदम् (for त्विदम्) V₄ B₁ 3 (marg also) उच्यते
D11 सगौष समावृत् (for the post half)]

—Thereafter D11 reads 12^{ed}

15 D14 reads 15 in marg (sec m) —^a N̄ V
B1-3 D10 12 साव, B₄ ताम् (sic) (for तम्) N̄ V B D10 12
M₂ तयोर् (B₂ M₂ ततो, B₄ *) वाच्यं (for महातेजा) Śi
D1-3 5 7 9 11 12 तयो (D11 *) स्तद्वचन शुभा —^b Śi D12 12
महानृपि N̄ V B D10 12 श्रुत्येद् (V1 * त्वैव B₂ [marg
also] 4 * त्वैव) भगवा-मुनि (B1 M1 * नृपि) —^c N̄ V
B D10 12 M₂ शुकुपामैश्च, D1 घचन घन्तौ, D₂ 2 3 11 घन्तौ
(D₃ घन्त, D11 वरय) काङ्कुस्थौ (for घन काङ्कुस्थ) —^d
Śi D1 3 5 7 9 12 [इ] इ शैरवै, Cg k as in text (for [ए]
तरारुणं) N̄ V B D10 12 M₂ आरतौ रामलक्ष्मणौ D11 शैरव
स्त्रनमुषां

16 ^a Śi D1-3 5 7 11 12 शिवौ N V B D10 12 शय,
Cm g k as in text (for एतौ) N̄ V B D10 12 'पद्, G₄
'पद् (for जनपदौ) Śi N V B D₂ 3 5 10 12 13 श्रीमान्,
D1 7 9 श्रीमत्, Cm g k t as in text (for स्फीतौ) —^b D1
सर्वम् (for पूर्वम्) Śi D1 3 7 11 M₂ नरोत्तमौ N̄ V B
D10 12 पूर्वमासीन्महर्दिमान् —^c Śi D1-3 7 9 11 12 मालवश्च,
N̄ V1 B₃ 4 D10 मलनाथ, V₂ 4 B₁ 2 (after corr as in
N̄) मलजश्व, D₃ मलवश्च (sic) D12 मलवाश्च (sic),
Cr m g k t as in text (for मलदाथ) Śi V₂ B1 D1 5 11-12
कल्प (D11 'पा)श्व, V₄ करजश्व, B1 D₂ 7 10 कल्प (B₂ [after
corr] D10 'पा)श्व, D₂ सकारूपो, D₃ कुरपश्व, Cr m g k
'शाश्व (for करुपाश्व) V₃ मलयकरुपाश्वैतौ —^d D₂ 12 देव
(for देव) N̄ 2 V1 B₃ 4 D10 12 निर्मित (for निर्मितौ)
Cr m g t as in text (for ^a) Cg Ck देवनिमाणेन निर्मित
नामधेयौ । Cg

17 ^a N̄ V B D10 12 सखा (B₄ 'हा) य नमुचि द्वाच
—^b N̄ 2 मनेन (sic), B₁ (marg also) पापेन, T₃ श्वेतेन,
Cg k t as in text (for मलेन) Śi N̄ V B D1 2 5 7 9-12 M₂
सममि (V₄ *) श्रुत, D₃ सम्भिश्रुत, Cg as in text —^c
Śi D1-3 5 7 11 12 श्रुय (D1 'धि[sic])या च, N̄ V B D10 12
क्रोधाचै (B₂ 'चै)व Dt श्रुयौ (sic) D₃ तद्रुपाच, G1
श्रुयैव, Cg cutes as in text (for श्रुधा चैव) Cg t
श्रुधा श्रुयुश्रया 1 Cg Śi N̄ V B D1-3 5 7 9-12 M₂
सहस्राक्षो (D1 'क्षे) —^d Śi D1-3 5 7 9 11 12 'हत्या Cg k t
ब्रह्महत्या (as in text) Dt D₂ 4 6 8 T₃ M₂ Cg समा, D₂ 2
तदा, D11 यथा (for यदा) N̄ V1-3 B D10 12 मित्रभुग
(B 'भृगु; D12 'भृगु)गया (V1 * * व)क्त्रिल, V₄ मित्रभुगुण
वायुता M₂ ब्रह्महा मायाक्त्रिल

18 ^a D₂ 7 तद् (for तम्) Śi D1 3 5 7 9 11 12 क् (D₂
वि)पय, Dt D₂ 8 मलिन, Cm g as in text (for स्नापयन्)
Śi D1 3 5 7 9 11 12 सर्व (for देवा) N̄ V B D10 12 M₂
तमिह खा (V1 2 4 चा, B₂ 4 M₂ स्या)पयामामुर् —^b M₂
कल्पशैः Cr m k as in text (for कपपयश्च) Śi D1-3
5 7 9 11 12 त्वर् (Śi D12 'यं D₂ * * D11 'यं) देवग
(D1 'गुण) सह, N̄ V B D10 12 देवा सर्पिणणा पुरा
(V1 2 तथा), M₂ देवो सर्पिणणा मुता —^c V₂ किल्लै
(sic) M₂ कपय, Cr m g k t as in text (for कल्पौ)
N̄ V B D10 12 M₂ पुष्य (B₂ पूर्ण)सलिलै (for स्नापया-

इह भूम्यां मलं दत्त्वा दत्त्वा कारुण्यमेव च ।
शरीरजं महेन्द्रस्य ततो हर्षं प्रपेदिरे ॥ १९
निर्मलो निष्करूपश्च शुचिरिन्द्रो यदाभवत् ।
ददौ देशस्य सुप्रीतो वरं प्रभुरनुचमम् ॥ २०
इमौ जनपदौ स्फीतौ ख्यातिं लोके गमिष्यतः ।

मासुर). Śi D1-3 5.7.9 11 12 स्त्रा (Śi D1 2 5 11 12 स्त्र)
पयांचक्रुरमलेः (D2 3 7 °शुः सलिलैः). —^d D6 मले (for
मले) M4 व्यपौहयन् (for प्रमोचयन्). Śi D1-3 5 7 9.11 12
सलिलैः (D2 3 7 अमलैः)मैलशुद्धये; Ñ V B D10 13 पूर्णैः (Ñ
B2 3 पुण्यैः; B1 * 3)मैल (V2 4 °मान)समन्वितं (V1 4 B1.2
समाप्तितः; B3 marg also as in V1 B4 and मप्राप्तितः; B4
D13 विशोषयैः); Cg as in text (for ^a).

19 D11 repeats 19-20^{ab} after 20^{ab}. —^a D11
(second time) अस्यां (for इह). Śi D1-3 5 7.12 तस्यां
(D12 °स्य; [sic]) भूमौ (Śi D1 12 °भ्यां as in text); Ñ
V B D10 11 (first time) 13 M4 सोस्मिन्देदो (for इह
भूम्यां). V2 मनस् (for मलं). Śi D2 3 5 7.11 (second
time). 12 देवाः; Ñ V B D10 11 (first time). 13 G3 M4
हस्त्वा (for दत्त्वा). —^b Ñ V2 4 B1-3 D10 11.13 देवः; V1
देवं, V2 B4 D6 (before corr. as in Ñ) देवः; Dt D6 देवाः;
D1 हत्वा; G4 स्वत्वा; (for दत्त्वा). Ñ2 V1 B1-3 D2.7.10.13
काल् (B2 °ल)प्यम् (B3 marg. also कौरुष्यम्); V2 कल्पम्;
V3 कल्पम्; B4 कौरुष्यम्; D4.11 (both times, first
time before corr. as in Ñ2)काल्प्यम्; G1.2 कल्पम्;
Cr.m.g कारुद्राम्; Ct as in text (for कारुष्यम्). D1 ह
(for च) D9 दररा कालुषं तथा; M4 देहतः कार्यमेव च. —^c
M4 शरीरजे महेंद्रस्तु. —^d D11 (first time) अवाप्तवात्;
M4 अवाप सः (for प्रपेदिरे). —For 19^{ab}, Ñ V B D10 13
subst.:

653* मित्राभिद्रोहसंयुक्तं परं हर्षमवाप्तवात् ।

[V4 मित्राति. Ñ2 V2 B3 4 संभूत्; V1 सप्त (for
संयुक्त).]

20 D11 repeats 20^{ab} (cf. v.l. 19). —^a Ñ2 B2.3 D10
°द्वयम्; V1 2 D2 5 निष्करूपम्; B3 (m. also). 4 निष्करूपम्;
D11 (second time) निष्करूपम्; T2 °स्वस्व (for निष्क-
रूपम्). —^b Dt D6 8 शुद्धः; D3 शुभ्रः; Cg as in text (for
शुचिर्) D6 चंदो (sic) (for इन्द्रो) V3 तथा; Dt
D3 5 7.11 12 T2 3 G4 M3 (before corr.) यथा; D1.11 (first
time) तदा; M4 ततो (for यदा). V B1.2 D9 स्वभूत्; D1
[अ]न्यभूत्; D13 ह्यभूत् (for [अ]भवत्) D2 3 7 ह्यभूत्तदा.
—^c Ñ V B D10 T3 तदा; Dt D2 3 5 7 11 ततो (for हृदो).
T3 संप्रीतो (for सुप्रीतो). —^d Dt D6 8 प्रादात्; D4 प्रयुत्
(sic) (for प्रयुत्) M3 अनुत्तमः; Śi D1.5 9 11 12 ततो
परमर्दिमः; Ñ V B D2 3 7 11 ददौ परमर्दिमः (V1 °मौ);
D10 ददौ परमर्दिमः.

मलदाश्च करुपाश्च ममाङ्गमलधारिणौ ॥ २१
साधु साध्विति तं देवाः पाकशासनमश्रुवन् ।
देशस्य पूर्जां तां दृष्ट्वा कृतं शक्रेण धीमता ॥ २२
एतौ जनपदौ स्फीतौ दीर्घकालमर्दिम ।
मलदाश्च करुपाश्च मुदितौ धनधान्यतः ॥ २३

21 ^a V2 B1 °पद्- (for जनपदौ). Śi D1-3 5 7.9 12
ख्याति (for स्फीतौ). —^b Śi D1-3 5 7.9.12 कृत्से; V1 -रिति;
Cg.k cite as in text (for ख्यातिं). B2 (m.) लोके.
D11 T3 transp. ख्यातिं and लोके. V4 गमिष्यति (sic).
—After 21^{ab}, D1 ins. (gloss ?).

654* मलः पाप्मा विनिर्दिष्टः कारुण्ये देहजं मलम् ।

—^a Śi D2 9 11-13 मालवश्च; Ñ B2-4 D1-3 7 10 मलज्याश्च;
V B1 मलज (V3 °य)श्च; Cg.k as in text (for मलदाश्च).
Śi V B1 D3 11-13 करुपाश्च; B2 कल्प्याश्च; D9 कुरुपाश्च (for
करुपाश्च). —T3 G4 om. (hapl.) 21^a-23^a. —^b Śi -स्वहू;
D1-3 7 9 12 -स्वह्वा (D7 °वा)रिणः (D9 12 °णौ); D11 °हारिणो;
Cr.m.g k t as in text (for -मलधारिणौ). Ñ V2 4 B2 3
D10 [इ]ल्यंगजेन म (V4 स)मंकिती; V1 B1 4 D13 M4 हं
(V1 B1 D13 अं [with hiatus]) गजेन ममंकिती; V2
[अ]नंगजेन समन्वितौ.

22 T3 G4 om 22 (cf. v.l. 21). —^a Ñ V B
D10 13 M4 एवमस्तु; D3 °ः (for साधु साधु) —^b Śi
D1-3.5.7.9.11.12 शशंसतः पाकशास (D °शास)नं. —^c Śi
D1-3 5 7.9 11 दे (D2 हे)रापूर्जां (D3 °ज्या)च (Śi तु); D2
देशः पूर्जा; M3 देवस्य; Ck.t as in text (for देशस्य पूर्जां)
Śi कृत्वा (for दृष्ट्वा). —^d M3 कृतं (sic) (for कृतं). D2
धीमता. (sic).

23 T3 G4 om. 23^{ab} (cf. v.l. 21). —^a Śi
D1.3.11 13 षुदं; Cg.k as in text (for एतौ) D12 °पद्-
(for जनपदौ). Śi D2.7 9 (after corr. as in text) श्रीमत्
(D2 7 °मात्); D1-3 12 श्रीमत् (for स्फीतौ) —^b Śi
D2 3 5 7 9.12 तुष्टकालम् (D12 °ः म्; D9 °लात्); D1
कामतुष्टयोः; D11 तस्मिन्काले (for दीर्घकालम्). D1-3 7 9 11
अ (D1 11 ह्य)र्दिमौ (for अर्दिम) —For 22^a-23^a, Ñ V
B D10 13 M4 subst.

655* देशस्य नाम निर्दुष्टिं श्रुत्वा तां वामवेदिताम् ।
एवमेतौ जनपदौ पूर्वमेव विरादिदताम् ।

[[(1. 1) B4 M4 देवश्च (for देशस्य). V1 D13 मुदनां (for
हृत्वा तां). V4 राम (sic) वेदिता. —(1. 2) D13 च; M4 [अ]र्दिम
(for विरादिप्रीते) B4 repeats through oversight 21^a
for the post. half.]

—^a Śi D1-3 11-13 मालवश्च; Ñ1 B4 मलज्याश्च; Ñ2 V1 2 4
B (B2 m. also) D2 3 7 10 मलज्याश्च; V2 मलया; D1
मालराश्च (for मलदाश्च). Śi V4 D3 9 11-12 °वक्राश्च; V3

कस्याचिन्तय कालस्य यक्षी वै कामरूपिणी ।
 बलं नागसहस्रस्य धारयन्ती तटा ह्यभूत् ॥ २४
 ताटका नाम भद्रं ते भार्या सुन्दस्य धीमतः ।
 मारीचो राक्षसः पुत्रो यस्याः शक्रपराक्रमः ॥ २५
 इमौ जनपदौ नित्यं प्रिनाशयति राघव ।

मलदांश्च करूपांश्च ताटका दुष्टचारिणी ॥ २६
 सेयं पन्थानमाचार्यं वसत्यत्यर्थयोजने ।
 अत एव च गन्तव्यं ताटकाया वनं यतः ॥ २७
 स्वबाहुबलमाश्रित्य जहीमं दुष्टचारिणीम् ।
 मन्त्रियोगादिर्म देशं कुरु निष्कण्ठकं पुनः ॥ २८

करूपाश्रिति, B₂ 'कलूपा (m also 'शा)श्च (for च करूपाश्च) —^d Śi 1 ससुद्धौ, N V 1 2 B D₄ 6 9 10 13 T₁ M₅ मुदितौ (V 1 D₁₂ 'ताव्), V₄ आहित, Dt T₃ मुदितो (sic), D₁-3 7 सपूर्णा (D₂ 'र्णा), D₂ 13 सपत्नो (for मुदितौ) N V B D₁₀ 11 13 M₅ ऋदिसपदा (D₁₁ 'सयुत, D₁₃ 'सयुती, M₄ 'मत्तरा), D₆ घ - न्यत् (for घनधान्यत्)

24 * N V B D₁₀ 13 M₄ अथ कालस्य महतो —^d N V B D₁ D₂ 8 10 13 T₃ M₄ यक्षिणी, Cg as in text (for यक्षी वै) Śi D₁ 3 5 7 11 12 यक्षी दुः (D₁₁ 'तु [sic]) द्रष्टारिणी (D₁₂ 'णौ [sic]) —^d V₃ वन (sic) (for बल) —^d Śi D₁-3 5 7 9 (after corr m as in text) 12 [अ] निरा युधि (D₀ 3 7 सदा), N V B D₁₀ 13 M₄ महाबला, D₁₁ [अ] बला सती, D₁₁ T₃ तथा, Cg as in text (for तटा ह्यभूत्)

25 * N V B D₁₀ 13 M₄ सुदस्य, Cg k t as in text (for भद्रं ते) —^d N V B D₁₀ 13 M₄ देव्य (V₁ देव्य [sic]) पत्नेभूत्, D₁₄ सुदाय (for सुन्दस्य धीमत) —^d D₂ [s] र स्यात् (for पुत्रो) —^d V₄ यस्य (sic), D₂ सुदस्य (for यस्या) T₂ शुक्र (for शक्र) D₁₁ पुरोगम (for पराक्रम) —After 25 V₂ (after 660*) 3 ins

656* पशुमानुषसंयुक्तमभक्षयत सर्वदा ।
 while B₃ ins
 657* यस्या भयान्न चलति देवाना च विमानक ।
 —After 25 D₁ D₂ 6 9 14 S (except M₄) Cg k ins

658* वृत्तबाहुमंहाद्रीयो विपुलास्यतनुर्महान् ।
 राक्षसो भैरवाकारो नित्यं प्राशयते प्रजा ।
 [[1 r] D₁₄ T G₂ 4 M₁ 3 'धीर्षो (for महासीर्षो) —(1 2) D₉ [अ] रावो (for [अ] कारो) G₄ प्राशयते (sic) (for प्राशयते)]

26 * M₄ सोय (for इमौ) —^d Dt राघव, D₉ दुष्टपी (for राघव) —For 26^{ab} Śi D₁-3 5 7 11 13 subst

659* उल्गादयति सा नित्यमेतौ जनपदाधुभौ ।
 [Śi उल्गादयति (sic) D₂ [अ] नौ (for सा) D₁₂ नित्यनौ (sic) (for ननपदाव्) Śi D₂ 11 12 निभो (D₁₂ 'नौ [sic]) (for उभौ)]
 while N V B D₁₀ 13 subst

660* सेयं जनपदं राम समुसाय सुदारणा ।

[N₁ सम V₁ तेम V₂ सेया (for सेय) V₃ ननपदो (sic) N₂ V₁ B₃ D₁₀ नाम (for राम) N₂ V₄ B₁ 3 ससुच्छाय (B₃ m also 'त्वाच) V₂ समात्ताय, D₁₃ ससुच्छाय (for समुत्ताय) V₄ सुदारणा (sic) —After 660*, V₂ ins 656*]
 —^d Śi D₁-3 5 7 11 12 मालवाश्च (for मलदाश्च) N V B D₁₀ 13 अद्यापि साधि (V₁ 'ध्या, V₂ 3 B₃ (m) 4 'नि, V₄ 'व्य) वसति (V₄ 'ते) —^d N₂ V B D₁₀ ताट (D₁ 'ह) का (here and elsewhere below), G₁ राक्षसी (for ताटका) B₂ D₁₃ नाम (for दुष्ट) N V B D₁₀ 13 यक्षिणी (for चारिणी) Śi यक्षी वै पितृदाहिनी, D₁-3 5 7 11 12 यक्षी (D₂ यक्षिणी [hypermetnc]) पितृनिभक्षिणी

27 D₁₀ reads 27^a-28^b in marg —^d Śi D₂ 3 5 7 13 पूषा, N V₁ B₁ 3 D₁ 10 पूत (N₁ D₁ 'न), V₂ 4 B₂ 4 पुत्र, D₁₁ शैल, M₄ इद, Cmg k t as in text (for सेय) N V B D₁₀ आन्मय, Dt D₄ 6 9 11 13 T₃ Cm t भाट (D₁₁ 'श्रि) ख, D₁₂ आसाय, Cg as in text (for आचार्य) —^d Śi D₁-3 5 7 12 13 निवसत्यर्थ (D₂ 7 'न), D₄ 6 9 11 G₂ 4 M 'ध्यर्थ, G₁ 3 विष्ट (for वसत्यर्थ) G₁ योजन (for-योजने) Ck आचार्योति वृद्धिरजन्तरी । आद्युत् विरुध्येति यावत् । अतिक्रान्तोऽप्येत्यर्थं तत कमधारय ।
 . अर्थयोजने दूरे पन्थानमाचार्यं विद्वति । यद्येदं ताटका वनमस्मान्निर्गन्तव्यं अत एव हेतो । Cg N V₂-4 B D₁₀ साध्य (V₂ 'च्य, V₃ 'र्था, D₁₀ 'द्य) धातो (V₄ 'व्याया, B₄ 'यो) जनादित, V₁ सा-र्था योचनाऽभि —M₄ om 27^a-28
 B₄ ताट, D₁ अत, D₁₁ G₁ 3 इत, Cg as in text (for अत) Śi D₂ 12 Cr n, D₁-3 7 हि, D₁₁ [अ] मि (for च) Cm अत एव न, Cmpt अत एव च V₂ T₂ (before corr) गतव्यस्य (for गन्तव्य) —^d Śi ताटकायोजन, N₁ D₁ 3 5 7 11-13 ताट (D₂ 12 'ट) कामवने N V B D₁₀ 13 14 M₂ प्रति, D₇ तत, D₁₁ स्वया, G₁ स्वत, Cmg t as in text (for यत)

28 M₄ om 28 (cf v 1 27) Śi D₂ 2 5 12 om 28 and 29 D₁₀ reads 28^{ab} in marg (cf v 1 27) —^d B₁ D₁₃ सु (for स्व) D₃ -रम् (for -वल्) Dt reads माश्रित्य जही in marg —^d N V₁-3 B D₃ 7 10 11 13 M₁ जहि ता (N₁ स्व), V₄ वतते, T₃ [आ] जहिमा (sic) Ct as in text (for जहीमा) N V B-4 D₁₀ 13 यक्षिणी (for -चारिणीम्) —D₂ 7 om 28^a-29 —^d V₂ सत् (for मत्) V₃ इद (for इमं) V₄ लोक (for देस) —N₂ reads 28^a and 29^a in marg

न हि कश्चिदिमं देशं शक्रोत्यागन्तुमीदृशम् ।
यक्षिण्या घोरया राम उत्सादितमसहया ॥ २९

एतत्ते सर्वमाख्यातं यथैतद्धारुणं वनम् ।
यक्ष्या चोत्सादितं सर्वमद्यापि न निवर्तते ॥ ३०

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे त्रयोविंशः सर्गः ॥ २३ ॥

29 Śi D1-3 5 7 12 om 29 Ns reads 29^a in marg (cf v 1 28) —^a) D11 (before corr) देशे (for देश) N2 V4 B3 4 Dt D5 9 10 11 G1 M1 दानो (B4 °नयो) हि (V4 B4 D11 °सि, M1 [1nf / 1m]°नि) (for दानोति) M4 [आ]इंदुम् (for [आ]गन्तुम्) G2 दानोत्यागंतुं देशम् (by transp) B3 ईश्वर, D10 ईश्वर (for ईश्वरम्) —D11 reads ^a in marg —Note hiatus between ° and ^a —°) N V B D10 11, 15 घोर (V1 शोधे)रूपिण्या (for घोरया राम) —^a) D11 उत्सादितम् D12 G1 9 M1 9 (all to avoid hiatus) इ^o, Cm as in text (for उत्सादितम्) N V B D10 11 13 अना (V1 °वा)पैया, Cg as in text (for अलघया)

30 °) N V B D10 13 M4 इति Cg k as in text (for इत्) V1 om (submetric) B3 marg (for ते) N V1 3 4 B D10 13 सत्य°, D4 T3 वदितं मर्त्ये, Cg as in text (for सर्वमाख्यात) ☞ Ck यथा यदयोल्यादितमेतस्मा स्यात्म् । ☞ —^a) D4 T3 यद्, D13 यया G1 अय, G3 मया (for यया) Śi N V B D1-2, 5 7 10-13 M4 [इ]ई (for इत्) Cg यथैत् (as in text) —°) Śi N V B

D10 11 16 यक्षिण्योत्सादित, D1-3 5 12 °शुसादि (D3 °*)तं, D7 °यु * * *, D13 यक्षिण्यु° (for यक्ष्या चोत्सादितं) N V B (B3 m also as in text) D10 11 15 M4 पूर्वम् (for सर्वम्) —^a) Śi N V B1 2 4 D1-3 5 7 10-13 [उ]ल्यायते [B4 D12 °दित तया (N1 V1 D3 1° सथा, V2 B3 यया, D1 3 7 [S]नया, D13 सदा), B3 [उ]प्रायते य (marg also न)या, M4 तु न शान्त्यति Cg as in text (for न निवर्तते) Cr m k t as in text (for ^a)

Colophon D1-3 7 om (continue the previous sarga) —*Ānda name* Śi N V4 Dt D4 10-12 om V1-3 B आदिकादि —*Sarga name* Śi N V B D5 9 10 12 तादकावनप्रया, D11 तादकावच —*Sarga no* (figures words or both) Śi N V1 4 B1 6 D3 12 om V2 29 V3 26 B2, 3 D9 10 27 Dt D4 9 11 14 S 24 D12 इत्यार्ये—कदि ता—वनप्र—सर्गे (dash indicates lacuna) —After colophon T3 concludes with धीरामचन्द्राय नमः ; G1 2, 4 धीरामाय नम G2 धीमते रामानुजाय नम M2 धी न

२४

अथ तस्याप्रमेयस्य मुनेर्वचनमुत्तमम् ।
श्रुत्वा पुरुषशार्दूलः प्रत्युनाच शुभां गिरम् ॥ १
अल्पवीर्या यदा यक्षाः श्रूयन्ते मुनिपुंगव ।
कथं नागसहस्रस्य धारयत्यजला बलम् ॥ २
विश्वामित्रोऽन्नमीढ्राक्ष्यं शृणु येन बलोत्तरा ।
वरदानकृतं वीर्यं धारयत्यजला बलम् ॥ ३

24

D1 2.7 cont the previous Sarga

1 *) \tilde{N} V B D10 12 इति, D7 अतस्, Cm g k t as in text (for अथ) D11 तथापनेयस्य (sic) (for तस्या प्रमेयस्य) —^b) \tilde{S} : \tilde{N} 2 V B D1-3 5 7 10-12 अनुत्त, \tilde{N} 1 अत्रवीत् (for उत्तमम्) —After 1^{ab}, D1 2.7 ins

661* चित्ररूप महार्थं च स्वार्थसाधनमुत्तमम् ।

[D3 उत्तम (for उत्तमम्)]

—G1 reads 1^r in marg —^c) D3 11 पुरुषशार्दूल —^d) D7 शुभ (for शुभा) D3 गिरा —For 1^{cd} \tilde{N} V B D10 13 subst

662* श्रुत्वा रामस्ततो भूय परिपप्रच्छ नदायम् ।

[V1 सगम V4 सादर (for सदायम्)]

2 *) \tilde{N} 2 B3 D10 स्वल्पो, B1 वीर्या, D11 आमवीर्यात्, G1 वीर्यस्य (for अल्पवीर्या) V3 D3 9 G2 तदा, D11 सः, T1 यथा (for यदा) V3 B4 दक्षा, Dt D1 2.4.6 T3 G2 M3 Cmp t यक्षी, G1 यक्ष्य, G4 यक्ष्या, Cm as in text (for यक्षा) V4 अल्पवीर्यं हि यक्षिष्या —^b) V1 4 Dt D3 4 6 9 11 13 T3 G1 3 M3 Cmp t श्रूयते Cm g k as in text (for श्रूयन्ते) D2 11 13 पुंगव, D3 पुंगवत्व (sic) M4 सत्तम (for मुनिपुंगव) \tilde{C} Cr यदा यक्षा सृष्टा तदा प्रभृति अल्पवीर्या श्रूयन्ते । \tilde{C} —D3 om 2^c-3^c —^c) B3 नाम (for नाम) —^d) B4 या-यति, D12 धारयतु, M3 धारयती, Cr m g k as in text (for धारयति) —After 2 Dt D1 8 9 11 T3 G-3 M1 3 (inf lin sec m) ins.

663* तस्य तद्भवनं श्रुत्वा रामस्य विदितामन ।
हृष्यन्धरुण्डाया वाचा सलक्ष्मणमरिंदमम् ।

[No comm —[1 1] Dt D4.4 सलुक (D4 क) (for तस्य तद्) Dt D4 5 T3 उपवयमिर्गोचर, G2 M1 रावस्व महात्मन (for the post half) —D4 11 T3 G2 3 M1 om 1 2]

3 D3 om 3^{ab} (cf v1 2) T1 om (hapl) 3 —^{ab}) Dt D4 5 9 (before corr as in text) T3 बलोत्तरा, Cg त्ता (as in text) \tilde{N} V B D10 12 विश्वामित्रस्ततो रामे \tilde{N} 1

पूर्वमासीन्महायक्षः सुकेतुर्नाम वीर्यवान् ।
अनपत्यः शुभाचारः स च तेपे महत्तपः ॥ ४
पितामहस्तु सुप्रीतस्तस्य यक्षपतेस्तदा ।
कन्यारत्नं ददौ राम ताटकां नाम नामतः ॥ ५
ददौ नागसहस्रस्य बलं चास्याः पितामहः ।
न त्वेन पुत्रं यक्षाय ददौ ब्रह्मा महायशाः ॥ ६

वाक्य) श्रुत्वेति पुनरववीत्, M4 तमुवाच ततो राम विश्वामिवो महातपा —^c) V4 राम (for वीर्ये) \tilde{N} V1-3 B D10 11 12 M4 शृणु राम यथा (B1 ददा, D11 यत्तम) यथा (V2 व, M4 बयेद सा) Cg k ate as in text —^d) E4 * रयति —For 3 \tilde{S} : D1-3 (D1 2 only for 3^{cd}) 7.12 subst, while D11 subst 1 1 for 3^{ab} and ins 1 2 after 3^{cd}

664* पृच्छकृत्वा वचस्तस्य विश्वामित्रोऽन्यभाषत ।

वरदानान्माहाबाहो यथैषा कामरूपिणी ।

[(1 2) D2 *भाम (for महाबाहो)]

4 *) D11 (after corr sec m as in text) पूर्णम् (for पूर्यम्) V4 एव, T3 अस्मिन् (for आसीन्) D1 7 9 11 T1 G4 M3 महार्त्, D3 व-क्ष (for महायक्ष) —^b) \tilde{N} 2 स्वकेतुर (for सुकेतुर) \tilde{S} 1 D1-3 5 7 12 धार्मिक, \tilde{N} V B D10 11 13 M4 इति त्रिभुत (for नाम वीर्यवान्) —^c) \tilde{N} V B D10 11 13 प्रताकाम, G4 सदा (for शुभाचार) —^d) \tilde{N} V1-3 B D10 13 स तेपे सु, V4 सुविशु सु, D11 स तेपे च (by transp) (for स च तेपे) D2 5 महातप

5 *) D1 च सु, D2 3 7 तत, D4.12 तु स (for तु सुदीतस्य) —^b) T1 तथा (for तदा) —For 5^{ab} \tilde{N} V B D10 13 subst

665* तस्मै साक्षास्वयं ब्रह्मा तपसा परितोषित ।

—^c) M4 कन्यामेका (for कन्यारत्न) M3 reads रत्न inf lin sec m V3 तस्मै, D2 इत्य (for राम) —^d) V D2 11 ताटका, D3 ताटका (for ताटका)

6 ^{ab}) \tilde{N} V B D10 13 14 11 2 G4 M3 transp ददौ and बल \tilde{S} 1 D1-3 5 7 12 तस्या, D11 चास्यै, T3 चास्या, M4 अस्यै (for वास्या) —^c) \tilde{S} 1 अन्यत्, D3 न त्वेष, D4 न त्वेष, D7 न च पुत्र स, D2 यत्तव, D12 न त्वेषु (for न त्वेषु पुत्र) D3 यक्षाय (sic) —D3 om (hapl) 6^d-7^d —^d) \tilde{S} 1 पुत्र, Dt D2 8 चासी (for ब्रह्मा) D7 * यथा, G4 तपा (for महायशा) —For 6^{cd} \tilde{N} V B D10 13 subst

666* काङ्क्षोऽप्यस्य पुत्र हि न यक्षाय ददौ प्रभु ।

[V3 पुत्रत्वं (for पुत्र हि) B2 (marg also) न यक्षाय B4 न यक्षाय D12 यक्षाय न (by transp) (for न यक्षाय)]

तां तु जातां निवर्धन्तीं रूपयौवनशालिनीम् ।
जम्भपुत्राय सुन्दाय ददौ भार्यां यशस्विनीम् ॥ ७
कस्यचिच्चय कालस्य यक्षी पुत्रं व्यजायत ।
मारीचं नाम दुर्धर्षं यः शापाद्राक्षसोऽभवत् ॥ ८
सुन्दे तु निहते राम अगस्त्यमृपिसत्तमम् ।
ताटका सह पुत्रेण प्रधर्षयितुमिच्छति ॥ ९

7 D 2 om 7^{abc} (cf v1 6) —^a Dt D 8 8 बाला (for जाता) M 4 विद्वद्दाम्नीं (for विवर्धन्तीं) S 1 N V B D 1 3 5 7 9-13 वर्षमाना च (S 1 D 1 3 5 7 9 11 12 हि D 13 तु) तां दद्या (S 1 D 5 11 12 राम, D 3 3 7 9 तातो) —^b S 1 D 15-13 कुम, N 1 B 2 धु, N 2 V 3 B 4 D 10 धुधु, V 1 धूत, V 2 4 धुधो, B 1 धपु, D 1 3 7 9 रुरु, D 14 S (except T 3 M 4) हहं, M 4 वस, Ct as in text (for जम्भ) ☞ Ck tp खञ्जो पुत्र खञ्जुपुत्र 1 ☞ —^d N V 1 2 4 B D 10 13 बर्नि दितां, V 3 अनुत्तमा (for यशस्विनीम्)

8 ^b D 1-3 7 9 transp यक्षी and पुत्र N 1 M 4 व्यस्यत, T 3 व्यजायते, G 1 Cg अजायत, Crt as in text (for व्यजायत) —^c N V B D 10 13 विव्यातं (for दुर्धर्षं) V 1 reads *inf lin* within brackets मारीच यज्ञं राम —^d M 2 भवेत् (for ऽभवत्) S 1 N V 1 2 4 B D 1 3 5 7 9-13 शापा (V 1 साक्षा) द्राक्षसता गतं, V 3 शापात्तद्रक्षता गत

9 ^a B 4 दिनते (metathesis) (for निहते) N V B D 10 13 तदिमन् (for राम) S 1 D 3 5 7 11 13 साभ्येत्य (S 1 सोभ्येति, D 3 11 सोपेत्य) निव (D 3 १६ [sic]) त मोहाद्; D 1 सोभ्येत्य च ततो मोहाद् —^b V 2 3 अगस्त्य, D 4 9 14 S सागस्त्यम् (for अगस्त्यम्) V 1 3 D 13 मुनिसत्तमं, D 4 T 3 मुनिपुत्रं —^c D 13 पुत्रसहिता (for सह पुत्रेण) —^d N V B D 10 13 उरता, D 1-3 7 11 चेच्छत, Cg k t as in text (for हच्छति) —After 9 Dt D 4 6 8 14 S (except M 4) ins (Cm comm onl 2 Cg onl 1 and 2 Ck t onl 1)

667* भक्षार्थं जातसंरम्भा गन्तीं साम्यपावत ।
भापतन्तीं तु तां दद्या पुनस्तस्यास्तमामगन्तम् ।
मुदृष्टानुसङ्गाश भगस्त्यो भगवानृषिम् ।

[(1 1) Dt D 8 8 भक्षार्थं, T 3 भक्षार्थं (for भक्षार्थं) T 3 [व]म्भपावत — M 3 reads 1 2 and 3 *inf lin sec m* — (1 2) D 14 तं (for तं) M 3 तामावन्ती दद्या स (for the prior half) —All except G 3 M 3 om from पुन in l 2 up to संगाश in l 3 —(1 3) M 3 भगस्त्यो M 3 अभूत् (for कृति)]
—After l 1, M 3 (*inf lin sec m*) ins.

668* भावन्ती सह पुत्रेण स्वपात्रात्तममहापुत्रे ।
रूपं दद्या पुनस्तस्य भवस्तस्य वदं तथा ।
साविता कामधार्णीयं पुत्र्यां सा दिग्मवरा ।
रत्यर्षं हृत्तरंभा गायन्ती साम्यपावत ।

राक्षसत्वं भजस्वेति मारीचं व्याजहार सः ।
अगस्त्यः परमकुद्भस्ताटकामपि शप्तवान् ॥ १०
पुरुपादी महायक्षी निरूपा विकृतानना ।
इदं रूपमपाहाय दारुणं रूपमस्तु ते ॥ ११
सैषा शापकृतामर्षा ताटका क्रोधमूर्च्छिता ।
देशमुत्सादयत्येनमगस्त्यचरितं शुभम् ॥ १२

10 ^a S 1 D 7 13 भवेत्येव, D 1 2 भवत्ये (D 1 २त्ये [sic]) वं, M 2 भवत्येति (as in D 9) Cm k t as in text (for भजस्वेति) N V B D 3 5 9-12 G 3 राक्षसस्तव (D 3 २स्तव) भवे (N 1 V 1 2 4 D 12 २त्ये (D 12 २त्ये)व (D 5 भवस्त्वं, D 9 G 3 भवत्येति, D 11 भवेपात्र) M 4 राक्षसीचं भवत्येति (sic) —^b D 12 व्याजहाः D 14 T 1 2 G 4 M 1 3 ह, G 3 हा (for स) M 4 महर्षिर्ग्याजहार ता —^c V 2 B 2 D 1 3 परम°, Dt D 8 8 परामर्षव, D 11 परम° (for परमकुद्भस्त) —^d S 1 D 1 3 11 चापि°, N V B D 10 13 चे (N 1 ३ ह) दमत्रयीत्, D 3 7 M 4 बर्नि°, D 13 चापि° (for अपि शप्तवान्) ☞ Cm यत् पुरपादनादियुग्युक्ता भवते राक्षसत्वं भजस्वेति शप्तवान्, Ct शप्तवान् राक्षसत्वं भजस्वेति । ☞

11 ^a S 1 पुरुपादा, N V 1 B 1 (gloss पुरुषानन्ति) ३ (marg as in B 4 also) D 10 M 4 ०दि (sic) V 2 3 B 4 D 3 7 11-13 ०दा, B 2 पुरपादिनी (hypermetric) Cm (see above) g k t as in text (for पुरपादी) S 1 ०रर्षी, N V 1 3 B D 10 13 M 4 घोररूपा (N 1 ०पा च, B 4 ०पा या [both hypermetric]) V 2 दीर्घरूपा च (hypermetric) (for महायक्षी) V 4 परया घोररूपा च —^b S 1 Dt D 1 2 6 9 13 G 1 3 विकृता (S 1 ०ता), N V B D 10 13 M 4 यक्षी त्व, D 3 7 राक्षसी, D 5 विकृती, D 11 (marg) भय त्वं (for तिरपा) S 1 विकृतानना, B 2 वित्तानना (for विकृता नना) ☞ Ck दीर्घकोपवशात् विरूपविकृताननात् । ☞ —^c S 1 D 1-3 5 7 11 13 शुभं, B 2 हुम् (sic) Ck as in text (for इदं) S 1 N V B D 1-3 5 7 11-13 M 4 परिस्वग्य, Dt D 2 8 8 विहायानु (D 2 ०य), G 3 विस्वग्याय (for अपाहाय) ☞ Cm विहाय स्वरचा व, Cg त् इदं रूपं विहाय । ☞ —^d S 1 D 1-3 5 7 13 भास्वित्वा (for अस्तु ते) N V B D 10 11 13 डि (V 3 मन्) कृता (D 11 दारुण) त्वं भविष्यन्ति, M 4 विरूपा त्रिचरित्यस्ति, Cg t as in text (for ०द)

12 ^a S 1 D 3 13 ता (D 3 स्त [sic]) धि, T 3 नैषा, Cm g as in text (for सैषा) S 1 D 13 पाप (for शाप) S 1 D 2 7 12 13 T 1 2 G 3 ०श्टामर्षाद्, N V B D 10 13 M 6 ०समापि (N 1 B 2 ०दि) हा T 3 ०श्टामर्षं (for ०श्टामर्षा) ☞ Cm भमया भसहमनाः । Ct भमयादभमनात् । ☞ —^b D 6 प्राटका (for ताटका) S 1 D 3 13 नाम राक्षसी, N V B D 10 11 13 दुष्टयुधिष्ठी (N 1 ०षादिष्ठी, D 11 ०राक्षसी) । D 2 3 7 M 6 कामरुचिणी (for शेषमूर्च्छिता) —^c D 2 3 7 दिशाम् (for देशम्) N 3 उरपादयति, V 1 D 3 ०दग्नादय (V 1 ०ये)द्; B 4

एनां राघव दुर्दृष्टां यक्षीं परमदारुणाम् ।
गोत्राद्ब्रह्मणहितार्थाय जहि दुष्टपराक्रमाम् ॥ १३
न ह्येनां शापसंसृष्टां कश्चिदुत्सहते पुमान् ।
निहन्तुं त्रिषु लोकेषु त्वामृतै रघुनन्दन ॥ १४
न हि ते स्त्रीवधकृते घृणा कार्या नरोत्तम ।
चातुर्गुण्यहिताथार्य कर्तव्यं राजसूनुना ॥ १५

उत्पाद्यति, G₁ उत्साधयति (for उत्साद्यति) S₁ D₁ 12 [ए]त्द्, V₂ B₁ D₂ [ए]जम्, D₁ [ए]ताम्, D₂ 7 ए नाम्, M₄ [ए]जम् (for [ए]जम्) D₁ दिता तु छाद्यानाम् —^a) S₁ D₁ D₂-9 12 Ct [आ]चरित (D₇ जाव), N^o V B D₁₀ 12 M₄ [आ]च्यु (D₁₃ च्यु)चित्, D₁-3 [आ]चरिता, Cg as in text (for -चरित) Ck Ck देनोस्तादने हेतुगर्भ विज्ञेयगमयस्त्वचरितमिति । Ck S₁ D₂ 5 तदा, N^o V B D₁₀ 13 पुरा, D₁ 3 11 12 सदा, D₇ सदा (for शुभम्)

13 ^a) S₁ N^o V B₁ 5 D₁₀ 12 13 एव, D₁ 2 7 11 M₄ एता, Cg as in text (for एता) N^o V B₁-3 D₁₀ 12 M₄ ता राम (B₁ marg as in B₄ also) (for राघव) D₄ 11 दुर्धर्षा (for दुर्दृष्टा) B₄ एवं ता एवं सुदुर्दृष्टा —^b) D₂ परमदारुणी —D₁₃ om 13^a-14^a —^c) V₁ 3 हितायाच, V₄ हितामच, Ct as in text (for हितायाय) —^d) N^o V B D₁₀ घोर, D₁₁ यशस्वामि (sic) (for दुष्टपराक्रमाम्) G₄ M₃ जहीना दुष्टचारिणी

14 D₁₃ om 14^a (cf vl 13) N^o V B₁ om (hapl) 14 —^a) D₁ 2 [ए]ता (for [ए]ता) S₁ D₁ 2 8 7 11 14 T₁ 2 ससृष्टा (D₁₁ ए [sic]), D₂ 9 Cmg ससृष्टा, D₁₃ पापसंसृष्टा, G₁ M₂ ससृष्टा, M₃ रूप, Ct as in text (for शापसंसृष्टा) —For 14^a N^o B (B₁ om) D₁₀ M₄ ससृष्ट

669^a न हि वीर्यमदोम्भत्तामेता परमदारुणाम् ।

[B₂ को (marg as above also) (for हि) B₄ M₄ चने^o (for चनेनकम्) M₄ घोरपराक्रमा (for परमदारुणाम्)] —^a) N^o B₂ 3 D₁₀ निहति (B₂ ता), D₁₃ की हति, G₁ निहंतु (for निहन्तु) M₄ कश्चिदुत्सहते हतु ल्यत्तेभ्य पुमानिह

15 ^a) S₁ N^o V₁-9 B₁-3 D₂ 9 7 10-13 च ते, V₄ ख्या, B₄ चाद्र, G₁ निहते, Cg as in text (for न हि ते) S₁ चधे होय, N^o V B₁-3 D₁₀ 12 13 G₁ कृता B₄ M₄ चध कृत्वा D₁ 2 5 7 12 चधेत्ये (D₂ ये, D₃ 7 च्ये)व, Cm as in text (for स्त्रीवधकृते) —^b) N^o V B D₁₀ 12 M₄ कयच व, T₃ रघुत्तमः Ck t as in text (for नरोत्तम) —^c) D₁ चातुर्गुण्यं (for चातुर्गुण्यं) S₁ D₁ 2 5 7 11 12 हित ताठ, Dt D₂ 9 Ct हितार्थं हि, Ck as in text (for हितार्थाय) N^o V₁ 2.4 B D₁₀ 12 M₄ प्रजानां हि (B₁ तु, D₁₃ च) हित (V₄ तां) शिर्य, V₃ प्रजानां च हितार्थं च —^d) N^o V B D₁₀ 12 M₄ राजसूनुमि —After 15 B₂-4 Dt D₄ 8 9 12 S (except

राज्यभारनिघुक्तानामेव धर्मः सनातनः ।
अधर्म्यां जहि काकुत्स्थ धर्मो ह्यस्या न विद्यते ॥ १६
श्रूयते हि पुरा शक्रो विरोचनसुतां नृप ।
पृथिवीं हन्तुमिच्छन्ती मन्थरामम्पसदयत् ॥ १७
विष्णुना च पुरा राम भृगुपत्नी दृढव्रता ।
अनिन्द्रं लोकाभिच्छन्ती काव्यमाता निषूदिता ॥ १८

M₄) ins while N^o D₁₀ 11 Cr m g k t ins after 16 670^a नृशसननृशस वा प्रजारक्षणकारणात् । पातक वा सद्योप वा कतेषु रक्षता सदा ।

[(1 2) G₁ पाप कपि (for नृशस) B₂ अशुच कपि (sic) (for अशुच कपि) D₁₀ राजवशेनिजातना (for the prior half) —(1 2) N^o B₂-4 M₃ पावन (for पातक) D₂ श्लोप (for सद्योप) T₃ नद्योप वाप्योप * (for the prior half) N^o B₂-4 D₁₀ 11 नात्र चशय, D₄ 11 T G₂ सता (G₂ तां), D₂ यथा (sic) तदा, G₂ ख्या तदा (metathesis) (for रक्षता सदा)]

16 ^a) D₁ G₁ राज्यभार, D₂ 5 7 राज्यभार (D₂ *), D₂ राज्यभारे, D₁₁ राजधर्म N^o V B (B₁ missing up to सि) D₁₀ 12 M₄ राजवशे (D₁₃ शा)नि (N^o V₄ हि, M₄ ग) जातानाम् —^b) D₁₂ एव (for एव) D₂ सनातन —^c) S₁ D₂ 11 13 तस्मात्च, N^o V B D₂ 7 10 12 M₄ अधर्म, T₃ अधर्मा, Cg k t as in text (for अधर्मा) V₄ ह्यत्र, D₂ न हि (for जहि) —^d) D₁ यस्या, D₂ धर्मो ह्यस्या; D₄ 7 11 G₁ ह्यस्या (for धर्मो ह्यस्या) N^o V B D₁₀ 12 M₄ कुरु धर्मं प्र (D₁₀ प्र [sic]) जाहित —After 16, N^o D₁₀ 11 Cr m g k t ins 670^a

17 ^a) T₃ श्रूयता, Cg k t as in text (for श्रूयते) S₁ D₁-3 5 7 11-13 राम, N^o V B D₁₀ M₄ [अ]च्येव, D₂ तात (for शक्रो) —^b) S₁ D₁ 2 5 7 9 11 12 विरोचनसुतानवद्; N^o V B D₁₀ 12 सुता (N^o V₄ D₁₀ ता) किल, D₂ सुता भवत (sic) M₄ किलासुत (sic) —For 17^a S₁ N^o V B D₁-5 7 9 12 M₄ subst

671^a राक्षसी दीर्घविह्वेति विद्याया कामरूपिणी ।
विक्रमे सुमदृष्टवा वचन कालानिलोपमम् ।
जिषामु पृथिवीं कुरुष्व शनैरेण विविपातिता ।

[(1 1) D₂ 5 7 दीर्घविह्वेति विद्याया राक्षसी (by transp) D₁₁ कामरूपिणी —(1 2) B₁ विक्रम (for विक्र) N^o V₁ 2.4 B₁ 2.4 D₁₀ 12 वचन कृता (by transp) V₂ वच कृता, B₂ D₁₁ ननु कृता (for कृता वच) N^o B₁ 3 D₁₀ नवप्रम, D₁₂ वासीन^o (sic) (for कामरूपिणी) —(1 3) N^o V B D₁₀ 12 प्रमती M₄ निघु (for निघां) S₁ D₂ 11 12 तां (D₁ तां) (for कृता) D₂ 2 विविपातिता (for विविपातिता)]

18 D₂ om (hapl) 18 —^a) D₂ हि (for च) —^b) Dt D₂ 9 पतिव्रता, M₄ यशस्विनी (for रघुव्रता) S₁ N

एतैश्चान्यैश्च बहुभी राजपुत्र महात्मभिः ।

| अधर्मनिरता नार्यो हताः पुरुषसत्तमैः ॥ १९

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे चतुर्विंशः सर्गः ॥ २४ ॥

मुनेर्वचनमङ्गीर्षं श्रुत्वा नरवरात्मजः ।
राघवः प्राञ्जलिर्भूत्वा प्रत्युवाच दृढव्रतः ॥ १
पितुर्वचननिर्देशात्पितुर्वचनगौरवात् ।
वचनं कौशिकस्येति कर्तव्यमविशङ्कया ॥ २

V B D1 2 5 7 10-13 शक्रतुल्यपराक्रमा —^o N̄ V1 2 B
D10 11 13 अर्षाद्, V4 अया तु, D1 3 12 Ck t अनिद्र Ctp as
in text (for अनिन्द्र) —^d V2 D12 निपातित (for
निपुदित)

19 ^a) D14 T2 G2 4 M1 अन्यैश्च (for चान्यैश्च) —^b)
Dt D4 6 8 T3 ^oपुत्रैर् (for राजपुत्र) —For 19^a S1 N̄ V
B D1-3 5 7 10-13 subst

672* एवमन्यैरपि पुरा राजभिर्धर्मचारिभिः ।

[V3 एवमन्वादिभिः पुरा (for the prior half) B1 राजभिर्
(sic) D2 3 7 दे(D7 दे)वैर्, D10 *जभिर् (for राजभिर्)
B1 धर्मरूपिभिः D12 एवमन्यैरपि पुरा रामभिर्धर्मचारिभिः (sic)]
—^o) B1 Dt D4 6 8 T3 G1 3 M2 3 सहिता (for निरता)
—^d) V4 निहता (hypermetric) (for हता) S1 N̄ V
B1 2 D1-3 5 7 10-13 M4 ^oसत्तम (V4 D2 13 ^om [sic]) (for
पुरुषसत्तमैः) B2 4 नि(B4 *)हता पुरुषोत्तम —After 19
S1 D1-3 5 7 9 11 12 15

673* तस्मादस्या वधाद्राम प्राणिन सन्तु निर्भया ।

[D9 तदरवास्तु D11 तस्मात्तरया (for तस्मात्तरया)]
while Dt D2 8 M2 Ct 125

674* तस्मादेनां घृणा स्वक्त्वा जदि मच्छासनासृप ।

Colophon S1 D1 3 5 7 12 om (Sarga cont) —
Kanda name N2 Dt D4 10 om V1 3 B D11 मादि^o,
whereafter V3 B1 125 बालचरित्रे (B1 ^oते), V4 reads
only बालचरित्रे —Sarga name N̄ V B D10 10 तादृको
रुसि (V1 3 ^oसिचचनं) —Sarga no (figures words or
both) N1 V1 4 B1 4 om N2 B2 3 D10 11 28 V2 30
V3 27 Dt D4 6 8 14 S 25 D2 26 D13—काठे—त्यतिनाम
(dash indicates lacuna) —After colophon T3 con-
cludes with धीतमच द्वाय नमः; G1 2.4 धीरानाय नमः, G2
धीमते रामानुजाय नमः, M2 धी ...ः (lacuna)

२५

अनुशिष्टोऽस्म्ययोध्यायां गुरुमप्ये महात्मना ।
पित्रा दशरथेनाहं नापज्ञेयं च तद्वचः ॥ ३
सोऽहं पितुर्वचः श्रुत्वा शासनाद्ब्रह्मणादिनः ।
करिष्यामि न संदेहस्तादृगपधमुचमम् ॥ ४

25

Readings of Vivekatilaka a commentary by
Udara Varadaraja are also entered from this Sarga
onwards as Cv along with other C readings As Cv
was procured late its readings for Sargas 1 24 will
be given at the end S1 D1-3 5 7 12 cont the pre-
vious sarga

1 ^a) V2 G1 3 अङ्किर्, V4 lacuna D3 illeg चं (for
अङ्गीय) —^b) S1 N̄ V B2-4 D1-3 7 10-12 M4 नृप^o, B1
नृपसुतस्तत, D5 वरनृपा^o (for नरवरात्मज) —^o) S1 D1-3
5 7 11 12 वाचय (for भूत्वा) —^d) S1 D1 5 11 12 M4 ^oतः
N1 (with hiatus) इदं वच, N2 V B2-4 D10 12 एतवत्
(V4 ^oत) B1 शुभमवत, M3 महामानि (for दृढव्रत)

2 ^a) S1 D1-3 5 7 11 12 निर्देशो, Cv m g k t as in text
(for निर्देशान्) —^b) Gg पितृवचन S1 D1-3 5 7 11 12 ममा
(D1 माम [by metathesis], D2 12 मया) यमृपिसत्तम
(D2 5 ^om) Cv m g k t as in text (for ^b) —^o) D11 वसतं
(sic) (for वचनं) D5 कौशिकाय (for कौशिकस्य)
D1-3 7 11 G1 [ए]व, Cm g as in text (for [इ]ति)

3 ^a) D3 ^oशिष्टिसि (sic) D11 ^oतिःस्मि (for अनु-
शिष्टोऽस्मि) —^b) G1 महामर्कं (for महारमता) —^o)
G2 3 रात्रा (for पित्रा) S1 D1 3 5 7 11 12 [ए]वम्, D4
[अ]पि (for [अ]ह) —^d) S1 अनुदप्ये च Dt D2 8 14
T1 3 G4 ^oहि, D1 3 5 7 12 अनुदप्ये (D3 7 ^oप्ये) च, D2
अनुवाच्य च, D11 अनुरथेन (sic) Ck as in text (for
नापज्ञेय च) D7 तद्वन (sic) G2 (after corr inf lin
as in text) तवत्, Ck t as in text (for तद्वच) M4
मिद्रमप्ये वचोदित —After 3 M4 ins 1 2 of 675^a

4 ^a) T2 3 G2 (after corr as in text) M4 Ck कित्
(for पितुर्) S1 वच पितु (by transp) S1 वृषांश्च
D1-3 5 7 11 12 M4 कुर्वन्, Cg as in text (for श्रुत्वा) —^b)

गोत्राक्षणहितायां देशस्यास्य सुराय च ।
 तव चैत्रप्रमेयस्य वचनं कर्तुमुद्यतः ॥ ५
 एवमुक्त्वा धनुर्मध्ये बद्धा मुष्टिमरिदमः ।
 ज्याशब्दममरोत्तीत्रं दिशः शब्देन पूरयन् ॥ ६
 तेन शब्देन त्रिस्तास्ताटमाननासिनः ।

ताटका च सुसंयुद्धा तेन शब्देन मोहिता ॥ ७
 तं शब्दमभिनित्थाय राक्षसी क्रोधमूर्छिता ।
 श्रुत्वा चाभ्यद्रवद्देगायतः शब्दो निनिःसृतः ॥ ८
 तां दृष्ट्वा राघवः क्रुद्धां विकृतां विकृतानाम् ।
 प्रमाणेनातिदृष्टां च लक्ष्मणं सोऽभ्यभाषत ॥ ९

Śi Ds. 12 शासनं (for शासनाद्) Śi D1-3 5 7 11 12 ते (D_s च) महासुने (D₁₁ 'ने'), Ct प्रह्लावादिन (as in text) —^o D_s सद्दह (for सद्देहस्य) Śi D1-3 5 7 11 12 नि सद्देह करिष्यामि —^d D1 3 7 9 11 12 ताटका (here and elsewhere here below) वचम् D₁₁ [अ]ज वै (for [उ]त्तमम्) Ck एवं विनृत्य च श्रुत्वा ततो निष्क्रम्यप्रयुति सोऽहं प्रह्लावादिन तव शासनात् यथाप्राप्तकालादुत्तमं उत्तमधर्मभूतं ताटका वधं करिष्यामि । न सद्देह । C — For 2-4. N V B D10 13 subst, while M_s ins 1 2 only after 3

675* अहं पित्रा समादिष्टो माया चैत्र महासुने ।
 विश्वामित्रस्य वचनं त्वया कार्ष्णिमिति प्रभो ।
 सोऽहं विनृत्ययोगेन तव धानुप्रमसुते ।
 करिष्ये दुष्टयक्षिण्यानात्ताटकाया वधं मुने ।

[(1 x) V_s एव (for अहं) — (1 3) V_i [S]व (for ऋ) N_s B_s D₁₀ विनृत् (for विनृ) V_s भवता, B₁ तवामि (also as above) (for तव च) D₁₂ [ए]ज महासुने (for [अ]नुप्रमसुते) — (1 4) D₁₃ प्रभो (for मुने)]

5 *) Śi D1-3 5 7 11 12 हितं चैव (for हितायां) —^d Śi D1-3 5 7 11 12 यशस्ये, B_s देवस्य, D_s 6 T_s लोकस्य (for देशस्य) Śi N_s V_s-4 B Dt D (except D₁₄) T_s G₁ 3 5 M_s 4 च (for [अ]स्य) Śi N_s V_s-4 B D1-3 5 7 10-12 M_s सुरावाहः Dt D_s 6 T_s G_s M_s 2 हिलाय च (for सुराय च) —^o D₁₂ तवैवप्रमेयस्य —^d Śi D1-3 5 7 11 12 M_s वचनं कृत (M_s वचन वचन [by transp] मस्तु मे, Ck t as in text (for ^d) — For 5^d N V B D10 13 subst. while D₁₁ ins after 5

676* तदेवद्रवतीपेन कर्तव्यं वचनं मुने ।

[B₁ तदा (for तद्) V_i अतृपतीपेन (sic) V_s B_s अतृपतीपेन, D₁₀ चैव प्रीतेन (for अतृपतीपेन) D₁₀ तस्मादतृपतीपेन (for the prior half) N_s वचन च (hypermetric) (for वचन)]

6 G_s repeats consecutively 6^{ab} —^d N V B₁ 2 4 D₁₀ 13 सज्यं, B_s सह्यं (for मध्ये) —^d Śi कृत्वा (for बद्धा) D₁₂ सुविष्टम् (sic) (for सुष्टिम्) N_s V_s 3 4 B D₁₀ 13 कृत्वो (V_s D₁₃ 'तो [sic]) धाम्य (V_s 'हेह्य [sic]) च राघव, V_s कृत्वानाम्य च राघव, D₁₁ मुष्टिमानाय राघव —^o D_s यो D_s ज्यो (both sic) (for ज्या) Śi Dt D1-3 5 7 11 T_s G₁ 3 M_s-4 धोषम् (for शब्दम्) D_s भारतीवीरं द्वि (for अकरोत्वीरं) —^d Śi D_s 12 देश, D_s दिश (for

द्वि) T_s moth-eaten (for शब्दे Dt D_s 5 7 11 T G₁-3 M_s नाशयन्, D_s पूजयन् (for पूरयन्)

7 *) D_s 3 विप्रस्ता (for विप्रस्तात्) —^d D_s 2 वयासिनी N V B D₁₀ 12 शृगालसूदन B_s 'चन [hypermetric] धारिण (D₁₃ 'वाग्निन) —^o Śi D1-3 5 7 11 12 M_s च सुमंरुद्धा, N V B D₁₀ 12 धारिण सध्रता M_s वा' (for च सुसंयुद्धा) Ck सुसंयुद्धा प्रत्यला भनिक्रोपेना । Ck —^d Śi D1-3 5 7 11 12 कोविता, M_s क्षयिता, Cm g t as in text (for मोहिता) Ck विप्रस्ता मीना मोहिता । रिमिदानीं वर्तव्यमिति सध्रान्तविता । Ck N V B D₁₀ 12 ज्याम्बन (V_s B_s 'शब्द' प्रतिशो (V_s 'रो, D₁₀ 'वा) धिता

8 *) Śi ते (for सं) Śi D1-3 5 7 9 11 12 M_s सीम (D_s 13 मेघ) निर्दोदं (M_s 'घोषं'), G₁ * प्याय, all C_s as in text (for भस्मिन्निष्याय) —^d M_s यशी ला (for राक्षसी) Cg क्रोधमूर्छिता (as in text) Śi D1-3 5 7 11 12 यशी (D_s यदा) कोपा (D₁₁ शोषा) मिमूर्छिता — For 8^{ab}, N V (V_s reads after 9^{ab}) B D₁₀ 13 subst

677* नर्दमाना भृश क्रुद्धा विहता विह्वलानना ।

[V_s 2 ननर्द पोरिर्हार्द, V_s B_s नर्दमानं च्वा क्रुद्धां (for the prior half) — B_s om (hapl ?) from the post half up to 9^{ab} V_s कृत्वा वदयतिवृष्टिता V_s कृत्वा विभोभमूर्छिता, V_s विहतां विह्वलाननां (for the post. half)]

— N_s om 8°-9° V_s 2 om 8° —^o Śi N_s V_s B_s 2 D1-3 5 7 10-12 M_s [ए]व, Cg as in text (for च) Śi [अ]भ्यमशद, N_s B_s D₁₀ [अ]भ्यमशद, V_s [अ]सुदद (sic) V_s [अ]स्याभवत्, D_s [अ]भ्यद्रवत् (sic), Cg k t as in text (for [अ]भ्यद्रवत्) V_s 4 B_s Dt D_s 6 8 9 T_s G₁ 3 M_s-4 Cg t क्रुद्धा D₁₃ तूर्णं (for वेगाद्) —^d Dt D1-3 5 6 8 Ct यत्र (for यत्) Śi B_s D_s 11 12 द्वि^o, N_s V_s B_s D₁₀ 13 [S]मि^o; V_s समुत्थित B_s [S]वि^o, D_s T_s 2 'निस्रुत्, G₁ 'निथित (sic) (for विनि स्रुत्) Ck as in text (for ^d)

9 N_s om 9^{ab} B_s om 9^{ab} (cf v l 8) —^o V_s D_s 4 6 9 12 T_s G₁ 3 M_s 3 'क्रुद्धो, V_s 4 B_s (m also) 4 धीरवपुयां (B_s 4 'थ [sic]) (for राघव क्रुद्धां) V_s नर्दमाना च ता दृष्ट्वा —^d V_s 4 B_s (m also) 4 विरूपो, D₁₀ om (for विकृता) — After 9^{ab} V_s reads 677* —^o D_s 7 'सद्देहा, D_s T_s M_s 'तां च D₁₁ 'बुद्धांश्च (sic) T_s reads च inf lsn (for [अ]तिवृद्धां च) Ck प्रमाण

पश्य लक्ष्मण यक्षिण्या भैरवं दारुणं वपुः ।
 भिद्येरन्दर्शनादस्या भीरुणां हृदयानि च ॥ १०
 एनां पश्य दुराधर्पां मायावलसमन्विताम् ।
 विनिवृत्तां करोम्यद्य हतकर्णाग्रनासिकाम् ॥ ११
 न ह्येनामुत्सहे हन्तुं स्त्रीस्वभावेन रक्षिताम् ।

नातिप्रवृद्धा । ॐ —^d G₁ ३ ६ च (for से) S₁ D₁-३ ५ ७ ११ १३
 लक्ष्मण वाच्यमवधीत् ; M₄ ततो लक्ष्मणमवधीत् —For 9^d
 N̄ V B D₁₀ १३ subst

678* अतिप्रमाणानामागतीं रामो लक्ष्मणमवधीत् ।

—After 9 D₁₁ reads I I (var) of 680* and thereafter cont

679* अंबरीषो मडकाया कभाजनं तद्वृत्तसाम् । (sic)

10 D₃ 7 om 10 —^d N̄ V B D₁₀ राक्षसा, D₁₃
 रामस्या (sic) M₄ यक्ष्यास्तु (for यक्षिण्या) —^d N̄ V B
 D₁₀ १३ विकृत, Cr mg t as in text (for भैरवं) M₄
 transp भैरवं and दारुणं N̄ V B D₁₀ १३ मुखे (for वपुः)
 —^d D₁₄ भिद्येरन्, T₃ विन्येत (sic) (for भिद्येरन्) M₄
 दर्शनेन (for दर्शनाद्) G₁ ३ M₁ ३ अक्ष्य (for अस्या) G₁ ३
 M₃ वै (for च) ॐ C₁ अक्ष्य वपुषि । अभीरुणा चेति
 संन्यव । Ct चोऽव्यर्थे । अभीरुणापतीत्यर्थे । ॐ N̄ V B
 D₁₀ १३ अ (V ३) त्रिप्रमाण (V ३) णा कुदाया रूप चातिभयावह
 —For 10 S₁ D₁ २ ५ ११ १३ subst

680* यक्ष्या लक्ष्मण पश्येन्नदपं परमदारुणम् ।

मिथ्यते दर्शनेनास्या हृदय कातरस्य च ।

[D₁₁ repeats I I (var) here —(I I) D₁ यक्षी
 (for यक्ष्या) D₁ २ [३]ति (for [३]त्) D₁₁ (first time
 after 9) भीषण दारुण मुख (for the post half) —(I 2)
 D₁ दर्शनाद् S₁ १२२ रि, D₁ २ रामेन (for कातरस्य च)]

11 —^d S₁ N̄ ३ V B Dt D₁ ६ ९ १० ११ १३ M₄ Ct एता,
 Cm g एता (as in text) N̄ V B D₁₀ १३ महाबाहो (for
 दुराधर्पो) —^d S₁ D₁ ३ ५ ७ ११ १३ M₄ निभ्रिन्न (D₁₁ निभ्रिन्न)
 हृदया क्षितौ N̄ V B D₁₀ १३ मद्भाणेन हृदि क्ष (D₁₃ क्षि
 [sic]) ता (D₁₀ ते) ॐ Cg मायाबलमन्तर्धानबल । ॐ
 —^c T₂ विनिवृत्ता, T₃ विकृता च, all Cs as in text (for
 विनिवृत्ता) D₄ [३] न (for [अ]त्) —^d T₁ G₁ ह *
 (for हत्) —For 11^d S₁ D₁ ३ ५ ७ ११ १३ M₄ subst
 681* श्याना शयने वन्द्ये शतपापो मया हताम् ।

[S₁ D₁ १३ M₄ भन्द्ये, D₁ वाय (for वन्द्ये) D₁ न्ता,
 D₂ १३ वृत्, D₃ २ वत् D₃ M₄ धृत् (for शत) D₁₃ हया
 (sic) (for मया) D₃ हतां D₁₁ मद्भाणेनित्तां हृदौ शयनां
 रक्षिताना]

12 S₁ D₁ ३ ५ ७ ११ १३ om १२ —^d D₁₄ T₁ ३ G₁
 (before corr as in text) ४ लक्ष्मिणा —^c G₁ चास्यादि
 (hypermetric) (for चास्या) T₂ गर्ते (for गर्ति) Dt

वीर्यं चास्या गर्तिं चापि हनिष्यामीति मे मतिः ॥ १२
 एवं व्रुपाणे रामे तु ताटका क्रोधमूर्च्छिता ।
 उद्यम्य बाहू गर्जन्ती राममेवाभ्यधावत ॥ १३
 तामापतन्तीं वेगेन प्रिक्रान्तामशनीमिव ।
 शरेणोरसि निव्याध सा पपात ममार च ॥ १४

D₂ ३ [३] व (for [अ]पि) —^d Dt D₂ ९ हन्यामिति द्वि,
 M₄ हरि^c (for हनिष्यामीति) —For 11^c-12 N̄ V B
 D₁₀ १३ subst while M₄ which om I I subst for 12

682* निहता पतिता भूमौ रुधिरण परिहृताम् ।

इय हि राक्षसो घोरा महादुष्कृतकारिणी ।

मच्छराग्निविनिर्देग्धा धृतपापा भविष्यति ।

[(I I) B₂ विहतां —(I 2) M₄ अवेय (for इय हि) V₂
 दुष्कृति (for दुष्कृति) —(I 3) D₁₃ मच्छरेण (for मच्छराग्नि)
 B₂ विनिर्धृता]

B₂ cont

683* इत्युत्तवा रायपक्षार कायुंक्त बाणमादधे ।

13 —^d S₁ N̄ V B D₁ ३ ५ ७ १०-१३ M₄ पूर्व तस्य (D₁₁
 °दा, M₄ अक्ष्य) वृषाणस्य —^c B₂ Dt D₂ ९ बाहुं (for बाहू)
 —^d G₂ ३ (before corr) अभ्यभापत, G₃ (after corr)
 C₁ अभ्यधावत (as in text) S₁ D₁-३ ५ ७ ११ १३ काकुत्स्थ
 समभिद्रुता (D₂ °द्रुत्, D₁₁ °द्रवत्), N̄ V B D₁₀ १३ M₄ वेगे
 नाभ्याशामायौ (V₁ °गता) —After 13 Dt D₄ ६ ९ १३ T
 G M₃ ३ Cr mg k t ins while M₄ ins after 14^c (after
 I 2 of 685*) a passage given in App I (No 5)

14 M₄ repeats 14^{56c} after App I (No 5) —^c
 Dt अम् (for ताम्) S₁ D₂ ३ ५ ७ १३ अपातन्तीं तदा रामो, D₁
 अपातवत् (marg as in S₁ and व्यापतन्तीं also) तदा रामो,
 D₁₁ अपातीं तं तदा रामो —^d N₂ B₂-४ विमुक्ताम्, V₁
 विदीताम्, V₂ विञ्जाताम्, D₁ विचित्राम्, G₁ सप्राप्ताम्, M₄
 (first time) सचकाम् (for विक्रान्ताम्) S₁ N̄ ३ B₁ D₂ ९
 ५ ७ ११ १३ M₄ (second time) विचक्रामा (D₇ M₄ °भ) शनी
 (D₃ °शला [sic]) मिव, V₂ मद्गतीर्षी, D₁₀ विमुक्ता
 शनीमिव (submetric) —After 14^{56c} N̄ V B D₁₀ १३
 M₄ ins

684* ताटका विहृतामरा जियासन्तीं मुदारणाम् ।
 महाभचयशकासा समुच्छितभुगद्वयाम् ।

[(I I) D₁₁ विनिहृतास्त (hypermetric) M₄ विस्तती
 (for जियासन्तीं) —(I 2) D₁₁ तागेव (for महाभ) B₂
 -[आ]यम् (for -त्त्व) V₁ समुच्छित V₄ ससुक्ष्म, M₄ ससुक्ष्म
 (for समुच्छित) V₂ ४ महाभुजां (for मुदारणाम्)]
 —^c D₁₃ चौरिण (for चौरिण) N̄ V B D₁₀ १३ M₄ (first
 time) विम्याशोरसि बाणेन (V₄ वेगेन) —After 14^c, N̄ V
 B D₁₀ १३ १३ M₄ ins.

तां हतां भीमसंक्राशां दृष्ट्वा सुरपतिस्तदा ।
साधु साध्विति काहुत्स्यं सुराश्च समपूजयन् ॥ १५
उवाच परमप्रीतः सहस्राक्षः पुरंदरः ।
सुराश्च सर्वे संहृष्टा विश्वामित्रमथावुजन् ॥ १६
मुने कौशिक भद्रं ते सेन्द्राः सर्वे मरुद्गणाः ।
तोषिताः कर्मणानेन स्नेहं दर्शय राघवे ॥ १७

प्रजापतेर्बृशथाश्वस्य पुनान्स्तत्यपराक्रमान् ।
तपोऽनभृतान्ब्रह्मन्नाघनाय निवेदय ॥ १८
पात्रभूतश्च ते ब्रह्मंस्तवाऽनुगमने घृतः ।
कर्तव्यं च महत्कर्म सुराणां राजसुनुना ॥ १९
एवमुक्त्वा सुराः सर्वे हृष्टा जस्युर्थागतम् ।
विश्वामित्रं पूजयित्वा ततः संध्यां प्रवर्तते ॥ २०

685* चन्द्रार्पाकारवर्षता ।
सा तेन वज्ररूपेण बाणेन भृदाविज्ञता ।
क्वाम रश्मि भूति
[(1 2) V२ र्द (for वज्र) V४ ऋषेण, B१ पातेन (for
रूपेण) N२ बाणेन (for बाणेन) D११ हृदि, M६ [व] रमि (for
वृत्) V२६ भृश वक्ष्यि तापिता (for the post. half)
—After 1 2 M६ reads App I (No 5) —M६ om 1 3
—(1 3) D११ क्ववहा (sic) (for क्वाम) V६ भुवि, D१०
भूमौ (for भूरे)]
—M६ reads ^d after the repetition of 14^{abc} —^d)
S१ संपपात, N̄ V B Dt D२ s १ ११ १३ पपात च, D१२ सा पपा*
(for सा पपात) G२ M१ ३ ममार पपात (by transp)
15 ^a) D१३ हता ता (by transp) N̄ V B D१० १३
पतिता भूमौ, all Cs as in text (for भीमसंक्राशा) —^b)
D२ ध्रुवा (for दृष्ट्वा) —D२ reads from सम in 15^d up
to सुराश्च in 16^e in marg —^d) T३ सुरैश्च (for सुराश्च)
N̄ १ राघवन्, V१ शैबवन्, V२ वाद्यवन्, B४ वाचयन्, Dt
D२ s [अ] ज्यप्ति, D१३ नाद्यन्, Cg as in text Ct अग्निं
(for समपूजयन्)

16 D२ reads up to सुराश्च in marg (cf v 1 15).
—^a) S१ D२ १३ वासव °, N̄ V B D१० १३ च (V६ सु, B१ स)
भृश*, D१ ० चाय सु°, D२ ३ ७ चाति (D२ ° छ [sic] सहष्ट,
D११ [अ] य सुस° (for परमप्रीत) —^b) N̄ V १ ३ ६ B१-३
D१३ M६ [अ] ज्वरे (D१३ ° छ) स्थित (B३ m also सुरेश्वर)
V२ [५] सुरे स्थित (sic) B४ स्वेश्वर, D१० चरे स्थित (for
पुरंदर) —^c) S१ D२ सतीता, D११ सुप्रीता (for संहृष्टा),
N̄ V B D१० १३ सह सर्वाभरणैश्च —^d) D११ विश्वामित्र
(sic) S१ N̄ V B D१ २ ५ १०-१३ इद वच, D२ ७ अयुजयन्,
M६ महासुमिं (for अथावुजन्)

17 ^a) D१ मेने (sic) (for मुने) N̄ V B D१०
पदास्मान् (for भद्र ते) —^b) D२ reads from the por-
tion after सेन्द्रा up to प्रजापतेर्द in 18^e in marg
S१ D१ ३ ५ ७ ११-१३ सेन्द्रा सुराणासद्यथा, N̄ १ V ३ B१ २ ६
देवान्सेन्द्रानुप (V१ ° *) स्थितात्, N̄ २ B३ (m also as m
N̄ १) D१० देवा सेन्द्रान् (B३ ° द्र) पुगोमाम्, V६ देवान्सेन्द्र
सुपरिथतात् (sic) —^c) N̄ V B तोषितात् (for तोषिता)
V३ B१ D१२ G२ M२ तेन, D२ सर्वे (for [अ] जनेन) —After
17^e, N̄ V B D१० १३ १३ M६ ins

686* रामस्थामिततेजस ।
अस्त्रियोगाद्भद्र ते
[(1 2) V१ २ M६ अस्त्रिन्, B२ D१० अराम् (for अराम्)]
—^d) D२ तदशं (sic) (for दद्रोय) —After 17 D१३
(var) ins 687*

18 ^a) D२ reads प्रजापतेर्द in marg. (cf v 1 17)
S१ Dt D१-३ ६-११ ११ १२ T३ कृशा° (for भृशथाश्वस्य) —^b)
S१ मंत्रान्, D१ (gloss) अस्त्रमंत्ररूपान्, D११ सुतान् (for
पुनान्), S१ D१-३ ५ ७ ११ १२ दिव्य°, T३ परमधामिकान् (also
as in text) G१ ° क्रम (for सत्यपराक्रमान्) —^c) S१
D१ ६ ११ १२ तेजो (for तपो) S१ D१ ११ १२ सुतान्, Dt
D२ ६ ११ भूतो, D१ चतो, G१ हतान् (for भृतान्) T३
सर्वान् (for ब्रह्मन्) D२ ३ ७ तेजोऽवलसामायुक्तान् —^d) S१
D२ ११ १३ प्रदापय, D१-३ ७ प्रदापय, Cm as in text (for
निवेदय) —For 18, N̄ V B D२ १० १३ M६ subst (D२
subst 1 3 only for 18^{ed}) while D११ ins after 17

687* तपोयोगचलैर्नैनाम्प्रायितुमर्हति ।
प्रजापतिसुताश्चैव कृशाश्चाद्वाजसत्तमान् ।
तान्यवासाति तेऽस्त्राणि तान्यस्मै प्रतिपादय ।

[(1 १) N̄ २ V६ B३ (inf lin also) ६ D११ [ए] जम्,
D१० [ए] जम् (for [ए] जम्) V२ आरवापयितुम् —(1 2)
N̄ २ V२ D११ प्रजापतिसुताश्च N̄ २ हाने (for वैव) —(1 3) B२
चासाति (for [अ] वासाति) V६ तान्यस्मै (for तेऽस्त्राणि) N̄ २
तायथे, V६ शकानि, D२ तान्येन (for तान्यस्मै)]

19 ^a) S१ D१ ६ १२ ह्यय तेपा, D२ ३ ७ ह्यय विप्र (for च
ते ब्रह्मस) S१ Dt D२ ६ रत, D१ ६ ७ १२ वृत, Cm g k as in
text (for घृत) N̄ V B D२-११ १३ M६ पात्रभूतो हि ते
शिल्पो (N̄ २ शिल्पस्ते, V३ ते सरयो [sic] B३ D१० शिल्पोय)
रामो (V२ राम शिल्पो [by transp]) दशरथात्मन —
After 19^{ab} D११ ins

688* प्राशाक्षो वै ह्यय तेपा तवानुगमने वृत ।
—^a) S१ N̄ १ B२ Dt D२ ६ सु (for च) N१ कृत्यम्, N̄ २ V
B D२ १० १३ M६ कार्यम् (for कर्म) —^b) N̄ V B D१० १३
M६ अस्त्राक (for सुराणां)

20 ^a) Dt T३ M३ उक्ता (sic) S१ Dt D१ ९ ११ १२
T३ G२ M३ अमुद्दृष्टा (by transp) Dt D२ ९ विहायस, D१
गता (for पथागतम्) N̄ V B D१० १३ M६ एवमुक्त्वा सुर
(B६ स्व*) गणा विश्वामित्र पुनर्ययु —^c) S१ D१ ३ ७ ११ १२

ततो मुनिवरः प्रीतस्तादृक्प्रथतोपितः ।
मूर्ध्नि राममुपात्राय इदं वचनमब्रवीत् ॥ २१

इहाद्य रजनीं राम वसेम शुभदर्शन ।
श्वः प्रभाते गमिष्यामस्तदाश्रमपदं मम ॥ २२

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे पञ्चविंशः सर्गः ॥ २५ ॥

G₁ समाधा (D₅ 10 °धा, G₁ °दा)य, Dt D₆ 8 Ct पूजयंतस्, Cg पुरस्कृत्य, Ck as in text (for पूजयित्वा) Ñ V B D₁₀ 13 M₄ य (B₁ 7 [sic]) धामतेनैव (B₃ [marg as in Ñ₁ also] °न हि) पया —^d) Ś₁ Ñ₁ V₃ 4 B D₁—3 5 7 10—13 M₄ [अ] भ्यवर्तत, Ñ₂ स्ववर्तत, all Cs as in text (for प्रवर्तते) V_{1,2} सप्यामवर्तत

21 °) Ñ V B D₁₀ 13 M₄ विश्वामित्रोपि (B₄ °धि, M₄ °थ) भगवात् —^b) V₂ -योपित (for -तोपित) —Note hiatus between ° and ° — °) Ñ V B₃ 4 D₁₀ 13 M₄ राम (D₁₃ M₄ °म) मूर्ध्नि (for मूर्ध्नि रामम्) —^d) Ś₁ D₁ 3 5 7 11 12 मधुर वाक्यम्, Ñ V B D₁₀ 13 वचनं चेदम् (for इदं वचनम्)

22 °) D₃ 5 9 रजनी Ñ V B₂—4 D₁ 10 11 13 M₄ यौर (for राम) —^b) Ś₁ D₃ 13 वसामि, Ñ V B D₁—4 10 11 13 T₃ G₁ वसाम्, Dt D₁ 3 5—9 G₃ 4 M₄ वसाम् (for वसेम) B₄ °दर्शन (sic) D₂ 7 11 °दर्शनां, D₁₃ °दर्शना, G₂ °दर्शने (for शुभदर्शन) —After 22^{ab} Ś₁ D₁ 5 9 12 13 ins whole D₃ 3 7 ins after 22

680* अयं सिद्धाश्रमो राम मथसादाद्रविष्यति ।

[D₁ एय (for अय) Ś₁ D₁₃ नाम यत्प्रसादाद् D₃ राम स्वप्नमात्र]

— °) Ś₁ D₃ 13 प्रभाते च, Ñ₁ सु° (for च प्रभाते) V_{1,2} D₁ 9 M₄ (after corr as in text) गमिष्यामि (for गमिष्यामम्) —^d) Ś₁ D₃ तथा (for तद्) T₃ -पर (for -पद्) Ś₁ D₃ 12 निजं, B₁ तत, G₁ महत् (for मम) —After 22 Dt D₃ 4 5 9 14 S Cg ins (Cv r k t comm on l 3 and 8 Cm on l 3 5 and 8)

690* विश्वामित्रवच ध्रुत्वा हृद्यो दशरथाम्बल ।
उवास रजनीं तत्र तादृक्काया वने सुखम् ।
मुक्तशर्पां वन तत्र तस्मिन्नेव तदाहनि ।
रमणीयं विवभ्राज यथा चैत्ररथ वनम् ।
निहत्य ता यक्षमुत्ता स राम [5]
प्रज्ञस्थमान सुरसिद्धस्यै ।
उवास तस्मिन्मुनिना सहैव
प्रभातवेलां प्रतिबोध्यमान ।

{ (1 x) T₃ हृद्यो दशरथाम्बलो —(1 2) G₁ वन —For ins after l 3 see below —(1 4) D₃ मुवि°, G₁ हि वि°, G₂ °ज्ञाने (sic) G₃ हि°, M₄ °भ्राज (for विवभ्राज) M₄ तथा (for वनम्) G₁ transp यथा and वन —M₄ om l 5-8 —(1 5) D₂ (changing the metre) पराकमात् (for स राम) —(1 6) G₂ सिद्धि (for सिद्ध) —(1 8) D₃ परि (for प्रति)]

—After l 3 G₁ ins

691* चम्पकाशोकयुनागमहिकायं सुरोमितम् ।
चूतैश्च पनसै पूरैनालिकेरैश्च तोमितम् ।
वापीनूपतश्रीश्च दीर्घिकाभिरलकृतम् ।
मालिकामण्डपैश्च मण्डपैरुपशोभितम् ।

Colophon —Kāṇḍa name Ś₁ Ñ₂ V₄ D₁ 4 10—15 om V₁—3 B आदि°, D₃ अतोप्या° —Sarga name Ś₁ Ñ V B D₁—2 5 7 9 10 12 हाटकवाच, D₁₁ अक्षयदानं —Sarga no (figures words or both) Ś₁ Ñ₁ V₁ 4 B₁ 4 D₃ 4, 10 om both Ñ₂ B₂ 3 D₃ 10 29 V₂ 31 V₃ D₁₁ 28 Dt D₂ 4, 8, 14 S 26 D₁ 7 20 D₂ 21 D₁₃ -कटि-वयो नाम 26 (dash indicates lacuna) —After colophon T₃ concludes with श्रीरामचन्द्राय नमः, G₁ 4, 8 श्रीरामाय नमः ; G₂ श्रीमते रामानुजाय नमः M₃ श्री - अ

२६

अथ तां रजनीमुष्य निश्वामिरो महायशः ।
 प्रहस्य राघवं वाक्यमुनाच मधुराक्षरम् ॥ १
 परितुष्टोऽस्मि भद्रं ते राजपुत्र महायशः ।
 प्रीत्या परमया युक्तो ददाम्यस्त्राणि सर्वाशः ॥ २
 देवासुरगणान्वापि समान्वारंगानपि ।
 यैरमितान्प्रसन्नान्नो वशीकृत्य जयिष्यमि ॥ ३
 तानि दिव्यानि भद्रं ते ददाम्यस्त्राणि सर्वाशः ।
 दण्डचक्रं महदिव्यं तत्र दास्यामि राघव ॥ ४
 धर्मचक्रं ततो वीर कालचक्रं तथैव च ।

विष्णुचक्रं तथात्सुप्रमैन्द्रं चक्रं तथैव च ॥ ५
 वज्रमस्रं नरश्रेष्ठ शैवं शूलरं तथा ।
 अस्त्रं ब्रह्माशिरथैव ऐपीकमपि राघव ॥ ६
 ददामि ते महानाहो ब्राह्ममस्त्रमनुचमम् ।
 गदे द्वे चैन कावृत्स्य मोदकी शिरसरी उभे ॥ ७
 प्रदीपे नरशार्दूल प्रयच्छामि नृपात्मज ।
 धर्मपादाग्रहं राम कालपाशं तथैव च ॥ ८
 वारुणं पाशमस्रं च ददाम्यहमनुचमम् ।
 अशनी द्वे प्रयच्छामि शुष्काद्रे रघुनन्दन ॥ ९

26

In N 1 B D10 13 Sarga 26 which deals with the names of the Astras presented to Rama by Visvamitra differs considerably from the text and so their version is given separately at the end

1 ^a) M₂ युष्य, Cg k t as in text (for उष्य) S₁ D₁-5 5 7 9 11 12 प्रभावात् त्वु (D₁₁ च) शार्थो —^b) S₁ D₁ 5 9 11 12 सुनि, D₂ 3 7 तथा (for महायशः) —^c) D₁₄ T G M₁ 3 प्रस्य M₂ प्रहस्य, Cg t as in text (for प्रहस्य) Ck प्रहास सनुटे । मन्दमित कृत्वेति यावत् । C₁ G₁ राय*, G₂ राय* M^o मयुर (for रायव) S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 प्रहसन्वाक्य(D₂ क्य)तथश्चम् (D₂ 3 7 च्च D₁₁ न्ने) —^d) D₁ D₂ 8 T₃ G₁ 3 M₂ 4 मधुरत्वर D₁₁ राम वचनमत्रवीत्

2 ^b) 16⁷ S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 ल (D₁₂ ल) D₁₄ (after corr sec m) G₂ M^o 3 यशस्य, Cg k as in text (for महायश) —^d) All C₃ सर्वाश (as in text) S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 सर्वास्त्राणि ददामि ते

3 For subst in S₁ etc see 4 —^a) M₂ च (for वा) —^b) D₁ D₁ सुनि, D₂ G₂ M₂-4 सुनि (for अपि) —^c) M₂ रक्षामि (for अनिनाम्) —^d) D₁₄ T₁ 2 G₂ M₁ विजेष्यमि(archaic), G₂ विजेष्यसि, M₄ [अ]श्रु जेष्यसि Cg k t as in text (for जयिष्यसि)

4 ^a) G₄ [अ]वयानि (for दिव्यानि) —^b) M₂ ददामि —^c) M₄ दृढमस्त्र ह दिव्य —^d) G₁ दास्यामि तव (by transp) M₄ ददामि तत्र (for तव दास्यामि) —^e) for 3 and 4 S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 subst 1 5-9 of 700*

5 M₄ om (hapl) 5-12^b —^a) D₁₁ 14 T₁ 2 G₂ 4 M₁ तथा (for तो) S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 T₁ + G₄ राम (for वीर) —^d) D₁ reads 5^a in marg —^e) D₁ तथेयुप्रम, D₂ तथा ह्युप्रम, T₃ ददाम्युप्रम, M₂ ततोयुप्रम (for तपालुप्रम)

—^a) S₁ D₁-3 5 7 11 G₂ M^o इद्र°, D₂ 8 T₃ G₁ ऐद्र°, D₁₂ इद्र°, D₁₄ T₁ 2 G₂ 4 M₁ ऐद्रमत्र (for ऐन्द्रं चक्र)

6 M₄ om 6 (cf v 1 5) D₂ reads 6 in marg —^a) D₂ 3 7 ततो राम (for नरश्रेष्ठ) —^b) D₁ शूल, G₂ शैव (for शैव) S₁ D₁ 12 पाशुपत, D₁ D₂ 8 Ct यत, D₂ 7 वर, D₂ 9 वर, Cg k tp as in text (for शूलवर) S₁ D₁ 12 तत —After 6^b S₁ D₁-3 5 7 11 12 read 7^a —^c) Note hiatus between * and ^a S₁ [ए]वम् (to avoid hiatus) M₂ [अ]पि (for [ए]व) —^d) D₁ ऐपीक्वि, D₂ 5 G₂ ए°, D₂ 8° (for ऐपीकम्)

7 M₄ om 7 (cf v 1 5) —^a) G₂ त (for ते) —^b) S₁ D₁-3 5 7 11 12 ह्यस्त्र शूलव(S₁ D₂ च) तथा —After 7^a, S₁ D₁ 3 5 7 11 (marg) 12 ins 1 15 of 700* —S₁ D₁-3 5 7 11 12 read 7^a after 6^b —^c) S₁ D₂ 3 5 7 11 [अ]पि (for [ए]व) D₁₁ सगृह्याय द्वे गदे दिव्यौ (hyper metric) —^d) F₂ M₂ शिखरे (for शिखरी) All C₃ मो(Cr कौमो)शकी शिखरी (as in text) D₁ D₂ 8 शुभे S₁ D₁ 3 5 7 9 11 12 कौमोदकिशिशोदके

8 M₄ om 8 (cf v 1 5) D₁₁ reads 8 in marg —^a) S₁ D₁ 3 5 7 11 12 अपि (S₁ ति[sic])ते (for प्रदीपे) D₁₄ T₁ 2 G₂ 4 रघु°, G₂ M₁ नृप° (for नरशार्दूल) —^b) G₁ नृपात्म, M₂ त्वानय (for नृपात्म) —D₂ repeats 8° 9° after 17 —^c) D₃ (second time) धर्म°, T₃ ब्रह्म°, Cg as in text (for धर्मपादान्) S₁ D₁-3 (both times) 5 7 11 12 इम राम, G₂ अहकार (for अह राम) —^d) D₁₁ इम तथा (for तथैव च)

9 M₄ om 9 (cf v 1 5) D₃ repeats 9^a (cf v 1 8) —^a) S₁ D₁ 3 (both times) 5 7 11 12 रवे (for पाशमस्र) —^b) S₁ D₂ 3 (both times) 5 7 11 12 [ए]वत् (for [अ]हम्) D₁ तव दास्ये तदुत्तम —^c) D₂ अशनी —^d) D₂ शुकाद्रे (for शुष्काद्रे)

ददामि चास्त्रं पैनाक्रमस्त्रं नारायणं तथा ।
 आग्नेयमस्त्रं दयितं शिखरं नाम नामतः ॥ १०
 वायव्यं प्रथमं नाम ददामि तव राघव ।
 अस्त्रं ह्यशिशो नाम क्रौञ्चमस्त्रं तथैव च ॥ ११
 शक्तिद्वयं च काकुत्स्थ ददामि तव चानघ ।
 कङ्कालं मुसलं घोरं कापालमथ वङ्गणम् ॥ १२
 धारयन्त्यसुरा यानि ददाम्येतानि सर्वशः ।
 वैद्याधरं महास्त्रं च नन्दनं नाम नामतः ॥ १३

असिरस्त्रं महाबाहो ददामि नृवरात्मज ।
 गान्धर्वमस्त्रं दयितं मानवं नाम नामतः ॥ १४
 प्रस्वापनप्रशमने दक्षि सौरं च राघव ।
 दर्पणं शोषणं चैव संतापनविलापने ॥ १५
 मदनं चैव दुर्धरं वन्दर्पदयितं तथा ।
 पैशाचमस्त्रं दयितं मोहनं नाम नामतः ।
 प्रतीच्छ नरशार्दूल राजपुत्र महायशः ॥ १६

10 M₄ om 10 (cf v 1 5) —^a S₁ D₃ 11 13 देवा (D₁₁ दिव्या) छमपि नागाछम, D₁-3 7 देवा (D₁ देवा) छमपि नागेयम् —^b D₃ illeg (for तथा) —^c D₄ दयितं, G₁ जयितं C m g k t as in text (for दयित) —^d D₁ शिवितं, D₂ 3 7 मोहन Ct as in text (for शिखर) D₃ नामतं (for नामत) S₁ D 11 13 दे (S₁ दे) वतास्त्रं तथैव च C m k as in text (for ^a) —After 10 D₃ reads 13^{cd} 16^{ef} 17^{gh} as in text for the first time repeating them (var) in their proper places

11 M₄ om 11^{ab} (cf v 1 5) D₂ 3 7 om 11-12^b —^a T₁ M₂ प्रथमं, T₂ प्रथनं, G₃ मथनं, G₄ प्रमद, M₃ Cm प्रथनं, Ck t as in text (for प्रथमं) D₄ G₁ राम Ck as in text (for नाम) D₁ 11 अस्त्र सुमहद्, D₂ 12 अस्त्र दयितं (for प्रथमं नाम) S₁ वायव्यास्त्रं च दयितं —^b Dt D₂ 9 G₁ 3 M₂ चानघ M₃ च तदानघ (for तव राघव) —D₁₁ om (hapl ?) 11^c-12^d —^c D₁₂ ह्यशिशो —^d M₄ पामम् (for श्रीग्राम्) D₄ om च (submetric)

12 D₂ 9 7 11 om 12^{ab} (cf v 1 11) —^a M₄ ददामि M₃ च तव (by transp) S₁ D₁ 9 9 T₂ M₂ राघव, M₃ पाथिव (for चानघ) Dt D₁ 11 शमी इ पुररभ्याम् विरु नामि रघुत्तम (D₁ दृढ) —D₂ reads 12^c-16 (16^{ef} repeated) D₂ 12^c-14 (om 13^{cd}), while D₁ 12^{cd} after 19 —For 12^{cd}, D₁₁ subst 1 26 of 700^a —^b S ङकाडे D₁-2 1 7 9 मुसलं D₂ चैव (for घोरं) —^c D₂ कपोलम्; D₂ 7 9 11 13 G₁ M₁ क्पालम् (for कापालम्) S₁ Dt D₂ 4 9 T₂ M₂ द्विषणी (for कट्टणम्)

13 For D₂ cf v 1 12 B₁ which substitutes for the Sarga reads lines of 13 and 14^{ab} after l. 35 of 700^a —^a M₄ राम (for चानि) S₁ D₁ 13 धाय त्वं दि श्रीराय (D₂ 13 ताम); B₂ D₂ 9 9 धारयन् (B₂ गृहाण) परवीराम Dt D₂ Ct वधाय रक्षयं याति; D₁ धारय त्वं दिशु प्राप्ति; D₁₁ गृहण मन्वोपवीराम (hypermetric) —^b B₂ M₄ ददामि M₃ [च चानि (for [च न ति) S₁ B₁ D₁ 9 9 11 13 तेनच (for सर्वेण) D₂ 2 2 देनाजेयो भविष्यति (D₂ ति) —D₂ 7 om 13^{cd}. D₂ first time reads 13^{cd} after

10 repeating it here (cf v 1 10) —^a S₁ B₂ D₁ 2 9 (second time) 11 12 अस्त्रं वि (B₂ D₁ 11 चै) धारय नाम —^b S₁ D₁ 5 नन्दिक D₂ 9 (second time) 11 M₄ नद् (D₂ द्वा) कं, D₁₂ निदक, G₄ धनद, all Cs as in text (for नन्दनं) S₁ D₂ 11 चारपर, B₂ D₁ 9 चापि राघव, D₂ (second time) M₄ राघव, D₁₂ वा पर (for नाम नामत)

14 For D₂ cf v 1 12 M₄ om 14-16^d —^a M₃ (after corr sec m as in text) सिखरदे (for अस्त्रदे) D₂ 7 ष्वमादीनि चास्त्राणि —^b B₂ ददामि S₁ B₂ D₁ 9 7 9 11 13 अनुजापि (for नृवरात्मज) —After 14^{ab}, G₂ M₁ ins

692^a मत्स्यमस्त्रं महाबाहो महामयुगनाशनम् ।
 —Dt D₂ 8 repeat M₁ 3 read 14^{cd} after 16^{ab} —^d)
 Dt D₁ 2 4 4 9 9 11 13 T₂ G₁ 2 4 M₂ मोहनं (for मानवं)
 —After 14 D₂ 7 read 693^a G₃ reads 16^{ef}

15 For D₂ cf v 1 12 M₄ om 15 (cf v 1 14) D₂ 7 G₁ om (hapl) M₃ reads inf lin sec m 15^{ab}-16^d —^a S₁ Dt D₂ 9 9 G₃ प्रस्वापन, D₁ 11 13 प्रस्वापनं, G₄ प्रस्वापन (for प्रस्वापन) S₁ D₁ 9 9 11 13 प्रथमनं; Dt D₂ 9 G₃ Cm t प्रथमनं, G₄ प्रथमने (for प्रथमने) Cg as in text (for ^a) —^b Dt D₂ 9 सौर्यं, D₁₂ T₂ 2 G₂ M₁ सौर्यं; T₂ नार्दं; G₃ M₂ सौर्यं दग्निः G₄ तव सौर्यं (for दग्नि सौरं) G₄ om च (submetric) S₁ D₁ 2 9 13 विनयति तदानघ; D₁₁ तपैवोग्मादन् तथा —^c)
 Dt D₂ 9 (before corr as in D₂) 11 धर्पणं; D₁ 9 तर्पणं; D₂ T₂ धर्पणं; Cg as in text (for धर्पणं) —^d) D₂ विनयनं (for विनयने) S₁ D₁ 13 मनापनमिति मु (S₁ मृ) नं D₂ मनापनादि ण्यने; D₁₁ दुर्धरं च तथैव च Ck विनयति परिदधवर्णीति । ४

16 D₂ 7 G₁ M₄ om M₃ inf lin 16^{ab} (cf v 1 15 14) D₂ reads 12^c-16 after 19. —^a) C₁ D₁ 2 2 13 दमनं; Dt D₂ Ct मारुतं; D₂ मर्दनं; T₂ 9 मथनं; G₃ मंनुतं; Cm r k as in text (for मरुतं) —^b) S₁ T₂ ङं T₂ ङीं नृवं (for कर्णवं) Dt 2 2 9 11 दक्षिणादि (D₂ वा; D₁₂ न दे [n c]) । G₂ ङं ङं दं दं नं —After 16^{ab}, Dt D₂ repeat M₁ 9

तामसं नरशार्दूल सौमनं च महावलम् ।
 संवर्तं चैव दुर्धर्षं मौसलं च नृपात्मज ॥ १७
 सत्यमखं महानाहो तथा मायाधरं परम् ।
 धोरं तेजःप्रभं नाम परतेजोऽप्यरूपणम् ॥ १८
 सोमाखं शिशिरं नाम त्वाष्ट्रमखं सुदामनम् ।
 दारुणं च भगस्यापि श्रितेषुमय मानवम् ॥ १९

एतात्राम महानाहो कामरूपान्महाबलान् ।
 गृहाण परमोदारान्धिम्रमेभ नृपात्मज ॥ २०
 स्थितस्तु प्राञ्चुरो भूत्वा शुचिर्मुनिरस्तदा ।
 ददौ रामाय सुप्रतीतो मन्त्रग्राममनुत्तमम् ॥ २१
 जपतस्तु मुनेस्तस्य विश्वामित्रस्य धीमतः ।
 उपतस्थुर्महाहार्णि सर्वाण्यस्त्राणि राधवम् ॥ २२

read 14^{cd} —After 16^{cd} D1 ins 1 32 and 33 of 700* —D6 11 om 16^{cd} —^a D1 पिशाचम्, Cmg पिशाचम् (as in text) T3 देवत (for दकित) —^a S1 D1 3 3 9 12 मानव (for मोहन) —D- 9 read 16^{cd} for the first time after 10 (D9 after 13^{cd} first time) repeating it here D2 reads 16^{cd} after 10 (see above) G3 reads 16^{cd} after 14 —^a S1 D1—(D both times) 3 3 7 9 (for the first time) 11 12 गृहाण Cmg k t as in text (for प्रतीच्छ) —M2 om (hapl) 16^{cd}—17^{cd} D14 T1 2 G2 4 M1 transp 16^{cd} and 17^{cd} —^b G2 राजपुत्रो D9 (second time) G1 2 महायज्ञा S1 D1 (D2 both times) 3 3 7 9 (first time) 11 12 14 सर्वेषुमेतानि राधव —After 16 D1 ins 1 34 of 700*

17 M2 om 17^{cd} (cf v l 16) D9 repeats 17^{cd} (cf v l 10) —^a S1 D1 3 3 7 12 वामन D11 दामन Cg as in text (for तामस) D14 T1 राजशार्दूल —D14 T1 2 G2 4 M1 transp 16^{cd} and 17^{cd} —^b D11 क्षामन, T3 कामन, M4 स्वापन (for सौमन) D2 14 T2 3 G2 3 M2 महाबल —^c D9 सबतन चैव (hypermetric) G4 सबतन च (for सर्वतं चैव) —^d D1 3 3 9 11 12 मौशल Cg l t मौसल (as in text) D4 नाम नामत (for च नृपात्मज) —After 17 D2 repeats 8° 9°

18 ^a D9 सर्पमख M4 अन्वदख Cg as in text (for सहामख) —^b T2 महा (for तथा) Dt D9 8 मायामय (for धर) M1 वर (for परम्) S1 D1 3 3 7 9 11 12 माया धरमयापि च (S1 D2 7 वा) D4 ततो माया परतप —^c Dt D5 8 G3 सौर D2 9 मोघ D3 7 मैध M2 सौर्य (for घोरे) D4 तेजःप्रद S1 D3 12 मो (D10 मे) वं तेजोवल रा (D12 ना as in text) D11 11 जमोव वै (D1 त) जसे नाम —^d D11 परम (hypermetric) (for पर) S1—मर्दनं (for—रूपणम्)

19 ^a D4 T3 Cg सौम्याखं (for सोमाख) D1 सहर D4 T3 शीलल D12 शशिर (for शिशिर) —D11 om 19^{cd} —^b S1 D1 3 3 7 9 12 तथा वाध D14 T1 2 G1 3 4 M1 3 4 चङ्कर (M3 before corr °दा) ख G2 स्वष्ट्रमख (for स्वाष्ट्रमख) S1 Dt D1 3 3 6—12 T2 3 सुदा (D8 before corr °वा) ह्य D4 सुकामन M4 बुधाकर (for सुदामनम्) —^c D1 G2 M1 2 दारण च M4 दारणख (for दारुण च) S1 D2 12 भवस्यापि D4 गभस्त्यख (for भगस्यापि)

—^d Cg शीलतयु (as in text) D4 अति, G3 M2 अवि (for अथ) Dt D6 मानद S1 D3 12 रौद्रमख तथापि (D6 °थैव) च, D1 3 7 9 रौद्रमखमयापि वा (D1 च) D11 स्वाष्ट्र म्दमयापि वा —After 19 D3 reads 12^{cd}—16 (16^{cd} r) D3 reads 12^{cd}—14 (om 13^{cd}) while D7 reads 12^{cd} —After 19 D4 ins धीमते रामानुजाय नम

20 ^b M3 (after corr sec m as in text) कामरूप, Cg as in text (for कामरूपान्) —^c D6 गृहाः D4 परमोदार M4 गृह्णीव्य नरशार्दूल —For 20 S1 D1 3 3 7 9 11 12 subst (D3 7 read after 14)

693* एतानि कामतेजासि कामरूपवल्गि च ।
 गृहाण चारुरूपानि प्रीतामाह ददामि ते ।
 [(1) D1 2 9 राम (for कान) D2 द्विचानि (for जेजानि) D3 7 गृहाण नरशार्दूल (for the prior half) D2 3 7 9 पराणि (for—रानि)]

—After 1 1 D7 ins
 694* गृहाण चारुरूपानि ददामि मनुजाधिप ।

21 ^a S1 D1 3 3 7 9 11 12 अयातौ (S1 D2 13 °ख) Cg as in text (for स्थितस्तु) D2 प्रमुखो D14 [ख] वाञ्छुखो (for प्राञ्छुखो) M4 अथ पूर्वामुखो भूत्वा —^b D7 वरमुनिर (by transp) T1 तथा (for तदा) D2 शुचि प्रयतनात् —^c G4 रामस्य (for रामाय) —^d D9 (with haatus) अखङ्गानम् Cg k t as in text (for मन्त्रग्रामम्) D4 T3 अनुस्तरन् (for अनुत्तमम्) S1 D3 11 12 दिव्याखग्राममुत्तम —After 21 Dt D4 6 8 11 16 S (except M4) Cv mg k t ins

695* सर्वेप्रदृष्टं येना देवैरैभि हुलंभम् ।
 ता यच्छाणि तदा विभो राधवाय न्यवेदयद् ।
 [(1) D14 T3 M3 एषा G1 क्षया G3 4 तेषां (for तेषां) M2 देवैरि विदुर्लेभ (for the post half) —[L 2] T2 तथा (for तदा)]

22 ^a S1 D1 3 3 7 9 11 12 तस्य तु मुनेर (by transp) D1 2 जपवत्स्य च मुनेर —^b D14 विश्वामित्रस्तु (sic) —^c D4 G1 महास्त्राणि M4 दिव्यानि (for सर्वाणि) G2 खे तदा (for राधवम्) S1 D1 3 3 7 9 11 12 अभ्युपेयुर्महाभागमस्त्राणि नर (S1 D2 10 मुनि) पुणव

ऊचुश्च मुदिता रामं सर्वे प्राञ्जलयस्तदा ।
इमे स परमोदार किंकरास्तव राघव ॥ २३
प्रतिगृह्य च काकुत्स्थः समालम्ब्य च पाणिना ।

मानसा मे भविष्यध्वमिति तान्यभ्यचोदयत् ॥ २४
ततः प्रीतमना रामो विश्वामित्रं महासुनिम् ।
अभिवाद्य महातेजा गमनायोपचक्रमे ॥ २५

इति श्रीरामायणे वाल्मीक्ये पट्विंशः सर्गः ॥ २६ ॥

23 ^{ab} D₂ तु, G₂ प्र (for च) D₁₄ T₁ 3 G₄ सर्वे रामं
(by transp.) D₂ प्राञ्जलयस्तदा —^c M₄ पर्यं (for इमे)
Dt D₂ ७ च, M₄ हि (for स) Dt पर*** (for परमोदार)
—^d D₁₄ राघवं (for राघव) —For 23 S₁ D₁-3 7 11 12
subst

696* उचुश्च रामं सयाणि प्राञ्जलीनि नृपामजम् ।
इमानि स महोदार किंकराणि तवानय ।

[(1 X) D₁ 3 तु (for च) D₁₁ [अ] मय्य (for राम)
—(1 2) S₁ च, D₂ 3 7 11 रणे (for स) D₁₁ महाबाहो (for
महोदार) D₁ इमान्यथाप्यहो वीर (for the prior half) S₁
D₂ 12 [इ] (S₁ च) मुनत् (for तवानय) D₁₁ वीर किंकरवामदे
(for the post half)]

—After 23 Dt D₂ 6 8 T₃ 12

697* यद्यदिच्छसि भद्र ते तत्सर्वं करवाम ये ।
वतो राम प्रसन्नात्मा तैरित्युक्तो महात्तले ।

24 ^a Cm g प्रतिगृह्य S₁ D₂ 12 Cr गृह्णीन्, D₁ तु,
D₁₄ लम्ब्य च (for प्रतिगृह्य च) —^b D₄ T₃ समालम्ब्य,
Cr m g k t समालम्ब्य (as in text) D₁₁ स (for च) —^c
D₄ 6 G₂ M₂ तान् (for तानि) T₂ [अ] * (moth eaten)
दयत्, Ck as in text —For 24^{ad} S₁ D₁ 3 7 11 12
subst

698* सर्वाणि मे मानसानि भवन्त्विष्यन्त्यभाषत ।

[D₂ ते (for मे) D₁ 3 7 मन् स्त्रानि (for मानसानि) D₁ 11
भवतेति D₂ भवति तु (for भवन्त्विति)]
On the other hand M₄ subst

699* स्मृत्वा हि मां भजेयति शशास परमद्युति ।

25 ^a D₄ प्रीति (for प्रीति) M₄ तान्यवाच्य ततो रामो
—^c D₄ महातेजो, G₁ महाबाहो (for तेजा) —For
Sarga 26 N̄ V B D₁₀ 13 subst

700* { प्रभातया तु शर्वथा विश्वामित्रो महासुनि ।
(1) प्रहसन्नात्मानाभाय मधुर वाक्यमब्रवीत् ।
(2) तुष्टोऽस्मि राम भद्रं ते कर्मणाल्यदुत्तेन वै ।
प्रीतिदाय च दास्यामि सर्वाण्यस्त्राण्यस्योपत ।
थान्यह वेत्ति काकुत्स्थ पात्र तेषा नतोऽस्ति मे । [5]
ब्रह्मास्त्रं प्रथमं राम दिव्यमेतद्ददामि ते ।
त्रयाणामपि लोकानां पिण्डतला भयावहम् ।

(4^{ad}) { तथैव दृषडमस्त्रं ते प्रनासहारकारकम् ।
ददामि राम शत्रूणां चेनाश्च्यो भविष्यसि ।
(5^{ab}) { धर्मास्त्रं च महाबाहो कालकल्पं ददामि ते । [10]
कालास्त्रमपि चासह्यं ददामि दयितं प्रभो ।

(5^{ad}) विष्णुचक्रं च ते दिव्यमिन्द्रचक्रं च दुर्जयम् ।
(6) { पद्ममस्त्रं च दुर्घर्षं शैलं शूलचरं तथा ।
अस्त्रं यद्दक्षिणधोऽग्निपीकं च ददामि ते ।
शक्रास्त्रं च वीसास्य गृहाणेदं मयोद्यतम् । [15]
गदाद्वयं चाप्रतिमं गृहाणारिभयावहम् ।

(7^{ad}) वीमोदर्शनं चाप्रतिमा तथेमा लोहितासुखीम् ।
(8^{ad}) धर्मापादा तथैवास्त्रं कालपाशं च दुर्जयम् ।

(9) { धारणं चापि ते पाशं ददामि परमार्थितम् ।
शुक्रादं च ददामी राम गृहाणेमे मयोद्यते । [20]
पैनावमपि चैवास्त्रमस्त्रं नारायणं तथा ।

(10) { आग्नेयमपि चासह्यं वायव्यं च ददामि ते ।
प्रमर्दनं प्रमथनं तथैवारिषिदारणम् ।

(11) { अस्त्रं ह्यक्षिरश्रेयं वृष्टास्य चापराजितम् ।
शक्ती च द्वे गृहाणेमे बलामतिबला तथा । [25]
तथैव कालमुसलं कङ्कालमथ किङ्किणीम् ।

(12) { प्रत्यापनं चोद्हनं च नभ्ननं च ददामि ते ।
वर्षणं शोषणं चैव तथैवारिणिकृन्तनम् ।

(15) { मदनोन्मादने चैव कन्दर्पदयिते विभो ।
गन्धर्वास्त्रं तथैवेदं मोहनं च ददामि ते । [30]
तेजोद्युतिहरं सौरं शत्रुपक्षपातनम् ।

(14^{ad}) { रथिरास्त्रिपेषाच कौबेरं च ददामि ते ।
राक्षसं चापि शत्रूणां श्रीधृतिप्राणनाशनम् ।

(16^{ad}) { मूर्च्छनं तापनं चास्त्रं कम्पनं चापि कर्षणम् ।
सर्वतमपि चावर्तं मौसलं च ददामि ते । [35]

(17^{ad}) { सख्यं चैवानृतं चास्त्रं महामायास्त्रमेव च ।
अभयोद्यं वैजस्यं चैव परतेजोऽपकर्षणम् ।

(18) { सोमास्त्रं शिशिरं नाम त्वाद्दं चारित्यथाकरम् ।
मानवं चास्त्रमजितं द्रैयं दानवमेव च ।

(19) { पृथग्दीपितं चान्द्रानि ददामि दयितोऽस्ति मे । [40]
गृहाणेतानि मत्तस्त्वमस्त्राणि नृवाराण्य च ।

(20) { अयासौ प्राञ्जल्यो भूवा शुक्तिर्मुनिवरस्तदा ।
ददौ रं मायं सुप्रीतो मन्त्रप्राममनुचक्रम् ।

(21) { जपतोऽथ सुनेसस्य मन्त्रप्राममनोपत ।
उपतस्थुर्मुहास्त्राणि स्मृतिमति नृपा मजम् । [45]
ऊचुर्धनं ततोऽभ्यस्य वाच्यस्त्राणि समन्तत ।

(22) { प्राञ्जलीनि महाबाहो दाप्यस्मानिति राघवम् ।
तान्यपेक्ष्य ततो रामं समालम्ब्य च पाणिना ।

(23) { सा भजन् स्मृतं नीतिं भवार्णवेष्याम्भयापत ।
तान्यवाच्यं ततो रामो विश्वामित्रं महासुनिम् । [50]
प्रणिपत्य यथान्यायं गमनाय मनो दधे ।

(24) { तान्यपेक्ष्य ततो रामो विश्वामित्रं महासुनिम् । [50]
(25) { प्रणिपत्य यथान्यायं गमनाय मनो दधे ।

[Śi D1-3 5 7 9 11 13 ins some lines of 700*, so their variants are also given in the notes along with the above given MSS —(1 1) Ṇ̄ V B (except B1) D10 13 read! 1 as 1as in Śi V3 च (for दु) B1 अथ ता रजनी व्युद्य (for the prior half [cf v1 1as]). —(1 2) V2 स^o (for प्रदस्म) —(1 3) B3 हृष्टेति, B4 प्रीतोस्मि (for हृष्टोस्मि) V1 om, B2 D13 हि, B3(m. also) च (for [अ]ति) D13 वे (for वै) —(1 4) V2 प्रीतिदान B2 हलत्त (for [अ]धिपत्त) —For ins in B3 see below —Śi D1-3 5 7 9 11 13 subst 1 5-9 for 4 and 4 —(1.5) Śi V2 4 D1-3 5 7 12 वेद (for वेच) B2(m also) 4 सर्वाणि (for कावृत्स्य) V2 पात्रो Ṇ̄1 V2 4 B4 देवा, Ṇ̄2 D10 एषा, B1 हेष (for तेषा) Ṇ̄2 V4 मनो (for मनो) V4 हि (for स्ति) B1 न (for ने) V1 गमिष्यमि (for मरोऽस्ति मे) Śi D1-3 5 7 9 12 13 पात्रमूर्तोमि मे यत् (D2 9 12 13 यत्), B2(m also as in B4) पात्रमेवागतोमि मे (for the post half) —(1 6) Śi D1-3 5 7 9 12 परम (for प्रथम) Śi V2 D1-3 5 7 9 12 अथ (for एतद्) V2 ददामि —(1 7) Śi D1-3 5 7 9 11 12 सर्वेषाम् (for त्रयाणाम्) Śi D1 5 9 11 12 यव, V2 चाप (for अरि) Śi V1 2 D1-3 5 7 9-13 पी, V1 D^o 7 10 7) किनासा (for विधिदाना) Śi V2 B4 D2 11-13 भयापह —D7 transp l 8 and 9 —(1 8) V4 त्वेवेदमलत्त (for submetric) (for the prior half) Śi D1 3 5 7 9 11 12 ददमल मता(Śi D2 12 महद्, D^o छमह)पोर(Śi D1 5 9 12 °श्रेष्ठ)ददामि खनदन (D2 5 7 तन रायव) —(1 9) Śi D1 3 5 7 9 11 12 सर्वदा (D2 3 7 थत्) Ṇ̄1 V3 ददामि (for ददामि) V4 शृणान्, B1 D11 शृणान् (for शृणुय) D2 जेता (for येन) Śi D1-3 5 7 9 11 12 [अ]जेषो (for [अ]जृष्यो) B1 3 (m also) D2 7 11 मविष्यति —(1 10) V3 धर्माख्य D13 धर्माथं (for धर्माय) D13 ददामि —B1 om (hapl) from वे in l 10 up to ददामि in l 11 —(1 11) Ṇ̄ V2 3 B2 3 D13 ददामि Ṇ̄1 V B1 4 D13 विभो (for प्रभो) —(1 12) Ṇ̄ V2 3 B2 3 D13 वञ्ज, D10 हदान (for हद्वञ्ज) B2 मु (for च) B4 दाह (for दुर्जन्म) —(1 14) V2 औपधीय, B4 पक्षि (for दीपिक) Ṇ̄2 V2 3 B3 D13 ददामि —Śi D1-3 5 7 11 (marg) 13 ins l 15 after 7as —(1 15) Śi शक्यत्वात् D2 प्र (for च) and [र]म (for [र]त्) Śi D1 3 5 12 मनो(D2 °ते)चन, D13 °हित (for मयोधनम्) —(1 16) V1 2 4 B2 (m as above) [अ]जिति (for [अ]जिति) Ṇ̄1 मयावया^o (ditto), B1 भवकट (for मयावहम्) —(1 17) V2 त्वेनत्, B4 lacuna (for त्वेनात्) V4 लोदिभ्युदी —(1 18) V2 4 धर्मपाश (for °पाश) Ṇ̄2 B2 (m also as above) D10 तथा चाप (for त्वेवाप) —(1 19) B3 दान (for दार) Ṇ̄ V2 3 B2 3 D13 ददामि (for ददामि) B1 °हृत् (for परमाधिनम्) —(1 20) Ṇ̄1 V1 4 (with hiatus) अरनी, V2 वाग्नी, B3 वासानी (for वासानी) B2 (before corr) गृहान मे (for गृहाने) D13 मनोदिने —(1 21) Ṇ̄1 B1 देवाकम्, V2 विनायक, B2 (m केनाकम्) देवाकम् (for केनाकम्) V3 अय (for अरि)

Ṇ̄1 B2 नादेयम्, V3 पैशाचम्, B1 पैनाकम् (for पैशाकम्) Ṇ̄2 D10 om (hapl) अल B1 तदा (for तदा) —(1 22) V2 ते, D13 वा (for च) V3 श्रेष्ठ (for [अ]लक्ष) V2 3 B2 3 (m also) D13 ददामि (for ददामि) D13 च (for वे) —After l 22, B3 reads l 28, prior half of l 29 and the post half of l 24 repeating them in their proper place —B2 repeats l 23 consecutively B4 reads l 23 after l 27 —(1 23) D10 प्रमदने B2 (first time) प्रथमन् (for प्रथयन्) B2 (first time *sup lin*) -मु^o (for विदारणम्) —(1 24) V2 ह्यसिर (for °सिरय) V2 वैर, V3 वैव (for वैव) —(1 25) V3 B (B m also) D13 (note the hiatus) अमोषा विजया (B2 °य) तथा (for the post half) —D11 subst l 26 for 12as —(1 26) B2 (m also as above) °मल्ल (for कालमुत्त) V1 किंकी^o —(1 27) Ṇ̄2 V2 3 B2 3 D13 ददामि (for ददामि) —After l 27, B4 reads l 23 —B4 om l 28 —(1 28) Ṇ̄1 विहतन, V2 विकर्तन, V3 -निर्दूतन, V4 -विवर्तन, B3 विदारण (for निरुन्तनम्) —For ins see below —(1 29) V2 3 B2 (second time) °नोन्मादन, V4 °नाम्ब्यदन (for मदनो न्मादने) Ṇ̄2 °प्रनो, V3 °दक्षि^o, V4 °तया, D13 °दक्षिणातुगौ (for °दक्षिणे विभो) —(1 30) B4 गणबन्ध V4 [अ]त्र (for [र]त्) Ṇ̄1 मोह^o Ṇ̄1 V2 3 B2 3 D13 ददामि —V2 om l 31 and 32 B2 repeats l 31 after l 35 (after the lines of 13 and 14as) —(1 31) V1 3 4 B2 (second time) °कर (for चुतिहर) Ṇ̄1 V3 4 शौर, B1 4 D10 शोर्, B2 (second time) सोम (for शौर) D13 वेनेत्याहण वैचम् (for the prior half) D13 अरि (for शत्रु) B2 (second time) सवशु निरहण (for the post half) —D11 ins l 32 and 33 after 16as —(1 32) Ṇ̄ V3 D10 11 ह्यतिरिपाद (Ṇ̄1 °द) (hypermetric) V1 B2 (before corr as above) रत्नाभिपाद, B2 ह्यतिरिपाद (sic) (for ह्यतिरिपि) Ṇ̄ V3 B2 3 (m as above) D13 °ददामि (for ददामि तथा (for च ददामि ते) —(1 33) V4 रत्ना (for राहस) Ṇ̄1 V4 B1 सेव्यान्, D11 देवान् (for दशुग) V2 धृति (for धृति) Ṇ̄2 B2 (m as above) रृष्टि, D10 om (for प्राण) —D11 ins l 34 after 16 —(1 34) B4 हाटन (for हापन) D11 [अ]वि (for [अ]जिष) Ṇ̄1 V1 3 B2 (m also) D11 [अ]रि^o, V4 B4 [अ]जि^o, B2 नि^o, D13 [अ]रि कन (for [अ]रि बर्णम्) —D11 om l 35 —(1 35) Ṇ̄1 V1 2 4 B D10 शौल, V3 मौल (for मौल) Ṇ̄ V2-4 (V4 m also) B2 3 ददामि (for ददामि) —After l 35 B2 ins the lines of 13 and 14as, then repeats l 31 (for lines of 13 and 14as in B2 cf v1 13 and 14) —(1 36) B4 शब् (for चाप) V4 [अ]नुनास च —(1 37) V1 अमोर् Ṇ̄1 V1 B1 वेष्ण, V4 चौत्स (for तैत्स) —(1 38) B2 म्नाथ (for लेनाथ) Ṇ̄1 B1 3 4 D13 °रत्न V2 °रत्न च (for शिरि नाम) V2 स्वान्, B4 चाद्र (for स्वाद्र) Ṇ̄1 B4 चाधि, V4 चाधि (for चाधि) V2 अह चाधिचाकर (sic) (for the

प्रतिगृह्य ततोऽस्त्राणि प्रहृष्टवदनः शुचिः ।
गच्छन्नेन च काकुत्स्थो विश्वामित्रमथाव्रवीत् ॥ १
गृहीतास्त्रोऽस्मि भगवन्दुरार्षभः सुरैरपि ।

अस्त्राणां त्वहमिच्छामि संहारं मुनिपुंगव ॥ २
एवं भ्रुवति काकुत्स्थे विश्वामित्रो महामुनिः ।
संहारं व्याजहाराथ घृतिमान्मुव्रतः शुचिः ॥ ३

post half) —(1 39) \tilde{N} 1 मान* V4 °पुत्रमजिन, B₂ (m also as above) मानवास्त्रान् चारिणि (for the prior half) \tilde{N} 1 V₂ 4 B₁ 4 दैव (for दैव) V₂ दानवनाशन —(1 40) B₄ [अ]जाणि (for [अ]न्यानि) V₂-4 B₁-3 D₁₃ ददानि (for ददामि) —(1 41) V₂ तानि, V₄ [ए]तानि (for [ए]तानि) B₁ च नृपामन —(1 42) V₂ B₁ तथा (for तदा) —B₁ om (hapl) from the post half of 1 43 up to the prior half of 1 44 —(1 43) \tilde{N} 2 मप्रक्रमन्, V₄ B₂ (m also as above) अल°, D₁₃ चाल° (to avoid hiatus) (for मप्रग्रामन्) —V₄ om 1 44 and 45 —(1 44) V₄ (with hiatus) अलग्रामन्, B₄ तलग्रामन् (sic) (for मप्रग्रामन्) B₃ विशेषत (for अशेषत) —(1 46) B₃(m also) 4 तथा (for ततो) V₂ 4 [S] वेन्य, B₄ [S]भ्ये* (for ष्ये) D₁₃ ऊनुध रामन्ये (for the prior half) \tilde{N} ° सनन्*, V₂ सनन् (for समन्त) —For ins see below —(1 47) V₂ साप्यन्, V₄ सा°स्यान् (for शाप्यन्) —(1 48) V₂ [आ]विद्य, V₄ [आ]विद्य (for [अ]विद्य) —(1 49) V₂ मा मुजत°, V₄ मा भूत्वस्मतीतीति (sic) D₁₀ मो मारत्वस्यातीति (sic) (for the prior half) V₃ [अ]वमापन (for [अ]व्यमापत) —(1 50) \tilde{N} 1 [अ]जि*, V₂ [आ]जाय V₄ [अ]जात (for [अ]जाय) —(1 51) D₁₃ थान्थाय (for °न्याय) V₂ 2 मति (for मने)]

—After 1 4 B₂ ins

701* गृह्याण तानि यद्युभ्यं दिव्यान्वेष्याण्यशेषत ।

—After 1 28 B₂ ins

702* चरणे रोषण चैव मंतापनरिहापने ।

—After 1 46 B₃ ins

703* दशंकिया च रूपानि म्वयीयानि पृथक्पृथक् ।

Colophon—*Aunḍa name* \tilde{S} 1 \tilde{N} 2 V₄ Dt D₁₀ 11 om V₁ 2 B आदि°, D₁₃ 2 अयोध्या°. —*Sarga name* \tilde{S} 1 D₉ अष्टमप्रहणे, \tilde{N} 1 V₁ 2 4 B₁ 2 4 अष्टमामप्रदाने, \tilde{N} 2 B₃ अष्टदाने, V₂ विश्वामित्रादष्टमाममाहित, D₁-3 7 अष्टमदाने, D₈ अष्टमप्रहणे, D₁₀ अष्टदशने, D₁₁ अष्टमहारज(जु?)मप्रदाने, D₁₃ सट्ट(?)प्रहणे —*Sarga no* (figures words or both) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V₁ 6 B₁ 6 D₁₃ 11 om \tilde{N} 2 B₂ 2 D₁-11 30 V₂ 32 V₂ 29 Dt D₁ 6 11 S 27 D₁ 7 21, D₂ 22 D₁₃ ह्यप्य—रामा—बालाहाणं—जामरि—मती (dash indicates lacuna) —After colophon G₁ 24 conclude with धीमयय ममः G₂ धीमो रामानुपाय ममः M₃ धी - -म

27

1 T₂ begins with श्रीरामचन्द्राय नम —^a) M₃ प्रतिलम्ब, Cm g k as in text (for प्रतिगृह्य) —^b) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 10 12 13 M₄ दिव्यानि प्रीत(B₁ 2 4 D₉ 7 °ति) मानस (D₂ 7 °थ), D₁₁ दिव्यान्वप्रतिमानि स —^c) \tilde{S} 1 D₈ 12 इव, V₄ D₃ एव (for एव) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₂ 5 7 10-13 तदा(\tilde{N} V B D₁₀ 13 °तो) रामो, D₁ G₁ 2 M₁ [अ]थ°, T₃ हि°, M₂ महाबाहुर् (for च काकुत्स्थो) —^d) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 10-13 उवाच ह, D₉ °भ्रुवन्, T₃ यदा°, M₂ अभापत (for अथाव्रवीत्)

2 ^a) V₄ हि, D₅ [S]पि, D₁₃ [S]सि, Ck as in text (for ऽस्मि) D₈ भगवान् —^b) D₄ T₃ सुरासुरे (for सुरैरपि) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 9-13 M₄ अजेयविद्वैरपि —^c) \tilde{S} 1 D₁-1 3 5 7 11 12 अथ (for वि)पै(\tilde{S} 1 D₂ वै)तेषा, \tilde{N} V B D₁₀ 13 सु(V₁ 2 B₄ च)ममैतेषा, D₈ स्वहृमि*, M₂ अहमि° (for स्वहृमिच्छामि) —D₁₃ om from 2^d up to the prior half of 704* —^d) Dt D₈ 6 Ct संहारान्, Cr g as in text (for संहार) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 10-13 वजु(D₁ कर्तुं)महसि, T₃ °सत्तम (for मुनिपुंगव) ☞ Cm संहारो नाम अयुक्तस्थाश्रय मन्त्रदिशेपेण पुन ररापीनीकृणम् ।☞

3 D₁₃ om 3^{ab} (cf v 1 2) M₁ repeats 3^{ab} as in text in brackets —^a) M₂ तथा (for एव) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 10-13 ह्ययुक्तयति रामेय (\tilde{S} 1 D₁ 2 5 7 11 12 °हु, D₂ °रि[sic]) —^b) Dt D₈ 5 M₁ -नपा, D₄ T₃ -यथा, D₉ G₁ 3 M₂ -मना (for मुनि) —^c) Dt D₈ 5 संहारान्, C₁ k as in text (for संहार) —^d) D₉ वृत्तिमान् (for एतनिमान्) —For 3^{ab}, \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 10-13 subst

704* आचर्यो परमाज्ञायां सरहृष्य निरतन्म् ।

[D₁₃ om the prior half (cf v 1 2) \tilde{S} 1 D₂ 5 7 11 उक्तानु (D₁₃ च) \tilde{N} 1 illeg D₁ आये (for माचर्यौ) \tilde{S} 1 D₁₃ 12 संहारं च D₂ मंतालय (for मन्त्राये) D₃ निरतन्म् (sic) (for निरतन्म्)]
All cont., while M₂ ins after 3 *

705* उक्त्वा संहारमज्ञायां रामायामिर्नैजते ।
ददौ मत्र पुत्रमज्यायां यदीकृणमुत्तमम् ।

[\tilde{S} 1 D₁-3 5 7 11 om L 1 —(1 1) I₂ संहारमंतायां, \tilde{N} 1 -नेजय (for -नेज) —(1 2) \tilde{S} 1 D₁₃ अयं, V₄ पाथं (for मथं) \tilde{S} 1 \tilde{N} 1 V B D₁-3 5 7 11 M₂ नम (D₁₃ °व)सतो (for न्मन्तान्), M₃ अन्वकृणुते]

सत्ययन्तं सत्यकीर्तिं घृष्टं रमसमेय च ।
 प्रतिहारतरं नाम पराङ्मुखमनाङ्मुखम् ॥ ४
 लक्षाक्षत्रिमौ चैव दृढनाभसुनाभकौ ।
 दशाक्षशतवक्रौ च दशशीर्षशतोदरौ ॥ ५
 पञ्चनाभमहानाभौ दुन्दुनाभसुनाभकौ ।
 ज्योतिषं कृश्रं चैव नैराश्यमिलाबुभौ ।

यौगन्धरहरिद्रौ च दैत्यप्रमथनौ तथा ॥ ६
 पित्र्यं सौमनसं चैव त्रिभूतमरुतबुभौ ।
 करवीरकरं चैव घनधान्यौ च राधय ॥ ७
 कामरूपं कामरुचिं मोहमानरण्यं तथा ।
 जम्भकं सर्पनाभं च सन्तानरण्यौ तथा ॥ ८

4 For 4-8 Śi N V B D1 3 5 7 10-13 M4 subst
 708* —^a) D^o घत (for सत्ययन्त) —^b) D₁ T₃ G₁ 4 दृष्ट,
 G₂ M₁ 2 घृष्टं, G₃ दृष्ट (for घृष्ट) T₃ भवन्म् (for रमसम्)

5 Cf v1 4 and 8 —^a) Dt G₁ 3 M₂ लक्ष्या(M₂
 'क्षा)लक्षा(G₁ 3 'क्ष्या)विमौ, D₂ लक्षालक्ष विपमौ (hyper-
 metric) D₂ लक्षालक्षसमौ (after corr as in Dt) T₃
 लक्ष्या^a (for लक्षाक्षत्रिमौ) G₃ [क्ष]त्रि (for [क्ष]त्र) —^b)
 M₁ सुनाभकौ (for सुनाभकौ) —^c) D₂ नद^a (by meta-
 thesis) D₂ नदवक्रश (for शतवक्रौ) —^d) D₂
 दशशीर्षं शितोदरौ, G₃ 'दका (sic)

6 Cf v1 4 and 8 —^a) D₂ धमेनामः, G₃ 'नाभं
 (for पञ्चनाभ) G₃ 'नाभं (for महानाभौ) —^b) G₁
 दुन्दुनाभ (for दुन्दुनाभ) ☞ Ck नाम इति नामैकदेशे
 नामग्रहणम् । दुन्दुभिनाम इति यावत् । ☞ Dt D₂ 3 स्व^a D₂
 स्वभावकौ (for सुनाभकौ) —^c) D₂ 'न (sic) (for
 ज्योतिष) Dt D₂ 3 शकुन, D₄ कृतिरं, D₂ कृयन्, T₃ कृचनं,
 T₃ कृनिक, G₂ M₁ 3 कृचनं, M₂ कृयन्, M₃ कृचनं (for कृचनं)
 —^d) D₂ नैरस्या (sic) (for नैराद्य) —^e) G₄ om (hapl)
 6^a-7^a —^a) D₂ M₁ 2 यो^a, G₁ सौ^a (for यौगन्धर)
 Dt D₂ 3 3 T₃ G₂ 3 M₂ विनिद्रौ D₂ सनिद्रौ (for हरिद्रौ)
 —^c) G₃ प्रमथनौ (for प्रमथन्यौ) G₃ (before corr)
 तदा (for तदा) D₂ 3 T₃ M₂ मत्त (M₂ नैद्र)दशमनौ तदा
 (T₃ 'नाबुभौ) —After 6 Dt D₂ 3 ins

706^a मुखिषाहुर्महाबाहुनिष्कलिचिरचस्तया ।

Dt D₂ cont D₂ 3 3 11 T G₁ 3 M₁-3 all C₂ins after 6

707^a माविर्मांली र्शविर्मांली वृत्तिमान्चिरचस्तया ।

{Dt D₂ 3 3 11 G₁-3 M₂ C₂ सावि (for साविर्) Dt D₂
 र्शविर्मांली D₂ 'शैरी, G₁ 3 महामान्नी, G₂ M₁ 'वाणा (for
 र्शविर्मांली) Dt कृचिरम् (for रविचिरम्) T₃ तदा (for तथा)
 G₁ वृत्तिमान्चिरचस्तया, G₂ M₁ वृत्तिमान्चिरचस्तया (for the post-
 half) }

7 Cf v.1 4 and 8 G₄ om 7^a (cf v.1 6)
 D₂ om (hapl.) 7^a-8^a —^a) D₂ विप्रौ (hypermet-
 ric) D₁ T₁ 2 M₂ विप्र, T₂ चित्रं G₂ चंद्र (for विप्रं)
 Dt D₂ 3 सौमनसम् (for सौमनसं) —^b) M₁ repeats 7^a
 after 7^a D₁ (before corr) वैपूत, T₂ G₁ 3 M₁ (both
 times) 3 रिपूत (for रिपूत) —After 7^a (second
 time), M₁ ins. करणी करणौ चैव —^c) Dt D₂ 3 करवीरं

रतिं, D₂ 'वनी, D₁ 2 परवीरकनि, T₁ 2 G₂ M₁ 'कर्ति, T₃
 'करी, G₁ 'कर्ति, M₂ 'वन (for करवीरकर) —^d) D₂ T₃
 घनधान्ये

8 D₂ om 8^a (cf v1 7) —^a) D₁ T₁ 2 G₂ 4
 M₁ 3 (inf lin sec m before corr as in text)
 मोहन मारण तथा —^c) Dt D₂ 3 3 (after corr) सर्पनाभं
 च, D₁ 3 om G₂ सर्पनाभं (for सर्वनाभ च) —^d) Dt
 D₂ 3 3 पथान(D₂ [before corr] वदाम)वद(D₂ 'वर)णौ
 तथा, D₄ T₃ G₁ 3 M₂ सघान(G₁ M₂ 'द्वार)वद(T₃ 'र)णौ
 तथा (G₃ 'णबुभौ) —For 4-8 Śi N̄ V B D1-3 5 7 10-13
 M₄ subst

708* सत्यवासत्यकीर्तिश्च घृष्टो रमस एव च ।

(4^a) प्रणीपातरसो नाम अनाङ्गुलपराङ्गुलौ ।

वृषारथो वृषकमा च श्लुकु पुरनादक ।

(5^a) ददाशो ददावक्रश्च शतशीर्षं शतोदर ।

(6^a) पञ्चनाभो महानाभ सुनाभो दुन्दुभिस्वन । [5]
 ज्योतिषाणु क्रय वम्भो मकर शकतोऽहृदी ।

(6^a) युगन्धरस्तयानिद्रो मेचा प्रमथन स्थिर ।

चक्र सौमनसश्च विभूमकराबुभौ ।

(7^a) धरो धन्य हुण्टधरो रतिभूरतिरेव च ।

कामरूपी कामरुचिर्मोह भावरणस्तया । [10]

(8^a) जम्भक स्वणनाभश्च स्पन्दनो वारणिलतया ।

[(1 1) Śi V₂-4 B₂ 3 (m also) सत्यम् (for सत्यम्)
 V₁ अणुषो (hypermetric), V₂ घृष्टो, V₃ दृष्टो, B₃ (m
 also) दृष्टो (for घृष्टो) Śi D₁ 11 11 दृष्ट(D₁ 'ष्टे' D₁ 3 'द्वा'
 र्पस्तयेव च D₂ 7 दृष्टो जमलयेव च, D₁ 11 दृष्टो दमनयेव च, M₂
 दृष्टो मत एव च (for the post half) —(1 2) N̄ 2 V₄
 D₂ 7 चरो D₂ चरो (for रणे) V₄ D₁ 3 रात (for नाम)
 Note hiatus between the two halves V₄ रकार (to
 avoid hiatus) (for अकार) M₂ पताच्छेदाच्छत प्रति
 पानयेव च —(1 3) Śi D₁-3 3 12 विपरो V₁ M₂ वृषारथो
 (for वृषारथो) Śi D₁ 11 11 विभं, D₁ 3 विपं (for वृषारथो)
 V₄ वृषारथो वृषारथो (for the prior half) N̄ 3 वेणुश्च V₄
 वेणुश्च (for वेणुश्च) V₁ V₂ B₁ 3 (m also) 'नय' D₁-3 3
 च प्रभा नम (D₂ 'त्त[sic]) D₁ 3 'विभ' M₂ प्रमथनम् (for
 प्रमथनम्) G₁ D₁ 11 11 ये नो नाम प्रमेयम् (D₁ 11 'लेमन') (for
 the post half) —(1 4) Śi V₁ D₁ 3 नयश्च V₂ चक्रश्च,
 D₁ 3 इन्द्रश्च (for चक्रश्च) Śi V₂ 3 D₂ 12 दशशीर्षो (V₂ 2 'ए'),

रामं प्राञ्जलयो भूत्वानुन्मधुरभाषिणः ।
 इमे स्म नरशार्दूल शशि किं करवाम ते ॥ ११
 गम्यतामिति तानाह यथेष्टं रघुनन्दनः ।
 मानमाः कार्यकालेषु साहाय्यं मे करिष्यथ ॥ १२
 अथ ते राममाम्बुय कृत्वा चापि प्रदक्षिणम् ।

एवमस्त्विति काकृत्यमुक्त्वा जग्युर्यथागतम् ॥ १३
 स च तान्नाघनो ज्ञात्वा विश्वामित्रं महाद्युनिम् ।
 गच्छन्नेनाथ मधुरं श्लक्ष्णं वचनमवधीत् ॥ १४
 किं न्वेतेनमेवसंकाशं परितस्यापिदूरतः ।
 श्लक्ष्णपण्डमितो भाति परं कौतूहलं हि मे ॥ १५

M₄ विश्वामित्र तपोवन (for the post half) —(I 3) M₄ तदा (for तथा) B₁ om (hapl) from च to पु \tilde{N} ₂ दुभक्तान् (for first जम्भकान्) V₂ 4 विश (V₄ *), M₄ ध्रुव (for रिपु) D₁₀ भक्तान् (for जम्भकान्) —(I 4) \tilde{N} ₂ B₃ 4 D₁₀ 11 क्षेत्रे, M₄ *पि (for ते हि)]
 —After 10 Dt D₁ 2 3 4 S (except M₄) (Cm g k t comm on l 2 only) ins

713* केचिद्भारसददा केचिद्भूमोपमात्रया ।
 चन्द्रांसददा केचिद्भद्राञ्जलिपुत्रलया ।

[(I 1) T₃ धूमोपमानदा —(I 2) D₃ T₃ ब्रह्मजलि (for प्रदाभरि) D₁₁ T₃ पुत्र्य (for पुत्र्य) T₃ M₂ तदा (for तथा)]

11 *) \tilde{N} V B D₁₀ 13 M₄ ऊचुः, G₂ रास (sic) (for राम) D₁ 7 9 प्राचभयो N V B D₁₀ 13 M₄ राम, D₁₁ सर्वे (for भूया) —^d N V B D₁₀ 13 M₄ तदा (for [अ]नुवन्) M₄ भाषिणे S₁ D₁-2 5 7 11 12 प्राङ्(D₁ * सु)वन्मधुराक्षर —^d B₁ इति (for इमे) \tilde{N} ₂ B₃ (m also as in text) D₁₀ हि, V₁ om B₂ ते D₁ 3 7 स्मे (for स्म) Cm g k t इमे स्म (as in text) \tilde{N} V B D₁₀ 13 M₄ वदामा राम (for नरशार्दूल) —^d S₁ D₁ 3 5 7 11 12 इहि, Cm g k t as in text (for द्वापि) V₁ 2 4 B D₁₀ 13 M₄ न (V₁ *) इयमि (D₁₀ *) नि स्थितान् (M₄ * ता), V₃ नस्त्वमिदागतान्, D₁-2 5 11 किं करवामह (D₃ * नम [sic]) (for किं करवाम ते) —After 11 B₃ (m) D₁₁ ins

714* वृष्मशान्दयताप्रम्या ईश्वरान्मधुपस्थितान् ।

[B₃ वदन् (for रथान्) B₃ मधुपाष्टान्]

12 D₁ 11 T₁ 2 G₁ 4 M₄ Cv transp 12^{ab} and 12^{cd} D₁₁ repeats 12^{ab} from तानाह and the prior half of 715^a up to यथा after स्थिति in 13^a —^a S₁ D₁ 2 2.7 11 (both times) 12 मयाह (for माह) —^b S₁ D₁-2.2.7 11 (both times) 11 माह(D₁ * हु [sic]) राघव (for रघुनन्दन) —^c T₃ G₁ वदन्तः C₁ λ t as in text (for वदन्तः) —^d T₃ 3 5 7 11 12 subst

715* मनमा मे यथाशान् महापार्थ भविष्यति ।

[D₁₁ (both times) न (for नम्या) D₂ 7 *न D₃ *ति [for व त] D₁ 2 7 व [for वदन्तः] D₁ * न (*c) D₂ 7 (*c) (I 7 5 12 12)]

while \tilde{N} V B D₁₀ 13 subst for 12

716* गम्यता स्वगत वोऽस्तु वृत्तकाल उपेक्ष्यथ ।
 स्यूता माक्षुपविष्टध्वमिनि रामोऽभ्युगाच तान् ।

[(I 1) V₄ च (for वो) \tilde{N} ₁ B₃ -काले, V₄ -कालं, B₄ कान (for -काल) \tilde{N} ₁ illeg V₁ *लव (sic) V₄ D₁₀ *ता (for उपेक्ष्यथ) —(I 2) V₃ स्यूते (for स्यूता) V₄ हि, B₄ D₁₁ [अ]पि (for इति)]

13 \tilde{N} V B D₁₀ 13 इत्युक्त्वा (\tilde{N} B₂ *क्त) C₁ 5 as in text (for अथ ते) D₃ [आ]सजा (sic) (for [आ]मइय) —^a D₃ *त्वा, D₁ T₃ त च, D₃ भूत्वा (for वृत्ता) \tilde{N} ₂ V B₄ 4 D₃ 9 10 12 13 G₂ 3 M₁ 2 4 चाभि, B₃ चापि, D₁ T₃ इत्वा, D₁₁ चैव (for चापि) \tilde{N} ₁ प्रदक्षिण (sic) D₁₀ 13 प्रदक्षिणा (for प्रदक्षिणम्) —^c After स्थिति in 13^a, D₁₁ repeats from तानाह in 12^a up to यथा in 715^a \tilde{N} V B D₁₀ 13 यथोक्त्वा (for काकृत्यम्) —^d \tilde{N} ₁ repeats ^d con secutively —^e \tilde{N} V B D₁₀ 13 प्रति (for उक्त्वा) —After 13 M₄ (inf lin sec m) ins

717* प्रणम्य विरमा रामे सर्वे समतविव्रमा ।
 तनस्तु राम वाकुस्य शामनाङ्गस्यवादिन ।
 लक्ष्मणाय च तान्सवान्महद्व्यान्महाबलान् ।
 भ्रष्टाणामुपसहारादुत्तराधामान्यलीयम् ।
 सौमित्रये ददौ रामो मद्रघ्राणमनुत्तमम् । [5]

14 *) M₄ गान् (for म च) M₁ ह्यु (for ज्ञाया) S₁ D₁-2 5 7 9 12 गतासु ता(D₁ चा) मु विद्यात्, \tilde{N} V B D₁₀ 13 तान्विद्युज्य V₄ B₃ [m also] विसर्ज्य)तगे (B₄ यथा, D₁₀ *ते) रामो, D₁₁ गतसु तेषु सर्वेषु M₂ (sec m) म सार्षिषेच सहष्टे (before cor as in text) —D₁₁ reads 14^a-15 in marg —^c D₁₁ एव (for एव) S₁ D₁-2 5 7 11 12 वाकुस्य (D₁₁ *स्य) V V B D₁₀ 13 पुनरायं, D₂ [अ]थ वाकुस्य (for [अ]थ मधुर) —^d C₁ 5 श्लो (as in text) \tilde{N} V B D₁₀ 13 मधुरासाम्, T₃ M₂ इदं (for श्लो घयनम्)

15 D₁₁ reads 15 in marg (cf V 1 14) —^a S₁ B₄ D₁-2 7 12 13 स्वे, V V B₁ 11-2 Dt D₂ 6-11 13 एतन्, T₃ पैतृः M₂ 3 न्विदं, M₂ न्वेय (for न्वेयत्) C₁ C₂ हि स्थिति। C₁ हि स्थितिवादि। C₂ B₄ मय (for मेय) M₁ *काञ्च (for *संकाञ्च) —^b V₃ पणम्य (for पणम्यम्) S₁ V₂ 2 D₂ 10 विद्यात् (for अ विद्यात्) —^c S₁ M₁ मत्, D₁ D₂ 9 9 C₁ न्दम् D₁ 2.5 11 न्द T₃ न्द Cm] as in

दर्शनीयं मृगाकीर्णं मनोहरमतीव च ।
नानाप्रकारैः शकुनैर्बल्युभापैरलंकृतम् ॥ १६
निःमृताः स्म मुनिश्रेष्ठ कान्ताराद्रोमहर्षणात् ।

अनया त्ववगच्छामि देशस्य सुखवचनया ॥ १७
सर्पं मे शंस भगवन्कक्षाश्रमपदं चिदम् ।
संप्राप्ता यत्र ते पापा ब्रह्मणा दुष्टचारिणः ॥ १८

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे सप्तविंशः सर्गः ॥ २७ ॥

text (for अण्डम्) Ś1 D1-3 5 7 11 12 14 T G2 M1 4 इवा^०
(for इतो भाति) —^d Ś1 D1-3 5 7 11 12 M4 मुने (for पर)

16 ^a) Ś1 D5 12 मनोज्ञ च, D1 3 7 मृग चैव, G1 3 M4 मुनिश्रेष्ठ (for मृगाकीर्णं) D11 दर्शनीयतम चापि —^b) D9 12 T1 2 G2 4 M1 2 रमम् (for मनोहरम्) Ś1 D1-3 5 7 11 G1-3 M4 मम चाति (G1 3 M4 चैव) मनोहर (M4 रम्), D11 सर्वेषा च मनोहर —^c) Ś1 D5 12 प्रभावै (for प्रकारै) —^d) Ś1 D1 2 5 7 11 12 वामिर्, D3 वज्जिर्, D14 T1 2 G2 4 M1 4 नादैर्, Ct as in text (for बल्युभापैर्) —For 15^c-16 Ñ V B D10 13 subst

718* वनमाभाति सुमहत्कल्पैतदमरसुते ।
आभाति रमणीयं हि वनमेतन्मनोहरम् ।
मिनादित बल्युवाग्मिर्नानामृगगणायुतम् ।

[(1 2) V2 3 °म (for मनोहरम्) —(1 3) V2 3 °वज्जिर् (for बल्युवाग्मिर्) V2 D13 नणैर्द्वै, V4 B1 नणावित (for गणायुतम्)]

17 ^a) V1 निघृत्या (sic) (for नि सृता) Ś1 V2 D1-2 7 9 (before corr) 15 रमो, V3 सु (for स्म) D11 नर^० (for मुनिश्रेष्ठ) M4 निस्सुतात्ममुनिश्रेष्ठ —^b) D2 कतालाल् (for कान्ताराद्) Ś1 Ñ V B D1 3 5 7 10-13 डोम (D11 लोकम् [hypermetric]), Cg t as in text (for रोम) —^c) Ś1 Ñ V B D1-3 5 7 9-13 अने (B4 °*) नैव, G1 3 हि (for अनया तु) Ś1 [आ]ष्टु, V1 D3 7 च, D5 12 [अ]थ, D9 [अ]मि (for [अ]थ) Ś1 V2 4 B1 4 D1 3 5 7 9 11-13 नच्छाम All Cs अवगच्छामि (as in text) M4 अनेनाभ्युप^० —^d) M4 रमणीयता all Cs as in text (for सुखवचनया) Ś1 Ñ V B (B3 m also) D1-3 5 7 9-13 देशोय सु(Ś1 V4 D1 9 स) सु(V2 D1 11 'सु) खोदय (Ś1 Ñ 2 V2 B3 D10 °खावह, V4 °खोदय)

18 ^a) Ñ V B D10 13 सुव्यक्त (B3 व्यक्त [submetric]) चापि भवत् —^b) Ñ V B D10 13 सिद्ध, M4 न हि (for कस्य) Ś1 D5 13 महर्, Ñ V1 2 B D1 3 7 10 11 13 वय, V2 स्वर्न, V4 च यत्, M4 तव (for चिदम्) ☞ Cv इद् पूर्व कस्य इदानीं कस्येत्येतत्सर्वं शस । ☞ —^c) V2-4 B3 D10 T3 संप्राप्तौ

(V2 °स [sic]) all Cs as in text (for संप्राप्ता) Ś1 D1 3 5 7 9 11 12 कुत्र, D13 अत्र (for यत्र) Ñ V B D10 13 T3 तौ पापौ (V2 चिदम्) D11 ते पा*, G2 ते तापा (sic) (for ते पापा) —^d) Ś1 D1-3 5 7 11 12 T3 M4 यज्ञज्ञा (T3 °ज्ञौ) Dt ब्रह्म* (lacuna), Ct t as in text (for ब्रह्मज्ञा) Ś1 D1 2 5 11 12 राक्षसा, D3 7 चेतस, T3 चारिणौ (for चारिण) Ñ V B D10 13 यज्ञविप्रकर्तौ तव —After 18, Ś1 D1-3 5 7 11 12 ins

719* त्वकोपनिहता पूर्वं निहन्तव्या मया हि ते ।
while Dt D2 6 8 9 11 S all Cs ins

720* तव यज्ञस्य विधाय दुरात्मनो महासुते ।
भगवन्धोररुपास्ते मासशोणितभोजना ।
भगवत्सत्य को देश सा यत्र तव याज्ञिकी ।
रक्षितव्या क्रिया ब्रह्मन्मया वध्याश्च राक्षसा ।
पुत्रसर्वं मुनिश्रेष्ठ श्रोतुमिच्छाम्यह प्रभो । [5]

[M4 om l x —(1 x) G2 M3 (before corr) विधाय (for विधाय) T3 तव यज्ञह्नौ दुष्टौ (for the prior half) T3 G4 दुरात्मनो D4 महामते (for 'मुने) —All the above MSS (except G2 M1) om l 2 —(1 3) G3 M1 कस्य, M4 न हि (for तस्य) D14 *देश G2 M1 देशोय, M4 [अ]य देश (for को देश) M4 यज्ञम् (for याज्ञिकी) —(1 4) M4 रक्षितव्ये मया (for रक्षितव्या क्रिया) D4 T3 M4 मम (for मया) —D9 14 T1 G4 M2 4 om l 5 M3 reads l 5 inf lin sec m —(1 5) T2 तन (for एतत्) G2 M1 सुवत् (for [अ] प्रभो)]

Colophon D1 2 7 om (cont the Sarga)
—Kandā name Ś1 Ñ V1 Dt D10 11 13 om V2-4 B आदि^० —Sarga name Ś1 D5 12 विद्यासहाय (D5 [before corr] विद्यासह) ह्य, Ñ V B D10 13 लूभकप्रदानं (V3 prefixes रामाय and D13 suffixes प्रहृणं), D9 अक्षसंमहर्णं, D11 सिद्धाश्रमनिवास —Sarga no (figures words or both) Ś1 Ñ1 V1 4 B1 4 D5 12 13 om Ñ2 B2 5 D9 10 31, V2 33 V3 30 Dt D4 6 8 14 S 28 —After colophon, T3 concludes with श्रीरामचन्द्राय नमः, G1 2 8 श्रीरामाय नम, G3 श्रीमते रामायुजाय नम, M2 श्री ...म

अथ तस्याग्रमेयस्य तद्वन्नं परिपृच्छतः ।
 विश्वामित्रो महातेजा व्याख्यातुमुपचक्रमे ॥ १
 एष पूर्वाश्रमो राम वामनस्य महात्मनः ।
 सिद्धाश्रम इति ख्यातः सिद्धो ह्यत्र महातपाः ॥ २
 एतस्मिन्नेव काले तु राजा वैरोचनिर्बलिः ।
 निर्जित्य दैवतगणान्सेन्द्रांश्च समरुद्रगणान् ।

कारयामास तद्राज्यं त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ॥ ३
 बलेस्तु यजमानस्य देवाः साक्षिपुरोगमाः ।
 समागम्य स्वयं चैव त्रिण्यमूचुरिहाश्रमे ॥ ४
 बलिर्नैरोचनिर्बिण्यो यजते यज्ञमुत्तमम् ।
 असमाप्ते क्रतौ तस्मिन्वकार्यमभिपद्यताम् ॥ ५

28

1 ^a) S₁ [जा]श्रमे राम (sic) D₅ 12 [जा]श्रमे रम्य, Cg as in text (for [अ]ग्रमेयस्य) —^b) Dt D₆ 8 Cm t वचन, D₁₁ तद्वचन (hypermetric) M₅ वनं तत् (by transp) (for तद्वचन) —^c) N̄ V 1 2 4 B D₁₀ 13 M₄ व्याख्यातुम्, D₆ व्याहृत्यम्, Cm k t as in text (for व्याख्यातुम्) S₁ D₁-3 5 7 11 12 व्याख्यातु मुनि(D₅ 12 नर)शार्दूल सर्वमेवोपचक्रमे —After 1 Dt D₆ 8 9 11 S (M₄ subst for 2) all C_s ins

721* इह राम महाबाहो विन्युर्देवत प्रभु ।
 वर्षाणि सुबहूनीह तथा युगाद्यतादि च ।
 तपश्चरणयोग्यैर्युवांसु सुमहातपा ।

[(1 1) M₄ बाहु (for महाबाहो) Dt D₆ 8 दमस्कन्, D₁₁ T₂ 3 M₂ 4 वरप्रभु (for देवत प्रभु) —(1 2) M₃ स बहूनि (for इह) D₄ [ए]व D₆ [अ]वृ (for [इ]ह) M₄ वर्षाण्युत्पन्नयेतानि (for the prior half) Cg Cv इह तपश्चरणार्थं इहोवासेति इहसाध्यदक्षस्य निवाहं Cr इह तपश्चरणयोग्यार्थं इहोवासेति इहसाध्यदक्षनिवाहं, Cg वेचिदिह इहसाध्यद्वय पठन्ति तदा इह वने तथापि इह प्रदेश इत्यर्थे । Cl इह भूनेके इहाश्रमपदे Ct इह वने इह प्रदेशे । Cg k t as in text (for महातपा) —For 2 M₄ subst 721* then ins 1 1 of 723* —After 2 D₁₁ ins. 1 1 2 of 723*

2 ^a) V₄ D₁₃ अय (for एष) G₃ M₂ तस्य (for राम) —^c) M₅ सिद्धाश्रमम् G₁ lacuna from ख्या to सि N̄ V B D₃ 9 11 13 यत्र, D₄ T₃ [अ]प्यत्र, Cg k t as in text (for ह्यत्र) S₁ N̄ V B D₁ 5 10 13 यथा, D₃ 7 जगपति, Cg k t as in text (for महातपा) —For 2 M₄ subst 721* then ins 1 1 of 723* —After 2 D₁₁ ins. 1 1 2 of 723*

3 ^b) S₁ D₁ 2 5 11 12 राज्य (for राजा) D₁ 1 1 T₃ M₂ चनो, D₃ चनं, Cg as in text (for वैरोचनिर्) D₂ 6 9 G₁ M₄ बली (for यति) —S₁ D₁ 2 5 11 13 om —^c) G₄ M₂ देवत (sic) (for देवत) D₂ त्रिनिर्जित्य देवगणान् —^d) Dt D₆ 1 M₄ सह, D₃ चैव (for च स) —^e) S₁ D₁ 2 5 11 1 1 काशस्य (for तद्वचन) M₄ शैलेक्यभोगान्बुभुजे

—^f) S₁ D₅ 12 निर्भय, D₁ 2 M₄ निर्वय, M₂ विश्रुत (for विश्रुत) —After 3 Dt D₄ 8 8 T₃ G₁ ins

722* यत्र चकार बलवानसुरेन्द्रो महातपा ।

[Dt D₆ 8 सुमदान्, D₄ मतिमान् (for बलवान्) Dt D₆ 8 वल्, D₄ बलि, G₁ बली (for महातपा)]

4 ^b) D₃ शेंद्रा (for देवा) D₁ स्वर्गं, D₁₁ इन्द्र° (for साक्षिपुरोगमा) —^c) Cg समागम्य (as in text) Cl समागत्य D₁ 2 5 12 [क्र]पयश्, D₁₁ विनीतास्ते (for स्वय चैव) T₃ G₂ 3 M₃ भागम्य(G₃ त्व)ऋषयश्चैव, M₂ ऋषयश्च समागम्य —^d) D₁₁ इद वच (for इहाश्रमे) —For 3 and 4 N̄ V (N̄ V 1 4 om 1 1 and 2 V₂ om 1 2) B D₃ 7 10 13 M₄ (ins 1 1 after 721* and subst 1 5 6 for 4 only) subst while D₁₁ ins 1 1 2 after 2

723* विन्युर्बामनरूपेण तपयमानो महातप ।

शैलेक्यराज्येऽपहृते बलिनेन्द्रस्य राघव ।

अभिभूय हि देवेन्द्र पुरा वैरोचनिर्बलि ।

शैलेक्यराज्यं बुभुजे बलेन्मादसमन्वित ।

ततो बली तदा यज्ञ यजमाने भयादिता । [5]

इन्द्रादयः सुरगणा विन्युमूचुरिहाश्रमे ।

[(1 1) D₁₁ मान्व (for वामन) M₂ तप्यते स्म (for तपयमानो) —(1 2) B₃ [S]पहृते, D₁₀ [S]पहृते (for अपहृते) N̄ 2 शैलेक्यराज्यपहृते (sic) B₁ शैलेक्यराज्यविहिते (for the prior half) B₁ इलेन्द्रस्य —(1 3) D₃ 7 भूतो (for अभिभूय) V₂ च B₁ स, B₄ [इ]ह (for हि) D₃ देवते (sic) D₇ देन्द्र (for देवेन्द्र) D₃ वैरोचनो (for चनिर्) —(1 4) D₃ भक्त च, D₇ मुक्ते च (both sic) (for बुभुजे) V₄ समाहित (for समन्वित) B₁ बलेत्तेक्रमयन्वित, D₃ 7 बलात्ते मलयभुज (for the post half) —(1 5) V₃ बलेत् (for बली) D₁₃ तदा (sic) M₄ तथा (for तदा) V₃ वज्ञे (for यज्ञ) D₃ 7 तदा बलेर्भेदावने (for the prior half) D₂ 7 यजमान- D₁₀ यजमानेन (hypermetric) (for यजमाने)]

5 In G₁ from 1 24 1rd up to 1 28 5 the original folio has been replaced by two new folios (sec m) —^a) D₁-3 7 M₂ 4 वैरोचनो V₂ G₁ (after corr *inf lin* as in text) त्रिण्यु (for विन्यो) —^b) V₁ यत्ति (for यतते) N̄ V B D₁₀ 13 M₄ [अ]ली महा(B₂ महामहा

ये चैनमभिवर्तन्ते याचितार इतस्ततः ।
 यच्च यत्र यथापच सर्वं तेभ्यः प्रयच्छति ॥ ६
 स त्वं सुरहितार्थाय मायायोगमुपाश्रितः ।
 वामनत्वं गतो विष्णो कुरु कल्याणमुत्तमम् ॥ ७
 अयं सिद्धाश्रमो नाम प्रसादाचे भविष्यति ।

[by ditto] बल ($\tilde{N}1$ वशा) (for यज्ञमुत्तमम्) —After
 5^d \tilde{N} V B D₁₀ 12 M₄ (M₄ I x only) ins

724* कामद सर्वभूताना महर्द्धिरसुराधिप ।
 त त्व वामनरूपेण गत्वा भिक्षितुमर्हसि ।
 विक्रमास्त्रीन्महाबाहो दाता हि नियत स ते ।
 भिक्षितो विक्रमानेतास्त्रीन्वीर्यबलदर्पित ।
 परिभूय जगन्नाथ तुभ्य वामनरूपिणे । [5]

[(1 x) V₂ बहुधा^o (for असुराधिप) — (1 2) V₂ त्व
 (for त) —D₁₃ om 1 3 — (1 3) V₄ विनय त, B₁ तु^o
 (for हि नियत) — (1 4) V₂ 3 दत्तितान् (for -दत्तित) —
 (1 5) $\tilde{N}1$ B₂ ^oपूज्य D₁₃ m दास्यति (for परिभूय) V₂ B₁
 जगन्नाथ (for 'नाथ')]

—^o C_g असमासे (as in text) $\tilde{S}1$ D₁-3 5 7 11 12
 अपर्यवसिते, Dt D₆ 8 Ct सचते, M₄ 8 सकतौ (for असमासे
 क्रमौ) —^o $\tilde{S}1$ D₁ 11 12 M₄ उपप^o (D₁₁ 12 [after corr
 orig अभिप्रायदा] पा) D₁-3 7 अवधार्यता (D₂ ^oत् [sic])
 G₁ सम^o, G₂ M₁ प्रति^o, C_g t as in text (for अभिप्रायदा)

6 ^o D₂ य (for ये) D₁₂ वा (for च) D₁ [ए] वम्
 (for [ए] नम्) $\tilde{S}1$ D₁-3 5 7 9 11 12 'वेदंति, M₄ अति^o, all Cs
 as in text (for अभिवर्तन्ते) —^o $\tilde{S}1$ D₂ 3 5 7 12 M₄ ^oस्तत^o,
 D₁ 11 ^oश्र तत्पत्त, C_g g k t as in text (for 'हस्तत'
 —^o) D₁-3 7 9 यत्र, M₃ यस्य (for यच्च) M₃ यच्च (for
 यत्र) D₁₄ G₃ M₂ transp यच्च and यत्र D₁-3 7 M₄
 च यावच्च (for यथावच्च) $\tilde{S}1$ D₅ 12 ये गवा य (D₁₂ त) ज
 यावते, D₁₁ यत्र यथैव यावच्च —^o D₁₄ सर्वे (for सर्वे)
 $\tilde{S}1$ D₅ 12 transp सर्वं and तेभ्य

7 $\tilde{S}1$ om (hapl ?) 7 8° —^o D₅ 12 यत्, T₃
 सर्वे (for स त्व) —^o D₁-3 5 7 11 महा, D₁₂ यथा (for
 माया) D₁-5 7 9 11 12 T₃ G₃ M₂-4 C_g k ^oयन G₁ ^oद्वित
 (for उपाश्रित) ☞ Ct माया दाक्षि तस्या योग सञ्चलन
 माश्रित । ☞ —^o D₇ सतो, D₁₁ गतततो (sic) G₁ गते
 (after corr as in text) (for गतो) M₄ repeats 7°
 after App I (No 6) with v1 देव for विष्णो —For
 5°-7, \tilde{N} V B D₁₀ 12 subst

725* ये ह्येनममायाचन्ते लिप्समाना स्वमीप्सितम् ।
 तान्काभिरिप्सिते सर्वान्बोतयत्सुरेभ्यः ।
 स त्वं प्रेलोक्यरार्यं नो ह्यत् भूयो जगत्पते ।
 दातुमर्हसि निर्गल्य विक्रमैर्भूरिभिक्षिभिः ।

सिद्धे कर्मणि देवेश उचित्तु भगवान्निः ॥ ८
 अथ विष्णुर्महातेजा अदित्यां समजायत ।
 वामनं रूपमास्थाय वैरोचनिमुपागमत् ॥ ९
 त्रीन्क्रमानथ भिक्षित्वा प्रतिगृह्य च मानतः ।
 आक्रम्य लोकोल्लोकात्मा सर्वभूतहिते रतः ॥ १०

[(1 x) B₁ वो (sic) (for ये) V₁ लीप्स्व^o (sic) (for
 लिप्समाना) \tilde{N} V₂ 4 B₂ 4 समीप्सि (V₂ ^oहि) त — (1 2) B₁
 तव (for तान्) V₁ अमीप्सि (hypermetric) V₄ इप्सितम्
 (for इप्सिते) — (1 3) V₂ सर्व (for स त्व) D₁₀ वैरोचये
 (for वैरोच्य) $\tilde{N}2$ V₁ 3 ह्य (for ह्य) — V₁ om 1 4
 — (1 4) V₂ भूरिभिक्षिभिः (for भूरिभिक्षिभिः)]
 —After 7 Dt D₅ 6 8 9 14 S all Cs ins a passage rele
 gated to App I (No 6)

8 $\tilde{S}1$ V₁ om 8° (for $\tilde{S}1$ cf v1 7) M₄ om 8
 —^o $\tilde{N}1$ illeg for ^o D₁₂ अथ (for अथ) B₂ (m also)
 D₃ राम (for नाम) —^o \tilde{N} V₂-4 B D₁₀ 12 सिद्ध (B₁
^oद्धि) क्रमां, D₁-3 5 7 11 12 त्व (D₅ 12 य) प्रसादा (D₇ ^oद्,
 C_g as in text (for प्रसादात्) —^o $\tilde{S}1$ D₁₂ देवेश —^o
 C_g g k t उचित्तु (as in text) M₃ ^oवान् (for भगवान्)
 $\tilde{S}1$ D₅ 12 प्रातिष्ठ (D₁₂ प्रतिष्ठा [sic]) जगन्नाथि (D₃ 12 ^oयानि-
 ति, D₁-3 7 प्रातिष्ठतु (D₂ ^oसुष्ट [sic]) भवानिति (D₁ ^oतिनि)
 —For 8°-11, \tilde{N} V B D₁₀ 11 (1 x and 3 and 9-10
 for 8°-9° and 11) 12 subst 727* —After 8 G₁ M₃
 ins

726* एवमुक्तो हृषीकेश पीतवासा जनार्दन ।
 सर्वज्ञस्तत्तथेत्याह काश्यपस्य तपस्वतः ।

[(1 2) G₁ ते (for तव) M₃ स पदवत् (for तपस्वत)]

9 Cf v1 8 and 11 —^o M₄ अयो (for अथ) D₂
 विष्णो (sic) (for विष्णुर्) $\tilde{S}1$ D₁-3 5 7 12 M₄ -योगे (M₄
^oगी) G₁ -बाहुर (for -वना) —^o Dt स-जायत $\tilde{S}1$
 D₁ 3 5 7 12 प्रविश्य रघुनन्दन, M₄ जातोदिया तदा प्रभु —^o
 D₅ 12 M₂ वैरोचनम् D₁ 2 उपागत —After 9 G₁ and
 K(ed) (in parenthesis) ins a passage given in
 App I (No 7)

10 Cf v1 8 and 11 —^o Dt D₆ 8 पदान्, C_g as
 in text (for द्रमन) ☞ Cl क्रम पदनिक्षेपम् । ☞ $\tilde{S}1$
 अपि (for अथ) $\tilde{S}1$ D₁ 3 5 7 11 12 याचिया, M₃ मन्त्रिया
 (after corr sec m as in text) C_g as in text (for
 भिक्षित्वा) M₄ पदानि श्रोणि^o —^o $\tilde{S}1$ D₁-5 7 9 12 T₃ G₁
 M₂ 4 वामन, Dt D₆ 8 मेदिनी, D₁₁ शास्त्रत, G₂ M₁ 3
 मानव (for मानत) ☞ Ch. मानव इति । देवानां पूजापर । ☞
 —After 10°, D₁₁ ins 1 6-8 of 727* —^o Dt
 D₆ 8 Ct लोकार्थी (D₆ ^oर्थ) , C_g as in text (for
 लोकाम्ना) —^o Dt D₆ 8 9 T₃ M₂ -श्लोक (for भूत)

महेन्द्राय पुनः प्रादान्नियम्य बलिमोजसा ।
 त्रैलोक्यं स महातेजाश्चेक शक्रवशं पुनः ॥ ११
 तेनैष पूर्वमाक्रान्त आश्रमः श्रमनाशनः ।
 मयापि भक्त्या तस्यैष वामनस्योपभुज्यते ॥ १२
 एतमाश्रममायान्ति राक्षसा विघ्नकारिणः ।

अत्र ते पुरुषव्याघ्र हन्तव्या दुष्टचारिणः ॥ १३
 अद्य गच्छामहे राम सिद्धाश्रममनुत्तमम् ।
 तदाश्रमपदं तात तवाप्येतद्यथा मम ॥ १४
 तं दृष्ट्वा मुनयः सर्वे सिद्धाश्रमनिवासिनः ।
 उत्पत्योत्पत्य सहसा विश्वामित्रमपूजयन् ॥ १५

11 Ś1 D1-3 5 7 12 om 11 —⁵) G2 नित्यम् (sic) (for 'यम्य' —) D2 T3 G1 3 सुमहातेजाश्च (for स महा¹⁰)
 —⁴) T3 चक्र^o (sic) (for शक्रवशं) —For 8°-11, N V B D10 13 subst, while D11 subst 1 1 and 3 for 8°-9⁵,
 ins 1 6-8 after 10⁵ and subst 1 9-10 for 11

727* तस्मिन्कर्मणि सस्ति ते तव मलयपराक्रमः ।
 कश्यपस्य तु वीर्येण अदित्या गर्भसमव ।
 एवमुक्त सुरैर्विष्णुवामन रूपमास्थित ।
 वैरोचनिमुपागम्य त्रीनयाचत विघ्नान् ।
 लब्ध्वा च त्रीश्रमान्त्रिवण्ड कृत्वा रूपमयाद्भुतम् । [5]
 त्रिभि क्रमैस्तथा लोकानाह्वार त्रिविक्रम ।
 एकेन हि पदा कृत्वा पृथिवीं तोऽप्यनिष्ठ ।
 द्वितीयानव्यय ध्योम या तृतीयेन राघव ।
 त च यदाऽर्द्धं कृत्वा पातलतलवासिनम् ।
 त्रैलोक्यराज्यमिन्द्राय यदाऽभुद्वय कण्ठम् । [10]

[(1 1) D11 सिद्ध कर्मणि सस्तिने (for the prior half) B3 भव, D13 न च (for तव) N2 B3 D13 13 'क्रम (D11 'म) (for सत्पराक्रम) —All the above MSS (except B3) om 1 2. —(1 3) D10 om (hapl) from the post half up to the prior half of 1 5 D11 भववाजपुनदन (for the post half) —D11 om 1 4 and 5 —(1 4) V4 'वनम् (for वैरोचनिम्) D13 'गव्य (for उपागम्य) N1 B3 सक्रमान् V2 4 पद (V4 'दान्)क्रमान् (hypermetric) (for विघ्नान्) V2 B1 D13 श्रीनयागल वि (D13 'पद)क्रान्त् (for the post half) —(1 5) N1 श्रीनिक्रमान्, N2 wrongly om क्रमान्, D13 'न्यदान् (for च त्रीनक्रमान्) V2 पदाभि वि क्रमन्विण्यु (for the prior half) N1 illeg (for कृत्वा) —(1 6) B1 परैस्त (for क्रमैस्त) N2 V2 B2 4 D10 तदा (for तथा) V4 विष्णु (for लोकान्) —(1 7) V4 B4 [5]'व' (for 'अविघ्न) —(1 8) D11 [अ]ज्यय (for [अ]ज्यय) D12 वृतीकार्यं च (for वा वृतीयेन) B1 वृतीयेन दुराख्य (for the post half) —(1 9) V4 तथा, B1 व च, D11 तव (sic) (for त च) N1 V4 B1 2 4 D11 यदा नर्हि B3 यदा¹⁰ (for यदाऽर्द्धं) —(1 10) N2 त्रिभाग (for द द्राघ) V4 उद्भुतकृत्]

12 Ś1 V2-4 B Dt D 4 6 8 10 14 T3 Ct [ए]व, G1 5 M1 [ए]व (for [ए]व) Ś1 'नतम, N V B D10 13 पूर्वोप्युपित (V1 2 'तम्, V3 'ता [sic]) (for पूर्वमानान्त) —⁵) Ś1 D11 (after corr as in text) आश्रम, T3 आश्रम, M4 त्वाश्रम Ś1 'दाने, N V B D10 13 पुण्यकर्मणा, Cg as in text (for श्रमनाशन) —⁶) D13 अद्य (for

मया) Ś1 D2 5 12 तु^o, V4 D3 7 भक्त्यापि (by transp) (for [अ]पि भक्त्या) All MSS (except T3 2 G2 4 M1) [ए]व, Cg k as in text (for [ए]व) —⁴) Ś1 D13 M2 [उ]पसेष्यते, N V B D4 10 11 13 G3 निषेच्यते, G1 [उ] पयुज्यते, Cm g k as in text (for [उ]पभुज्यते)

13 ^o) Dt D6 8 Ct एनम्, T3 वामन, G1 M5 एतद्, G4 एवम्, Cm g k as in text (for एतम्) Ś1 D1-3 5 7 9 12 अत्र ते राक्षसा राम, M4 एतत्तदाश्रमपद —⁵) Ś1 D1 2 5 7 9 12 मम ये (Ś1 D5 ने), D3 समये (for राक्षसा) M4 राक्षसौ विघ्नकारिणौ —⁶) Ś1 D1 5 9 12 ते त्वया, D2 3 7 त्वया ते, D11 त्वया च, T3 तत्र^o, M4 यत्र^o (for अत्र ते) —⁴) D11 M4 हतव्यौ दुष्टचारिणौ —For 13, N V B D10 11 (1 1 for 13⁵ only) 13 subst

728* अत्र तौ राक्षसौ वीर यज्ञविघ्नकरो म ।
 हन्तव्यौ स्वेन वीर्येण त्वया नरवरात्मज ।

[(1 1) N2 B D10 तत्र D13 वन (for अत्र) D11 राम (for वीर) N1 illeg V2 'कर्मविधो (for यज्ञविघ्नकरो) —(1 2) B4 शरवणेण D13 येन (for स्वेन वीर्येण) V4 वल्गु^o (for नरवरात्मज)]

14 ^o) M4 अभि (for अद्य) Ś1 N V B D1-3 5 7 10-13 एवमे (V1 4 B1 'तदे, D1 2 'तमे, D3 7 12 'नमे)यामि (V1 'व हि)गच्छाम (D10 pr m marg 'वाविगच्छाम) —D10 om (hapl) 14⁵-15⁵ —⁵) N V B Dn 13 विद्वा (V4 स्थित्वा)श्रमपदं यथ (V2 सित्तौ, V4 च यत्, D11 यत्, D13 मम) —⁶) Ś1 N V B D1 3 5 7 11 13 M4 स्वम्, D-विद्वा, D2 तथा, G तव, Cm g k t as in text (for तद्) D1-3 7 आश्रमसिद् (D3 7 'म) Ś1 N V1 3 4 B D1-3 5 7 11 12 राम, V2 चापि, D13 नाम, G4 तौ तु (for तात) —⁴) Ś1 D1 5 12 तदा (D5 'या)त्प्येव, B1 तथा^o, G3 यथा हेतव (for तत्ताप्ये तद्) V2 सुत्तौ, G2 तथा, Cm g k t as in text (for यथा) D2 यथा तव तथा मम, D3 7 यथा मम तथा तव —After 14, Dt D4 6 8 9 14 S (D4 9 14 S om 1 1 Cg comm on 1 2 3, Ct on 1 3 only) ins

729* इत्युक्त्वा परमप्रीते युद्ध राम सलदमणम् ।
 प्रशिखाश्रमपदं ध्यरोचत महामुनि ।
 शशीव गतनीश्वर पुनर्वसुसमन्वित ।
 [(1 2) D2 T3 स प्रशिव M4 प्रशिखत् (for प्रशिखत्) —(1 3) M4 दुराख्य (for पुनर्व)]

15 D10 om 13° (cf 1 1 14) —⁴) V4 B1 D2 3 7 तन् (for त) M4 transp त and दृष्ट्वा Ś1 D1-3 5 7 13

यथाहं चक्रिरे पूजां विश्वामित्राय धीमते ।
तथैव राजपुत्राभ्यामकुर्वन्नतिथिक्रियाम् ॥ १६
सुहृत्तमथ विश्रान्तौ राजपुत्रापरिदमौ ।
प्राञ्जली मुनिशार्दूलमूचतू रघुनन्दनौ ॥ १७
अथैव दीक्षां प्रविश भद्रं ते मुनिपुंगव ।

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे अष्टाविंशः सर्गः ॥ २८ ॥

सिद्धाश्रमोज्यं सिद्धः स्यात्सत्यमस्तु वचस्तव ॥ १८
एवमुक्तो महातेजा विश्वामित्रो महामुनिः ।
प्रविशे तदा दीक्षां नियतो नियतेन्द्रियः ॥ १९
कुमारावपि तां रात्रिमुपित्वा सुसमाहितौ ।
प्रभातकाले चोत्थाय विश्वामित्रमवन्दताम् ॥ २०

M4 ऋषय सर्वे, N̄ V1-3 B1-3 D11 [अ]भ्यागत दूरात्, V4 [अ]भ्यागमन्दूरात्, B4 [अ]भ्यागतान्दूरात्, D12 स्वागत दूरात् (for मुनय सर्वे) —D10 reads 15^{6ad} in marg —^b) S1 D5 12 तद्, D27 तथा, D3 illeg (for सिद्धा) —^c) G1 उत्पुलोत्पुल्य, Cg k t उत्पलोत्पल्य (as in text) S1 D1 5 12 प्रत्युद्गम्य यथान्याय, N̄ V B D2 5 7 10 11 12 प्रत्युद्गम्य महामानं (D2 5 7 [before corr °बाहो] °ने)

16 °) G4 यथायं, Cg यथाहं (as in text) S1 D1-3 5 7 11 12 वृत्वा पूजा यथाग्याय —^b) D1 धीमते, D2 7 धमेत, D3 illeg (for धीमते) —For 16^{6d}, S1 D1 3 5 7 12 subst

730* काकुत्स्थयोरपि तथा पूजा चङ्गमहर्षय ।

[D3 ककुत्स्थश्चरपि S1 D5 12 तदा (for तथा)]

—For 16 N̄ V B D10 13 subst, while D11 subst 1 2 only for 16^{6d}

731* प्रविष्टाय द्दुश्चास्मै पाचार्यासनसत्क्रियाम् ।
रामलक्ष्मणयोश्चापि सत्क्रियां प्रददुर्दिजा ।

[(1 1) N̄1 B2 (marg) तत् V3 च दत्तास्मै, V4 °लक्ष्मे (for ददुश्चास्मै) V2 प्रददुश्चोपविष्टाय (for the prior half) V1 3 B1 पाचार्यासन V4 पाचार्यसन (submetric) (for पाचार्यासन) B3 अत्क्रिया (for अत्क्रियाम्) —(1 2) N̄1 illeg up to सत्क्रि]

17 °) S1 B1 D2 5 7 12 Cg इव, D1 तत्र, D2 M4 अपि (for अय) D4 सुहृत्तमितविश्रान्तौ —^b) S1 D1 3 5 7 12 महावलौ, M4 अनिदितौ (for अरिदनी) N̄ V B D10 11 12 ततस्ती (D11 तत्र तौ) रामलक्ष्मणौ —^c) S1 D5 12 T2 3 (all sic) प्राञ्जलि (for प्राञ्जली) S1 D5 12 उवाच मयुर वच ; D1-3 7 ऊचतुर्मुमुक्षुराक्षर (D1 °र वच) (for °) N̄ V B D10 12 त (V3 स) मूचतुर्मुनि (N̄1 °दिन) वर विश्वामित्र वृत्तान्तौ, D11 तमूचतुर्मुनिचि(वर) राघवौ मयुर वच

18 °) V3 प्रविश (for प्रविश) —^b) D3 तेन (hyper metric) (for ते) B4 सचम (for पुगव) —^c) G4 M2 Cg k t सिद्धि (for सिद्ध) S1 V4 B4 D5 12 तु N̄ V1-3

B1-3 D1-3 7 10 11 12 [अ]स्तु, Cg k as in text (for स्यात्) —^d) M4 wrongly repeats वचस्तव in वचस्तव S1 D1-3 5 7 12 सत्यमेवास्तु ते (S1 D5 12 मे) वच, N̄ V B D10 11 12 स (V2 सु) सिद्धि (D12 °विदे) तव कर्मणि, Cg k t as in text (for °)

19 °) N̄ V B D10 11 12 तयोरेतद्वच ध्रुवा —After 19⁶ D11 ins the post half of 1 1 and prior half of 1 2 of 732* —^b) N̄1 V B2 °मना, N̄2 B3 (m also as in text) D10 12 °मनो, Dt D6 8 14 T1 2 G2 4 M2 4 °चुपि (for महामुनि) —^c) D4 ततो (for तदा) Cg k t नियतो (as in text) N̄ V B D10 11 12 आदिदे (V °विचे) श सत्येत्पुक्त्वा दीक्षा वदहरेव (D11 वदहरेव [sic]) तु (N̄ B2 3 D10 च) —For 19 S1 D1-3 5 7 12 subst

732* रामस तु वच ध्रुवा दीक्षा सहष्टमानस ।
जग्राह स महातेजा विश्वामित्रो महामुनि ।

[D7 transp 1 1 and 2 —(1 1) D1 3 7 वचन (for तु वच) —D11 ins from the post half of 1 1 up to the prior half of 1 2 after 19⁶ D1-3 तौ वीक्षामनुष्यथा D7 वीक्षामनुष्यथा (sic) (for the post half) —(1 2) D1-3 7 प्रविशे D11 °सु (for जग्राह स) D2 om (hapl) from the post half up to 20⁶]

20 D2 om 20^{6bc} (cf v 1 19) —^a) Dt D6 8 G3 M2 Cv r mt इव, T1 2 अथ (for अपि) D2 प्राप्य (for रात्रिम्) D12 repeats वपि वा रात्रिम् N̄ V1 3 4 B D10 11 12 रामोपि वा तत्र निद्राम् (B1 नि*), V2 रामोपि रजनीं तत्र (with hiatus) —^b) B4 *पित्वा N̄ V B D10 11 12 सहलक्ष्मण, M2 रघुनन्दनौ (for सुसमाहितौ) S1 D1 3 5 7 12 अतिवाह्य (D1 सुवे सुप्य, D2 7 सुप्यसुप्य) समाहितौ —After 20⁶, Dt D4 6 8 9 11 S (Cg k.t comm. on l. 2-3) ins

733* पूर्वां संप्यामुपास्य च ।
प्रपुत्री परमं जल्प्य समाप्य नियमेन च ।
हुताग्निहोमप्रसोने

अथ तौ देशकालज्ञौ राजपुत्रापरिदमौ ।
देशे काले च वाक्यज्ञानभृतां कौशिकं वचः ॥ १
भगवन्भ्रोतुमिच्छानो यस्मिन्काले निशाचरौ ।
संरक्षणायौ तौ ब्रह्मन्नातिप्रतेत तत्क्षणम् ॥ २
एवं द्युवाणौ काकुत्स्थौ त्वरमाणौ युयुत्सया ।
सर्वे ते मुनयः प्रीताः प्रशशंसुर्नृपात्मजौ ॥ ३

अथ प्रभृति पद्मात्रं रक्षतं राघवौ युवाम् ।
दीक्षां गतो ह्येव मुनिमौनिर्व्वं च गामिष्यति ॥ ४
तौ तु तद्वचनं श्रुत्वा राजपुत्रौ यशस्विनौ ।
अनिद्रौ पडहोरात्रं तपोवनमरक्षताम् ॥ ५
उपासांचक्रतुर्नीरी यतौ परमध्विनौ ।
ररक्षतुर्मुनिवरं विश्वामित्रमरिदमौ ॥ ६

[(1 x) D₉ G₁ s M₂ सत्था पूर्वम् (by trans) D₉
उपास्यत — D₉ G₁ s 4 M om (hapl) 1 2 — (1 2) T₃ C_g k
अप्य (for चाप्य) D₁₄ T₁ s G₃ C_g रष्टौ (G₃ 'ष्टे' वृक्षे (T₂
G₃ 'क') शुची ज (D₁₄ T₁ s 7) व्य (for the prior half)]
—^a N V B D₁₀ 11 13 अन्वदत्, D₃ अविदत्ता (for
अवन्दत्ताम्) — After 20 S₁ D₁ s 1 13 15

734* इत्थ विनीय रजनीमय तौ प्रभाते
कौतुहलेन भरणीरहस्यद्विभुषाम् ।
दुष्पानता मृगमगैरभित प्रकीर्णां
पत्रोत्तरा ददशत प्रमदाङ्गुलाक्षौ ।

[(1 x) L (ed) भरणी (for रजनीम्) — (1 2) L (ed)
भरणी सर (for भरणीरह) — (1 3) D₁ 12 'ननां' (for
दुष्पानता) S₁ प्रकीर्णा (for प्रकीर्णां) — (1 4) D₁₃ पत्रानरा
(for पत्रोत्तरा) D₃ 12 13 हराङ्गुलाक्षौ (submetric)]

Colophon—*Kaṇḍa name* S₁ Ṇ̄ 2 Dt D₁ 4 10 om.
V (V₁ before रामायणे) B D₁₁ आदि, D₃ अयोध्या
—*Sarga name* Dt D₄ 6 9 14 S om S₁ Ṇ̄ V B D₁ 3 7
9 10 11 विद्वा(V₃ विश्वामित्रा) श्रमनि(Ṇ̄ 2 om नि) वास (V₂
'वेसा), D₁₁ राक्ष (स) वच —*Sarga no* (figures words
or both) S₁ N₁ V₁ 4 B₁ 4 D₃ 5 11 12 om Ṇ̄ 2 B₂ 3 D₉ 10
32, V₂ 34 V₃ 31 Dt D₄ 6 8 14 S 29 D₁ 7 22, D₂ 23
D₁₃ काडे श्रम-नाम — After colophon T₂ G₁ s 4 con-
clude with धीरामाय नम, G₃ धीमते रामानुजाय नम,
M₂ धी . म

29

For Sarga 29 Ṇ̄ V B D₁₀ 11 13 have a di-
fferent version which is given at the end

1 ३^a D₁₃ अष्टा (sic) (for अथ) —^b S₁ D₁-3 5 7 13
महावली (for अरिदमौ) —^c D₄ देवशालेयु, D₄ T₂ G₂
M₂ (after corr sec m as in text) * देवशाले च S₁
D₁-3 5 7 13 देरा(D₂ 'रा' कालं च (D₃ तु ; विज्ञाय, T₂
G₂ M₂ सं तु (T₂ तत्र) देवर्षिसकताम् —^d D₄ मूवतां
(metathesis ?) C_m g k t as in text (for अमूता) S₁
D₁-3 5 7 9 13 श्यामद्विपुटं वच

2 ^a G₁ M₂ ज्ञातुम् (for भ्रोतुम्) D₃ 6 इच्छामो (for
इच्छावो) M₂ हुताग्निहोत्रमिच्छावो —^b D₂ काल (for
काले) —^c S₁ D₁-3 5 7 12 रक्षणीयामितौ (D₃ 'जे', D₂ s 7
'नि', D₁₄ T₁ G₁ सशिक्षणीयौ तौ, T₂ सुशिक्षणीयौ तौ, T₃ त
सौशिक्षणीयौ तौ (sic), C_m g k t as in text (for सरक्षणीयो
तौ) Dt D₈ 8 दृष्टि (for ब्रह्मम्) —^d S₁ D₃ 7 12 स क्षण,
D₁ (marg gloss स क्षणे न अतिवर्तेत न लुप्यते (प्येत) तथा
कार्यं) s स क्षण, D₂ रक्षण, D₃ त क्षण, M₂ तक्षण,
C_v m g k t as in text (for तक्षणम्)

3 ^a T₃-द्युवौ तौ (for द्युवाणौ) S₁ D₁-3 6 7 12 एवतोस्तु
(D₁ 'रे' तयोरेव (D₃ 13 'व') —^b T₃ त्वरमणा (sic) (for
'माणौ) S₁ D₃ 12 हृष्टयो परिपृच्छतो, D₂ s 7 हृष्ट (D₁ 'व'
यो प्रयुक्ततो —^c M₂ (after corr sec m as in text)
सर्वं (for सर्वं) D₄ तु, Ck as in text (for ते) S₁ प्रीत्या
(for प्रीता) —^d D₁₃ प्रसस्तुम् (sic), T₂ प्रसदसुर
(sic) C_v r m g k as in text (for प्रशशसुर) S₁
D₁-3 5 7 12 तयोर्वच, D₁₆ नृ * * * (for नृगणमनै)

4 D₂ om 4 —^b Dt D₄ 8 9 M₂ 4 रक्षता, D₆ रक्षतौ,
T₂ रक्षितौ, T₃ रक्षिता, G₁ रक्ष्यता, G₂ 4 रक्षेता, C_g as in
text (for रक्षत) G₁ द्विति (for युवाम्) S₁ D₃ 12 विष्टता
वस यद्विती, D₃ 7 स्वययिता (D₃ 'ता' वल्ल यद्विती —^c D₉
दीक्षा (for दीक्षा) S₁ D₁ 3 5 7 12 दीक्षगतो हि भगवान्.
—^d T₂ M₂ मौन च C_m g k t as in text (for मौनिच)
S₁ D₃ 5 7 मुनिरप्य यथाच (D₁ 'व' ल), D₁₃ मुनिरप्य महावल

5 ^a C_g तौ (as in text) S₁ D₁-3 5 7 12 तेषा, D₄ T₂
तौ च (for तौ तु) —^b S₁ D₁-3 5 7 13 अविष्टता (for
यदास्तिनौ) —^c Dt D₃ 9 12 M₂ अनिद्र, D₁₆ om (for
अनिद्रौ) —^d T₂ M₂ तपोधनम् (for तपोयनम्) S₁
रक्षमाणी तपोनिधिं, D₂ s 7 रक्षमाणी तपोवन (D₃ 'ने'), D₂ 13
रक्षम णौ तपोधन

6 S₁ D₁ 3 5 7 13 om 6 —^a M₂ उवामा, C_m g as
in text (for उपासां) —^b T₂ यतौ, C_m g t as in text
(for यतौ) G₂ यामिन्ही, C_g k t as in text (for यामिनौ)
—^c D₄ T₂ G₁ मुनिं (G₂ 'निर्') वीरी (for मुनिर) —^d
Dt D₈ अरिदम

अथ काले गते तस्मिन्पट्टेऽहनि समागते ।
 सौमित्रिमव्रतीद्रामो यतो भव समाहितः ॥ ७
 रामस्यैवं द्रुपाणस्य त्वरितस्य युयुत्सया ।
 प्रजज्वाल ततो वेदिः सोपाध्यायपुरोहिता ॥ ८
 मन्त्रवच यथान्यायं यज्ञोऽसौ संप्रवर्तते ।
 आकाशे च महाञ्जब्दः प्रादुरासीद्भयानकः ॥ ९
 आचार्यं गगनं मेघो यथा प्रावृषि निर्गतः ।

7 ^a T₃ रते (sic) Cg t as in text (for गते) M₄ पट्टे (for तस्मिन्) —^b S₁ D₁ (marg gloss समारम्भे) —^c 5 7 [उ]पकल्पिते, Dt D₈ 8 9 तथागते, D₁ [उ]पकल्पिते, Cv₉ मन्त्रवच (for समारम्भे) M₄ तस्मिन्पट्टे गतारत्ते —S₁ D₁ 3 5 7 12 om 7^c—8^b —^c D₉ सामित्रम् (for सौमित्रम्)

8 S₁ D₁ 3 5 7 12 om 8^b (cf v 1 7) D₉ om 8^c —^c G₂ M₂ तदा (for ततो) S₁ D₁ 7 वेदी, D₁ 4 5 1 वेदी (for वेदि) D₃ तपोवेदी —^d S₁ D₁ 2 7 सोपाध्याय (for सोपाध्याय) S₁ ससामगा, D₁ समाहिता, D₂ समाहित, D₃ समाहित(r), D₅ ससामगा, T₂ पुरोहितौ, T₃ पुं सरा, G₂ पुरोहिता (for पुरोहिता) D₁₂ सोपाध्याया समामगा (sic) All Cs gloss उपाध्याय and पुरोहित almost alike —After 8 Dt D₁ 5 8 11 S Cg k t ins

735* सदर्भं च मनस्युक्ता ससमिच्छुं सुमोचया ।
 विश्वामित्रेण सहिता वेदिर्नज्वाल सखिजा ।

[(1 2) M₁ सवर्भं (sic) (for सदर्भं) G₂ चमसि (sic) (for चवन) —(1 2) G^c महता Ck मरिता (for सहिता)]

9 ^b D₁ T₃ M₄ Cm ^a, G₁ राज्ञो^c, M₂ वै (for यज्ञोऽसौ) Cm k t सप्रवर्तते (as in text) S₁ D₁ 5 7 12 यज्ञ (D₂ ङ) समन्वितंते (D₁ त) D₂ यज्ञ समन्वितंते, D₃ यज्ञ समन् (भि)वर्तते —^c D₆ [अ]त्, G₄ M₂ तु, M₃ सु (for च) S₁ Dt D₁ महा (for महान्) D₃ राष्ट्र (for शब्द) —^d S₁ D₁ 3 5 7 12 भयकर (for भयानक)

10 ^a D₁ (marg gloss) आचार्य, D₇ आचार्य(sic) (for आचार्य) D₁ 3 गगनं, D₁ गगनं, G₁ गगनो(sic) (for गगनं) S₁ D₁ 3 5 7 12 T₁ मेघा, T₂ G₁ M₃ मेघा Cv r m g k as in text (for मेघो) —^b D₉ प्रावर्षि (for प्रावृषि) S₁ D₂ 5 7 चामवद्, Dt D₈ 8 द्यते, D₁ चामवेद्, D₁₂ वा भवेद्, T₂ निर्गता T₃ G₄ M₃ 4 निर्गतौ, T₃ गर्भति G₁ नर्दित, Cg k as in text (for निर्गत) —^c D₁ यथा M₂ 3 हतौ, Cg k t as in text (for तथा) D₃ माया (for मायत्) S₁ D₁ 3 5 7 12 प्रवृत्तौ (for विवृत्तौ) —^d T₃ अर्थ^c, Cg k t as in text (for अन्यथायताम्)

11 ^a D₁ तेषां (for तयोर्) D₁ 3 चायु^c, D^c T₁ (sic) अनुचरस (for अनुचराम्) D₁₂ T₁ 2 G₂ 4 M₁ च ये T₃ तदा (for तथा) —^c M₃ 4 आगत्य (M₁ ता) (for आगत्य)

तथा मायां निकुर्णौ राक्षसान्भयघानताम् ॥ १०
 मारीचश्च सुनाहुश्च तयोरनुचरास्ताम् ।
 आगम्य भीमसंकाशा रुधिरौघानामुज्ज्व ॥ ११
 तानापतन्तौ सहसा दृष्ट्वा राजीरलोचनः ।
 लक्ष्मणं त्वभिसंप्रेक्ष्य रामो वचनमव्रवीत् ॥ १२
 पश्य लक्ष्मण दुर्वृत्तान्नाक्षसान्पिशिताशनान् ।
 मानान्त्रसमाधृताननिलेन यथा घनान् ॥ १३

S₁ D₁ 2 5 12 निहादा (D₂ दान्), D₃ 7 तिहाद, D₄ T₃ मेघं, Cg as in text (for भीमसंकाशा) —^d D₁₂ रौघम् (for रुधिरौघान्) S₁ (sic) D₇ च्वन्त्, T₃ अयां, Cm t अवासज्ज्व (as in text) —After 11 Dt D₁ 4 5 8 11 S (Cm k t comm on 1 r and 3 Cg on 1 3 only) ins

736* सा तेन रुधिरौघेण यद्विज्ज्वला मण्डिता ।
 दृष्ट्वा वेदिं तथाभूता साजुज क्रोधसयुता ।
 सहसामिद्धतो रामलानपश्यत्ततो दिवि ।

[G₁ reads 1 r as in Dt also —(1 r) Dt D₈ T₁ ता (for सा) Dt D₈ 8 वेत् (D₆ प्) वाक्ष सजुश्लिा (for the post half) —Dt D₈ 8 9 T₃ G₁ 3 M₂ 4 om 1 2 —(1 3) D₁ दृता (for [अ]मिद्धतो) G₁ ताज (for तान्) G₂ तथो (for ततो) D₉ तावपश्यत् तपि हि (for the post half)]

12 ^a G₂ [आ]पन्तौ (for [आ]पतन्तौ) S₁ D₁ 3 5 7 12 स तानापत् (D₁₂ **)तो दृष्ट्वा —^b S₁ D₁ 3 5 7 12 रामो (for दृष्ट्वा) —^c D₉ त्वथं, G₁ च हिं, M₂ चापिं, M₃ तमभिप्रेक्ष्य (for त्वभिसंप्रेक्ष्य) S₁ D₁ 3 5 7 12 उवाच लक्ष्मण वान्य —^d S₁ D₁ 3 5 7 12 निर्व्यथ (D₂ व्यथा [sic]) प्रहसन्निव D₁ इत्यर्थं प्रहसन्निव, G₁ घृतिमात्रायवोदवीत्

13 ^a S₁ D₁ 3 5 7 12 दुर्वृत्तं (for दुर्वृत्तान्) —^b G₄ भीमविज्वराम्, Cg as in text (for पिशिताशनान्) S₁ D₁ 3 5 7 12 राक्षसापसद् मया —^c S₁ D₃ 12 मानवेन समाधृतम् D₁ 3 7 मानवाश्च (D^c चो[sic]) समाधृतम् (D₁ marg gloss मनुस्तु यैवस्वत तदैवतमक्ष मानवाश्च), D₉ पावनाद्ययमाधृतान्, Ck t as in text (for) —^d S₁ D₁ 3 5 7 12 तृण G₁ हनान् (sic) (for घनान्) —After 13 S₁ (marg) Dt D₁ 4 8 T₃ (Ct comm on 1 r) ins

737* कतिप्यामि न सदेशे नोत्सहे हन्तुमीदृशान् ।
 इत्युक्त्वा घचन रामश्रापे सधाय वेगवान् ।
 [(1 2) T₃ वीर्यवान् (for वेगवान्)]

On the other hand G^c M₁ ins

738* एवं यदन्त त दृष्ट्वा धनुःप्रवरपाणिनम् ।
 बालोऽयमिति विश्वा तमनादव्य दुर्मनी ।
 विश्वामित्रस्य ता वेदिं (M₁ र्दी) सतान्भयघायताम् ।
 तापुद्गीक्ष्य त्वरन्नामश्रापमायम्य धीर्यवान् ।

मानवं परमोदास्रमद्यं परमभास्वरम् ।
 चिक्षेप परमकुट्टो मारीचोरामि राघवः ॥ १४
 स तेन परमास्त्रेण मानवेन समाहृतः ।
 मंषूषं योजनशतं क्षिप्तः मागरमंघ्रये ॥ १५
 मिचेतनं निघूर्णन्तं श्रितेषुप्रलपीडितम् ।
 निर्गन्तं दृश्य मारीचं रामो लक्ष्मणमवव्रीत् ॥ १६
 पश्य लक्ष्मण शीनेषु मानवं धर्ममंहितम् ।
 मोहयित्वा नयत्येनं न च प्रार्णरियुज्यते ॥ १७
 इमानपि त्रिधिष्यामि निघूर्णान्दुष्टचारिणः ।
 राक्षसान्पापकर्मस्थान्यज्ञमात्रुधिराशुनान् ॥ १८

इति श्रीरामायणे बालराज्ये एफोनत्रिंशः सर्गः ॥ २९॥

विगृह्य सुमहद्यास्त्रमाशेषं रघुनन्दनः ।
 सुग्राहुरामि चिक्षेप स पिद्रुः प्रापतद्भुवि ॥ १९
 शेपान्चापव्यमादाप निजघान महायथाः ।
 राघवः परमोदारो मृतीनां मुदमात्रहन् ॥ २०
 स हत्या राक्षमान्मर्यान्त्यज्ञमात्रघुनन्दनः ।
 श्रुतिभिः पूजितस्तत्र यथेन्द्रो विजये पुरा ॥ २१
 अथ यत्र समाप्ते तु मिथ्यामित्रो महामुनिः ।
 निर्गीतिसा दिशो दृष्ट्वा काङ्क्षन्थमिदमत्रयीत् ॥ २२
 कृतार्थोऽपि महासाहो कृतं गुण्यचस्त्वया ।
 मिद्राश्रममिदं मयं कृतं राम महायशः ॥ २३

14 * D₂ पावने (for मानवं) Ct परमोदार (as in text) ⚡ Ck उदार श्रेष्ठ । ⚡ S₁ D₁ S₁₂ न मनो (S₁ मुने) परमोदारम्, D₁ S₇ न मनो परमोदारम्, D₂ न मन्ये पर्वतो द्रुम् —^b) S₁ D₁₋₂ 5 7 9 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
 D₂ परन, T₂ 2 ममरे (for परन)

15 * D₂ (marg gloss) मम्यक् अक्षरंरुतं समाहृत, D₂ G₂ M₂ ममास्त्रि, T₂ न मोहित (for ममाहृत) D₂ पावनेनोरि (after corr °व) वाहित —^c) D₂ 12 मंषूषं, T₂ मरुतं (for मंषूषं) T₂ शने (for शत्र)

16 * D₂ 2 विचेतन D₂ अचेतनं, G₂ विचेतन, Cm g t as in text (for विचेतनं) D₂ व्यर्णनं ⚡ Cm t अत्र षत्र विघूर्णमानं । ⚡ —^b) S₁ अर (for अर) S₁ D₁₋₂ 7 9 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100
 T₂ G₂ M₂ आहित (for श्रीहितम्) —^c) T₂ प्रेक्ष्य, Cg h t as in text (for दृश्य) S₁ D₁₋₂ 5 7 12 मारीच निह (D₂ ह्यै) उ दृष्ट्वा

17 * D₁-2 7 औदास्रं, Cr m t as in text (for शीनेषु) —^b) D₂ मानव (for मानवं) S₁ D₁ 12 मोहित, Dt D₁ 8 9 Ct मद्रु (for धर्ममंहितम्) —^c) G₂ होमयिया (by metathesis) (for मोहयित्वा) S₁ D₁₋₂ 5 7 9 12 अ जिनयद्र —^d) S₁ D₁ 5 12 व्ययोजयन्, D₂ विघोरयेन्, D₂ 7 Cm व्य (D₂ वि sic) युज्यन्, D₁₂ नियुज्यते, Ct as in text (for नियुज्यते) D₂ (marg gloss) षत्रमानवार्थं षनं मार्तवं मोदयित्वा षत्रमनयद्य षर शार्तवं विघोरयन्

18 * S₁ D₁₋₂ 5 7 9 12 इमान्पु विदिव्यामि —^b) D₂ कामं, D₂ 2 7 पारकागि (for दुष्टचारिण) D₂ सुग्राह प्रहृतीतद —^c) S₁ अर्भमात् (for अर्भन्त्यात्) —After 18, Dt D₂ 8 ins :

739* इयुक्त्वा लक्ष्मण चापु लायव श्णंवाश्रितः ।

19 *^d) T₂ प्रगृह्य, G₂ 2 M₂-4 Cg मंगुह्य (for विगृह्य) S₁ D₁ 5 12 न गृहीतवाश्रमाशेष, D₂ न तु गृहीतवा चापव,

D₂ 7 म (D₂ मं) गृहीतवाश्रमाशेष (for °) S₁ D₁-2 5 7 9 विज्ञेय, D₁₂ विज्ञेय (for आशेषं) D₁ 12 T₁ 2 G₂ 4 M₁ संगुहाद्यं तयो रामो पित्यामाशेषमद्रुवं (G₂ M₁ युज्यन्) ⚡ Cg अद्रुवं यया तथा विज्ञेय । ⚡ —^c) D₂ सुग्राहोरमि (sic), G₂ सुग्राहुरमि (for सुग्राहुरमि) S₁ D₁ 5 गृहीता वक्षति म्याने (D₂ नं), D₂ 2 सुग्राहोरेतमि द्रुद, D₂ 7 सुग्राहोरमि म (D₂ न) द्रुद, D₁₂ गृहीता वक्षित्वान्नं (sic) —^d) M₂ हत (for त्रिद) D₂ च (for त्र) S₁ D₁ 12 सुग्राह पात्रयद्भुवि

20 * D₁₂ दामात्, Cg as in text (for दोगात्) S₁ D₂ 7 12 वापयेन तु (D₂ च) तातोपात्, D₂ वापयेन तत दोगात्, D₂ दोगापयेन (sic) तु तातोपात् —^b) S₁ D₁-2 5 7 12 विदामात्, M₂ मदावळ (for महायथा) —^c) S₁ D₁₋₂ 5 7 12 राम तनय (D₂ सुप, D₂ मय्य) मंष्टका —^d) G₂ आहर्दत्, M₂ (after corr sec m) आहर्दत् (for आहर्दत्) S₁ D₁ 2 5 7 12 सुनय प्रत्यन्तवत्

21 * T₂ हता (sic) (for हवा) —^b) D₂ रुनि रादानात् (for रघुनन्दन) —^c) T₂ मम्यक् (for मय) S₁ D₁-2 5 7 12 कपित्य प्रातमान्द्रा —^d) S₁ D₁-2 5 7 12 T₂ G₁ विनयी (for विजये) D₂ पुर, D₁₂ पुरा (for पुरा) —After 21 M₂ ins 1 45 47 of 742* with v 1 जयेति for जयेन in l. 46

22 * M₂ तमिन् (for अथ) S₁ D₁-2 5 7 12 यज्ञ समार्तो, D₂ यत् (sic) (for यज्ञे समाते) D₁₂ वा, M₂ [अ] व (for वु) —^b) M₂ महायुनि, M₂ महायथा (for युनि) —^c) S₁ D₂ निरीतिका, D₂ निरातका, D₂ निरुतिका, D₂ निरैरुतिका, D₂ (before corr as in text) निरीतिका, D₂ निरैरुतिका, D₂ निरातका, all Cs as in text (for निरीतिका) S₁ D₁-2 5 7 12 पिन्व (for दिशो) D₁₂ विषयत्रया पिशा दृष्ट्वा, M₂ दृष्ट्वाश्रमं कृतशेमं

23 * G₂ [ऽ] हं (for ऽनि) M₂ कृते राम (for महायशे) —^c) D₂ सुप्य, Cm k.t as in text (for सह)

Ś1 D1 3 5 7 9 12 सिद्धाश्रमनिवासः (D₉ °सी)ना, D₂ वनप्रस्थ निवासाना —^d Ś1 D1-3 5 7 9 12 क्षेमं, Dt D₆ 8 M₄ वीर (for राम) Ś1 D₁ 12 महात्मना, D1-3 7 9 महाबल (D₂ °ल), M₂ 3 महायशः (for °यश) —After 23 Dt D₆ 8 ins

740* स हि राम प्रशस्त्वैव (Dt °व) ताभ्या सध्यामुपागतम् ।

On the other hand, D₈ 13 ins D₁₁ 13 ins after 742*

741* अथ निहृत्य निशाचरमण्डलं
घननिभ शुभ्रे रघुनन्दन ।
तिमिरजालमतीव सुदुःसहं
दिनकरो हि विपुय यथाचरे ।

[[(1 4) D₈ 3 (marg) (for हि)]

—For sarga 29 Ñ V B D10 11 13 subst

- 742* { तदा च देशकालज्ञो राम सत्यपरात्मन ।
(1) { कालयुगमिदं वाक्य विधामित्रमुपाय च ह ।
(2) { भगवन्श्रोतुमिच्छामि कस्मिन्काले निशाचरो ।
मया तौ प्रतिषेद्धस्यौ यज्ञविभक्तौ तव ।
(3) { रामस्वैवद्वेषं श्रुत्वा विधामित्रादयस्तदा । [5]
सर्वे ते मुनय प्रीता सप्रशंसमयाशुवन् ।
(4) { अथ प्रभृति राम एवं पद्मार्त्रे रक्ष तत्पर ।
दोषा गतो ह्येष मुनिर्मानं सत्प्रपयिष्यति ।
(5^{ab}) { तेषामेतद्वचं श्रुत्वा मुनीनां भावित्वात्मनाम् ।
उद्यम्य वारुणं तस्या रामलज्जं सलदमन । [10]
(5^{cd}) { अनिद्र एव पद्मार्त्रे संरक्षन्तं मुने ऋतुम् ।
राक्षसायामनाकाक्षी निश्चलं स्थायुञ्चरिष्यत ।
(7^{ab}) { कालेऽप्याभ्यागतं तस्मिन्पथेऽहनि महात्मन ।
स्थापयार्चित्रिरे वेदीं मुनय संशिष्यावता ।
मघ्नाययाश्च विधित्वा यत्र ममपद्यत । [15]
(8^{cd}) { प्रजग्जाल च मा वेदी शोषाप्याया समाहिता ।
(9^{cd}) { अयाक्रादो तमभवत्तमहस्यै महात्मन ।
नीलाम्बुद्वयं गगने प्रादुर्भीषामिगजैतं ।
(10) { तथा सार्वां प्रदुर्वाणो राक्षगायत्र्यपारानाम् ।
मारीचश्च सुयाहुश्च तपोभ्रातृचरानया । [20]
(11^{ab}) { भागता वेगयन्नाश्च सर्वे च धारतुहस्त ।
म तानापगतो हृष्टा रश्मिरायप्रसर्गिन ।
(12) { उदाय एदमगं पारशं रामो शशीवलोचन ।
पदय एदमगं मारीचं महाशक्तिमन्धनम् ।
मवदानुगतमायान्तं सुधाशुं च निशाचरम् । [25]
पताच च मया पदय नीलाश्रितचपोपयो ।
(13^{cd}) { अग्निन्सनेन समाप्यायवित्तेनाम्बुदारिष्य ।
मानवाद्यं तपो रामं प्रदुग्धप्रसिदादाय ।
(14) { मारीचोऽपि शिष्येण मानवीर्यमन्वित्प्रिय ।
म मेन परमाद्येण मानवेन समाहृत । [30]
(15) { मूर्च्छं चोन्नतानं हित्तो वेगप्रसिद्धिन ।
म मेन शरवेणेन मीनं तामरमूर्धनि ।
पवाशाचक्ष्मन्कृत्वा त्रिविधमुपमन्वित्च ।

- (16) { विचेतस घूर्णमानं मानवाद्ययले रितम् ।
मारीच पतितं हृष्टा रामो लक्ष्मणमग्रधीत् । [35]
(17) { पश्य लक्ष्मण मारीचं मानवाद्यसमाहृतम् ।
मोहयित्वावतयद्द न च प्राणैर्ज्योयोजयत् ।
(18) { इमास्तव्यान्हनिष्यामि सुबाहुप्रभृतीशुपा ।
यज्ञमाप्राक्षसाचरोरक्षुधिराग्निप्रभोजनान् ।
(19) { प्रगुग्धामयो दिव्यमाशेष्य रघुनन्दन । [40]
सुबाहुरसि चिक्षेप स निद्रो न्यपततुवि ।
(20) { अन्यानपि च धायत्यमखमादाय राधव ।
(21^{ab}) { निजघान स रक्षासि मुनीना वर्षयन्मुदम् ।
एवं ह्या च रक्षासि तत्र रामो महायशः ।
(21^{cd}) { समेल्य मुनिमि सर्वैर्विधामित्रादिभिस्तदा । [45]
पूजितोऽभिष्टुतश्चैव जयेन च सभाजित ।
विस्मिताश्चाभवन्सर्वे मुनयो रामकर्मणा ।
तस्मिन्पथे समाशेष्य विधामित्रो महायशः ।
हृष्टाश्च कृतक्षेमं काङ्क्ष्यमिन्द्रमग्रधीत् ।
(23) { कृतायोऽस्मि महाबाहो हृत युवचस्तवया । [50]
सिद्धाश्रमपदं चेदं शूय सिद्धतरं हृतम् ।

[[(1 1) V₃ तु, B₃ (marg also) [अ]य, B₄ [अ]थे (for च) B₂ 4 कालदेशज्ञो (by transp) (for देशकालज्ञो) D₁₁ तत प्रभावे विमले (for the prior half) B₄ om for सत्यपरात्मन —(1 2) V₁ वारुणम्, B₄ वारु (for कालयुगम्) —(1 3) V₁ निशाचरो (for °वीर) —(1 4) V₂ वे (for तौ) Ñ₁ B₃ प्रतिषेद्धस्यौ (for प्रतिषेद्धस्यौ) —(1 5) Ñ₂ B₁ D₁₀ तत्, D₁₁ [ए]व (for [ए]त्) Ñ₁ V₁ 4 B₁-3 (B₃ marg) तथा (for तदा) —(1 6) V₂ त तु (for प्रीता) Ñ₁ V₁ B₁ 4 D₁₁ प्रशंसन्, V₄ राम तंम् (for सप्रशंसन्) D₁₁ प्रशंस-हन्तमुनम् (for the post half) —(1 8) V B₄ दीक्षा (for दीशं) V₂ [ए]व (for [ए]त्) D₁₁ दीशं गतो ऽ भगवानुनिरेष यथाच (cf 4^{cd} in Ś1) —(1 9) B₁ D₁₁ तद्वचन (for एवद्वच) —(1 10) D₁₁ उपम्य (for उद्यम्य) V₂ दर्शने D₁₁ वारुणं (for वारुणं) D₁₁ तत्र (for तथो) D₁₁ राक्षगायत्रिणां (for the post half) —(1 11) V₂ एव (for एव) V₂ एगम्यन्, V₃ मय्यन्, V₄ रश्मि, B₁ स संरक्षन् (by transp) (for संरक्षन्) D₁₁ मारीचो तौ तु या दय रश्मिगो मुने ऋतु —(1 12) V₁ रम्य (for सत्यम्) D₁₁ [अ]क्रादौ (for [अ]क्रादौ) V₂ विरा (for विधन) D₁₁ स्वायुजसमुपुञ्जयो (for the post half) —(1 13) Ñ₁ V₁ 2 4 व, Ñ₂ तु V₂ हि D₁₁ न (for एत) D₁₁ ऋष कपोतौ (for कपोतादयौ) D₁₁ [उ]त्तर (for महात्मन) —(1 14) V₂ मय्यन्; D₁₁ मायदा (for मय्यन्) Ñ₁ मीन (for मीन) —Disom 1 15-17 D₁₁ transp 1 15 and 1 16 —(1 15) V₁ संरक्षमादौ, V₂ संरक्षमायम्; V₄ वारुणं तु वे, B₁ संरक्षन्, D₁₁ संरक्ष यथाच (for the prior half) V₄ तु (for तु) V₂ मय्यन्, P₁ मय्यन्, B₁ मय्यन् च (for मय्यन्) —(1 16) D₁₁ तत्र (for च तं वे) Ñ₁ V₁ 2 4 B₁ (before corr as above) 8 मय्यन्

(V₁ °वा, V₄ °व) (for योगस्थाया) V₁ समाहिता, B₁ सन्निवना, D₁₁ सर्वाङ्ग (for समाहिता) —(l. 17) N₅ V₁ महात्मन (for महात्मन) D₁₁ आद्यो च महागुण्यः प्रादुर्गामीन्द्रवर (cf 9^{ed}) —(l. 18) B₁ s गन्ते (for गन्ते) V₁ प्रादुर्गामी गन्ति, V₂ B₁-s (B₂s after corr as above) °वर्जित, V₃ प्रादुर्गाम महात्मन, V₄ प्रादुर्गामि वाग्निभिः (for the post half) D₁₁ आद्यं गणन मेधा यदा प्रादुर्गामि चामवन् (cf 10^{ed}) —(l. 19) D₁₃ तसे (for तदा) V₁ मुहुर्गामी (for प्रदुर्गामी) D₁₁ राध्या ** पावना (for the post half) —(l. 20) V₂ s तेषा (for तदाद्य) N₁ V₂ s D₁₃ अन्तु, V₁ °वत्स (for चानुचरात्) D₁₁ तपोरनुचरा ** (for the post half) —After l. 20 D₁₁ ins the line of 11^{ed} as in D₁ with v L रश्मिरेवन् —All the above MSS (except B₂) om l. 21 —(l. 22) B₄ [आ]वनने (sic) (for [आ]वनने) V₁ स तावत्तरनी दृष्टा (for the prior half) V₁ रश्मिरेवन्निषी D₁₁ रामो तर्कितेवन् (for the post half) —(l. 23) N₂ B₂ (marg also as in text) D₁₀ रामो (for पात्र) N₂ D₁₀ वीर, B₂ वीर (for रामो) D₁₁ प्रसन्निराम्य (for the post half) —(l. 24) N₂ महात्मनि, B₂ महाभिष्टारार, D₁₁ राक्षमापन्नर स्रष्ट(स्रष्ट) (for the post half) —(l. 25) V₂ स, B₁ त (for स) —(l. 26) V₄ D₁₃ एदी पद्य महाभागे, D₁₁ एता बहु मया ख्य (sic) (for the prior half) N₂ -[अ]जल (for [अ]जन) —(l. 27) N₁ क्षण- V₂ रण (for क्षणे) B₁ अग्निरे (for अग्निरे) D₁₁ मानवाश्चामनापुत्रावगिलेन यथा एतो —(l. 28) D₁₃ पवन (for मानव) B₁ विदां वर (for विदार) D₁₁ स तदा पवनोदय मानवाश्च सृष्टम् —For l. 29 D₁₁ reads the line of 14^{ed} —B₁ om (hapl) l. 30-33 —(l. 30) D₁₃ पावनेन (for माननेन) V₂ s समाहित, V₄ स्यापुन B₄ समाहत (for समाहत) —(l. 31) B₄ संसृष्टा (for संसृष्टा) V₂ क्षितो वेगाक्षिप्त (submetric) D₁₀ 11 क्षिप्त सागतसम्भवे (for the post half) —D₁₁ om l. 32 —(l. 33) N₂ सौवेपथु, V₂ [अ] निवेपथु, V₃ सीरे क्व, V₄ (with hiatus) अतिवेप (for सीवेपथु) —(l. 34) B₂ विचान (for विचिन्त) D₁₃ विपूर्णा (for पूर्वमान) D₁₃ पवन (for मानव) V₃ वनेदित (for वनेदित) D₁₁ विचिन्त विपूर्णा क्षिप्ते च पतारिण (sic) —(l. 35) N₂ B₂ (marg also as above) D₁₀ व्यहित (for पतिन) —(l. 36) D₁₃ पवन (for मानव) N₁ V₂ D₁₃ मा(V₂ दा)नव चर्मसहित, V₃ B₁ मानवेन समाहि(B₁ °ह)न, V₄ लक्षणेन समाहितु B₄ मानवेन मया हन (for the post half) V₁ माराव नाम राशले शरलेगसमावत —(l. 37) V₁

व्योचय, V₄ B₁ विरोजय(B₁ °वे)य, B₂ व्योचयवत् (for व्योचयवत्) —(l. 38) V₂ व (for तु) D₁₁ इमांस्तु निदिध्यामि (for the prior half) V₄ तथा, B₁ कृषा, D₁₀ तु वा —(l. 39) V₂ एतान् (for एतान्) B₄ om D₁₁ पविष्टा (sic) रश्मिरामान् (for the post half) —(l. 40) D₁₀ युष्माक्यपोऽभ्यमायादिव स्युन्दनः —(l. 41) B₁ दुरादोर्दित D₁₃ रिद्धा सुहादुरसि पातवापान भूते —(l. 42) V₄ B₂ अन्वानि (for अन्वान्) D₁₁ अन्वन्वन्व *व्यन्वन्वन्व स्युन्दन —For ins see below —(l. 43) D₁₃ om (hapl) from the post half of l. 43 up to the prior half of l. 44 D₁₁ युन (for युद्ध) —After l. 43 D₁₁ ins the line of 20^{ed} as in S₁ —(l. 44) N₂ B₂ D₁₀ °वन्, V₃ °मना (for महापरा) —V₄ ins l. 45-47, after 21 —(l. 45) B₁ D₁₁ सर् (for स्रष्ट) V₁ om, V₄ B₁ s तथा (for तदा) —(l. 46) V₂ विजनेन V₃ जनेन च (for जनेन च) D₁₁ समाहृत, D₁₃ सन्निवन् (for समाहित) B₂ नद्यश्चन्दन भागिनः (for the post half) —(l. 47) D₁₁ तुमीताय (for विदिताय) N₂ विदिता यन्मर्थे (submetric) (for the prior half) D₁₁ वेन (for राम) —(l. 48) B₄ D₁₁ तु (for स्र) D₁₃ मदानत (for °वरा) —(l. 49) D₁₁ 11 [आ]श्न (for [आ]श्न) N₁ B₂ क्त (for क्त) —(l. 50) V₂ D₁₃ कृत्वापौलि D₁₁ कृत्वापौलि (for कृत्वापौलि) D₁₀ तथा (for तथा) D₁₁ न्चेत्सया (sic) (for न्चेत्सया) —(l. 51) B₁ [आ]श्न (for [आ]श्न) D₁₁ क्लेशेन महावन् (for the post half) D₁₃ निदाश्रननिवासानां क्तु शुश्रवचलथा —After 742* D₁₁ 11 ins 741*]

—After l. 42 D₁₁ ins
743* सुवाहूरसि***श्यामादाय राषव ।
Colophon—Kanda name S₁ N₂ D₁ 10 om V B D₁₁ शार्दि, D₂ अयोध्या —After Kanda name, V₁ ins बालचरिते —Sarga name S₁ D₁₃ 15 राक्षसवधो, N₁ V₁ s B D₁₀ विश्वामित्रयज्ञो(V₃ °ज्ञ), V₂ विश्वामित्रयज्ञरक्षणे सुबाहुवधो, D₁ 9 विश्वामित्रयज्ञे राक्षसवधो, D₂ विश्वामित्रयज्ञ समाधि, D₃ 7 यज्ञश्मादि, D₁₁ विश्वामित्रयज्ञ सुबाहुप्रभृति राक्षसनिग्रहो —Sarga no (figures words or both) S₁ N₁ V₁ B₁ 4 D₂ s 11 12 om N₂ B₂ s D₃ 10 33 V₂ 35 V₃ 32 D₄ 6 s 14 S 30 D₁ 7 23 D₂ 24 D₁₃ -काडे मित्रनाम (dash indicates lacuna) —After colophon T₂ concludes with धीरामचन्द्राय नम, G₁ s s M₂ धीरामाय नम, G₂ श्रीमते रामानुजाय नम

अथ तां रजनीं तत्र कृतार्थौ रामलक्ष्मणौ ।
 ऊपतुमुदितौ वीरौ प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ १
 प्रभातायां तु शर्वर्या कृतपौर्वाह्निकक्रियौ ।
 विश्वामित्रमूर्षाश्चान्यान्सहितावभिजग्मतुः ॥ २
 अभिवाद्य मुनिश्रेष्ठं ज्वलन्तामिव पावकम् ।
 ऊचतुर्मधुरोदारं वाक्यं मधुरभाषिणौ ॥ ३
 इमौ सौ मुनिशार्दूल किंकरी समुपस्थितौ ।

30

1 °) Śī Ñ V B D10 13 तौ; Ck as in text (for तां).
 D11 वीरौ (for तत्र) —^b Ñ1 कृतार्थौ; V4 D13 कृतार्थौ, Cg
 as in text (for कृतार्थौ) Śī D1-3 5 7 11 12 रघुनन्दनौ (for
 रामलक्ष्मणौ) —^c D11 सुतौ (sic) (for सुवितौ). V1
 B3 (m. as in text also) तत्र; B4 वी* (for वीरौ) D2 3 7
 उचतुर्मधुर वाक्यं —^d T1 G1 कृतार्थेन, Cg as in text
 (for प्रहृष्टेन) Ñ V B D10 13 मुनिभिः प्रतिपूजितौ.

2 °) Dt प्रभात्यां, Ñ1 V3 च (for तु) B4 शर्वर्यां
 (for शर्वर्यां). —^b Ñ V B D10 M1 4 -पूर्वाह्निक- (for
 शौर्वाह्निक) Śī कृत्वा चानमरिन्दमौ; D1 3 7 कृतार्थौ (D1
 °च)व(D3 °म [sic])रिन्दमौ, D2 5 12 कृत्वा शौचमरिन्दमौ,
 D4 9 T3 G1 M2 3 शौचं कृत्वा (D4 T3 कृत्वा शौचं [by
 transp.] महावह्निः (D4 समाहितौ); D11 कृतपूर्वाह्निकौ तदा;
 T2 G2 कृतपौ (G2 °पू)र्वाह्निकक्रियौ. —^d D4 मुनीय (for
 ऋषीय) D9 [अ]न्यत् (for [अ]न्यात्). Ñ V B D10 13 M4
 राघवात्; D9 समेतान्; G4 सहैतान्; Cg k as in text (for
 सहितात्) Ñ V B D10 13 अभ्य (D13 °भि)व (V3 B1 °ने)-
 दतां, G2 M1 उप°; Cm t as in text (for अभिजग्मतुः).
 Śī D1-3 5 7 11 12 अभ्यवादयतां गत्वा (Śī तत्र) विश्वामित्रं
 महासुनिं.

3 Śī D1-3 5 7 11 12 transp. 3 and 4. —^a Ñ V B1-3
 D10 11 13 मुनीन्सवाद्य; B4 सुनीन्*३; T3 महामानं, M4 नरश्रेष्ठौ;
 Cm k t as in text (for मुनिश्रेष्ठ) —^b Ñ1 V1 3 4 B1 2 4
 D10 13 तांश्च (V4 तांस्तांश्च) तावमरघुनी, Ñ2 B3 (marg
 also as in B1) D10 तांश्च तौ परमधुनी; V9 तथा तानमरघुनीन्;
 M4 सुनिं ज्वलिततेजसं. —For 3^b, Śī D1-3 5 7 12 subst. :

744* एवं तौ हृष्टवदन्तौ मुनिं ज्वलन्तेजसम् ।

[D2. 7 °ननौ (for हृष्टवदन्तौ) D2 5 तेज्यौ (for तेजसम्)]

—^a Ñ V B D10 11 13 मधुरोदार; Dt D1-3 5 7 8 12
 परमोदारं (D1 °री) —^d G2 मधुरभाषिणं, Ñ V B D10 11 13
 भाषिणौ रघुनन्दनौ. Cg. D. मधुरोदारोष्णी हेतुः मधुरभाषिण
 निरि ।

4 Śī D1-3 5 7 11 12 transp. 4 and 3. —^a G2 उभौ

आज्ञापय यथेष्टं वै शासनं करवाव किम् ॥ ४
 एवमुक्ते ततस्ताभ्यां सर्व एव महर्षयः ।
 विश्वामित्रं पुरस्कृत्य रामं वचनमब्रुवन् ॥ ५
 मैथिलस्य नरश्रेष्ठ जनकस्य भविष्यति ।
 यज्ञः परमार्थमिष्टस्तत्र यास्यामहे वयम् ॥ ६
 त्वं चैव नरशार्दूल सहास्माभिर्गामिष्यसि ।
 अद्भुतं च धनुरां तत्र त्वं द्रुपुमर्हसि ॥ ७

(for इमौ) Śī तौ, V1 9 D3 11 12 T1 2 स्वौ; V2 4 B1 4
 D5 12 13 द्वौ; B2 बो; B3 (m. as in B1 also) स्वा; Dt D1 6 8
 G1 3 4 M2 9 Cg k t स्म, D1 ते, D9 च, T3 स (sic) (for
 सौ). B3 (m as in text also) नर- (for मुनि-) V4
 मुनिशार्दूलौ. —^b Śī Dt D1-3 5 9 11 12 14 T1 2 G1 2 4 M1-3
 समुपगतौ; Cg as in text (for समुपस्थितौ). Cg Ck:
 उपागतौ स्य आगतावभूव । Cg V1 मूढि किं करवावहे. —V1
 reads 4^{cd} in marg —^c V1 आज्ञापय; D3 आज्ञापयं (for
 आज्ञापय) Cg यथेष्ट (as in text). Śī D2 3 5 7 9 ते; Ñ
 V2-4 B2-4 D1 10 12 T3 M4 नौ; B1 न; D11 om (for वै).
 V1 स्वधर्मं तु; Dt D6 8 मुनिश्रेष्ठ (for यथेष्ट वै). —^d Ñ V B
 D10 13 पुनः किं; D2 शास किं (sic), G1 शाधि किं (for शासनं).
 Śī च., V1 3 ते (for किम्). Ñ2 V4 B2 3 (m also as
 in Ñ2) D10 किं G2 करवावहे; Ñ2 B1 4 करवावहे; Dt D3 G1 2
 करवावहे; D5 करवावद- (sic) Cg as in text (for °).

5 °) Ñ V1 3 4 B D10 उक्तम्; V2 उक्त्वा, Ck as
 in text (for उक्ते) Dt D1 6 8 9 T3 G1 3 M1-4 तयो-
 र्वाक्ये (D6 T3 °वय); T2 वचनाभ्यां (for ततस्ताभ्यां).
 Śī D1-3 5 7 11 12 धुरतोस्तु तयोरेवं. Cg Cm t तयोरेव
 ताभ्यामित्यर्थे । Cg —^b M4 एते (for एत्) M3 मुनीषता-
 (for महर्षयः) Ñ V B D10 13 ऋषयस्ते (Ñ2 °स्तु) तपोधना.
 —In B2, 5 and 6^{ab} are repeated within brackets
 after 6 —^c D2 पुरस्कृत्या. —D9 reads 5^d-6^c in marg.
 —^d Śī D1-3 5 7 11 12 M4 राघवं (M4 °वौ) वाक्यम् (for
 रामं वचनम्). Śī G4 अग्रवीत् (Ck) (for अद्भुवत्).

6 D9 reads 6^{ab} in marg (cf v1 5). —^a D13
 मिथिलस्य, Ñ V B D10 13 रघु; D11 नरश्रेष्ठ (for नरश्रेष्ठ).
 —^b D13 महामनः; M4 महर्षिमान् (for भविष्यति). —^c
 D13 M4 भविष्यति महायज्ञः. —^d D13 T2 G2 4 M1 व (M1
 inf. lin. इ also) ऋ; Cg तस्य (for तत्र). T3 यात्रेमहे (sic)
 (for यास्यामहे). Śī Ñ1 V B1 2 6 D1-3 5 7 12 यास्यामस्तत्र
 वै वयं; D11 धनुरते महाद्भुतं. —After 6, 5^{cd} and 6^{ab} are
 repeated within brackets in B2.

7 D11 om. 7^{ab}. —^a Śī Ñ V B D1-3 5 7 10 12 13
 [अ]भि; Cm as in text (for [ए]व). M3 नशार्दूल, M4

तद्वि पूर्व नरश्रेष्ठ दचं सदसि दैवतैः ।
अप्रमेयबलं धोरं मखे परमभास्वरम् ॥ ८
नास्य देवा न गन्धर्वा नासुरा न च राक्षसाः ।
कर्तुमारोपणं शक्ता न कथंचन मानुषाः ॥ ९
धनुपस्तस्य वीर्यं हि जिज्ञासन्तो महीक्षितः ।

न शेकरारोपयितुं राजपुत्रा महानलाः ॥ १०
तद्वनुर्नरशार्दूल मैथिलस्य महात्मनः ।
तत्र द्रक्ष्यसि काकुत्स्थ यज्ञं चाद्भुतदर्शनम् ॥ ११
तद्वि यज्ञफलं तेन मैथिलेनोत्तमं धनुः ।
याचितं नरशार्दूल सुनाभं सर्वदेवतैः ॥ १२

व्य चानेन सह आत्रा यास्यस्वस्माभिरिव च —After 7^{ab}, B₂ ins

745* राजानो बहवस्तत्र गमिष्यन्ति न संशय ।

—^a Ck धनुरत्न D₁ (marg also) च वधुरत्न, D₉ T₃ G₁ 3
D₁ 2 G₂ धनुरत्न च (M₄ हि) D₁₁ वृनीव सहितोस्मामिस, T₁ 2
D₁₃ रत्न महाद्भुत तत्र, G₂ अत्यद्भुत धनुरत्न (for °) D₉ 11 12
G₂ 4 M₁ Cm g तद् (for त्व) D₁₃ तद्वनुर्, G₁ तत्रैक (for
तत्र त्वं) S₁ N̄ V B D₃ (m also) 2.5 7 10 12 रत्न महाद्भुत
तत्र धनुरत्न (S₁ V₂ D₅ 12 °स्व) द्रष्टुमर्हसि

8 M₅ om 8 —^a D₉ तत्र, D₁ यदि, M₃ तत्र, Cm g k
as in text (for तद्वि) —^b D₁ (m gloss) यज्ञवै (for
दैवतै) —^c D₉ 12 अप्रमेयं D₁₃ च त, T₂ -नर (for
-बले) —^d S₁ D₂ 3 5 12 मिथे, B₂ D₁₁ निसे, D₁ अयो,
D₇ मैथिल (hypermetric), Cg as in text (for मखे)
—For 8, N̄ V B₁ 3 4 D₁₀ 13 subst while B₂ subst
l x for 8^{ab} and ins along with D₁₁ l 2 after 8

746* प्राग्दत्तं रिक्तं तत्तस्य न्यामभूतं महद्भुत ।
देवास्तुरे तदा बुधे वृत्ते देवैः संगतस्यै ।

[(1 x) V₄ तस्य हि क्लि D₁₃ नृपतेस्तस्य (for क्लि तत्तस्य)
—(1 2) V₁ 2 B₃ 4 D₁₀ 13 तथा D₁₁ महा (for तदा)]

9 ° S₁ D₅ 12 तत्तु, N̄ V B D₃ 7 10 13 M₄ तत्र, D₂ 3
तत्र, D₆ यस्य, D₉ तस्य, D₁₁ न तद्, Cg k t as in text (for
नास्य) B₁ स (for second न) —^b S₁ D₂ 3 5 7 11 13
पद्मया (for राक्षसा) N̄ V B₁ 3 D₁₀ M₄ न (B₁ स)
यशोरगराक्षसा (V₄ पद्मया), B₄ न यज्ञा न च पद्मया —^c
D₁₄ G₄ आरोपणे (sic), Cg k t आरोपण (as in text)
—^d D₉ केचन च (for कथंचन) —For 9^{cd}, S₁
D₁—3 5 7 11 13 subst

747* अविद्यं कर्तुमानस्य शशा क्मुत मानवा ।

[D₁—3 श्रावण्य (for आनस्य) D₂ 3 मानुषा (for मानवा)
D₁ क्मुत त मानवा नना (for the post half)]

while N̄ V B D₁₀ 13 M₄ subst

748* समाधर (D₁₃ 'रोप')यितुं शक्ता कुत एवेतरे जना ।

10 ° S₁ D₂ धनुषा, Cg as in text (for धनुपत्स)
S₁ D₁—3 5 7 11 12 बल, M₃ तत्र (for तस्य) D₁ च D₁₄
T₁ 2 G₂ 4 M₁ तु (for हि) D₉ धनुरत्नस्य वीर्यं हि, D₁₀ 13
M₄ धनुप सारता तस्य —^b N̄ V B D₁₀ 13 M₄ नृशायिणा
(for महीक्षितः) S₁ D₅ 12 जिज्ञासति महीपति —^c N̄ V

B₂—4 D₁₀ 13 M₄ आ (M₂ वा) तोलयितुम्, D₁ आलोकयितुं
(for आरोपयितुं) —^d D₄ G₁—3 M₁ 3 राजपुत्र N̄ V B
D₁₀ 12 अयि (V₄ समा) धर (B₁ D₁₁ तोल्)यितु कुत, D₁
(m also as in text) M₄ कुत परयितु बलात्; D₁₃ अप्या-
रोपयितु कुत

11 G₂ om (hapl) 11^b—12° S₁ D₁—3 5 7 12 transp.
11 and 12 —^b D₁₃ शक्रास्य, M₃ जनकरय (for
मैथिलस्य) M₄ महीपते (for महामन) D₉ सुनाभ सर्व-
दे(दै)वतै (= 12^a) —^c S₁ D₅ 12 मिथेर; N̄ V₁—3 B
D₁ 3 7 10 11 13 M₄ यज्ञे, V₄ यज्ञ, Cm g t as in text
(for तत्र) D₂ द्रक्ष्यामि (for द्रक्ष्यामि) D₇ शार्दूल (inf
lin also as in text) (for काकुत्स्थ) —^d N̄ V B
D₁—3 7 10 13 M₄ सहस्माभिरितो (V₂ रते, D₂ 'स्ततो) गत,
Dt D₆ 8 यज्ञ च परमाद्भुत —After 11 N̄ V B D₁ 3 7 10
11 13 M₄ ins

749* तथेयुस्त्वा तपो राम प्रयातुमुपचक्रमे ।
विश्वामित्रपुरोहितैस्त्वैर्महपिभिरुदासी ।

[(1 x) D₁ युरोवांवाय (for तपो राम) N̄ 1 प्रस्थानम् (for
प्रयातुम्) D₁ (m also) प्रस्थान समरोपयन् (for the post
half)]

12 G₂ om 12^{ab} (cf v1 11) N̄ V B D₁₀ 11 13
M₄ om 12 S₁ D₁ 3 5 7 12 transp 12 and 11 —^a
S₁ D₁—3 5 7 12 तेषा D₂ चेति (for तेन) —^b S₁ D₂ 3 5 7 12
मैथिला (S₁ 'वा, D₂ 12 मिथिला, D₂ मिथीना) धनुरत्नम्, D₁
मिथिलाना धनुरत्नम् (hypermetric) (नरोत्तम also in
marg and gloss तै मैथिले यज्ञाना फल तद्वनुर्बलमेव प्राप्त
—^c S₁ D₁ 2 5 7 9 12 दुर्लभ, D₃ * * * * * (for सुनाभ) Dt
G₃ M₂ 3 (after corr sec m as in text) Cv दे(दै)वतै,
D₁—3 7 9 पार्थिव, Cm g t as in text (for दैवतै)
☞ Cr सर्वदैवतेभ्य इ, Ck सर्वदैवैलादा दत्तस्थितिकम् । ☞
—After 12 Dt D₄ 6 8 9 12 T G₁ M₁ 3 all Cs ins

750* आयागभूतं नृपतेस्तस्य वेदमनि रायव ।
अचित् विविर्गैर्नैधैर्भूषैश्चाग्रासाम्भिसि ।

[(1 x) D₉ 'भूते T₃ आश्व' Cv as above (for
आयागभूत) C₁p न्यासभूत नरपते (for the prior half)
☞ Cv आयागभूतं धनुमेलेषु प्राधान्यात्कृतं धनुरायाग तत्रन्तम् । ☞
—(1 2) T₃ मान्द्वै G₁ धुवैर् (for मपैर्) D₄ मान्द्वैश्चात्, D₈
T₂ 'श्रायसु; D₃ धुवैरसु; (for धुवैश्चात्)]

एवमुक्त्वा मुनिवरः प्रस्थानमकरोत्तदा ।
 सर्पिसंधः सकाकुत्स्थ आमन्त्रय वनदेवताः ॥ १३
 स्वस्ति वोऽस्तु गमिष्यामि सिद्धः सिद्धाश्रमादहम् ।
 उत्तरे जाह्नवीतीरे हिमवन्तं शिलोचयम् ॥ १४
 प्रदक्षिणं ततः कृत्वा सिद्धाश्रममनुत्तमम् ।
 उत्तरां दिशमुद्दिश्य प्रस्थातुमुपचक्रमे ॥ १५
 तं व्रजन्तं मुनिवरमन्वगादनुसारिणाम् ।
 शकटीशतमात्रं तु प्रयाणे ब्रह्मवादिनाम् ॥ १६

13 °) M₂ उक्तो, Ck t as in text (for उक्त्वा) —^b
 S₁ D₅ 12 सम (S₁ चम[*sic*])रोचयद् (for अकरोत्तदा)
 —^c) G₁ वृषसंधं (for सर्पिसंधं) S₁ D₅ 12 महर्षिसंघ
 काकुत्स्थमामन्त्रय वनदेवता —For 13 N̄ V B D₁-3 7 10 11 13
 M₄ subst

751* विश्वामित्रोऽथ भगवानामन्त्रय वनदेवता ।
 उवाचेदेवं ततो वाच्यं विद्यातु[मिथिला] प्रणि ।

[(1 1) V₂ [s]ति (for 5थ) D₃ मन्त्रव् —(1 2) D₁₃
 विनाच (sic) (for उवाच) D₁-3 7 M₄ नदा (D₃ तथा also)
 (for प्रति) D₁₂ तदाश्रमपद प्रति (for the post half)]

14 °) S₁ V₂ B₁ D₅ 12 गमिष्याम —^b) S₁ N̄ V₁-3
 B D₅ 7 10-13 सिद्धा, Ck t as in text (for सिद्ध) S₁
 D₅ 13 वयं, N̄ V₁-3 B D₁₀ 11 13 M₄ हृत (for अहम्) V₄
 सिद्धाश्रममुपादिता (sic) —S₁ om 14^{ad} D₂ 3 7 transp
 14^{ad} and 15^{ab} —^c) N̄ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ -तीर,
 D₅ 12 -शूल, Cg as in text Ck -शूले (for -तीरे) —After
 14 Dt D₆ 8 G₂ M₃ (sec m) ins

752* ह्युक्त्वा मुनिपार्श्वे कौशिके स तपोधन ।

15 Dt D₆ 8 om 15^{ab} D₂ 3 7 transp 15^{ab} and
 14^{ad} —^a) T₃ तत प्रदक्षिण (by transp) N̄ V B
 D₁ 10 13 M₄ उपायतूल, D₁₁ उपायाम, D₁₄ अत कृत्वा (for
 तत कृत्वा) —^b) N̄ V B D₁ 10 11 13 M₄ तत सिद्धाश्रमं
 मुनि, D₅ सिद्ध सिद्धाश्रमादद् —^c) B₄ D₉ दिदिम्य (sic)
 S₁ N̄ V B D₅ 10-13 आस्थाय, D₁-1 7 M₄ आश्रित्य (for
 उद्दिश्य) —^d) S₁ V₂-4 B₁ D₂ 3 5 7 11 13 T₁ 3 G₄ पयातम्,
 B₃ 4 D₁₄ प्रयातम्, G₃ *शुम् (for प्रस्थातुम्) S₁ D₅ 13
 *धम्मु, Cm उपचक्रमे (as in text)

16 °) D₁₄ T₁ 3 G₄ M₁ प्रयातं (for व्रजन्तं) —^b)
 D₁ 8 11 T₁ 2 G₁ 2 M₁ 3 Cg अन्ययाद्, Cm as in text
 (for अन्ययाद्) T₃ भन्व*भन्वयादिनां —^c) M₂ शक* (for
 शकटी) D₄ 8 T₃ G₁ 3 M₁-3 च (for तु) —For 16
 S₁ D₅ 13 subst, B₃ (m) ins after 754*

753* ते प्रयाता मुनिवरा बहवो रेणुगणपद्वरा ।
 शकटीशतमात्रेण विश्वामित्रपुरोगमाः ।

[(1 1) D₄ 13 गच्छंते (for बहवो) B₃ रेणुगणप*]

शृगपक्षिगणाश्चैव सिद्धाश्रममनिवासिनः ।
 अनुजगमुर्महात्मानं विश्वामित्रं महामुनिम् ॥ १७
 ते गत्वा दूरमध्यानं लम्बमाने दिवाकरे ।
 वासं चक्रुर्मुनिगणाः शोणाकूले समाहिताः ॥ १८
 तेऽस्तंगते दिनकरे स्नात्वा हुतहुताशनाः ।
 विश्वामित्रं पुरस्कृत्य निपेदुरमितौजसः ॥ १९
 रामोऽपि सहसौमित्रिर्भुर्नीस्तानभिपूज्य च ।
 अग्रतो निपसादाथ विश्वामित्रस्य धीमतः ॥ २०

—For 16 N̄ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ subst

754* युक्त ब्रह्मरथानां तु शतमात्रं तत क्षणात् ।
 ययौ मुनीनां भाण्डानि समारोप्यानुयायिनाम् ।

[(1 1) D₁ 11 च (for तु) V₄ D₁₃ ति हत्, B₁ तु तव°,
 D₁ ततोपिक, D₂ 3 7 समतत, M₄ ततोन्वयाद् (for तत क्षणाद्) D₁
 (m gloss) ब्राह्मणानां स्या ब्रह्मरथां तेषां शतमात्रं किन्वाप्यपिक
 —(1 2) N̄ V B D₁₀ 13 ययुर्, M₄ तेषां (for ययौ) D₁₀
 [अ]न्वयायिनां D₁ समारोपितुयाजिन (sic) (for the post
 half) —After this B₂ (m) cont 753*]

17 °) D₃ *भाण्ड (for गणाद्) V₂ तत्र (for चैव)
 —^c) S₁ D₁₁ 12 *भान, Dt D₉ *मानो, D₉ *बाहु (for
 महामानं) N̄ V B D₁-3 7 10 13 M₄ प्रयात (D₂ *यातु) मनु
 (M₄ *मुप)अमुदत्ते (D₁₃ *स्ते) —^d) Dt D₆ 8 तपोधनं
 (for महामुनिम्) —After 17 Dt D₄ 8 T₁ 3 G₂-4
 M₁-3 Cg k t ins

755* निवर्तयानास तत पक्षिसवान्मुग्धानपि ।

[G₃ missing up to या D₄ M₃ 3 नद् (for चान्) Dt
 D₆ 8 G₂ सर्पिसंघ सपक्षिण (for the post half)]

18 °) M₃ (after corr sec m as in text) चक्रे
 (for चक्रुर्) D₂ ऊपुस्ता रजनीं तत्र —^d) N̄ V B D₁₀ 13
 M₄ शोणनीरम्, D₁ 3 4-7 9 11 12 14 G₁ शोणकूले (D₇ *शूले),
 D₃ शोणक* (sic) (for शोणाकूले) Cg शोण पुनद् स
 एव शोणव्यति व्यपदिश्यते t, Ck t also gloss similarly Cg
 N̄ V₂ D₄ 13 T₂ *गता, N̄ B₁ 3 4 D₁₀ M₄ उपाश्रिता, V₁ 3
 B₂ 3 (m also) उपागत, V₄ समस्ता (for समाहिता)

19 °) N̄ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ गते त्व (D₁ 3 7 11 चा)
 स्त (for तेऽस्तंगते) —^b) S₁ D₅ 11 13 ततो, N̄ V₂ 3 B₁ 3 4
 D₁ 7 13 स्नात्, D₂ सर्वे, D₃ illeg D₁₂ प्रावर् (for ज्ञाया)
 S₁ D₁ 11 13 [s]विनहुताशना, V₂ कृतवृताशना, V₄ चैव
 कृताशना, D₃ शाना हुताशना, D₁₀ *हुताशना Cg as in
 text (for *) —^d) D₁₀ न्यपेदुर् (for निपेदुर्) S₁
 D₅ 11 13 धरणीवले, V₁ B₂ 4 M₃ *सं, G₁ भतितेजय (for
 भमित्रीयम्)

20 B₁ om 20-22^a D₁₀ om 20^{ab} —^a) D₄ द्वि (for
 द्वि) V₄ राम सौमित्रिणा सार्द्धम् —^b) D₁₄ भन्वप्य

अथ रामो महातेजा विश्वामित्रं महासुनिम् ।
पप्रच्छ सुनिशार्दूलं कौतूहलसमन्वितः ॥ २१
भगवन्को न्ययं देशः समृद्धवनशोभितः ।

श्रोतुमिच्छामि भद्रं ते वन्तुमर्हसि तच्चतः ॥ २२
चोदितो रामवाक्येन कथयामास सुव्रतः ।
तस्य देशस्य निखिलमृषिमध्ये महातपाः ॥ २३

इति श्रीरामायणे वालकाण्डे त्रिंशः सर्गः ॥ ३० ॥

(sic) M^s अभिवाद्य, Cg as in text (for अभिपूज्य) Ś1
D₃ 12 नर्पीस्तान्समपूजयत्, Ñ V B₂-4 D₁-3 7 10 11 M^s
अभिवाद्य तपोधनाम् (B₄ °न) —° Ñ V B₂ 4 D₁ 13
निपसाद्वा (Ñ₁ °*) भितस्तस्य, D₃ असतो निपया- (sic)

21 B₁ om 21 (cf v. 1 20) —^a G₂ राजा (for
रामो) Ñ V B₂-4 D₁ 2 7 10 M^s [अं] जलिं कृत्वा, D₂ बलिं
कृत्वा, D₁ 13 [अं] जलिं बद्ध्वा (for महातेजा) —^b Ś1 Ñ V
B₂-4 D₁-3 5 7 10-12 M^s नृपिं तदा (D₁-3 7 11 °त), D₁
D₆ 8 तपोधन, D₁ 13 सुनिं तदा (for महासुनिम्) —° Ñ
V₁ 3 4 B₂-4 D₄ 10 11 T₃ M^s नरशार्दूलं (for सुनिशार्दूलं)
—^d V₂ D₁ D₂ M^s -समन्वित

22 V₂ (hapl) B₁ om 22^{ab} (for B₁ cf v. 1 20)
—^a B₄ M^s भगवान् Ck किं नु (for को नु) Cg kt न्यय
देश (as in text) Ñ V₁ 3 4 B₂-4 D₁-4 7 10 11 M^s कस्य
देशीय, D₂ को ह्यय° (for को न्यय देश) —^b M^s प्रहृद्
(for समृद्ध) G₂ M^s शोभन (for शोभित) Ñ V₁ 3 4
B₂-4 D₁ 2 5 7 10-13 M^s समृद्धजनसेवित —° Ñ V B₂-4
D₁-3 7 10 M^s तच्चेन, B₁ यत्नेन (for भद्रं ते) —^d Ś1
D₃ 11 12 [अ] शोपत, D₁ 13 शोपत (for तत्त्वत) Ñ V B
D₁-3 7 10 M^s त्वच एव (V B₁ M^s °न) म (Ñ₁ *) हासुने
(D₁-3 7 °पुते)

23 G₂ om (hapl) 23^{ab} —° D₁ D₃ 6 8 12 नोदितो,

Cm g as in text (for चोदितो) —^b Ś1 विस्तराय, D₃ 12
विस्तर, T₃ सुव्रत, G₂ तत्त्वत (for सुव्रत) —° Ś1 D₃ 9 12
त देशमखिल सर्वम् —^d Ś1 D₃ 12 तपोधन, G₂ M^s
समाहित (for महातपा) —For 23 Ñ V B D₁-3 7 10 11 13
M^s subst

756* चोदितो रामवाक्येन तस्य देशस्य विस्तरम् ।
विश्वामित्रो महातेजा व्याहृतमुपचक्रमे ।

[(1 1) V₂ देशितो, B₁ चोस्तितो (sic) D₁-3 7 13 नोदितो
(for चोदितो) V₄ विस्तर (for विस्तरम्) —(1 2) V₂
व्यारयातुम् (for व्याहृतम्)]

—After 23 D₉ ins 757*

Colophon Ś1 D₃ 11 13 om (cont the sarga)
—Kanda name Ñ₂ D₄ 10 om V B आदि°, D₁ 13
अयोध्या° —After Kanda name V₁ 3 B₁ ins बालचरिते
—Sarga name Ñ₁ V B शोणतीरनिवास, D₁-3 7 सिद्धा
श्रमोपासनन, D₉ सिद्धाश्रमनिवासो —Sarga no (figures,
words or both) Ñ₁ V₁ 4 B₁ 4 D₃ om Ñ₂ B₂ 3 D₉ 10
34 V₂ 36 V₂ 33 D₁ D₄ 6 8 14 S 31, D₁ 7 24 D₂ 25
D₁ 3 ** काटे ** शीत* ** नाम स्वर् —After colophon T₃
G₁ 2 4 M^s conclude with श्रीरामाय नम, G₉ with श्रीमते
रामानुजाय नम

ब्रह्मयोनिर्महानासीत्कुशो नाम महातपाः ।
 वैदर्भ्या जनयामास चतुरः सदृशान्सुतान् ।
 कुशाम्बं कुशनाभं च आधूर्तरजसं वसुम् ॥ १
 दीप्तिपुक्तानमहोत्साहान्क्षत्रधर्मचिकीर्षया ।
 तानुवाच कुशः पुत्रान्धर्मिष्ठानसत्यवादिनः ।
 क्रियतां पालनं पुत्रा धर्मं प्राप्स्यथ पुष्कलम् ॥ २

31

Śi Ds 11 12 continue the previous Sarga —Before
 1 Śi D1-2 5 7 9 (after 1 30 23) 11-13 ins

757* शृणु राम कथा दिव्या देवत्व च समुद्रवम् ।

[Ds om च (submetric) D: 5 7 9 समुद्रवां]

1 6) Śi Ds 6 12 T3 7यथा Ṇ V B D1 3 7 10 11 जना
 (V2 4 B1 D10 नरा) विष (for महातपा) M4 कुश इत्यस्मि
 विश्रुत —After 1⁶ Dt Ds 6 9 14 S ins

758* अदिष्टव्रतधर्मज्ञ सन्ननप्रतिपूजक ।

स महामा कुलीनाया युकाया सुगुणोत्सवगात् ।

[(1 1) Ms (after corr sec m as above) न
 (for न) M4 (inf lin pr m) न (for प्रति)
 —(1 2) Dt Ds 9 सुमहात्वात् T2 स गुणोत्सवा G1 सुनन,
 G4 स गुणोत्सवात् M4 च गुणोत्सव Ds सुकथायां गुणोत्सवात् (for
 the post half)]

—⁶) Śi Ds 12 स क्रि, Ṇ V B D1-2 7 10 11 12 स सुतात्
 (D1-2 7 सुतात्), Ds Gs Ms वैदेह्या (for वैदर्भ्या) Śi Ds 12
 [अ]जनयत्युवाच, Ds 7सास (by metathesis) (for
 जनयामास) —⁴) Gs Ms (after corr inf lin sec m
 as in text) सदा (for सदात्) Ds T2 सदात्प्रवृत्त
 (by transp) D12 सुतात् (for सुतात्) Śi Ds 12 पुरपर्येभ,
 Ṇ V B D1 3 7 10 11 12 स्यात् (V2 4 6 ति D1 [अ]प्यति)
 निराम् (D1-2 7 10 12) (for सदात्सुतात्) —Note
 hiatus between 'and' (in all MSS except in
 V1) —⁶) V2 सुतास्य V4 अदास्य B1 सुतासं (for
 सुतास्य) Śi Ds 12 T2 सुतानाभं सुतासं (Śi 12 12) (by
 transp) —⁴) Śi Ns V2 4 B1 2 4 D1-2 5 7 9 10 11 12
 अमुं (Śi Ds 12 12 सुत) (V2 4 B1 2 4 D1 2 4 सुत) (V2 4 B1 2 4 D1 2 4 सुत)
 V2 4 B1 2 4 सुत (V1 to avoid hiatus) [अ] submetric)
 सुतेर (N1 [elsewhere 15 in V2] रस [sic]) जस Dt
 D1 (after corr as in text) 11 T2 Ms 1 4 Ct स
 (Ms 2 4) सु (D1 1 4 सु T2 Ms 1 4 सुतेरज (Ms 1 4) म V2
 2 also as in text) वणु Ds त्वसु D10 गये (for वसुम्)

(2) Śi D1-2 5 7 11 12 मदी पाहात् (D1 2 5 D1 1 4
 [sic]) Ṇ V2 4 B1 2 4 D1 12 महामा (N1 1 2 B1
 1 2) नो V2 महामा नो B1 (m. also) 4 महामात् (for

कुशस्य वचनं श्रुत्वा चत्वारो लोकासमताः ।
 निवेशं चक्रिरे सर्वे पुराणां नृवरास्तदा ॥ ३
 कुशाम्बस्तु महातेजाः कौशाम्बीमरुरोत्पुरीम् ।
 कुशनाभस्तु धर्मात्मा पुरं चक्रे महोदयम् ॥ ४
 आधूर्तरजसो राम धर्मारण्यं महीपतिः ।
 चक्रे पुरवरं राजा वसुश्चक्रे गिरित्रजम् ॥ ५

दीप्तिपुक्तान्) Śi Ṇ V B D1 3 5 7 10-12 दीप्तिमत (N1 V2
 B2 D2 3 7 10 12 मत D1 मत), Ms महाभागान् (for
 महोत्साहान्) —⁶) Ṇ V2-4 B D10 M4 न्यरायणान् (N1
 V2 3 B2 D10 णा), V1 विशारदान् (for चिकीर्षया) Śi
 D1 3 5 7 9 11-12 ममैतनुवतात् —⁶) D12 सुतान् (sic) (for
 कुश) —⁴) Śi D12 धर्मिष्ठ, Ṇ V B D10 12 Ms विनीतान्,
 D11 T2 धर्मिष्ठान् Ms धर्मिष्ठान् (for धर्मिष्ठान्) Śi Ds 9 11
 क्षत्रपारग (Ds 9 11 गान्), Ṇ V B D1 3 7 10 11 12 Ms सुत
 N2 B2 D12 ति D1 सास्य D2 3 7 वेदु पारगान्, G1 मद्र (for
 सत्यवादिन) —⁶) Ṇ V B D1-2 7 10 12 Ms प्रजातां (for
 क्रियतां) —⁶) D12 T2 3 Gs Ms धर्म्यं (for धर्मं) Ṇ V B
 D1-2 7 10 11 12 Ms त्रिय (V2 3 B1 M4 1 2) ता (D11 प्रजाता)
 मिति राघव (D1 नोदिता)

3 D2 13 om (hapl?) 3 V1 reads 3 in मरुग
 —⁶) Ṇ V B D1-4 10 12 T2 Gs Ms 4 विरुस्ते (V2 D11
 1 2 स्तद्) Ds Gg क्रवेस्तु (for सुतास्य) Śi Ds 12 क्रवेस्तस्य
 वच श्रुवा —⁶) D12 चरत्वास् (by metathesis) (for
 चत्वारो) Śi Ds 12 तमिनो जस Dt Ds 8 सत्तमा (for
 लोकसमता) Ṇ V B D1 3 10 11 Ms लोकपतिपमा सुवा
 (B-m also सुमा) —⁶) G1 6 निवेशात्, Cm gt निवेशं
 (as in text) —⁴) D11 पुराणि (sic) (for पुराणां) T2
 G2 3 Ms-3 तथा (for तदा) Śi Ds 11 12 सुतासूनः G1
 चतुरश्र पृथक् पृथक्

4 6) Śi सुतास्य, Gg सुतास्य (as in text) —⁶)
 Śi कौशाम्बीम्, D12 कौशाकीम् —For 3-4 Ṇ V B
 D1 3 10 Ms subst while D7 12 subst I 2 only for 4⁶

759* पुराणायामयामासु पृथक् चत्वारि राघव ।

तथां कुताम्ब कौशाम्बीं पुरीतामयवचनुमात् ।

[(1 1) V1 पुर (with hiatus) (for पुराणि) Ds 1 4
 V1 2 B1 2 Ms as above) D1-2 Ms इता तु (V1 B1 2
 B1 1 2) (for चत्वारि) —(1 2) V2 सुतास्य V4 सुतास्य (for
 सुतास्य) N1 V2 Ds कौशांभीः V1 कौशांभी D1-2 7 Ms
 आशामयच, D12 1 2 तां (for सुतास्य)]

—⁶) D12 सुतास्य D1 2 सुः Ms तदा राम (for तु
 धमासा) —⁴) D12 सुः D1 2 सुः (for सुः)

5 6) T2 अर्धरत्नो Dt Ds 4 T2 G1 Ms 3 नान
 (for रम) —⁶) Dt Ds 9 महाजति (for मदीरति) —⁶)

एषा वसुमती राम वसोस्तस्य महात्मनः ।
 एते शैलनराः पञ्च प्रकाशन्ते समन्ततः ॥ ६
 सुमागधी नदी रम्या मागधान्विश्रुताययी ।
 पञ्चानां शैलमुत्पानां मध्ये मालेव शोभते ॥ ७
 सैषा हि मागधी राम वसोस्तस्य महात्मनः ।
 पूर्वाभिचरिता राम सुदेव्या सस्यमालिनी ॥ ८

कुशनाभस्तु राजर्षिः कन्याशतमनुत्तमम् ।
 जनयामास धर्मात्मा घृताच्यां रघुनन्दन ॥ ९
 तास्तु यौवनशालिन्यो रूपतयः खलंकृताः ।
 उद्यानभूमिभाग्य प्राट्टपीन शतहृदाः ॥ १०
 गायन्त्यो नृत्यमानाश्च वादयन्त्यश्च रावण ।
 आमोदं परमं जम्बुर्गभरणभूषिताः ॥ ११

Ms वाने (for वसुद) Dt Ds नाम, Ms चैव (for चक्रे)
 Ms गिरवज्ज Ds (m also) चक्रे प्राग्ज्योतिर्वं पुर (= post.
 half of 1 of 760*) —For 5 Śi N̄ V B D1-3 7 9-13
 Gs Ms subst

760* तथापूर्वैरा वीरश्रेणे प्राग्ज्योतिर्वं पुरम् ।
 धर्मात्पयसमीपस्थं वसुशक्रे गिरिवज्जम् ।

[Śi Ds 12 transp 1 1 and 2 —(1 1) Śi एषा
 (sic) D1-3 7 Ms अय (for तथा) B2 [अ]पूर्वैरया B4
 समुत्पया (for [अ]पूर्वैरया) V1 वीः, V2 B1 3 4 वीर, D2 वीरा
 (sic) Ds राम, Gs Ms नाम (for वीर्य) Ds 7 चक्रे वीर
 (by transp) Ds ज्योतिर्वं, D11 ज्योतिर्वं Śi Ds 9 12
 धर्मात्पयसमीपत्न (Śi "नमीपत्न") (for the post half) —(1
 2) Śi Ds 9 12 प्राग्ज्योतिर्वं (Śi Ds "व") पुर चक्रे, V2 धर्मात्पये
 स्मीप तु (for the prior half) V2 स्वय Ds 9 11 वृष्ट (sic)
 (for वृष्ट) B1 "व्रण, D2 "वन Ds गिरु D12 गिरवज्ज
 (for गिरिवज्जम्)]

6 *) Śi Ds 12 तस्य, Dt Ds 8 Ts नाम (for राम)
 —⁵ Śi Ds 12 वसुदस्य —For 6⁵ N̄ V B D2 3 7 10 11 13
 Ms subst while D1 ins. after 6⁵

761* देवोऽय वसुनामासीद्भसोरमितेनस ।

[D1 reads from v up to 7⁵ in marg N̄ V Ds 10
 Ms "मानासीद् D1-3 "नक्षत्रासीद् D7 "नाक्षत्रासीद् (hyper-
 metric) (for वसुनामासीद्)]

—Ts reads 6⁵-8⁵ in marg —) Ds यत्र (for एते)
 D1-3 7 11 Ms महोच्छ्रया, Cg as in text (for शैलवरा)
 —⁵ Ds प्रकाशयते Śi Ds 12 निरूत, N̄ V B D10 13
 महोच्छ्रया (for समन्तत) D1-3 7 11 Ms गिरयो भाति
 भास्वरा (D11 सुरा)

7 Du reads 7⁵ Ts 7 in marg (cf v 1 6)
 —) N̄ स्व, D10 "था, D13 "गमा, Cg k t as in text
 (for सुमागधी) N̄ V B D1 3 7 10 12 Ms "चात्र (B2
 यत्र, B4 चात्र नदी [by transp]), T2 "रम्य, G1
 "राजन्, G2 M1 "सुपया (for नदी रम्या) Śi Ds 11 13 एषा
 सा मागधी रम्या (D11 "व्य) —⁵ Śi Dt Ds 8 9 14 T1 2
 G2 Ms 12 मगधात्, N̄ V 1 3 4 B1 3 4 D2 3 10 12 Ms मा
 (N̄ Ds Ms मा)गया V2 D2 7 मगधो, B2 D11 मागधी V2
 [5] यं भुवो, B2 G1 निरूता, Ds 7 सिधुतो, D14 Ts विरूता,
 Ms निरूताद् (for विरूता) V 2 4 B2 D2 3 7 10 11 13 Ms
 यया, V2 B1 मया, B2 यत, B4 यया, D1 गिरा, Ds 12 भुवि,

Cg k t as in text (for [मा]ययी) B2 (m also) नगया
 विश्रुता मया —⁵ Śi Ds 11 13 भूयुता मध्ये, D1 शैल⁵ (for
 शैलमुत्पाना) —⁵ Śi Ds 12 13 वन (for मध्ये) Ds * * व
 (for मालेव) B1 मध्ये मागधशोभिते

8 Ts reads 8⁵ in marg (cf v 1 6) —⁵)
 Cm g t सैषा (as in text) Śi Ds 9 11 12 एते ते, N̄ V B
 D1-3 7 10 13 एषा सा (B1 तु, B2 सु), Ms एषा, Ms "सु
 (for सैषा हि) Śi V 1 3 4 B1 D1-3 5 7 9-13 Gs मा (V2
 D1 2 Gs म)गया (B1 Ds [illeg] गयो), Ck t मागधी
 (as in text) N̄ V 1 3 4 B1 D1-4 7 10 Gs Ms नाम, G2 M1
 रम्या (for राम) G1 सैषा वसुमती राम (cf 6⁵) —⁵
 =6⁵ N̄ 2 V B D10 राम, D2 3 7 Ms वासीद्; D13 नाम
 (for तस्य) Śi Ds 9 11 12 वसुदस्य, D1 वासासीद् (sic)
 (for वसोस्तस्य) D1 (gloss) एषा तस्य वसो पुरी चासीन्म
 (हायन्म) —⁵ Gs Ms 3 पूर्वाभिचरिता Ts G1 3 Ms 3 वीर
 (for राम) Śi Ds 12 पूर्वाभिवामितास्तेन, N̄ V B D10 11 13
 पूर्वमभ्यामिता ते (D11 "स्ते, D13 वे) न, D1-3 7 Ms पूर्व
 (D1 7 "वं)राजर्षिभिर्भुक्ता (Ds "युक्ता, Ms "सुता), Ds पूर्व
 विवासितास्तेन —⁵ Śi Ds 9 "जा, D11 "चित्रा, Cg k t as
 in text (for सुसेजा) Śi Ds 11 12 जालिन, N̄ 2 V2-4 B
 Ds "शालिनी (V4 Ds "न), Ds (m also) जालिनी (for
 जालिनी)

9 *) N̄ V B D10 11 13 [अ]वि, D1 च (for तु) —⁵)
 Śi Ds 9 12 कन्याना शतमुत्तम —⁵ N̄ V B D2 3 7 10 11 13
 Ms दुर्षेर्षी (V4 "र्षी), D1 दुर्षेर्षि (sic) (for धर्माता) Śi
 Ds 10 सुपुत्रे देवरूपानां —⁵) V2 घृताया, D3 घृताया (sic)
 Ms (after corr inf lin sec m as in text) घृताच्या,
 Ck t as in text (for घृताया) V4 D13 रघुनन्दन

10 *) N̄ V B D1 3 7 10 11 12 Ms रूप, Cg as in text
 (for तास्तु) —⁵ Śi Ds 12 रूपेणात्र (D12 "श्री [sic])
 तिमा भुवि (= 12⁵) N̄ V 1 3 4 B1 D1 3 7 10 11 13 ता
 कदाचिस्व (N̄ 2 B4 D10 13 "द)लृता, V2 कदाचिस्मलं
 हृता, Ms ता कदाचिसुमध्या —⁵) N̄ 1 V2-4 B1 4 मा
 गय, D13 Ts कामाच (for कामाग्य) D1-3 7 Ms ययु
 रधानसुदिश्य, Cg as in text (for ") —⁵) Ts मेघेषु
 (for प्राट्टपि) Cg शतहृदा (as in text) Śi N̄ V B
 Ds 10-13 विभीर्षिषु (V4 lacuna for षु)लो यया

11 *) V1 B4 D2 याययो (sic) Śi Ds 12 वादयन्त्य,
 Ms नृच, Cg as in text (for नृत्यमलाय) V1 ता (for

अथ ताश्चास्तुवर्द्धयो रूपेणाप्रतिमा भुवि ।
 उद्यानभूमिभागम्य तारा इव घनान्तरे ॥ १२
 ताः सर्गगुणसंपन्ना रूपयौगनसंयुताः ।
 दृष्ट्वा सर्वात्मनो वायुरिदं वचनमब्रवीत् ॥ १३
 अहं वः कामये सर्वा भार्या मम भविष्यथ ।
 मानुषस्त्यज्यतां भागो दीर्घमायुरवाप्स्यथ ॥ १४

च) M₄ गायत्र्यश्रय वृत्तयो —^b) Dt D₈ १ तु (for च)
 D₁₀ राच*, D₁₄ T₂ 2 G₂ 4; M₁ 3 सर्वेश (for राचव) S₁
 D₅ 13 नृपत्यश्च यथासुख —^c) S₁ D₅ 11 12 आह्लादं, all C₈
 as in text (for आमोद) D₁ 3 7 M₄ मोदत्यो हल(D₂
 वल also) मानाश्च —^d) G₂ सर्वा (for वरा) S₁ N V B
 D₅ 10-12 वन (N₁ V₃ 4 B₁ 3 दर, B₄ गंध, D₁₃ वनेद्) माल्यै
 (V₂ मन्वै [sic]) रल(D₁₀ 'नु)कृत्वा

12 S₁ D₅ 12 om 12 D₆ repeats 12^{ab} consecu-
 tively —^a) B₄ 'वाद् (sic) D₁₁ अ*, C₇ as in text
 (for अथ तार) N V B D₁₀ 11 13 सर्वाणी (for सर्वाद्भिषो)
 —^b) B₃ (sup lin also) भुव, M₄ तदा (for भुवि)
 D₂(second time) 3 7 वनमाल्यैरलकृत्वा (=11^d in S₁)
 —N V B D₁ 3 7 (D₂ 7 hapl) 10 11 12 M₄ om 12^c-13^b
 D₉ om 12^d —^c)=10^c T₃ वन*, G₂ M₁ नप्ये दोषंते,
 C₇ m k as in text (for भूमिभागम्य) —^d) T₂ transp
 ह्व and घन

13 N V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ om 13^{ab} (cf v 1
 12) —^a) Dt D₈ 14 T₁ M₃ सर्वा C₇ as in text (for
 सर्वे) M₂ सपदा (for मनुष्या) S₁ D₅ 13 ततन्ना रूपसंपन्ना
 यौवनेनाभ्यलकृत्वा —^b) S₁ N₁ V₃ 4 D₁ 3 5 7 9 11 13 सर्वयोगो,
 N₂ V₁ B₃ 4 D₁₀ सर्वगतो, V₂ B₁ 2 D₁₁ तु सर्वगो (V₂ 'शो'),
 C₇ सर्वात्मनो (as in text) V₄ lacuna (for वायु)

14 —^a) S₁ D₁ 3 5 7 12 भवती (D₁ 'तीं [sic]) D₁₄
 (after corr m as in text) 'च, C₇ as in text (for
 अहं च) —^b) S₁ N V B D₁-3 5 7 10-13 M₄ 'मे भवता
 (S₁ D₅ 13 'ते, N₁ V₁ 3 4 B D₁₀ 11 13 भवत मे [by transp])
 D₂ मे *च* 1) वला (S₁ D₅ 12 'नि वै) —^c) S₁ मानुषे,
 D₂ C₇ मानुष्यद्, D₁₁ मन्वये, C₇ t as in text (for
 मानुषम्) D₁ 3 M₄ ह्यनतां (sic) D₁₁ त्रियया, C₇ as in
 text (for स्थयतां) S₁ D₅ 12 ह्येदो (for भावो) N V B
 D₅ 10 13 M₄ ह्यच्वा मानुष्यं भावम्, C₇ t as in text
 (for —^d) N V B D₅ 10 13 M₄ अमरत्वम् (for दीर्घं
 मानुषः) S₁ D₁-3 5 7 12 13 अवाप्यता D₁₀ अवाप्य* (for
 अवाप्यव्य) C₇ as in text (for —^d) —After 14 Dt
 D₄ 6 8 11 (marg sec m) S (D₅ G₁ 1 2 only) C₇ t
 115

762° चं हि यौवनं निर्यं मानुषेयु रिरोपत ।
 अक्षयं यौवने प्राप्ता अमर्षश्च भविष्यथ ।

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा वायोरक्षिप्तकर्मणः ।
 अपहास्य ततो वाक्यं कृन्त्याशतमथान्नीत् ॥ १५
 अन्तश्चरसि भूतानां सर्वेषां त्वं सुरोत्तम ।
 प्रभाजज्ञाश्च ते सर्वाः किमस्माननमन्यसे ॥ १६
 कुशानभसुताः सर्वाः समर्थास्तां सुरोत्तम ।
 स्थानाह्यापयितुं देवं रक्षामस्तु तपो वयम् ॥ १७

[No comm in Cr m k —(1 2) D₁₄ T₂ 3 G₂ M₁
 अक्षय D₁₄ om यौवन G₁ प्राप्य (for प्राप्ता) D₄ 6 T₃ G₁ 3
 M₂ 4 (M₃ after corr sup lin sec m as above)
 अमरश्च (for अमयश्च)]

15 —^a) Dt वनंच (by metathesis) (for वचन)
 —^b) S₁ D₁-3 5 7 12 अमिन्^c, N V B D₁₀ 13 परममंगना
 (N₂ V₂ 3 'ला) D₂ (after corr pr m as in text)
 अक्षिप्तं, M₄ ता परमागना, C₇ as in text (for अक्षिप्त
 कर्मण) —^c) S₁ D₁ 3 5 7 12 अय(D₅ 'प)हस्य, N V B
 D₁₀ 13 M₄ मुस्रता (N₁ B₄ त्यक्त्वा B₂ मुक्ता) हस्य D₂ सो^d,
 D₁₁ विहस्य(submetric) C₇ k t as in text (for अषहास्य)
 M₄ कल, C₇ as in text (for ततो) N V B D₁₀ 13 M₄
 सर्वा, D₁₁ वायु (also 15 in text) C₇ as in text (for
 वाक्य) —^d) S₁ D₁ 3 5 7 9 12 उपाय तं (for अथावधीत्)
 N₁ V₁ 3 B D₁₀ 13 M₄ वायुं (V₃ वाहो [sic] M₄ ततो)
 वचनमनुवृत्त, V₄ इद् वचनमब्रवीत्, D₁₁ कृन्त्यास्तासुवप्यच

16 —^a) T₃ M₄ चरति, C₇ t as in text (for चरति)
 B₃ (m also) भूतामा (for भूताना) V₁ D₁-3 7
 सवपा (V₁ marg) भूताना (by transp) N V B D₁-3
 7 10 11 13 M₄ रिह(M₄ इह) मारत, Dt D₈ 8 सुरसत्तम,
 G₁ 3 च सु^c (for त्व सुरोत्तम) —G₂ om (hapl)
 16^c-17^b —^a) V₄ भावज्ञाता (for प्रभावज्ञार) N V 3 4
 B₂ 3 D₂ 4 9 10 T₃ M₁ 3 म्य, V₃ B₄ त्त (sic) (for च) D₁₁
 सर्वो (for सर्वा) S₁ D₅ 12 प्रभावते विजातीयं, B₁ D₁ प्रभावं
 ज्ञास्यते (D₁ 'से) सया, G₁ प्रभावज्ञश्च सर्वानां —^c) C₇
 अरमान् (as in text) B₁ D₂ हिला (B₁ 'लम [sic])
 स्मार्, Dt D₈ 8 Ct निमर्षम् (for निमरम्) D₂ 'ते, D₁₁
 *सते (for अवनमन्यस) C₇ as in text (for —^d)

17 G₂ om 17^{ab} (cf v 1 16) —^a) V₃ D₁₁ 13
 साप्यी, V₄ साप्य, Dt D₈ 8 द्य, M₄ साप्या (for सया)
 —^b) D₂ समया (sic) D₄ सधर्मा, D₁₃ क्षमस्वः M₃
 (after corr sup lin sec m as in text) 'धर् (for
 समयाद्) D₂ 4 T₃ G₁ M₁-3 म्य, D₁₁ त्वं; G₂ तु; M₄ च
 (for त्वा) D₂ M₄ न(M₄ सु)रपेन(D₂ 'म) (for
 सुरोत्तम) S₁ D₁ 3 5 7 12 ममयेष्वं न मान्(D₁ 'त) ; N
 V B D₁₀ 11 क्षमने (V₂ D₁₁ 'मने [sic]) न हि म रत्(D₁₄
 'त [sic]; D₁₁ 'ता) ; Dt D₈ 8 9 समन्ता सुरम्(D₂ म
 सुरो)पम् —^c) N V 1-3 B D₁-3 7 10 11 13 M₂ 4 'दंष्ट (D₁₀

मा भूत्स कालो दुर्मेषः पितरं सत्यनादिनम् ।
नामन्यस्व धर्मेण स्वयंरमुपासहे ॥ १८
पिता हि प्रभुरस्माकं दैवतं परमं हि सः ।
यस्य नो दास्यति पिता स नो भर्ता भविष्यति ॥ १९
तासा तद्वचनं श्रुत्वा प्रायुः परमक्रोपनः ।

प्रविश्य सर्मात्राणि वभञ्ज भगवान्प्रभुः ॥ २०
ताः कन्या वायुना भग्ना निनिशुर्नृपतेर्गृहम् ।
दृष्ट्वा भग्नास्तदा राजा संभ्रान्त इदमब्रवीत् ॥ २१
किमिदं कथ्यतां पुत्र्यः को धर्ममनमन्थते ।
कुब्जाः केन कृताः सर्पां वेष्टन्त्यो नाभिभाषथ ॥ २२

इति श्रीरामायणे वालकाण्डे एकविंशः सर्गः ॥ ३१ ॥

“श, M३ °बल”यितु (D३ °यता), V४ श्रीला (lacuna for
ऋ)दायितु Ck t as in text (for स्थानाहयाययितु) S१ N̄
V B D१ ३ ५ ७ १२ १३ G२ ३ M३ दृव, D२ दृवा, D३ नैव, D११ वी*,
Cv m g k t as in text (for दृव) —^d N̄ २ V२ ३ B३ व
(V४ B३ र)क्षाम, D३ *क्षाम (for रक्षामत्) S१ N̄ V१ २ ३
B१ २ ३ D३ ७ १०-१३ स्वहुलं, V३ हुदाल, B३ सुहुल, D३ स्व*ल,
D३ तु हुल, G३ सु° (for तु तपो) D१ २ M३ रक्ष ल्व (D१
रक्षित्वा, D२ रक्षसा [both sic]) स्थाननूयित

18 °) D३ स illeg N̄ V B D: ३ १० १३ Ctp यद्वा
(D३ **) यो, D१ यो वायो, D३ यदोस्मिन्, M३ °धा Cg k
as in text (for दुर्मेष) S१ D३ ११ °ल्लको यदोस्मिन्
—^d Dt D३ ६ M१ अवमन्यस्व, Cv r m नावमन्यस्व (as
in text) S१ D३ १२ अ(S१ आ)वहाय ह्य(D३ स्व)धर्मेण
स्वय कन्या वर भ्राजत् Ck as in text (for °) Cg वितर
नावमन्यस्व धर्मेण वित्प्रदानस्वेण वर स्वयमुपासहे प्रतीक्षामहे
पिता स्वय यस्मै दास्यति स प्रतीक्षामह इत्यर्थे, Ct यत्र काले
वितरमवमन्यापमानविषय कृवा स्वधर्मेण कामेन स्वयवरमुपासहे
आमना स्वातन्त्र्येण वय वरमङ्गीकुर्म स काल कदाचिदपि माभू
दित्यन्वय । नावमन्य इति पाठस्तु वाचिकोऽपपाठ । तथा पाठे
न इति छेद । छान्दस दीर्घत्व । नोऽस्माक स कालो माभू
दित्यन्वय । वचित्तु नोऽवमन्यस्व इति पाठ । अत एव ‘मा
भूत्स कालो यद्वा नो वितर सत्यनादिनम् । कामत समतिक्रम्य
वरयेम स्वयवरम् ।’ इत्येतदर्थविरणश्लोको इत्येते क्वचित् । Cg
—For 18^d, N̄ V B D: ३ ७ १० १३ M३ subst

763° कामत समतिक्रम्य वरयेम स्वयवरम् ।

[M३ न कामत् (for कामत) V४ तमतिक्रम्य V१ वरवामः D३
स्वर वय (by metathesis) (for स्वयवत्त्व)]

19 D३ om 19 —^d S१ D३ ११ १२ जनिता (for पिता हि)
N̄ V B D: ३-७ १० १२ M३ वितास्माक प्रभवति —^d N̄ V B: ३ ३
D१३ न परं D१० न विता (for परम) S१ N̄ V B D: ३ ३
११ १२ M३ विता Dt D३ १३ T१ २ G२ ३ M३ च°, D३ T३ °न, D१
महत्, D१० पर (for हि स) —^d S१ D३ १ ११ १२ यस्मै (for
वस्य) N̄ V B D: ३-७ १० १३ M३ अस्मान्दायत्यस्मो यस्मै (M३
°स्व) —^d V४ मे (for नो) —After 19 B३ ins

764° न वितुर्वचनादन्त्यं न भविष्यामहे वयम् ।

20 °) S१ Dt D: ३ ६ १३ तु (for तद्) —^d Dt D३ ६

Ct हरि, Ctp as in text (for वायु) N̄ V B D: ३ ७
१० ११ १३ M३ ६ कोपसमन्वित —^d D२ ३ ७ नात्रेषु (for
नात्राणि) —^d D३ भयज (sic) (for वभञ्ज) D३ (after
corr inf lin) मस्तु (before corr हरि), Cm as in
text (for प्रसु) —For 20^d N̄ V B D: १० ११ १३ subst

765* वभञ्ज कन्या मध्ये ता सप्रविश्यामतेचना ।

[V२ मध्ये कन्यास्ता (by transp) D१ कन्यामथ ता
(marg gloss ताका कयाना मथ प्रविश्य) D११ मध्ये ता कन्या
(by transp) V१ ३ B३ स (for स) V४ जेनस्ता (sic)]
—After 20 B (ed) ins

765a* भरक्षिमात्राहृतयो भग्नाग्रा भर्वादता ।

21 °) D३ विवशा (for निविशुर्) S१ D३ १२ नगर (S१
°रिं) पितु, N̄ V B D: ३ ७ १० ११ १३ M३ भयन पितु (V१ B३
[also] D१३ प्रति), D२ तद्वन पितु, D३ म्भविदानगृह —After
21^{ab} Dt D: ३ ६ १ १३ (after 21) १३ S (except M३)
(Cg k t comm on l 1) ins

766* प्रातप्तमुनि सभ्रान्ता सलज्जा सासल्लोचना ।

स च ता दयिता दीना कन्या परमशोभना ।
[(l 1) Dt D: ६ १ प्रविश्य च सु (D: ६ गु) D: १ प्रथ (for
प्रातप्तमुनि) D१३ प्रोदिष्टल सुमत्रला (for the prior half)
D१३ सुभ्रज्जा Dt D: ६ १ १३ T: ३ साङ्ग (for साङ्ग) —(l २)
D१३ अन्त (for स च ता) D१३ M३ तु (D१३ स) पिता M३
(after corr as above) यदि ता (for दयिता) Dt D: ६ १
मया D१३ कन्या (for दीना) D१३ तत् (for कन्या) D१३
T: ३ G: ३ M३ कन्या दीना (by transp) D१३ शोभना, T: ३
मास्तर (for शोभना)]

—^d Dt D: ६ दीनात्, G: ३ शुभात् (for भग्नात्) N̄ V
B D: १० ११ १३ M३ च ता (N̄ १ वात्त् [sic], V४ सुता) राम,
T: ३ M३ तथा° (for तदा राजा) S१ D: ३ ३ ७ १३ ता स्व
(D: ३ °श्च [sic] D: ३ गतास्व [hypermetric]) दा (D: ३ १३
°था) तु पिता दृष्ट्वा —^d S१ N̄ V B D: ३ १० ११ १३ रात्रिर्, Cg
k as in text (for सभ्रान्त) D: ३-७ ११ M३ पिता (D: ३
°* D: ३ हृद्, D: ३ राजा) वचनमवधीत्

22 °) D१३ कथिता (sic) (for कथ्यता) D: ३ पुत्र T: ३
पुत्रो (both sic) M३ मया (for पुत्र्य) —D: ७ om.

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा कुशनामस्य धीमतः ।
शिरोभिश्चरणौ स्पृष्ट्वा कन्याशतमभापत ॥ ३
वायुः सर्वात्मको राजनप्रथर्षयितुमिच्छति ।
अशुभं मार्गमास्थाय न धर्मं प्रत्यवेक्षते ॥ २

(hapl) from 22^b up to the prior half of 767* —^b)
B₄ D₄ T₃ अति (B₄ अनु) वर्तते, Ct as in text (for अथ
मन्यते) M₄ सुकुमारानना शुभा, Cg k as in text (for ^b)
—^c) Śī Ñ V B D₁ 2 5 9-13 M₄ यूद (for सर्वा) —^d)
Dt D₂ 8 चे^c (for वेष्टन्यो) Dt D₂ 8 T₃ G₁ 4 °त, D₄
नाम्य^c, Ct as in text (for नामिनापथ) Śī D₂ 9 12 विचेष्ट
त्यो (Śī °ता, D₂ °तो [both sic]) न भाषय^c (Śī °र), Ñ
V B D₁ 2 10 11 13 M₄ समा (Ñ V₂ D₁₁ संम) दि (Ñ₂ °दि) द्य
दुरामना —After 22, Śī D₁-3 5 7 9 12 ins

767* शसध्व किमिदं पुत्र्य कुञ्जलं कथमागतम् ।

[D₂ 7 om the prior half (cf v l. 22) D₂ कुञ्जलं
D₂ केन चागत]

while T₂ G₂ 3 M₁ ins

768* श्रोतुमिच्छाम्यहं पुत्रो यस्वदे कर्म गहितम् ।

[T₂ त पुत्रो (sic) G₃ तत्^c (for [अ] इ पुत्रो) T₃ कर्मण
फत् (for कर्म गहितम्)]

—D₂ T₂ G₂ 3 M₁ cont while Dt D₄ 6 8 14 T₁ 3 G₁ 4
M₂ 3 all C₅ ins after 22

769* एव राजा विनिश्चय समाधिं संदधे तत ।

[D₄ विनिश्चय T₃ सदधे G₃ M₂ विदधे (for सदधे) G₁
damaged (for तत)]

Colophon Śī Ñ V B D₂ 10-13 om (continue the
Sarga) —*Kaṇḍa name* D₂ 3 अयोध्या^c —*Sarga name*
Dt D₄ 6 8 14 S om D₁-3 7 9 कन्याशुभ्रजकरणो (D₂
°ज्जास्यान्) —*Sarga no* (figures words or both)
D₂ om both Dt D₄ 6 8 14 S 32 D₁ 7 25 D₂ 26, D₂
35 —After colophon T₃ concludes with श्रीरामचन्द्राय
नम, G₁ 2 4 M₂ श्रीरामाय नम, G₃ श्रीमते रामानुजाय नम

32

Śī Ñ V B D₂ 10-13 cont the previous sarga.

1 ^b) T₃ कुशनामश्च Śī D₂ 13 ता सुता (for धीमत)
D₇ om (hapl) from 1^c up to 1 x of 770* —^d)
D₂ शरण, T₂ चरण, Cm g t as in text (for चरणौ) Ñ V
B D₁-3 10 13 गत्वा, D₁₁ नवा (for स्पृष्ट्वा) Ñ₁ द्वयम् (for
-दावम्) G₁ M₄ अथापवीर्य Śī D₂ 13 अभियाय पितु पादौ
सर्वा वचनममुवत् (Śī D₁₂ °पवीर्य)

पितृमन्यः स्म भद्रं ते स्वच्छन्दे न वयं स्थिताः ।
पितरं नो वृणीष्व त्वं यदि नो दास्यते तव ॥ ३
तेन पापालुब्धन्धेन वचनं न प्रतीच्छता ।
एवं श्रुन्त्यः सर्वाः स्म वायुना निहता भृशम् ॥ ४

2 ^a) Śī D₂ 12 सर्वत्राग (D₁₂ °गत) मोस्मान् (for
सर्वात्मको राजन्) —^b) Ck प्रथर्षयितुम् (as in text) Cm
इच्छति (as in text) Śī D₂ 12 नैच्छद्वर्षयितु प्रभु (D₁₂
विभु), Cg t as in text (for ^b) —^c) Śī °वैक्षत, D₂ 13
पर्ववेक्षत (D₂ °द्वय ता) (both sic), T₂ °वेद्यते, Cm as
in text (for प्रत्यवेक्षते) Ck Ct अशुभ अवेषते स्म Ck
—For 2 Ñ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ subst

770* वायुरस्मात्पागम्य बलमान्माममोहित ।

उत्क्रम्य धर्ममवादा प्रथर्षयितुमुद्यत ।

सोस्मामिरुक् सर्वभिवायु कामवश गत ।

[D₇ om 1 x (cf v l 1) —(1 x) D₁ °गल (for
उपागम्य) V₂ बलवत् (for बलवान्) —(1 2) V₃ चके दि,
D₂ 3 7 व्युत्क्रम्य (for उत्क्रम्य) V₃ [अ]धर्म (for धर्म) —(1
3) B₃ reads from first वा up to 3 in marg V₃ -रत्
(for -वत्) D₁₁ om from गत up to भगवति in 1 x of
771*]

3 D₁₁ om 3 (cf v l 2 [770*]) D₂ om (hapl)
3^{ab} B₃ reads 3 in marg (cf v l 2) —^a) Śī D₂ 13
°वत्यो, D₁ °सुता, D₂ °मलो (sic) (for पितृमन्य) Śī
D₂ 9 12 वय सर्वा Ñ V B D₁ 3 7 10 13 स्म भगवत् (Ñ₁ °*) न्,
M₄ च भगवत् (for स्म भद्रं ते) —^b) Cg k t स्वच्छदे न
(as in text) Śī D₂ 12 न स्वातन्त्र्यमुप (Śī °पा) स्थिता,
Ñ V B D₁ 3 7 10 13 M₄ न स्वच्छदचरा वय, D₂ न स्वच्छद
मुपस्थिता —Śī D₂ 12 om (hapl) 3^c-4^b —^c) Ñ V B
D₁ 2 7 10 13 M₄ नोमियाचरत्, D₂ नो प्रयो^c [sic] Cg k t
as in text (for नो वृणीष्व त्वं) —D₂ om from 3^d up
to the prior half of 1 2 of 771* —^d) Cm k दास्यते
(as in text) Cg t दास्यति Ñ V B D₁ 2 7 10 13 M₄
न्यायतो यदि मन्वसे

4 Śī D₂ 13 om 4^{ab} (cf v l 3) —^a) D₂ पापालु
विद्धे न —^b) D₄ प्रतीक्षता, Cm g k t as in text (for
प्रतीच्छता) —^c) Dt D₁ 14 G₁ 4 M₂ 3 Ck मुवत्, Cg t as
in text (for मुवन्त्य) Śī D₂ 13 इति तेन मुवाणा स्म (D₂
स्मो) —^d) Śī D₂ 13 वायुनोपहता Dt D₂ 8 °निहता, T₁
°निमता, Cm g k t as in text (for वायुना निहता)
—For 4 Ñ V B D₁-2 7 10 11 13 M₄ subst

771* न वयं स्वैरचारिण्य प्रसीद भगवद्विनि ।

ह्युक् कुपितो वायु प्रविश्याद्गानि न प्रभो ।

यमज्ञ बलवोस्तेन सर्वा कुञ्जीश्रुता वषम् ।

तासां तद्वचनं श्रुत्वा राजा परमधार्मिकः ।
प्रत्युनाच महातेजाः कन्याशतमनुत्तमम् ॥ ५
क्षान्तं क्षमावतां पुत्र्यः कर्तव्यं सुमहत्कृतम् ।
ऐकमत्यमुपागम्य कुलं चापेक्षितं मम ॥ ६
अलंकारो हि नारीणां क्षमा तु पुरुषस्य वा ।
दुष्करं तच्च वः क्षान्तं त्रिदशेषु निशेषतः ॥ ७

यादृशी वः क्षमा पुत्र्यः सर्गासामविशेषतः ।
क्षमा दानं क्षमा यज्ञः क्षमा सत्यं च पुत्रिकाः ॥ ८
क्षमा यज्ञः क्षमा धर्मः क्षमायां विष्टितं जगत् ।
विमुज्य कन्याः काकुत्स्य राजा त्रिदशविक्रमः ॥ ९
मन्त्रज्ञो मन्त्रयामास प्रदानं सह मन्त्रिभिः ।
देशे काले प्रदानस्य सदृशे प्रतिपादनम् ॥ १०

[Ds om up to the prior half of l 2 (cf v l 3)
D11 om l 1 except लि (cf v l 2 [770*]) —(1 2)
D10 reads from the post half up to 5^b in marg Ds
व, D12 [अ]स्मास्तन (for [अ]ज्ञानि न) V1 प्रयु, D7 प्रमे
(for प्रमे) —(L 3) V1 बलात्तन (submetric) Ds ३ ७
बवान्वायु, D11 बलयातात (for बलयातेव) B4 दुष्करं (sic),
M4 दुष्का^a (for दुष्कीकृता) D11 बलुतेपस्ता वच (for the
post half)]

5 D10 reads 5^{ab} in marg (cf v l 4) —^a Śi Dt
D6-6 9 12 T3 G3 M3 तु (for तद्) N̄ V B D1-3 7 10 11 13
M4 इति तासा वच श्रुत्वा —^b N̄ V B1-3 D1-3 7 10 11 13
M4 कु(N̄ 2) क्षानामो नराधिप, B4 *नामो जनाधिप
—^c V2 इत्युवाच N̄ V B1-3 D10 11 13 M4 ततो राम, B4
स ततो राम (hypermetric) D1-3 7 तदा राम(D7 *म)
(for महातेजा) —^d Śi N̄ V B D1-3 5 7 10-13 इद् वच,
Cg as in text (for अनुत्तमम्)

6 —^a Śi Ds 12 भद्रं कृतमिदं, Dt D9 T2 3 M2 3
क्षमवता, M1 वता, all Cs as in text (for क्षान्त क्षमावता)
—^b Ds om 6^b-7^a —^c Śi Ds 12 च, Dt सुयमाहित,
Cg k t as in text (for सुमहत्कृतम्) —^d Ds एकमत्यम्,
G2 ऐकमत्यम् (for ऐकमत्यम्) Śi उपागत्य —^e Śi Da 12
वै रक्षित, G4 चापेक्षित, Cg t as in text (for चापेक्षित)
—For 6, N̄ V B D1-3 7 10 11 13 M4 subst

772* बलक्षान्तोऽतिप्रभो यापो कृत तन्मे महत्प्रियम् ।
पुत्र्यो मे यच्च युष्मानि हृत्कर्याभिरक्षिता ।

[(1 1) V2 स क्षीने, D2 क्क्षयो (sic), M4 यक्षायो (for
यक्षान्तो) N̄ 2 कने, V1 कन, D2 विक्रतो (sic) D7 विक्रतो
(for अक्रतो) D2 बालु (for वानो) D2 7 7 हु (for मे)
V2 महाभिष, D10 महत्प्रिय, M4 मवप्रिय (for महत्प्रियम्)
—(1 2) D1 वा च मे D2 यव मे, D7 युष्मानिर्, M4 यक्षारि
(for पुत्र्यो मे) V2 यव, D1 पुत्रि, D7 पुत्र्य (for यव)
D2 7 मे पुत्र्य (for युष्मानि) N̄ 1 V 4 B 2 3 (marg as
above) D1-3 7 M4 बलक्षान्तो V3 बलक्षान्तो (for बलक्षयो)
D1 [अ]नि (for [अ]नि) D13 बुलक्षान्तिश्च रक्षित (for the
post half) D11 भद ह्य च युष्मानि कृत वै रक्षित मम]

7 Ds om 7^a (cf v l 6) —^a G2 अहंकारो (sic)
D11 om हि (submetric) Śi Ds 12 क्षमा पुत्र्य (D13
also क्षमायुच) (for हि नारीणां) —^b Śi Ds 1 12 विषयो वा.

T3 G1 *हि, M4 क्षम तु, M4 क्षान्तिता (for क्षमा तु) D9 G1
च, Ck t as in text (for वा) N̄ V B D1 3 7 10 11 13
क्षमा पुत्र्यो(D1 *नि, Ds 12 *त्रो [sic]) निशेषत —For
7^a-10^a, N̄ V B D1 3 7 10 11 13 M4 subst a passage
given at the end of 10^{ab} —^c Śi तद्वच, Dt D9 9 तच्च
व, D14 T1 2 G2 M4 तच्च यद्, G1 तच्च व, G4 तस्य यद्, Cv
as in text (for तच्च व) Ds प्यात (for क्षान्त) Cg Cm
क्षान्त तदुष्करम्, Cg व तक्षान्त क्षमा दुष्कर त्रिदशेषु
रूपैर्धर्मसंपन्नेषु विशेषतो दुष्करम्, Ct तत्तु दुष्कर यदिदं
विषये क्षान्त कामवेगतहनं कृत उद्विदुष्कर । Cg —After 7,
Śi Ds 12 ms, while D9 ms after 9^{ab}

773* प्राशोऽप्य देशकालश्च सुपात्रप्रतिपादने । (cf 10^d)
Then all the above MSS (var) cont 775*.

8 Cf v l 7 and 10 Śi Ds 12 om from 8^a-9^a (T3
om (hapl) 8^{ab} —^a) Ds सर्वां, G1 पुत्र (sic) (for
पुत्र्य) —^b Ds समता च (for सर्वासां) —^c Dt Da 6 9
T3 सत्य, G4 यज्ञ (for यज्ञ) —^d Dt Da 6 T3 यज्ञश्च
D8 यज्ञार् (for सत्यै) D9 G1 3 M2 3 तु, D14 T1 2 G2 4 M1
हि (for च) G4 पुत्रका

9 Cf v l 7 and 10 Śi Ds 12 om 9^{ab} (cf v l 8)
—^a D9 M1 Cg क्षमया (for क्षमाया) Ds नि, D9 M4
[अ]विष्टित, D14 T1 2 G2 4 हि स्थित, T3 विष्टिते, Cg as in
text (for विष्टित) —After 9^{ab}, D9 ms 773* —^c Ds
विस्तर्ज्य (for विमुज्य)

10 —^a T3 मंत्रज्ञाव (for मन्त्रज्ञो) —^b Śi प्रदाने,
Cm g t as in text (for प्रदान) —For 7^a-10^a, N̄ V B
D1-3 7 10 11 13 M4 subst

774* देवानां च विशेषेण क्षान्त्यमिति मे मति ।
दुष्कर च कृतं मन्ये यदापो क्षान्तमीदृशाम् ।
व्यभिचारकृतं सस्मात्प्रोतोऽहं तेन सुव्रता ।
प्रदानसमयं चैव मन्येऽहं योऽप्य सर्वस ।
गम्यतामिदं पुत्र्यश्चिन्तयिष्यामि वो हिनम् । [5]
विमुज्य चैव ता कन्यास्ततः स नृपयत्नम् ।
तायां प्रदानं धर्मज्ञो मन्त्रयामास मन्त्रिभिः ।

[(1 1) D1 3 7 देवेषु, D13 पुत्र्य चैव (for देवानां च) B2
(marg as above) विशेषेण (for विशेषेण) V1 सुव्रता (for
मे मति) —D1-3 7 om. l 2 —(1 2) V4 *तु, B1 D13

एतस्मिन्नेव काले तु चूली नाम महामुनिः ।

ऊर्ध्वरेताः शुभाचारो ब्राह्मं तप उयागमत् ॥ ११

तप्यन्तं तमृषिं तत्र गन्धर्वीं पर्युपासते ।

सोमदा नाम भद्रं ते ऊर्मिलातनया तदा ॥ १२

दृष्टत्, B₃ D₁₀ सुहृत्, B₄ सुदृक् (for दृक् च) D₁₁ तदा
यदेतद् (for मये यदावो) V₃ कामम्, M₄ क्षातिम् (for क्षान्तम्).
—(1 3) V₁ कालि°, D₁ शान्पातिकारुण, D₂ श्यातिकचित, D₃ 7
शास्व्य(D₇ °स्य)तिचरित (all sic) (for व्यभिचारकृत) V₄
B₁ 2 D₁₃ यस्मात् (for तस्मात्) D₁ प्रीतोह मम, D₁₃ प्रातोय°
(for प्रीतोऽह तेन) D₃ मुनुना (sic) (for सुत्रता) M₄
व्यभिचार कृत्येन वेन प्रीतोस्मि सुत्रता —(1 4) B₁ °सथ्य
D₁₀ प्रदान° (for प्रदानस्मय) M₄ [अ]पि (for [ए]व) D₃
प्रदान सर्वपचेव (sic) (for the prior half) B₄ चाप D₁₁
वाच (for बोऽथ) M₄ सुत्रता —(1 5) V₁ 2 इच्छत् (for
इष्ट) Ñ₂ B₃ 4 D₁₀ गन्धियामि तत पुत्रश्च D₁₁ प्रगन्त्यामित
पुत्रश्च D₁₃ गन्त्यामिच्छया पुत्रश्च (for the prior half) V₂
व्यतिथ्यामि (for चिन्तयिथ्यामि) D₃ भोहिता —D₁-3 7 M₄ read
1 6 7 after 775* —(1 6) B₁ विवृष्य, D₂ विवृष्य (for
विस्तृष्य) V₂ वैव°, V₄ [ए]व हि ता (for वैव ता) D₁₁ एव
विस्तृष्य° (for the prior half) V₂ तत स च नृपोत्तम, D₂ 3 7
राजा निरक्षयिक्रम (= 9^d) (for the post half) —(1 7)
D₁₃ राजा (for तासा) V₁ प्रधान, B₄ D₁₃ प्रधान (for प्रधान)
M₄ मन्त्रज्ञो (for धर्मज्ञो) D₁₃ धितवामास (for मन्त्रवामास)
D₁-3 7 कथानं वर(D₁ मन्त्र)वामास प्रधान(D₃ °न) सह(D₁
गृह)भ्रमिभिः]

Ñ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ cont., Śi D₅ 9 12 ins after
773*

775* यद्वायुना च सा कन्यास्त्रप कुन्जीकृता पुरा ।
बन्धावुञ्जामिति ध्यात तव प्रभृति वपुरम् ।

[(1 1) D₂ तद् (for यद्) D₁-3 7 सर्वध् (for कन्यास्य)
Śi D₅ 9 12 कन्यास्ताम् (by transp) B₁ तत्, D₁₁ त च (for
तत्र) V₂ D₂ 12 कुन्जा (D₁₂ °न्जा)कृता Ñ₂ marg M₄ पुरे
(for पुरा) —(1 2) Ñ V B D₁-4 D₁₀ कान्य° B₁ D₇ 11 कन्य°
(for कन्यावुञ्जम्) D₁ तदा (for तत) B₃ (marg also)
राच B₄ °पर (for वपुरम्)]

—After 775*, D₁-3 7 M₄ ins 1 6 and 7 of 774*
—Śi Ñ V B D₁-3 5 7 10-13 M₄ om 10^d —° D₄
देशकाली, T₃ G₁ 4 Cm देशकाले, Cg k as in text (for
देशे काले) Dt D₄ 8 च कर्तव्य, Cr mg as in text (for
प्रदानस्य) Cg Ct उचिते देशे काले सदेहो स्वपुरादिसदोपात्रे
प्रदानं वर्तव्यमिति सप्रणयम् । Cg

11 °) V₁ तस्मिन् (submetric) (for एतस्मिन्) Ñ₂
ए- (for एव) B₁ after एव, तु wrongly written —°
Śi D₅ 13 च्चिद्, V₁ 2 D₁₁ च्चूरी, V₂ 2 सुली, B₁ च्चूरी, B₂
(marg also) च्चूरी B₃ हली D₁-3 7 च्चिद्, D₃ सुली,

सा च तं प्रणता भूता शुश्रूषणपरायणा ।

उवास काले धर्मिष्ठा तस्यास्तुष्टोऽभनद्गुरुः ॥ १३

स च तां कालयोगेन प्रोवाच रघुनन्दन ।

परितुष्टोऽस्मि भद्रं ते किं करोमि तत्र प्रियम् ॥ १४

D₁₂ च्चिद्, T₂ 3 G₂ 4 M च्चूरी (M₄ °चिद्), G₂ च्चूर्णी (for
चूरी) Śi Ñ V B D₁-3 5 7 10-12 °नृपि, Dt D₃ 8 °सुति,
T₃ °यसा (for महामुनि) —° Ñ V B D₁-3 7 10 11 13
ब्रह्मचर्ये (for शुभाचारो) —° D₂ T₃ ब्राह्म्य (for ब्राह्म)
Śi D₅ 12 ब्रह्मतेजा ह्य(Śi °जोभ्य)लकृत, Ñ V₁ B D₁-3 7 10
चचार(D₃ °ळ) क्लि दुक्ष(B₁ °ष्क)र, V₂-4 D₁₁ 13 चकार
क्लि दुष्क(V₂ D₁₁ °श्च)र

12 °) Śi D₅ 12 तप्यमान, D₄ 6 8 T₃ तपस्यतम्, Cg as
in text (for तप्यन्त तम्) D₅ 12 तु तमृषिं (for त्रपि तत्र)
—° Śi D₅ 12 तमुवाच ह, Ck t as in text (for पर्यु
पासते) —For 12^{ab}, Ñ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ subst

776* त ब्रह्मचारिण राम तप्यमान महचप ।

[D₁-3 7 महापि परमद्युति, M₄ ब्रह्मपिमनितपति (for the post
half)]

—° Śi D₅ 5 7 11 13 सोमदा, D₂ सोमदा, D₆ सोमदा, T₃
सौमदा, M₄ सोमगा, Ck t as in text (for सोमदा) Ñ
V₁ 2 4 B D₁-3 7 10 M₄ गधर्वा, V₃ गधर्वा, D₈ भदे ते, D₁₀
गधर्वे, Ck as in text (for भद्र ते) Cg पर्युपासते
अशुश्रूषत् । मध्ये मध्ये भद्रमस्तिविति प्रयोग शुभोत्तरत्वाय । Cg
—° S (except M₄ 4) ऊर्मिला Śi Ñ V B D₁ 3 5 7 9-13
M₄ ऊ(D-व, D₁₀-द्)गायु(V₂ °व, D₁ °य, D₅ 12 °युर,
D₉ 11 °योर)दुदित्वा (B₄ °तनया as in text) Ck t as in
text (for ऊर्मिलातनया) D₄-6 12 तथा, D₁₃ पुरा, Cg t as
in text (for तदा) —After 12 Ñ V B D₁₀ 11 13 ins
D₁-3 7 subst for 13^{ab}

777* नियम परमास्थाय सम्यक्परिचचार ह ।

पुरार्थिनी ततो राम महर्षेर्भाजिताखन ।

[(1 1) V₃ नियम वरम्, D₂ निय *** , D₁₃ पर नियमम् (by
transp) D₇ आदान (for आस्थाय) D₁ 3 7 ते (for ह)]

13 °) Śi V₁ B₁ D₉ तदा, Ñ V₂ 4 B₂-4 D₁₀ 11 13
[अ]भवत्, V₃ [अ]वसत्, D₅ 12 तथा, G₂ तु त (for च
त) Cg Ct तमिति प्रतियोगे द्वितीया । Cg Śi Ñ V B
D₁-10 13 प्रणता (for प्रणता) —For 13^{ab}, D₁-3 7 subst
777* —Ñ V B D₁-3 7 10 11 13 om 13^{cd} —° Śi
D₅ 12 M₄ कार्द, Cm g k as in text (for काले) Śi
D₅ 13 धर्मज्ञश्च, D₄ T₁ 2 धर्मिष्ठश्च, D₉ 13 धर्मिष्ठात् (sic)
M₄ धर्मज्ञश्च (sic) (for धर्मिष्ठा) —° T₃ G₁ M₄ मुनि,
Cg k as in text (for गुर)

14 °) Śi D₅ 12 तथा (for च ता) Cm g k t कालयोगेन
(as in text) Ñ V B D₁₀ 11 M₄ स तां कालस्य महतः

परितुष्टं मुनिं ज्ञात्वा गन्धर्वा मधुरस्वरम् ।
 उवाच परमप्रीता वाक्यज्ञा वाक्यकोविदम् ॥ १५
 लक्ष्म्या समुदितो ब्राह्मया ब्रह्मभूतो महातपाः ।
 ब्राह्मेण तपसा युक्तं पुत्रमिच्छामि धार्मिकम् ॥ १६
 अपतिश्चास्मि भद्रं ते भार्या चास्मि न कस्यचित् ।

D1-3 7 स ता (D3 तो) हर्षेण महता, D11 तत कालेन महता
 —^a) S1 D3 12 प्रायवीद् (for प्रोवाच) N V B D1-3 7 10
 11 13 M4 परितोषित (for रघुनन्दन —^a) T3 [अ]स्ति
 (for ऽस्ति) N V-4 B D10 13 [अ]ह भद्रे, V1 [अ]ह
 भद्र ते (hypermetric), D1 ते भद्रे (for भद्र ते) —^d)
 Cm g करोमि (as in text) N V B D1 10 13 M4 वृद्दि
 किं कस्याणि ते (B1 'महे, D10 'मि ते [sic])

15 D3 om (hapl) 15^{ab} —^a) B4 परितुष्टं N
 V1 2 4 B2-4 D1 10 13 M1 दृष्ट्वा (for ज्ञात्वा) —^b) V1 3 D3
 गधर्वा (for गन्धर्वा) S1 D2 3 5 7 12 'स्वरा, N V B D1 10 11
 M4 'राक्षर, Dt D6 'र स्वर, D13 'राक्षरा T2 'स्वव (for
 मधुरस्वरम्) —^c) S1 D3 12 परमोदारं, N V B D1-3 7 10 11 13
 M4 प्राजडित्पूर्वा (D1 M4 'वांस्यम्), T3 मधुरं (for मन
 प्रीता) —^d) D2 13 T1 [mf / fm] as in text) 'कोविदा
 (D3 'दा), D11 तदृषिं तदा, Cg as in text (for वाक्य
 कोविदम्) N V B D1 10 13 M4 वाक्य (D1 M4 इद)मात्म
 हित (B3 'तस्)तदा

16 *) T2 समुदितो, M3 समुदित D1 sup lin T2
 रोक, T3 ब्राह्म, all Cs as in text (for ब्राह्मया) —^b)
 M3 भूतमकस्मय, all Cs as in text (for भूतो महातपा)
 —For 16 S1 D3 9 (1 x only for 16^{ab}) 12 subst

778* ब्राह्मया लक्ष्म्यानया ब्रह्मन्दीप्यसे ब्रह्मचित्तम् ।
 त्वत्तो लक्ष्म्यानया ब्रह्मन्पुत्रमिच्छामि धार्मिकम् ।

[(1 x) D3 दीप्यसे (for दीप्यसे) Dr om (hapl)
 from दीप्यसे up to the prior half of l 2 —(l 2)
 S1 तथा (for [अ]नया) The post half = 16^a)
 On the other hand N V B D1 3 7 10 11 13 M4 subst

779* दीप्यसे परया लक्ष्म्या ब्राह्मया त्वमनया यथा ।
 तयाह पुत्रमिच्छामि त्वत्तो ब्राह्मया शिष्यान्वितम् ।

[(1 x) N1 दीप्यसे B1 M4 अप्य, D3 ब्रह्मया, D10 ब्राह्म (sic)
 (for ब्राह्मया) D3 *या (for यथा) V2 चद्रथामनया यथा, D1
 ब्राह्मचर्यानया यथा, D11 यथाह ब्रह्मचित्तम् (for the post half)
 —(l 2) V4 om, B1 त्, D3 illeg D7 हि (for [अ]त्))
 D3 वृत्ता, D3 ततो (for त्वत्तो) V3 ब्रह्मणे (sic) D11 13 ब्रह्म
 (for ब्राह्मया) V3 शिष्या, V4 B1 D1-3 7 'त्ता, B3 (marg
 as in V3 also) * (for [for शिष्यान्वितम्])
 D1-3 7 cont

780* स्वयं प्रमादं नुर मे त्वा (D1 त्वा) श्रिताह सपोषणम् ।

17 *) All Cs अपतिदम् (as in text) T3 [अ]स्म

ब्राह्मेणोपगतायाश्च दातुमर्हसि मे सुतम् ॥ १७
 तस्याः प्रसन्नो ब्रह्मर्षिर्ददौ पुत्रमनुत्तमम् ।
 ब्रह्मदत्त इति ख्यातं मानसं चूलिनः सुतम् ॥ १८
 स राजा ब्रह्मदत्तस्तु पुरीमध्यवसत्तदा ।
 काम्पिल्यां परया लक्ष्म्या देवराजो यथा दिवम् ॥ १९

(sic) (for [अ]स्मि) S1 D1-3 5 7 9 12 न पतिश्चास्ति मे
 ब्रह्मन् —^a) S1 D1-3 5 7 G1 न भार्या चास्मि (by transp)
 D12 न भार्या चास्मि (for भार्या चास्मि न) —^b) All Cs
 उपगतायाश्च (as in text) S1 D1 2 5 7 12 ब्रा (D2 ब्र)ह्मण्येव
 तु (D1 च) सयुक्त, Dt D6 ब्राह्मणेणो, D3 ब्राह्मेण तु सयुक्त,
 D4 T3 G2 M3 ब्राह्मेणो, D5 ब्राह्मेण तपसा युक्त —^c) D2
 सुता (for सुतम्) D3 पुत्रमिच्छामि धार्मिक (= 16^a)
 Cm t as in text (for ^d) —For 17, N V B D10 11 13
 M4 subst, while S1 D1-3 5 7 12 ins after 17^{ab}

781* स्वयं च वरये त्वाह भर्तारमपरिग्रहम् ।
 अनन्यपूर्वो भज मा याचमाना यत्प्रवृत्ताम् ।

[(1 x) S1 D2 5 7 12 M4 [अ]ह त्वा, D1 हि त्वा, D3 M4
 [अ]ह त्वा (by transp) (for त्वाह) B2 4 वरयिष्याह S1 N1
 V2 3 B1 2 4 D2 12 13 'वदा, V1 'वदा, B3 तपरिग्रह, D1 3 7
 'प्रदाह, M4 'ग्रह (sic) (for अपरिग्रहम्) —(l 2) D11
 अनन्य (for अनन्य) D2 10-12 पूर्व (for पूर्वा) S1 D3
 भजमान (D3 'ना) V2 राज, D1 2 5 7 12 M4 मन (for
 याचमाना) S1 V1 3 'भज (V3 'त), N1 V2 4 श्रु, B1 वृत्,)
 D1 'वित, D3 'वृत्ता, D10 परि, D13 वृत् (for यत्प्रवृत्ताम्)]

18 *) N V B D10 11 13 M4 त्वसे, D1 तत्, Cg k t
 as in text (for तस्या) N V B1-3 D3 7 10 13 वित्, Ct
 as in text (for ब्रह्मण्येत्) —^b) Dt D6 8 G1 Ct ब्राह्म,
 M2 सुतम् (for पुत्रम्) B4 repeats ददौ पुत्र S1 D3 12 13
 T1 2 G2 4 M1 तयाविध, N V B D1-3 7 10 11 13 M4 य
 (D10 *वेष्टित (for अनुत्तमम्) —^c) T3 G1 2 M1
 महादत्तम् S1 N V B D1-3 5 7 10 13 M4 ख्यान (for
 ख्यात) —^d) N V B D1-3 7 10 11 13 M4 सोमवच (B1 4
 D2 'त्) (for मानम्) V1 B2 (marg also) वृत्तिन, V2
 D11 वृत्तिन, B1 वृत्तिन, B3 (marg also) वृत्तिन, B4 वृत्तिन,
 D2 कलिन, D4 वृत्तिन, D5 वृत्तिन, D14 वृत्तिन, T G-4
 M G4 वृत्तिन, G1 Chp वृत्तिन, Cv वृत्तिन, Cg t as in
 text (for वृत्तिन) N V B D1-3 7 10 11 13 M4 सुत (D3
 'त) Cg k t सुत (as in text) S1 D3 1* सोमवृत्तिमुतो
 नृप

19 S1 D2 12 om (D3 12 hapl) 19 D* 3 7 transp
 19 and 20 (D3 3 om 20^a) —^a) G3 राज (for
 राजा) D1 16 T G* 4 M G Cg सोमदेवत्त, G3 सोमदेवत्त
 (for ब्रह्मदत्तम्) N V B D1-3 7 10 11 13 ब्रह्मदत्त ग (D3
 'त्ताय, D2 'कोप्य, D7 'लोप) राज (D11 *) वि —^b) N

स बुद्धिं कृतवात्राजा कुशनाभः सुधार्मिकः ।
 ब्रह्मदत्ताय काकुत्स्थ दातुं कन्याशतं तदा ॥ २० ॥
 तमाहूय महातेजा ब्रह्मदत्तं महीपतिः ।
 ददौ कन्याशतं राजा सुप्रीतेनान्तरात्मना ॥ २१ ॥
 यथाक्रमं ततः पाणिं जग्राह रघुनन्दन ।
 ब्रह्मदत्तो महीपालस्तासां देवपतिर्यथा ॥ २२ ॥

V B D₂ 3 7 10 11 13 M₄ पुरमध्या (V₃ ष्ये, D₁₃ ष्य) वसत्तदा (D₇ त), D₁ पुत्र (र) मध्यावसेल्लदा, D₉ G₁ M₁ Cg पुरिमध्या —^c) N₂ D₁₁ कापिल, V₁₋₃ B₁ 2 D₁ 7 13 कापिल्य, V₄ B₃ D₁₀ कापिल, B₄ कापिल; D₂ कापिल्य, D₃ कपिल, D₉ क (D₉ क) किरिं, D₁₄ कापील्या, G₁₋₃ M Ck कापिल्या (G₁ ल्या, M₃ लीं, M₄ ल्य), Cm t as in text (for कापिल्यत्) Ñ V B D₁₋₃ 7 10 11 13 नाम (B₄ भूमौ) काकुत्स्थ (D₂ 7 नगर), M₂ भक्त्या (for परया लक्ष्या) —^d) Dt G₁ द्विनि (for दिवम्) Ñ V₁ 2 4 B D₁₋₃ 7 10 11 13 देव (D₁₃ वेद metathesis) राजसमस्तुति, V₃ देवराजसम क्षितौ — After 19 D₂ 3 7 ins 782*

20 D₂ 3 (both om 20^d) 7 transp 20 and 19 —^a) Śi Dt D₂ 8 T₃ 20, D₄ स्त, Cm g k as in text (for स) Śi D₁₋₃ 5 7 12 M₄ अक्रोद्, Cm as in text (for कृतवान्) Śi राजन् (for राज) —^b) D₃ कुशनाभ D₂ स, G₃ तु (for सु) —For 20^{ab} Ñ V B D₁ 10 11 13 subst while D₂ 3 7 ins after 19 (transp)

782* त श्रुत्वा परया लक्ष्या कुशनाभोऽन्वित वृषम् ।

[D₂ repeats 782* after 1 x of 784* D₁ त्च (for त) B₄ [5] वित (for वित) B₄ वृष D₁₋₃ 7 11 गुणै (for वृषम्)]

—D₂ 3 om 20^d —^c) Ñ V B D₁ 10 11 13 ता कन्या (for काकुत्स्थ) —^d) D₅ 12 दत्त, Cm as in text (for दातुं) D₁₂ om तदा Ñ V B D₁₀ 11 13 प्रदातुं (V₂ दत्ता) सुपचक्रमे, D₁ दातुकाम स भूपति —After 20 D₁ ins

783* पूत्रयामास धर्मज्ञो धर्मदत्तं महाव्रतम् ।

21 Śi om (hapl) 21-23 D₂ repeats 21 after 782*(r) —^a) T₃ त्, M₄ समा (for तमाहूय) Ñ V B₁ 3 D₁₀ 11 13 स तमाहूय धर्मज्ञो (V₄ ज्ञ), B₄ स त वाहूय धर्मज्ञो —^b) V₂ धर्मदत्त Ñ V B₁ 3 D₄ 10 13 T₃ G₁ M₁ 4 पतिं, D₁ नराधिप, D₁₃ षते (for महीपति) —^c) Ñ V₂ 4 B D₁ 10 11 13 M₄ तस्मै, D₃ त्, Cg as in text (for तान्) V₁ ददौ तस्मै कन्यादत्त

22 Śi om 22 (cf v 1 21) —^a) Dt D₂ 8 G₁ तदा, D₃ तथा, D₁₂ यथा, Cg as in text (for तत्) K(ed) Cg पाणिम् —^d) D₁₂ तथा (for यथा) —For 22 Ñ V B D₁₋₃ 7 10 11 13 M₄ subst

सृष्टमात्रे ततः पाणौ निक्कुञ्जा निगतज्वराः ।
 युक्ताः परमया लक्ष्म्या बभुः कन्या शतं तदा ॥ २३ ॥
 स दृष्ट्वा वायुना युक्ताः कुशनाभो महीपतिः ।
 बभूव परमप्रीतो हर्षं लेभे पुनः पुनः ॥ २४ ॥
 कृतोद्वाहं तु राजानं ब्रह्मदत्तं महीपतिः ।
 सदारं प्रेषयामास सोपाध्यायगणं तदा ॥ २५ ॥

784* यथाक्रमं स सर्वोत्ता तासामनुपमस्तुति ।
 जग्राह विधिव पाणीन्ब्रह्मदत्तो नराधिप ।

[(1 x) Ñs तु, B₄ हि, D₁₁ 13 च (for म) —After 1 x, D₂ repeats 782*, 2x 1 x (784*) —(1 2) D₁₁ विधिश्च V₄ D₁₂ M₄ पाणि, D₁ 2 11 पाणी (for पाणीन्)]

23 Śi om 23 (cf v 1 21) —^a) Dt D₂ 8 M₂ Ct तदा, Cg k as in text (for तत्) —^b) D₉ विस्वज्जा (corrupt) (for त्रिङ्ज्जा) D₉ ज्वर, T₂ स्वरा (for ज्वरा) D₂ 3 5 7 12 त्रिज्वर निमले (D₂ *) शुचि (D₂ * ष्चि) —D₃ 7 transp 23^{ad} and 24^{ab} —^c) Dt D₂ 3 5-9 12 14 युक्त (for युक्ता) —^d) Dt D₄ 6 9 T₃ G₁ 3 4 M₂ 3 Ct बभौ, Cg k as in text (for बभु) Ct शत T₃ तथा (for तदा) G₃ damaged for शत तदा D₂ 3 5 7 12 कन्याशत (D₁₂ *) प्रभूत्तदा Cg शतं कन्या बभु । विसर्गलोप आर्ष । बभौ कन्याशतमिति पाठ 1, Ck कन्याशतमिति शकार लोप आर्ष । Cg —For 23 Ñ V B D₁ 10 11 13 M₄ subst while D₂ 3 7 ins after 23 (D₃ 7 after 24^{ab} transp)

785* तेन च सृष्टमात्रेण वा पाणिषु गतव्यथा ।
 बभूवु सर्वश कन्या रूपोदायगुणान्विता ।

[D₂ 3 7 om 1 x] —(1 x) V₄ तेनाशु (for तेन च) M₄ तत् (for ता) V₃ गताव्य D₁ ज्वरा (for गतव्या) D₁₁ तेन ससृष्टयामानस्ता सर्वा पाणा गतव्या —(1 2) D₁₋₃ 7 सर्वत (for सर्वा)]

24 D₂ 7 transp 24^{ab} and 23^{cd} —^a) Ñ V₁ 3 B D₁ 3 7 10 13 ता, V₂ ता, V₄ D₁₁ M₄ ता, Cg k t as in text (for स) D₂ दृष्ट्वा, D₃ शृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) D₉ T₁ 3 G₃ 4 M₂ Cm tp भग्ना, Cg k t as in text (for युक्ता) —^b) Śi D₁₋₃ 5 7 12 कुशनाभ (Śi D₁ 7 भ) सुवास्तदा —After 24^{ab} D₃ 7 ins (om 1 x) 785* —^c) Cg हर्ष (as in text) Śi D₁₋₃ 5 7 12 हर्ष (D₁ पाद्) वाण्या (D₂ दारव्या [sic] D₁₂ वाक्या) कुलेक्षण —For 24^{cd} Ñ V B D₁₀ 11 13 M₄ subst

786* विस्वय परत चक्रे मुमुदेऽभिनन्द च ।

[V₁ D₁₀ [5] जितं, V₃ च, V₃ चाभिनन्द (hypermetric) (for अभिनन्द) D₁₁ मुमुदेव शेषर (for the post half)]

25 V₃ om 25 and 26 —^a) B₄ कृतोद्वाहं V₁ 2 4 D₁ M₄ च (for तु) Śi D₁ 11 12 ताना (D₁₂ ज्ञा) वै (for

सोमदापि सुसंहृष्टा पुत्रस्य सदृशीं क्रियाम् ।

यथान्यायं च गन्धर्वीं क्षुपास्ताः प्रत्यनन्दत ॥ २६]

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥

राजान) —^६) G₃ ब्रह्मदत्तो ऽऽऽ D₃ 13 महासुनि, N₁ V₃ 4 B₁ 2 4 D₁ 3 7 M₆ रघुत्तम, N₂ B₃ (m also as in B₁) V₁ D₃ 10 11 रघुदह, D⁺ D₃ 8 9 महीपति, D₁₁ रघुदहरे (for महीपति) —^७) V₃ प्रिययामास स तदा —^८) G₃ damaged from ण up to सु in 26° N₁ V₃ 2 4 B D₃ 3 10 11 12 M₆ स्व(D₃ स)पुर परमाचिव (V₃ "माचित, D₂ 3 "मडिमत्), D₇ पुरे परमथमेविव

26 V₃ om 26 G₃ missing up to सु (cf v l 25) —⁹) ऽऽऽ D₃ सोमपाणि, D₃ सोमदाया, D₁₁ सोमपायी, G₄ "तु (for सोमदापि) ऽऽऽ D₃ 13 तु (ऽऽऽ सु)ता प्राप्य, Dt D₄ 6 9 T₃ मुत्तं दृष्ट्वा (for सुसंहृष्टा) —¹⁰) ऽऽऽ D₃ सरणी, Dt M₃ "द्री, D₄ 9 14 T G₃ M₃ Cv r m सरदा, D₁₁ "ता, Ck t as in text (for सरणी) ऽऽऽ D₃ 12 M₃ दिया, D₃ क्रिः, Cr द्विया, Cm k t as in text (for त्रियाम्) G₃ पुत्रस्या¹¹ ॥ C₆ पुत्रसरणीं क्रियाम् ॥ —¹²) G₃ तु (for च) M₃ मथर्वा —¹³) D₃ क्षुपाः, D₃ क्षुपाणा (for क्षुपाला) —For 26° ऽऽऽ S₁ D₃ 12 subst

787° कन्या गृहीत्या संपूज्य बुधनाम तदा धर्मो ।
—For 26, N₁ V₃ 2 4 B D₁ 3 7 10 11 12 M₆ subst
788° तं तदा सत् रुरैरन्वित पुत्रमागाम् ।
मुमुदे सोमदा प्रीया दृष्ट्वा सान्निवन्द च ।

[(1 1) B₁ त दृष्ट्वा, D₁ 2 13 त तथा D₃ 7 ततश्च (for त तदा) D₁₁ त तदशे तदा दारैर् (for the prior half). B₁ भविन (for भविन) —(1 2) D₁ 3 7 [5]सी तदा, D₁₁ 13 सोमदा M₆ सोमदा (for सोमदा) V₁ प्रीत्या, D₁ 3 7 M₆ दृ(D₃ *)दृ D₂ तन (for श्रीता) V₃ दृष्ट्वा तामिर् D₁ 3 7 M₆ मुनी(D₃ *)"तो" (M₆ ता) D₁₀ दृष्ट्वा सामिभनदि च, D₁₁ दृष्ट्वा तेपि, D₁₁ दृष्ट्वा चामि" (for the post half)]

—After 26 Dt D₄ 6 9 14 S (except M₆) Ck t ins
789° दृष्ट्वा दृष्ट्वा च ता कन्या बुधनाम प्रदास्य च ।
[D₁ T₃ G₃ M₃ 2 दृष्ट्वा (for first M₃ for second दृष्ट्वा) D₃ तदा धर्मो (for प्रदास्य च)]

Colophon —*Kanda name* ऽऽऽ N₂ V₄ D₁ 4 10 12 om V₁ 3 B D₁₁ शार्दू, D₃ शपोष्या —Before Sarga name D₁ 3 125 बालचरिते —*Sarga name* ऽऽऽ D₁ 3 5 7 12 पैरादिको नाम, N₁ V B D₃ 11 ब्रह्मदत्तत्रिंशद्दो(D₃ "ह) —*Sarga no* (figures words or both) ऽऽऽ N₁ V₁ 4 B₁ 4 D₃ 5 11 12 om N₂ B₁ 3 D₁₀ 35 V₃ 37, V₃ 34 Dt D₄ 5 9 11 S 33 D₁ 7 26 D₂ 27 D₃ 36 D₁₁—*शार्दू*—दत्त—नाम—त्रिंदा —33 (dash indicates lacuna) —After colophon T₃ concludes with श्रीरामचन्द्राय नमः, G₁ 2 4 M₃ श्रीरामाय नमः, G₃ श्रीमते रामानुजाय नमः..

कृतोद्वाहे गते तस्मिन्ब्रह्मदत्ते च राघव ।
 अपुत्रः पुत्रलाभाय पौत्रीमिष्टिमकल्पयत् ॥ १
 इच्छ्यां तु वर्तमानायां कुशनाभं महीपतिम् ।
 उवाच परमप्रीतः कुशो ब्रह्मसुतस्तदा ॥ २
 पुत्रस्ते सदृशः पुत्र भविष्यति सुधार्मिकः ।
 गार्धिं प्राप्स्यसि तेन त्वं कीर्तिं लोके च शाश्वतीम् ॥ ३
 एवमुक्त्वा कुशो राम कुशनाभं महीपतिम् ।

33

1 ^a B₃ कृतोद्वाहो Śi D₅ 12 तदा, D₂ 3 7 तवस्, T₂ कृते (for गते) —^b D₁₂ ब्रह्मदत्ते Śi तदा नृप, Ñ V B (B₁ marg) D₁ 2 10 13 नराधिपे, D₃ 6 7 11 12 M₂ 4 नराधिप (D₃ 7 °प), M₃ तु° (for च राघव) —B₁ reads from 1° up to 3^b in marg —° Śi Ñ V B D₅ 10-13 कुशनाभोय, D₁-3 7 M₄ पुत्रकामीया, Ct as in text (for पुत्रलाभाय) —^d T₃ G₄ पौत्रम्, Cg पौत्रीम् (as in text) G₁ अकारयत् (for अकल्पयत्) Śi Ñ V B D₅ 10 13 पुत्रीयामिष्टिमारभत् (Ñ V₂ 4 B₂ 4 नयत्, B₁ 2 D₁₀ 13 हर्त्) D₁-3 7 M₄ राजा चेष्टिमकारयत्, D₉ पुत्रेष्टिं समकल्पयत्

2 B₁ reads 2 in marg (cf v 1 1) —^{a,b} Ñ V B D₁₀ 13 तस्या च, D₃ इद्वा तु, D₄ °च, D₉ °प्र (for इष्टया तु) Śi D₃ 5 7 12 13 तदा नृप, Ñ V B D₁₀ 11 उपागत (B₁ °मत्), M₄ महायशसा (for महीपतिम्) D₁ 2 तस्यामिष्टया तदा राम वर्तत्या सद्युपागत —G₃ damaged from परम up to पुत्रस् in 3^a —° Dt D₄ 6 8 9 14 T G₁ 2 4 M₁ 4 परमोदार (for परमप्रीत) —For 2^{a,d}, Ñ V B D₁ 2 10 11 subst

790* कुशो ब्रह्मसुत पुत्रमुवाच स तदा नृपम् ।

[D₁₁ तत्र (for पुत्रम्) D₁ 2 11 कुशनाभमुवाच त (D₁₁ ह) (for the post half)]

3 B₁ reads 3^{a,b} in marg (cf v 1 1) —^a D₃ 7 पुनत्, G₃ damaged (for पुनत्) D₉ शक्रसदृशो, D₁₁ भविता° (for सदृश पुत्र) —^b M₂ सुधार्मिक Ñ V B D₁ 2 10 11 भविता (D₁₁ सदृशो) नचिरादिव (V₄ °ह, D₁₁ °ति) —T₃ om (hapl) 3^a-6^b —° D₁₂ गार्धि, M₃ (before corr sec m as in text) गार्धि (here and below) (for गार्धि) D₃ 7 लोकेस्मिन्, G₃ M₃ येन°, Cg k t as in text (for तेन त्वं) —^d V₄ B₄ D₃ लोकेषु —For 3^{a,d}, Ñ V₁ 3 B₁ 3 D₁ 2 10 11 M₄ subst while V₄ (reads in marg also) B₄ ins after 3

791* मम वंशे महातेजा कौशिकेऽनुपमसुति ।

जगामाकाशमाविश्य ब्रह्मलोकं सनातनम् ॥ ४
 कस्यचित्त्वथ कालस्य कुशनाभस्य धीमतः ।
 जज्ञे परमधर्मिष्ठो गाधिरित्येव नामतः ॥ ५
 स पिता मम काकुत्स्थ गाधिः परमधार्मिकः ।
 कुशवंशप्रसूतोऽस्मि कौशिको रघुनन्दन ॥ ६
 पूर्वजा भगिनी चापि मम राघव सुव्रता ।
 नाम्ना सत्यवती नाम ऋचीके प्रतिपादिता ॥ ७

[V₄ कुशिको D₂ तु महापति D₁₁ [°ऽनुपम सत्र]

4 T₃ om 4 (cf v 1 3) —^a Dt उक्ता (sic) M₃ मत्वा (for उक्त्वा) D₂ ततो, G₂ कुः* (for कुशो) B₁ D₅ 12 M₁ Ctp नाम (for राम) —^b D₂ 10 कुशनाभ, D₇ 9 °ति —G₃ damaged from माविश्य up to त्व in 5^a —° Śi D₅ 12 13 आस्थाय (for आविश्य) D₂ जगामोद्दिश्य चाकाश —^d Cg सनातन (as in text) Ñ V B D₁ 3 7 10 11 M₄ पुन (D₂ °त्र [sic]) रेव दयागत

5 T₃ om 5 (cf v 1 3) G₃ damaged up to स्व (cf v 1 4) —^a D₁₀ T₂ °व्य, D₁₁ कस्य किञ्चन्य (sic) D₁₂ °व्य* (for कस्यचित्त्वथ) —° Śi सतुष्टो, G₂ M₁ धर्मज्ञो (for धर्मिष्ठो) Ñ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ ज (D₁₃ प्र) जायत सु (V₃ त) तो राम —^d D₄ G₁ विशुत् (for नामत) Śi D₁ 2 12 गार्धिर्नाम सुतस्तत, Ñ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ गार्धिर्नाम महायशसा, Ck as in text (for ^d)

6 T₃ om 6^{a,b} (cf v 1 3) —^a Ñ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ धर्मा मा (for काकुत्स्थ) —^b M₄ गाधि (sometimes °धि also) (for गार्धि) Ñ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ सस्य (V₁ शक्र) पराक्रम —° G₁ प्रभूतो (for प्रसूतो) Śi D₁ 2 12 कुशादेव प्रसूता स्म, Ñ V B₁ 3 D₁-3 7 10 13 M₄ कुशवंशोऽभवद्वाजा (V₃ 4 °वाजा [sic]) B₂ 4 °वशोभव चाह (B₄ राम), D₁₁ °वशोऽभवद्वाह —^d Śi D₅ 13 कौशिका (sic) Ñ V B (B₂ m also) D₁₀ 11 13 गार्धिज्ञो, Cg k t as in text (for कौशिको) D₂ नाम नन्दन, D₁₃ हे रघूद्द

7 G₂ om (hapl) 7 10 G₃ damaged from रैज up to य in ° —^a Ñ V B D₅ (m also as in text) —11 13 M₄ अनुजा, Cmg k t as in text (for पूर्वजा) Śi D₅ 12 चैव, V₁ वशे, D₉ वापि (for चापि) —^b D₅ 6 13 T₁ 2 G₂ M₁ सुवत् Ñ V B D₁ 11 M₄ मम जज्ञे (V₁ चापि, V₂ युष्) शुभमत्वा (V₁ °त्), D₁₀ समजज्ञे शुभमत्वा —° B₄ D₁ 9 G₁ राम, T₃ नामा (sic) M₄ चापि, Ct as in text (for नाम) —B₄ reads 7^a in marg —^d V₃ मरीचीके (hypermetric) M₄ सार्चीके (for ऋचीके)

सशरीरा गता स्वर्गं भर्तारमनुवर्तिनी ।
 कौशिकी परमोदारा सा प्रवृत्ता महानदी ॥ ८
 दिव्या पुण्योदका रम्या हिमवन्तद्युपाश्रिता ।
 लोकस्य हितकामार्थं प्रवृत्ता भगिनी मम ॥ ९
 ततोऽहं हिमवत्पार्श्वे वसामि नियतः सुखम् ।
 भगिन्याः स्नेहसंयुक्तः कौशिक्या रघुनन्दन ॥ १०
 सा तु सत्यवती पुण्या सत्ये धर्मे प्रतिष्ठिता ।

पतिव्रता महाभागा कौशिकी सरितां वरा ॥ ११
 अहं हि नियमाद्राम हित्वा तां समुपागतः ।
 सिद्धाश्रममनुप्राप्य सिद्धोऽस्मि तत्र तेजसा ॥ १२
 एषा राम ममोत्पत्तिः स्वस्य वंशस्य कीर्तिता ।
 देशस्य च महाबाहो यन्मां त्वं परिपृच्छसि ॥ १३
 गतोऽर्धरात्रः काकुत्स्थ कथाः कथयतो मम ।
 निद्रामभ्येहि भद्रं ते मा भूद्विघ्नोऽप्यनीह नः ॥ १४

8 G2 om 8 (cf v1 7) —^b) Cg k t as in text (for ^b) —For 8^{ab}, Ś1 D1-3 5 7 11 subst

792* भवतारमनुरभ्यन्ती सशरीरा दिव गता ।
 [D2*शरारा D1 सा गता च सरत्य (for the post half)]
 while Ñ V B D10 11 13 M4 subst

793* भर्तुव्रतत्वाद्भर्त्रैव सह गत्वा सुरालयम् ।
 [Ñ V4 B2 3(m as above) D10 तौव (for भर्त्रैव)
 V2 भर्तुव्रतममालुता (for the prior half) V2 तत्र गत्वा, M4
 गता सह (for सह गत्वा)]

—^c) D1-3 7 M4 [हृ जति परिख्याता(D2 *) (for परमो-
 दारा)] In Ñ1 fol are missing for the portion
 from नदी in ^a up to I 52 20^b (up to स्थाना) —^d)
 Ś1 सात्र वृत्ता, B1 D1-3 7 M4 प्रवृत्तेय, Dt D4 6 9 9 T3 G1 3
 M1-3 Ct प्रवृत्ता च, D10 या प्रवृत्ता (for सा प्रवृत्ता)

9 G2 om 9 (cf v1 7) —^b) Ś1 स्वर्गं, Ñ2 V1 3 4
 B D10 13 स्वर्गा, V2 दुर्गं, D5 11 12 स्वर्गाव, T3 दिव्य, Cm g
 as in text (for दिव्या) D5 11 12 अपाश्रिता D1-3 7 M4
 भूदे पुण्यजला राम हिमवत्प्रभवा शुभा —B1 om (hapl)
 9^c-11^b G4 damaged from हित up to वत् in 10^a —^c)
 Dt D2 3 Ck t कार्यार्थं, Cm g tp as in text (for कामार्थं)
 Ñ2 V B2-4 D1-3 7 10 11 12 M4 ह्य (D1-3 M4 'मं) पाव
 (Ñ2 B3 पार, D11 तार) यितु लोकात् (D1 3 7 M4 'क) —^d)
 D2 प्रदत्ता —After 9 D2 3 7 10 5

794* लोकस्य हितकामार्थं (9^c) वित्याला भुवनत्रये ।

10 B1 G2 om 10 G4 damaged up to वत्
 (cf v1 9 and 7) —^a) Ñ2 V2-4 B2-4 D10 11 M4 Cm t
 जतोः V1 गुणतो, D13 अह, Cg k as in text (for ततो) Ś1
 D5 11 हिमवत्, D13 हि हिमवत् (for सः हिमवत्) Ś1 D2
 पा (D4-या) र्थं —^b) Ñ2 V B2-4 D3 4 7 9 10 12 T1 3 G1 3
 M1-3 नि (B4 D13 वि) रत (for निवत्) Ś1 D5 11 निवसासि
 वत् (Ś1 यथा) Ñ2 V 2-4 B2-4 D1-3 7 10 11 12 M4 सुखी, V1
 सदा (for सुखम्) Ck t as in text (for ^b) —^c) Ś1
 भगिन्य (sic) Dt D4 6 9 9 T1 G2 M1-3 Ck t भगिन्या
 Dt G1 4 M4 भगिन्या Ñ2 V B2-4 D1-3 7 10 11 12 M4
 येदतो राम —^d) Dt D4 6 9 9 T1 G1 3 4 V Ck t कौशिक्या
 (D1 4 'वरा) Ñ2 V B1 4 D1 3 7 10 11 12 M4 नियतवत्

(V4 *त) (for रघुनन्दन)

11 B1 om 11^{ab} (cf v1 9) Ś1 om (hapl ?)
 11-12^{ab} —^a) Ñ2 V B2-4 D5 10-13 सैपा, D1-3 7 M4 'हि
 (for सा तु) B2 पुण्य (for सत्य) B2 रम्या, D1 7 नाम,
 D2 3 राम, D12 पुण्यात् (for पुण्या) —^b) D4 6 सत्य (for
 सत्ये) D5 12 च सत्पिता (for प्रतिष्ठिता) Ñ2 V B2-4 (B2
 m also) D1-3 10 11 12 M4 सत्यधर्मे (Ñ2 V1 B3 D1-3 10
 'वत्) परायणा (B4 'कृता), D7 राम सत्यपरायणा, Cm t as
 in text (for ^b) —^c) D10 महाभाग —^d) T1 G4 च
 (for वरा)

12 Ś1 om 12^{ab} (cf v1 11) G3 damaged from
 m in ^a up to ^b —^a) Ñ2 V1 3 B D10 13 च, V2 4 D1-3 4
 7 11 12 तु (for हि) Cm g k t नियमाद् (as in text) Ñ2
 V B D1-3 7 10 11 नियम (B1 'कं) कं (V1 4 B1 D1 'कं)
 विद्, D5 11 12 नियमस्यास्य (for नियमाद्भाग) —^b) D9
 समुपस्थित (for 'पागत) Ñ2 V B D1-3 7 10 11 आस्थातुं
 (D1 3 7 'य) रघुनन्दन, D2 आस्थातुं नियम गत, D5 11 12
 सिद्ध्यर्थं रघुनन्दन —^c) G3 *** मम् (for सिद्धाश्रमम्) Ś1
 Ñ2 V B1 3 4 Dt D5 10-12 M4 अनु प्राप्त D1-3 7 सिद्धा
 श्रमपदं यत्र —^d) V2 D11 [5 2 4 (for 5 2 11)

13 ^a) V2 B4 G4 एय (sic), D3 सैपा (for एषा) Ś1
 V B1 3 D1 3 7 11 12 M4 ममोत्पत्ति, B4 यमोत्पत्ति, G4 M4
 महोत्पत्ति, Cg k t as in text (for ममो) —^b) Ñ2
 V B D1-3 7 10 11 12 M4 चा (D2 वा) स्य (B1 राम, B2
 [अ] ज्य च [by transp 1]) सिद्धिदि (V2 D2 'च, V2 4 B1
 D13 'सि), Dt D6 9 9 हि, D5 'महोत्पत्तिदि, G1 3 'भाग
 (for च महाबाहो) —^c) V2 M4 यस्माद्, D3 11 यन्मा
 (for यन्मा) D2 om स्व (submetric)

14 ^a) Ñ2 V2-4 B1 3 4 D10 11 12 M4 स्थितो, D2 गते,
 D7 9 गता, G4 ततो, Cm g k t as in text (for गतो)
 D2 रात्रि, D2 रात्र, D7 9 G1 रात्रि, Cm g k as in text
 (for रात्र) —^b) Ś1 Ñ2 V B D1-4 7 10-11 M2 4 कर्पा (D1
 कर्पा कथा [ditto]) (for कथा) —^c) Ś1 D3 13 read D1 3
 repeat (var) 14^a after 796^c (D3 after 18) G4
 damaged from te in ^a up to ह in ^a. —^d) Ś1 Ñ2 V B
 D1 3 9-12 (D1 9 second time) भगव्य, D1 (first time) 3 7
 उपेदि (for भगव्येहि) D1 (first time) ते भदे (by

निष्पन्दास्तरवः सर्वे निलीना मृगपक्षिणः ।
 नैशेन तमसा व्याप्ता दिशश्च रघुनन्दन ॥ १५
 शनैर्वियुज्यते संध्या नभो नैत्रैरिवावृतम् ।
 नक्षत्रतारागहनं ज्योतिर्भिरवभासते ॥ १६
 उचिष्टति च शीतांशुः शशी लोऋतमोनुदः ।

transp) M^३ उपैति निद्रा भद्रं ते —^d Cg k मा भूद्विभो
 च्वति (as in text) S₁ D_१ १ (second time) 11.12 विद्रो
 वै माध्वनोस्तु न (S₁ व), N_२ V₁ ५ B_२-4 D₁ (second
 time) 10 विद्रोय माध्व (B_३ साधु) नो (V₁ माधुना) स्तु न, V_२
 B₁ विद्राव्यंसे (B_३ नाशो) ध्वनोस्तु न, D₁ (first time)-3 7
 माध्वनो (D_२ ुना) विद्रमस्तु व (D₁ ते), D₁ (second
 time gloss) न अघ्न न जय विद्र निद्राचरेभ्य मास्तु, D₁
 विद्रोय मास्तु नोधुना —After 14 B_३ ins

795* प्रातेरेव हि वक्तव्य यच्छृष्टसि रघूत्तम ।

15 °) V₂ ति स्वदास (sic), D_२ 14 निष्यदास, Cg k t
 as in text (for निष्पन्दास्तरव) S₁ D₁-3 5 7 11 12 निष्पद
 (D_३ 5 7 11 12 स्पद) षणास्तरव —^d S₁ V₁ 2 4 B D₁ 3 5 7
 10-12 सलीन (B_३ 4 D_३ 10 12 ना), N_२ V_२ सलीला (V_३
 ल), Cg t as in text (for निलीना) D_२ प्रविलीनमृगादरा
 —^d M^३ [अ] व्यक्ता (for ग्वासा)

16 °) G_२ नद्वैर (metathesis) (for दनैर) Dt D_२ ६
 Ct तिस्रुयते, Cr m g k विद्युयते (as in text) —^d D_३
 (before corr) ह्व (for सव) D₁ 11.2 G_२ M^३ अजवमा
 (T_२ १) स्यते, G₁ 4 M^३ ह्व भास्यते, Cr m g k अजवभासते
 (as in text)

17 G_३ damaged from शी in " up to लो in ^d —^d
 Dt D_२ ६ Ct उचिष्टते, Cg h ० ति (as in text) —^d D_३
 हृदयन् (sic) —^d Dt D_२ ६ स्वया, M^३ विद्यु (for विभो)

18 °) G₁ राजस (for राक्षस) —^d D_३ ये चान्ये
 पिशिताशिन —For 16-18 S₁ N_२ V B D₁-3 5 7 10-12 M^३
 subst

796* सूक्ष्मेणाञ्जनचूर्णेन नम कृत्वामिवाञ्जितम् ।
 प्रहृनक्षत्रवारामि काञ्चनीभिरिवावृतम् ।
 उदेति चासी शीताशुल्लोरवान्तो निद्राकर ।
 अंशुमि स्वैर्जगच्छीतेर्मर्मात् हादयन्निय ।
 निशाचराणि सत्त्वानि छष्ट प्रतिचरन्ति च । [5]
 यक्षरक्षोगणाश्चिय ये चान्ये पिशिताशयन ।

[(L 1) D_२ 7 M^३ [अ] जगत् (D_२ ०) जेन V_२ शुभेनाञ्जनचूर्णेन
 (for the prior half) D_३ कृत्वा (for कृत्वा) N_२ V₁
 [अ] शिन् (sic) V_२ M^३ [अ] शिन् V_३ [अ] शिन्, B_४ [अ] जगत्
 D_३ [अ] शिन्, D₁ [अ] जगत् (sic) (for [अ] शिन्) —B_४
 om (hapl) 1 2 —(1 2) D_३ नमःप्रहृनक्षत्र (hypermetric)
 —B_३ om from the post half of 1 2 up to the
 prior half of 1 3 S₁ D_३ 11 कांचनान्मि V_३ अवा, V_४ अरहित

हादयन्प्राणिनां लोके मनांसि प्रमया विभो ॥ १७
 नैशानि सर्वभूतानि प्रचरन्ति ततस्ततः ।
 यक्षराक्षससंघाश्च रौद्राश्च पिशिताशनाः ॥ १८
 एवमुक्त्वा महातेजा विरराम महाशुनिः ।
 साधु साधिति तं सर्वे मुनयो ह्यभ्यपूजयन् ॥ १९

(for इवावृतम्) D_२ काचनान्मैरवां कृतां (sic), M^३ काचनान्मिवा-
 वृत (for the post half) —(1 3) D_३ उदितवांश —(1
 4) V_३ ० रवच्छैर, B_२ ० रवच्छैर, D_२ ० रवच्छैर (for जगच्छैरैर)
 S₁ D_२ ३ ५ 7 11 12 स्वैरंशुमि (by transp) हादयते (for the
 prior half) S_२ V_४ D_३ ६ चर्मात् (D_२ ० मति) V_२ २ D_२ 7
 ० ति, D_२ 10-12 ० ता, M^३ ० ते (for चर्मात्) S₁ D_२ ३ ५ 7 11 12
 खुनदन (for हादयन्निय) —S₁ D_३ 12 om 1 5 —(1 5) D_३
 सर्वाणि, M^३ सत्त्वानि (ditto) (for सत्त्वानि) V_२ कृष्ट V_४
 दृष्ट (for छष्ट) V_२-4 B_३ (m also) परि, B_२ D₁ M^३ प्रवि, ०
 D_३ प्र, D_२ ० रटति (for प्रतिचरन्ति) D_२ ३ 7 हि (for च)
 D_३ सत्त्वानि विचरति च (for the post half) —(1 6) S₁
 D_३ नणाश्चि S₁ V₁ M^३ ० शिन, B₁ [5] पि निशाचरा (for
 पिशिताशनाः)

Thereafter S₁ D_३ 12 read D_३ १ (after 18) repeat
 L^d

19 °) D₁ १ कौशिको वै (for महातेजा) —^d S₁
 विश्वामित्रो, G_३ lacuna for वि (for विरराम) S₁ D_३ 12
 ० न्वि, D_२ ० मति, D_३ ० श्रुति (for महाशुनि) —^d S₁ D_३
 त्त, Dt D_३ ५ ११ 13 M^३ ० ते (for त) —^d D_३ ९ T_३ G₁ 5
 M^३-3 ऋपयो (for मुनयो) S₁ D_३ 12 प्रस्य, N_२ V B
 D₁-3 7 10 11 13 प्रदासासिर, G_२ हास्य (sic), M^३ सप्त (for
 ह्यभ्यपूजयन्) —After 19, Dt D_३ ६ ९ ११ S C m g k t
 ins

797* कौशिकानामय वशो महान्धर्मपर सदा ।
 द्रक्ष्येपमा महामान कुशवदया नरोत्तमा ।
 विशेषेण भवानेव विश्वामित्रो महायाश ।
 कौशिकी सरिता श्रेष्ठा बुल्लोचोत्तकरी वव ।
 इति तैर्मुनिशार्दूलैः प्रदास्य कुशिका मज । [5]
 निद्रासुपागम्यर्षीमानस्त्वगत इवाशुमान् ।

[(L 1) Dt D_३ ६ M^३ C m g k t कुशिकानाम् D_३ G₁ ३
 कौशिका (D_३ ० नो) ना वु (D_३ ० नाम) यतोव (for the prior
 half) D_३ ९ M^३ महा (for महान्) T_३ महाधर्मपरस्य (sic)
 (for the post half) —(1 2) G_३ आक्षेपेण (for मद्रोपमा)
 M^३ च शराम् (for महात्मान्) T_३ G_३ वदा M^३ वदे (for
 वदसा) —(1 3) T_३ विशेषेण (sic) (for विशेषेण) G₁ महा,
 M^३ महातेजा (for भवानेव) D_३ महायाश (before corr "शा")
 Dt D_३ ६ G_२ M^३ C m t विश्वामित्रो महायाश (for the post
 half) —(1 4) D_३ ९ T_३ G₁-3 M C g च सरिच्छे (T_३ नदीशे) क
 —(1 5) Dt D_३ ६ श्रुतिरै, M^३ यव (for इति तैर्) D_३

रामोजि सहस्रौमित्रिः किंचिदागतस्मयः ।

प्रशस्य मुनिशार्दूलं निद्रां समुपमेवते ॥ २०

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे त्रयविंशः सर्गः ॥ ३३ ॥

३४

उपास्य रात्रिशेषं तु शोणाकूले महर्षिभिः ।
निशायां सुप्रभातायां विध्वानिश्रोऽभ्यमापत ॥ १
सुप्रभाता निशा राम पूर्वा संध्या प्रवर्तते ।

उत्तिष्ठोच्छिद्य मद्रं ते गमनायाभिरोचय ॥ २
तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य कृत्वा पौराक्षिकीं क्रियाम् ।
गमनं रोचयामास वाक्यं चेदमुखात् ह ॥ ३

G1 मुनिशार्दूलः M1 (after corr as above) प्रथितः (for प्रशस्तः) D1 सौमिकालम् —(1 6) G1 °च्छीप्रम्, M1 उपागत श्रीमान् (for उपागतस्वीमान्) D111 T1 1 G2.4 M1 3.4 श्रीमान् सप्तमिवां (G2 M1 °तां) शुभम् Ctp as above (for the post half) ☞ Ck अस्मन्निवेस्तादि । अस्तमिनोऽशुभम् इहै यस्मै स तथा । ☞]

20 V1-4 B1 D1 om 20 V1 repeats 20 (var) before I 34 1 —^a) S1 V1 (second time) B2 D2 5 7 11 12 रात्रिशेषं समौमिति —^b) M2 कचिद् —^c) S1 V1 (second time first time as in B2) D2 12 प्रशस्तम्, B3 4 D10 13 प्रशस्य, D2 प्रशस्य, Ck as in text (for प्रशस्य) D2 मुनिशार्दूल B2 D11 प्रशस्यं मुनिश्रेष्ठं —^d) S1 N2 B2-4 D2 5 5 7 10-13 M4 निद्रानरासुपेयिवाद् (M4 °पागमत्) V1 (first time) निद्रानरासुपागत, (second time) निद्रा समुपेयिवाद् (submetric) Cg kt as in text (for ^a) ☞ Ct सेवते सेवते स्म । ☞

Colophon—*Śānta name* S1 N2 V1 Dt D11 om V2-4 B D10 नादि°, D1 बालकाण्डे, D2 अयोध्या° —*Sarga name* S1 N2 V B-4 D1 3 5 7 11 12 (V2 adds शोणनीरं नियाम before विशा°) विश्वामित्रवंदासु (S1 V4 B4 D5.12 °चत) र्शौतनं (D12 °नो), B1 D2 विश्वामित्रवराचरणं, D10 विश्वामित्रवसोऽनुकूलितं —*Sarga no* (figures words or both) S1 V1 B1 4 D2 5 11 12 om N2 B2 3 D10 36 V2 38, V2.4 35 Dt D1 4.4.14 S 34 D1 7 27, D2 23, D3 37 D11 —*काण्डे-मित्र-शौतनं पार्श्विक-...* —*After colophon* T2 concludes with श्रीरामचन्द्राय नमः, G1 2.4 M2 श्रीरामाय नमः G2 धीमते रामानुजाय नमः

34

☞ N1 missing sarga 34 (cf v1 I 338) —Before 1, V1 repeats I 33 20

1 ^a) M4 सुपुता (for उपास्य) M4 ते (for तु) S1 D2 12 रूपीणा तु तस्य (D12 °दा)तेषा, N2 V B D1-3 7 10 11 12 ते रात्रिशेषं (D2 °षे) सुपु (V2 °व्य [sic])यु —^b) S1 V2 4 Dt D1-5 7 9 12 11 T2 G1 शोणाकूले, N2 V1 3 B D10 11 12 M4 शोणनीरे (for शोणाकूले) S1 D2 12 मनोहरे, N2 V B D1 10 11 12 M4 मह (D11 °ः) र्षय, D2 3 7 समाहितो (for महर्षिभिः) —^c) S1 D2 तु (for सु) N2 V B D1-4 7 10 11 12 M4 प्रभाताया तु (V2 3 B1 3 च) शर्षया

2 D1 reads 2^{ab} in marg (sec m) —^b) S1 D1 5 12 G2 पूर्वं (for पूर्वा) —For 2^{ab} N2 V B D10 11 12 M4 subst D1 ins after 1 while D-3 7 subst for 2 798^a वीसल्यामावरच्छिद्य सुप्रभाता निता तव ।

[D2 7 वुत् D11 मुत् (for मत्) B1 च ते निगा, D1 °च न (for निगा तव)]

—^c) M4 नराशार्दूल (for [उच्छिद्य मद्रं ते) N2 V B D1 10 11 12 M4 पूर्वा (V2 4 °र्षे) सत्यासुपास्यैना (M4 °प्येना) —^d) S1 D2 12 गमनं सुप्र, V4 गमनायाभि, B2 4 गमनेनाभि, M4 गमनं चैर (for गमनायाभि) V3 रोचय

3 ^a) N2 V B1 3 4 D1 10 11 12 M4 तच्छ्रुत्वा वाच्यं रामोभिः, B2 श्रुत्वा वाच्यं च रामोभिः —^b) S1 N2 V 2.4 B2 4 D1 4.4.10 12 G1 पूषाक्षिकीं (S1 D2 12 °का), V2 B1 D2 M4 पूषाक्षिक, B2 D12 पौराक्षिक, Cg as in text Ck °क्षिकीं (for वीश-

अयं शोणः शुभजलो गाधः पुलिनमण्डितः ।

कतरेण पथा ब्रह्मन्संतरिष्यामहे वयम् ॥ ४

एवमुक्तस्तु रामेण विश्वामित्रोऽब्रवीदिदम् ।

एष पन्था मयोद्दिष्टो येन यान्ति महर्षयः ॥ ५

ह्रिं¹) Dt D₃ 6 8 T₂ कृतपौर्वाहिकप्रिय (T₂ °या [sic])
—°) Śi V₄ D₅ 12 G₃ नो (V₄ G₃ चो) दयामास —^d)
G₁ 3 [ए]त्त् (for [इ]दम्) Ñ₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄
वचन चेदमवधीत्

4 D₂ 3 7 read accu sing for nom sing in 4^{ab}
—°) D₄ (before corr) तोय (for दोग) क्ल Ck t
शोणैव शोण इति व्यपदिश्यते । क्ल Śi V B D₁-3 5 7 10 11 13
M₄ शुचिजलो (D₂ 3 7 °ए), Ñ₂ शुचिन्तो, D₁₂ शुचिजलौ
(sic) (for शुभजलो) —^d) V₁ अगाध (hypermetric)
D₁ गवा, D₁₀ Cm k t [अ]गाध, Cg as in text (for
गाध) Śi D₅ 11 12 द्वागाध पुलिनान्वित, D₉ गाध पुलिन
मास्थित —°) Śi D₅ 11 कथमेप (Śi °त्), V₁ 2 B₁ 2 4
D₁₁ 13 कतमेन, V₂ वय वेन (for कतरेण) Śi D₉ 9 12 14
यथा, B₄ ततो (for पथा) —^d) Śi D₅ 13 तरिष्याम सुखे,
Ñ₂ V₂-4 D₁₀ 11 13 तरिष्याम इमं, V₁ भविष्याम इमं (sic)
Cm g t as in text (for सतरिष्यामहे) V₂ 4 स्वय (for
ययम्) —After 4 Śi D₅ 11 12 ins 1 4 of 800*

5 Śi D₅ 9 11 12 om. 5^{ab} —°) Ñ₂ V B D₁₀ 13 ह्यलुक्
प्रयुवाचाय, G₁ राधवेणैवमुक्तस्तु —^d) Ñ₂ V B D₁₀ 13 इदं
वच, G₁ °ह्वच (for 5प्रवीदिदम्) —After 5^{ab} Ñ₂ V B
D₁₀ 13 (B₂ D₁₃ repeat l 3 after 7 and 7^{ab} resp) 1
ins 1 3-4 of 800* —°) D₅ 10 मयादि (D₁₀ °ट) दो
—After 5 B₂ ins

799* अनेन राम गच्छाम सुखेन च निरामयम् ।
—After 5, K(ed) ins

799a* एवमुक्ता महर्षयो विश्वामित्रेण धीमता ।
पद्यन्तरने प्रयाता धै यनानि विविधानि च ।

6 °) D₁₁ दीर्घम् (for दूम) —^d) Ñ₂ V B D₅ 10 13
च (for 5धे) Ñ₂ B₃ D₄ 10 T₃ G₂ तथा (for तदा) —°)
B₄ सरित V₄ जाह्वरी तु मरिच्छेष्टा —^d) D₁₁ * * तु (for
दृष्टुर) Ñ₂ V B D₅ 10-13 परमर्षय (for मुनिसेविष्याम्)

7 D₁₀ om 7^{ab} —°) Ñ₂ V B D₁₃ तां तु शुचिजलं
दृष्ट्वा —^d) Cg k t सारस (as in text) D₂ ईससार
समन्वितो, T₁ ईसकारश्चायुतां —Śi B₁ (after 7) D₅ 9
(af er the first occurrence of 10^{ab} here) 12 13 (B₂
D₁₃ read l 3 & 4 after 7^{ab}, B₁ repeating l 3 after
7 D₁₃ after 7^{ab} resp) ins after 7^{ab} Ñ₂ (Ñ₁
missing) V B₁ 3 4 D₁₀ 1 3-4 only after 5^{ab},
D₁-3 7 M₄ subst for 4°-7^{ab}, while D₁₃ ins 1 4 only
after 4

ते गत्वा दूरमघानं गतेऽर्धदिवसे तदा ।

जाह्नवी सरितां श्रेष्ठां ददृशुर्मुनिसेविताम् ॥ ६

तां दृष्ट्वा पुण्यसलिलां हंससारससेविताम् ।

बभूवुर्मुदिताः सर्वे मुनयः सहराधवाः ।

तस्यास्तैरि तत्थक्रुस्ते आनासपरिग्रहम् ॥ ७

800* (4^{cd}) कथमेता तरिष्यामो गन्तव्य वा कुतो मुने ।
(5^{ab}) ह्यलुक् प्रयुवाचेद विश्वामित्रो महासुनि ।
राम कमलपत्राश्च हर्षयन्निदमवधीत् ।
गाध एष महाबाहो तरितव्यो यथासुखम् ।
इतस्त्रियोजनादूर्ध्वं संतरिष्याम जाह्वरीम् । [5]
अस्मिन्नेव समुत्तीये तीर्थं शोणमिमं नदम् ।
(5^{cd}) एष पन्था शिव क्षेम स्वाहुमूलफलोदक ।
अनेन राम यास्याम पथा सुखमनामयम् ।
(6) { ते तमप्यानमविरात्सुखेनोत्तीर्थं जाह्वरीम् ।
{ दृष्टुर्मुनय सिद्धा आश्रमं श्रमनाशनम् । [10]
(7^{ab}) तां तु शुचिजला दृष्ट्वा गद्गां मुनिजनप्रियाम् ।

[(1 I) D₁-3 7 M₄ क (D₁ य, M₄ त) रिम-देये (for
कथमेता) D₂ गमिष्यामो (for तरि°) B₂ च, D₁ तु (for
वा) B₃ D₅ नदा, D₁₂ गतो (for कुतो) D₁ मम, D₉ वय
(for मुने) —(1 2) D₁-3 7 °वशा, M₄ शुभजन
(for महासुनि) —(1 3) Ñ₂ V B D₁₀ 13 M₄ (B₂ D₅ first
time) तदा संदर्भयति (for the post half) —D₁ 3 7 9 M₄
om Śi D₅ 11 12 ins 1 4 after 4 —(1 4) Śi D₅ 11 12
सोमकीर्णाश्च एतेषु (for the prior half) Śi V₁ B₄ D₅ 12
°तव्य Ñ₂ V₃ भवि°, B₁ °व्यामो (for तरितव्यो) —(1 5)
D₁-3 7 रि M₄ [5]र्ष (for रि) B₁ D₅ M₄ संतरिष्यामि
—(1 6) B₂ तस्मिन् D₁-3 5 7 12 M₄ तीर्थं B₂ D₅ 9 M₄ इद
(for इम) M₄ ज° (for नदम्) —(1 7) D₁ पय (for एष)
—(1 8) D₉ तात (for राम) B₂ D₁ 9 12 यथा (for पथा)
D₇ 7 देतोय तु (D₂ ह) सुतोय (D₂ °य) (for the post
half) —(1 9) D₉ आविष्य (for अविष्यत्) B₂ M₄ ततस्ते
रोम (M₄ °व्या) मविष्यत् (for the prior half) M₄ [अ]नील
(for [उ]त्तीये) —(1 10) D₂ दरर्ष (sic) (for दृष्टुर)
D₅ शुभा (for सिद्धा) M₄ नाश्रममन्विता (for the post
half) —(1 11) The prior half = 7° in D₁₃ B₂ अंतः
D₂ वे तां (by transp) (for तां वे) B₂ दृष्टा (for दृष्टा)
D₂ ततस्ते विमर्शं दृष्टा (for the prior half) D₁₃ -[अ]श्रियर्षा
(for विषयम्)

—^d) D₉ बालाकं (for बभूवुर) D₁₁ मुनय (for मुदिता)
D₁₁ मुष्यान्दिता (sic) (for मुनय) Ñ₂ V₄ B₃ Dt
D₁-4-9 T₃ G₁ M₄ transp मुदिता and मुनय Dt
°रायय, D₁-3 7 राधर्व (D₁ °वर्) तदा (for सहराधवा)
Śi D₅ 10 13 राधयो मुनयजला (D₅ °या) (for °) V₂
अस्यात् Śi D₅ 13 च त V B₁ 4 D₁ 2 7 11 13 G₂ M₁ तदा,
D₂ illeg (for तन्य) Dt D₂ 6 9 T₂ तदा तर्ष (for

ततः स्नात्वा यथान्यायं संतर्प्य पितृदेवताः ।
 हुत्वा चैनाग्निहोत्राणि प्राश्य चामृतवद्भविः ॥ ८
 निमिशुर्जाह्नवीतीरे शुचौ मुदितमानसाः ।
 निश्चामित्रं महात्मानं परिवार्य समन्ततः ॥ ९
 संप्रहृष्टमना रामो विश्वामित्रमथाव्रवीत् ।
 भगन्श्रोतुमिच्छामि गङ्गां त्रिपथगां नदीम् ।
 त्रैलोक्यं कथमाक्रम्य गता नदनदीपतिम् ॥ १०
 चेदितो रामवाक्येन निश्चामित्रो महामुनिः ।
 वृद्धिं जन्म च गङ्गाया वक्तुमेवोपचक्रमे ॥ ११

सतश्चक्रुः — After 7^a, T₃ wrongly repeats 7^a —
 Ñ₂ V₃ B₁ 4 D₁₀ 11 T₁ 2 G₂ M₃ ३ त् वा^० (without
 huatus) B₁ तीर्त्वा^०, B₂ G₁ ३ M₃ तदा^०, D_t D₁ ६ ९ T₃
 चक्रुर्वास, D₁ तोया^०, D₁₁ सर्पा^०, D₁₃ तत्र^०, G₂ M₃ तत्र^०,
 M₃ सदा^० (for ते आवास) S₁ D₂ ३ ९ ११ 12 निवासं
 मुनयस्त्वदा (D^०श्च ते)

8 ^a) S₁ D₂ 11 12 सर्वे (for छाया) S₁ Ñ₂ V B
 D₃ ९ 10 12 13 M₃ काले, D₁-३ 7 11 काम Cg as in text (for
 न्याय) Ñ₂ V₂ 4 B₁ 2 4 D₁₀ हुत्वा (for हुत्वा) —^d)
 V₃ प्राप्य, D₃ illeg (for प्राप्य) D₁₄ T₁ 3 G₄ [अ]वुचम
 ह्वि, Cmg k t as in text (for [अ]मृतवद्भवि)

9 ^b) D_t D₃ ९ हुत्वा, Cg as in text (for शुचौ)
 —^c) D₃ विश्वामित्र (for विश्वामित्र) —^d) Ñ₂ परिचयं
 —After 9 D_t D₂ ९ Ct ins

10^a* विष्टिताश्च यथान्याय राघवी च यथाहंत ।
 10^b D₃ reads 10^a after 7^a repeating here —^a)
 S₁ Ñ₂ V B D₂ ३ ९ ११ second time 13 G₂ M₃ Cg अथ
 (S₁ D₃ वसत्, D₁₁ वाक्य) तत्र तदा, D₃ अथ^० (for संप्र
 हृष्टमना) —^b) S₁ Ñ₂ V B D₃ ९ (second time) — 13 G₂
 M₃ अभाषत्, D₁-२ 7 G₁ M₃-४ अष्टच्छत्, Cg as in text
 (for अथानवीत्) —^c) D₃ इ** (for इच्छामि) —^d)
 S₁ D₃ M₃ use nom sing for accu sing Ñ₂ V B
 D₁-३ 7 10 11 13 M₃ वयेयं सतिवा वरा, Cg t as in text —^e)
 M₃ कथं त्रैलोक्यम् (by transp) Ñ₂ V B 2-4 D₁₀ 13 M₃
 त्रैलोक्यं (Ñ₂ V₁ 2 4 D₁₃ त्रैलोक्य)पथगा गगा, B₁ त्रैलोक्य
 पावनं गंगा, D₁₀ त्रैलोक्यपथगागम्य —^f) V₃ तदा तत्र (for
 गता वद्)

11 ^a) S₁ D₁-३ ९ ११ 12 13 नोदितो, V₁ 2 D₁₁ देशितो
 (for चोदितो) —^b) V₃ अना, D₁ तदा^० (for महामुनि)
 —^c) Cmg k t as in text Ñ₂ V B D₁ 10 13 M₃
 चमप्रभृति (for वृद्धिं जन्म च) —^d) Ñ₂ V B D₁ 10 M₃
 प्रोवाच प्रभवागम (M₃ अर्थ) D₂ प्रोवाच भगवत्स्त्वदा, D₁₃
 प्रावदप्रभवागमं

12 ^a) Ñ₂ द्विधरात् (for द्विधरात्) B₁ D_t D₂ ३-४ T₁ २ ।

शैलेन्द्रो हिमवान्नाम धातूनामाकरो महान् ।
 तस्य कन्याद्वयं राम रूपेणाप्रतिमं भुवि ॥ १२
 या मेरुदहिता राम तयोर्माता सुमध्यमा ।
 नास्त्रा मेना मनोज्ञा वै पत्नी हिमवतः प्रिया ॥ १३
 तस्यां गङ्गैयमभञ्जयेष्टा हिमवतः सुता ।
 उमा नाम द्वितीयाभूत्कन्या तस्यैव राघव ॥ १४
 अथ ज्येष्ठां सुराः सर्वे देवतार्थचिकीर्षया ।
 शैलेन्द्रं वरयामासुर्गङ्गां त्रिपथगां नदीम् ॥ १५

G₃ राम (for नाम) —^b) S₁ D₁-३ ९ ११ 12 रत्नान्ता (S₂ * *)
 म्, Cmg k t as in text (for धातूनाम्) Ñ₂ B₁ ३ 4
 D₁₀ 13 रत्नकरसमन्वित, V₁ वृद्धशिवरशिताचित (sic) V₂
 B₂ रत्नारसमाचित (B₂ m also शता), V₃ रत्नकरम
 दाचित, V₄ रत्नकरशताचित, M₃ नैकरत्नसमाचित —^c)
 D₁₁ कदा (sic) (for कन्या) V₃ स्वय (sic) (for दूय)
 Ñ₂ V B D₁-३ 7 10 11 13 M₃ जाजे, G₃ जात (for राम) —^d)
 V₁ ३ 4 B₄ D₃ T₂ [अ]प्रतिमा (for [अ]प्रतिम)

13 ^a) S₁ D₂ ९ 11-13 सुमेरोर्, Ñ₂ V B D₁₀ मेरोस्तु,
 D₁ ३ 7 सुमेरु, M₃ मेरोर्वा, Cg k t as in text (for या मेरु-
 Ñ₂ B₃ D₁₀ M₃ नाम (for राम) —^b) D₃ तनयोर् (sic)
 (for तयोर्) T₃ सुमध्यम —^c) G₂ M₁ मेना (for नास्त्रा)
 D₁₄ reads वै in marg S₁ Ñ₂ V B D₁-३ ९ ११-13 T₁ ३
 G₂ M₃-३ (M₃ after corr sec m as in text) Cg
 मनोरमा (V₃ था) देवी (S₁ D₂ ३ ९ ११ 12 T₁ ३ Cg नाम, D₃
 M₃ ३ राम, G₂ M₁ नास्त्रा), D₄ G₁ ३ च मेनका रा (D₄ ना)म
 (G₃ *) M₃ मेनेति या राम (for मेना मनोज्ञा वै) G₄ मेना
 मनोज्ञा वै नास्त्रा (by transp) Ck मनोरमेति मेनाया
 नाम 1, Ct या मेरुदहिता मेना नामा C —^c) G₃ damaged for
^d —^d) Ñ₂ V₁ ३ 4 B D₁-३ 7 10 11 13 M₃ हिमवतोभवत्,
 V₂ हिमवतोभवत्, D₃ हिमवतश्च या (for तं प्रिया)

14 S₁ D₂ ९ 12 G₃ om 14 —^a) V₃ 4 B₁ D₂-४ 7 T₃
 तस्य, D_t D₁₁ T₂ M₃ तस्या Cg t as in text (for तस्या)
 V₃ [अ]भनञ्जयेष्टा, B₂ G₁ नममवचन (for [इ]यममवचन)
 V₁ गतादेवी महाभाग —^b) V₃ श्रेष्ठा (for ज्येष्ठा) D₂ सुता
 (sic) (for सुता) —D₁₀ om 14^d —^c) D₁ च, D₂ ३ 7 11
 तु (for [अ]मृत)

15 ^a) D₃ तस्य श्रेष्ठा (for अथ ज्येष्ठा) S₁ D₃ ९ 12 राम
 (for सर्वे) —^b) D_t D₃ ९ G₃ ३ M₁ Ct देवकार्यं, T₃
 (sec m) देवतार्थं, Cmg k as in text (for देवतार्थं)
 S₁ D₃ 12 द्या सत्रविनीपंय —S₁ wrongly repeats
 15^c 16^d after 21^a. —^d) G₁ त्रिपथा (submetric)
 Cmg k t as in text (for त्रिपथगा)

ददौ धर्मेण हिमांस्तनयां लोकापावनीम् ।
 स्वच्छन्दपथगां गङ्गां त्रैलोक्यहितकाम्यया ॥ १६
 प्रतिगृह्य त्रिलोकार्थं त्रिलोकहितकारिणः ।
 गङ्गामादाय तेऽगच्छन्कृतार्थेनान्तरात्मना ॥ १७
 या चान्या शैलदुहिता कन्यासीद्रघुनन्दन ।
 उग्रं सा व्रतमास्थाय तपस्तेपे तपोधना ॥ १८

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे चतुर्विंशः सर्गः ॥ ३४ ॥

उग्रेण तपसा युक्तां ददौ शैलरः सुताम् ।
 रुद्रायाप्रतिरूपाय उमां लोकनमस्कृताम् ॥ १९
 एते ते शैलराजस्य सुते लोकनमस्कृते ।
 गङ्गा च सरितां श्रेष्ठा उमा देवी च राघव ॥ २०
 एतत्ते सर्वमाख्यातं यथा त्रिपथगा नदी ।
 स्रं गता प्रथमं तात गतिं गतिमतां वर ॥ २१

16 Śi repeats 16^{ab} (cf v1 15) —^a) Ds हि-
 वास, Ts हि सुरास्, Gs भगवान् (for हिमवान्) Mz तनयां
 हिमवील् (by transp) Ds 9 12 भाविनीं (for -पावनीम्)
 —For 15-16^b, Ns V B D1-3 7 10 11 13 Ms subst

802* अथ ज्येष्ठा हिमवत सुता गङ्गामनिद्रिताम् ।
 वरयाद्भक्तिरे देवा भग्नकार्यचिकीर्षय ।
 ददौ चापि स धर्मेण तेभ्यश्चैलोक्यपावनीम् ।

[D10 om 1 1 —(1 1) Vs हि हिमवान् (for हिमवत)
 Vs नन्यां (for सुतां) Vs दद्रुमुपचकने (hypermetric) Ds
 श्रमम् D7 ज्येष्ठाम् (for गङ्गामनिद्रिताम्) —(1 2) D19 वरप
 चकिरे Vs B1 D7 भग्नकार्यं, Mz मत्तम (for भग्नकार्यं)
 Bz विनीर्या (for चिकीर्षय) —(1 3) V1 स्व (for स)
 Ms transp चापि and m D11 धर्मणा (for धर्मेण) V1 D11
 -पानां (for -पावनीम्)]

—^a) Śi Ds 11 12 स्वच्छा त्रिपथगा(D11 **) Ds *गा,
 Cm g.k.t as in text (for स्वच्छ-त्रिपथगां) Ns V B D1-3
 7 10 13 Ms देवीं (for गङ्गां) —Gs damaged from
 म्य in 16^a up to ति in 17^a —^d) Ns V B D10 13 सुतां
 गंगां(Ns V 1 *गा) महानदीं D1 3 देवपत्नीं महानदीं; Ms सर्वीं
 गंगां महापद्मा

17 Ds 7 12 om (D12 hapl ?) 17^{ab} Gs damaged
 up to ति in 17^a (cf v1 16) —^a) Śi Ds 9 तु, Ns V
 Bz-4 D12 Ms च गंगा ते D2 3 10 च ता गंगा D14 T1 3 Gz.4
 M1 सतो देवारा, Ct 15 in text (for त्रिलोकार्थं) B1 प्रगृह्य च
 तपो देवा, D11 संप्रगृह्य च तां देवीं —^b) Ds 3 Ts Cm त्रैलोक्य,
 Cg as in text (for त्रिलोक) Śi Ds 3 काम्यया, Dt
 Ds 3 कामिण Cm g 15 in text (for कामिण) Ns V
 Bz-4 D1 2 10 11 12 Ms त्रैलोक्यं Ms त्रिलोक)पथकारिणी B1
 गंगां त्रैलोक्यकारिणी —^c) Śi Ds 2 7 9 12 ते अगुरुः D14
 T1 3 G M1.3 ये गच्छन्; Ms चागच्छन् (for तेऽगच्छन्)
 C Cm गच्छन् चागच्छन्; Ct सुप्रोपत्यवर्धमानच्छन्; C Śi
 D2.3 7 12 हृताया(Ds 7 *य)स्यैवतामनि (for *) Ns V
 B D1 2 10 11 12 Ms वधाय गयुर्दवापन (D12 *दा) पूर्णं
 मनोरथा

18 ^a) V2 B1 3 D13 सा (for या) Ns V B Ds 3 7
 9-13 Ms तु, D1 om (submetric) (for च) Ns V B
 D1 10 11 12 Ms शैलेन्द्र, D14 illeg (for [अ]न्या शैल)
 Ds -सुविता, Ds 12 12 -तनया (for -दुहिता) Śi वावत्सा
 शैलतनया —^b) Cg t कन्या (as in text) Ns V B D1-3
 7 10 11 12 Ms द्वितीया (for कन्यासीद्) —^c) Ct उग्रं (as in
 text) Dt Ds 8 उग्र सु, D11 सा चोर्ग्र (for उग्रं सा) Ns
 Vs Bz 4 Ds 7 सोर्ग्र (by transp) वत्(Vs तप)मुपाश्रित्य
 (Ds 7 *न्द्र, V1 2 4 B1 2 D1 2 उग्रं (V1 सा सु, D1 सार्धं,
 D2 सौमं) वत्सुपाश्रित्य, D10 13 सेयं (D13 जीर्णं) वत्सुपाश्रित्य
 —^d) D11 सुमथ्याम्, D14 (before corr as in text) *धन
 (for तपोधना)

19 ^a) Ns V B D1-3 7 10 11 12 ताम(Ds **)प्यु(V1 3
 *यु)व्रतप सिद्धा, Ms अयुव्रतपस सिद्धा —^b) Śi -पति
 (for -व्र) —Note hiatus between * and ^a) —^c) D14
 illeg from द्रा1 to ति Śi Ds 12 *वीयाय, Ns V B D10 11 13
 याचमानाय, D1-3 7 Ms याचते(Ds *) परीम्; Cg as in
 text (for [अ]प्रतिरूपाय) —^d) B1 रद्र B4 हमां Ds 3
 उमा, D11 परीं (for उमा) Vs भार, Ms लोक (for लोक)
 Śi Ds 9 12 लोकसंप्रतिनामुमा (Śi *ता सुतां)

20 D14 reads 20^{ab} in marg —^a) Ns V B1 3 4
 D10 11 12 हृयेते Bz हृयेदं, D1 पूर्व ते, Ds 3 7 उमे ते, Gs प्ते
 हि, Gs प्तत्त (sic) (for प्ते ते) Ms प्तमेते शैलभुम् —^b)
 Ns V B D1 10 11 12 Ms राम वभृवु (for लोकानमस्कृते)
 Śi Ds 3 12 उमे(Ds कन्ये) सु(Ds तु) दधि(Ds *चिद् [b,
 metathesis])ते सुते Ds 7 सन्ये समुद्रिणे सुते —D7 om
 20^a-21^a Note hiatus between * and ^a) —^c) V4
 Ds 12 Ts गंगां (sic) Vs श्रेष्ठां (sic) —^d) Śi Ds 12 देवी
 चोमा त्रैलोक्य- Ns V 1 3 B D1-3 10 13 Ms देवीं(B1 *ता)नां
 वा(B1 D12 Ms *नाम)पुना वरा, Vs देवार्थं च उमा वरा
 V4 देवनामुमा वरा D11 देवी नाम उमा वरा

21 D7 om 21^{ab} (cf v1 20) —^a) Dt Ds 6 Ts
 Ct *नामिनि Cm 15 in text (for त्रिपथगा नदी) —After
 21^{ab}, Śi wrongly repeats 15^a-16^a —Śi om 21^{ab}

उक्तवाक्ये मुनौ तस्मिन्नुभौ राघवलक्ष्मणौ ।
प्रतिनन्द्य कथां वीरावृचतुर्मुनिपुंगवम् ॥ १
धर्मयुक्तमिदं ब्रह्मन्कथितं परमं त्वया ।
दुहितुः शैलराजस्य ज्येष्ठाया वक्तुमर्हसि ।

विस्तरं विस्तरज्ञोऽसि दिव्यमानुषपतंभम् ॥ २
त्रीण्यो हेतुना केन पावयेल्लोकपावनी ॥ ३
कथं गङ्गा त्रिपथगा मिथुता सरिदुत्तमा ।
त्रिषु लोकेषु धर्मज्ञ कर्मभिः कैः समन्विता ॥ ४

—¹) Ds 5 7 9 11 12 गा, Cr m g k t as in text (for ख)
D11 illeg from रा to थ Ds 3 7 11 12 T3 राम, D9 नाम, Ck
तावत् (for तात) —²) Cr m g k t गति (as in text) Ds
वरा (for वर) Ds 5 7 9 11 12 गंगा मतिमता वर —For 21,
N2 V B D1 2 10 11 12 Ms (Ds 11 for 21^{ab}) subst

803* तत्र पावयितुं लोकानिमाञ्छीन्स्वेन तेजसा ।
गङ्गा प्रवर्तते राम सर्वभूतहिते रता ।

[(1 1) Ds ता (for तत्र) N2 पारयितु (for पावयितु)
D1-3 11 Ms श्रीनिमाञ् (by transp) V1 स्वे [for स्वेन]
V4 श्रीमैश्वर्यतेजसा (for the post half) —(1 2) D1
M4 वृते (for प्रवर्तते) B2 (m also as above) D2 लोक
(for भूत) M4 स्वलोकमस्कन्ता (for the post half)]
—After 21 D1 Ds 5 9 11 S (except M4) Cn g
(Ck t comm on 1 2 only) ins

804* सैषा सुरनदी रम्या शैलेन्द्रस्य सुता तदा ।
सुरलोकं समाख्या विपाया जलवाहिनी ।

[Ds om 1 1 —(1 1) G1 सुरया विमला (for सुरनदी
रम्या) D4 तथा (for तदा) —(1 2) D1 T2 विपाय G4
(अ) जल (for जय)]

Ds cont Ds 5 7 11 12 ins after 21

805* उमा च देवं भर्तारं सप्राप्तं च सुमन्थमा ।

[Ds उवाच (sic) (for उपा च) D1 7 देवी (for देव) D9
उमादेवी च सष्टार (for the prior half) Ds सपाल (sic)
(for सप्राप्त) Ds 7 9 इन्द्रमन्थ (for च सुमन्थमा)]

Colophon.—Kanda name S1 N2 V1 Dt D4 12 12
om V2-4 B D11 शार्दि, D13 अयोध्या —Sarga name
S1 N2 V B D1 3 5 7 10-12 गतो परित, D9 गगानसार
—Sarga no (figures words or both) S1 V1 4 B1 4
Ds 2 11 om N2 B2 D10 37 V2 39 V2 36 D1 Ds 5 5
12 11 S 35 D1 7 28 D2 29 D3 38 D13 बालकाण्डेऽसि
सप्तत्रिंश (dash indicates lacuna) —After colophon
T2 G1 2 Ms conclude with श्रीरामाय नम, G2 श्रीमते
रामानुजाय नम

35

☞ N1 missing sarga 35 (cf v. l. I 33 8)

1 ^a) S1 Ds 9 11 Ms 4 तो राम (for राघव) —²) Ds
कथितं, T2 स्वयं (for प्रतिनन्द्य) D9 युताम् (for वीराव)
—³) S1 Ds 12 Ms इमृता (for ऊचतुः)

2 ^a) S1 Ds 12 सुकरूपम्, Ds (before corr) ब्रह्म²,
T3 धर² (sic) Cm g as in text (for धर्मयुक्तम्) D9 रम्य
(for ब्रह्मन्) —²) S1 Ds 9 12 Ms मधुराक्षर (for परम त्वया)
—After 2^{ab} S1 Ds 9 12 ins 1 3 of 806* —³) D9
reads ज्येष्ठ्या in marg —T2 om 2^{ab} —⁴) D9 द्व
देव्या या (for विस्तरज्ञोऽसि) —⁵) Dt भानस (for
—मातुष) S1 Ds 12 कथना द्विवि चेह च, D9 विधुता
सरिदुत्तमा (—4^d) M1 कथना देवमानुषे —After 2 S1
Ds 12 Ms (om 1 4) ins 1 4 6 of 806*

3 ^a) T2 त्रिपथो, Cr m g k t त्रीण्यो (as in text)
—²) Dt Ds (before corr प्रावयेत्) 3 Ms Cg k t प्रावयेत्,
Cgp भावयेत् (for पावयेत्), D9 Ms पावनी (for लोक
पावनी)

4 For 1 4^d, N2 (N1 missing) V B D1-3 7 10 11 12
subst while S1 Ds 12 (all read 1 3 after 2^{ab}) ins 1
3 6 M4 1 5 6 after 2 and all subst 1 7 8 for 3^a-4^d
Ds ins 1 3 only (om all others) after 2^{ab}

806* उक्तवाक्ये मुनौ तस्मिन्नुभौ पयच्छ तपुन ।
विश्यामित्र सुखासीनं महात्मानं कृताङ्गलि ।
कथेय कथिता ब्रह्मगुण्यध्रवणकीर्तना ।
या स्वया ता पुन श्रोतुमिच्छामि बहुविस्तराम् ।
उमा केनाभवेदेवी कौमारवतचारिणा । [5]
अवाप देवप्रवरं पतिं भूतमहेश्वरम् ।
हेतुना केन वैवेय गङ्गा त्रिपथगाभवत् ।
कथं देवमदी येय मानुष्य सुमुपागता ।

[M1 om 1 1 4 S1 Ds 12 om 1 1 2 —(1 1)
D1 3 7 11 उक्त (D2 क) वाक्य D1 3 7 तु त (D1 वे) मत्वा, D11
तु हतयो (for मुनौ तस्मिन्) D1-3 7 11 पुनरुच्छ्रज (D2 त,
D11 ये) (for पयच्छ तपुन) —(1 2) V4 तपुन स्वयासीन
and महात्मान V1 इनात्तरिणं वर (for the post half)
—S1 Ds 12 read 1 3 after 2^{ab} —(1 3) D9 इया (for
ब्रह्म) V4 कीर्तना, D2 3 कीर्तन D3 कीर्तनात् D4 कीर्तना
(for कीर्तना) —(1 4) V2 सा, D3 7 तु D11 तपात्पत्ना
(for या स्वया ता) D1-3 7 11 ब्रह्म (for श्रोतुम्) V4 B2
विस्तर (for विस्तराम्) D1 3 7 11 श्रोतुमिच्छामि विस्तरम् (for
the post half) S1 Ds 12 पुनतां श्रोतुमिच्छामि स्वच्छेदं बहुविस्तर
(S1 त) —For ins. see below —D2 reads 1 5-8
after 4^{ab} —(1 5) D13 [अ] मय्य V4 कीर्त (for देवी)
S1 पारिणी, N2 V4 Ds 3 10-13 कौमार (D2 कुमार) ब्रह्मवरेण्ये,

तथा ब्रुवति काकुत्स्थे विश्वामित्रस्तपोधनः ।
निखिलेन कथां सर्वामृषिमध्ये न्यवेदयत् ॥ ५
पुरा राम कृतोद्वाहः शितिकण्ठो महातपाः ।
दृष्ट्वा च स्पृहया देवीं मैथुनायोपचक्रमे ॥ ६
शितिकण्ठस्य देवस्य दिव्यं वर्षशतं गतम् ।
न चापि तनयो राम तस्यामासीत्परंतप ॥ ७

D₂ कौमा °, M₄ °*चारिणी (for the post half) —(1 6) Śi D₁-3 6 7 11 12 M₂ अवाप्य (for अवाप) D₃ देवप्र*र D₁ 13 M₄ °देव, D₂ 3 पतिदेव (D₂ °*) D₇ °देव (for पति भू-) —(1 7) V₄ °गामिनी, B₁ ग गना त्रिषामभवत् (for the post half) —(1 8) V₃ मूला, D₁ तेष्य (for चेष्य) Ṇ₂ V₁-3 B D₁ 13 मलुवान् (V₁ 2 B₁ °य) (for मालुभ्य) V₄ मर्धेणेकमुपागता, D₁-3 7 11 M₂ मलुप लोकमाग(M₄ °त्रि)ता (for the post half)]

Śi D₅ 12 cont while D₂ ins after l 4 of 806*

807* वथ त्रिषयगा गद्गा प्रोच्यते देवमानुषैः ।
[D₂ देवमानुष cf l 7 of 806*]

—D₁ 3 7 M₄ om (hapl ?) 4^{cd} —^c D₉ (before corr) विश्व (for त्रिपु) V₂ 4 D₃ 4 D₂ धर्मज्ञा, D₁ 13 रिपयाना (for धर्मज्ञ) —^d T₂ M₂ समन्वित्वा, Ct °ता (as in text) Śi Ṇ₂ V B D₂ 5 10-13 कैश्च धर्मैः D₂ उप्यैरथि(Śi Ṇ₂ D₂ 5 12 °नु)ष्टिवा —After 4^{cd} D₂ reads l 5 8 of 806*

5 °) Ṇ₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ एव, G₁ 2 इति, Cm g as in text (for तथा) D₁ 13 काकुत्स्थो Śi D₅ 12 तथा तपोस्तु सुवरोद् —^b Śi Ṇ₂ V B₂-4 D₁ 5 10 12 13 महातपा, B₁ महातपा (sic) D^c G₁ महामुनि, D₂ 7 M₄ महायथा (for तपोधन) —^c Ṇ₂ V B D₁-3 7 10 13 M₄ विस्तेरेण, Cm g k t as in text (for निखिलेन) Śi D₅ 12 द्विष्याम्, Ṇ₂ V₁-3 B D₁-3 7 10 11 13 M₄ एता, V₄ एता, Cg as in text (for सर्वान्) —^d Śi D₂ 5 7 12 ततोयधीर्, D₃ निवेद्यत् (for न्यवेदयत्) Ṇ₂ V B D₁ 2 10 11 13 M₄ ध्या (V₁ M₄ आ)त्यानुमुपचक्रमे.

6 °) D₁ श्रुत्वा (for पुरा) D₁ कृतोद्वाह —^b V₃ °कंठ, D₁ T₁ 2 G₄ नील° (for निखिलण्ये) D₁ निखिलं सुमारपति —^c Dt D₈ 9 (before corr as in text) मगयान्, Cg as in text (for स्पृहया) D₄ G₂ देवी, Ck as in text (for देवी) Śi (marg as in D₈ also) Ṇ₂ V B D₂ 5 10-13 M₄ उमा च(D₂ उयाच, M₄ उमा चि) स्पृहया देवी(B₄ D₃ M₄ वी), D₁ उमापि च उमा देवो, D₁ 7 उमा चाप्य त्रिया देवी —^d Śi Ṇ₂ V₁-3 B D₁-3 7 10-13 [उ °य(Śi ° B) [अ रि]रामन्; V₄ [उ पचयत्, Cg as in text (for [उ पचयते) —After 6, Śi (marg) Dt D₈ 9 (inf lin sec m) ins, while D₄ ins after 7^{ab} .

ततो देवाः समुद्रिन्नाः पितामहपुरोगमाः ।
यदिहोत्पद्यते भूतं कस्तत्प्रतिसिंहियते ॥ ८
अभिगम्य सुराः सर्वे प्रणिपत्येदमब्रुवन् ।
देवदेव महादेव लोरुस्यास्य हिते रत ।
सुराणां प्रणिपातेन प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ९

808* तस्य सत्रीडमानस्य महादेवस्य धीमत ।
[Śi च स्रषे° (for सत्रीडमानस्य)]

7 °) V₁ D₆ शितिकण्ठश्च Śi Ṇ₂ V₁ 3 4 B D₁ 2 5 10-13 देव्याश्च, D₂ 7 देव्यास्तु, Cm as in text (for देवस्य) —^b T₂ वपं, Cg as in text (for वपे) —After 7^{ab}, Dt G₁ 3 ins

809* एव मन्मथयुदे तु तयोर्नासीत्पराजय ।
—D₄ ins 808* after 7^{ab} —^c M₄ [अ]स्मां (for [अ]पि) T₃ *म, M₁ नाम (for राम) —^d G₄ परतप M₄ तस्यासीत्परम तप —For 7^{cd}, Śi Ṇ₂ V B D₁-3 5 7 10-13 subst

810* न चैकीकृतस्यासीत्तयो राम पराजय ।
[Śi D₂ 11 12 [अ]न्यतरस्य, D₁ तस्यातस्य, D₅ [अ]नतरस्य (for [ए]नतरस्य) न चैकनमस्यासीत्, D₃ 7 न चैव ग्लन्ति- भवत् (for the prior half) Ṇ₂ B₁ 3 4 D₂ ततो, D₂ तयो, D₃ 7 न च (for तयो) D₁ पर जय]

8 °) Dt D₈ 9 सर्वे, Cm g k as in text (for ततो) Dt D₈ 9 9 G₁ 3 Cgp k t समुद्युक्ता, T₃ सगधर्वा, Cg tp as in text (for समुद्रिन्ना) Śi Ṇ₂ V B D₁-3 5 7 10-13 ततो देवा(D₂ °व्या)यसु(B₃ °दु [sic])क्षिता —After 8^{ab}, B₃ ins

811* कथं भवेद्विरामश्च अनयोरेव साप्रतम् ।
—^a Śi D₁ 6 12 यदि चो(D₁ वो)त्य(Śi °*)स्वत्ये, Ṇ₂ V B D₂ 7 10 11 13 यद्द्रोत्यस्य(V₁ °स्व्ये)ते, Cm g t as in text (for यदिहोत्पद्यते) छ Ck यदि लोकवर्षेवपुस्वरूपमुपपत्ते।(C) Śi D₅ 12 युज, V₂ वीर; D₂ 7 रूपं, M₃ भूता (sic) (for मूर्ते) —^d Dt D₈ T₂ G₄ M₃ महिव्यति, Cr mg k t as in text (for प्रतिवद्विष्यते) Śi D₂ 5 7 12 मोदा कस्त(D₂ transp)भविष्यति, Ṇ₂ V₁ 3 4 B D₁ 3 10 11 13 मोदा चो(B₃ च जस्य भविष्यति, V₃ मोदा कस्य भवेदिति, D₃ कस्तु तं प्रमद्विष्यति

9 °) Śi Ṇ₂ V B D₂ 5 7 10-13 तस्मिन्नाम्य, M₄ दृषुष्येव; Cg k as in text (for अभिगम्य) D₂ [अ]मुपन्यसे; D₁ 13 कृतोद्वाहं (for सुरा सर्वे) D₁ उपेय्य सन्निता सर्वे —^b Śi Ṇ₂ V B D₂ 5 10 13 दृषुष्यते; M₃ (before corr) [इ]दममर्षाय (for [इ]दममुपयन्) D₁ 3 7 मूर्त्(D₁ सुरा) यचनमुपयन्; D₁ निखिलं(sic)उमापति —After 9^{ab}, Ṇ₂ V B D₁ 11 13 ins

न लोका धारयिष्यन्ति तव तेजः सुरोत्तम ।
 ब्राह्मेण तपसा युक्तो देव्या सह तपश्चर ॥ १०
 त्रैलोक्यहितकामार्थं तेजस्तेजसि धारय ।
 रक्ष सर्वानिमोह्लोकाबालोकं कर्तुमर्हसि ॥ ११

देवतानां वचः श्रुत्वा सर्वलोकमहेश्वरः ।
 वाढमित्यब्रवीत्सर्वाण्युनश्चेदमुवाच ह ॥ १२
 धारयिष्याम्यहं तेजस्तेजस्येव सहोमया ।
 त्रिदशाः पृथिवी चैव निर्वाणामधिगच्छतु ॥ १३

812* श्रितिकण्ठं महात्मानमिदं वचनममुवाच ।

[B₄ D₁₅ श्रितिकण्ठ, D₁₁ प्रणिपल तत सर्वे (for the prior half) D₁₁ मुत (for इर) D₁₅ अजरीव]

—^a) D₅ 12 देव (D₁₅ च) देव, T₃ घनदेन (sic), C₂ as in text (for देवदेव) N₂ V B₁₋₃ (marg as in text) D₅ 10 12 13 महाभाग (D₅ 12 ग), D₁₋₃ 7 11 M₄ नमस्तेस्तु, G₁ 5 महाबाहो (for महादेव) C₂ G₂ देवदेवेत्यनेन महादेव शब्दार्थे उच्यते । C₂ —^d) S₁ N₂ V B D₅ 10 12 13 सर्वभूत, D₁₋₃ 7 11 M₄ 6 सर्वलोक (for लोकस्यास्य) V₄ D₁ 3 9 M₄ रत, D₅ 12 इत (for रत) —^e) D₇ T₃ G₂ प्रतिपातेन, C₂ प्रणि (as in text) —^f) C₂ क प्रणिपातोऽन्यथातिक्रम्यता तत्पादमूलपतनम् । C₂

10 For 10-12, N₂ V B D₁₋₃ 7 10 11 13 M₄ subst 813* S₁ om 10-11^b —^a) G₂ लोक (sic) G₄ लोकात्; C₂ t as in text (for लोका) —^b) G₁ देव (for तव) D₅ 12 [अ]पत्य, T₃ देवस्त (sic) C₂ G₂ as in text (for तेज) D₅ 12 सुरोत्तमे —^c) D₁ D₄ 8 9 ब्राह्मेण, C₂ k त ब्राह्मेण (as in text) D₅ 12 ब्रह्मचर्येण सयुक्तो

11 D₁₂ om (hapl) 11-12^b S₁ om 11^{ab} (cf v l 10) —^a) D₅ काम्यस्य, G₂ M₄ काम्यार्थ, C₂ as in text (for कामार्थ) —^b) D₅ तेनो धारय तेजसा —^c) D₄ नालोकान्, D₅ भारोग्य, C₂ t as in text (for नालोक) S₁ वच च शरणं याता न लोकान्हतुमर्हसि —^d) D₅ subst 1 12 of 813* for 11^{cd}

12 D₁₂ om 12^{ab} (cf v l 11) —^b) T₃ C₂ पितामह, C₂ as in text (for महेश्वर) —^c) M₄ देवान् (for सर्वान्) —^d) G₂ हा (for ह) —For 10 12, N₂ V B D₁₋₃ 7 10 11 13 M₄ subst D₅ subst 1 12 only for 11^{cd}

813* न तेषस्य धारयितुं शक्ये पृथिवी त्रिमो ।
 न लोका सर्वलोकेश्वरे मोहुं ते वीर्यसम्भवम् ।
 आ मनवात्मनस्तपस्य धारयितुमर्हसि ।
 सहानयेव देव्या एवं ब्रह्मचारी अचरत् ।
 अस्माकं च धारायाश्च लोकानां चातुक्यमया । [5]
 धारया भवन्ते तेज स्वयमेवोमया सह ।
 मिथस्ता हि गत तेज तत्रोन्मथाश्च दाकर ।
 साद्वेदपि लोकास्त्रीमसुदेवपितरोगान् ।
 तस्य च धारयात्मानं त्रैलोक्यहितकाम्यया ।
 ब्रह्मचर्येण शयुक्तो देव्या सह तपश्चर । [10]
 त्रैलोक्यहितकामस्त्वं तेनो धारय तेजसा ।

रक्ष लोकानिमादेव न लोकान्दन्तुमर्हसि ।
 इति तेपा वच श्रुत्वा देवानां भगवाञ्छिव ।
 शिवेन मनसा युक्तो देवान् वचनमब्रवीत् ।

[D₂ 10 om 1 1-3 (hapl) and 10-11 D₁₅ om 1 7-11 N₂ V B D₁ 11 M₄ om 1 10-11 —(1 1) D₅ 8 9, D₁₅ प्रभो (for विभो) —(1 2) V₂ 2 तव वा(रा) दाता, V₄ 4 वैव सर्वेभ्यो (for सर्वश्रेणे) D₁₁ न हि शक्ता सुराश्रेणे (for the prior half) M₄ रोह (for रोह) D₁ 3 7 M₄ [अ]पत्य (for नीव) —(1 4) D₁₀ व (for [ए]व) M₄ देवा (for देव्या) V₄ महेश्वर, D₃ मनेश्वर (sic) [for भवेश्वर] —(1 5) B₄ D₃ 7 M₄ om third च D₁₁ हितान् वै, D₁₅ [अ]पि काम्यया (for [अ]नुकल्पया) —(1 6) D₃ धाम्य V₁ [आ]सि मव, V₂ [आ] त्वन्वत् (both sic) (for [आ]त्तमव) —N₂ 2 om (hapl) from the post half of 1 6 up to the prior half of 1 7 B₁ समुद्भूत सहोमया (for the post half) —(1 7) V₂ B₁ मिथिता, B₂₋₄ मिथित, M₄ मित्रता (for मित्रता) V₂ 2 D₁₁ व (for हि) D₂ श्लेष (for गत) B₁ शरत् —(1 8) V₄ दारवेदिप, D₇ 7 दहेदधापि (for साद्वेदपि) B₄ सदैवपि, D₁₁ सवपिश्च (for सदैवपि) D₃ पुरोगमान्, D₇ नशोगान् (for नशोरान्) D₄ सहवधामरीमान्, M₄ सहदेवपिदानवान् (for the post half) —(1 9) D₃ श्लेष, D₇ त्रेणैक (for त्रेणैव) —For 1 10 cf 10^{cd} —(1 12) V₁ B₂ देकान् (for देव) V₁ om n (submetric) V₄ B₃ D₂ 7 लोक (for लोकात्) —(1 13) D₃ भवाना (for देवानां) —(1 14) B₄ नमसा (for मनसा) D₃ repeats (d.tto) वचनम्]

13 S₁ D₅ 12 om 13 —^b) N₂ V₂ 4 B D₁₋₃ 7 10 11 13 समुद्भूत, V₁ सुहृत्तं तु, D₁ D₈ तेजस्यैव, D₁₄ G₂ तेनस्यैव, M₄ शैल्युपया (for तेजस्येव) —M₄ om (hapl ?) 13^c-25 T₃ om 13^d-16^d D₁ reads 13^{cd} after 18 —^d) D₁₋₃ 7 पृथिव्या सह सर्वेपि (D₁ 2 ते सर्वे) (for °) D₇ निमाणम् D₁ जग्मत् (sic) D₂ 4 7 राच्छय (D₄ त), G₄ C₂ नमि (for अधिगच्छतु) D₁ gloss निर्वाणं सुरा ते सर्वे देवा M₄ अधिगच्छतु निर्वाणं सुरा त्रिदशा अपि (by transp except अपि) —For 13^{cd} N₂ V B D₁₀ 11 12 subst

814* निर्वाणं भवतेत्येव पुनश्चेदमुवाच ह ।
 [V₁ 3 4 D₁₁ 13 निश्चय, V₂ D₁₀ निश्चया V₄ तु (for [ए]ति) D₁₅ मुनीश (for पुनश्च) B₁ [ए]जन् (for [ए]दन्)]
 —After 13, D₂ reads 19^{cd} as in D₁ repeating it in its proper place and ins thereafter ref क्षिप उवाच

यदिदं क्षुभितं स्थानान्मम तेजो ह्यनुत्तमम् ।
 धारयिष्यति कस्तन्मे वृन्तु सुरसत्तमाः ॥ १४
 एवमुक्तास्ततो देवाः प्रत्युच्युर्धृषभध्वजम् ।
 यचेजः क्षुभितं ह्येतच्छ्रुवा धारयिष्यति ॥ १५
 एवमुक्तः सुरपतिः प्रमुमोच महीतले ।
 तेजसा पृथिवी येन व्याप्ता सगिरिकानना ॥ १६

14 T₃ M₄ om 14 (cf v1 13) —^a D₁ यदक्ष,
 D₁₂ यचेदं, G₂ तदिदं, C_m g k t as in text (for यदिदं)
 Śi क्षोभित, D₂ प्रच्युत (for क्षुभित) D₁ तेज, G₄ स्थानं,
 C_m g k t as in text (for स्थानान्) D₇ यदि प्रमुच्यं तं
 स्थानान् —^b V₁ [अ]ति, M₂ तु (for हि) D₁ स्वस्था
 नोद्गतमुत्तम —^c D₁₂ धारयिष्यति D₁ शूर, D₃ 7 त वै,
 D₁₂ त भो (for तन्मे) —^d Śi N₂ V B D₁ 2 5 10-13
 प्रोच्यता, M₂ वृयतत् (sic) C_g as in text (for वृन्तु)
 T₂ मुनिसत्तमा D₃ 7 इति व सत्यमीरित

15 T₃ M₄ om 15 (cf v1 13) —^a D₃ 7 त
 प्रत्युस (for एवमुक्ता) D₇ तदा (for ततो) —^b V₂
 पच्युर्धृष (for प्रत्युच्युर्धृष) D₃ 7 भगवत् धृष (D₂ धृषभ
 [hypermetric]) ध्वज —^c Śi N₂ V B₂ 3 D₂ 3 5 7 10-13
 यचद, B₁ यच ते, B₄ यत् तत्, D₁ यदक्ष (for यचेज) Śi
 क्षोभित, D₃ 7 [अ]द्य च्युत (for क्षुभित) Śi N₂ V B
 D₁ 3 5 7 10 12 13 तेजस् (D₁ तेजो), D₁ D₄ (marg) 8 8 ह्यद्य,
 D₁₁ स्थानान्, M₂ तेज, M₃ यचत् (for ह्येतत्) —^d V₂
 तत्त्व हि, V₄ तत्त्व वै, D₃ धरा च (for तद्वरा) V₃ 4 धारयिष्यति
 (sic) D₁ धारयिष्यति ते धरा

16 M₄ om 16, T₃ om 16^{ab} (for both cf v1
 13) —^a N₂ V B D₁₀ 11 13 सुरभे (B₄ ष्ये)ष्ट, D₁
 (marg gloss) शिव, C_g k as in text (for सुरपति)
 —^b D₁₂ om 16^b-17^b —^c V₂ प्रमुमोद च (hyper
 metric) Śi N₂ V B D₁ D (except D₂ 12 14) M₂
 महाबल (for महीतले) —^d Śi N₂ V₁-3 B D₁-3 5 7 11 13
 तेजसत्त्व, C_m g k as in text (for तेजसा) V₄ D₃ तेन,
 D₁₀ सर्वा (for येन) —^e Śi D₅ व्याप्त तद्विरिकाननं

17 M₄ om 17 D₁₂ om 17^{ab} (cf v1 13 and 16
 resp) —^a Śi D₅ सुरपतिं, D₁₁ पुन प्रहारिद (sic)
 G₁ 3 सगधर्वा (for पुनरिदम्) —^b Śi D₂ 3 5 7 मोचु,
 G₁ 3 पुनर्, G₄ ह्युच्युत्, C_g as in text (for ऊचुच) Śi N₂
 V B D₁ 3 5 7 10 11 13 सर्वं, D₁ D₈ 8 चापि, D₂ देव, G₁ 8
 ऊचुर्, M₃ चैव (for चाप) —^c Śi D₁ D₂ 8 8 G₁ 3 M₂ 3
 आविश, D₁₁ प्रविश्य (sic) C_m k as in text (for प्रविश)
 V₃ 4 B₁ D₃ T₃ G₁ महातेजा D₂ विप्रस त्वह तेजो (sic)
 —^d V₁ 2 D₃ 9 समन्वित, D₃ 7-समीरित, C_g k t as in
 text (for-समन्वित)

ततो देवाः पुनरिदमूचुथाथ हुताशनम् ।
 प्रविश त्वं महातेजो रौद्रं वायुसमन्वितः ॥ १७
 तदग्निना पुनर्व्याप्तं संजातः श्वेतपर्वतः ।
 दिव्यं शरवणं चैन पावकादित्यसंनिभम् ।
 यत्र जातो महातेजाः कार्तिकेयोऽग्निर्भवः ॥ १८
 अथोमां च शिवं चैन देवाः सर्पिगणास्तदा ।
 पूजयामासुरत्यर्थं सुप्रीतमनसस्ततः ॥ १९

18 M₄ om 18 (cf v1 13) —^a V₄ B₃ (marg
 also) D₁ D₃ 11 तदाग्निना, D₁ तमग्निना, D₂ तदसिना (sic)
 C_g t as in text (for तदग्निना) D₂ हुत वाक्य, D₃ 7 युत्
 ध्यात् (for पुनर्व्याप्तं) —^b Śi D₂ 13 स जात, N₂ V₂-4 B
 (B₃ marg also as in V₁) तजात, V₁ D₁₁ तज्जात, D₁
 D₈ 8 G₄ M₂ 3 सजात, D₁₀ तत्तेज (for सजात) V₁ D₁
 D₈ 8 T₃ G₄ M₂ 3 षर्वतं, D₃ 7 तेन (for श्वेतपर्वत) C_g as
 in text (for ^b) C_g Ct उक्ताग्निना घालनपूर्वकप्रवेशात्तत्ते
 जोबद्ध सत्केवलश्वेतपर्वतरूप जात तद्वर्णं तेजो । C_g —^c V₂
 षवल, V₄ षवर, D₁ (gloss) कर्क, D₂ शिवरिण, T₃ च
 वरण, C_g k t as in text (for शरवण) —^d V₄ om (hapl)
 18^b-19^a —^e D₁ द्रतक (for पावक) Śi D₁ 3 5 7 11 13
 सचैस, B₂ सप्रभ, B₃ (marg also as in text) समवं
 (for सनिभम्) D₂ पावकादित्यतेजसं, C_g t as in text
 (for ^a) —^f N₂ V₁-3 B₁ D₁₀ om 18^{ef} —^g G₄ repeats
 consecutively 18^{ef} —^h G₁ तेजो, C_g k as in text (for
 जातो) G₂ महादेवा (for महातेजा) —ⁱ D₃ [अ]सि,
 D₂ 14 T °सनिभ, G₁ 3 महाबल, C_g as in text (for
 5ऽग्निभव) B₄ 4 कार्तिकेय (B₄ *) द्विसभव C_g Ck
 शग्निना श्वा मोक्षयामासुत्वादग्निभयत्वम् । Ct किंचित्काल
 छतत्वात्कार्तिकेयत्ववदेवाग्निर्भवत्व बोध्यम् । C_g —^j After 18,
 D₁ reads 13^{ad}

19 M₄ om 19 V₄ om 19^a D₂ reads first time
 19^{ab} after 13 (cf v1 13 and 18) —^a Śi N₂ V₁-3
 B₂ 3 5 7 10-13 ततो देवीं (D₂ 3 षो) (for शयोमा च)
 G₂ शिर (sic) (for शिव) D₁ उक्तावाक्यं शिव दयात् —^b
 D₁ D₂ 8 8 तथा (for तदा) N₂ V B D₁₀ 13 सर्वव्य (B₄
 ष) पूजयन्, D₃ ऋषिं, M₃ सुर (for सर्पिगणास्तदा) D₁
 तत् सर्वव्यपूजयन् —^c D₁ D₂ 8 8 T₃ G₁ 3 M₂ 3 C_g
 तदा, D₄ तथा (for तत्) Śi D₂ 3 5 7 11 सुरा (D₃ °रा)
 सुरपति (D₂ °तिस) तदा (D₂ 7 °था), D₁ यद्वाजलिपुटास्तदा
 —^d For 19^{cd} N₂ V B D₁ 10 13 subst, while D₂ 3 5 7 11
 ins after 19

815* प्रधानतश्चिरात् काया साधु माध्विति चाद्वयन् ।

[V₂ 4 ग्यान (V₄ °ग)त, B₄ प्रधानत (sic) (for
 प्रधानत)]

अथ शैलसुता राम त्रिदशानिदमब्रवीत् ।
समन्वुरशपत्सर्गान्क्रोधसंरक्तलोचना ॥ २०

यस्मान्निवारिता चैन संगता पुत्रकाम्यया ।
अपत्यं स्वेषु दारेषु नोत्पादयितुमर्हथ ।

अद्य प्रभृति युष्माकमप्रजाः सन्तु पत्नयः ॥ २१

20 M₄ om 20 (cf v1 13) —^b N₂ V B D₁₋₃ 7 10 11 12 अनिवीक्ष्य तान् (for इदमब्रवीत्) S₁ D₁ 12 सर्वानिव तदा (D₁₂ महा) सुरान् —After 20^{ab}, D₁₄ T₁ 3 G₂ 4 M₁ 3 ins

816* अग्रियस्य कृतस्याद्य फल प्राप्स्यथ मे सुरा ।
इत्युक्त्वा सरिलि गृह्य पार्वती भास्करप्रभम् ।

[M₃ reads l x inf l in sec m —(l x) G₄ अग्रितस्य T₂ द्वियस्य, M₁ तु तस्य (for कृतस्य) M₃ हे (for मे) —M₄ om l 2 —(l 2) k(ed) भास्करप्रभम्]

—^a B₄ अभभत् (for अशपत्) S₁ D₅ 9 12 देवी (for सर्वान्) V₄ शशाप त्रिदशानिदेवी —^d S₁ D₅ 9 12 रोषात् (for क्रोधे)

21 M₄ om 21 (cf v1 13) S₁ D₅ 9 12 om 21^{ab} —^a T₃ निवारिता, G₁ 3 M₂ निवारितश्च, Cg k as in text (for निवारिता) Dt D₆ 6 8 [अ] इ (for [ए] इ) —^b T₃ संतति (sic), G₁ 3 M₂ समत (for समता) G₁ 3 पुत्रकाम्यया —For 21^{ab}, N₂ V B D₁₀ 11 12 subst l x of 816* —D₁₁ om 21^{cd} —^c N₂ B₃ (marg also as in text) 4 D₁₀ च स्व (B₄ सु) दारेषु (for स्वेषु दारेषु) —^d S₁ D₅ 9 12 युष्माके न भविष्यति, N₂ V B D₁₀ 12 यूयं नोत्पादयिष्यथ ☉ Cg k तस्माद्युष्मभिः (Ck om यूष्मभिः) अपत्य नोत्पादयिष्यथ । ☉ —N₂ V B D₁₀ 12 om 21^{cd} —For 21^{ab}, S₁ D₅ 9 12 subst

817* भार्याश्च योऽद्य प्रभृति भविष्यन्त्यप्रजा सुरा ।

[S₁ भार्याश्च प्रभृति दे (sic) (for the prior half) D₁₂ भविष्य*]

—For 21, D₁₋₃ 7 subst while N₂ V B D₁₀ 12 13 subst l x only for 21^{ab}

818* यस्मादपत्यं सदृशमपमम नेच्छथ ।
युष्माकमपि तस्माद्भि न प्रजास्यन्ति पत्नय ।

[[(l x) V₁ सदृशमपत्यम् (by transp) V₄ नत दि मन, B₁ गम नत दि (for अमरा मन) N₂ B₃ (marg also नेच्छथ) 4 D₁₀ 12 नो (B₄ D₁₀ न) भवद् (for नेच्छथ) D₁ 9 7 12 नेच्छथममरा मन (for the post half)]

—After 21, Dt D₆ T₃ G₁ M₃ ins.

एवमुक्त्वा सुरान्सर्वाञ्छशाप पृथिवीमपि ।
अवने नैकरूपा त्वं बहुभार्या भविष्यसि ॥ २२
न च पुत्रकृतां प्रीतिं मन्क्रोधमलुपीकृता ।
प्राप्स्यसि त्वं सुदुर्मेषे मम पुत्रमनिच्छती ॥ २३
तान्सर्गान्नीडितान्दृष्ट्वा सुरान्सुरपतिस्तदा ।
गमनायोपचक्राम दिशं वरुणपालिताम् ॥ २४

819* पत्न्यो न व्रतयिष्यन्ति ह्यद्य प्रभृति चात्मजात् ।

[Dt D₄ (with hiatus) ज्ञातजात्, T₃ वा^o, M₂ चामनि (for चालनात्)]

22 M₄ om 22 (cf v1 13) V₄ om 22-23^b —^a N₂ V₁₋₃ B D₁₀ 12 उक्त्वा (V₁ क्) चैव (B₄ च) D₁ (marg also as in text) —3 7 11 एव शस्वा, Ct as in text (for एवमुक्त्वा) D₁₂ om सुरान् B₄ om सर्वान्, —^c D₁₄ वैव (for नैक-) T₂ [अ] पि (for त्वं) S₁ D₅ 9 12 ए (D₉ नै) करूपावनि त्व (S₁ वने त्व, D₁₁ च नित्य) च —^d S₁ D₅ 9 12 भोज्या, Cg t as in text (for भार्या) D₉ G₂ भविष्यति —For 22^{ad}, N₂ V₁₋₃ B D₁₋₃ 7 10 12 subst while D₁₁ ins after 22^{ab}

820* त्वमप्युरसकीर्णा भविष्यसि वसुन्धरो ।

[B₄ त्वम् (sic) (for त्वम्) B₁ [उ]पल (for [उ]पर) D₁ 3 सकीर्णो D₁₀ त्वमप्युर (sic) सकीर्णो (for the prior half)]

23 M₄ om 23 V₄ om 23^{ab} (cf v1 13 and 22 resp) —^a S₁ N₂ V₁₋₃ B D₁₋₃ 5 7 9-12 [अ] पत्य (D₁₂ *) Cg kt as in text (for पुत्र) S₁ मैरि (for प्रीति) —^b V₁ तत्रोध, M₃ मन्क्रोधे (for मन्त्रोध) V₁ 2 G₂ कृता (for कृता) —^c Dt D₆ 8 प्राप्स्यसे, Cg k स (as in text) —^d Dt अनिर्वाती, T₂ अनिच्छति, Cg k t as in text (for अनिच्छती) —For 23^{cd}, S₁ D₅ 9 12 subst

821* ममापत्यमनिच्छन्ती चैव त्वमपि लप्स्यसे ।

[D₆ 12 अनिच्छन्ती, D₉ अनिष्कृती (for अनिच्छन्ती) D₆ 12 एन, D₉ वातु (for वैव) D₉ लप्स्यसे (sic) D₁₂ लप्स्यसे (for लप्स्यसे) D₁₁ प्राप्स्यसि त्व च सुद (वसु) र (for the post half)]

—Thereafter S₁ (marg) ins पदत्रिनोपध्याय

24 M₄ om 24 (cf v1 13) —^a Dt D₆ 8 Ck t पीडितात्, D₄ T₃ व्यथितात्, D₁₄ पीडितात्, T₂ 2 G₁ M₁ 3 पीडितात्, Cg as in text (for पीडितात्) S₁ D₅ 9 12 ता दृष्ट्वा पीडिता देधीम् —^b S₁ D₅ 9 12 उमा (for सुरान्) —For 23^{cd}-24^{ab} N₂ V B D₁₋₃ 7 10 12 subst while D₁₁ subst l 2 only for 24^{ab}

822* प्राप्स्यसि त्वमभीष्यन्ती न चापत्यमसीषित्वत् ।
ता दृष्ट्वा व्यथिता देधीमुमां देदो महश्च ।

स गत्वा तप आतिष्ठत्पार्श्वे तस्योत्तरे गिरेः ।
हिमवत्प्रभवे शृङ्गे सह देव्या महेश्वरः ॥ २५

एष ते विस्तरौ राम शैलपुत्र्या निवेदितः ।
गङ्गायाः प्रभवं चैव शृणु मे सहलक्ष्मणः ॥ २६

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे पञ्चत्रिंशः सर्गः ॥ ३५ ॥

[(1 1) V1 नैव वसुषे (hypermetric) B1 अपीच्छती,
D1 7 अनीप्सति, D2 अनीसत (sic) (for अनीप्सन्ती) V4 om न
(submetric) D1-3 7 मम (for न च) V1 मनसेपित (sic)
(for अनीप्सितम्) —(1 2) B4 om D1-3 7 एव (for
देवीम्) D1 2 सुरासुरमहेश्वर, D3 7 सुरासुरनमस्कृता (for the
post half)]

—^c Ś1 D5 9 12 मर्ति चक्रे, Cg k t as in text (for
[३] पचक्राम) Ṇ2 V B D1-3 7 10 11 13 गंतु समुपचक्राम
(D1 *सुर [sic])

25 M4 om up to 25 (cf v1 13) —^{ab} D11 आदिष्टद्,
D12 आतिष्ठद् (for आतिष्ठत्) D14 T1 G4 Cm गिरी, T3
दिशि, Cg k t as in text (for गिरे) Ś1 Ṇ2 V B D5 9-13
उत्तरे संसितप्रत (V3 °त) (for ^b) D1-3 7 तस्योत्तरे दिशा
भागे तप धा (D1 प्रा, D2 चा) तिष्ठदुत्तम —D6 om (hapl)
from प्रभवे up to गङ्गाया in 26^c —^c V1 प्र*+ , V2
प्रवृत्ते, M3 प्रमुखे, Cm g as in text (for प्रभवे) Cc Ct
हिमवत्प्रभवाप्ये शृणो । Cc Ṇ2 V B3 4 D10 दिव्ये, B1 देरो
(for शृङ्गे) —^d G2 देव्या सह (by transp) D1-3 7
ततो देव सहोमया

26 D6 om up to गङ्गाया (cf v1 25) —^a
D1 3 7 11 M4 इति, Cg t as in text (for एष) D13 च्यस्तरो
(sic) M4 रा* (for राम) G1 3 एतस्ते राम चरित —^b
B4 शैलपुत्र (sic) G1 3 निवेदित, Cm g k t °त (as in
text) —^c V3 कारुर्धेन (for गङ्गाया) Ś1 V1 4 B
D5 10 12 13 शृणु बालर्क्यं (B1 हृल्ले) न, V3 lacuna T1 2 G* 4

M1 3 °चापि (for प्रभव चैव) —^d Ś1 Ṇ2 V1 2 B D5 12
प्रभाव, V3 4 D10 13 प्रभव (for शृणु मे) Ś1 त्वं स°, D5
शृणु° (sic) (for सहलक्ष्मण) —For 26^{cd}, D1-3 7 11 M4
subst

823* उमाया शृणु गङ्गाया विस्तर त्ववतारणे ।

[D11 वदतो मम, M4 वमन पर (for ववतारणे) D3 7 तर्हि
संघ सलक्ष्मण (for the post half)]

—After 26 B3 ins

824* ये श्रुत्वा च नरो यानि कैवल्य स्थानमेव हि ।

B3 D2 3 7 11 cont, whereas Ś1 Ṇ2 B2 (marg) 4
D5 10 13 ins after 26

825* कुमारसमव चैव बह्वर्थं सुरपूजितम् ।

[D11 कुमारसम* चैव (for the prior half) D2 सु-पूजित]
Colophon Ś1 D5 12 om (sarga cont) —Kānda
name Ṇ2 V1 4 D5 10 om V2 3 B आदि°, D1 3 अयोध्या°.
—After Kānda name, B2 4 ins बालचरिते —Sarga
name Ṇ2 V B D5 10 उमामाहा म्य (D5 °चरित), D1-3 7
देव (D2 °व्या) प्रसूतिर —Sarga no (figures words
or both) V1 4 B1 4 D3 11 om Ṇ2 B2 3 38 V3 40
V3 37, Dt D4 8 14 36 D1 7 29 D2 30 D3 39 D4
हृत्वा र्ये-यणे-कादे उमा नाम 38 (dash indicates lacuna)
—After colophon T2 G1 2 4 M3 conclude with
श्रीरामाय नम, G3 श्रीमते रामासुजाय नम

३६

तप्यमाने तपो देवे देवाः सर्षिगणाः पुरा ।
सेनापतिमभीप्सन्तः पितामहमुपागमन् ॥ १
ततोऽञ्जुपन्सुराः सर्वे भगवन्तं पितामहम् ।
प्रणिपत्य शुभं वाक्यं सेन्द्राः साक्षिपुरोगमाः ॥ २
यो नः सेनापतिर्देव दत्तो भगवता पुरा ।
स तपः परमास्थाय तप्यते स्म सहोमया ॥ ३
यदत्रानन्तरं कार्यं लोकानां हितनाम्यया ।

संविधत्स्व विधानज्ञ त्वं हि नः परमा गतिः ॥ ४
देवतानां वचः श्रुत्वा सर्षलोकपितामहः ।
सान्त्वयन्मयुरैर्वाक्यैस्त्रिदशानिदमब्रवीत् ॥ ५
शैलपुत्र्या यदुक्तं तत्र प्रजास्थय पत्नियु ।
तस्या वचनमक्लिष्टं सत्यमेव न संशयः ॥ ६
इयमाकाशगा गङ्गा यस्यां पुत्रं हुताशनः ।
जनयिष्यति देवानां सेनापतिमर्दिदम् ॥ ७

36

—¹ \tilde{N} 1 missing sarga 36 (cf v 1 I 33 8) \tilde{S} 1
D 12 continue the previous sarga

1 ^{ab} Dt D 8 T 3 तदा, D 12 महा (for तपो)
Cm t देव (as in text) \tilde{S} 1 तप्यमान तदा देव (for ^a)
T 3 तदा, M 3 (after corr sec m) पुन (for पुरा) Dt
D 8 सेन्द्रा साक्षिपुरोगमा (for ^b [- 2^d]) Ctp सेन्द्रा (for
देवा) and साक्षिगणा पुरा (as in text) \tilde{N} 2 V B
D 1 2 7 10 11 13 M 4 तप B 3 D 7 तत्त्वप्य (V 2 M 4 प) ति
देवेदो ष्यवके विदुधास्तत् () D 13 सेनापत्यम् D 1 3 7
अर्दिदत् (for असीप्सन्त)

2 ^a \tilde{S} 1 \tilde{N} 2 V B D 1 10-13 अजुवञ्च (for ततोऽञ्जुवन्)
D 1 2 7 M 4 तेषुवस्त्रिदशान्तर —G 1 som 2^{ab} —^b D 1-2 7
M 4 समुपेत्य (for भगवन्त) —^c \tilde{S} 1 D 11 12 शुभया वाणी,
 \tilde{N} 2 V B D 10 13 [अ]जलि वञ्जा Dt D 8 सुरा राम,
D 1 2 7 M 4 [अ]जलि (M 4 लि) प्रह्ला, D 4 Cg सुरा सर्वे, T 3
सर्वेदेग (for शुभ वाक्य) ☞ Ct अत्र 'सुरा सर्वे' इति
पुनरकम् । अत पादान्तरमन्वेणीयम् । द्वितीयार्थे 'सुराराम' इति
पाठ रामसंबोधन चतत् । ☞ —^d \tilde{N} 2 V B D 10 13 'वह्नि,
D 1 2 वाग्नि, D 2 7 अग्नि, T 3 दवा ' , M 4 सेन्द्रवह्नि (for
सेन्द्रा साक्षि) Cm g साक्षिपुरोगमा (as in text) \tilde{S}
D 11 1 3 सुदत्तवह्नि इच्छन् ।

3 ^a Dt D 8 11 M 2 Cm k t येन, D 2 यत् Cg as
in text (for वो न) \tilde{S} 1 B 4 दव D 7 11 देवा (sic)
(for देव) —^b \tilde{S} 1 D 1 12 हृतो (for दत्तो) —After 3^{ab}
D 4 ms

8-6* स न ततोऽप्य भगवन्नस्मैरिनिवहेण ।
सपिता भगवान्द्रवो हिमवच्छिद्राप्रराहय ।

—^c \tilde{N} 2 V B D 1 2 7 10 11 13 M 4 स प्रह्वचर्मम्, M 2 पुनर्,
Cm तप परमम्, Ct as in text (for स तप परम्) D 3
वाग्ध्य (for आस्थाय) —^d \tilde{N} 2 V B D 1 2 7 10 11 13 M 4
तपस्तेत D 3 च Cg k as in text (for तप्यते स्म) \tilde{S}
D 1 12 विधत् सुमहदद्भुत

4 ^a \tilde{N} 2 B 3 (m also as in text) D 10 अण्यत्रात्र

(for अत्रानन्तर) —^a \tilde{N} 2 V B D 1 2 7 10 13 M 4 सर्वे (V 3
'वै')लोकपितामह (V 4 D 1 2 हृ) —^b \tilde{S} 1 D 11 12 M 4 तद्
(for स) Cg t सविधस्व (as in text) Ck सविधस्व
G 1 3 विधानज्ञस्य \tilde{N} 2 V B D 1 13 तद्वह्नि (V 6 चव)
श्रुत्वाग्ना, D 2 7 तद्विषयस्य श्रुत्वाग्ना, D 10 तद्वह्निः
शालाना

5 ^a \tilde{N} 2 V B D 4 9-11 13 M 4 देवाना वचन (D 11 च
वच) —^b \tilde{S} 1 D 3 प्रह्ला, D 12 प्रह्ला (for सर्वे) \tilde{N} 2 V B
D 1 2 7 10 11 13 नमस्कृत (for पितामह) —^c \tilde{S} 1 D 1 12
सात्वत्कसङ्गण्या वाचा, \tilde{N} 2 V B D 1-3 7 10 11 13 M 4 प्रह्ला
मयुरया वाचा —^d D 12 *दत्तान् G 2 M 1 वाक्यम् (for
इदम्) D 3 इदमब्रवीत्.

6 For 6-11 \tilde{N} 2 V B D 10 13 subst 827* —^a \tilde{S} 1
D 12 प्रयुक्ता स्य (\tilde{S} स्म), D 1-2 7 M 4 यदुक्ता स्य, D 11
प्रयुक्त यत्, M 3 क नो, Cm g as in text (for यदुक्त तत्)
—^b Dt D 6 Ct प्रजा स्वासु, M 3 प्रजास्य (inf in sec
m) य (for प्रजास्थय) \tilde{S} 1 D 1 2 5 7 11 12 प्रजा (D 3 पुनो)
वो न (\tilde{S} 1 नो वो) भविष्यति D 9 न प्रजा ह्यासपत्नियु,
M 3 अग्रजा स स्वपत्नियु (sic) M 4 न पत्नियु प्रजास्थय
(by transp) —^c T 3 G 2 M 1 महृष्टि, Cm g k t as in
text (for महृष्टि) \tilde{S} 1 पत्नीविति च चादिष्ट, D 1 2 5 7 11
पत्नीविति वषोष्टि (D 1 12 'हि)ष्ट, D 11 पत्नीविति वच पूरं
—^d M 4 तत्त् (for एव) \tilde{S} 2 5 7 11 12 स् (D 3 तत्
[ditto]) स्य नात्र सस्य, Cg as in text (for ^d)
☞ Ck वचस्मात् शैलपुत्र्या अग्रजा भविष्यत्येयुक्त तस्मात् न
प्रजा सन्ति व अत पूव न पत्न्यग्रप्रजा । छान्दस इकारान्त
प्रयुक्तत्तुण । Ct वचस्माच्छैलपुत्र्या अग्रजा भविष्यत्येयुक्त
तत्तथाप्युक्ता स्वासु पत्नीपु न प्रजा सन्त्यानि शेष । पत्नीविति
हन्वत् छान्दन्म् । यतस्त्वया वचनमहितमनोयम् । पूव च
'प्रजास्थय' इति पाठस्त्वया छान्दन्मवचस्त्वया च विकल्पे । ☞
—After 6 D 1 2 7 ms 1 2 of 827*

7 For 7 11 D 1 11 M 4 subst 1 3-12 of 827*
—^a D 1 12 येयम् (sic) (for इयम्) \tilde{S} 1 D 3 येयम्कार
गयेयम् (D 3 गाप्सु), D 8 इयमाकाशगा च —^b M 2 3
यस्या, Ct 4 यस्या (as in text) \tilde{S} 1 D 8 11 उ (D 3 द्)

ज्येष्ठा शैलेन्द्रदुहिता मानयिष्यति तं सुतम् ।
 उमायास्तद्रुहमतं भविष्यति न संशयः ॥ ८
 तच्छ्रुत्वा वचनं तस्य कृतार्था रघुनन्दन ।
 प्रणिपत्य सुराः सर्वे पितामहमपूजयन् ॥ ९
 ते गत्वा पर्यंतं राम कैलासं धातुमण्डितम् ।
 अग्निं नियोजयामासुः पुत्रार्थं सर्वदेवताः ॥ १०
 देवकार्यमिदं देव समाधत्स्व हुताशन ।

शैलपुत्र्यां महातेजो गङ्गायां तेज उत्सृज ॥ ११
 देवतानां प्रतिज्ञाय गङ्गामभ्येत्य पात्रकः ।
 गर्भं धारय वै देवि देवतानामिदं प्रियम् ॥ १२
 इत्येतद्वचनं श्रुत्वा दिव्यं रूपमधारयत् ।
 स तस्या महिमां दृष्ट्वा समन्तादवकीर्यत ॥ १३
 समन्ततस्तदा देवीमभ्यपिञ्चत पात्रकः ।
 सर्वस्रोतांसि पूर्णानि गङ्गाया रघुनन्दन ॥ १४

[to avoid hiatus] पत्युव हुताशन — For 7^{ab}, D₃ 7
 subst 1 3-4 of 827* —^d G₂ सेनापतिर् (sic) G₄
 अनुचमं (for अरिंदमम्)

8 D₃ 7 om 8^{ab} —^b Ś1 D₅ 1₂ G₁ जन^o, Cm g k t
 as in text (for मानयिष्यति) Ś1 D₅ 1₂ च, D₄ T₃ Cm g
 तत् (for त) —^o Ś1 बहुमतो D₅ 5 7 9 12 स उ (D₅ शत
 [sic]) माया बहुमते

9 For 9-11 D₃ 7 subst 1 7-12 of 827* —^a M₃
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा (by transp)

10 ^a Ś1 D₅ 1₂ गत्वा तु (for ते गत्वा) Dt D₆ 8 परम
 (for पर्यंत) Ck ते कैलासपर्यंत गत्वेति शेष l, Ct
 कैलासपर्यंत गत्वेत्यन्वय । Ck —^b Ś1 D₅ 1₂ रत्न (for धातु)
 G₁ 3 भूषित (for अण्डितम्) —^d T₃ (after corr sec
 m as in text) देवा (submetric) Cv m g दैवता
 (for देवता)

11 ^{ab} C₆ संविष्यत्य Ś1 D₅ 1₂ देवताना कृते साधु पुत्र
 जनय पात्रक —^o D₁₄ T₁ 2 G₁ पुत्र्या, G₂ पुत्रा (sic), Ct
 as in text (for पुत्र्या) Ś1 D₅ 1₂ आ (D₁₂ *) ग, D₉
 G₁ सेजा, C₆ k t as in text (for तेजो) —^d D₅ 1₂ तेज
 (D₁₂ *) उत्तम G₁ गंगायास्तीरमुत्तम Ck शैलपुत्र्यास्तेज
 उत्सृजेति । Ck —^b N₂ (N₁ missing) V B D₁₀ 1₂ subst
 for 6-11 D₁ 2 (both ins 1 2 after 6) 11 M₄ subst
 1 3-12 for 7-11 while D₇ 7 ins 1 2 after 6 subst
 1, 3 and 4 for 7^{ab} and 1 7-12 for 9 11

- 827* { यथा हि धूमसुमया शशा सासृष्यया पुरा ।
 (6) तथा तद्वचनं देवान् दाक्ष्यं कर्तुमन्यथा ।
 (7^{ab}) इय त्वाकाशगङ्गा या शैलराजसुतापरा ।
 उमाया भगिनी ज्येष्ठा ततोऽपत्यं हुताशन ।
 (7^{cd}) जनयित्वात्मवीर्येण तेजसातुपमपुति । [5]
 भविष्यति स व श्रीमत्सेनापतिरिमीषित ।
 (9) पृत्च्छ्रुत्वा वचो देवा प्रणिपत्य पितामहम् ।
 प्रहृष्टमनस सर्वे कृतार्था पुत्रायामासुः ।
 (10) तत कैलासशिखरमागत्य सहिता सुरा ।
 अग्निं विज्ञापयामासुर्गङ्गा च रघुनन्दन । [10]
 (11) हितार्थमग्ने लोकानामपयोऽप्यादन कुरु ।
 आकाशपथचारिण्या समूय सह गङ्गाया ।
 [D₁ 3 7 om 1, D₁ M₃ om 1 1 and 2 —(1 1)

V₂ संस्रया (sic) —(1 2) D₁ तस्याश्च D₃ 7 यथा (for
 तथा) B₃ (m also as above) D₃ 7 10 ह्रवा (for देवा)
 D₇ शुक (sic) (for शुक्य) B₁ वक्तुम् (for कर्तुम्) —(1
 3) N₂ B₁ 3 D₁₃ -ना गमा, V₄ ० वै (for -ना या) D₁ 3 7 11
 M₄ श्य त्वा (D₁₁ M₄ चा) काशमाश्रित्य (for the prior half).
 —(1 4) V₁ गमा (for ज्येष्ठा) B₂ तन्म^o, D₁ (with hiatus)
 अतो^o, D₂ आप्यापत्य (sic) D₃ 7 (with hiatus) उपसृत,
 M₄ सा श्च (for ततोऽपत्य) D₇ 11 M₄ हुताशनात् (D₇ १
 [sic]) —D₃ 7 om 1 5 and 6 —(1 5) N₂ V₂ -4 D₁ 13
 जनयत् (V₄ D₁₃ ० ति) B₂ जनयिता, B₃ जनयत् (for जनयिता)
 V₂ [अ] य (for [आ] य) D₁₁ M₄ जनयिष्यति (D₁₁ ० ति
 हि [hypermetric]) कर्षेण (for the prior half)
 V₂ परम (for [अ] पुन) M₄ पुति N₂ B₃ (m also
 as above) D₁₀ 1₂ तस्या परमपुति (for the post half)
 —(1 6) V₁ B₂ D₁ 2 11 M₄ स भविष्यति (by transp) V₂
 सुत, B₁ D₁₃ च स (D₁₃ स च [by transp]) (for स व)
 V₄ समविष्यति श्रीमाम् (submetric) (for the prior half)
 —(1 8) N₂ नचस (for अनस) D₁₁ रघुनन्दन, M₄ ० गन्म्
 (for पुनरागतम्) —(1 9) D₁ -3 7 11 आरुष, M₄ आगन्म् (for
 आगल) —(1 10) V₁ अक्षिर् (sic) (for अग्निं) V₄ बहि
 (sic) (for गङ्गा) —(1 11) V₁ हिन वम् (for हितार्थम्)
 D₃ 11 अग्ने D₁₀ सव (for अग्ने) —(1 12) V₄ [उ] परि
 (for पथ) D₁₁ सहित, D₁₃ सम्भूत (sic) (for सम्पुय)]

12 ^a N₂ V B D₁₀ 1₂ तथेति च, D₁ -3 7 11 M₄
 तत्तथेति, all Cs as in text (for देवताना) —^b Ś1 D₅ 1₂
 प्रोवाच (for अभ्येत्य) N₂ V B D₁ -3 7 10 11 12 M₄ वचस्ते
 वा हुताशन (D₃ १^o [sic]) —^d G₁ 2 देहि (for देवि)
 N₂ V B D₁ 3 7 10 11 12 M₄ उवाच गंगा मत्सेनो धार्यतामिति
 रावच

13 M₃ om 13 and 14 —^a D₄ Cm g तस्य^o, D₁₄
 T₁ 2 G₂ 4 M₁ अग्नेस्तु (for हृत्वेतद्) Ś1 D₅ 1₂ कर्तव्यमिति
 सा श्रुत्वा —^b G₁ 4 दिव्य, C₆ k t as in text (for दिव्यं)
 Ś1 D₅ 1₂ गर्भम् (for रूपम्) —^o Ś1 D₅ 9 13 दृष्ट्वा तं
 महिमानं सा —^d Ś1 D₅ 1₂ अन्यकीर्यत, Dt D₆ 8 T₁ Ck t
 अवदीर्यत, D₉ एव कीर्यते, Cv m g अन्यकीर्यत (as in text)

14 M₃ om 14 (cf v 1 13) —^a Ś1 D₅ 9 13 च
 ता, G₁ ततो, G₂ तु ता (for तदा) —^b D₅ 1₂ भविष्यिच

तमुत्राच ततो गङ्गा सर्पदेवपुरोहितम् ।
 अशक्ता धारणे देव तत्र तेजः समुद्भूतम् ।
 दह्यमानाग्निना तेन संप्रव्यथितचेतना ॥ १५
 अथात्रगीदिदं गङ्गां सर्पदेवहृताशनः ।
 इह हैमत्रते पादे गर्भोऽयं संनिवेश्यताम् ॥ १६

[D12 °विधि] त (sic) G1 अन्यवर्षत, Cm g k t °विचत (as in text) — ° D3 सर्वश्रेयासि पुण्यानि — ° S1 D3 9 12 तस्या ह्यासत् (S1 °सन्धै) नरोत्तम

15 °) Dt D8 14 T1 2 G2 4 M1 3 (after corr inf lin sec m) Ct °गम, Cg k as in text (for पुरोहितम्) — ° S1 D3 12 शक्ता (D12 °त्वा) धारयितु नास्मि (for °) Dt D8 8 तेनत्वद् (by transp) S1 D3 12 14 T1 2 G2 4 M1 3 °यात्, Dt D8 °द्भूत, D9 °द्भूत, T3 °त्तम, Ct as in text (for समुद्भूतम्) Cv r m तद्दि तेन समुद्भूत, Cg k t as in text (for °) — ° S1 D3 12 अतो तु दह्यमानाहं (S1 °हा), M3 दह्यमानाना (ditto) हि तेनोमि, Cv r g as in text (for °) — ° Di (after corr as in text) चेतनां, T1 चेतना, Cv m g t as in text (for चेतना)

16 °) S1 D3 12 तत्र (for गङ्गा) — M4 om (hapl) 16^b—17^a — ° S1 D3 12 गंगा देवो, D4 °देवो, T2 °देयी (sic) (for सर्वदेव) M2 पुरोहित, M3 पुरोगम, Cm g k t as in text (for ह्युवाशन) — ° S1 साधु, D3 12 गच्छ, T3 इव (sic) (for इह) T2 हैमवती (sic) (for °वते) S1 Dt D8 8 G2 M1 3 पाशं, Cg as in text (for पादे) — ° S1 D3 13 गर्भमेतं निवेशय

17 M4 om 17^a (cf v 1 16) — ° M3 सा (for तु) S1 D3 12 श्रुत्वा तस्यापि वचन — ° S1 D3 11 त सप्तनं S1 Dt D4 8 9 14 M2 3 (after corr sec m) Cg महातेज, M4 महत्तेज — ° Cg k t स्रोतोम्यो (as in text) T3 स्रोतोम्येह तयापया (sic) M4 सासद्वती तदा नृप, Cv r m cite as in text — For 13 17 N3 V B D1 2 3 7 10 11 12 subst while M3 subst 1 x and 2 for 15^a—16^b and ins 1 10 after 17

828* तमुवाच ततो गङ्गा हुताशनमिदं वच ।
 अशक्ताह धारयितुं त्वत्तेनो भगवद्विधि ।
 तामुवाच ततो गङ्गा हुतमुग्मगवाग्नुन ।
 प्रगृह्य गङ्गे सन्तेन तैलैर्ऽस्मिह्य वित्तनेय ।
 तथेवुक्त्वा ततो गङ्गा सन्तेन प्रत्यपयत् ।
 प्रतिगृह्य च सर्वोऽमुद्रिह्यल्ला मूल्यय च सा ।
 असद्वन्ती ततो गर्भे सं धारयितुमोचसा ।
 हैम्यामशिवेदं राम सादिक्तं सुपात्र तद् ।
 अनाजसा प्रस्फुरं सदसा भूतितेजसम् ।
 रम्ये शरवणोद्देशे समुच्यम तनो वचै ।

[5]

[10]

श्रुत्वा त्वमित्रचो गङ्गा तं गर्भमतिमास्वरम् ।
 उत्ससर्ज महातेजाः स्रोतोम्यो हि तदानघ ॥ १७
 यदस्या निर्गतं तस्मात्प्रजाम्बूनदप्रभम् ।
 काञ्चनं धरणीं प्राप्तं हिरण्यममलं शुभम् ॥ १८
 तात्रं कार्णायसं चैव तैक्ष्ण्यादेवाभिजायत ।
 मलं तस्याभनत्रत्र त्रुपु सीसक्रेमे च ॥ १९

[D2 repeats consecutively 1 1 and 2 — For 1 2, D12 reads the line of 15^a as in S1 — (1 2) M4 न शक्ताह V4 B3 4 तत्रतो — (1 3) V4 D2 9 7 11 प्रभु, D1 प्र ३ (sic) (for पुन) — (1 4) D3 प्रस्य (for प्रगृह्य) V2 च (sub-metric) (for गङ्गे) D10 तेज (sub-metric) (for सन्तेन) D13 शैर्ऽदे (for शैलेऽस्मिह्य) N2 B4 तद्, V4 तु D1 11 त (for त्व) V2 विपथेय (sic) (for वित्तनेय) D2 7 सयुतादय सति (for the post half) — D2 7 om 1 5 — (1 5) B4 प्रणिपत् च, D1 प्रतिगृह्य तु D3 प्रत्युक्त D13 प्रति (for प्रत्यपयत्) — (1 6) D13 प्रतिपथ (for °गृह्य) V4 तदेवाम्, D1 2 11 तु तत्तेजो (for च सयोऽभूद्) D2 7 प्रु (D3 °स) षा गणा तत्तेजो (for the prior half) D11 विक्रम (for विह्वल) V1 [उ] रसा, V4 B1 2 [र] व सा, D2 11 तत्, D3 सी, D7 om (for च सा) D1 मूर्च्छनं गमा — (1 7) D3 अस्तश्री D3 illeg नं अनं D1 2 7 स (for त) V1 वारयितुम् (for धारयितुम्) D2 अक्षना (for ओजसा) — (1 8) D10 सा पति (hyper-metric) (for साधि) V4 नेज (for रेत) N2 नदापत्, V2 D1 ह्यवाच V3 ससा तद् V4 सयुक्त्वा, D2 7 सयु (D7 यवा) षमत्र (for सुपात्र तद्) — D1 reads 1 9 after 20 — (1 9) B3 (m also) अग्न्यात्तं अनाजवाम N2 V2 B1 प्रस्फुर (V1 °च) V4 °शो (sic) D10 प्रसन्न (for प्रस्फुर) D2 7 चैजत् (sic) (for चैजत्) — (1 10) D2 शरवणोद्देशे]

18 D3 7 M4 om 18—20 D2 om 18 — ° D2 14 T2 निर्गते, all Cs as in text (for निर्गत) S1 N2 V B D1 5 10—12 दिदिद् and तस्याह (for यदस्या and तस्याम् resp) — ° D10 तत्र, D13 तदा (for तत्) D1 सुवर्णं रजत स्या, all Cs as in text (for °) — D1 om 18^a — ° V2 B2 9 G1 3 M3 काचनीं, all Cs as in text (for काञ्चनं) — ° S1 N2 V B D2 9—12 वा (V2 9 ष) भवत्तदा (S1 °त्वा, V2 °सुरा), Dt D2 8 G1 3 M3 शतुप्रभम्, Cv g t as in text (for मलं शुभम्) Cg Cv r रजतसि हिरण्य शब्दो वर्धते, Ck हिरण्यशब्द स्वर्णरत्नतायापय 1 Cg

19 Before 19 D2 reads 21 and 22 D2 7 M4 om 19 (cf v 1 18) — ° G1 5 M1 ह्युवाचस, Cv m g कार्णायस (as in text) S1 N2 V B D2 5 10—12 तात्रं ह्यमा (B1 कारा [sic]) यत् थादि (D1 : °पिकासा [sic]), D1 ह्युवाचस चादि वचत्राद् — ° S1 V1 3 B1 D2 5 11—12 वचत्राद्, N2 V4 B2 4 D10 रमाद्, V2 स्वचम्, D2 मुचद् (sic) G3 वैद्यचम्, Cv r mgt as in text (for

तदेतद्द्वर्णीं प्राप्य नानाधातुरवर्धत ॥ २०
 निक्षिप्तमात्रे गर्भे तु तेजोभिरभिरञ्जितम् ।
 सर्वं पर्वतसंनद्धं सौवर्णमभवद्वनम् ॥ २१
 जातरूपमिति ख्यातं तदा प्रभृति राघव ।
 सुवर्णं पुरुषव्याघ्र हुताशनसमप्रभम् ॥ २२
 तं कुमारं ततो जातं सेन्द्राः सहमरुद्गणाः ।
 क्षीरसंभावनार्थाय कृत्तिकाः समयोजयन् ॥ २३

तैक्ष्याद् S₁ N₂ V B D₂ 5 9 13 एतद्जायत (S₁ °ते), D₁₄ T₁ 2 G M₁ 2 एवाभिजायते, M₂ Cg एवान्यजायत D₁ एव एवोपपद्यते —^a S₁ V B D₁ 2 5 11-13 °चावि (D₁ °थ) N₂ D₁₀ मलतश्च (for मल तस्य) —^d V₂ रग, D₁ Cv त्रयु, G₁ श्रु (for त्रयु) D₉ तत्पुत्रीपकमुच्यते

20 N₂ V B D₃ 7 10 13 M₄ om 20 (for D₃ 7 M₄ cf v 1 18) —^a D₁ 2 M₂ एव, D₉ एव (for एतद्) D₁₁ धरर्णी (ditto) —^b S₁ D₁ 2 5 9 11 12 नानाधातुत्वमागत. —After 20 D₁ reads 1 9 of 828* D₂ ins 830*

21 D₂ reads 21 and 22 before 19 —^a D₁-4 (D₄ after corr as in text) 7 निक्षिप्त, D₅ G₂ निक्षिप्य, Cm g k t as in text (for निक्षिप्त) V₄ शिखरे, D₁ 3 7 °च, M₄ °थ (for गर्भे तु) —^b S₁ V B₁ 2 4 D₅ 11 12 तेजसास्यातु (S₁ D₅ 12 °च्यत्, V₄ °श्रु B₁ °भ्यत्, B₄ D₁₁ °च्यतु) D₁-3 7 M₂ तत्तेजोभ्यतु (D₁ 2 °च्यतु, M₄ °रग) (for तेजोभिरभि) D₅-सत्विन (for -रञ्जितम्) N₂ B₃ (m also as in B₂) D₁₀ 13 तेजसा भूरितेजसि —^c G₁ पर्वत सर्वत (sic) (for सर्वे) B₁ सर्वत्र (for पर्वत) S₁ N₂ V₁ 4 B₁ 4 D₉ (before corr) 10 12 13 G₁ M₂ -सखद्, V₂ 3 B₂ (before corr) 3 सखद्य, D₁ ° 7 M₄ इग तत्, D₃ इगतद्, D₁₁ सखसखद् (sic), M₃ -स्यच्छ, Cg t as in text (for -सखद्) —^d S₁ सौभद्रम्, D₅ सौघडम् (for सौवर्णम्) N₂ V B D₁ 10 11 13 M₄ तदा, D₂ 3 7 तत् (for वन) —After 21, S₁ M₃ (inf l m sec m) ins

829* त देवा तु ततो प्रह्ला सप्राप्येदमभापत ।

जातस्य रूप यत्तस्माज्जातरूप भविष्यति ।

[(1 1) S₁ [य]नम् (for [र]म्) —(1 2) S₁ जातरूपस्य]

22 D₂ reads 21 and 22 before 19 —^a D₃ इवा* (for इयात्) —^b S₁ N₂ V₁ 2.4 B D₁-3 5 7 11-13 तत्, Cm g k t as in text (for तदा) M₄ काचन (for राघव) —S₁ D₅ 13 om 22^{cd} —^d N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ सुवर्णं (D₂ °र्णं) प्रादुरभवद्दक्षितेजोभ (V₁ 4 B₄ D₁ 2 13 M₄ °द्) षं शुचि —After 22, N₂ V B D₁- (D₂ after 20) 3 7 10 11 13 M₄ ins

830* कुमारश्चाभवत्तरणार्थमसमुत्ति ।

दक्षितेजोभव धीमान्प्रादुरक्षिपरिच्युत ।

ताः क्षीरं जातमात्रस्य कृत्वा समयमुत्तमम् ।
 ददुः पुत्रोऽयमस्माकं सर्वासामिति निश्चिताः ॥ २४
 ततस्तु देवताः सर्गाः कार्तिकेय इति युवन् ।
 पुत्रस्रैलोक्यविरुध्यातो भविष्यति न संशयः ॥ २५
 तेषां तद्वचनं श्रुत्वा स्कन्धं गर्भपरिष्वे ।
 स्नायन्परया लक्ष्म्या दीप्यमानमिवानलम् ॥ २६

[(1 1) D₁-3 7 M₄ से (for च) D₁-3 (all with hiatus) अरुणां —(1 2) V₁ 2.4 B₄ D₁ 2 M₄ —[उ]रुव V₃ [अ]भवच (for भव)]

while D₉ 14 S (except M₄) Cg k t ins

831* तृणवृक्षलवागुल्म सर्वं भगति काञ्चनम् ।

[M₂ वृणुगुल्मलवावृक्ष (by transp) (for the prior half)]

23 °) D₁₄ T₂ G₂ 4 M₁ तदा, T₁ तथा, Cg k t as in text (for ततो) M₄ सुदुमारस्य जातस्य —^b S₁ N₂ V B D₁-3 5 7 10-13 M₄ इद्वा (M₄ तस्य) सेन्द्रा (S₁ D₅ 12 देवा, D₁₁ देव), G₄ °* M₂ देवावृ° (for सेन्द्रा देवग) M₄ दिवौकस (for -मरुद्गणा) Cg मरुद्गणा देवगणा सह युगवृ । Cg —^c N₂ V B D₁₀ 13 M₄ तदा क्षीर (D₁₀ °*) प्रदानार्थं, D₁-3 7 13 क्षीरसपादनार्थाय, Cm g k t as in text (for °) —^d B₄ D₅ कृत्तिका (D₅ °कां) S₁ V₁-3 B D₁₃ M₄ स (V₂ ते) न्ययोजयन् (V₂ B₄ °त् [sic]), D₄ 8 M₅ समपृज (M₃ °चोद) यद्, Cg k t समयोजयन् (as in text)

24 For subst cf v 1 27 —^a S₁ D₅ 1° तत् and मात्राय (for ता and -मात्रस्य resp) —^{cd} S₁ D₅ 13 ददौ पुत्रार्थमस्माक सर्वासां प्रकरिष्यति

25 °) S₁ N₂ V B D₅-10-13 ता and ऊतु (for तु and सर्वा resp) —^b S₁ D₄ 5 9 13 M₃ कतिवेयम्, Cm g k t as in text (for कतिवेय) S₁ D₅ 13 प्रभु, N₂ V B D₁₀ 11 13 प्रभु, Cm g k t as in text (for युवन्) Cg Cv र इति युवन् । एतच्च पदद्वयमस्य श्लोकस्यान्ते योज्यम् । Cm इति सुभ्रजिति पदद्वयमस्य श्लोकस्यान्ते न सदाय इत्युपरि द्रष्टव्यम् । Cg —S₁ D₅ 12 om 25^{cd} —^d N₂ V B D₁₀ 11 13 पुत्रोय जगति ख्यातो —^d B₂ reads from श in संशय up to 26^{cd} in marg

26 B₂ reads 26^{cd} in marg (cf v 1 25) —^a S₁ N₂ V B D₅-10-13 देवानां ता (S₁ B₂ D₅ 11 12 °वताना, V₁ 4 B₁ तद्) वच धृत्वा (S₁ D₅ 13 सर्वं, N₂ V₁ 4 B D₁₁ 13 पूर्व, V₂ 3 D₁₀ युवत्, D₄ G₂ (before corr as in text) स्कन्द, Cv m g k t as in text (for स्कन्ध) S₁ D₅ 13 गर्भं, V₂ -सख, V₄ -स्तरं, G₁ सुनं, Cv m g k t as in text (for सर्वे) —After 26^{cd}, D₁₁ ins

स्कन्द इत्यनुवन्देवाः स्कन्ने गर्भपरिस्रवात् ।
कार्तिकेय महाभागं काकुत्स्थ ज्वलनोपमम् ॥ २७
प्रादुर्भूतं ततः क्षीरं कृत्तिकानामनुचमम् ।
पण्यां पडाननो भूत्वा जग्राह स्तनजं पयः ॥ २८

गृहीत्वा क्षीरमेकाह्वा सुकुमारवपुस्तदा ।
अजयत्स्वेन वीर्येण दैत्यसैन्यगणान्निभुः ॥ २९
सुरसेनागणपतिं ततस्तममलद्युतिम् ।
अभ्यपिञ्चसुरगणाः समेत्याधिपुरोगमाः ॥ ३०

832* गङ्गाम्भिसि परीश्रेय त गर्भं सर्वकृत्तिका ।
—^o G1 तान^o (sic) (for स्थापयत्) Ś1 D₁₂ स्त्रपया
मासुरथ त —^d Ś1 Dt D₄₋₆₋₉₋₁₂ T₁ G1 यथानल(Ś1
D₅ 12 रंरिं)

27 ^a D₉ एव (for इति) —^b D₄ स्कन्द, C₆ as in
text (for स्कन्न) Dt D₈ G₂ M₁ Cm G₂ स्वये, D₁₉ T₃
M₂ न्नुत (for न्नुवात्) C₆ C₆ स्कन्दत्वात् स्कन्द इत्यन्वयं
नाम I, Ck स्कन् (न्द before corr) गर्भं परिश्रुतत्वहेतो
स्कन्द इत्यन्वयनाम च चकु I, Ct स्कन् (परिश्रुत इत्यर्थे स्कन्द
इति) C₆ —^c Ś1 D₁₁ यो, V₂ कृत्ति^o (for कार्तिकेय)
Ś1 V₁ B₂₋₄ D₅ 11 12 लेजा (V₁ लं, B₂ लं, N₂ V₂₋₄
D₁₀ 13 महत्तेज (V₂ ज [sic]) B₁ र्मान, Dt D₈ 9 G₂
M₂ 3 वाहु (for महाभाग) —^d Ś1 D₁₁ म्, V₄ जनो^o
(sic), D₁₂ प्रम (for ज्वलनोपमम्) —D₁ 3 7 M₄ subst
for 24-27 N₂ V B D₁₀ 11 13 subst 1 1-2 for 24
and 1 6-7 for 26^b 27^b, while Ś1 D₅ 12 subst 1 7
only for 27^{ab}

833* वा क्षीर तस्य देवस्य समयेन दन्दुमदा ।
स्वादस्मात्प्रथमं पुत्रं रथातो नाग्नेरि राघव ।
तयेति वै तदा देवैर्ब्रह्माज्ञया संनिधोऽजिता ।
कार्तिकेय इति ख्यातं सुकुमारमनोऽभवत् ।
गङ्गाक्षिपरिलस्तं त गर्भं समुपेत ता । [5]
कृत्तिका स्कन्दयामासुक्तमादित्यसमनुत्तिम् ।
स्कन्द इत्येव त दद्या प्रोत्रप्रतिमौजसम् ।

[(1 x) D₃ ता (sic) (for ता) D₂ 7 अथ (for
तस्य) V₁ D₁ 3 7 11 M₄ बाल्य (for दन्वय) —(1 2) D₂
कथ्ये (for राघव) V₄ रथातिमाग्नेरि राघव, D₃ 7 सेनातीरिणि
कीर्त्तये, M₄ ख्यातो नाम्न भविष्यति (for the post half)
—For ins see below —(1 3) D₃ तैव (for वै) M₄ तथा
दु चोचितो देवैव (for the prior half) D₂ प्रहृषित (for
निलोभित) —(1 4) M₄ कुम्भर स (by transp) —(1
5) D₂ श्रेय (for स्वस्त) D₂ M₄ तद्, D₇ om (hapl)
(for त) —(1 6) D₁₁ क्षीर 7 (for कृत्तिका) B₁ न्नासुर्य,
D₁₁₋₃ 7 M₄ क्षाप^o, D₁₂ च्छन्द (for स्कन्दयानामुत्त) V₂ तदा
(for तम्) V₁ D₁₂ प्रम (for पुत्रम्) D₁₋₃ 7 11 M₄
वस्त्रादित्यमनिभ (D₁ 11 M₄ वर्षस) (for the post half)
—D₂ 3 7 M₄ om 1 7 —(1 7) D₁₂ सुप्त (for स्कन्द)
B₄ त (sic) D₃ वै (for न) Ś1 D₁ 3 7 ददा कुत्र (for
दद्या प्रोत्र)]
—After 1 2 V₄ ins

834* अन्वोम्यं शिवनन्नाम स्तन्यमन्मसुधाति पद ।
समभूयन्महावाहो पपुमयस्तेन शिशुत ।

28 D₁₁ om 28^{ab} —^a Cm g k t as in text (for
प्रादुर्भूत) —^c Dt यस्मात् (for पण्या) T₃ पता^o (sic)
G₁ तद्ब्रह्मो, C₆ t as in text (for पडाननो) C₆ Ck तत्
पण्या स्तनजक्षीरमचिन्त्यशक्तित्वात् दाहातिशयेन च पण्मुखो
भूत्वा जग्राह (for स्तज पय) —^d Ś1 D₅ 11 12 सुरज (D₁₁ [श्रा]भु पय)
स्तदा (for स्तनज पय) —For 28 N₂ V B D₁ 10 13
M₄ subst

835* प्रसूयाना तत क्षीर पण्या तासा पडानन ।
भूत्वा स बालो ह्यपि कृत्तिकाना परिश्रुतम् ।

[(1 x) V₁ B₄ प्रसूयाना, V₂ 4 प्रसूयाना, B₃ (m as
above) D₁₂ प्रसूयाना (for प्रसू) D₁ 2 M₄ तदा (for तत)
D₃ 7 पृच्छकिकाना तत्क्षीर (for the prior half) D₁ ताम
पूर्वा, D₂ 3 7 13 M₄ ताम् पण्यां (by transp) —(1 2)
D₂ 3 7 13 [अ]पि (for हि) B₁ [अ]पिच, D₁ [अ]पि च
(for [अ]पिच) M₄ भूत्वा बाल मोनपिच (for the prior
half) B₄ कृत्तिकाया V₃ न्नुत्ति (sic) D₁ रत्न, D₂ 3 7 स्व
(for न्नुत्त)]

29 Ś1 D₅ 9 10 om 29 and 30 —^a N₂ V B
D₁₋₃ 7 10 11 M₄ तत् (N₂ V) तत् [hypermetric] B₁ प्र
पीत्वा (for गृहीत्वा) G₂ क्षिप्रम् (for क्षीरम्) V₁ 2 ह्,
V₄ lacuna for ह्वा, B₁ D₁₁ पुत्रं, B₃ (orig एकाम्ना, m
also) 4 प्र, D₁ ह्, M₃ (after corr sec m) 4 ह्,
Cm g k t as in text (for एकाह्वा) D₁₂ पीत्वा तासा च
तक्षीर —^b V B₄ D₁₋₃ 7 11 स (for सु) V B₄ D₁₋₃ 7 11
वरम्, B₄ वरस्य (for वपुर्) N₂ B₁ 3 D₁₀ 13 स (B₃
सु) कुमारो न्य (B₁ श्रा) वर्षत (B₃ m also सुवस्तदा), M₄
सुकुमारस्तदाभवत् —After 29^{ab} D₁₁ ins

836* कार्त्तिकेय इति द्यातस्तदा प्रभृति राघव ।
(cf 1 4 of 833*)

—^c N₂ अक्रमन्, B₁ अयजत् (by metathesis) D₂
अजेय (for अयजत्) D₁ अथ सर्वधेन —^d V₂ सेना, V₄
सर्वद्वेष (for दैत्यमैत्र्य) N₂ V B D₁₀ 13 बहून्, T₃ प्रभु
(for विशु) D₁₋₃ 7 M₄ देवसेनागणा (D₂ सम) जिवत्

30 Ś1 D₅ 9 10 om 30 (cf v 1 29) —^a V₂ समं
(for सेना) B₃ (m) पति D₁₋₃ 7 M₄ दैत्यसेनापति
(D₂ रि) गण, D₁₁ देवसेनापति तद् —^b B₃ (m also)
देवाम् (for तस्य) G₂ ते, Cm t as in text (for तम्)
N₂ V B₃₋₄ D₁₋₃ 7 10 11 12 M₄ अमर, B₁ असम, B₄ अतुल,
G₂ अतुल, G₄ त मथा (for अमर) Dt D₈ 9 अन्वयि
चान्महापुंति —^c V₁ D₁ G₁ अमिपिचन् (D₁ पिच्य) Dt
D₈ 9 तत्तलनमरा सर्वे —^d B₁ पुरोगणा (sic)

अरिदनेमिदुहिता रूपेणाप्रतिमा भुवि ।
द्वितीया सगरस्यासीत्पत्नी सुमतिर्मेखिता ॥ ४
ताभ्यां सह तदा राजा पत्नीभ्यां तप्तगांस्तपः ।
हिमयन्तं समासाद्य भृगुप्रसन्नवणे गिरौ ॥ ५
अथ वर्षश्रते पूर्णे तपसाराधितो मुनिः ।
सगराय वरं प्रादाद्भृगुः सत्यवतां वरः ॥ ६
अपत्यलाभः सुमहान्भविष्यति तजानघ ।

कीर्तिं चाप्रतिमां लोके प्रान्त्ससे पुरुर्षभ ॥ ७
एता जनयिता तात पुत्रं वंशकरं तन ।
पटिं पुत्रसहस्राणि अपरा जनयिष्यति ॥ ८
भाषमाणं नरव्याघ्रं राजपह्वयौ प्रसाद्य तम् ।
ऊचतुः परमप्रीते कृताञ्जलिपुटे तदा ॥ ९
एकः कस्याः सुतो ब्रह्मन्का बहुजनयिष्यति ।
श्रोतुमिच्छान्वे ब्रह्मन्सत्यमस्तु वचस्तन ॥ १०

4 °) Ds 112 नेमेरु, Cv as in text (for नेमि)
—^d) V2 4 B1 3 (m also) धर्मण, D11 रूपोमा (sic)
(for रूपेण) D1 27 [अ]सदृशी (for [अ]प्रतिमा) Dt
D 8 9 सुपर्णमगिनी तु सा —^c) D12 G2 4 Ms (before
corr) साग° (for सगरस्य) —^d) N2 V B D1 16 13
परमधार्मिका (V3 B2 °की), D1 11 धर्मपरायणा, D2 धर्म-
परिग्रहा, T3 °शिका (for सुमतिसहिता) D2 7 परिधर्म
परायणा

5 °) S1 N2 V B D5 10-13 महेश्वाम, Dt D 8 9 G2
M1 2 महाराज (M2 °ज), D9 °राम (for तदा राजा) D1-3 7
M1 ताभ्या स राजा सहित —^b) V2 रूप (for तप) —
S1 D5 12 G2 2 उ (D2 अ)प्राश्रित्य, G2 M1-2 °श्रित्य (for
समासाद्य) N2 V B D1-3 7 9-11 13 M4 बाल्यकाल काङ्क्ष्य
(V4 D2 7 °त्सो, D11 °*) —^d) D2 °श्रवणे, D13 प्रतरणे.
Cm g k t as in text (for प्रववणे)

6 °) N2 V B D10 11 13 तस्मै (D11 अथ) वर्षेणहस्ता,
Cm g as in text (for °) —^b) N2 B4 m also as in
text D10 परिशोधित, D2 M2 तोषितो° (for [अ]राधितो
मुनि) —^c) D12 सागराय —^d) B4 तुष्ट (for भृगु)
V2 सत्यवती° (sic) D1-3 7 प्रवत् (D1 °हृ [sic])ता°, D11
सम्पत्ता°, D12 सत्यवदा° (sic) G1 °पराक्रम, M4 दृष्टपारव
(for सत्यवता वर)

7 °) V2 पुत्र (submetric) (for अल्प) G4 स
(for सु) छि Cg सुबह्वलव्यवयवत्वासुमहत्त्वम् । छि —^b)
S1 D5 11 13 भविता ते वरेभ्यः (D11 12 °र [sic]) N2 V B
D1-3 7 10 13 तव राजन्भविव्यति —^c) N2 B3 D10 13 अ°,
D1 3 7 9 वैवाहृत्, T3 च° (sic) (for चाप्रतिमा) D2
(before corr as in text) लोके (for लोके) N2 V1-3 B
D1-3 7 9-11 13 M4 सतातोय (D1 °वा [sic])मवाप्यसि
(for °) V4 कीर्तिमात्रीर्तिमोहोरे सतातस्ते भविष्यति

8 °) V4 एषा (for एका) S1 D5 11 13 राजन्, N2 V B
D2 7 10 13 G1 3 पुत्र, D1 M4 पत्नी, Cg k t as in text
(for तात) —^b) N2 V B 4- D2 3 7 10 13 पत्नी (for पुत्र)
N2 V 2 4 B2 4 D10 13 °धर, Cm as in text (for वंशकर)
D2 सुत (for तव) B4 तव वशान्वयेन, G1 3 वंशकर्तारमेव

हि —^c) V3 D2 7 11 पटि, V4 T G1 2 4 M3 पटि, Ck t
as in text (for पटि) S1 D5 12 सदृश्याम् (for
सदृशाणि) —Note hiatus between ° and ° —^d) S1
D5 12 एकदा, N2 V B D1-3 7 10 11 13 M4 द्वितीया (V2 °य
[sic]), G1-2 M1 ह° (to avoid hiatus) (for तपरा)

9 °) D2 भावमान (sic) (for भाषण) D4 1 14 T
G2 4 M1 3 महात्मान, M4 तथा व वै (for नरव्याघ्र) S1 N2
V B D5 10-13 मुनिमेव (S1 D5 11 13 एवं मुनि [by transp])
भाषमाण (D12 °ण), D1-3 7 हृत्वेव भाषण तु (D1 त),
G1 3 इति समाभाषणे तु —^b) Dt D 8 9 M3 Cg k t पुत्री,
D11 पत्नी (sic) T3 पुत्र्या (sic) G4 M4 पुत्री (sic) (for
पत्न्यौ) छि Cg राजपुत्र्याविति छिन्त्यावापुत्र्याम् । छि S1 महेश्वर,
D5 11 12 नरोत्तम (D12 °म [sic]) D2 प्रसाधति (sic)
G2 3 प्रणय्य°, G2 °तौ (sic) M3 प्रसव्य, M4 तु (for
प्रसाद्य तम्) N2 V B D1 3 7 10 13 सत्यधर्म (D1 2 °र्म)
तपोनिधि (B4 °नित) —^c) T3 G2 परम (sic) (for
परम) D5 G4 प्री ते (sic) (for प्रीते) —^d) T3 (with
hiatus) उने (for तदा) —For 9° N2 V B D1-3 7 10 13
subst

840° ते पत्न्यौ समरस्येदं हृत्वाञ्जलिभाषणम् ।
[B4 हो (for वे) V3 [ह]म (for [ह]र) N2 V1 3 B2 4
D2 9 13 इतान्तिव (B4 D2 °ली) B3 बद्धा° (for वृत्ताप्रतिवृ)
V4 अन्वपत् (sic)]

10 °) D12 कस्या (for कस्या) M4 (after corr
sec m as in text) सुते (°ic) (for सुतो) N2 V B
D1-3 7 10 11 13 एक का (B4 °कैक) तनय दशन् (D1 3 7
जनयेत्पुत्रं) —^b) B4 बहुन्का (by transp) B4 ° बहुन्
(for का बहुन्) —^c) T1 इच्छ महे, Cm t °बहे (as in
text) D14 T1 3 G2 4 M1 सत्यक (for दशन्) S1 N2 V B
D5 10-13 अशक्यो (S1 D5 11 12 हृत्वेण्यो) श्रुमिच्छाय (V2
°मि also) D1 3 7 श्रोतुमिच्छामि (D1 °व) अयश्च (D2 वो
भवन् [sic]) —^d) S1 D5 11 M4 मय चस्तु (D11 °*) D12
सम वास्तु, G2 °वस्तु (for सत्यमस्तु) M4 वास्त (for वचन्)
N2 V B1 3 D10 13 सत्य (B1 2 D10 13 °द) तोस्तु वरो दि
वै, B4 सत्य संस्तु वरौ दि नौ, D1-3 7 सत्य एतोस्तु (D2 °प
स) नो (D1 ते, D2 वो) वर, Cg as in text (for °)

G B L

तयोस्तद्वचनं श्रुत्वा भृशुः परमधार्मिकः ।
 उत्राच परमां वार्णीं स्वच्छन्दोऽत्र तिधीयताम् ॥ ११
 एको वंशकरो वास्तु बहवो वा महानलाः ।
 कीर्तिमन्तो महोत्साहाः का वा कं परमिच्छति ॥ १२
 मुनेस्तु वचनं श्रुत्वा केशिनी रघुनन्दन ।
 पुत्रं वंशकरं राम जग्राह नृपसंनिधौ ॥ १३
 पटिं पुत्रसहस्राणि सुपर्णभगिनी तदा ।

महोत्साहान्कीर्तिमन्तो जग्राह सुमतिः सुतान् ॥ १४
 प्रदक्षिणभूमिं कृत्वा शिरसाभिप्रणम्य च ।
 जगाम स्वपुरं राजा सभायौ रघुनन्दन ॥ १५
 अथ काले गते तस्मिञ्ज्येष्ठा पुत्रं व्यजायत ।
 असमञ्ज इति ख्यातं केशिनी समरात्मजम् ॥ १६
 सुमतिस्तु नरव्याघ्र गर्भतुम्भं व्यजायत ।
 पटिः पुत्रसहस्राणि तुम्भेदाद्दिनिःसृताः ॥ १७

11 °) Śi D1-3 7 11 17 तु वचन, N 2 V B D10 13 M 4
 पत्रद्वय (for तद्वचन) —^d N 2 V B D10 13 M 4 स मुनि
 (B1 °ति) प्रवृत्तत्वा (V 2 °था) —^c Śi D 5 11 12 14 T 2
 (after corr) G 4 M 4 मधुरा, N 2 V B D10 13 मधुर, D1-3 7
 परम (for परमा) N 2 V B D1-3 7 10 13 वाच्य (for वार्णी)
 —^d D12 स्वच्छन्दे N 2 V B D1-3 7 10 13 स्वच्छन्देन
 द्दामि (N 2 V 3 B 4 D10 13 °ति) वा (V 3 वै, B 3 व,
 D 3 का), M 4 स्वच्छन्देनाधिपीयता, C 6 as in text (for °)

12 °) Śi यो°, G 2 स्तु (for वास्तु) —^b Śi यो
 (for वा) —^d D 4 महोत्साह Śi D 5 15 एव का (for का वा
 क) D 12 इच्छति (for इच्छति) D 11 कीर्तिमन्तो महोत्साहा
 न्नाव श्वाका वात्र इच्छति (corrupt) —For 12 N 2 V B
 D1-3 7 9 10 13 subst while D 11 ins 1 2 only after 12

841* एका वंशकरा पुत्रमेका चारुताकान्यहून् ।
 यथेष्टं मा वरयता यस्या यदमिकाक्षितम् ।

[(1 1) D1 3 7 यदाक्ष — V 4 om from the post
 half up to 13° V 1 B 3 (m also) 4 [अ] वराक्ष (V 2
 °थ) राक्ष, D1-3 9 वासुकाक्ष, D 3 वराक्षान् (for वा
 दाक्षान्) N 2 reads बहून् in marg —(1 2) D 3 7 यथेष्ट,
 D 9 थेष्ट (sic) N 2 D 10 13 वरय, B 3 °थिन्, B 4 °थितां (sic)
 D 3 7 9 °क, D 11 °थु (for वरयतां) D 3 वय (for यथा)
 D 13 तथा दाययति वाक्षिन् (for the post half)]

13 V 4 om 13^{ab} (cf v 1 12) —^a D 1 पुत्र
 (for सुते), N 2 V 1-3 B D 1 3 7 10 13 एतद्द (D 1 °व व) च,
 D 3 9 11 M 4 हून् (for तु वचनं) —^b B 3 (after corr)
 वरानी, D 2 केशिनी (sic) (for केशिनी) —T 3 om
 (hapl) T 2 reads in marg 13°-15° —^c N 2 V 2 3
 B D 3 7 10 13 वंशकर, C 6 as in text (for वंशकर) V 1
 G 4 नाम (for राम) —^d N 2 V B (B 3 alter corr)
 D1-3 7 10 11 13 M 4 [ए] वमनिःसा, D 3 12 °समदि, C 6 t as
 in text (for नृपसंनिधौ)

14 T 3 om, T 2 reads in marg 14 (cf v 1 13)
 —^a V 2 D 3 6 13 पटि; G 1 2 4 पटि, C 6 15 in text
 (for पटि) D 2 महदामां Śi D 3 12 पुत्रसहस्रि° —^b V 2
 मधुर; D 1 12 13 G 2 मधुर; D 3 सुपर्ण; C 6 t 2 as in text
 (f r सुपर्णभगिनी) D 1 (glo-s) सुमति; Śi D 3 11 13

स्त, N 2 V B 1 3 4 D 1 4 7 10 13 M 3 तथा (for तदा) —^d
 D 14 महोत्साहे (sic) Dt D 3 6 9 14 कीर्तिमन्तो (sic) Śi
 D 5 11 12 M 2 कीर्तिमुत्सामहोत्साहार् (for °) Śi D 5 11 12
 तदा (for सुतान्) N 2 V B D1-3 7 10 13 M 4 जग्राह कीर्ति
 (V 4 श्रिति) युक्तानि (D 3 °ना, D 13 °पित्यामि [sic]) सुमतिव्यं
 (D1-3 7 °हद्) रमीष्यत

15 T 3 om T 2 reads in marg 15 (cf v 1 13)
 —^a N 2 V B D1-3 7 10 13 M 4 स्त, C 6 as in text
 (for क्षयि) —^b Śi D 5 11 वाभि (D 1 °भ्य [sic])
 वा (Śi [before corr] °व) ध, D 9 सुपर्ण; (for [क्ष]
 मिप्रणम्य) Dt D 3 8 M 4 त (for च) N 2 V B D10 13 M 4
 भृशु (V 2 युर्) धर्मे (V 2 D 10 कर्म) भृशुता वर (V 4 °र, B 3
 [m also] 4 °परायण), D1-3 7 भृशु ब्रह्मविद्; वर —^c
 D 11 जग्राह (sic) (for जगाम) N 2 D 10 स, D 2 स्व D 13
 सु (for स्व) —^d D 11 महभायौ (hypermetric) V 4
 D 2 11 रघुनन्दन —After 15 B 3 ins

842* य. ह्यौर्मेभिनि साक सगरस्तु प्रवापवान् ।

16 °) Dt D 3 8 तस्य (for तस्मिन्) N 2 V B
 D1-3 7 10 12 13 M 4 अथ कालेन महता —^b Śi V 2 D 12 13
 पुत्र ज्येष्ठ, N 2 V 2 4 B D 10 13 M 4 पुत्रे ज्येष्ठा (by transp)
 V 2 D 11 वंशकर, D 7 ना° (for स्वयायत्) —D 3 om
 (hapl) 16°-17° —^c Śi D 2 M 4 अस्तमजम्, V 1 3 4
 B 1 2 D 11 °मेवा, V 2 D 10 13 °मजसम् (V 2 °स [all
 hypermetric]) B 4 °मेनी, D 3 अस्तमे नाम (hypermetric)
 (for अस्तमजम्) V 2 4 D 3 11 स्वात (for स्वार्ते) —^d Śi
 N 2 V B D 1 3 5 7 10 13 वाहुम्य (V 4 D 3 7 °म्य; B 3 D 11
 °स्थे) (for केशिनी) V 2 4 D 3 11 तगरात्मन (D 3 °)

17 D 2 om 17^{ab} (cf v 1 16) —^a N 2 V B
 D 10 सुमति, G 4 सुमतम् N 2 V B D 1 3 7 10 11 13 [क्ष] पि
 (B 4 [क्ष] पि, sic) D 1 7 11 तु, D 2 तु, D 13 च) रघुभक्ष (for
 तु नरव्याघ्र) —^b Śi N 2 V B D 1 3 11 13 गर्भं (V 2 °र्भं) (for
 गर्भं) B 4 om D 2 7, 8, 12, 13, G 2 मुभ, all C 5 as in
 text (for मुम्भं) B 1 वयस्यन्, M 4 अ° (for वयसायन)
 D 1 गमार्द्धं स्वतपने (sic) and glo-s गर्भं प्राणं व्यनायव
 —M 3 transp 17^{ad} and 18^{ab} —^c Śi V 2 3 D 2 4 12 13
 पटि, V 1 B 4 Dt D 1 3 7 13 M 4 पटि, C 6 t 2 15 in text
 (for पटि) V 4 पुत्रे पटि° (sic) —^d Śi D 3 7 11 13

घृतपूर्णेषु कुम्भेषु धात्र्यस्तान्ममार्थयन् ।
 कालेन महता सर्वे याननं प्रतिपेदिरे ॥ १८
 अथ दीर्घेण कालेन रूपयौवनशालिनः ।
 पटिः पुत्रमहस्ताणि सगरस्याभ्रंस्तदा ॥ १९
 स च ज्येष्ठो नरश्रेष्ठ सगरस्यात्मसंभारः ।
 बालान्गृहीत्वा तु जले सरग्ना रघुनन्दन ।

प्रक्षिप्य प्रहसन्नित्यं मज्जतस्तान्निरीक्ष्य वै ॥ २०
 पौराणामहिते युक्तः पित्रा निर्वासितः पुरात् ॥ २१
 तस्य पुत्रोऽशुभाश्राम असमञ्जस्य वीर्यवान् ।
 संमतः सर्वलोकस्य सर्वस्यापि प्रियंवदः ॥ २२
 ततः कालेन महता भतिः समभिजायत ।
 सगरस्य नरश्रेष्ठ यजेयमिति निश्चिता ॥ २३

तुवे मित्रे (D₃ मेते [sic]) N₂ V B D₁₀ 12 मित्रे तुवे, D₃
 कुंभे मित्रे, D₃ मभ्याद् (for तुम्भेदाद्) S₁ N₂ V₁ 2 4 B
 D₂ 5 7 10-12 विनिर्यु, V₃ व्यनायत, Dt विनिस्तदा, D₁₄ T
 'निस्तुवा (D₁₄ 'त), M₄ ततोभवत् (for विति क्त्वा) D₁
 तस्मिन्ब्रह्मभारत्तदा and gloss या द्वितीया सुमतिनाश्री

ॐ Ch. t मज्जतस्तान्निरीक्ष्य ॐ —For 20° 47, B₂ D₁₁
 subst and read after 21

844* पौराणाम् बालकाकी वा रदतोऽपि दिने दिने ।
 सरव्यास्तु प्रवाहपु प्रवाहयति निर्दय ।

[(1 2) D₁₁ मज्जतश्च (sic) (for मत्वास्तु)]

—After 20, S₁ Dt D₄ 6 8 9 11 S (except M₄) Cm g k t
 ins

845* एव पापसमाचार सज्जनप्रतिवाचक ।

[G₄ स जन (for मज्जत) D₁₄ M₄ -वारक (sic) (for
 -वाचक)]

21 * G₁ अधियो (for अहिते) N₂ V₁ B₁ 3 D₁₀
 रक्त (for युक्त) —⁶ N₂ विनिर्युत (sic) V₁ B₁ D₃
 पुरा (for पुरात्) V₁ पुरापित्रा निवासित —After 21 B₂
 D₁₁ read 844*

22 D₆ om (hapl ?) 22 —⁶ S₁ D₁₂ 13 भार्माद्,
 N₂ B₃ राम (for नाम) D₁₁ तस्याशुभाश्राम सुत —Note
 hiatus between ^a and ^b —⁶ D₄ 8 अमर्त्यव्य, Cm k t
 असमनस्य (as in text) N₂ V B D₁-2 3 10 12 वभूव ह्य
 (B₁ D₄ अ [with hiatus] अमर्त्यव्य (V₁ °-जय), D₁₁
 सप्तभूमात्मना —⁶ V₃ सर्वलोकपु (for 'लोकस्य) M₄
 सम सर्वेश लोकेत्य D₁ om from स्य up to वि in ^a —⁶
 S₁ D₁ 2 3 7 11 12 सर्वस्यैव (D₁₁ °व), N₂ V B D₁ 10 12
 G₁ 3 M₄ सर्वलोक (for सर्वस्यादि)

23 * S₁ D₁₂ तस्य, N₂ V B D₁-2 3 10 12 M₄ शय
 Cm g as in text (for सत) D₁₁ कालेन महता मय्य —⁶
 S₁ D₁-2 3 7 11 12 भार्मिन्महात्मन, N₂ V B D₁ 12 13 एव
 (V₁ °-व) म (V₂-4 B₃ व्य) नायनः D₁ समभिजायते, Cm t
 as in text (for समभिजायत) M₄ सुमति स्मना, M₄
 सुदिनस्य स्वना, G₄ as in text (for ⁶) —⁶ D₂ सगाभ्य
 N₂ V B D₁ 2 3 7 10-12 M₄ [अ अमेधेव (for नरश्रेष्ठ)
 —⁶ D₃ जयेयत् (metathesis) (for चनयत्) S₁ N₂
 V B D₁ 2 3 7 10-12 M₄ रायत, G₄ निश्चिन्, G₄ 15 in
 text (for निश्चिन्)

18 M₃ transp 18° and 17° —⁶ D₃ om, G₁
 वृडपु (for कुम्भेषु) S₁ B₂ D₃ 9 12 transp पूर्णेषु and
 कुम्भेषु —⁶ S₁ N₂ V₁-3 B D₁₀-12 अम्य (B₂ °व्य)
 वर्धयन् (S₁ °व्), V₃ अम्यपूर्ण (sic) D₁-2 3 7 M₄ च व्य
 (D₁ वि [वर्धयन्, D₃ 'वत् (sic) D₁₂ अम्यवर्धनयत् (sic)
 M₄ 'चयन् (for समवर्धयन्) —⁶ M₄ कियता (for महता)
 S₁ D₁-2 3 7 11 12 ते तु (for सर्वे) N₂ V B D₁₀ 12 M₄ ते
 च (M₄ °य) कालेन महता

19 ^o S₁ D₅ 12 दीर्घस्य कालस्य Cm g t दीर्घेण कालेन
 (as in text) N₂ V B D₁-2 7 10 11 13 M₄ सप्तानर (D₃
 * जयस सर्वे तुल्यवीर्यपराजिता —⁶ V₁ B₁ D₁ 7 11 पटि,
 D₂ 3 9 11 पटि (for पटि) V₃ 4 B₁ 4 -नरसाल्या S₁ D₃ 12
 पुत्रा पटि° —⁶ D₁-2 7 11 M₄ तान्वेवन्, D₂ सागरस्य S₁
 D₁ 12 13 तदाभवत् (by transp) N₂ V B D₁₀ वभूव ह
 (N₂ B₂ D₁₀ हि, V₁ हा), D₁₁ [अ] *° (for [अ] अस्तदा)

20 * M₃ (after corr sec m as in text) ध्रेदो,
 G₁ k t as in text (for ज्येष्ठो) S₁ D₃ 12 G₄ ज्याम,
 ध्रेष्ठ (for ध्रेष्ठ) D₁-D₃ 8 G₁ —For 20° N₂ V B
 D₁-2 7 10 11 13 M₄ subst

843* स च ज्येष्ठोऽभवत्तेषामसमज्जा पततप ।

[B₂ सत् (for स च) V₄ सत्ता वदश भवतेषाम् (°ic)
 (for the prior half) V₂ सत् तत्, D₇ 12 M₄ अमनन
 (for अमनना) B₂ 3 D₃ M₄ एनर]

—N₂ V B₁ 2 4 D₁ 2 3 7 10 12 13 M₄ om 20° 47 S₁ reads
 20° 47 in marg —⁶ M₄ वलान् (for बालान्) M₁ तु,
 M₂ [अ] य (for तु) —⁶ S₁ Dt D₂ 9 9 T₂ 3 G₂ M₁ 3
 सारया D₁₄ illeg (for सरव्या) —⁶ S₁ Dt D₂ 4 T₂ G₂
 M₁ Ck t प्रहसन् (Ck t 'हत्), M₃ प्रहसन् (metath) 15
 Cm g tp as in text (for प्रहसन्) —⁶ D₄ 9 मनिरी
 (M₃ सर्मा) सते (D₃ 'त), D₁₄ T₁ 2 G₁ 2 M₁ 2 समीर्यय

स कृता निश्चयं राज्ञा सोपाध्यायगणस्तदा ।

यज्ञकर्मणि वेदज्ञो यदुं समुपचक्रमे ॥ २४

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे सप्तत्रिंशः सर्गः ॥ ३७ ॥

३८

निश्चामित्रवचः श्रुत्वा कथान्ते रघुनन्दनः ।
उनाच परमप्रीतो मुनिं दीप्तमिमानलम् ॥ १
श्रोतुमिच्छामि भद्रं ते विस्तरेण कथामिमाम् ।
पूर्वको मे कथं ब्रह्मन्यज्ञं वै समुपाहरत् ॥ २
निश्चामित्रस्तु काकुत्स्थमुनाच प्रहसन्निव ।

श्रूयतां विस्तरो राम सगरस्य महात्मनः ॥ ३
शंकरश्चशुरो नाम हिमवानचलोत्तमः ।
निन्ध्यपर्यतमासाद्य निरीक्षिते परस्परम् ॥ ४
तयोर्मध्ये प्रवृत्तोऽभूद्यज्ञः स पुरुषोत्तम ।
स हि देशो नरव्याघ्र प्रशस्तो यज्ञकर्मणि ॥ ५

24 *) Cg t निश्चय (as in text) Śi कृत्वा (sic) V4 तत्र, D14 T1 2 G2 M1 राम (for राजा) N2 Vi-3 B D1-3 7 10 11 12 M4 °निश्चिता बुद्धिं —^b) N2 V B D1-3 7 10 13 M4 नृप, D4 T1 G4 तथा, M3 (after corr °sec m as in text) सदा (for तदा) —^cd) Cg as in text (for °) N2 V B D1-3 7 10 11 13 M2 4 सगरो यदुमारमे कृत्वा द्रव्य(M4 यद्)परिमह —After 24 Śi D3 8 7 11 12 ms 845* तत्र तस्यात्मजा राम प्रविष्टा का(D12 क)विल ययु ।

Colophon D5 12 om (continue the sarga) Śi reads colophon in marg —Kanda name Śi N2 D4 om V B D10 11 प्रादि°, D1 3 जयोध्या° —Sarga name N2 V B D1-3 10 11 सगरपुत्रजन्म, D7 सगरजन्म, D9 पुत्रजन्म —Sarga no (figures words or both) V1 4 B1 4 D2 11 om Śi Dt D4 6 8 14 S 38 N2 B2 2 D10 40 V2 42 V3 39 D1 7 31 D2 32 D9 41 D12 —यणे—काडे—ष्टा—जन्म नाम —After colophon, T2 G1 2 4 M2 conclude with श्रीरामाय नम , G3 श्रीमते रामानुजाय नम

38

☞ N1 missing Sarga 38 (cf v1 r 33 8)
—D5 12 continue the previous Sarga —Before 1 B1 (marg) ins

847* आदी रामायणे चैव पुराणे भारते तथा ।
आदान् १ च भव्ये च हरि सर्वत्र वीर्यते ।

☞ रामचन्द्राय

1 *) V2 कथास्ते (sic) B3 रघु°न —^c) D1 3 7 M4 रामो भूयस्ते Ck as in text (for परमप्रीतो) —^d) D11 दीप्तिर् (for दीप्तम्) D12 लोचनं (hypermetric) (for [क]लम्) D1-3 दीप्तानलत्वमदु तं(D1 °नि), M4 °दीप्तानलमुनि

2 *) Śi N2 V B D1-3 7 10 11 13 M4 भगवन्; D11 दशमिभगवन् (sic) (for भद्र ते) —^b) Dt विस्तारेण —^c) Cg k पूर्वको (as in text) Śi D5 पूर्व को मे, V2-4 B4 Dt D1 2 6-9 12 T1 पूर्वको मे(V3 °लोके, V4 °मेको, D1 7 9 °काले), D3 पुर°(illeg)काले, G2 सवु° (sic) (for पूर्वको मे) N2 V B D1-3 7 9-11 13 M4 वया (D2 कथ) यज्ञ (for कथ ब्रह्मन्) —^d) Cm g समुपाहरत् (as in text) Śi D2 12 यज्ञा(Śi °ज्ञ)० समवाप(Śi °प्य) ह, N2 V B D1-3 7 9-11 13 M4 सगर समया(D2 °**)यान् —After 2 Dt D5 8 14 T1 2 G 4 M1 3 ms

848* तस्य तद्वचन श्रुत्वा कौतुहलसमन्वितम् ।
[G M1 कुतूहल Dt D5 8 समन्वित]

3 T2 reads 3 and 4 in marg —^a) N2 V B D1-3 7 10 11 13 M4 तयो रामम् (for तु काकुत्स्थम्) —^b) B4 om प्रहसन्निव G2 M1 हृद वचनमदधीत् —^c) N2 B3 (m also as in text) D10 विस्तर —^d) D12 सागरस्य N2 V B D1-3 7 10 11 13 M4 कथां प्रति (for महात्मन)

4 T2 reads 4 in marg (cf v1 3) —^a) V4 दीकरस्य गुरु (for दीकरशशुरो) N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 श्रीमान्; Dt D5 T1 3 G1 2 नाद्रा D2 चासीद्, D5 8 M2 9 राम, D12 नम (for नाम) —^b) Dt D5 8 हरि नि(D5 *) श्रुत (for अचलोत्तम) —After 4^{ab}, M2 (inf lin sec m) ins

849* इन्द्रदत्तवर धीमानद्रिराग्येऽभिषेचित ।
—^a) D5 °रिप्ये (for रिन्ध्य) Śi D5 11 रिप्यश्च पर्वतश्रेष्ठो Cg भाग्ययेनि । रिपय इत्ययकार्यम् । Cm आसाद्य रिपय इति दोष । छे —^b) D1 M1 निरीक्षेत्, D11 °क्षते, T2 G2 M2 °दयेते, G1 वीर्येते च all Cs as in text (for निरीक्षेते)
5 *) Dt D5 8 समवाप; G1 2 °सो G2 प्रवृत्तो; Cg as in text (for प्रवृत्तोऽभूत्) —^b) Śi D2 12 ययो वै रघुनन्दन —For 4^a-5^b N2 V B D1-3 7 9-11 13 M4 subst

तस्याश्चर्यां काकुत्स्थ दृढधन्वा महारथः ।
 अंशुमानःश्रोतात् सगरस्य भते स्थितः ॥ ६
 तस्य पराणि तं यज्ञं यजमानस्य वासवः ।
 राक्षसीं तनुमास्थाय यज्ञियाश्रमपाहरत् ॥ ७
 हियमाणे तु काकुत्स्थ तस्मिन्नथे महात्मनः ।
 उपाध्यायगणाः सर्वे यजमानमथावुवन् ॥ ८

अयं पराणि वेगेन यज्ञियाश्रोऽपनीयते ।
 हतारं वहि काकुत्स्थ हयत्र्यैषोपनीयताम् ॥ ९
 यज्ञिच्छिद्रं भवत्येतत्सर्वेषामशिवाय नः ।
 तत्तथा क्रियतां राजन्ययाच्छिद्रः क्रतुर्भवेत् ॥ १०
 उपाध्यायवचः श्रुत्वा तस्मिन्सदसि पार्थिवः ।
 पटिं पुत्रसहस्राणि वाक्यमेतदुवाच ह ॥ ११

850* विन्ध्यश्च स्वर्षेयाग्नौन्य यत्र देशे निरिक्षताम् ।
 तस्मिन्देशे स यज्ञोऽभूःसगरस्य सहायनम् ।

[(1 x) V₂ D₁ विन्ध्य V₂ यथा देश, V₃ स्वर्ष, D₁ 3 7 9
 M₂ यस्मिन्, D₂ यस्मिन्देशे (for यत्र देशे) V₁ 3 B₁ 2 °अन, B₄
 D₁₀ °इषान, D₁-3 7 11 °व्यर्षेता (D₁ 9 'त), M₁ निराक्षिणी
 (for निरिक्षताम्) —After 1 x D₃ 7 11 as a gloss for देशे
 हिमविन्ध्ययोर्मध्य यजामिनवरावारि । प्रसंगेन प्रयागं स्थानं
 प्रकीर्तितम् । (Manu II 21) —N₂ reads 1 2 from ये
 in देशे in marg —(1 2) D₂ तयोर्भेदे, D₃ 7 9° (for
 तस्मिन्देशे) B₁ ३ज्ञो D₁₁ °इ (for योऽभूत्)]
 —°) M₂ ह, C₂ as in text (for हि) D₁₁ तेशो (sic)
 (for देशो) N₂ V B₁-3 D₁₀ 13 M₄ मनुषुण्य (V₂ °यज्ञ,
 V₄ also °व्य), B₄ रघुध्रेष्ट (for मत्प्राप्त) —°) T₃
 प्रदास्यो, C₁ g k t प्रदास्यो (as in text) N₂ V B D₁₀ 13
 M₄ स्यात् (B₄ सहा) पुण्यनना (M₄ °जा) धित (V₂ °धय,
 B₂ °भित, M₁ °वृत्)

6 °) D₁ कार्य (for चर्या) N₂ V B D₁ 2 7 9-11 13
 तस्य चा (D₂ 2 7 9 11 अश्वत्या) जुच (D₁₀ °नत) रो राम (V₂
 वाच्य, D₂ 7 नाम, D₃ °म) —°) V₄ ददं गावा, M₂ °यत्वा
 (sic) (for दृढधन्वा) B₁ D₃ -रथ, D₁₁ °रुल (for -रथ)
 —°) N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 अमवदोर (B₁ 'र, D₂ °च्युर,
 D₃ last two letters illeg) (for अकरोत्तात्) —°) D₃
 °(illeg) ग-स्व (for सगारस्य) C₁ g t मते (as in text)
 S₁ D₁ 12 महागण, N₂ V B D₁ 2 7 10 11 13 उदाज्ञया (for
 मते स्थित)

7 °) S₁ D₁ 12 राचव (for वासव) —°) D₃ 14 G₁ 3
 M₂ 3 या (D₁₁ °) ज्ञीय, C₁ g k यज्ञीय, C_t यज्ञिय (as
 in text) D₄ 9 11 T₃ 5 G₂ 4 M₁ उपा°, M₃ लथा°, C₂ as
 in text (for अपाहरत्) S₁ D₁ 12 केनाप्यश्वस्त (D₁₁ °अप) दा
 हत

8 D₃ G₄ om (hapl) 8¹-9° —°) S₁ D₁ 12 काले,
 M₂ यज्ञे (for अश्वे). —°) D₂ 11 12 read sing for the
 plural

9 D₃ G₄ om 9^{ab} (cf v 1 8) —°) S₁ D₁ 12
 पात्रिको (D₁₁ °क), T₃ G₁ 3 M₂ 3 (inf) (in sec m,
 before corr as in text) पात्रिय, C₂ M₁ C_t यज्ञिवो (for
 यज्ञिय) —°) D_t T₃ हुतार, G₂ M₁ as in text (for
 हतारं) D₃ G₁ (ए) वेनेनीयता S₁ D₁ 12 हतारमस्य राजद

जहि माश्व प्रणय्यतु —For 7-9 N₂ V B D₁ (7°-9)-3
 10 11 13 M₄ subst

851* यजवस्तस्य त यज्ञमुत्थाय धरणीतलान् ।
 तमश्च यज्ञियं नागो जहारानन्तरुपवान् ।
 हृतेऽश्वे यज्ञिये तस्मिन्सर्वे ते रघुनन्दन ।
 यानका समुपागम्य यजमान उदादुवन् ।
 केनापि नागस्त्वेण हतवस्तेऽथ स यज्ञिय । [5]
 हत्वा तमश्वहतारं तमेवाश्वं त्वमानय ।

[D₁ om 1 x —(1 x) V₄ (with hiatus) तपसे,
 D₁₁ °श्व (for त यज्ञय) —(1 2) D₁₁ °यो, M₄ वा° (for
 यज्ञिय) D₇ भालो (for नागो) N₂ V₄ B₄ D₁₀ 11 °इत्,
 V₂ नत्°, V₃ °क किञ्, B₁ न हु° (for [अ]नन्तरुपवान्)
 —(1 3) D₁ M₄ वा°, D₃ illeg (for यज्ञिये) D₁₁
 तत् (for तस्मिन्) D₁-3 7 M₄ repeat the post half of
 1 x D₁₁ नागेन धरणीतलान् (for the post half) —(1 4)
 D₁ यज्ञिवा (for वाजना) V₄ हत्वा, V₂ D₁-3 7 अय (for
 तदा) For 1 4 D₁₁ reads the line of 8^od —After
 1 5 D₃ 7 read the line of 9^od as in G₂ with v 1
 वेगेन (for वेगेन in D₇) —(1 5) V₂ सगस्ते° D₃ च, M₄ तु
 (for स) D₁ 2 M₄ यज्ञिय V₂ हतोश्च स च°, D₃ 7 हतस्ते
 यज्ञियोश्च, D₁₁ हनोश्चतन° (for the post half) —D₁₀
 om 1 6-10^b —(1 6) D₁₁ 13 हतार (for -हतारं), D₁
 हतारमस्य सर्वेद (= 9° in S₁) (m also) हत्वापमश्वहतारं,
 D₃ 7 त हत्वा (by transp) चाच° (for the prior half)
 D₁₂ त्वम् (for त्वम्) D₁₁ त्वम्, M₄ ह (for त्वम्) V₁ 2
 D₃ 7 त्व (V₁ 2 स) मानय, V₃ नृपा° (for स्वमानय)]

10 D₁₀ om 10^{ab} (cf v 1 9 [852*]) D₃ 9 12 11
 T₁ G₁ 3 om 10 S₁ reads 10 in marg —°) D₇
 यज्ञिच्छिद्रे (sic) N₂ V₁ B₁ D₁ 2 7 11 13 M₄ महडि, V₄ 4
 B₂ 4 महत्तु, B₁ अमृदि, C₂ k as in text (for अमृदि)
 V₂ म यज्ञिच्छिद्रे महद्भवतु ते (hypermetric) —°) V₂
 अशुभाय, D₁-3 7 11 M₄ अडिताय, C₂ k as in text (for
 अडिताय) —°) D₁₂ तथा त्व (by transp) M₂ तथैव,
 C₁ k as in text (for तत्तथा) —°) D₁₁ चाय (for
 [अ]च्छिद्रे) S₁ D_t D₃ 7 यनोच्छिद्रं ह (D_t त) ते
 भयेत्

11 °) D_t D₃ 9 G₁ 3 C_t त सोपाध्याय, C₂ उपा°
 (as in text) —°) V₂ देशे स (for तदसि) V₄ ने

गतिं पुत्रा न पश्यामि रक्षसां पुरुषर्षभाः ।

मन्त्रपूर्तैर्हामागैरास्थितो हि महाक्रतुः ॥ १२

तद्गच्छत विचिन्वन्ध्वं पुत्रका भद्रमस्तु वः ।

समुद्रमालिनीं सर्गां पृथिवीमनुगच्छत ॥ १३

* (lacuna) प (for पाथिव) —^c V₃ 4 D₂ 3 10 T₂ 3 G₁ 3 4 पटि (V₂ 4 D₂ 3 °टि) (for पटिं) Ś₁ सहस्राणां —^d M₁ एतम्; Ck as in text (for एतद्) N₂ V B D₁-3 7 10 11 12 M₂ समाह्वयेदमनवीत्

12 ^a Ś₁ D₂ 3 5 7 12 n गतिर्दृश्यते तावद्, Cg k as in text (for °) —^b Ś₁ D₂ 12 °स, Cm g k t as in text (for रक्षसा) D₇ 11 पुरर्षभ —^c Ś₁ D₁ 5 11 12 निद्रिद्, Cg k t as in text (for पुरैर्) —^d D₁ D₂ 8 9 [अ]पि, G₃ (before corr as in text) [अ]द्, Cg k t p as in text (for दि) G₃ महाक्रतुं Ś₁ D₁ 5 11 12 अधि (D₁ °तु) द्वितमिद् सद (D₁ °दा) —For 12, N₂ V B D₁ 10 13 M₂ subst while D₁ (ins 1 2 after 12) 11 subst 1 1 for 12^{ab} and D₂ 3 7 1 2 only for 12^{ad}

852* अनागतं राक्षसान् पश्यामीह महाक्रतौ ।
नागानां चापि यज्ञोऽयं रक्षते हि महापतिम् ।

[(1 1) D₁ 9 M₂ न गतिं राक्षसानां हि (M₂ एव परवामि) (for the prior half) M₂ राक्षसानां (for परवामीद्) V₁ मम (for मया) —D₁ 11 om 1 2 —(1 2) V₂ [अ]पि (for [अ]पि) D₁ 3 चान्येषां (for यतोऽय) V₂ पित्रामाभनपि च^o (hypermetric) (for the prior half). N₂ B₂ D₁ 10 यक्षणे, V₂ D₃ रक्षणे (sic), D₁ 9 रक्षिते (for रक्षणे) D₁ 3 मर (D₂ °*) तिना (for महापतिम्)]

—Thereafter all the above MSS (D₁ ins after 12) cont (D₇ 1 1 only)

853* वेनावि तु य देवेन हृदोऽधो नागस्विणा ।
भ्रमरैताच्छिद्रमेव हृद्वा दीक्षामुपागतम् ।
योऽग्नी रनापलगतो यदि वास्तपैले स्थित ।

[D₂ om from २५ up to २५ in 1 3 —(1 1) V₁ दुष्ट, V₂ D₁-3 7 च, V₂ स तुल्येण, D₁ 11 M₂ न दि^o (M₂ तु [by transp]) (for तु स देवेन) —(1 2) D₁ 9 तिना (for ममरैता) D₁ 3 मनापलगतो (D₁ °पि य) छिद्र M₂ मममरैताया छिद्रे (for the prior half) V₂ हृत्वा (for हृत्वा) V₂ छिद्रम् (for दीक्षाम्) D₂ उगतम् —(1 3) D₁ 11 M₂ येषे, D₂ अधो (for सेऽपि) D₂ उगतम् —(1 3) D₁ 11 M₂ येषे, V₂ B₁ D₁ 10 च, M₂ तु (for वा) V₂ (with hiatus) बरे अत्रने, D₂ वास्तपिना (sic) D₁ 11 वपिणे यमगिष्य (for the post half)]

13 ^a D₁ D₂ 9 T₂ M₂ (after corr sec m as in text) मद्रक्ष्यः Ck °त (as in text) Ś₁ D₁ 12 समुपुत्ता ;

एकैकं योजनं पुत्रा विस्तारमभिगच्छत ॥ १४

यात्रचुरगसंदर्शस्तावत्पुनत भेदिनीम् ।

तमेव ह्यहतीरं मार्गमाणा ममाज्ञया ॥ १५

दीक्षितः पौत्रसहितः सोपाध्यायगणो ह्यहम् ।

इह स्थास्यामि भद्रं वो यावत्चुरगदर्शनम् ॥ १६

D₂ °न्वतु (for विचिन्वन्ध्व) N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₂ त (D₁ 10 ते) हत्वा न (D₇ ममामर्ष) यताथ मे —^c Ś₁ D₂ 12 पुना (D₁ १० ता), N₂ V B D₁ 10 13 M₂ वृक्षा, D₁-3 7 11 पृथ्वीं (for सर्वौ) —^d Ś₁ B₁ B₂ (m also as in text) D₂ 12 °मार्गय (D₂ °त, D₁ 2 °थ), V₂ D₁ D₂ 8 Ct °थ, V₂ G₁ 3 अन्वगच्छथ (V₂ G₁ [before corr] °त), B₁ D₁ 12 °त, M₂ उप^o, Cm g k as in text (for अनुगच्छत) D₁-3 7 11 वृक्षा स (D₂ 7 ता) उपगच्छथ (D₁ °ति)

14 M₂ om (hapl) 14 —^a V₁ 2 D₂ 3 7 11 M₂ एकैको (V₂ D₁ १० क) (for एकैक) M₂ योजनाद् N₂ V B D₁-3 7 10 M₂ भूमेर (V₄ °मौ), D₁ 11 G₂ पुन, D₁ 13 भूमि (for पुत्रा) —^b Ś₁ D₁ D₂ 8 G₁ 3 [अ]भि (Ś₁ °तु) गच्छथ, D₁ 11 12 T₂ [अ]पि (T₂ °पि गच्छत N₂ V₁-3 B D₁ 10 13 निर (B₄ D₁ 10 वि) भिद् (N₂ B₃ °मिच्छ [sic]) तोतु (V₁ 2 °दसतु) गच्छत, M₂ रादधिगच्छत, V₄ निमिच्छथ तु गच्छतु; D₁-3 7 M₂ भिद् (D₁ सिद्य) मानोतु गच्छतु (D₁ °त)

15 ^a D₂ 9 सदसं (for सददत्त) —For 15^{ab}, N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₂ subst and read before 14

854* प्रात्तनन्त प्रयथेन यात्रचुरगदर्शनम् ।

[V₂ शपथो (sic) B₁ °नथ, B₂ °नत, D₁-3 7 M₂ सत (D₁ °न्य) मना (for प्रात्तनन्त) V₂ सगर (for तुग) M₂ दर्शनाद् (for दर्शनम्)]

—After 15^{ab}, M₂ (inf lin sec m) ins

855* नागलोकं समापद्य विचिन्वन्ध्वं विदोषत ।
विदागतानदीन्द्रं च येनतेयं च मातुलम् ।
आमरुष्य मुरुलोके विचिन्वन्ध्वं विदोषत ।
उदयाचलमारुष्य निवृत्त्यान्ममयं गिरिम् ।
निवृत्तयं मत्तुरगा भागोऽयं द्रवणो गृहम् । [5]

—D₂ 3 12 om 15^{ad}, Ś₁ reads 15^{ad} in marg —^a D₁ 11 T₂ 3 G₂ 4 M₁ नं पेष (for तमेव) N₂ V B D₁-3 7 10 11 12 M₂ आमरुष्य (V₂ अथ स; D₁ 3 7 M₂ युगमाद्) प्रयहतीरं. —^b V₁ 6 B₁ D₂ 7 मार्गमाणे, D₁ 11 मनापथा

16 ^a B₂ दीक्षितं (sic), D₂ °रित, N₂ V₁-3 B₁ 3 (m also as in text) 4 D₁-3 5 7 9-10 पुत्र (for पौत्र) D₂ 7 रतिन (for नरतिन) —^b Ck पौत्रस्य वास्तव्य सपथिण एव तिष्ठामि 11 so also Ct ११ —^c D₁ 11 नगात् (for नग्ने) N₂ V₂-4 B D₁ D₂ 2 6 10 11 12 M₂ एतद्, V₂ D₂ 11 G₁ 3 [अ]रुष्यद् (for ह्यहम्) —D₂ om from

इत्युक्त्वा हृष्टमनसो राजपुत्रा महाबलाः ।
जग्मुर्महीतलं राम पितुर्नचनयञ्चिताः ॥ १७
योजनायामनिस्तारमैकैको धरणीतलम् ।
निभिदुः पुरुषव्याघ्र वज्रस्पर्शसमैर्भुजैः ॥ १८
शूलैरद्यानिरूपैश्च हलैश्चापि सुदारुणैः ।

16° up to the end of the Sarga —^o G1s वस्त्यामि, M3 [आ ज्ञ्या^o] (for स्थास्यामि) D1s ते (for वो) —^d M4 दशनात् (for दशनम्) —After 16 N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 ins

856* असमाप्तमनुष्ठावन्नविद्यामीह पुत्रका ।
सुम्नान्नियामवदधो मे न प्रत्याह्वितं पुन ।

[(1 1) D1 3 7 M4 अस्मात् B4 णि, D1 3 7 M4 ष्यति हि (D2*) (for मन्विषामीह) —(1 2) V4 अस्मात् (for पुष्पान्निर्) N2 V2 B2 (m also as above) D10 क्रियते, D11 'दिभ्ये M4 प्रीला^o] (for प्रत्याह्वितो) D1 M4 इत् D2 7 तत् (for पुन)]

17 D2 om 17 (cf v l 16) —^o S1 Dt D1-4 8 9 12 T3 G1 3 ते सर्वे, V B1 3 4 M4 इ (V2 प्र)त्युक्त्वा (V4 ंको) (for इत्युक्त्वा) D3 हृष्ट (for हृष्ट) G4 मनसा —^b N2 V B D1 7 10 11 13 M4 वित्राय (V2 4 पुत्राश्च, M4 तु) सतरिण ते (B1 वै, D1 च, D11 हि), D3 वित्रायतयगोरिण ते (sic) —After 17^{ab}, D2 M2 (D1 after 17) ins

857* नचा तु पृथिर्धौ मवानदृष्ट्वा च (D4 त) महाबला ।

On the other hand M3 ins

858* प्रणम्य शिरसा तस्मै कृत्वा चापि प्रदक्षिणाम् ।

—^d Ds चक्षुर (sic) D12 चक्षुर (for जगुर) Ds क्षितितल T3 पितु (for पितुर) S1 वचनमास्थित्वा N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 विभिदुर्बुध्या and चापिण, Gg k t as in text for the latter (for जग्मुर्महीतल and -यञ्चिता respj)

18 D2 om 18 (cf v l 16) —^o S1 Ds 13 तेषा षेजन्निस्त्रिणोम् —^b V2 D1 T3 पृष्टैक Ck t ंको (as in text) V4 धरणीतले —^o S1 V1 B1 3 D1 5 12 विभेद (B1 'हु), Ck t as in text (for विभिदु) D13 पुराण (for पुरर) N2 V2 4 B1 c Dt D2 8 9 13 M- अद्यान्, V2 D12 अ्याप्तो (for-स्याप्त) D2 7 11 M4 तेषां विभेद वत्सा —^d Ds घारापुत्र (for वज्रस्पर्श) Ds नलैर् (for-समैर्) N2 V B D1 3 7 10 13 M4 वज्र (V2 चक्र) जारतुयैर् (N2 B2 D10 13 'जैः V1-3 D1 2 7 M4 ंको) बलात् (N2 B2 D10 13 क्मन्, V3 भवत्, D1 3 7 M4 बली), D11 तद्वान् मुमुषो बली

19 D om 19 (cf v l 16) [D2] Dt om from 19 up to I 39. 6 —^o Ds शूरैर् (s c) (for शूलैर्) —^b

भिद्यमाना वसुमती ननाद रघुनन्दन ॥ १९
नागानां बध्यमानानामसुराणां च राघव ।
राक्षसानां च दुर्धर्यः सञ्चानां निनदोऽभवत् ॥ २०
योजनानां सहस्राणि पठि तु रघुनन्दन ।
निभिदुर्धरणां वीरा रसातलमनुत्तमम् ॥ २१

Ds भद्रेष्ट, G4 वज्रैर् (for हूलैर्) Ds च (for सु) —For 19^{ab} N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 subst

859* कुदालै परिये शूलैर्मुल्लै दक्षिन्मिस्तया ।

[D19 उद्वृत्ते V2 दक्षिन्मिर्मुल्लैश्च (by transp) I 3 तदा M4 युने (for तथा) D1 3 7 11 दक्षिन्मिश्च यथा (D1 तथा D11 यथा) क्वे (D1 युने) (for the post half)] —After 19^{ab}, M3 ins

860* सुदिग्धरणैर्दुन्दैर्दभोल्लिखरक्षेनेलै ।

—^o D12 विद्य^o, G2 अम्य^o (sic) (for भिद्यमाना) —^d S1 (after corr as in text) Ds 12 विद्वेरे (S1 ंने) (for ननाद्) N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 तैराने (B4 'वापैर् [sic]) व ननाद् सा (D1 3 7 ह, M4 च)

20 D om 20 (cf v l 16) —^o S1 Ds 12 हृष्ट^o, V1 च्यथ, M4 चापि सत्त्वानाम् (for वध्यमानानाम्) —^b N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 सर्पाणा V2 दक्षिणीणा, D1 3 7 11 सञ्चाना M4 अन्वेषा) च मही (B1 चामितौ) जसा —^o Cmg दुर्धर्य (as in text) S1 Ds 13 घोराणा; D1 9 13 T2 G+4 M1 'दुर्धर्य (G4 'पा) Ds दुरापयं (for च दुर्धर्य) —^d G4 भवेत् (for ऽभवत्) S1 Ds 13 ना (D12 अर्) ह सद्युपलभ्यते

21 D2 om 21 (cf v l 16) —^b G1 3 पठित्, Ck as in text (for पठि) M4 ते (for तु) Ds 11 (with hiatus) बद्रीणि रघुनन्दन —^o Ds 8 राम, D1 3 पीरा, G1 3 वीर (for वीरा) —^d S1 Ds 12 सर्वे यावद्भसातल Ck V धरणीमिव्यादि । रसातल पाताल यथा भवति तथा धरणां विभिदु l, so also Cmg Ck —For 20°-21 N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 (1 x and 3 only for 20^{ab} and 21^{ab} respj) subst

861* रक्षमानसुराणा च बभूव्यातेत्यनो मदान ।

पठि द्वि योजनाना ने सदृश्याणि महौचम ।

धरण्या विभिदु मुद्गा सर्वे यावद्भसातलम् ।

[(1 1) V4 अणामं B4 'ण (for अनुणामं) V2 राघवानां गुणज च (for the prior half) V2-4 D1 13 M4 'स्वने, D13 'तैचने (sic) (for [ण] 'स्वने) —(1 2) B1 च (for दि) V1 योजन ते दि V4 'ते B4 'नां ते (for दानन्नां ते) D2 7 transp दि and ते D2 7 हास्यामं —(1 3) V4 परदे, D2 परिण (sic) (for धरण्या) The post half = 21^{ab} in S1 etc. Ds 7 10 11 M4 रसातलनां वि (D11 'विना) (for the post half)]

एवं परितसंवाधं जम्बूद्वीपं नृपात्मजाः ।
 खनन्तो नृपशार्दूल सर्वतः परिचक्रमुः ॥ २२
 ततो देवाः सगन्धर्वाः सासुराः सहयन्त्रगाः ।
 संभ्रान्तमनसः सर्वे पितामहमुपागमन् ॥ २३
 ते प्रसाद्य महात्मानं विपण्णपदनास्तदा ।

ऊजुः परमसंत्रस्ताः पितामहमिदं वचः ॥ २४
 भगवन्पृथिवी सर्वा खन्यते सगरात्मजैः ।
 बहवश्च महात्मानो बध्यन्ते जलचारिणः ॥ २५
 अयं यज्ञह्नोऽस्माकमनेनाश्वोऽपनीयते ।
 इति ते सर्वभूतानि निघ्नन्ति सगरात्मजाः ॥ २६

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे अष्टात्रिंशः सर्गः ॥ ३८ ॥

22 D₂ om 22 (cf v 1 16) —^a D₁ M₄ नाना,
 D₃ 7 तत (for एव) B₄ T₃ सर्वत्र (for परित) V₄ सवद्ध,
 D₁ 3 7 M₄ निष्टब्ध (D₃ °द्य [sic]) D₉ सवध, Cg t as in
 text (for सवाधं) V₁ एव पूर्वप्रसवाध Ck Ck समेद
 नैविद्य यस्य तत् तथा । Ck —^b S₁ N₂ V B₁ 3 D₁ 3 7 10 13
 नृपात्मन (V₃ 4 °मज D₁ 3 7 °ज्ञया), G₁ 3 M₂ मदाबला
 (for नृपात्मना) —^c T₁ 2 G₁ M₁ नर° (for नृपशार्दूल)
 S₁ N₂ V B₂—4 D₅ 10 12 13 खनतस्ते नृपसुता B₁ °स्ते
 सुता सर्वे, M₄ खनमाना नृपसुता (for °) N₂ V B D₁ 10 13
 °बध्नु D₉ °तु (for परिचक्रमुः) D₁ 3 7 11 खनमाना
 भक्तिर्विष्णा (D₁₁ प्रयत्नेन) पर्यव्रामन्नमपिता

23 D₂ om 23 (cf v 1 16) —^a S₁ D₃ 12 तदा
 (for ततो) D₁ 3 7 11 देवर्षिगंधर्वा (for देवा सगन्धर्वा)
 —^b D₄ सासुरामुर, D₃ 9 समुरा° (for सासुरा सह) N₂
 V B D₁ 3 7 10 11 13 म(B₂ स)होसगणालया(D₃ 7 °दा)
 —^c T₂ lacuna for स in मन्त B₁ om सव —^d S₁
 reads 23^d—24^e in marg —^e S₁ N₂ V B D₁ 10—13
 °प्रवन् (D₁₁ °प्रयत् [sic]) D₁ 3 7 अयागमन् (D₁ °मुवन्)
 D₉ उरो° (for उपागमन्)

24 D₂ om 24 (cf v 1 16) S₁ reads 24^{ab} in
 marg (cf v 1 23) —^a Cg प्रमाय (as in text)
 G₂ सदा (for तदा) N₂ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ तेषिमाय
 (D₁ 3 7 M₄ °गम्य D₁₁ तेष प्रय [sic] D₁₃ °पद्य) महामानं
 सभ्रान्तमनसं सुरा —^b S₁ D₁ 13 सभ्रान्ता D₄ नतसा
 (for सप्रमाया) N₂ V B D₁ 2 7 10 11 13 M₄ भद्रुन्यप्रमत्रणा
 —^c S₁ D₁ 13 सर्वभ्रमन् (for पितामहम्) —After 24
 S₁ B₂—4 D₅ 11 13 ins while D₅ ins before I 39 1

862* सपर्वतयता देव समरिहृपसंतुला ।

25 D₂ om 25 (cf v 1 16) —^a M₄ भगवन्पृथी
 हृष्या (sic) —^b V₂ 4 सागराः; D₁₂ हि नृपाः, M₄ सगरा°
 (for सगरात्मजैः) —^c S₁ D₃ 11 13 महोत्तर (for बहवत्तर)
 D₄ (m.) सु (for च) —^d D₅ 11 बध्यन्ते, M₄ हन्यत (for

बध्यन्ते) D₁₄ T₁ 2 M₃ Cg ज(M₃ Cg त)एवास्ति
 —For 25^{cd} N₂ V B D₁ 3 7 10 13 M₄ subst

863* खनन्निश्वय तेषंक्ष महासस्ववध हृत ।

[D₁ 3 7 M₄ खनानैश्च ते सर्वैः (M₄ ब्रह्मन्) (for the prior
 half) V₂ 9 D₁ 3 7 महान् (for महा) D₁₃ ह्यते मुनयस्तथा
 (for the post half)]

26 D₂ 5 13 om 26 D₁₃ om 26^{ab} (for D₂ cf v 1
 16) S₁ reads 26 in marg —^a G₂ अहं (sic) (for
 अय) N₂ V₂ B D₃ 7 10 न(D₃ 7 च) यज्ञदा, V₁ 2 स
 यज्ञ(V₁ तुर)गो, V₄ यज्ञापदा, Dt D₅ 11 M₄ हरो, Cm gp tp
 as in text (for यज्ञह्नो) N₂ V B₂ 4 D₁ 10 ब्रह्मन्
 (for ऽस्माकम्) D₁ शव(यो)चन्यज्ञास्माकम् —^b V₁ 3
 नागेन B₄ इद्रेण (for अनेन) N₂ V₁ 2 B D₁ 3 7 10
 M₄ वाहित V₃ 4 D₁₁ हारित (V₄ राहित [meta
 thesis]) Ckt as in text (for नीयते) —G₁ om
 26^{cd} —^c V₂ 3 म M₂ ते (for ते) —^d S₁ D₁ 6 9 9
 T₃ G₂ 3 M₁ 3 हिंसति D₃ वि° (for निमित्त) M₂ हिंस्यते
 सगरात्मजै —After 26 B₄ 4 ins

864* एतच्छुवा महावीर्यं समाधिं कर्तुमर्हसि ।

यायत्प्राणिन सर्वास्त्र हिमन्यथसारिण ।

[(1) 1] B₄ महावीर्यं B₄ हतुम् (for वतुम्) —[1 2] B₄
 नाधिण (sic) (for सारिण)]

Colophon D₂ 5 11 12 om S₁ reads colophon in
 marg —Kānda name S₁ D₄ 6 om N₂ V B D₁ 9
 भादि°, D₁ 3 अयोध्या° —Sarga name N₂ V₁ 3 B₂ 4
 D₁ 9 पृथिवीदारणं V₂ 4 B₁ 3 पृथिवीविदारणं; D₁ 3 7 9
 अशानुम(D₁ °हृ)रणो —Sarga no (figures words
 or both) V₂ 4 B₁ 4 D₂ om S₁ D₁ 4 6 14 S 39
 N₂ B₂ 9 D₁ 41 V₂ 43 V₂ 40 D₁ 1 32 D₉ 42 D₁ 3
 —कादि—दारणं सर्गं 41 —After colophon T₃ G₁ 1 4
 conclude with श्रीरामायणं नाम; G₂ धीमत रामायुषाय नमः;
 M₂ धी ...मः

देवतानां वचः श्रुत्वा भगवान्चैः पितामहः ।
 प्रत्युवाच सुमंत्रस्तान्कृतान्तबलमोहितान् ॥ १
 यस्येवं वसुधा कृत्स्ना वासुदेवस्य धीमतः ।
 कापिलं रूपमास्थाय धारयत्यनिशं धराम् ॥ २
 पृथिव्याद्यापि निर्भेदो ह्य एव सनातनः ।
 सगरस्य च पुत्राणां पिनाशोऽर्धीर्धजीविनाम् ॥ ३

39

ॐ N₁ missing Sarga 39 (cf v l r 33 8)
 Ds 11 12 continue the previous Sarga

1 Before r, Ds ins 862* Dt om r-6 (cf v l r 38 19) —T₁ damaged from वतान् in r¹ up to स्व in 2⁸ —^a) Śi Ds 8 12 देवाना वचनं, N₂ V B D1-3 7 9 10 13 M₄ इति तेषां, D11 देवाना च, G₁ वच (sic) (for देवताना वच) ॐ Ck देवानामिवादि ॥ ॐ —^a) N₂ V B D1 3 7 10 12 M₄ देवाना (for भगवान्) Śi N₂ V1-3 B D1-3 7 9 10 12 M₄ प्र, V₄ च (for चै) D₂ सर्वलोकपितामह —^c) Śi Ds 8 12 तान्प्रत्युवाच सगरस्य, N₂ V B D1-3 7 10 11 13 M₄ प्रत्युवाच भयो (V₂ तद्वे) द्विधाम् —^d) T₃ Cr चोदितान् (for मोहितान्) Śi N₂ V1 2 4 B Ds 8 10 12 13 स्वान् (Śi N₂ B 3 4 D10 1° सर्व, D₆ सपिं) देवानिद वच, V₃ देवान्सर्वा सिदे वच, D1-3 7 11 देवान्देविनामन्, M₄ देवान्लोकमहेधर, Cv m k t as in text (for ^d) ॐ Cg हत अन्तो जननाशो वैस्ते कृतान्ता सगरपुत्रा ॥ ॐ

2 T₁ damaged up to स्व in ^b (cf v l r 1) —^c) Ds 12 [हृ]द्, G₂ [हृ]व (sic), Cm k as in text Ct [पृ]या (for [हृ]व) Ds 8 12 वसा, Ck as in text (for हृत्सा) —^d) Śi (after corr as in text) धीमते, Ds 8 धीमते, D12 धीमते (for धीमत) —After 2⁸, Śi (marg) Ds ins

865* महिषी माधवस्यैषा स एव (D₄ ए) भगवान्प्रभु ।
 —^d) Śi Ds 12 ह्यस्तेनाय (Ds 12 वि)वाहित, D₂ ह्यो येनापवाहित, D₃ धारया-न्दिशमुत्तरा —For 2 N₂ V B D1-3 7 10 11 13 M₄ subst

866* विमतिं यो जग कृत्स्नं यस्त्वोपाति न विभ्रहे ।
 तेनाशो वासुदेवेन कपिलेनापवाहित ।

{ [1] D12 सर्व (for कृत्स्न) V₂ B1 3 (before corr as above) D1-3 7 11 M₄ [उ]ज्वलद् (for [उ]ज्वलि) V₂ B1 4 D1 2 11 विभ्रहे, D₂ हस्ते (for विभ्रहे) —(1 2) V₄ [ए]ज (for [म]जो) N₂ D₂ [अ]जि पा^o, V₂-4 B₄ D₁₂ [अ]ज्वलि (V₄ B₄ एदि [metathesis])न (for [म]जवादिन)]
 —After 2 D₄ 5 16 S (except M₄) ins

पितामहवचः श्रुत्वा त्रयस्त्रिंशददिदिमाः ।
 देवाः परमसंहृष्टाः पुनर्जगुर्धुर्धुथागतम् ॥ ४
 सगरस्य च पुत्राणां प्रादुरासीन्महात्मनाम् ।
 पृथिव्यां भिद्यमानायां निर्घातसमनिःस्वनः ॥ ५
 ततो भिच्या महीं सर्पा कृत्वा चापि प्रदक्षिणाम् ।
 सहिताः सागराः सर्वे पितरं वाक्यमब्रुवन् ॥ ६

867* तस्य बोधाभिमिर्दग्धा भविष्यन्ति नृपात्मजा ।
 [D₄ 8 9 T₃ M₃ नेपाभिनान् दग्धा]

3 ^a) M₃ पृथिव्या, Cm g k च्यात् (as in text) N₂ V1 3 4 B D1-3 7 9-11 13 [ए]ज (for [अ]जि) N₂ V B D1-3 7 10 13 M₄ भेदोद, D₄ सिद्धोदो, D11 भेदोदि, Ck as in text (for निर्भेदो) ॐ Ct पृथिव्या विभेदत्र सनातन ॥ ॐ —T₁ damaged from एव in 3^b up to जं in 4^a —^b) Śi सृष्ट, G₂ सृष्ट (sic) (for ह्य) Śi Ds 8 12 पुरातन, Cm g k as in text (for सनातन) N₂ V B D1 10 11 13 M₄ हृ [V₂ वि]हृत्तेनेति से नति, D₂ 3 7 ह्यप्यते चे (D₂ ने) वि से नति —V₂ om (hapl) 3^c-4 —^c) Śi Ds 8 11 तु, D₃ om (symmetric) M₃ [अ]जि (for च) M₄ पु (सु) पुत्राणा (for च पुत्राणा) —^d) N₂ V1 3 B D1-3 7 10 13 M₄ [अ]मिततेना, V₄ [अ]जि भविष्यति, Ds 12 Ct दीर्घवर्तिनाः (for उदीर्घवीविनाम्) D11 प्रादुरासीन्महैजना ॐ Cv m g अधीर्घवीविनामिति छेद 1, Ct यद्वा अधीर्घवर्तिनामिति छेद १ ॐ

4 V₂ om 4 (cf v l 3) T₁ damaged up to जं in ^a (cf v l 3) —^b) Cm g t त्रयस्त्रिंशद् (as in text) Ds 8 12 14 T₂ 3 G₂ 8 M1-3 अदिदं (D12 म) N₂ V1 3 4 B1 3 4 D1 3 7 10 13 M₄ तस्ते त्रिदशा (V1 B1 D1 3 7 13 दिवा) लया, B₂ D11 सर्वे ते त्रिदशालया —^c) N₂ V1 3 4 B D1-3 7 10 11 13 M₄ देवापिपितृगंधर्वा —^d) Śi Ds 8 10 सर्वे, N₂ V1 3 4 B D1-3 7 10 13 M₄ प्रति, D11 हृष्टा (for पुनर्)

5 ^a) Śi Ds 8 1° हृ, D1-3 7 11 [अ]जि (for च) —^b) V₄ दुर्धर्माणा (for प्रादुरासीन्) Śi Ds 8 14 T G₄ M₄ महास्वन, N₂ V B D1-3 7 10 11 13 M₄ महौजस्र, Ds 12 M₂ महास्वन (for महात्मनाम्) —^c) Śi Ds 8 12 निर्घातस्वन वचना, Cm t as in text (for ^d) ॐ Cg निघात उत्पात विशेषे ॥ ॐ —For 5° N₂ V B D1-3 7 10 11 13 M₄ subst

868* स्वता पृथिवीं सप्तद्वे वज्रात्तिलमस्वन ।

[V₂ स्वता (sic) (for स्वता) V1 4 B₄ D1 2 10 पृथिवी (for पृथिवी) V1 वज्रात्* (for वज्रात्तिल) D1 अन्वित्, D10 सम स्वन (sic) D11 समस्वने (sic) (for समस्वन)]

6 T₁ damaged from यो in ^a up to हा in 7° —^a) D₁ हित्वा, D14 T G1 3 M₂ Cv g गवा, Ctp as in text (for

परिक्रान्ता मही सर्वा सत्त्ववन्तश्च सृदिताः ।
 देवदानवरक्षांसि पिशाचोरगकिन्तराः ॥ ७
 न च पश्यामहेऽश्वं तमश्वहर्तारमेव च ।
 किं करिष्याम भद्रं ते बुद्धिर्न विचार्यताम् ॥ ८
 तेषां तद्वचनं श्रुत्वा पुत्राणां राजसत्तमः ।
 समन्युरब्रवीद्वाक्यं सगरो रघुनन्दन ॥ ९

भिष्वा) G⁴ damaged for ततो मिरग S¹ D⁵ s 12 G¹ s
 कृत्वा, D⁹ M³ Cg सर्वे (for सर्वा) N² V B D² s 7 10 11 13
 M⁴ ते भिष्वा पृथिवीं सर्वां (V¹ B⁴ D² 11 कृत्वा), D¹ ते
 जित्वा पृथिवीं कृत्वा —^d) S¹ V¹ B³ s 8-10 12 14 T³
 M¹ 2 Cm [अ]मि, V² [अ]ति (for [अ]पि) B¹ D¹-3 6 7 9
 प्रदक्षिणा —^d) S¹ D⁵ s 11 12 पाथिव, N² V B²-4 D¹-3 7
 10 13 M⁴ उपेत्य, B¹ उत्पत्य, D⁴ सहिता (sic) Ck as in
 text (for सहिता) S¹ D⁵ s 11 12 सगर (for सागरा)
 —^d) M⁴ सगर (for पितर) S¹ अन्नवीत् (sic)

7 Dt resumes (cf v 1 1) T¹ damaged up
 to क्षा in ^o (cf v 1 6) —^d) B¹ परिभ्राता, M³ (after
 corr as in text) परिभ्राता, B² reads मही सर्वां in marg
 —^b) M² बलवत्तर, Cg t as in text (for सत्त्ववन्तर) S¹
 D¹ s 12 महासत्त्ववच कृत, N² V B D² s 7 10 11 13 M⁴
 न (D¹¹ स न [hypermetric]) हृदिशसन (V² B⁴ °नशन)
 कृत —^d) T³ यक्षाश्च (for यक्षास्ते) S¹ D⁵ s 12 गधर्व
 (D¹² °र्वस्य [hypermetric]) यक्षवृक्षा (D⁸ °सर्पा)णा
 (for °) S¹ D⁵ s रक्षसा, Dt D⁶ T³ पश्या, D¹² राक्षसा
 (for किन्तरा) N² V B D¹-3 7 10 11 13 M⁴ यादोगमनहा
 (M⁴ °महाप्रद) प्राहदेवदानवरक्षसा

8 °) G¹ s हि (for च) Dt D⁴ T³ M² ते (with
 huatus) (for तम्) S¹ D⁵ s 12 पश्यामो न च त राजन्,
 N² V B D¹-3 7 10 11 13 M⁴ न च (V¹ 2 B³ D¹⁰ चा)
 पश्याम (B³ °मि) न (D¹-3 7 11 M⁴ हे, D¹³ ते) राजन् —^b)
 S¹ N² V B D¹-3 7 8 10-13 M⁴ यत्किञ्चिन्नर तय —^c) D⁹
 करिव्यति, Cm g k t as in text (for करिव्यान) S¹
 D⁵ s 11 12 य (S¹ D⁵ त °करिव्यामहे नृयस्य, N² V B D¹-3
 7 10 13 M⁴ किं कुर्महे पुनस्ताव (V³ °वद्) —^d) D¹ reads 8^d-9
 in marg —^d) S¹ D⁵ s 11 12 तद् (D⁵ त्वं) बुद्ध्या सापु
 चिन्वता, N² V B D¹-3 7 10 13 M⁴ विनिश्चित्य प्रतापि न

9 D¹ reads 9 in marg (cf v 1 8) —^a) S¹
 D⁵ s 12 पुत्राणा वचनं, N² V B D¹-3 7 10 11 13 M⁴ तेषामे
 तद्वच (for तेषा तद्वचनं) —^T damaged from 9^b up to
 कृ in 10^d —^b) D¹-3 7 11 सगरो (for पुत्राणा) N² V
 B D¹⁰ 13 M⁴ समस्तदा (V³ °था), G² रा°समत (for
 राजसत्तम) S¹ D⁵ s 12 तेषा तु रघुनन्द (D³ °न) —^c) D¹¹
 चर (for वारय) N² B³ D¹⁰ 13 निश्चितोवाच तान्वयान्, V
 B¹ s 4 D¹-3 7 M⁴ नि (V¹ मि [hypermetric]) शिष्योवाच

भूयः खनत भद्रं वो निर्भिद्य वसुधातलम् ।
 अश्वहर्तारमासाद्य कृतार्थश्च निवर्तथ ॥ १०
 पितुर्वचनमास्थाय सगरस्य महात्मनः ।
 पटिः पुत्रसहस्राणि रसातलमभिद्रवन् ॥ ११
 खन्यमाने ततस्तस्मिन्दृशुः पर्वतोपमम् ।
 दिशागजं विरूपाक्षं धारयन्तं महीतलम् ॥ १२

सर्वां (V⁴ M⁴ पुत्रा)स्तान् —^d) S¹ D⁵ s 12 सगर
 पुरपर्यभ, N² V B D¹-3 7 10 11 13 M⁴ पुन पुत्रानि (D²
 पुनरि, M⁴ सर्वानि) दृ वच

10 T¹ damaged up to कृ in ^a (cf v 1 9) —^a)
 N² V B D¹-3 7 10 11 M⁴ भूयो मृगयताश्च त (B⁴ मे, D² 11
 तु), D¹³ भूयो मृगयताश्च —^b) D¹¹ निर्भिद्य (for निर्भिद्य)
 N² V B D¹-3 7 9 10 13 M⁴ निश्चिद्येद (V¹ B² s D¹⁰ विन्नेद्येद,
 V² विभिन्देदो; V³ विभिद्यैव, V⁴ विभिद्येत, B¹ विन्नेद्येत, B³
 निर्भिद्य त, D² निर्भिद्यत, M⁴ विनिभिद्य) रसातल —^d) V¹
 आहय (for आसाद्य) N² V⁴ B³ s D¹⁰ 12 सन्यवर्तेन, V¹ s
 B¹ 2 M⁴ सनिवर्तेन, D⁴ T³ M² 3 (after corr sec m as
 in text) च निवर्त (for च निवर्तथ) Cg Cm g k निवर्तथ
 निवर्तथ्वम्, Ct निवर्तत निवर्तथ्वमित्यर्थे आर्पयेतत् । Cg S¹
 D¹-3 5 7-9 11 12 कृतायां सनिवर्तथ्वं गृहीत्याश्वापहारिणः (S¹
 D⁵ s 12 °वाहक) —^d) After 10 B³ ins

869* केन मे नीयते चाश पुनरेव हि यशत ।

11 °) S¹ D⁵ 12 14 आज्ञाय, Dt D⁶ s आसाद्य, D⁴
 आदाय, T² सस्थाय (for आस्थाय) N² V B D¹-3 7 9-11 13
 M⁴ पितु (D¹³ पुन) रितद्वच श्रुत्वा —^b) D⁹ (after corr
 as in text) 10 सागरस्य N² V B D¹⁰ 13 [आ]म (V²
 [अ] म, B⁴ [आ]म्व [hypermetric]) समवा, D¹-3 7
 9 11 M⁴ [आ]म्वजास्तत (for महात्मन) —^c) N² B³
 D² 3 7 9 10 13 सागरा (D² s 7 9 तदा ते) पटिसाहस्रा, V¹ s
 B¹ 2 4 D¹¹ M⁴ सर्वत पटि (D¹¹ पथि [sic]) साहस्रा (B⁴
 °स्य), V² 4 D¹ सर्व (D¹ ते तु) पटि° —^d) S¹ D⁵ s 12
 अयाद्रवन्, N² V B D¹-3 7 9-11 M⁴ उपाद्रवन्, T³ अभिद्रवन्,
 Cg अभिद्रवन् (as in text) D¹³ पितामहमुपागमन्

12 T¹ damaged from स्त in 12^a up to या in 13°
 —^a) Cm g t खन्यमाने (as in text) Ck खान्यमाने S¹
 D⁵ s 12 तदा, M² तले (for तलस्य) N² V B D¹⁰ 13 पुन
 खनतस्ते तत्र, D¹-3 7 9 11 M⁴ खनयानास्तु (D² °सु [sic]) ते
 तत्र (D¹¹ तस्मिन्, M⁴ सर्व) —^b) V³ B³ सर्वं, D⁹ °सम
 (for पर्वतोपमम्) —^c) S¹ D⁵ s 11-13 आशा°, N² V¹-2
 B⁴ दिशा°, B¹-3 D³ 7 9 दिशो°, Cg k as in text (for
 दिशागज) Cg Ct दिशा इत्यावन्तम् । Cg —^d) S¹ N² V B
 D¹-3 5 7 8 10 13 महीमिमा (N² V B D¹³ ह्मां मर्दां [by
 transp]) M⁴ वसुधरा (for महीतलम्) D⁹ पदार्थ
 धारयत मर्दां

सर्पतवनां कृत्वां पृथिवीं रघुनन्दन ।
शिरसा धारयामास निरुपाधो महागजः ॥ १३
यदा पर्वाणि काकुत्स्थ विश्रमार्थं महागजः ।
खेदाच्चालयते शीर्षं भूमिकम्पस्तदा भवेत् ॥ १४
तं ते प्रदक्षिणं कृत्वा दिशापालं महागजम् ।
मानयन्तो हि ते राम जग्मुर्भिक्षा रसातलम् ॥ १५

ततः पूर्वां दिशं भित्त्वा दक्षिणां विभिदुः पुनः ।
दक्षिणस्यामपि दिशि दृश्यन्ते महागजम् ॥ १६
महापद्मं महात्मानं सुमहापर्णतोपमम् ।
शिरसा धारयन्तं ते विस्मयं जग्मुर्लुप्तमम् ॥ १७
ततः प्रदक्षिणं कृत्वा सगरस्य महात्मनः ।
पटिः पुत्रसहस्राणि पश्चिमां विभिदुर्दिशम् ॥ १८

13 T₁ damaged up to या in ° (cf v1 12) —^b)
Śi D₂ 12 स नरोत्तम, D₉ स गजोत्तम (for रघुनन्दन)
—For 13^{ab}, D₂ subst 1 1-2 of 870* —^c) Śi
D₂ 5 12 सदा विभर्ति काकुत्स्थ (D₂ शिरसा) Dt D₂ G₁ 3
M₂ 3 transp शिरसा and धारयामास —Śi om (hapl)
13^a-14^a —For 13 D₁ subst 1 1 of 870*

14 Śi om 14^a (cf v1 13) —^b) Śi D₂ 5 11
विश्रामार्थं, Cg as in text (for विश्र*) Śi D₂ 5 11 12 स
वारण, G₁ चल (for महागज) —^c) G₁ तथा (for
तदा) —T₁ damaged from भवेत् up to शि in 16^b D₂
भवेत्, D₁₄ T₂ 3 [अ]भवत् (for भवेत्) Śi D₂ 5 11 12
इष्टञ्चालयते रुध्र कपते मेदिनी तदा —For 13-14 Ṇ₂ V
B D₁ 3 7 9 10 13 M₄ subst D₂ subst 1 1-2 for 13^{ab}
and 1 3-4 for 14, D₁ subst 1 1 only for 13

870* शिरसा नरशार्दूल सरोरुवनकाननाम् ।
नानाजनपदावीणो नानापत्तनसोमिताम् ।
यदा च पर्वाणि गज खेदाच्चालयते शिर ।
सर्पतवना राम तदेव चलति क्षमा ।

[V₁ reads nom sing for all accu sing in 1 x
and 2 —(1 x) D₁ 5 7 8-11 रुशार्दूल —D₂ 7 om 1 2
—(1 3) D₂ 2 M₄ स यदा (for वन च) V₂ [अ]सी गजवर
(for पर्वाणि गज) D₂ 7 9 स वै वन राम (D₂ 7 पणि [sic]) गज
(for the prior half) D₂ चाभवे (for चालयते) B₂
transp गज and शिर —(1 4) Ṇ₂ reads वना राम in
marg D₂ [र]ज (for [र]य) V₁ चलित् V₄ Dt 3 7 9
M₄ चलते गही (for चलति क्षमा)]

15 T₂ damaged (cf v1 14) —^a) Śi B₂
D₂ 5 8 12 13 ते त (by transp), D₉ तते (for त ते)
D₂ 2 7 11 प्रदक्षिणोत्थूल (D₂ °त्वा), D₉ प्रदक्षिणा कृया
—^b) Śi D₁-3 5 7-9 11 12 दिक्पालं बुजोत्त (D₂ 7 9 °प)म,
Ṇ₂ V B D₁ 2 10 13 M₄ विशो (N₂ V₄ B₄ M₄ °शा, V₂ 8
D₁ °शा) गजपरिदम् (D₁ M₄ °शा) —D₂ om Śi
reads in marg 15^a 16^a —^c) Cg k t मानयत Ct हि
(as in text) Ṇ₂ V B D₁ 3 11 13 M₄ मन्यमाना (V₂
°न, V₄ °ना [both sic]) दिशा (D₁ 10 °शा, M₄ °शा)
पालं, D₁ 3 7 9 मन्यमाना दिशो (D₁ °शा, D₂ °शा) रक्षं, D₂
खनमाना दिश रक्षन्, D₉ खन्यमाना दिशो रक्ष, D₁₂ मन्यमाना
दिशा रक्षा —Ṇ₂ V B₁ 3 4 D₁ 10 13 M₄ om 15^a-16^a —^d)

D₂ G₂ जिवा, D₉ तीर्त्वा, G₂ टित्वा (for भित्त्वा) M₂
भित्त्वा जग्मु (by transp) B₂ D₁ 3 5 7 9 11 12 G₂
वसुधरा (for रसातलम्)

16 T₁ damaged up to शि in ^b (cf v1 14) D₂
om, Śi reads in marg 16 whereas Ṇ₂ V B₁ 3 4
D₁ 10 13 M₄ om 16^a (cf v1 15) G₁ om (hapl)
16 17 —^a) M₂ पुत्र, Cg तत (as in text) D₂ 7 पूर्वं
(for पूर्वां) D₂ दिशा Dt D₂ हित्वा, G₂ गत्वा, Cg as
in text (for भित्त्वा) —^b) D₁ 10 13 विभिदुर्दक्षिणा (by
transp) Ṇ₂ V B D₁ 10 13 M₄ दिश (for पुन) —After
16^b M₄ ins

872* रसातलादिति महीं खनमाना महायला ।

—^a) B₄ °पि च, D₁₂ °विम (metathesis) G₂ °मनि
(for दक्षिणस्यामपि) Ṇ₂ V₁ * 4 B D₁ 3 5 7 8 10 12 13 पुनर्,
D₁₁ तथा, G₂ inf lin (for द्विति) —^b) Ṇ₂ V B
D₁ 3 5 7 8 10-13 गजोत्तम (for महागजम्)

17 G₁ om 17 (cf v1 16) —^a) D₁ °नाग (for
महामान) V₄ महात्मान महापद्म (by transp) —^b) Śi
B₂ तित्थत, D₉ G₁ M₂ Cg सुमहत् (for सुमहा) Ṇ₂ V
B₁ 3 4 D₁ 3 5 7 8 10-13 तित्थत नदरोपम (D₁₂ °त्तम), M₄
मेरुमदारवर्षस —V₁ damaged from 17^a up to the prior
half of 872* T₁ damaged from १५ in 17^a up to या
in 19^a —^c) Śi Dt D₁ 3 5-9 (D₉ before corr हि) 11 12
G₄ शा (for ते) N₂ V₂ 4 B₂-4 D₁ 10 13 त च दृष्ट्वा महाकाया
B₁ त दृष्ट्वा तु महामान, M₄ त दृष्ट्वा च महात्स्य —^d) Ṇ₂ V₂-4
B D₁ 10 13 M₄ परम यदु (for जग्मुर्लुप्तम्) Śi D₁ 3 5 7 8
11 12 ते दृष्ट्वा भिक्षय गता (D₁₂ यदु)

18 T₁ damaged (cf v1 17) —^a) Dt D₂ 5 ते
त, M₂ त ते Cg as in text (for तत) —For 18^{ab},
Ṇ₂ V B D₁ 3 7 10 13 M₄ subst

872* कृत्वा समपि नागोर्दं प्रदक्षिणमर्दंम ।

[V₁ damaged for the prior half (cf v1 17) D₂
तत् (for तत्) B₂ D₁ 3 7 M₄ शर्त्तल]

—^a) D₂ 9 पटि Ṇ₂ V B D₁-3 7 10 13 M₄ स (D₂ शा)
रत् (Ṇ₂ *) स्वामना (D₂ *) राम —^b) D₂ दक्षिण (for
पश्चिमा) D₂ M₄ विभिदु पश्चिमा (by transp)

पश्चिमायामपि दिशि महान्तमचलोपमम् ।
दिशागजं सौमनसं ददृशुस्ते महानलाः ॥ १९
तं ते प्रदक्षिणं कृत्वा पृष्ठा चापि निरामयम् ।
रानन्तः सधुष्कान्ता दिशं सोमवती तदा ॥ २०
उत्तरस्यां रघुश्रेष्ठ ददृशुर्हिमपाण्डुरम् ।
भद्रं भद्रेण वपुषा धारयन्तं महीमिमाम् ॥ २१

19 T1 damaged up to या in ^a (cf v1 17) —^a) M4 पश्चिमलामपि S1 D1 3 5 7 12 तदा, D11 तथा (for दिशि) —^b) N2 V B D10 13 M4 कैलासशिखरोपम —^c) S1 D2 13 दिशुन्तर, N2 V B D10 13 आशा, D3 7 दितो, D6 11 दिशा (for दिशागत) S1 D1 3 5 7 11 12 M4 सुमनस, V2 सौमनस (hypermetric) Cg as in text (for सौमनस) —^d) S1 N2 V2 4 B3 4 D1-3 5 7 10 13 M4 महाबल, B1 गजोत्तम

20 ^a) S1 B4 Dt D2 8 12 13 ते ते (by transp) V1 ते ते (sic) V2 त तु, G2 तत (for त ते) —^b) D2 दृष्टा (for पृष्ठा) —T1 damaged from यम् up to न्त in 21^d Cm g k t निरामय (as in text) S1 D1 3 5 7 12 [ए]वमनामय N2 V B D10 13 M4 [अ]नामय तत, G2 नलत (metathesis) M2 3 खनितु, Ck as in text (for खनन्त) S1 D2 12 समतिक्ताता (D2 °त), Dt D4 6 8 14 G1 2 4 M1 2 समुपा, Cg k as in text (for समुप) N2 V B D10 11 13 प्रोत् (V2 आ)खनतो ययुर्वीरा (V1 °यु सर्वे), D1-3 7 M4 खनमाना ययुर्वीरा (for °) S1 N2 V B D1 5 7 11 13 T2 3 M4 Cg k हेम, D10 हैवमतीम् (metathesis) Ct as in text (for सोमवती) N2 V B D1-3 7 10 M4 अपि, D4 11 G4 तथा, D13 14 T2 G2 M1 3 तत, Ck as in text (for तदा) G2 ततो हैवमतीमादा खनतस्तेभिचभ्यम्

21 T1 damaged up to ते in ^d (cf v1 20) —^a) N2 V1 B4 अपि तथा (V1 B4 तु ते), V2 3 D1 5 7 G1 M4 अपि च ते (V2 G1 M4 द्विदि D2 ते ते [ditto]) V4 अपि ततो (for रघुश्रेष्ठ) —^b) D2 ते ददुर (sic) (for ददुर) B4 D11 T2 G M दिशापाडर —^c) M4 धारयती (sic) S1 D1 2 5 11 12 धाराम् (for महीम्) N2 V B D10 13 इम मही (by transp)

22 ^a) M3 तनालभ्य, Cg k t समा (as in text) S1 D2 12 च ते G1 च त (for तत) N2 V B D1 3 7 10 13 M4 तनालभ्य (D13 °ह्य च ते सर्वे (D10 सर्वे त [by transp]) (for °) N2 V1 3 B D10 M3 [अ]भि, V2 [अ]नि, V4 D2 [ए]न D13 M4 [अ]नि (for [ए]न) D11 ते ते प्रदक्षिणो ह वा पृष्ठा सौमनस्य —) S1 D2 10 राणुप्रास्ततो भूयो

समालभ्य ततः सर्वे कृत्वा चैनं प्रदक्षिणम् ।
पटिः पुनसहस्राणि विभिदुर्धसुधातलम् ॥ २२
ततः प्रागुत्तरां गत्वा सागराः प्रथितां दिशम् ।
रोपादन्यस्सनन्तर्षे पृथिर्षिं समारत्नजाः ॥ २३
ददृशुः कपिलं तत्र वासुदेवं सनातनम् ।
हयं च तस्य देवस्य चरन्तमनिदूरतः ॥ २४

N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 सहिता पुनरेवेद —^d) D12 विवेचुर, G2 विदुभिर (metathesis) (for विभिदुर) S1 N2 V B D2 12 13 M4 धरणीतल

23 D7 om 23^a T3 damaged from री in 23^a up to ल in 24^a —^a) N2 V B D10 13 M4 प्रागुत्तरा दिश D2 12 Ck °त्तर, Cg t as in text (for तत प्रागुत्तरा) —^b) T3 सागरा (sic) M1 सागरा D2 14 T2 3 M1 3 प्रथिता, G2 प्रस्थिता, Cg t as in text (for प्रथिता) S1 D2 12 य (D13 या) द्विपा (D2 12 °या) पृथिवीमिमा, N2 V B D10 12 तत (V4 पुन)स्ते स (V1 सा)गरामजा, D1 3 11 M4 दिश ते (D1 ते दिश [by transp]) समारत्नजा —^c) M3 पूर्व (for सर्वे) S1 (after corr as in text) D2 12 अभ्यङ्गु (D12 °भु)पिता सर्वे —^d) S1 D2 12 कावुरख (for पृथिवी) —For 23^a N2 V B D1-3 7 10 11 13 M4 subst

873^a धर्मपंचमापसाक्षरचुरेव धरामिमाम् ।
तत्रापि प्रोखनन्तस्ते क्षोणीमपि समत्ता ।
तत्र ते तु रघुश्रेष्ठ सगरस्यामनास्त ।

[D7 om 1 x —(1 x) D1 अनर्थ च समापन्नार (for the prior half) V2 चायुरे (sic), B1 illeg D11 रुने (sic), M4 चखनक्ष (for चखुनेव) B1 वपुधरा B2 धरातल, D1-3 11 M4 रमान (for धरामिमाम्) —D11 om (hapl ?) 1 2 —(1 2) V1 [आ]गु (for [अ]ग) D1 3 7 M4 तत्रापि (M4 °य) धनमानास्ते महीमन्तैरेजस —All the above MSS except D11 om 1 3]

—After 23 S1 (after 24^{ab}) Dt D4 6 8 14 T2 3 G M1 3 Cm g ins

874^a ते तु सर्वे महामानो भीमवेगा (G2 °ग) महाबला ।

24 T3 damaged up to हं (cf v1 23) —^a) N2 V1 3 B D1 3 7 10 11 13 M4 नाम, V4 राम (for तत्र) —^b) S1 D2 12 महाबले (for सनातनम्) N2 V B D1 3 7 10 11 13 M4 देवं नारायण प्र (V2 4 वि)भुं —After 24^{ab}, S1 ins 874^a S1 D1 3 5 7 9 13 M4 om 24^{ad} —^c) D11 om च (submetric) D13 यनिय तस्य (for तस्य देवस्य) —^d) B2 M1 हनि दूरत B1 निरारत्नदूरत —After 24 Dt D4 6 8 14 S (except M4) ins

875^a प्रहर्षमनुल प्राहा सर्वे ते रघुनन्दन ।

ते तं यज्ञहनं ज्ञात्वा क्रोधपर्याकुलेक्षणाः ।
अभ्यधावन्त संक्रुद्धास्तिष्ठ तिष्ठेति चाष्टवन् ॥ २५
यस्माकं त्वं हि तुरगं यज्ञियं हृतवानसि ।
दुर्मेषस्त्वं हि संग्रामान्विद्धि नः सगरात्मजान् ॥ २६

श्रुत्वा तद्वचनं तेषां कपिलो रघुनन्दन ।
रोषेण महताविष्टो हुंकारमकरोत्तदा ॥ २७
ततस्तेनाप्रमयेन कपिलेन महात्मना ।
भस्मराशीकृताः सर्वे काकुत्स्थ सगरात्मजाः ॥ २८

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे एकोनचत्वारिंशः सर्गः ॥ ३९ ॥

25 °) V₁ ते तु; B₁ 2 D₁ 3-5 7 11 12 T₃ M₃-4 तं ते (by transp.), Cm gk as in text (for ते ते) —T₁ damaged from न up to य in 26° S₁ B₄ D₅ 11 12 हर; N₂ B₃ (marg also as in text) D₁₀ 14 T₂ 2 G₂ 4 M₁ 2 ह्यहरं, D₁ 2 7 °वध, D₁₁ °ह्य, Cm kt as in text (for यज्ञहनं). N₂ V₁-3 B D₁ 3 7 10 11 12 M₄ मत्वा, V₄ एत्वा (sic), D₂ दृष्ट्वा (for ज्ञात्वा). —After 25°, S₁ (marg.) Dt D₄ 5 8 9 14 T₂ 2 G M₁-3 ins

876° खनित्रकाल्पलभरा नानावृक्षशिलाघरा ।

—°) D₁₀ ते° (for सकृद्गाम्). S₁ (marg. also as in text) D₁₂ अभ्यधावन्तश्चेष्ट; V₃ B₁ 2 4 D₁-2 7 M₄ अभ्यधावन्तुस (V₃ °न्वयं) कृद्वा, G₂ अभ्यधावन्तवः कृत्वा. —D₅ 11 12 ins. after 25, S₁ ins. after 27

877° संमूढा न विदुस्तं वै देवमक्षयमभ्यपम् ।

26 T₁ damaged up to य in ° (cf. v.l. 25). N₁ V B D₁-2 5 7 10-13 om., S₁ reads in marg. 26-27. —°) M₄ वैनाथं (for तुरगं) —°) D₂ T₃ G₂ 4 M₁ 2 3 पाद्विधं; M₃ राक्षीय (sic) (for यज्ञिय). —°) D₂ M₄ °हवां; G₁ दुर्मेषां; M₃ °त्वं (for दुर्मेषस्तं). M₄ संभ्राम् (for संग्रामम्).

27 N₁ V B D₁-2 5 7 10-13 om., S₁ reads in marg 27 (cf. v.l. 26). —°) D₂ 14 T₂ G₂ M₁ तु (for तद्). —°) G₂ घोषेन (for रोषेण). —T₁ damaged from तिष्ठे up to the end of this Sarga. —After 27, S₁ ins. 877°

28 T₁ missing (cf. v.l. 27) —°) S₁ (sup. lin. also as in text) शसता ते; N₁ V₁ 2 B₁-3 D₁₀ 15 M₄ तेष (B₁ °पि; M₃ °य) ध्याता; V₂ तेजोनीता, V₄ तेजोभाता; B₁ D₁ 2 (with hiatus) शपथ्याता (D₁ °त्वा); D₄ काविलेन, D₅ [अ]प्येते द्रष्टा, D₁₁ 12 [अ]पेते घाता (D₁₁ घाता) (for कपिलेन). D₂ 7 (with hiatus) शपथ्यातात्मना (D₂ °त्वा) ध्यना. —°) G₂ नाताः (for -कृताः). —°) N₁ V B D₁-3 7 10 11 12 M₄ समेवा. (for काकुत्स्थ). V₁ सारा°; D₂ °शब्दा. (for सगरात्मजा) —After 28, M₃ (sup. lin. sec. m.) ins.

878° उतस्तु राजा ह्यशुभानि दृष्ट्वा
वीरो निमित्तानि कृतेषु भस्म ।

पुरेणु प्रप्राप्तमन्वेव वीक्ष्य
चिर निदध्याँ च विसिन्धिये च ।

Colophon. T₁ missing, S₁ D₅ 11 12 om. (continue the sarga). —Kanda name Dt om. N₁ V B आदि°; D₁ 2 शयोप्या°. —After Kāṇḍa name, N₁ V₁ 2 D₁₀ ins बालकचिते. —Sarga name: N₁ V B D₁-3 7 10 कपिलदर्शन. —Sarga no. (figures, words or both) V₁ 4 B₁ 4 D₂ 9 om. N₁ 2 B₃ 3 42, V₂ 44, V₃ D₁₀ 41, Dt D₄ 5 8 14 S (except T₁) 40, D₁ 4 7 33 D₁₂ —काटे—मुनि द— —After colophon, T₂ G₁ 2 4 M₃ conclude with धीरामात्र नमः; G₂ धीमते र.भानुजाय नमः.

पुत्रांधिरगताञ्ज्वात्वा सगरो रघुनन्दन ।
 नसारमब्रवीद्राजा दीप्यमानं स्वतेजसा ॥ १
 शूश्च कृतविद्यश्च पूर्वैस्तुल्योऽसि तेजसा ।
 पितृणां गतिमन्विच्छ येन चाश्वोऽपहारितः ॥ २
 अन्तर्भूमिमानि सत्त्वानि वीर्ययन्ति महान्ति च ।
 तेषां त्वं प्रतिघातार्थं सार्सिं गृह्णीष्व कर्मरुम् ॥ ३
 अभिप्राधाभिवाद्यांस्त्वं हन्ता विघ्नकरानपि ।

40

ॐ N̄i missing Sarga 40 (cf v1 I 33 8)
 Ds 11 12 cont the previous Sarga

1 Before 1 D13 ins ref सू-उ-च —^a) Śi Ds विर
 (for विर) N̄2 V1 2 4 B2-4 D1-3 7 10 11 13 नचा, V3
 (marg also as in N̄2) दृष्ट्वा (for द्वा वा) —^b) Ds
 रघुनन्दन —^c) Śi N̄2 V1 3 4 B Ds 10-13 वाचय, V2 वाचा,
 Ds राम (for राजा) —^d) V1 D11 दीप्यमान (sic) Śi
 स्वतेजस, V2 सुते, D11 मही, D2 3 7 इवीजसा (for
 स्वतेजसा) —After 1 N̄2 V B D10 13 read 881*

2 D14 reads 2^{ab} in marg —^a) Śi D1-3 5 7 9 11 12
 शूरस्व, N̄2 V B D10 13 शूरोसि, M1 श्रुतश्च, M2 वीरस्व,
 Cm g as in text (for शूरश्च) V4 विशोसि (sic) T2
 वीरेश्च (for विशश्च) —T1 missing from स्तु in 2^b up
 to sa in 3^d on a damaged fol —^b) G3 पुत्रैश्च,
 Cg k t as in text (for पुत्रैश्च) Śi Ds 12 समर्थश्च
 महाबल (D12 ला), N̄2 V B D1 3 7 10 11 13 पूर्वैश्च (D13
 वै) तुल्यपराक्रम —After 2^{ab} N̄2 B2-4 D10 13 ins

879* श्रीघ्नमायहि भद्र ते यथा धर्मो न लुप्यते ।
 —) G1 जन्विष्यन् (for 'च्छ) N̄2 V B D1-3 7 10 11
 पितृन्वाच्य स्वमन्वेष्टु, D13 पितृणा च स्वमन्वेष्टु, Cg as in text
 (for °) —^a) G1 याहि (for येन) D2 चार्य, D12 *श्वो,
 G3 Ck वाश्वो (for वाश्वो) Śi N̄2 V1 4 B Dt D1-3 5-8 12 13
 G1 3 M2 4 Cg k t [s] पवाहित, G4 महानित, Cm as in
 text (for स्पहारित)

3 T1 missing up to सा in ° (cf v1 2) —^a)
 Ds अत् भूमिमानि (sic) D12 अत्तमाम्मनि (sic) (for अत्त
 भूमिमानि) Ds सत्त्वानि, G1 भूतानि, Cm k t as in text (for
 सत्त्वानि) —For 3^{ab} N̄2 V B D1-3 7 10 11 13 subst

880* अन्तर्भूमिनिवासीनि सन्ति सत्त्वान्यनेकेव ।

[V2 4 अन्तर्भू- (for अन्तर्भूमि) V2 B4 भूमानि (for
 सत्त्वानि)]

—) Dt Ds 3 M2 तु, T2 त (for त्वे) N̄2 V B D1-3 7 9
 10 13 प्रतिविधानार्थं (V2 °धानां च, V3 D1-3 7 9 °धातायं)

सिद्धार्थः संनिवर्तस्व मम यज्ञस्य पारगः ॥ ४
 एषमुक्तोऽशुमान्स्वम्यक्सगरेण महात्मना ।
 धनुरादाय रज्जं च जगाम लघुतिक्रमः ॥ ५
 स रत्नां पितृभिर्मागीमन्तर्भूमिं महात्मभिः ।
 प्रापद्यत् नरश्रेष्ठ तेन राज्ञामिचोदितः ॥ ६
 दैत्यदानरक्षोभिः पिशाचपतंगोरगैः ।
 पूज्यमानं महातेजा दिशागजमपश्यत् ॥ ७

D11 एव प्रवि° (for एव प्रतिघातार्थं) —^a) M2 धार्य (for
 गृह्णीष्व) N̄2 V B D10 13 गृहीत्वा ब्रज कार्मुक, D1-3 7 9
 गृह्णायुधमितो (D3 °मयो) ब्रज, D13 सायुधस्यमितो ब्रज

4 ^{ab}) G4 [अ] भिवाच्यश्च, Cm k t as in text (for
 °धाताय) D6 तु, T2 M2 च (for र्त्) Śi Ds 12 अस्मिन्ना
 भिवाच्यस्व सहस्र च रिपुनि —^c) D4 G3 च्च, T3 तु, Ck
 as in text (for स) —For 4 N̄2 V B D1-3 7 10 11 13
 subst (N̄2 V B D10 13 read after 1) while Ds subst
 1 1 only for 4^{ab}

881* तानासाद्य पितृस्तात हत्वा विघ्नकर च मे ।
 कृतायै संनिवर्तथा यज्ञादुच्चारयस्व माम् ।

[[(1 1) D2 ताना°, D11 सना° (for तानासाद्य) V3 ज्ञा*,
 V3 त्ज, D2 7 9 तावद्, D11 तास्व (for तान) D3 तानापिद
 स्तान्नाद् (corrupt) (for the prior half) D13 यज्ञ (for
 हत्वा) D11 मम (for च मे) —(1 2) D1-3 7 11 सिद्धाय
 (for कृतायं) V1 संनिवर्तते तदा (hypermetric) B1 °सैस्व
 D1-3 संनिवृत्त्या (D3 °वर्त्ता)] य D7 संनिवर्तथा (for संनिवर्तथा)]

5 T1 missing from ऋष्टु up to ह्य in 6° on a
 damaged fol —^a) Śi N̄2 V3 B D1 3 7 10 11 13 राम,
 V1 3 4 D2 11 12 नाम, D13 तेन (for सम्म्वृ°) D13
 * महाना (for महात्मना) —^c) D13 आघाय (°Or आदाय)
 D2 om च (submetric) —^d) M2 रघुतिक्रम, Cg लघु°
 (as in text) Śi N̄2 V B D1-3 5 7 10 13 M2 दयौ त्व (D13
 °) रिपुतिक्रम (B4 °मानस)

6 T1 missing up to प्रा in ° (cf v1 5) M2 om
 (hapl ?) Śi reads in marg 6 —^a) Cm t वात (as
 in text) G4 महितं, Cg as in text Ck तु° (for स
 स्वात) —^b) Ds 12 अंतर्भूमौ महर्षिनि —^c) D6 प्रपद्यत्,
 Cm k t प्रापद्यत् (as in text) T3 नरश्रेष्ठस्व Ds 13
 पूज्यमानो रघुश्रेष्ठ जगाम लघुतिक्रम

7 ^a) Dt Ds 3 देव, Cg as in text (for दैत्य) —^b)
 Ds पिशाचै पतंगोरगै —^c) Śi Ds 12 रघुमानो, Ds 6 G3
 °मानो (for पूज्यमानं) —^d) M2 अवैक्षत्, Cg as in
 text (for अपश्यत्) Śi Ds 13 दिग्गजं स ददत्त ह —For
 6-7, N̄2 V B D1-3 7 10 11 13 subst

स तं प्रदक्षिणं कृत्वा पृश्ना चैन निरामयम् ।
 पितृन्त परिपप्रच्छ वाजिहर्तारिमेव च ॥ ८
 दिशागजस्तु तच्छ्रुत्वा प्रीत्याहांशुमतो वचः ।
 आममञ्ज कृतार्थस्त्वं सहाश्वः शीघ्रमेप्यसि ॥ ९
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा सर्गानेन दिशागजान् ।

यथाक्रमं यथान्यायं प्रष्टुं समुपचक्रमे ॥ १०
 तैश्च सर्वैर्दिशापालैर्नाक्यैर्ज्ञानैक्यकोविदैः ।
 पूजितः सहयश्चैन गन्तासीत्यभिचोदितः ॥ ११
 तेषां तद्वचनं श्रुत्वा जगाम लघुनिक्रमः ।
 भस्मराशीकृता यत्र पितरस्तस्य सागराः ॥ १२

882* तमेव पितृमियांत पन्थानमनु सचरत् ।
 ययौ वेगेन महता पितृस्त्वान्द्रष्टुमञ्जसा ।
 वीक्ष्यमाणो विदासन तं कृत यश्चरक्षसाम् ।
 सोऽवैक्षत विरूपाक्षमारागजमवस्थितम् ।

[(1) V₁ स जु* स्वरत्, V₂ D₁-3 7 11 अतु सस्मरन् (for अतु सचरत्) —(1 2) V₁ B₁ 2 D₁ 3 7 अनेहृत्, V₂ 4 वै द्रष्टम् (for ता द्रष्टम्) D₁-3 7 आज्ञवा (for अज्ञसा) —(1 3) V₄ D₁-3 7 पश्यमानो (for वीक्ष्यमाणो) B₄ विनदान (for विदासन) D₁3 transp तै and क्ल D₁ reads (marg also) पूष्यमानो दिशां नाये रुनिमिर्विश्वरक्ष्मण for 1 3 —(1 4) V₄ सौषेहन (sic), B₁ सौषिहन, D₁ 2 सोपश्वच (D₁ °त) D₂ 7 सोपश्वचद्, D₁ 11 ददरी स, D₁ 12 सौषेहन (sic) (for सौषेहन) D₁-3 7 दिशो (D₁ 2 °शा) गजम् D₁ 11 दिग्गज सम् (for आशागजम्) V₂ 4 उपस्थित]

text) N₂ V B D₁ 2 10 11 13 इति तस्य वच श्रुत्वा —B₃ T₂ read 10^a-12^a in marg —^b) D₃ om M₃ सर्वानपि (for सर्वानिव) S₁ V B D₁ 3 5 7 11-13 हि (D₁-3 7 11 स) दिग्गजान्, D₂ दिशो (for दिशागजान्) —^c) B₄ यथाकाम, D₁ 11 यथाक्रम्य (for °क्रम) D₁ 2 11 M₄ समासाद्य (for यथान्याय) —^d) G₃ एवोपचक्रमे, C₆ as in text (for समुप^o) D₁ 2 11 M₄ पप्रच्छो मुकुमानस

11 B₃ T₂ read 11 in marg (cf v 1 10) T₁ missing from 11 up to भस्मराशीकृ in 12^a on a damaged fol —^a) M₃ तु (for च) D₂ दिशां, M₃ दिशानागैर् (for दिशापालैर्) S₁ D₃ 5 7 11 12 दिक्पाले स तु (S₁ सत, D₂ 7 स च) तै सर्वैर् —^b) D₂ 7 वाणैर्, D₃ 11 12 T₂ G₂ वाक्यज्ञो (for वाक्यज्ञैर्) C₆ यद्वा परवाक्याशयज्ञे । C₇ T₂ G₁ M₁-3 ऋविद्, C₆ k as in text (for ऋविदै) C₆ Ct द्वितीयवाक्ये क्ल । C₆ —For 11^a, N₂ V B D₁ 2 10 13 M₄ subst

883* एतदेव च तैरुको गजैराशुपराक्रम ।
 [D₃ °* M₃ वचकोको (for च तैरुको) V₄ गजम् (sic), B₁ D₁ 2 M₄ जगाम (for गजैर्) V₃ पराक्रम (sic), V₃ D₁ 3 पराक्रमे (for पराक्रम)]

—D₁ 2 M₄ om (hapl) 11^c-12^b (cf 883^a) —^c) D₁ 10 पूजित (for पूजित) V₄ स गजैर्, B₄ सहज्जर, D₃ 12 सहितैस् (for सहयश्च) D₂ 12 तैस्तु (for चैव) D₁ 11 चैव सहयो (by transp) —^d) V₁ गतासीद्, V₄ B₁ Dt D₆ 8 G₁ Ck [अ] गतासि, D₂ गतासि (sic) D₇ गतासि, G₂ हुतासि (for गन्तासि) S₁ D₃ 5 7 12 अप्रित, N₂ V₁ 2 B₂ 4 D₁ 12 [ह] ज्य (V₁ अं) शुमानपि, V₃ B₁ 2 [ह] ज्यशुमानि (B₂ मति) नि, V₄ शशुमसिनि, D₁ °भावित, C₆ as in text (for [ह] लभिचोदित)

12 B₃ T₂ read 12^a in marg (cf v 1 10) T₁ missing up to कृ in ° D₁ 2 M₄ om 12^a (for both cf v 1 11) —^a) N₂ V B₂-4 D₁ 10 13 स, B₁ D₃ 11 12 तु (for तद्) T₁ तद्वच (for वचन) —^b) S₁ D₇ [अ] लघुः, V₁ धरणीतल्, B₁ रघुनन्द, B₄ बहु (for लघुनिक्रम) —^c) D₃ reads यत्र in marg —^d) T₂ G₂ 3 M₁-3 Ct तत्र, C₆ k as in text (for सत्) M₂ सागर, Ck t °त (as in text) —After 12 T₂ M₃ Ck ins

884* दृष्ट्वा भास्करयकाशान्भस्मराशीर्तान्वहृत् ।

8 T₁ missing from ग कृत्वा up to कृता in 9^a on a damaged fol —^a) D₂ 7 प्रदक्षिणीकृत्य —^b) N₂ B₄ D₁ 2 दृष्ट्वा G₂ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) D₁ 12 T₂ G₂ 4 M₁ चापि, M₂ [ए] व च (by transp) M₃ [अ] पि च (for चैव) Cm t निरामय (as in text) S₁ D₃ 12 M₄ चैन (S₁ °व) निरामय, N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 चानामय तत (for चैव निरामयम्) —^c) S₁ N₂ V B D₃ 10-12 तान्, D₁ 3 7 13 स्वान्, D₁ 4 G₂ 4 M₁ 2 स (for स) D₂ स पितृन् (by transp) —^d) N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 हय^o (for वाजिहर्तारिम्)

9 T₁ missing up to कृता in ° (cf v 1 8) —^a) S₁ D₃ 11 12 दिग्वाण (D₃ °णा, D₁ 11 °णो) स्तु, N₂ V B D₁ 10 13 आशागजोपि, D₂ 7 दिशो गजोपि, D₄ दिशो गजस्तु (for दिशागजस्तु) —D₇ om (hapl) 9^b-10^a —^b) S₁ D₃ 11 12 सायमशुमतो वच, N₂ V B D₁-3 10 13 M₄ दृच्छोनु (M₄ °*) मजो वच, Dt D₂ 9 प्रत्युवाच महामति, D₂ 9 G₁ 3 4 M₁ प्रत्याहा^o M₃ प्रीत्या चा^o —^c) S₁ N₂ V₁-3 B₁ D₁-3 5 10-13 तनुवाच, V₄ उवाच त, D₂ आसमाज, Cm g t as in text (for आममञ्ज) C₆ Ck आसनन असमनयुत् । C₆ —^d) D₂ 15 T₂ प्यन्ति, Ck °सि (as in text) S₁ हय प्राप्य समेति च (marg also लवेन च), N₂ V₁ 2 4 B₂-4 D₂ 10 11 13 M₄ प्यन्ती (V₁ °*) ज्वमित स्थित (N₂ V₂ B₂ D₂ 10 M₄ °त) V₃ प्यन्तीत्यभिहित स्थित (hypermetric) B₁ प्यन्तीत्यभिवाहित, D₁ 3 5 12 हय स प्राप्यसीति च

10 D₇ om 10^a (cf v 1 9) —^a) C₆ तस्य (as in

स दुःखवशमापन्नस्त्वसमजसुतस्तदा ।
 चुक्रोश परमार्तस्तु वधात्तेषां सुदुःखितः ॥ १३
 यज्ञियं च ह्यं तत्र चरन्तमविदूरतः ।
 ददर्श पुरुषव्याघ्रो दुःखशोकसमन्वितः ॥ १४
 स तेषां राजपुत्राणां कर्तृकामो जलक्रियाम् ।
 सलिलार्थी महातेजा न चापश्यजलाशयम् ॥ १५
 विसार्य निपुणां दृष्टिं ततोऽपश्यत्खगाधिपम् ।

13 ^a) D₁ स दुःखशोकमिहत्तरः; D₂ दुःखशोकेनाभि-
 हत्तर. —^b) Ñ₂ V B D₁₀₋₁₃ सुतोथ द्य(B₂ °भूद;
 D₁₀ °ह्यप्य)समंजसः; D₁₋₃ 7 तनयोवासमंजसः; D₁₁
 पुत्रश्रीवासमंजस. —^c) Ś₁ चुक्रोष, D₂ चुक्रोष (for चुक्रोश).
 Cg परमार्तस् (as in text). Ś₁ °यसो, D₂ 5 7 12 M₂ °यस्तो
 (for परमार्तस्तु) —^d) D₂ 12 वधे (for वधात्). —For
 13^a, Ñ₂ V B D₁₋₂ 10 11 13 subst

885* चुक्रोशात्स्वरं दृष्ट्वा मस्मताशीकृतान्पितृन् ।

[B₁ [आ] तं स्व, D₁₁ [आ] तंस्वतो (for °स्वर) V₄ om.
 दृष्ट्वा, B₄ अति (for पितृन्)]

14 T₁ missing from च in 14^a up to सलिलार्थी in
 15^a on a damaged fol —^a) D₂ G₂ M₂ 4 याज्ञीं (D₂
 °वि)यं; D₁₄ T₁ G₁ M₂ Cg यज्ञीयं (for यज्ञियं). Ñ₂ V B
 D₁ 2 10 11 13 अपश्यत्तु(D₁₁ °इयं तु[sic])रग तं च(Ñ₂ B₂
 D₁₀ 13 तु) —^b) B₁ om चरन्तः B₂ अविः; D₂ इवः; D₁₄
 °स्तः (for अविदूरतः) —^c) D₂ 7 T₂ व्याघ्र (for व्याघ्रो).
 —^d) D₂ 7 समाहत्तः (for समन्वितः). —For 14^a, Ñ₂ V
 B D₁₋₂ 10 11 13 subst.

886* तदा पश्यंनि नागेन हत वेलावने स्थितम् ।

[D₁ (marg.) glosses पश्यंनि पौर्णमास्यां प्रधानयज्ञकाले वा ।
 “पश्यंनद्वे चाथे यथादिन प्रजापते । अपश्यंनि ह्ये चान्यो नियोज्यो
 यज्ञकर्तृणि ॥” Ñ₂ D₂ हत (for हत). V₁ D₁ 2 वेलावन- (for
 वेलावने).]

15 T₁ missing up to सलिलार्थी in ^a (cf. v.l. 14).
 —^a) D₂ illeg. for तेषां. —^b) Ś₁ D₁₋₃ 5 11 12 [अ] जलिः;
 Cg as in text (for जल-). —^c) Ś₁ D₁ 5 11 12 सलिलार्थः;
 D₂ स जलाधीः; D₁₂ 14 सलिलार्थं (for सलिलार्थी). —^d)
 Ś₁ D₂ 12 तदा (for न च). Ñ₂ V B D₁₋₂ 7 10 11 13
 नापश्यत्सलिलं ऋषिद्.

16 ^a) D₂ विसार्यः; G₂ प्रसार्यः; Cm g t as in text, Ck
 विधाय (for विसार्यं). G₂ निपुणं; M₂ निपुणं, Cm g k.t as
 in text (for निपुणं). Ñ₂ V B D₂ 3 7 10 11 13 पात (V₂
 पते)यंक्षानि (D₂ 2 3 °यन्स्व)लो दृष्टिः; D₁ विचारयत्तो दृष्टिम्;
 D₂ 13 विचार्यं निपुणं दृष्ट्वा. —^b) G₂ तपोः; G₂ स च (for
 तपो). M₂ खगाधिपः; M₂ खगोत्तमं (for खगाधिपम्). Ś₁
 (marg. as in text) Ñ₂ V B D₂ 2 7 10 11 13 तत्स (V₄
 D₂ 7 तत्र)तत्र ददर्श द (V₄ सः); D₂ 3 अपश्यत् ख (D₂

पितृणां मातुलं राम सुपर्णमनिलोपमम् ॥ १६
 स चैनमत्रवीद्राक्ष्यं वैनतेयो महाबलः ।
 मा शुचः पुरुषव्याघ्र वधोऽयं लोकसंमतः ॥ १७
 कपिलेनाप्रमेयेन दग्धा हीमे महाबलाः ।
 सलिलं नार्हसि प्राज्ञ दातुमेषां हि लौकिकम् ॥ १८
 गङ्गा हिमवतो ज्येष्ठा दुहिता पुरुषर्षभ ।
 मस्मताशीकृतानेतान्पावयेच्छोकपावनी ॥ १९

°स्पत)गोत्तमः; D₁₁ अपश्यत्स खगेश्वरं. —^c) D₂ रामं; D₁₂
 नाम (for राम). —T₁ missing from नि in 16^a up to
 दग्धा in 18^a. —^d) V₂ सौवर्गः; B₄ सुवर्णं (for सुपर्णम्).
 Ñ₂ V B D₁₀ 13 पतगोत्तमः; T₂ 3 G₂ 4 अचलोपम, Cm g.k.t
 as in text (for अनिलोपमम्)

17 T₁ missing (cf. v.l. 16). —^a) G₂ न (for स)
 D₂ [ए]त्तम् (for [ए]त्तम्). G₂ रामः; G₂ वाक्यः (sic)
 (for वाक्यं) —D₂ 11 om. (hapl. ?) 17^a-18^b. Ś₁ reads
 17^a-18^b in marg. D₁ damaged after ए in ^a up to यं
 in ^a. —^d) D₂ दुःखशोकसंमतः.

18 T₁ missing up to दग्धा in ^b (cf. v.l. 16).
 D₂ 13 om., Ś₁ reads in marg. 18^a (cf. v.l. 17)
 —^b) Ñ₂ V₁₋₃ B D₁₋₃ 10 11 13 M₂ °क्षेते; V₄ °धेते;
 D₂ इवाः; D₇ °होमे, G₂ निर्दग्धा हि (for दग्धा हीमे).
 M₂ प्रमाः (for महाबलाः). —^c) Ś₁ नार्हसि सलिलं (by
 transp.), Ñ₂ V₂ B₂-4 D₁ D₂ 3 6-8 10 11 13 सलिलं (D₂ 7
 °ले) नार्हसि; V₂ 2 4 B₁ नार्हं (V₂ इद्)से सलिलं; D₂ 13 अर्हसि
 सलिलं; Cm g k t as in text (for सलिलं नार्हसि). Ś₁ Ñ₂
 V₂-4 B₁ D₁-3 5 7 10-12 वीर, V₁ हेषां (for प्राज्ञ). —^d) M₂
 कर्तुम्; Cm g k t as in text (for दातुम्). Ś₁ V₂ B₁ D₁ 13
 एभ्यो नरोत्तम (D₂ °मः); Ñ₂ V₂ B₂-4 D₁₀ 13 °त्वमन्वतः
 (Ñ₂ B₂ D₁₀ °था, V₂ °*) , V₂ एभ्यो न चान्वतः; D₁₋₃ 7 11
 एषां (D₂ °भ्यो) महायुतेः; G₂ अर्हसि; M₂ एषां महात्मना
 (for एषां हि लौकिकम्) V₁ वीर दातुं त्वमन्वतः.

19 ^a) D₂ दिनवतां (for दिनवतो). G₂ ज्येष्ठ- (for
 ज्येष्ठा). —^b) V₂ कन्या हि (for दुहिता). Ñ₂ V B D₁₋₂ 7
 10 11 12 M₂ सरितां वराः; T₂ °मः (for तुरपर्यन्त). —After
 19^a, B₂ ins. .

887* पश्चिमा त्रिपु लोकेषु सर्वदेव सुरासुरैः ।

On the other hand, T₂ ins. .

888* सा नीर्यतां त्वया प्राज्ञ ततो यास्यन्ति ते दिवम् ।

T₂ cont., whereas Ś₁ (marg.) Dt D₂ 6 9 11 T₁ 9
 M₁₋₃ ins after 19^a;

889* तस्यां कुरु महाबाहो पितृणां सलिलक्रियाम् ।

[M₂ तस्या (for तस्य). —T₁ missing from कुरु up to
 20^a on a damaged fol. D₂ °प्राज्ञ (for महाबाहो). D₂ 14
 T₂ G M₁ 2 कुरु कुरु; M₂ हि जञ- (for मल्लि-).]

तथा क्लिन्नमिदं भस्म गङ्गाया लोकात्तया ।
 पटिं पुत्र सहस्राणि स्वर्गलोकं नयिष्यति ॥ २०
 गच्छ चाश्वं महाभाग संग्रह्य पुरुषर्षभ ।
 यज्ञं पैतामहं वीर निर्नर्तयितुमर्हसि ॥ २१
 सुपर्णपचनं श्रुत्वा सौंशुमानतिवीर्यवान् ।

त्वरितं हयमादाय पुनरायान्महायशः ॥ २२
 ततो राजानमासाद्य दीक्षितं रघुनन्दन ।
 न्यवेदयद्यथा वृचं सुपर्णपचनं तथा ॥ २३
 तच्छ्रुत्वा घोरसंकाशं वाक्पमंशुमतो नृपः ।
 यज्ञं निर्वर्तयामास यथाकल्पं यथानिधि ॥ २४

—^a) M₃ सर्वान् (for एतान्) —^d) Śi N₂ V B₂ 4 Dt D₁₋₃ 5-8 11 12 G₂ M₂ Cg k l ह्यवयेल् (B₄ D₂ 3 ^e) D₁ 9 पावनी, G₁ पावयेल् (for पावयेल्) V₁ D₂ G₃ ^f पाविनी, V₂ ^g भागिनी, V₄ ^h भाविनी, B₂ 4 ⁱ तारिणी, D₅ ^j भावन, D₁ 9 ^k भावनी (for लोकपावनी) T₂ ह्यवयिव्यति पावनी

20 T₁ missing 20^{ab} (cf v l 19 [889*]) —^a) N₂ तयान् (sic) V B D₁ 10 11 यावत्, G₁ यदा, Cg as in text (for तथा) D₁₋₃ 7 भस्मानिसस् (D₁ ^b एत्, D₂ ^c दु)ष्ट (for क्लिन्नमिदं भस्म) —^d) D₃ गतो (sic) D₅ गताया, D₆ G₂ गताया (for गङ्गाया) V₁ B₁ ^e शवा, D₂ ^f मायया (for लोककात्तया) —^g) T₂ 3 G₁ 4 M₃ पटिं, Ct as in text (for पटिं) Śi D₂ 12 तानि (for पुत्र) —^d) M₂ ब्रह्मलोक Dt D₂ 8 T₃ गमिष्यति, G₁ 2 M₁₋₃ नयिष्यति, Cg k tp as in text (for नयिष्यति) Śi D₂ 12 शकरोकाय धा(Śi या)सति C^h Ct इद् नस्य हे पुत्र पटिं शक्याणि सागरान्स्वर्गलोकं गमिष्यति प्रायिव्यतीत्यर्थे । C^h

21 ^a) Cg गच्छ G₂ as in text Śi Dt D₅ निर्गच्छा च, D₆ निर्गच्छ त्व, M₂ गजाश्च च (for गच्छ चाश्व) Śi D₅ 12 तेज, G₂ 3 M₁ 2 ^b बाहो (for महाभाग) —^c) Śi D₅ 12 प्रगृह्य (for सगृह्य) C^h Ct अथ गृहीत्वा निर्गच्छ । C^h —For 20^a-21^b, N₂ (N₁ missing) V B D₁ 7 10 11 12 M₂ subst while Dt D₂ T₂ G₁ 2 M₂ 3 m₁ 2 3 (T₂ M₂ om l 3) after 20 then D₅ alone subst l 4 for 21^{ab}

890^a यद्वैपा भविता तात स्वर्गमेव्यति ये तदा ।
 गङ्गामानय भद्रं ते देवलोकात्प्रमहीतलम् ।
 नियता यदि शत्रोपि गङ्गाया भवताणम् ।
 गच्छाश्वमेगमादाय पुनरेव यथागतम् ।

[(1) I] V B D₁ 11 यद्, D₂ 3 सरा, D₂ तरा (for यदा) B₁ 4 [ए]व (for [ए]व) N₂ D₁ 10 om (hapl) second ता D₂ तद्, D₃ तः (for तात) B₂ (marg as above) इष्यति (for एष्यति) V₂ हे (for ये) D₇ स्वर्गं श्रेष्ठं त्तानिन, D₈ स्वर्गं यतिष्यति ये तदा (hypermetric) (for the post half) —(1 2) D₁ 12 नक्तं (for देवलोकात्) —(1 3) V₂ 4 Dt D₂ 7 9 11 G₁ इक्षोति (for शत्रोपि) V₄ Dt G₁ 2 M₂ गतायात् (V₄ ^a श्वा)श्वताण, D₁₋₃ 7 9 11 गतावतल नृप M₂ यनाया दवताण (for the post half) —(1 4) V₂ D₂ 7 9 11 एवम् (for एवम्) D₁ 10 आसाय (for आदाय) V₄ यथागतं (for यथागतम्)]

—Śi reads 21^a-22 in marg —^a) B₂ वैव, D₁₋₂ 7 9

दीप (for वीर) —T₁ missing from वं in 21^a up to रा in 23^a on a damaged fol —^d) Śi V₁ 2 D₆ 12 13 T₂ G₂ M₂ निवर्तयितुम्, D₁ 4 G₁ 2 6 Cg g स्वर्तयितुम्, T₃ स्वर्धयितुम्, Ct as in text (for निवर्तयितुम्) D₅ इच्छति D₂ 8 मत्वा कारोऽन्यमादिति, D₂ 7 9 मा त्वा (D₇ त्वा) कारोत् (D₉ ^b व्)मादिति

22 T₁ missing Śi reads in marg 22 (cf v l 21) —^a) M₂ सुपर्णस्य वच श्रुत्वा C^h Cg सुपर्णेति C^h —^b) D₅ 11 12 ना (D₅ रा)म नामत (for भतिवीर्यवान्) N₂ V B D₁₋₃ 7 10 11 M₂ वीर्यवा (D₇ 12 ^a सा)नशुमानय (V₄ ^b मानिति, D₂ 8 M^c मास्तत, D₂ ^d मास्तथा, D₇ ^e मास्तदा) —^c) N₂ V B D₁₋₃ 7 10 11 12 G₂ M^c त्वरितो (for त्वरित) —D₂ om 22^a-23^a —^d) N₂ V₁ 2 4 B D₁ 2 10 11 12 यश्म, M₂ पुरीम्, M₃ गृहम् (for पुनर्) Śi Dt D₂ 6 9 G₁ 3 त्वा, D₁ 2 ^a व्यन, T₃ महीपति (for महायशः) V₂ यशस्थानमपानयत्

23 T₁ missing ततो रा (cf v l 21) D₅ om 23^a (cf v l 22) —^a) Śi N₂ V B D₁ 2 5 7 10-12 M₂ स राजानं समा(Śi D₅ ^a नमथा, D₁ ^b नमिहा)साद्य —^c) D₅ निवेदयद् (sic) D₆ निवेदयद् (for न्यवेदयद्) G₂ तथा (for यथा) D₃ तत्त्व, D₇ [आ]त्त्व त्व, Cg g t as in text (for वृत्त) N₂ V B D₁ 2 (first time) 10 11 12 M₂ ह (D₁ अ)रुम् (N₂ B₂ ^a रिमन्, B₄ ^b र्वै) निवेदयामास C^h Ck यथा वृचमिति वितृचिपचकमिति शेष । C^h —After 23^a, D₂ reads 24^a as in V₁ (repeats in its proper place) and thereafter repeats 23^a —^d) D₁ 12 सुपर्ण (for सुपर्ण) Śi D₂ 5 7 12 तत्, V₂ 2 B₂ 2 D₁ 10 11 M₂ तदा, V₄ D₁ 11 12 T₁ G₂ 4 M₂ यथा, Cg g t as in text (for तथा)

24 ^a) N₂ V B D₁ 7 9 10 11 12 M₂ व्यदितो राजा (for घोरसंकाशः) —T₁ missing from मतो in 24^a up to मते in 25^a on a damaged fol —^b) N₂ V B D₁ 7 10 M₂ घोम्, Dt om (for वाक्पमं) N₂ V B D₁ 7 10 M₂ वच, D₂ 2 नृप, D₁ 1 [s] भवत् (for नृप) D₁ 12 राववाशुमते वच —After 24^{ab} G₁ M₂ (inf lun sec m) 125

891^a मुहूर्तं दोकृततश्च स्थिरचित्तोऽभूत् ह ।
 स तेनाश्वेन नीतेन पौत्रेणानुमता नृप ।

[(L 2) M₂ तेनाश्वेन^a (for the prior half)]

स्वपुरं चागमच्छ्रीमानिष्टयज्ञो महीपतिः ।
गङ्गायाश्चागमे राजा निश्चयं नाध्यगच्छत ॥ २५

अगत्वा निश्चयं राजा कालेन महता महान् ।
त्रिंशद्वर्षसहस्राणि राज्यं कृत्वा दिवं गतः ॥ २६

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४० ॥

—°) Ś1 D2 9 11 14 T2 3 G2 M3 निवर्ते°, N̄2 V B D1 10 13
M4 समाप°, G3 निर्वाप° (for निर्घर्तयामास) —°) Ś1
D2 (second time) 5 11 12 रच्य (D11 12 °च्यं [sic]) D14
T2 G M1 2 °तत्त्व, Cg as in text (for यथाकल्प) D9 °विधि
(for यथाविधि) N̄2 V B D1-(D2 first time) 3 7 10 13
M4 नातिहृष्ट (N̄2 B3 °कृष्ट, V3 B1 °दृष्ट, V4 °दृष्ट) मना इव

25 T1 missing up to गमे in ° (cf vl 24)
—°) Dt D6 8 तु (for च) Ś1 D6 12 [अ]गमद्वीमान्,
N̄2 V2-4 B1 2 D10 13 ययौ धीमान्, V1 B3 4 M4 ययौ
[अ]वतरणे, V4 [आ]गम°, Ck t as in text (for
[आ]गमे राजा) D1-3 7 M4 गंगावतरणे तत्र —°) T2 M2
°गच्छति, G3 नाधिगच्छति, Ct as in text (for नाध्यगच्छत)
Ś1 N̄2 V B D1-3 5 7 10-13 नाप्य (V2 °प्या, D1 °ऽय) मच्छत्स
(Ś1 D2 3 5 7 11 12 °द्वि, V2 B4 °त, D1 °द्वि, D13 °स्तु)
निश्चयं Ck निश्चयमुपायनिश्चयम् । अध्यगच्छतेति । Ck

26 °) Cm g अगत्वा (for अगत्वा), N̄2 V B D10 11 13
पापि (for राजा) —°) Dt महतो, Cg as in text (for
महता) N̄2 V B D1-3 7 10 11 13 युयु (V4 सत्व) ने काल्प
(D1 3 °क) मंगा —°) Ś1 D3 5 7 11 12 ययौ, Cg as in text

(for गत) N̄2 V B D1 2 10 13 पालयित्वा महीमिमा
—After 26 Ś1 D3 11 12 ins

892* विधाय सोपामिव क्रतु स
प्रतापविद्योतितभूमिदृष्ट ।
आरह्य देवालयमुपप्रतेजा
ध्रिमीद देदोषु मनोरमेषु ।

On the other hand B2 ins

893* जगाम त्रिदिव राजा जितं स्वनेनैव कर्मणा ।

Colophon T1 missing from colophon up to
अंशुमत in 1 41 1° —Kanḍa name Ś1 D4 6 om N̄2
V B D10 11 आदि°, D1 3 अयोध्या°. —After Kanḍa
name B2 4 D9 ins बालचरिते —Sarga name Ś1 N̄2
V B D1-3 5 7 10-12 सगरयज्ञ (V4 °ज्ञ) समाप्ति (V4 °ह)
D9 सगरयज्ञपरिसमाप्ति —Sarga no (figures words or
both) Ś1 V L 4 B1 4 D2 5 11 12 om N̄2 B2 3 D10 43
V2 45 V3 42 Dt D1 6 8 14 S (except T1) 41 D1 3 7
34 D9 44 D13 इत्यपि—पणे—कटि—समाहित 43 —After
colophon T3 concludes with धीरराम चन्द्राय नमः, G1 2 4
धीररामाय नमः, G3 श्रीमते रामानुजाय नमः, M1 2 धी ----म

४१

कालधर्मं गते राम सगरे प्रकृतीजनाः ।
 राजानं रोचयामासुरंशुमन्तं सुधार्मिकम् ॥ १
 स राजा सुमहानासीदिलीप इति निश्चुतः ॥ २
 तस्मिन्नाज्यं समावेश्य दिलीप रघुनन्दन ।
 हिमराज्यसरे रम्ये तपस्तेपे सुदारुणम् ॥ ३
 द्वाविंशच्च सहस्राणि वर्षाणि सुमहायशाः ।

तपोनगतो राजा स्वर्गं लेभे तपोधनः ॥ ४
 दिलीपस्तु महातेजाः श्रुत्वा पैतामहं वधम् ।
 दुःखोपहतया बुद्ध्या निश्चयं नाध्यगच्छत् ॥ ५
 कथं गङ्गापतरणं कथं तेषां जलक्रिया ।
 तारयेयं कथं चैतानिति चिन्तापरोऽभवत् ॥ ६
 तस्य चिन्तयतो नित्यं धर्मेण रिदितात्मनः ।
 पुत्रो भगीरथो नाम जज्ञे परमधार्मिकः ॥ ७

41

ॐ N̄: missing Sarga 41 (cf v1 I 33 8)

1 Before 1 D13 ins ref सूच-च T1 missing up to अंशुमन्त on a damaged fol —^a) D5 12 धर्म, Cm g k as in text (for धर्म) N̄ 2 V B D1-3 7 10 11 12 M4 तत्र प्रहृतयो राम —^b) N̄ 2 V 4 B D1 3 7 11 M4 स्वर्गते नृपे, D5 12 जन, Cm g k t as in text (for प्रहृतीजना) V1 स्वर्गसुपतिते नृपे, V2 D10 12 स्वर्गते (V2 वास्यति) सगरे नृपे —^c) N̄ 2 V B D1 3 7 10 12 M4 धार्मिक (for राजानं) S1 चोद², D1-3 7 स्थाप², D5 12 भास (with hiatus) Cm g t as in text (for रोचयामासुरं) Ck cites ^c as in text —^d) S1 D5 11 12 महाद्युति, N̄ V 2 B D1 3 7 10 12 M4 नराधिप V2 महीपति (for सुधार्मिकम्)

2 *) S1 D5 12 राजा च (for स राजा) G1 3 सु (for सु) D13 स राशामशुमानासीद्, Cg as in text (for *) —^c) S1 D5 12 तेजा, N̄ 2 V B D1 3 7 10 11 12 सम (V1 *^c) भवद् (for महायासीद्) M4 तस्य पुत्रवमभवद्

3 *) Dt D4.6 9 तस्मै, Cm g as in text (for तस्मिन्) V4 राज्ये (for राज्य) S1 देदय, V1 सनिवेश्य, V2 निवे द्याद्, B1 D2 3 G2 निदय, Dt D5 8 दिदय (for समावेश्य) —^b) D14 T1 2 G2 4 M1 3 अंशुमाद् (with hiatus), Ct as in text (for दिदरीरे) N̄ 2 V B D1 2 7 9 (before corr) 10 13 M4 [5]था (B2 m M4 नौ)शुमानपि (B4 D4 निति) T1 damaged (for रघुनन्दन) —T1 damaged from 3^c up to महा in 4^b —^c) N̄ 2 V B D10 12 राम, D1 3 7 9 14 T2 G2 1 M1 2 (also as in text) पुण्ये (for रम्ये) —^d) D13 ते* (for तेषे) S1 D5 11 12 तदारुणम्, N̄ 2 V B D1-3 7 10 13 महायशा (B1 तपा) M4 तपोधन (for सुदारुणम्) —After 3 N̄ 2 V B D1 3 7 10 11 12 M4 ins

694* गङ्गापतरणं पुण्यं विकीर्णमरद्युति ।
 भनवाय्येयं तं कामं स ह्यं नृपनिस्सतम् ।

[(L 2) M4 राम (for पुण्य) V1 3 B1 D2.11 12 M4 नित्त
 दुःख —D13 om (hapl ?) 1 2-4^b. —(1 2) V4 च त^a
 (hypermetric); D11 राजा, M4 चैव स (for तं कामं) D2.7

तनो, M4 काम (for स वै) D1 2 नृपतिर् (D13 गत स नृ)पसत्तम्,
 D11 काम नृवरोचम् (submetric) (for the post half)]

4 D13 om 4^{ab} T1 damaged up to महा in 6
 (cf v 1 3) —^a) S1 N̄ 2 V1 3 B2.4 D10 M4 त्रिंशत् (S1
 त, V2 D10 त), V4 D3 5 7 11 12 स द्वा (V4 कृत्वा)त्रिंशत् (D2
 *)त्, B1 द्वाविंशत् (submetric) B2 (m also as in N̄ 2)
 द्वाविंशति (for द्वाविंशद्य) Dt D6 9 द्वाविंशच्छतसाहस्र —^b)
 G2 3 तप कृत्वा (for वर्षाणि सु) D14 T2 G2 4 M1 3
 सुमहायशा S1 N̄ 2 V B D1 3 7 10-12 M4 वर्षाणा (D12
 *)ममर (S1 D1 5 11 12 नित्य)द्युति (S1 D1 5 12 M4 प्रम,
 D5 7 11 प्रमु) —T1 om (hapl ?) 4^{cd} —^c) K(ed)
 नपोधन D14 T2 G2 4 M1 राम (for राजा) S1 D5 11 12
 तपोधने तप कृत्वा, N̄ 2 V B D1 3 7 9 10 12 M4 तपस्तत्त्वा
 महाधोर (M4 सुधोरं स) —^d) S1 G2 लोके, Cg as in text
 (for लेभे) S1 D5 11 12 M4 स्वर्गमेत (M4 न्ति, M4
 णा), N̄ 2 V B D10 13 महायशा, D1 3 7 16 T2 G2 4 M1
 महायशा (for तपोधन)

5 N̄ 2 V3 B1 D10 13 om (hapl) B3 reads in marg 5 7 —^a) V1 2 B2-4 D1-3 7 11 M4 लिलीपोपि —^d)
 D2 पितामह (sic) V4 B2 4 D2 7 वच D12 विधि,
 Cg k t as in text (for वधम्) —^c) M2 हितपा, Cm g
 as in text (for -हतया) V1 lacuna V2 तमेवाकितयश्राय,
 D1-3 7 9 11 M4 तमेव कितयश्रये (D11 हिय) —^d) D2.14
 S (except M4) नाथिनच्छति, Cm g नाथ्यगच्छत् (as in
 text) S1 V4 B2 4 D5 12 नाथ्यगच्छत् (V4 च) निश्चय

6 N̄ 2 V2 B1 D10 13 om B3 reads in marg 6 (cf
 v 1 5) —^b) D5 गता (for तेषा) T1 missing from
 न्रिया up to महा in 8^a on a damaged fol —^c) B4
 देह, D14 यन (for तारयेय) S1 V1 4 B2-4 D5 12 वं
 (V1 lacuna)भूद्, V2 D2.7 9 येनान्, D1 तेषान्, D14
 T2 M4 चैवान्, G4 चैव (with hiatus) (for कैवान्)
 —^d) M3 चित्ताङ्गले (for पते)

7 N̄ 2 V3 B1 D10 13 om B3 reads in marg 7 T1
 missing (cf v 1 5 and 6 resp.) —^a) D11 चित्तयन्
 V1 2 D1 3 7 9 11 त्वेवं (V1 *) (for न्रिया) —^b) S1 V4

दिलीपस्तु महातेजा यज्ञैर्बहुभिरिष्टान् ।
त्रिशद्वर्षसहस्राणि राजा राज्यमकारयत् ॥ ८
अगत्वा निश्वयं राजा तेषामुद्धरणं प्रति ।
व्याधिना नरशार्दूल कालधर्ममुपेयिवान् ॥ ९
इन्द्रलोकं गतो राजा स्वार्जितेनैव कर्मणा ।

Ds 12 Ms विप्रितामन, Ct as in text (for विद्रि°) V1 2
D1-3 7 9 11 कथामेता(D11 वृषते सु) महामन —^d Bs
राम, D2 7 9 जसे (for नाम) —^d B1 om D2 7 9 सर्वे,
D3 7 9 (for जसे) V1 2 D1 2 7 9 लोक(V1 * * D3
सर्वलोक [hypermetric])परिश्रुत

8 T1 missing partially^a (cf v l 6) —^a N2 V
B D1-3 7 9-11 13 द्विष्टीयोपि —^d N2 V B1 3 4 D1-3 7
10 11 द्वैजि(V1 3 B4 'यि)वान् (for इष्टवान्) S1 Ds 12
यज्ञैश्च बहुभिर्येजन्(D12 'येजन् [metathesis]) —G4 om
(hapl) 8°-9 —^d S1 V B1 2 Ds 11 12 विंशतिं(V3
'तिरु) वै, N2 B3 'ष वै, B4 त्रिंशति द्वे, D1 (m also)
दशवर्ष, D10 12 'शैव (for त्रिंशद्वर्ष) V4 'घाणां(for
सहस्राणि) —^d Cm g t अकारयत् (as in text) S1
N2 V B Ds 10-13 वषाणा गा(V1 *)मपालयत्

9 G4 om 9 (cf v l 8) —^a S1 Ds 12 तांस्तु (for
राजा) —^d G2 M1 उत्कारणं (for उद्धरणं) S1 Ds 12
समुद्रमुपेयिवान्, M4 गगावतरण प्रति —1 or 9^{ab} N2 V B
D1-3 7 9-11 13 subst

895° निश्वय चाप्यगारयैव गङ्गावतरणे तत ।

[D1-3 7 9 11 सेपि (for चापि) B1 [अ]गारयैव D11 'न
(for [अ]गारयैव) D2 गंगावतरणे (for 'तणे) V4 D3 7 नृप
D2 गत (for तत)]

—^d S1 D1 2 3 7 11 12 विधिना, V2 व्याधिवान्, Cm k t as
in text (for व्य धिना) —T1 missing from नर up to घां
in 11^a on a damaged fol. D2 10-नाशूल (for-नाशूल)
—^d D4 घर्मं (for घर्मैर्) D3 समीं; Cg as in text
(for उपेयिवान्) N2 V B D2 2 7 9-11 13 Ms कालस्य
घर्मायिवान् (V4 'तां गत, Ds [after corr] 'मेयिवान्)

10 T1 missing (cf v l 9) —^a V1 Ds इन्द्रलोकं
D1 2 7 9 11 स्वर्गं प्राप्य(D2 7 'य, D11 'वान्) ततो, G2 इन्द्र
नीलं गतो, M2 स्वर्गं पुष्यगतो, Cg as in text (for इन्द्रलोकं
गतो) —^d S1 Ds 12 Ms स्व(D2 सो; M4 स्वा)त्रिनं स्वयेन,
N2 V B2 4 D2 7 9 12 13 सोमिं(N2 B4 D10 'धि)तं(B4 'त)
पुष्य, B1 [आ]त्मानिनं पुष्य; B2 D1 11 स्या(D2 स्व)पिनं
(D2 'त) पुष्य; G2 M1 'द्वैव (for स्वांजितेदेव) D2
तेजसा G2 M1 कर्मणि (for कर्मणा) —^d Ds रापे (for
राय) N2 V B D1 2 7 10 11 13 Ms रये मगीतेये पुत्र Ck
as in text (for °) —^d V4 निश्वय च; Cg k as in text

राज्ये भगीरथं पुत्रमभिपिच्य नरर्षभः ॥ १०

भगीरथस्तु राजर्षिर्धार्मिको रघुनन्दन ।

अनपत्यो महातेजाः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥ ११

स तपो दीर्घमातिष्ठदोक्तं रघुनन्दन ।

ऊर्ध्वबाहुः पञ्चतपा मासाहारो जितेन्द्रियः ॥ १२

(for अभिपिच्य) T2 G2 'भ, G1-3 M1 2 'भ (for नरर्षभ)
S1 N2 V1-3 B D1-3 5 7 9-13 Ms निश्वय(D2 'द्यय)
पुरुषर्षभ(S1 D2 'भ, V1-3 B1 D1 2 M4 'भ B3 4
D10 'भे)

11 T1 missing up to घां in 5 (cf v l 9) —^a
D2 स (for तु) S1 N2 V B D1-3 5 7 9-13 Ms भगीरथोपि
(V1 3 B2 D13 थ) राजाम् —D1 2 (after 11) 11 ins
after 11^{ab}, D2 7 9 subst for 11^{cd}

896° तस्यापि परमो यज्ञो गङ्गावतरणेऽभवत् ।

—D3 12 om 11°-12^b S1 reads 11°-12^b (including
897°) in marg —^d S1 Dt D6 6 'राज, N2 V B
D10 11 13 Ms सदा(D12 'था)काश्वन् (D10 13 'क्षेव) (for
महातेजा) —^d S1 Dt Ds Ct च प्रजा, D1 यत्त, G2 च
प्रज (sic) Cm g as in text (for चाप्रज) N2 V B
D10 11 13 Ms सद्यीयमान प्रजा —After 11 S1 Dt
D6 6 11 S (except M4) Cg t ins

897° मन्त्रिष्वाधाया वदाम्ये गङ्गावतरणे रत ।

12 Ds 12 om S1 reads in marg 12^{ab} (cf v l
11) —^a N2 V B D1-3 7 9 11 13 Ms महद् (for दीर्घम्)
N2 V2-4 B D11 जातस्ये (for आगतस्य) S1 Dt D6 12 10
तपो दीर्घं समातिष्ठ(D10 'तेपे) Cg t गङ्गावतरणेऽप्युत्सव
आतिष्ठत्; Cg —^d N2 V B D1 2 7 9 13 Ms [S]नुपम
(D2 '*)पुति, D10 [S]नुपमसुते (for रघुनन्दन) D11
राजा ऋणुपमसुति —^d D2 सदा (for पत्र) —^d S1
D12 13 मिला, M2 मान्; Cm g k t as in text (for
मासाहारो) N2 V B D1-3 7 9-11 13 Ms प्रीत्ये(V4 प्रीत्ये
[sic])भूत्वा(D1-3 7 9 Ms transp प्रीत्से and भूत्वा)
थ(D1 2 7 ति)वत्त —After 12 N2 V B D1-3 7 9-11 13
Ms ins.

898° पल्लवायी च हेमते वर्षास्यभ्रातृवर्णिक ।
द्रीणेष्वगृहग्राहरो यतात्मा यतमैयुन ।

[[1 2] V2 दिन (for जन) N2 V1 B1 प्राप्त° (sic),
D2 2 7 9 10 'काश्वन् D11 [आ]काशवर्णिक, D12 [अ]
वतनलया M2 'वर्णिक (for [अ]प्रायशधिक) —(1 2) D1
वत्त (for-वत्) After गृहग्राहरो D2 erroneously repeats
from 1 in निश्वय (cf 12^{ab} in D1) up to प्रा in post-
half of 1 1 D1 2 7 9 Ms ति° (for यतात्मा) N2 B2 D1-4
7 9 10 12 Ms दिन (for वत्)]

तस्य वर्षसहस्राणि धोरे तपमि तिष्ठतः ।
 सुप्रीतो भगवान्ब्रह्मा प्रजाना पतिरीश्वरः ॥ १३
 ततः सुरगणैः सार्धमुपागम्य पितामहः ।
 भगीरथं महात्मानं तप्यमानमथाब्रवीत् ॥ १४
 भगीरथ महाभाग श्रितस्तेऽहं जनेश्वर ।
 तपसा च सुतप्तेन वरं वरय सुमत ॥ १५
 तमुवाच महातेजाः सर्लोकपितामहम् ।

भगीरथो महामागः कृताञ्जलिरवस्थितः ॥ १६
 यदि मे भगवान्प्रीतो यद्यस्ति तपसः फलम् ।
 सगरस्यात्मजाः सर्वे मत्तः सलिलमाप्नुयुः ॥ १७
 गङ्गायाः सलिलच्छिन्ने भस्मन्येषां महात्मनाम् ।
 स्वर्गं गच्छेयुरत्यन्तं सर्वे मे प्रथितामहाः ॥ १८
 देया च संततिर्देव नामसीदत्कुलं च नः ।
 इक्ष्वाकूणां कुले देव एष मेऽस्तु वरः परः ॥ १९

13 T₂ moth eaten up to धोरे in ⁸ —^o) D₃
 तपस्य (sic) (for तस्य) Śi D₃ s 7 11 r -सहस्रेण, N̄₂ V B
 D₂ 10 13 M₄ -सहस्राते (for -सहस्राणि) —⁸) Śi D₂ 11 22
 तपस्युमे महामान, N₂ V B D₁-3 7 10 13 M₃ तपयो (V₄ *
 म्रेण तोरित —After 13^{od}, Śi (m) Dt D₁ s 9 14 S
 (except M₄) Cr m g t ins

899* अनीतानि महायादो तस्य राज्ञो महामान ।

—^o) Cv r m g t सुप्रीतो (as in text) Śi D₁ 11 12
 ब्रह्मा (D₂ वर) प्रीतोभवद्राम N̄₂ V B D₁ 3 7 10 13 M₄
 शान्तगामाश्रित ब्रह्मा (D₂ : 7 भमयो) —^d) D₁ हुवाण, D₁₂
 प्रजा*, M₄ चरण (for प्रजाना) Śi N̄₂ V B D₁ Dt D₂ s 8 9
 10 13 G₁ M₂ M₄ प्रसुर (for पतिर) D₂ s 7 9 ब्रह्मा (D₂
 सव) लोकपितामह, Ch as in text (for ^d)

14 Dt reads 14 twice —^o) N̄₂ V B D₁ 3 7 9-11 13
 M₄ वृत, Cg as in text (for तत) Śi V₂ s D₁-3 (D₃
 om) s 7 9 11 12 सर्वे N₂ V₁ s B D₁₀ 13 M₄ श्रीमान् (for
 सार्धम्) —⁸) Śi D₁ 11 12 सह लोक (D₁₁ 'के) M₁ उप
 (for उपागम्य) N̄₂ V₁ s B D₁ 3 7 9 10 13 M₄ विमानवर
 मास्थि (D₁ 'त्रि) त (D₇ 'ते), V₂ श्रीमानंवरमास्थित, V₄
 श्रीमान्स्वदनमास्थित —^{od}) N̄₂ V B D₁-3 7 9 10 13 M₄ स
 पुत्र (N₂ V D₃ 10 'व) नामाग्य (M₄ 'साय) तदा (D₂ illeg
 for व्य तदा) (for ^o) D₂ illeg D₇ दीप्यमान (for तप्य
 मानम्) D₁ 11 12 तप्यमानं महामान (by transp) Śi
 D₁ 11 12 वचो, N₂ तम्, V₁ s B D₃ 7 9 10 M₄ ततो, V₃
 B₁ s D₂ 13 तपो, G₁ s M₃ तदा, Cg as in text (for क्षय)

15 ^a) Dt D₂ s 'राज; D₄ T₃ G₁ s M₂ s (after corr
 sec m 'राज) 'तेज, M₄ 'बाहो (for महाभाग) —⁸) Śi
 N̄₂ V₁-3 B D₁ 3 7 9 11 13 नरे, V₄ सुरे, Dt D₂ s 8 11 T₃
 वना (D₂ 11 नरा) श्वि, D₂ 10 नरोत्तम (for जनेश्वर) M₄
 भगीरथ ब्रह्मरथ —^o) Śi D₁ 11 12 च (for च) Cm t तपसा
 च (as in text) Du सुतवर (for सुतदेव) —^d) Du
 दाते (sic) (for वर) —For 15^{od}, N̄₂ V B D₁-3 7 9 10 13
 M₄ subst

900* गृहाण वरमस्मत् काङ्क्षित प्रथिवीपते ।

[V₄ B₁ र (V₄ om [submetric]) वर मत्त (for
 वरमस्मत्) D₇ वर गृहाण मत्सत् (for the prior half) D₁₃
 चाङ्क्षित (for काङ्क्षित)]

16 ^a) N₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ एवो ह्युवा (B₁ D₁₂
 M₄ रात्रा), Cg as in text (for महातेजा) Śi D₁ 12 उवाच
 सु (D₁₃ स) महामान —⁸) N̄₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄
 ब्रह्माण स्वयमागत —^o) Śi N̄₂ V B D₁-3 5 7 10-12 T₃ G₁
 M₂-4 'तेजा, Dt D₂ s 'बाहु, D₁₃ नरश्रेष्ठ (for महाभाग)
 —^d) N̄₂ V B D₁ 10 11 13 M₄ हृद् वच, D₂ s 7 अभाषत,
 D₄ s T₃ उप (for अवस्थित) Śi D₁ 12 G₁ s M₂ बद्धा
 शिरस्ति चाञ्जलि, Dt D₂ s हृताञ्जलिपुट स्थित —After 16,
 B₃ ins

902* उवाच वृषशार्दूल भगवा च नतकन्धर ।

17 ^a) Śi मा, B₄ ते (for मे) V₂ D₂ s 6 9 11 12 14 T₃
 G₁ M₂ s Cm 'वन्द (for भगवान्) —⁸) N̄₂ V₂-4 B D₁₀ 13
 बल, V₁ बल (sic) (for फलम्) —^o) N̄₂ V B D₁-3
 7 10 13 M₄ तत (D₁₃ हता) सगरुवास्ते (V₂ 'स्तु) —^d)
 D₁₃ सगरम् (for सलिलम्) D₂ क्षामुवाच् (sic) Ch cites
^a as in text

18 D₂ om 18 —^o) Ck cites ^a as in text —For
 18^{od}, Śi D₂ 10 subst

902* गङ्गासलिलसङ्घिने ते भस्मनि महौजस ।

N̄₂ V B D₁ 3 7 10 11 13 M₄ subst

903* गङ्गाजलकुते तस्मिन्देव भस्मनि पाविता ।

[V₄ 'कुल (sic) D₂ s *ते D₇ *ल, D₁₃ M₄ -जला (for
 -जलपुने) D₂ s 7 दे (D₃ s *) मे M₄ देहे (for तरिणम्) V₂ B₁
 D₁₃ देहे, M₄ तरिणम् (for देह) V₂ पाविता, D₁₃ चालय (for
 पाविता) D₁-3 7 तस्मिन् (D₁ देशे m) स्मिनि ज्ञा (D₂ 7 वा) विवे
 (for the post half)]

—^o) T₃ M₂ s (after corr sec m) 'ध, Cg as in text
 (for मत्सन्त) N̄₂ V B D₁-3 7 10 11 13 M₄ गच्छेयुरमला
 (V₄ 'रा) स्वर्गं (B₄ सर्वं [sic]) Cm t as in text (for ^o)
 —M₄ om 18^{od}-20^{od} —^d) Śi D₁-3 7 M₃ s ते, N₂ V B
 D₁₀ 11 13 m, Dt D₂ s च (for मे)

19 M₂ om 19 (cf v 1 18) —^o) Śi N̄₂ V B
 D₁-3 7 9-13 ह्य, M₄ परा Cm g t as in text (for देवा)
 D₂ मे, D₁₂ m Cg as in text (for च) Dt D₂ s देव
 पाचे ह (D₂ 'ह) सवत्यै —⁸) Śi D₁ 12 नावसानं कदाचन,
 N₂ V B₂-4 D₁₀ 13 नावसादं (V₄ 'मानं) कथचन, B₁

उक्तवाक्यं तु राजानं सर्वलोकपितामहः ।
प्रत्युवाच शुभां वार्णां मधुरां मधुराक्षराम् ॥ २०
मनोरथो महानेप भगीरथ महारथ ।
एवं भवतु भद्रं ते इक्ष्वाकुकुलवर्धन ॥ २१
इयं हैमवती गङ्गा ज्येष्ठा हिमवतः सुता ।

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे एकचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४१ ॥

तां वै धारयितुं राजन्हरस्तत्र नियुज्यताम् ॥ २२
गङ्गायाः पतनं राजनृथिवी न सहिष्यते ।
तां वै धारयितुं वीर नान्यं पश्यामि शूलिनः ॥ २३
तमेवमुक्त्वा राजानं गङ्गां चाभाष्य लोककृत् ।
जगाम त्रिदिवं देवः सह सर्वैरुद्रैः ॥ २४

नावसीदेक्यंचनः D1-३७१११ M६ नोच्छिद्येत कथं (D1 11 M६
°दा)चन. ॐ Cm g t यया (Ct यया) नः कुलं नावसीदेद् । ॐ
—°) G६ देक्ष्वाकूणं. B1 कुल (for इले). S1 N२ V B
D३ 10 12 13 गच्छेद् (for देव). D1-३७१११ इक्ष्वाकुराज (D१
°वंश)प्रमवा. —°) S1 V1 ३ B६ वरो वरः; N२ V६ B३ D10 13
[अ]परो वरः; V२ B1 वरोपरः; B२ Ch परो वरः (by
transp.), D1३ वचोमम (for वरः परः). D1-३७१११ M६
वरमेन (D1 11 M६ °तं, D१ °क) वृणोम्यहं (D२ °तोस्त्वहं; M६
°णोमि ते); D३ पृष तेस्तु वरो मम.

20 M३ om. 20⁶⁰ (cf. v.l. 18). S1 repeats 20⁶⁰
in marg. —°) Cg उक्त- (as in text). N२ V B D1-३७
१-12 13 M६ इत्युक्त (B३ D३ ३ °क्या, B४ °कं [sic])वाक्यं
(V६ D१ °वंतं) (for उक्तवाक्य तु). —°) V२ इत्युवाच. Cg
शुभां (as in text). D1-३७१११ M६ तदा (M६ °तो) राम
(for शुभां वार्णां) —°) Cg मधुरां (as in text). D३
reads मधुरा in मधुराक्षराम् in marg S1 N२ V B D३ 10 12 13
मधुराक्षरमृषितां (V२ °समितां; B४ °मिभृषिता [hyper-
metric]), D1-३७१११ M६ वाक्यं शुभि (D11 सुत)मुखावहं;
M३ मधुर मधुराक्षरं.

21 °) T३ महां; Cg k t as in text (for मनोरथो).
D३ T३ °राज; G1 M६ °तेजा (G1 °जो [sic]). G३ °भाग (for
महानेप). S1 N२ V B D1-३७१११ 13 तपोधन महाभाग.
—°) V२ °मना. D11 °बलं (sic) (for महारथ) —Note
hiatus between ° and °. —°) N२ V B D10 13 M६
[अ]विच्छिद्यम्; D३ °च; D1३ °च (for भद्रं ते). —°) S1
कुलनंदन, N२ B३ D10 13 कुलसभवं (D1३ °च); V B1.2.4
D1-३७१११ 13 G1 ३ M६ तु (B1 °)लम्पयं (for कुलवर्धन)
—After 21, B३ ins. 904⁶.

22 °) Cv.r m. cite ° as in text. Dt D३ ३ transp.
गंगा and ज्येष्ठा. —For 22⁶⁰, S1 D1-३७१११ 13 subst.,
while B३ ins. after 905⁶, whereas B३ ins. after 21⁶.

904⁶ या सा देवनदी गङ्गा ज्येष्ठा हिमवतः सुता ।

[B३ श्रेष्ठा (for ज्ये°).]

—For 22⁶⁰, N२ V B (B३ reads after 904⁶) D10 13
subst..

905⁶ इदं तु गङ्गा सरितां प्रवता स्वर्गां मधुना ।

[N२ V६ B३ च (for तु). V६ प्रवता सरितां (by transp.).]
—Thereafter N२ V B (B३ after 904⁶) D10 13 cont.

906⁶ दारयेत्पृथिवीं कुरूपां निपतन्ती महौघिनी ।

[D1३ सर्वां (for कुरूपां). B1 निपतन्ती.]

—°) D२ तु (for वै). M३ Cg दाफो (for राजन्). N२ V B
D10 13 तदस्या धारणे राजन्. —°) T३ रहस् (metathesis),
M३ (before corr. as in text, after corr. inf. lin. sec
m.) नरस्; M६ शिवस् (for हरस्). M६ प्रयुज्यतां. S1 N२ V
B D1-३७१११ 13 शिवो; D1३ महा देवः प्रसाद्य (B४ °सेभ्य)तां.
Cv r m g as in text (for °).

23 °) D1३ तरणं (for पतनं). N२ V B D1-३७१११ 13
व्यकं (for राजन्). —°) Cg पृथिवीं (as in text). T३ स
नहिष्यते (metathesis), G1 ३ Cm °ति (for न सहिष्यते).
S1 N२ V B D1-३७१११ 13 भूमिः सोढुं न दास्यति (V२ B४
°क्यति [sic], V६ °क्यते; D३ °दास्यति [sic]) —After
23⁶⁰, S1 D1-३७१११ 13 ins.

907⁶ अतिथेगात्पतन्ती गां मिष्वा पातल्माग्निदे ।

—°) D३ om. वै (submetric). Cm g धारयितुं (as in
text). Dt D३ ३ T३ राजन् (for वीर). S1 N२ V B
D1-३७१११ 13 तस्या (V६ °स्माद्) धारयितारं च. —°) S1 N२
V B D1-३७१११ 13 शंकरात् (for शूलिनः). —For 23, M६
subst.

908⁶ दारयेत्पृथिवीं कुरूपां पतमाना महोमिवा ।

यदस्या धारणे देवं दिवं तावत्प्रसाद्य ।

गगनाप्रयुतां राजन्न पदां धारयिष्यति ।

नाप्यस्त्वस्मात्पिच्छादस्या. दाफो वेगं हि दुःसहम् ।

सोढुं निपतमानायास्तस्मात् एव प्रसाद्य । [5]

[For the prior half of l. 1. cf. that of 906⁶.]

—After 23, N२ V B D10 13 ins. :

909⁶ वेगं मुदु महं शोके तस्मात् एव प्रसाद्य ।

[V६ शोका (sic). —For the post. half cf. that of
l. 5 of 908⁶. V३ B३ ३ तं तं (by transp.); V६ तं °
(for तं तं).]

24 °) M६ स (for तम्). V६ राजन् (for राजानं).

—°) S1 M६ आभाष्य; D1३ आभ्य° (for आभाष्य).

देवदेवे गते तस्मिन्तोऽद्भुष्टाग्रनिपीडिताम् ।
 कृत्वा वसुमतीं राम संतसरमुपासत ॥ १
 अथ संतसेर पूर्णे सर्वलोकमस्कृतः ।

उमापतिः पशुपती राजानमिदमब्रवीत् ॥ २
 प्रीतस्तेऽहं नरश्रेष्ठ करिष्यामि तप प्रियम् ।
 शिरसा धारयिष्यामि शैलराजमुतामहम् ॥ ३

Ñ: V B D10 13 M4 भगवा (M⁴ °व) न्प्र (V⁴ °वास्तु) पितामह
 —After 24^{ad}, S1 ins 912*, while D1 (m) ins

910* गच्छ देवि धराष्टष्ठ भगीरथमुनेच्छया ।
 इत्युक्त्वा प्रययौ ब्रह्मा सर्वद्वन्द्वनमस्कृत ।
 —S1 reads 24^{ad} in marg —° S1 Dt D⁸ M² द्यै
 (for देव) —^a Cm k t देवैर् (for सर्वैर्) S1 Dt D⁸
 M² सर्वै सह (by transp) Cm g k t मरुद्रूपे (as in
 text) —For 24^{ad}, Ñ: V B D10 13 subst

911* कामाय च महीं गन्तु गन्ता स त्रिदिप ययौ ।
 [B⁴ om च (submetric) B³ reads (after corr)
 from ही up to वि in marg Ñ: V B D10 13 नेतु (for
 गन्तु) V² 4 transp गतु and गमा Vi दिनिव (metathesis)
 (for त्रिदिप)]

On the other hand D1 s s 7 11 12 M⁴ subst while S1
 ins after 24^{ad}

912* नियुज्य जगतीं गन्तु गन्ता प्रविशयौ तत ।
 पुराण देवसदन सत्यद्वन्द्वनमस्कृत ।

[(1 I) S1 D³ s 11 12 नियुज् (D⁸ °युक्ता [sic]) D1
 °वेण, D⁷ °क्त्वा (for नियुज्य) M⁴ च महीं (for जगती) M⁴
 पुन (for तत) —M⁴ om 1 2 —(1 2) D1-3 11 पी
 (D1) पुराण ब्रह्मसदन (for the prior half) D⁸ नमस्कृत
 (for नमस्कृत)]

Colophon D1-2 : 7 12 om (Sarga cont) —Kanda
 name S1 Ñ: V1 4 D⁴ om V² 3 B D10 11 कादि° —Sarga
 name Ñ: 2 भगीरथप्रसाद, V1 2 4 B D10 11 भगीरथ (D1
 om) वरप्रदान (D10 °ने), V³ भगीरथवरप्रसादनं, D⁸ गंगा-
 वत्पण —Sarga no (figures words or both) V1 4
 B1 4 D11 om S1 Dt D1 4 s 14 S 42 Ñ: B² s D10 44
 V² 46 V³ 43 D³ 45 D13 —कडि-रथ-प्रदाय सर्ग 44
 —After colophon T₂ concludes with श्रीरामवन्दनाय
 नम, G1 2 4 M1 2 श्रीरामाय नम, G₂ श्रीरते रामानुजाय नम

42

☞ Ñ: missing Sarga 42 (cf v1 I 33 B)

1 Before 1 D³ ins सूत उवाच —° Ñ: V B
 D10 13 प्रनापतौ Cm g k t as in text (for देवदेवे)
 D1 14 नने (sic) (for गते) S1 D1 s s 7 9 11 राम,
 राता (for तस्मिन्) —^b Ñ: V B D10 13 M⁴ अद्भुष्टाग्र
 (for सोऽद्भुष्टाग्र) Ñ: V² B² D10 13 प्रपीडित, V1 2 4 B1 2 4

D11 G₁ M₄ निपीडित (D11 G₁ °त) (for निपीडिताम्)
 S1 D³ 12 नैंगुष्टाग्रेण पीडित —° Ñ: V B D10 13 M⁴
 महीतल (for वसुमती) S1 Ñ: V B D1-3 5 7 9-13 राजा
 (for राम) —^a S1 Ñ: V B D1-3 5 7 9-13 उपावसत्
 (S1 °गतम्, V1 D1 3 7 9 °वितान्, D² °वयम्) M⁴ अविष्टत,
 Cm g as in text (for उपासत) D⁴ 6 6 T1 वत्सर समुपासत,
 M³ समुपासत सता नृप छेक छेक समुपासतेत्यापे बहुवचनम्
 समुपासतेत्यर्थे । ☞ —After 1, S1 (m) Ñ: V B D10 11
 13 14 T1 2 G M (M³ inf lin sec m) ins

913* उच्चैराहुनिरालम्बो वायुभक्षो निराश्रय ।
 अचल स्वयगुम्भित्वा राक्षिदिवनतात्रत ।

[M³ transp 1 x and 2 —(1 1) B1 2 अना° (for
 निरालम्बो) S1 B1 2 °मक्षो (for वायुभक्षो) M³ निराश्रय, M⁴
 [5] नराश्रय (for निराश्रय) —(1 2) V1 3 B1 4 D11 12 13
 T1 2 G M अवल S1 निल्व (for शिखरा) M³ निराश्रय (for
 राक्षिदिवनम्) S1 उपात Ñ: V1 अवतित, D⁴ T1 2 G1 2 4
 M1-3 अरिदम (T1 G₂ M1 3 °म, T₂ °म [sic]), M⁴
 अश्रयत् (for अर्थात्रत)]

2 V1 om 2^{ad} —° Ñ: B₂ D10 13 [5] तीते (for
 पूर्णे) —^b S1 Ñ: V₂ 4 B D1-3 5 7 9-13 सर्वदेव (for
 सर्वलोक) M⁴ सर्वभूतपरि शिव —^a Ñ: V B D10 13
 M⁴ भगीरथमभाषत

3 ^b Ñ: V₂ 4 B D10 13 प्रिय महत्, V1 प्रिय तव (by
 transp) (for तव प्रियम्) —° N₂ V1 3 B D10 11 13
 पतनी, V⁴ निपतनी (hypermetric), Cg as in text (for
 शिरसा) D² धारयिष्ये M⁴ धारयिष्यामि शिरसा (by
 transp) —^a D1 °श्रेष्ठ (for राज) D11 महत् (sic)
 (for अहम्) Ñ: V B D10 13 दिवङ्गि (V³ दिगमि [sic],
 B₂ देवीं दि) नयता नदीं (V⁴ °गामिनीं), M⁴ पतनीं गगनात्पतनीं
 —After 3 Ñ: V B D10 13 M⁴ ins S1 D1-3 5 7 9 11 13
 ins after 4^{ad}

914* नतो हिमवत उद्भ्रनपिच्छ मदेधर ।
 निपतेत्यमरीह्रान्नाभान्वाकाशगा यदा ।
 जटाकलाप विपुल विनिकीर्य समन्तत ।
 बहुषोचनविस्वार शैलकन्दरसक्रिमम् ।

[(1 1) S1 D1 3 5 7 9 12 त (D³ ग) त स दिग्वल त (D₂
 सत्) D11 तत स हिमवत्पौरम् (for the prior half) S1 अनिरु
 —(1 2) S1 D1 3 5 7 9 13 M⁴ पतत् D11 प्रवत (for निवत).
 D1 पत तस्मिन्मरीह्रान्ना (hypermetric) (for the prior
 half) B₄ नने (for तता) —(1 3) S1 D1-3 5 7 9 11 13 M⁴

ततो हैमवती ज्येष्ठा सर्लोकनमस्कृता ।
तदा सातिमहद्रूपं कृत्वा वेगं च दुःसहम् ।
आलाशादपतद्राम शिवे शिवशिरस्युत ॥ ४
नैव सा निर्गमं लेभे जटामण्डलमोहिता ।
तत्रैवावधमद्देवी संवत्सरगणान्वहन् ॥ ५

प्रति (D11 M4 विप्र) कीर्त्य, V3 विर्वीयं स (for विनिकीर्तय)
—(1 4) V4 पच (for बहु) B1 बहुतो जलसंभार (for
the prior half) V1 कुजर (for कन्दर) B4 शोभित
(for सत्रिमम्)]

On the other hand M3 (inf lin sec m) ins
after 3

915* उमापतेर्वच श्रुत्वा गन्ना क्रोधममन्यिता ।

4 For subst see 7 —^a) G2 M3 श्रेष्ठा (for ज्येष्ठा)
S1 D1 3 5 7 9 11 12 ततो हैमव (D2 ३ [sic] तीं ज्येष्ठा
—^b) S1 D1-3 5, 7 9 11 12 नमस्कृता —After 4^{ab}, S1
D1-3 5 7 9 11 12 ins 914* —^c) G1 सातिभय रूप, G3
सा सुम^o (for सातिमहद्रूप) —^d) D4 T3 M2 3 गणा (for
राम) —^e) T3 [अ]ध, Cg k as in text (for [उ]त्)
—After 4 Dt D4 8 14 S (except M4) all C5 ins.

916* अचिन्तयच्च सा देवी गन्ना परमुदुर्धरा ।
विशाम्यह हि पाताल स्रोतसा गृह्य शकर्म ।
तस्यात्रलेपनं शाखा ब्रह्मस्तु भगवान्द्र ।
निरोभाचयितुं बुद्धिं चक्रे त्रिनयनस्तदा ।
सा तस्मिन्पतिता पुण्या पुण्ये क्लृप्स्य मूर्धनि । [5]
हिमव प्रविसे राम जटामण्डलगङ्गारे ।
सा कथंविमर्ही गन्तु नाशक्रोद्यत्समास्थिता ।

[[1 X] —For ins see below —(1 4) D14 T1 3
G1 3 4 M2 3 विणयन्त् T3 G2 M1 तथा (for तदा) —(1 5)
D14 पतिता (sic) (for पतिता) G2 रौद्रस्य —(1 6) G4
त्ये (for राम)]

—M3 ins 1 X and 2 after 1 X and 3 of 910* respq

917* मौढ्यान्महेश्वर देवं सर्वयुतनमस्कृतम् ।
शितिकण्ठो महानस्या मोक्षयिन्येऽवल्लेपनम् ।

5 Cf v1 4 and 7 —^a) Dt D3 जटामण्डलमेतत्, Cg
मोहिता (as in text) —^b) G1 3 सा Ck.t as in text
(for [पू]व) D4 T3 G1 [अ] विभ्रमद्, G4 illeg all C5
अवभ्रमद् (as in text) —After 5 Dt D4 8 14 T G
M1-3 (Cg k t comm on 1 2 only) ins.

918* रथी भगीरथो पीमान्त्वो वै गोपतिष्वेज ।
तामपश्यन्पुनस्त्वत्र तप परममास्थित ।

[Except M3 all the above MSS om 1 X —(1 2)
Dt D3 8 9 अवयव्. M3 अति (for तत्र)]

अनेन तोषितश्चासीदत्यर्थं रघुनन्दन ।

विससर्ज ततो गङ्गां हरो विन्दुसरः प्रति ॥ ६

गगनाच्छंकरशिरस्ततो धरणिमागता ।

व्यसर्पत जलं तत्र तीनशब्दपुरस्कृतम् ॥ ७

6 Cf v1 4 and 7 —^a) Dt D3 8 Ct स तेन, Cm g k
as in text (for अनेन) D14 T1 3 [अ] भूद्, M2 [अ] सी,
Cg k as in text (for [अ] सीद्) —^b) Dt D3 अयत्,
M3 नद्यर्थं (for अत्यर्थं) —^c) G1 विसस. (damaged)
G4 damaged after मे in ^d up to विन्दु in^d —After 6
Dt D4 8 14 S (except M4) Cg (Cm comm on 1 8
Ck t on 1 7-8) ins

919* नस्या विसृज्यमानाया सप्त स्रोतासि जशिर ।
ह्लादिनी पात्रनी चैव नलिनी च तथैव च ।
तिस्र प्राचीं दिशं जग्मुर्गङ्गा शिवजला शुभा ।
सुचक्षुश्चैव सीता च सिन्धुश्चैव महानदी ।
तिस्रश्चैता दिश जग्मु प्रतीचीं तु दिश शुभा । [5]
सप्तमी चान्वगात्तासा भगीरथरथं तदा ।
भगीरथोऽपि रात्रिपिदिव्य स्यन्दनस्थित ।
प्रायाद्रभे महातेजा गङ्गा त चाप्यनुजग्रज् ।

[[1 2] T3 नदिनी (for नलिनी) M2 तु (for second च)
D14 T1 3 G2 4 M1 3 (after corr sec m) तथापरा (for
तथैव च) —(1 3) D6 गगा शिवजला शुभा T3 गगा शिवजला शुभा
(both sic) (for the post half) —(1 4) D4 सीता
(for सीता) D4 T3 G1 3 M2 शुभा (for महा) —(1 5)
D4 तु वा, D14 1 G2 4 M1-3 चैता (for चैता) D14 illeg
for सीचीं in प्रतीचीं M2 च (for तु) D4 14 S (except
M4) शुभोयका (for दिश शुभा) —For ins see below
—(1 6) D4 14 S (except M4) भगीरथरथो न्य (for
the post half) —(1 7) = 21^{ab} Dt T3 दिच (for
दिव्य) —(1 8) T3 गगा (for गङ्गा) D14 T3 [अ] नुजग्रज्,
G1 3 त गगा पृषपोन्वाद् (= 21^d) G2 M1 3 गगा त चान्वगा
च्छने (M3 गङ्गाद्) (for the post half)]

—After 1 5 T3 G2 M1 3 (inf lin sec m) ins

920* तथैवालकनन्दा च विद्युता लोकपावनी ।

[K (ed) चालिका नाम]

7 ^b) G1 3 आस्थिता, G2 M1 3 आश्रिता (for आगता)
S1 D1-3 5 7 9 12 ततश्च धरणीं गता (D3 ३ 'त), D14 ततश्च
धरणीलत् —After 7^{ab}, S1 D1-3 5 7 9 11 12 ins 922^a
and read 7^{cd} after 1 2 of 921* —^c) S1 D1-3 5 7
9 11 12 उत्ससर्ज (D2 om [hapl] second स) Dt D3 8
असर्पत (for व्यसर्पत) D14 बल (sic) (for जल) —^d)
G1-3 M1 सीमवेग (for तीनशब्द) D2 3 7 9 G1 3 पुरसर्
Ck t cite ^a as in text. ☞ Cg गगनादिति सीमशान्दे

ततो देवर्षिगन्धर्वा यक्षाः सिद्धगणास्तथा ।
व्यलीरुपन्व ते तत्र गगनाद्ग्रां गतां तदा ॥ ८

देहतरयम् । ६ — For 4-7. S₁ N₂ (N₁ missing) V B
D₁-2 5 7 9-13 M₄ (S₁ D₁ 3 5 7 9 11 13 for 4^c-6) subst

92* तरिस्रन्पपात गगनाद्ग्रां देवतदी च्युता ।
वेगेन महता राम शिरस्यमिततेजस ।
माकाशगङ्गामासाय धारयामास शकर ।
तत्र सत्यस्तर पूर्णं धन्मन परिमोहिता ।
गङ्गा शिरसि देवस्य नि स्ता वेगवाहिनी । [5]
तत प्रसादयाम स पुनरेव भगीरथ ।
गङ्गाया परिमोक्षार्थं महादेवमुमापतिम् ।
तस्याथ वचनाद्गङ्गामु ससर्ज भगार्दन ।
जटामेकां समाक्षिप्य स्रोत सजनयन्स्ययम् ।
स्रोतसा तेन मुस्ताय गङ्गा त्रिपथगामिनी । [10]
पावयन्ती जगद्गाम पुण्या देवतदी शुभा ।

[(1 1) V₄ तस्मात् D₂ षि (for च्युता) — (1 2) V₄
B₃ 4 D₁₀ शिरस्य D₂ शिरसा (for शिरसि) After 1 2 S₁
D₁-3 5 7 9 11 13 read 7^cd — N₂ V B D₁₀ 13 M₄ om 1 3
— (1 3) D₃ आश्याय (sic) D₇ 9 आश्याय (for आसाय)
— (1 4) S₁ D₂ 13 तत, B₄ तत्र (for तत्र) N₂ D₂ 13
परमोहिता D₂ 7 परिव्राम (by transp) मोहिता (for the
post half) — (1 5) S₁ B₄ D₁-3 7 9 11 विष्टना, V₁
D₁₁ विरुत्वा, V₂ विरुत्वा (sic) V₄ B₁ विरुत्वा D₃ विष्टना, M₄
विष्टवा (for निस्ता) V₄ [3] गवाहिनी, D₁ 9 गामिनी (for
वेगवाहिनी) — After 1 5 D₁ 3 7 9 11 (D₇ 11 1 1 only)
ins 92* — D₇ om 1 7-9 — (1 7) D₁₂ प. मोक्षां M₄
स हि देवम् (for महारिवम्) — (1 8) V₄ तस्याः D₃ तस्याय,

विमानैर्नगराकारैर्हयैर्गजरैस्तथा ।
पारिप्लवगताश्चापि देवतस्तत्र निष्ठिताः ॥ ९

missing) V B D₁₀ 13 (after 9^{ab}) ins 1 1 after 9 1
2 after 17^{ab} and 1 3-5 after 928*

923* स्वय चातुजगामैना प्रदा लोकापितामह ।
नागाश्च शोचयामस्तुमार्गं तस्या महोत्सह ।
जेपुदेवर्षयो जप्यं सिद्धाश्च परमर्षय ।
जगुश्च देवगन्धर्वा मन्वृशुचाप्सरोगणा ।
मुनिसया मुमुदिरे प्रहृष्टं जगदसुखवत् । [5]

[(1 1) D₃ चात्र D₁₂ वात्र (for चातु) S₁ स्वय चात्रजगामैना,
V₄ स्वय जगाम तस्याय, V₄ स्वयभूरत्नगार्तना (for the prior
half) S₁ प्रदा (for प्रदा) V₂ पितामह (sic) — (1 2) D₁
नागाश्च V₄ गाधयामस्तुर्, D₁ (gloss रोषो वत्र इति केचि पद-
प्य तथा कथीयुता) 9 रोषवा (for शोचयामस्तुर्) V₁-3 B₂
M₄ अस्या, B₁ 3 4 D₁₀ 13 अत्य, D₉ तस्य (for तस्या) V₄ 7-
माणस्य (sic) (for मार्गं तस्या) — (1 3) S₁ जप्य, V₄
B₃ D₁₂ जेपुर् (for जेपुर्) D₂ 7 दिव्य, D₃ 9 11 12 13
(for जप्य) — S₁ D₂ 12 om 1 4-5 — (1 5) V₂
मुनिसया, B₁ 9 सिद्धा (for मुनिसया) V₁ 3 मुदिरे (sic).
V₄ B₁ D₁₀ आतवन् (sic) B₂-4 आत (B₄ 9 [sic] 13
D₁₂ आप च (for आपवत्) D₁₁ वात्र जगदीश्वर (c) 13
जह्वा जगदयः (for the post half) D₁-3 7 9 मुमुदिरे
मुदितो ह्यदवजगदव्यय]

— After 7 Dt D₁ 6 8 13 S (except M₄) ins D₁-2 13 2
(D₂ 11 1 1 only) ins after 1 5 of 922*

924* मत्स्यकच्छपसवैश्च शिशुमारगौन्मदा ।

ततो हैमवती ज्येष्ठा सर्गलोकमस्कृता ।
तदा सातिमहद्रूपं कृत्वा वेगं च दुःसहम् ।
आकाशादपतद्राम शिवे शिवशिरस्युत ॥ ४
नैव सा निर्गमं लेभे जटामण्डलमोहिता ।
तत्रैवावभ्रमद्देवी संनत्सरगणान्नहून् ॥ ५

प्रवि (D₁₁ M₄ विप्र) क्रिये, V₃ विरिषी स (for विनिरीषी)
—(1 4) V₄ पंच (for बहु) B₁ बहुतो जलसभार (for
the prior half) V₁ ऊजर (for ऊन्दर) B₄ शोभित
(for सश्रिमन्)]

On the other hand M₄ (inf lin sec m) ins
after 3

915* उमापतेयं च शुवा गङ्गा क्रोधयमन्विता ।

4 For subst see 7 —^a) G₂ M₃ श्रेष्ठा (for ज्येष्ठा)
Ś₁ D₁ 3 5 7 9 11 12 ततो हैमव (D₂ 'त्र [sic] तीं ज्येष्ठा
—^b) Ś₁ D₁—3 5 7 9 11 12 नमस्कृता —After 4^a), Ś₁
D₁—3 5 7 9 11 12 ins 914* —^c) G₁ सातिमय रूपं, G₃
सा सुमं (for सातिमहद्रूपम्) —^d) D₄ T₃ M₂ 3 गंगा (for
राम) —^e) T₃ [अ]थ, Cg k as in text (for [उ]त)
—After 4 D₁ D₄ 8 14 S (except M₄) all C₅ ins

916* अचिन्तय च सा देवी गङ्गा परमदुर्धरा ।
विशाम्यद् द्वि पाताल स्रोतसा गृह्य शकर्म ।
तस्यावलेपनं शोवा कद्रुस्तु भगवान्धर ।
निरोभावयितुं कुर्वि चक्रे त्रिनयनस्तदा ।
सा तस्मिन्पतिता पुण्या पुण्ये रुद्रस्य मूर्धनि । [5]
द्विमवप्रतिभे राम जटामण्डलगह्वरे ।
या कथंविन्मूर्ध्नी गन्तु नाशक्रीचलमास्थिता ।

[(1 1) —For ins see below —(1 4) D₁₁ T₁ 3
G₁ 3 4 M₃ 3 विनयन, T₃ G₂ M₁ तथा (for तदा) —(1 5)
D₁₁ पतिता (sic) (for पतिता) G₂ रौद्रत्व —(1 6) G₄
रथे (for राम)]

—M₃ ins 1 1 and 2 after 1 1 and 3 of 910* respq

917* मौढ्यामहेश्वर देवं सर्वभूतनमस्कृतम् ।
शिविकण्ठो महानस्या मोक्षयित्वेऽवलपेनम् ।

5 Cf v 1 4 and 7 —^a) D₁ D₂ जटामण्डलमतत, Cg
मोहिता (as in text) —^b) G₁ 3 सा, Ck t as in text
(for [ए]व) D₄ T₃ G₁ [अ]विभ्रमद्, G₄ illeg all C₅
अवभ्रमद् (as in text) —After 5, D₁ D₄ 4 8 14 T G
M₁—3 (Cg k t comm on 1 2 only) ins

918* रथी भगीरथो धीमान्त्वलो वै योपतिध्वजे ।
तामपश्यन्नुनस्तत्र तप परममास्थित ।

[Except M₃ all the above MSS om 1 1 —(1 2)
D₁ D₄ 8 8 अपश्यत्, M₃ अथि (for तत्र)]

अनेन तोपितश्चासीदत्यर्थं रघुनन्दन ।

विससर्ज ततो गङ्गां हरो विन्दुसरः प्रति ॥ ६

गगनाच्छंरशिरस्ततो धरणिमागता ।

व्यसर्पत जलं तत्र तीव्रशब्दपुरस्कृतम् ॥ ७

6 Cf v 1 4 and 7 —^a) D₁ D₂ 8 Ct स तेन, Cm g k
as in text (for अनेन) D₁ 2 T₁ 2 [अ]भूद्, M₂ [अ]सी,
Cg k as in text (for [आ]सीद्) —^b) D₁ D₂ जत्यत,
M₂ नचर्थ (for अत्यर्थ) —^c) G₁ विससः (damaged)
G₄ damaged after गे in ° up to विन्दु in^d —After 6
D₁ D₄ 8 14 S (except M₄) Cg (Cm comm on L 8
Ck t on 1 7–8) ins

919* तस्या विद्यमानाया सप्त स्रोतासि जङ्घिरे ।
ह्लादिनी पापनी चैव नलिनी च तथैव च ।
तिस्र प्राचीं दिश जग्मुर्गङ्गा शिवजला शुभा ।
सुचक्षुर्धैव सीता च सिन्धुर्धैव महानदी ।
तिष्ठत्येता दिशं जग्मु प्रतीचीं तु दिश शुभा । [5]
सप्तमी चान्वगात्सासा भगीरथरथे तदा ।
भगीरथोऽपि राव पंडितव्य स्वन्दनमास्थित ।
प्रायाद्ये महातेजा गङ्गा त चाप्यनुवजत् ।

[(1 2) T₃ नदिनी (for नलिनी) M₂ तु (for second च)
D₁ T₁ 2 G₂ 4 M₁ 3 (after corr sec m) तथासत् (for
तथैव च) —(1 3) D₄ गगा शिवजला शुभा T₃ गगा शिवजला शुभा
(both sic) (for the post half) —(1 4) D₄ सीता
(for सीता) D₄ T₃ G₁ 3 M₂ शुभा (for महा) —(1 5)
D₄ तु ता D₁ 1 G₂ 4 M₁—3 चैता (for चैता) D₁ 14 S
for सीचीं in प्रतीचीं M₂ च (for तु) D₄ 14 S (except
M₄) शुभोका (for दिश शुभा) —For ins see below
—(1 6) D₄ 14 S (except M₄) भगीरथमयो रूप (for
the post half) —(1 7) = 21^{ab} D₁ T₃ दिव्य (for
दिव्य) —(1 8) T₃ गगा (for गगा) D₁ 2 T₃ [अ]नुवजदे,
G₁ 3 त गगा पृथगेन्वगात् (= 21^{ab}) G₂ M₁ 3 गगा न चान्वगा
च्छने (M₃ नाहृत) (for the post half)]

—After 1 5 T₃ G₂ M₁ 3 (inf lin sec m) ins

920* तथैवालकनन्दा च विद्युत्ता लोकपावनी ।

[K (ed) चालिका नाम]

7 ^b) G₁ 3 आस्थिता, G₂ M₁ 3 आश्रिता (for आगता)
Ś₁ D₁—3 5 7 9 11 तत्रश्च धरणीं गता (D₂ °ता), D₁₁ तत्रश्च
धरणीत —After 7^a), Ś₁ D₁ 3 5 7 9 11 12 ins 922^a
and read 7^a after 1 2 of 922^a —^c) Ś₁ D₁—3 5 7
9 11 12 उत्ससर्जे (D₂ om [hapl] —^d) (second स) D₁ D₂ 3
असर्पत (for व्यसर्पत) D₁ 4 दल (sic) (for जल) —^e)
G₁—3 M₁ सीतवेग (for तीव्रशब्द) D₂ 3 7 9 G₁ 3 गुरसर्
Ck t cite^a as in text. ☞ Cg गगनादिति । सीतशब्दे

ततो देवर्षिगन्धर्वा यक्षाः सिद्धगणास्तथा ।
व्यलोक्यन्त चे तत्र गगनाद्गां गतां तदा ॥ ८

विमानैर्नगराकारैर्हयैर्गजवैस्तथा ।
पारिप्लवगताश्चापि देवतास्तत्र विष्टिताः ॥ ९

हेतुरयम् ।—For 4-7, Śi N̄2 (N̄1 missing) V B D1-3 5 7 9-13 M4 (Śi D1-3 5 7 9 11 12 for 4^c-6) subst

missing) V B D10 13 (after 9^{ab}) ins 1 1 after 9 1 2 after 17^{ab} and 1 3-5 after 928*

921* तस्मिन्पपाव गगनाद्गङ्गा देवगदी च्युता ।
वेगेन महता राम शिरस्यमिततेजस ।
आकाशगङ्गामासाद्य धारयामास शक्रद ।
तत्र सबत्सर पूर्णं यन्नाम परिमोहिवा ।
गङ्गा शिरसि देवस्य नि सृता येगवाहिनी । [5]
तत प्रसादयाम स पुनरेव भगीरथ ।
गङ्गाया परिमोक्षार्थं महादेवमुमापतिम् ।
उत्थाय बचनार्द्रमसु ससने भगार्दन ।
जटामेका समाक्षिप्य क्षीत सनयन्वयम् । [10]
स्रोतसा तेन सुखाय गङ्गा त्रिपथग मिति ।
पावयन्ती जगद्राम पुण्या देवगदी शुभा ।

923* स्वयं चालुजगामैना ब्रह्मा लोकपितामह ।
मागाश्च शोधयामासुर्मार्गं तस्या महीजस ।
जेपुर्देवर्षये जप्य सिद्धाश्च परमर्षय ।
जगुश्च देवगन्धर्वा नम्युश्चाप्सरोगणा ।
मुनिसाधा मुमुद्विरे प्रह्लादं जगदासुबद्ध । [5]

[(1 1) V4 तन्पाव, D2 त्रिप (for च्युता) —(1 2) V4 B3 4 D10 शिखर, D2 शिरसा (for शिरसि) After 1 2 Śi D1-3 5 7 9 11 12 read 7^{cd} —N̄2 V B D10 13 M4 om 1 3 —(1 3) D3 आभास्य (sic) D7 9 आभाष्य (for आभाप) —(1 4) Śi D2 12 तत, B4 अत्र (for तत्र) N̄2 D2 13 परमोहिता D2 7 परिक्रमाम् (by transp) मोहिता (for the post half) —(1 5) Śi B4 D1 2 7 9 12 विष्णुग, V1 D11 विल्लुग, V2 विल्लुना (sic) V4 B1 विष्णा D5 विष्णा, M4 सिद्धवा (for सिद्धा) V4 [उ] जगत्वादिना, D1 °गामिनी (for वेगवाहिनी) —After 1 5 D1-3 7 9 11 (D2 11 1 1 only) ins 924* —D7 om 1 7-9 —(1 7) D12 परमोक्षार्थं M4 स हि देवर्ष (for महादेवर्ष) —(1 8) V4 तस्याः, D3 तस्याय, M4 तस्याय (for तस्याय) Śi D2 3 5 9 12 जगक्षि (D2 3 °क्ष) हा, V1 D11 महेश्वर, V2 चार्दन, B1 तदा हर, D1 गजान (marg gloss गजानरररर अर्दन रर) (for भगान) —(1 9) V4 कीर्य (sic) (for जटाम) Śi D5 11 12 समापिष्य, D2 9 विद्वय (for समाक्षिप्य) D3 सकृजः V2 सन, V4 मम D11 त्रय (for स्वयम्) V1 निगमनाथं दूरी शिव (hypermetric) (for the post half) —(1 10) Śi V4 B4 D1-3 5 7 9 11 12 M4 तद्वत् (V4 B4 D11 M4 गता) त्रिपथगा नदी (for the post half) —(1 11) Śi V2 B1 2 D1 5 11 12 श्रावयती, V4 पावयः, D3 °की (for पावयन्ती) D2 जटाद (for तद) Śi D2 12 धाम (for राम) M4 गगा (for पुण्या)]
—N̄2 B4 4 D10 M4 cont Śi D1-3 5 7 9 11 12 ins. after 7^{ab}

[(1 1) D2 नाव, D13 वाव (for चालु) Śi स्वयं चात्राजगामैता, V2 स्वयं जगत् वाव, V2 स्वयंभूताजगामैना (for the prior half) Śi ब्रह्म (for ब्रह्मा) V2 पितामह (sic) —(1 2) D1 नागाश्च V4 नापयामासुर्, D1 (gloss रोषो वप्र इति केपि पवता धव तस्या वप्रभूता) 9 रोषय° (for शोधयामासुर्) V1 3 B2 M4 अस्या, B1 3 4 D10 13 त्रय, D9 तस्य (for तस्या) V4 नाग मानस्य (sic) (for मार्गं तस्या) —(1 3) Śi तन्म् V4 B4 D12 वेपुर् (for जेपुर्) D2 7 द्विच D5 9 11 12 नाप्य (for नप्य) —Śi D2 12 om 1 4-5 —(1 5) V2 मुनिसाधा, B1 °विद्धा (for मुनिसाधा) V1 च मुद्विरे (sic) V4 B2 D10 आसाम् (sic), B2-4 आस (B4 °सु) श्वत्, D13 आर च (for आसुवत्) D11 दार जपदीसवत् (sic) M4 जगद् जगद्वयः (for the post half) D1-3 7 9 मुनिसंघश्च मुद्विरो ह्यारवजगद्वय]
—After 7 Dt D2 6 9 14 S (except M4) ins D1-3 7 9 11 (D2 11 1 1 only) ins after 1 5 of 921*

924* मन्स्यच्छपसयैश्च सिंशुमारगणैस्तथा ।
पतति पतितैश्चान्यैर्मरोचत वसुधरा ।
[(1 1) D11 G3 (before corr) सिंशुमारै (for सिंशुमार) D1-3 7 11 श्रैर (for शरैश्च) D9 T9 तदा (for तथा) —(1 2) Dt D8 S [प] ज (for [अ]श्रैर) Dt D12 वसुधरा]

8 M4 om 8-11 D2 11 om 8^{ab} D1 transp 8^{ab} and 8^{cd} —^d Śi D2 12 जगु (D3 °गु)श्च देवर्षयर्षा, D2 7 G1 °गपद्य, M2 ततो देवा सत्पत्नी —^d Dt D1 4 6 9 T2 M4 यक्ष (for यक्षा) B4 सिद्धा (for सिद्ध) B1 तदा (for तथा) —N̄2 V B D10 13 om 8^{cd} —^d G2 M1 ता (for ते) Śi D1 2 3 7 9 11 12 त्वाहुज्ज (D10 °ह) प (D2 पा) तिता गगा, T2 बदलोक्यन्ततो तत्र —^d D2 G1 गताम् (for गता) Śi D1 3 5 7 9 12 तथा, M2 नदी (for तदा) —After 8, D4 13 श्रीमते रामानुजाय नम

9 M4 om 9 (cf v1 8) —^d Śi D1-3 5 7 9 11 12 गार्देहेतैर, N̄2 V B D10 13 विविधै राम, D14 T2 3 G4 Cm गगता, Cg as in text (for नगराकारैर) —^d V4 नर, G2 M2 नाग, Ck as in text (for गत्र) Dt D2 8 G2 तदा (for तथा) G4 गार्देहयवैस्तदा —After 9^{ab}, D13 ins 1 1 of 923*. —D13 om 9^{cd} —^d Śi V4 B1 4 D2 8

922* ता प्रसुतासृपिगणा शिरसा जगुहस्तदा ।
सेन्द्रे सुरगणे साधे पूजयन्तो महादीपम् ।
[(1 1) Śi D2 2 11 12 प्रसुताय, D9 प्रसन्ना (for प्रसन्नाय) N̄2 B2 D10 तथा (for तदा) —(1 2) D1 पूजयिता]
—Śi D1-3 5 7 9 11 (1 2 after 17^{ab} and 1 5 after 928*) 11 M4 (second time) cont, while N̄2 (N̄2

तदद्भुततमं लोके गङ्गापतनमुत्तमम् ।

दिदृक्षुः देवगणाः समेयुरमितौजसः ॥ १०

संपतद्भिः सुरगणैस्तेषां चाभरणौजसा ।

शतादित्यभिन्नाभाति गगनं गततोयदम् ॥ ११

शिशुमारोसरगणैर्मनैरपि च चञ्चलैः ।

त्रियुद्धिरिव त्रिभिस्तैराकाशमभनत्तदा ॥ १२

परिद्धव, D₁ 2 °द्धव, D₁₀ तपरिद्धव (sic) D₁₁ परिद्धुत
(for परिद्धव) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 -नात्ताश्रान्या (S₁ D₁ 9
°न्ये) B₁ गनैश्रव, D₄ -नात्ताश्रापि (sic) (for -नात्ताश्रापि)
ॐ Cv परिद्धवगत, Cr m k t परिद्धवगत, Cg परिद्धव
गते ॐ —^a V₂ B₄ T₁ (also within bracket) G₁ 3
चापि (G₃ °नि) (for तत्र) S₁ D₁ 3 5 7 9 11 12 विद्विता, B₁
वेद्विता B₂ [अ]विद्विता, D₂ T₂ निद्विता, G₁₋₃ M₁ 3 (sec
m) निस्मिता, Cg as in text (for विद्विता) —After
9 N₂ V B D₁₀ read I 1 of 923*

10 M₁ om 10 (cf v 1 8) —^a B₄ G₁ 3 त, Cg
as in text (for तद्) S₁ N₂ B₂ Dt D₂ 8 9 °स्मिन्, B₃
°मय, D₂ °ममूल (for अद्भुततमं) V₁ लोक (for लोक)
—^b Dt D₂ 8 गगपतत्तम्, D₁₂ गगपभनम् V₁ उचम (for
उत्तमम्) —^c S₁ N₂ V₂ -4 B₁ Dt D₁ -3 5 -1° G₁ 3 समीयुर
V₂ भमितौजस (hypermetric) D₂ °सं, D₁₄ °सा, Cg k
as in text (for भमितौजस)

11 M₁ om 11 (cf v 1 8) D₂ transp 11 and
12 —^b S₁ V₁ B₄ D₂ 5 7 9 11 M₂ om च S₁ D₂
आभरणौजसा (sic), B₁ आभरणनले In place of ^b
Dt erroneously reads 12^b D₁₂ मेडाचाकासमोत्रमा —^c
V₁ समादित्यम् S₁ N₂ V B D₁ 1-3 5 7 9 10 11 [आ]स्तीत्तद्
V₁ B₁ D₁₂ 11 °शु, V₂ 4 °शु, Cg as in text (for
[आ]भारि) D₁₁ शतादित्यनिभं स्वारीरु, D₁₂ शतादित्यमेवा
स्तीत् (corrupt) —^d V₄ दात (for दत्) —After 11,
S₁ N₂ V B D₁ -2 5 7 9 -12 read 14-15^b

12 D₂ transp 11 and 12 —^a N₂ V B D₁ 2 3-7
9-12 तिपुनार —^b V₂ मन्वैर B₄ * २र (for मीनैर)
M₁ om च (submetric) D₁₁ सुपचले D₁₂ वप्यैरै
(sic) T₂ निमनैरिव चंचरै —After 12^a, D₂ 7 ins

925° शोभमना भग(D₂ *) वर्णा द्रुतं प्रविषथी तदा ।

—^a V₁ D₁₂ M₁ Cg विभितम्; D₁₀ °श्रितैर; T₂ G₁ 3
निशितैर; Cm k t as in text (for विभितैर) —^b S₁ N₂
V₁ 3 B₁ 3 D₁ 10-12 वृत्तः V₂ B₄ D₂ 2 7 द्रुतं, D₁ २ वृत्तं D₂
मार्ग D₁₂ द्रुतं (for तदा)

13 *) S (except T₂) पौरुः; Cm, २ as in text
B₁ after corr as in text सन्निवेशी, D₁ (gloss)

पाण्डुरैः सलिलोत्पीडैः कीर्यमाणैः सहस्रधा ।

शारदाभ्रैरिवाकीर्णं गगनं हंससंघैः ॥ १३

क्वचिद्भुततरं याति कुटिलं क्वचिदायतम् ।

निनतं क्वचिद्भुद्वतं क्वचिद्याति शनैः शनैः ॥ १४

सलिलेनैव सलिलं क्वचिदभ्याहतं पुनः ।

मुद्गुरुर्ध्वपथं गत्वा पपात वसुधां पुनः ॥ १५

केन, D₂ 7° चारै, D₁₁ °है श्रितै, D₁₂ °त्यातै, all Cs as in
text (for सलिलोत्पीडं) —^a S₁ N₂ V B D₁ -3 5 7 9 -12
की (V₄ D₁ 2 7 12 का) र्यमाणं, Cm g k कीर्यमाणै (as
in text) G₂ M₁ 3 सहस्रधा (G₄ °थ) —^b M₂
[आ]भारि, Cm 7 as in text Ck [आ]कीर्णं (for
[आ]कीर्णं) S₁ V₂ B₄ D₁ -3 5 7 9 11 12 दारद्वद् (V₂ B₄
D₁₂ 11 °ध्र) मिवाभाति (D₂ °कीर्णं), N₂ V₁ 4 B₁ -3 D₁₀
शारदभ्र (V₁ B₁ °धद्) मिवाभाति, V₂ D₁₂ शारदाभा (D₁₂
°दुधा [sic]) मिवाभाति, M₂ शारदाभ्रमिवाभाति —^c N₂
B₂ 4 D₂ 12 हसतिपुर्वै, all Cs °सपुर्वै (as in text)

14 S₁ N₂ V B D₁ 2 5 7 9 -12 read 14-15^b after
11 —^a S₁ N₂ V B D₁₀ -12 प्रायात्, D₂ T₂ याति;
D₂ यायात् (for याति) —^b N₂ B₂ D₁₀ 12 यावतं क्वचिद्
(D₁₂ महत्) —^c S₁ D₂ 11 12 विनयं, V₂ 4 B₁ 2 D₁ 3 7 9 11
T₂ G₂ M₁ 4 विरत, V₂ विरत, D₂ विरतं, Cm g t विरतं
(as in text) S₁ D₂ 11 12 उद्भूत, N₂ V₂ 3 B D₁
D₁ 3 4 7 -10 T₂ Cm g उद्भूत, V₄ अन्वृत्तं, D₂ अग्रतः; Ck
उद्भूत, Ct as in text (for उद्भूतं) V₁ विनतं कुचितं एतं
—^d S₁ N₂ V B D₁ 2 5 7 9 11 M₁ दनै (B₁ मने) रपि
(D₁₁ * * *) पुन (D₁₂ पुवि पुन [sic]) क्वचिद् (S₁ पुन),
D₂ दन दनैरिव पुन क्वचिद् (hypermetric)

15 S₁ N₂ V B D₁ 2 5 7 9 -12 read 14-15^b after
11 —^a B₄ सलिले सलिलेनैव (by transp) —^b S₁
D₂ 11 12 अभ्या; D₂ 12 °थ्य; D₂ २र; N₂ V B D₁₀ 12
अभ्या (B₁ D₁₀ °थ्य, B₂ °प्या) वपीरु; G₂ गतं, Cg as
in text (for अभ्याहतं) —After 15^a, S₁ D₂ 11 12 M₂ ins.
(repeats after 930°) 12 ins. N₂ V B D₁₀ 12 M₂ ins.
after 930°

926° स्ववेगोद्गमितान्ना केनमाचारनयदा ।
महादन्त्यार्थवर्णा महावेगमयार्थिनी ।

[(1 1) N₂ V₁ B₄ वृ (for स्व) S₁ D₁ -2 5 7 9 11
(first time) 12 वृ (D₂ m D₁₁ वृ) वेगमय (D₁ -2 5 7 9 11
मयार्थं, V₂ 6 वृ (V₂ २) वेगमय मयार्थं (for the prior
half) N₂ P₂ (m also as above and (m) D₁₀ 12 वृ 7
D₁₂ वृ 7 (sic) (for वृ-.) V₂ -4 B₁ 3 (m also)
[म, २] वृ 7 —(I 2) B₁ -वृ 7 मयार्थं D₁ -वृ 7 मयार्थं D₂
मयार्थं (hypermetric) D₁₁ (first time) मयार्थं

तच्छंकरशिरोभ्रष्टं भ्रष्टं भूमितले पुनः ।
व्यरोचत तदा तोयं निर्मलं गतकल्मषम् ॥ १६
तत्रपिंगणभन्धर्मा वसुधातलमासिनः ।
भवाङ्गपतितं तोयं पवित्रमिति पस्पृशुः ॥ १७
शापात्प्रपतिता ये च गगनाद्दसुधातलम् ।
कृत्वा तत्राभिषेकं ते बभूवूर्गीतकल्मषाः ॥ १८

नदी (for अलावर्तवती) Ś1 D1 3 5 7 9 11 (first time) 12
पेन (for के) V1 2 4 B1 प्रमायिनी V3 D1 प्रवर्तिनी (for
भवाहलिनी)]
Thereafter Ñ2 V B D10 11 (after 926* r) 13 M4
read 931* —^a Ñ2 V3 B3 6 D10 13 पुनर, V2 स्वर्गाद्;
G2 3 M4 कृषिद् (for सुहृद्) Ś1 Ñ2 V B D1-3 7 9-11 13
ऊर्ध्वमथो (V1 2 पथा, V4 B4 D1-3 7 9 10 मथो), D4 गति,
D14 T1 2 G4 सुख (for ऊर्ध्वपथ) V3 गंगा (for गत्वा)
D5 सुहृत् स्वमथो भूया, D12 सुहृत्तौर्ध्वमथो गत्वा ☞ Ct
रुध्वपथमन्ने सलिलयोरभ्याघातो निमित्तम् 50 also Ck ☞
—^a D14 T1 2 G4 तत् (for पुन) Ś1 Ñ2 V B D1-3 5 7
9-13 धर्तृगतले (V1 3 ङ), D4 T3 G1 2 M4 वसुधातल (M4
'ले) —After 15 M3 ins

927* नागलोका परिभ्रष्टा ह्यत्र त्विवेन्दुमण्डलम् ।

16 T1 om 16^{ab} —^a Ś1 तत्र हर, B4 तनु शिव,
Cm g as in text (for तच्छंकर) —^b Ś1 Ñ2 V2-4
B D1 3 5 7 9-13 M4 गत्, V1 नास, De om (hapl)
M2 भ्रात (for भ्रष्ट) Ñ2 V B D1-5 7 9-13 M4 भूमितल
पथ (D1-5 7 9 11 13 पुन) —Ñ2 V B1-3 D10 13 om
16^{ad} —^c Ś1 B4 D1 3 5 7 9 11 13 विरराज, M4 विससपं
(for व्यरोचत) B4 नदी, D2 तम्, M3 तथा (for तदा)
—^d T3 निमले (for निर्मल) D1 बल्लुख (sic) D9
तोयद् (for कल्मषम्)

17^a Cm g तत्र (as in text) Ś1 (after corr as
in text) महा स्रगण, Ñ2 V B D1-3 5 7 9 13 ब्रह्मा स्रगण,
D14 T1 2 G4 द्वैपिं (for तत्रपिंगण) —After 17^{ab} Ñ2
V B D10 11 13 ins 1 2 of 923* —D4 reads from t
in^a up to ^d in marg —^c Ś1 (m also as in text)
Ñ2 V B D1 3 5 7 9-13 स्रग (D2 **) ते तोये (B1 'तोये च)
D1 गगास्रगतो तोये —^d Cm g 1 पस्पृशु (as in text)
Ś1 D1 3 5 7 9 11 13 पवित्रवाणु (D2 11 'सु, D3 7 9 'स्य)
पुनिते, Ñ2 V1 2 4 B D10 13 पवित्रे तत्र पुनिते, V2 पाविते
तत्रपुनिते

18 Ś1 Ñ2 V B D1-3 5 7 9-13 transp 18^{ab} and
18^{ad} —^a D3 7 G2 M1 प्रतिगता (for प्रपतिता) Ś1
D1 3 5 7 9 13 तु (for च) D2 शापापृषति तोयं तु —^b
Ñ2 V B D10 13 कृत्वाभिषेकं ते सर्वे —^c D1 'कल्मुखा
(sic), M1 (after corr inf lin as in text) बत^o, M4
'किंश्या, Cm t as in text (for गतकल्मषा)

भूतपापाः पुनस्तेन तोयेनाथ सुभास्वता ।
पुनराकाशमाविश्य स्वोच्छोकान्प्रतिपेदिरे ॥ १९
सुमुदे सुदितो लोकस्तेन तोयेन भास्वता ।
कृताभिषेको गङ्गायां बभूव विगतकृमः ॥ २०
भगीरथोऽपि राजर्षिर्दिव्यं स्पन्दनमास्थितः ।
प्रायादग्रे महातेजास्तं गङ्गां पृथतोऽन्वगात् ॥ २१

19^a D11 पुरस्, M3 तत्स् (for पुनस्) —^b D2
M3 तोयेन च (M3 'नैव) (for तोयेनाथ) Dt D6 8 शुभा
न्यता, T3 सुकान्यता (for सुभास्वता) G1 3 4 तोयेना
थेन (G4 'येनायुत) भास्वता; G2 M1 4 गगातोयेन भास्वता
(M4 'देहिन्) —Ś1 reads 19^a-20 in marg —^c Ś1
**म् (for लोकाद्) G1 3 लोकात्स्वान् (by transp)
—For 19 Ñ2 V B D1-3 5 7 9-13 subst while Ś1
subst for 19^{ab}

928* पूतामान पुनस्तेन सलिलेन दिव गता ।
[V2 B1 पुनस्ते, V4 तत्, D1 पुनस्ते, D11 'तु D13 'च
(for पुनस्तेन) B4 पथा (for गता)]

—Thereafter Ñ2 V B D10 13 ins 1 3-5 D11 1 5 of
923*

20 D1 3 5 7 9 12 om Ś1 reads in marg 20 (for
Ś1 cf v1 19) —^{ab} M4 सुमुदे (for सुमुदे) G1-3
M1 च सतो, all Cs (except Cv) as in text (for सुदितो),
Ñ2 V B D10 11 13 त्रयोपि लोका सुदित्वा गगात्प्रथे तदा
☞ Cv अत्र पूर्वसमुदितो लोक तदानीं सुमुदे । मोदानिशय-
प्रद्वर्त्तनाय उभयपदप्रयोग । ☞ —Ñ2 V B D10 11 13 om
20^{ad} —^c M4 कृत्वाभिषेक गगाया —^d M4 निमले (for
बभूव) Dt D6 8 T3 M4 गतकल्मष, Cg as in text (for
विगतकृम)

21^a Dt D6 8 T1 हि (for 5पि) —^b D12
कात्रित (for जात्रित) Ś1 D1-3 5 7 9 11 13 दिव्यमारहा वै
स्य —After 21^{ab} Ba ins

929* पुनितो विविधैर्लक्षैर्गङ्गायनकर्मणा ।
—^a V2 यथावप्रे Dt D6 8 राजस् (for तेनात्) M4 यथौ
प्रदंशयन्मार्ग —^b B1 2 D3 13 M4 पृष्ट (B1 परि [sic])
तोन्वयात् —After 21 Ñ2 V B D11 11 13 M4 ins

930* महातद्वैधवती प्रभृत्स्त्वतीव रावव ।
[V2 महातत्पान्त्वती (for the prior half) V2 नृत्वतीव
(submetric)]
—Thereafter read (D11 twice) 926* Then all
cont

931* प्रययौ विरलस्त्वतीव भगीरथरथानुगा ।
[V4 विहृत्स्ती D12 च (for [र]व) B1 D11 13 M4 पथा (M4
'था'नुगा)]

देवाः सर्षिगणाः सर्षे दैत्यदानराक्षसाः ।
गन्धर्वयक्षप्रवराः सर्किरमहोरगाः ॥ २२
सर्माश्चाप्सरसो राम भगीरथरथानुगाः ।

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे द्विचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४२ ॥

22 V₃ om 22-23^b —^b) T₂ -रक्षसा G₂ दैत्यराक्षस
दानवा (by transp) —^a) V₂ गंधर्वयक्षसिद्धौवा, D₁₂
गंधर्वा यक्ष प्रवरा —^d) S₁ गगामनु महोरगा —For 22
M₂ subst

932* देवा सिद्धर्षयश्चैना सर्किरमहोरगा ।
सदैत्यदानवगणा सहस्राणि मृगपचिभि ।

23 V₃ om 23^{ab} (cf v. 1 22) —^a) V₄ D₂ s
T₁ G₁ 4 सर्षांर (for सर्षांर) V₁ सवाप्सरोगणा G₁ नाम
(for राम) —^b) D₁ s M₂ C₂ र(D₂ प)धातुगा, D₁₁
M₂ -यथा(M₂ द्वा)तुगा, C₂ t -रथातुगा (as in text)
—^c) V₁ D₁₂ गगामनुगमप्रीता, V₂ s B₁ 4 गंगानुगमन
(V₃ ०)प्रीता V₄ गगादेवी मन प्रीता —^d) V₄ D₂
जलधराश् —For 23^d M₂ subst, while B₁ ins
after 23

933* गंगामनुययुस्तत्र (B₁ ०भिययुस्तेच)सर्वाश्च सरित शुभा ।
24 *) S₁ D₁ 12 यथा V₃ M₂ ततो, C₂ k t as in text
(for यतो) V₄ भगीरथो यतो (by transp) V₁ यातो B₁
सच्छेत् (for रात्ता) —M₂ om. from 24^a up to I 43
1^a —^b) S₁ D₁ तथा V₄ D₂ तत्र, C₂ k. t (implied)
as in text (for ततो) V₄ सतिद्ररा (for यथास्विनी)
—^c) S₁ N₂ V B D₁-3 s 7 10-12 नरसाईल (for सरिता
श्रेष्ठा) Dt D₂ s s G₂ M₁ प्रणाशिनी (for विनाशिनी)
S₁ N₂ V B D₁ 2.5 7 10-12 सर्वलोह(B₁ ०देव)ममस्कृता
D₁₂ जगाम नरसाईलमय धोचनमस्कृता —After 24 S₁ (sec
m on an additional fol) Dt D₂ s s 14 T G M₁-3
C₂ k t (Cv r comm onl 9 only Cm onl 3-9) ins

934* ततो हि धर्ममादस्य जहोराष्ट्रकर्मण ।
गङ्गा संज्ञावपामास यश्चाट महामन ।
तस्यात्रलेपनं ज्ञात्वा कुदो जहस्तु राघव ।
अग्निश्च जलं सर्वं गङ्गाया परमाद्भुतम् ।
ततो देवा सगन्धवा क्रपयश्च मुनिर्मिता । [5]
पूजयन्ति महात्मानं गङ्गं पुरुषसत्तमम् ।
गङ्गां चापि मयाति च्च दुहितृषुपे महामन ।
तदस्तुधो महातेजः शोभामादामसृजतुन ।
तस्मान्मद्भुतुता गङ्गा शोभयते ज ह्रदीति च ।
जगाम च पुनर्गङ्गा भगीरथरथानुगा । [10]
सागरं चापि संप्रापा सा सरिप्रवरा तदा ।
रमात्तमुपापच्यत् यद्युषं तरय कर्मण ।
भगीरथो वि राजर्षिर्गङ्गा म दाय यवत् ।
वितामहात्मसकृत्तत्रपरयत्तोरपेतन ।

गङ्गामन्वगमन्प्रीताः सर्षे जलचराश्च ये ॥ २३
यतो भगीरथो राजा ततो गङ्गा यशस्विनी ।
जगाम सरिता श्रेष्ठा सर्वपापनिनाशिनी ॥ २४

अथ तद्भस्मना राशिं गङ्गासलिलमुत्तमम् । [15]
ज्ञापयत्पूजापमानं स्वर्गं प्राप्ता रघुत्तम ।

[(1 1) T₃ वा (for हि) —(1 3) D₂ T₃ G₁ 3 राजा
D₁₂ T₁ 2 G₂ यन्वा (for जदुश्च) S₁ स Dt D₂ s च G₄ [अ]
थ (for तु) C₂ Cm तस्या इति; C₂ तस्या इति; क्लेपनं गवत्त् ।
Ct तस्या अवलेपनं गवमित्तरं । C₂ —(1 4) S₁ G₁ 3 तज्ज्व D₁₂
T G₂ च^o G₂ M₁-3 सल्लि (for तु जव) —(1 5) D₂ T₂
G₁-3 M₁ च (for स) G₂ M₁ मुनयश्च (for क्रपयश्च) —(1
6) S₁ om जह्नु —(1 7) G₂ M₁ C₂ p [अ]त्तु (for [अ]
पि) G₄ दुहितृच —For ins see below —(1 8) D₂ M₂
महात्मानं (for तैजः) G₂ M₁ ब्यसृजत् S₁ Dt D₂ s प्रनु
(for पुन) —For ins see below —(1 11) G₁ 3 विवेश
सागरं चापि (for the prior half) —For ins see below
—(1 14) S₁ Dt D₂ s नतचेतन (S₁ ०चात्) D₂ s G₂
M₂ ०चेतसं (for दीनचेतन) —(1 15) D₁₂ T₂ 2 G₂ 4 M₁ 2
त M₂ p [त्त] (for तत्) —(1 16) D₂ ० ज्ञापयेत् T₂
पूजमापनो M₂ पूत् (for पूजापमान) M₂ अभ्यर्षिचलत्तेन
(for the prior half)]
—After 1 7 M₂ ins

935* भगीरथोऽपि राजर्विस्तुष्टान् द्विचत्तमम् ।
—After 1 8 G₂ M₁ 2 (inf ls; sec m) ins

936* विस्मय गङ्गा जहृश्च ज्ञात्वा प्राप्त भगीरथम् ।
पूजयित्वा मुनिरय यश्चाटपूजापमानम् ।

[[(1 1) M₂ राजैर्गङ्गा (lacuna) (for जदुश्च ज्ञात्वा)
—(1 2) M₂ यथायव (for मुनिरय)]
—After the prior half of 1 13 G₁-3 M₁ ins.

937* दिव्यं स्यन्दनमास्थित ।

दिव्यं प्रागुत्तरां प्रापत्
—After 934* G₂ M₁ cont

938* तदस्तु गङ्गां प्रतिलम्ब्य राजा
दिलीपमुनुगंगां च संकरात् ।
दृष्टोद्यतायांस्तु तूपाच जहो
संभावयामास वितामहात्म ।

Colophon N₂ V B D₁ 2.5 7 10-12 M₂ om (for M₂
cf v. 1 24 the rest continue the Sarga) —*Andha*
name D₂ om —*Sarga name* D₂ गंगानुगवर्णं —*Sarga*
no (figures words or both) S₁ Dt D₂ s s 14 S
(except M₂) 43 D₂ 46 —After colophon T₂ con-
cludes with धीतामचन्द्राय नमः; G₁ 2.2 धीतामाच नमः; G₂
धीमत रामानुजाय नमः; M₂ धी - - म

स गत्वा सागरं राजा गङ्गयानुगतस्तदा ।
 प्रविशेत् तलं भूमेर्यत्र ते भस्मसात्कृताः ॥ १
 भस्मन्यथासुते राम गङ्गायाः सलिलेन वै ।
 सर्पलोःप्रभ्रुव्रैक्षा राजानमिदमब्रवीत् ॥ २
 तारिता नरशार्दूल दिवं याताथ देवन्त ।

पटिः पुत्रसहस्राणि सगरस्य महात्मनः ॥ ३
 सागरस्य जलं लोके यातस्थ्यास्यति पार्थिव ।
 सगरस्यात्मजास्ताप्तस्वर्गे स्थास्यन्ति देवन्त ॥ ४
 इयं च दुहिता ज्येष्ठा तव गङ्गा भविष्यति ।
 त्वत्कृतेन च नाम्ना वै लोके स्थास्यति निश्रुता ॥ ५

43

६२ णि missing Sarga 43 (cf v 1 I 33 8) णि
 V B D1 3 6 7 10-13 M4 continue the previous sarga

1 M4 om 1^a (cf v 1 I 42 24) —^a) D9
 repeats (ditto) न D2 सागरो णि B3 D10 11 राम (for
 रामा) —^b) V1 B1 3 4 D3 6 8 (before corr) 9 11 12 T2
 G2 4 M3 9 गगाया (for गङ्गाया) B1 अनुगम्, M4 [अ]नुगतस्
 (for [अ]नुगतस्) —^d) णि V B D10 11 M4 सा (V4 B1
 प्या)त यत् (B4 तत्, M4 तं) म (V4 सा)गरान्ते
 —After 1 णि V B D10 11 13 M4 1ms

939* उपानीय ततो गङ्गा रसातलतल प्रसु ।
 तर्पयामास तान्सर्वान्भस्मभ्रुव्रैष्वितामहान् ।
 अथ गङ्गाभसा तत्र प्राविता सगरामया ।
 दिव्यमूर्तिधरा भूवा जग्मु स्वर्गं सुधा युता ।

[V2 om (hapl ?) 1 I-3 —(1 1) णि V3 B2 D10
 उपनीय V4 D10 11 13 गगा —(1 2) M4 सर्वात्तान् (by
 transp) D10 om (hapl) from the post half of 1 2
 up to 2^a (cf णि variants of 2^a) B3 D13 M4 मसीभूतान्
 (for मस्म) णि विवृत्तेन महात्मना (for the post half)
 —(1 3) B4 D11 तेन (for तत्र) D12 M4 प्राविता (for
 प्राविता) —B3 repeats 1 4 before 2^a (r) —(1 4) V4
 चरा (for पशु) D11 दिव्यरूपया सर्वं (for the prior half)
 D13 स्वर्गं (for स्वर्गं) V1 2 4 M4 [अ]न्विता (for युता)]

2 D10 om 2^a (cf v 1 I) B3 repeats 2^a —^a)
 M2 [उ]ज (for [अ]य) S1 D1 5 11 तेन, D2 7 9 देरो, G1 9
 हरिमत् (for राम) S1 D12 गगोदेन नरोत्तम, D1-3 5 7 9
 सं (D1 गा)गोदेन (D2 वैश्व) नरोत्तम, D10 विवृत्तेन महामना
 (for *) णि V B (in both times) D13 M4 तान्द्रुवा
 प्रावितान्सर्वान् विवृत्तेन (M4 मसीभूतान्) महामना (M4
 न), D11 द्रुवा सप्रावितान्सर्वान्मिदं (sic) स्तेन महामना
 —^d) D1-3 7 9 11 सुरर, Ch as in text (for अयुर)
 णि V B D10 13 M4 मगीथयुवाचेदं ध्रुवा सुरगौ सह (V4
 णैस्तदा)

3 * D7 एतित्तात्, D3 5 7 9 11 12 ते नृप (D13 नर) श्रेष्ठ,
 G2 M1 च महाराज (G2 जा) (for नरशार्दूल) S1 D1 5
 कारितानि नृपश्रेष्ठ —^d) S1 D1 5 12 यातानि, D2 7 9 T2

G1 5 M2 याता हि (for याताश्च) Dt देववित् (for
 देववत्) णि V B D10 13 M4 त्वया पूर्वे (V3 पूना) पितामहा,
 D11 दिव जा (या)ता पितामहा —T2 om (hapl) 3^a 4
 —^c) V1 B4 D7 9 M4 पटि —^d) G4 सागरस्य —After 3
 णि V B D10 11 (followed by 941*) 13 M4 1ms

940* अक्षय सगरस्याय नाम्ना प्यागो महोदधि ।
 व्यक्त सागर इत्येव प्यानिं लोके गमिष्यति ।

[(1 1) V1 अक्षय, V4 अक्षय (for अक्षय) B1 3 (B3
 marg also) सा (B3 स)गरश्च (for सगरस्य) V4 [अ]ल
 (for [अ]य) B1 नवाप्यागो (for नाम्ना) M4 मतिष्यति (for
 महोदधि) —(1 2) D11 व्यक्त, M4 राजन् (for व्यक्त) V4
 [ए]य B4 D10 M4 [ए]ज (for [ए]य) V1 लोकप्रदायि, V4
 D10 एयाव (D10 णो) लोके B4 एयातिर्गोके (for एयाति लोके)]

4 T2 om 4 (cf v 1 3) —^a) D12 सगरस्य S1
 D1 5 7 9 11 12 यामलोके (by transp) D2 तावलोके (for
 लोके तावत्) D3 पार्थिव, D9 राभव (for पार्थिव) —M3
 reads 4^a inf ltn —^c) D9 सागरस्य Dt D4 6 8 सर्वं
 (for तावत्) —^d) S1 D3 12 लोके, Dt D4 6 8 Ct दिवि (for
 स्वर्गे) G2 देववित्, Ch षत् (as in text) —For 4 णि
 V B D10 13 M4 subst while D11 ms after 940*

941* यावच्च सागरो लोके स्थितोऽयमिह द्राक्षत ।
 सगर सहित पुत्रैस्त्वावत्स्वर्गे निवास्यति ।

[(1 1) D11 द्राक्षत् (for द्रावत्) M4 यवति (for
 यमिह) V1 स सुन (for द्राक्षत्) —(1 2) B1 4 सहितै
 (for सहित) V4 पूर्वत् (for पुत्रैः) D11 धर्मया सगरो राजा
 (for the prior half) B3 वि^a (for निवस्यति)]
 —After 4 S1 D1 5 7 9 11 13 1ms

942* दिव्यमालयाभ्यरघरा दिव्यगन्धाभुषणैः ।
 दिव्यरूपधराश्वे भविष्यति गुणायिता ।

[(1 1) S1 पूना D3 12 नृना (for पशु) —(1 2) D11
 सर्वं (for वैय) D2 9 11 मतिष्यति D1 गान्धिया]

5 *) S1 तु, D2 T2 हि, Cg as in text (for च) T2
 महिता (for दुहिता) णि V B D10 13 M4 रानस्व, D3 11
 G2 श्रेष्ठा (for ज्येष्ठा) —^b) S1 D1 5 12 तु, Dt D6 8 G1 7
 M2 [अ]य, D2 Cm च (for वै) D12 लट्टने तत्र नाम्ना
 (sic) —^d) S1 (marg as in text) D1 2 5 9 11 लोक
 (D2 9 क)यातीति (D1 तु) (for लोके स्थास्यति) D3 7

देवाः सर्पिगणाः सर्पे दैत्यदानरक्षासाः ।
गन्धर्वयक्षप्रनराः सर्किरमहोरगाः ॥ २२
सर्माश्चाप्सरसो राम भगीरथरथानुगाः ।

गङ्गामन्वगमन्प्रीताः सर्पे जलचराश्च ये ॥ २३
यतो भगीरथो राजा ततो गङ्गा यशस्विनी ।
जगाम सरितां श्रेष्ठा सर्पपापनिनाशिनी ॥ २४

इति श्रीरामायणे वाल्मीके द्विकत्वारिंशः सर्गः ॥ ४२ ॥

22 V₃ om 22-23^b —^b) T₂ रक्षसा G₂ दैत्यराक्षस-
दानवा (by transp) —^c) V₂ गन्धर्वयक्षसिद्धौषा, D₁₂
गधर्वा यक्ष प्रवर —^d) S₁ गगामनु महेरगा —For 22
M₁ subst

932* देवा सिद्धर्षयश्चैना सर्पिनरमहोरगा ।
सदैत्यदानवगणा सहापि शृगपश्चिभि ।

23 V₃ om 23^{ad} (cf v l 22) —^a) V₄ D₆ s
T₂ G₁ 4 सपाद् (for सर्वाद्) V₁ सवाप्सरोगणा G₁ नाम
(for राम) —^b) D₁ s M₂ C₆ ऱ(D₆ प)थानुगा, D₁₁
M₁ -पथा(M₁ °दा)नुगा, C₆ t ऱथानुगा (as in text)
—^c) V₁ D₁ s गगामनुगमन्प्रीता, V₂ s B₁ 4 गंगानुगमन
(V₃ °ने)धीना, V₄ गगादेवी मन प्रीता —^d) V₄ D₂
जलचराद् —For 23^{ad} M₁ subst, while B₁ ins
after 23

933* गंगामनुययुस्त्र (B₁ °भिययुस्तेच)सर्वांश्च सरित शुभा ।

24 *) S₁ D₁ 12 यथा, V₂ M₁ ततो, C₆ k t as in text
(for यतो) V₄ भगीरथो यतो (by transp) V₁ यातो, B₁
गच्छेत् (for राजा) —M₁ om from 24^b up to I 43
x^a —^b) S₁ D₁ तथा, V₄ D₃ तत्र, C₆ k t (implied)
as in text (for ततो) V₄ सरिद्रा (for यशस्विनी)
—^c) S₁ N₂ V B D₁-3 7 10-12 नरवाइल (for सरिता
श्रेष्ठा) D₁ D₁ s G₂ M₁ ञगशिनी (for विनाशिनी)
S₁ N₂ V B D₁-3 7 10-12 सर्वलोका(B₁ °देव)नमस्कृता
D₁₂ जगाम नरवाइलमथ लोकनमस्कृता —After 24 S₁ (sec
m on an additional fol) D₁ D₂ s s s 14 T G M₁-3
C₆ k t (Cv r comm on l 9 only Cm on l 3-9) ins

934* ततो हि यजमानस्य जहोर्द्वुत्कर्मण ।
गङ्गा संहावयामास यज्ञात् महामान ।
तस्यावलेपेन ज्ञात्वा मुन्दो जह्वस्तु शपथ ।
भ्रियेषु जलं सर्वं गङ्गाया परमाद्भुतम् ।
ततो देवा सगन्धर्वा क्रुपयश्च सुप्रिभिताः । [5]
पूजयन्ति सहात्मने षड्भुःपुरयत्तपमम् ।
गङ्गां चापि मयन्ति स दुहितृषु महामन ।
तत्सुशो महातेजा धोभ्रान्मामश्चानुन ।
तस्माद्भुमुता गङ्गा भोष्यते अ हृषीति च ।
जगाम च पुनर्गङ्गा भगीरथरथानुगा । [10]
सागरं चापि संप्राप सारिद्रवरा तदा ।
रसातलमुपागच्छत् यदुपै तस्य क्रमेण ।
भगीरथोऽपि राजर्षिर्गङ्गां च शपथ यत्त ।
विनामहात्मकट्ठावपयत्तेनपेन च ।

मथ तद्गङ्गाया राशि गङ्गासलिलमुत्तमम् । [15]
प्रावयत्तुपाप्मान स्वर्गं प्राप्ता रघूत्तम ।

[(1 1) T₂ वा (for हि) —(1 3) D₁ T₂ G₁ s राजा,
D₁₂ T₂ s G₂ यज्ञा (for जह्वत्) S₁ स Dt D₁ s च, G₂ [अ]
थ (for तु) C₆ Cm तस्या इति । C₆ तस्या इति । अवलेपं गर्वम् ।
Ct तस्या अवलेपेन गवमिलं । C₆ —(1 4) S₁ G₁ s तज्जल, D₁₂
T G₂ च^o, G₂ M₁-3 सल्लि (for तु जल) —(1 5) D₁ T₂
G₁-3 M₁ च (for स) G₂ M₁ मुनयद् (for क्रुपयश्च) —(1
6) S₁ om जह्व —(1 7) G₂ M₁ Ctp [अ]नु (for [अ]
पि) G₂ दुहितृषु —For ins see below —(1 8) D₁ M₁
महामान (for °तेजा) G₂ M₁ व्यस्तद् S₁ Dt D₁ s प्रभु
(for पुन) —For ins see below —(L 11) G₁ s विपैश
सागर चापि (for the prior half) —For ins see below
—(1 14) S₁ Dt D₁ s गतचेतन (S₁ °नार) D₁ f₂ G₂
M₁ °चेतस (for दीनचेतन) —(1 15) D₁₂ T₂ s G₂ M₁ s
त, M₁ [प] जद् (for तद्) —(1 16) D₁ s ज्ञापयेत् T₂
पुत्रमिवा मुनिरय यज्ञात्तुपापागमत् ।
(for the prior half)]
—After L 7 M₂ ins

935* भगीरथोऽपि राजर्षिस्तुष्टाव द्विजमत्तमम् ।

—After l 8 G₂ M₁ s (inf li s sec m) ins

936* प्रिसृज्य गङ्गा जह्वश्च ज्ञात्वा प्रात भगीरथम् ।

पूजयित्वा मुनिरय यज्ञात्तुपापागमत् ।
[[(1 1) M₂ राजैर्गङ्गा (lacuna) (for जह्वश्च ज्ञात्वा)

—(1 2) M₂ यथायव (for मुनिरय)]

—After the prior half of l 13, G₁-3 M₁ ins.

937* दिव्यं स्थन्दमामरिषत् ।

दिवं प्रायुत्तो प्रायाद् ।

—After 934* G₂ M₁ cont

938* तत्सु गङ्गां प्रतिहस्य राजा

द्विटीयमुपगंगनाथ दक्षरात् ।

द्विष्टोयतापानु नृपाथ जहो

संभावयामास रितामहात्म ।

Colophon N₂ V B D₁-3 7 10-12 M₂ om (for M₁
cf v l 24 the rest continue the Sarga) —K₂ M₂ s
name D₄ om —Sarga name D₁ s गंगायत्तरी —Sar
no (figures words or both) S₁ Dt D₁ s s
(except M₁) 43 D₁ s 46 —After colophon T₂ c
cludes with श्रीरामवन्द्याय नमः ; G₁ 2 s श्रीरामाय नः
धीमते रामानुजाय नमः ; M₂ धीम

राजर्षिणा गुणयता महर्षिममतेजसा ।
 मत्तुल्यतपसा चैन क्षत्रधर्मस्थितेन च ॥ १०
 दिलीपेन महाभाग तप पित्रातितेजसा ।
 पुनर्न शङ्किता नेतुं गङ्गां प्रार्थयतानघ ॥ ११
 सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा पुरुषर्षभ ।
 प्राप्नोऽसि परमं लोके यशः परमसंमतम् ॥ १२
 यच्च गङ्गानतरणं त्वया कृतमर्षिदम ।

अनेन च भवान्प्राप्तो धर्मस्वायतनं महत् ॥ १३
 घ्राणयस्व त्रमात्मानं नरोत्तम सदोचिते ।
 सलिले पुरुषन्याग्र शुचिः पुण्यफलो भव ॥ १४
 पितामहानां सर्वेषां कुरुष्व सलिलक्रियाम् ।
 स्वस्ति तेऽस्तु भविष्यामि खं लोकं गम्यतां नृप ॥ १५
 इत्येवमुक्त्वा देवेशः सर्लोकपितामहः ।
 यथागतं तथागच्छद्देवलोकं महायशः ॥ १६

text —^d) T₂ 3 नाप (T₃ ^व) मार्षिता, G^o Mⁱ नैव साधिता, C_g as in text (for नापवर्णिता) Ñ₂ V₁ 3 4 B₁ 3 D₁ 3 7 9 11 13 न (D₁₃ om [hapl.]) प्राप्त (V₃ ^स) काम एव (V₁ B₁ 3 D₂ 3 9 11 ^व) हि, V₂ प्राप्ता कामयता न हि, D₅ 12 प्राप्तकाम समजसा, Ct as in text

10 B₄ om 10 D₇ om 10^{ab} (for both cf v l 9) —^d) Ś₁ Ñ₂ V B₁ 3 D₅ 10 13 T₃ G₃ M₃ राजर्षिणा, C_g ^{र्षिणा} (as in text) Ś₁ D₅ गुणयता, Ñ₂ V B₁-3 D₁₀ 13 पुराणाना (for गुणयता) —^b) N₂ V₁ 3 4 B₁ 3 D₁₀ 13 तेजसा Ś₁ महर्षिप्रतिभौजसा, D₁ 3 5 9 11 12 महर्षिप्रतिभौजसा (D₅ ^स [sic]) Ck as in text (for ^b) —D₁₄ reads 10^c-11^d in marg —^c) Ś₁ Ñ^o V₁ 3 B₂ 3 D₁-3 5 7 9 12 13 अतुल्य, V₂ अतुला (sic) V₄ अनल्प, B₁ अतुला (sic) D₁₁ सुतस, Ck t as in text (for मत्तुल्य) D₁ 2 9 12 13 वा (for च) Ś₁ Ñ₂ V₁ 3 B₁ 3 D₂ 5 7 11 13 M₃ [अ] षि (for [पु]व) D₁₀ अतुल्यतेजसा चापि, G^o तपसा मम तुल्येन —^d) V₁ क्षात्रधर्मे, D₁₄ क्षत्रधर्मे, Ck as in text (for क्षत्रधर्मे) V₂ रतेन (for स्थितेन) D₂ 7 हि, D₁₁ 12 वा (for च)

11 B₄ om 11^{ab} (cf v l 10) D₁₄ reads 11^{ab} in marg (cf v l 10) —^d) V₁ M₃ महाराज (for महा भाग) —^b) D₁ [अ] षिभौजसा, D₂ 3 7 11 मदीजसा, G₃ [आ] दितेजसा (for [अ] षिभितेजसा) —^c) Ś₁ Dt D₃ 5 9 11 14 G₄ M₃ शक्तिता Ñ₂ V₁ 4 B₁ 2 4 D₁ 10 शक्तिता, V₂ B₃ शक्तिता, D₁₃ शोधित, G₁ 3 शक्या वै, M₃ शक्यते, Ckp शक्तिता (for शक्तिता) Ś₁ गगा, Ñ₂ V₁ 3 4 B₂ 2 5 10 12 13 तेन, D₁ 2 7 येन (for नेतु) V₂ पुनर्न गगा ततेन, D₁₁ पुनर्न शक्या चान्येन ☞ Ck कश्चित्साकितेनि मुपोकिच्यत्पाने प्रायणित् । ☞ —^d) Ś₁ तेन, V₁ 2 Dt D₂ 5 7 11 12 14 T₃ M₁ गगा (for गद्गा) V₄ B₄ प्राययते, B₁ प्रार्थयता (for प्रार्थयता) ☞ Cm गद्गामानेनु न शङ्किता । Cg k t सा पुनर्नेतु न श (Ct वा) किता । ☞

12 ^a) Ś₁ Ñ₂ V B D₁ 3 5 7 10-13 समनुप्रासा, M₄ Ck समनुप्रासा, Cm g t as in text (for समविज्ञाता) —^b) M₄ सामय (for प्रतिज्ञा) D₁₁ भरतर्षभ —^c) V₂ प्राप्त च, D₉ (before corr) प्राप्नोऽसि, D₁₁ M₄ प्राप्नोऽसि (for प्राप्नोऽसि) M₃ [अ] नृपुर्ण (for परम) —^d) D₁₁ यश (sic) (for यश) Ś₁ त्रिदशमहित, Ñ₂ V B D₅ 10-13 त्रिदश (B₄

lacuna)समत, D₁ त्रिदशसत्तम, D₂ 7 G₁ 3 त्रिदश-मित्त, D₃ त्रिदशसमात (corrupt) Ct परमसमन (as in text)

13 ^a) Dt D₆ 9 13 तच्च, D₁₂ तस्य, Cm g as in text (for यच्च) V₄ गगावतरण कृत्वा (hypermetric) —^c) Ś₁ Ñ₂ V B D₁-3 5 7 10-12 M₄ महत्प्राप्त (D₁₁ ^{सा}, M₄ ^{तो}), D₁₃ सह प्राप्त (for भवान्प्राप्तो) —^d) Cg [आ] वतनं (as in text) M₄ भवान् (for महत्) Ś₁ Ñ₂ V B D₁-3 5 7 10-13 धर्मस्थानं (Ś₁ D₁₂ ^{ने}) स्वयानघ (D₁₂ ^व), Cm t as in text (for ^d)

14 ^a) Ñ₂ V₁ 3 B (B₂ marg as in text also) D₁₀ 11 13 पावयस्व, G₁ 3 घ्राणयस्व, Cm g t as in text (for घ्राणयस्व) Ś₁ D₅ 12 घ्राणय त्व स्वमात्मान, V₄ पावय सुत मात्मान (sic) ☞ Ck परा घ्राणयनि स्मेत्यादिरुषसहरिण वाद । ☞ —^b) Ñ^o V₁ 2 4 B D₁ 2 10 11 M₄ सुरोत्तम, D₂ नरोत्तम (for नरोत्तम) Ś₁ D₅ 12 मयोदिते, V₁ D₁-3 7 स (D₂ प)दोदिते, V₂ सुरदिते V₄ सदोषित, B₃ (marg as in text) स्पदोचिते, T₃ नरोचिते, M₄ सुरोदिते, Cm g k t as in text (for सदोचिते) —^c) Ś₁ N₂ V B D₁-3 Dt D₁ 4-6 8 13 G₁ 3 M₂ 4 श्रेष्ठ (for न्याग्र) —^d) Ñ₂ B₃ D₁₀ 12 पुण्यफलाय च, V₂ पुण्यतमो भव, V₄ B₂ पुण्य फलोद्भव (B₂ ^{वे}), D₂ ^{भवेत्}, D₇ ^{फलोद्भव} (for पुण्यफलो भव) ☞ Ck पुण्यफलमिति मत्वर्था योऽजन्त । ☞

15 ^a) Ś₁ Ñ₂ V₂-4 B D₁-3 5 7 10-13 M₄ सलिलं (for सर्वेषु) —^b) Ś₁ Ñ₂ V B D₁-3 5 7 10-13 M₄ च (D₁₁ ^{त्वं}, D₁₂ ^{*}) यथासुख (B₁ ^{क्रम} [m ^{सुखं}]), B₃ ^{सुत}, B₄ ^{स्वव} (for सलिलक्रियाम्) —^d) T₃ स्वद्, Ck t as in text (for स्व) Cg k t गम्यता (as in text) Ś₁ D₁-3 5 7 11 12 स्वर्गह गम्यतामिति, Ñ₂ V B D₁₀ 13 स्व (V₄ पु)लोकं नर (V₃ मुनि)पुत्रा, D₂ स्वर्गलोकं च गम्यता

16 ^a) Ś₁ D₅ 12 लोकेना (for देवेश) Ñ₂ V B D₁₀ 13 इत्युक्त्वा भगवान्प्राज्ञा भगीरथमर्षिदम (B₁ D₁₂ ^म) —^d) ☞ Ct यथा भागतमित्तिच्छेद । ☞ Ś₁ D₅ 12 जगामाय, D₁-3 7 11 जगामायु T₂ 3 G₄ यथागच्छद्, G₂ M₁ तद्गमच्छद्, Cg as in text (for तथागच्छद्) D₁-3 7 11 ब्रह्मलोकं Ś₁ D₅ ब्रह्मलोकं (D₅ ^क) वितामह, D₁₂ ब्रह्मा लोकपितामह (for ^d) Ñ₂ V B D₁₀ 13 जगाम महिलो देवैर्ब्रह्मलोकं सतामयं, M₄ जगामायु श्चो ब्रह्मा लोक पुण्य महायशः

गङ्गा त्रिपथगा नाम टिच्यया भागीरथीति च ।
 श्रीन्यथो भाग्यन्तीति तत्रत्रिपथगा स्मृता ॥ ६
 पितामहानां सर्वेषां त्वमत्र मनुजाधिप ।
 कुरुष्व सलिलं राजन्प्रतिज्ञामपवर्जय ॥ ७

लोकधानी भविव्यति, D₁₁ लोके ख्यातिं गमिव्यति —For
 5^d 6^d N₂ V B D₁₀ 13 M₄ subst

943* भागीरथीति त्रिपथाया त्रिषु लोकेषु भूपते ।

[V₁ गीयते, V₂ भूतले, V₄ B₁ 2 विक्रमा (for भूपते)]

6^a) S₁ D₁-3 5 7 9 11 12 गमेति प्रथित (D₇ °थम) (for
 गङ्गा त्रिपथगा) D₃ 7 राम, D₁₂ T₁ 2 G₄ राजन् (for नाम)
 N₂ V B D₁₀ 13 M₄ गमेति यान्ताद्गमे (B₃ marg also
 °द्राम, M₄ °ङ्गमौ), G₂ गगा या त्रिपथा नाम —^b) S₁ D₁ 11 12
 तथा, N₂ V B D₁₀ 13 M₄ तयाता, D₁-3 7 9 दिव्य (for
 दिव्या) M₄ om च (submetric) —G₃ om 6^d —^c)
 D₄ M₁ त्रिपथो G₄ पावयती, Cm भाव^o (as in text)
 —^d) D₁ D₃ T₃ तस्मात्, D₃ तत्र, Cm as in text (for
 तत्तत्) —For 6^d S₁ N₂ V B D₁-3 1 7 9-13 M₄ subst

944* भविव्यति सरिच्छ्रेष्ठा लोके त्रिपथगेति च ।
 त्रिपथगेति नामास्यास्त्रिनामगमनादिद्मम् ।

[S₁ D₁-3 1 7 9 13 om 1 x —(1 x) V₁ M₄ त्रिनेत्रपथगेति
 च (for the post half) B₄ om (hapl) from च up
 to ति in 1 2 —M₄ om (hapl) from 1 2 up to 1 6 of
 945* —(1 2) D₃ 7 त्रिनामगा (for त्रिपथगा) S₁ B₁ D₁ 1 13
 त्रिपथेति च नामास्य (D₁ °व्यात्) D₃ त्रिपथगेति च नाम स्यात्
 (hypermetric) (for the prior half) S₁ सून्, V₁ 4 इय,
 V₂ इत् V₃ अभूत्, D₁ 11 12 स्तृन्, D₂ 3 7 हुत्, D₃ स्तृता, D₁₀
 अणि (for इद्म्) B₁ त्रिनामगमनादिक, D₃ त्रिनामगमनात्स्त्र (for
 the post half)]
 Then cont

945* श्रीन्योऽहान्यावयन्त्या वै सुरभिर्भिरदाहत्म् ।

द्विदि तारयते देवाभ्रागन्तारयतेष्वथ ।

सुदि तारयते सर्पास्तेन त्रिपथगा स्मृता ।

द्वितीयं चारि गङ्गाणि गां गगाया विद्यापते ।

भागीरथीनि चाप्येतृचनीयं नाम सुयत् । [5]

भविव्यति च स्वकीया मश्रीत्या च विचक्षणः ।

यावच्च सुदि गङ्गेयं भविव्यति महावदी ।

तावत्तमाश्रया कीर्तिर्भवेत्सु विचरिव्यति ।

[M₄ om 1 x-6 (cf v 1 6 [944*]) —(1 x)
 V₁-3 B₂ D₇ प्रवसेया, V₄ B₁ भा (B₁ ता)रयता, D₃
 चारयिता, D₁₁ प्रावयन्त्या (for चारयता) V₄ 4 D₃ उदाहृत S₁ N₂
 V B D₁ 2 3 5-13 om 1 2 and 3 —(1 4) B₁ द्वितीयं
 V₃ [अ]णि (sic) (for [अ]णि) S₁ V₂ D₁ 3 गां गगाया,
 D₂ 4 गगाया (for गां गगाया) —(1 5) D₁₁ भागीरथीनि
 S₁ D₁ [ए]त्, V₁ D₁ [ए]त्, D₁ [ए]त्, D₁ 9 11 [अ]व्यत्

पूर्वकेण हि ते राजन्तेनातियशसा तदा ।

धर्मिणां प्रवरेणाय नैष प्राप्तो मनोरथः ॥ ८

तथैवांशुमता तूतु लोकेऽप्रतिमतेजसा ।

गङ्गां प्रार्थयता नेतुं प्रतिज्ञा नापवर्जिता ॥ ९

(for [ए]त्तत्) D₁ 3 भागीरथेति वाप्येतृ (for the prior
 half) N₂ B₃ D₁₀ 13 चापि, V₄ राम, D₃ चापि (for नाम)
 S₁ D₁ 3 5 9 सुप्रम B₄ सुवते, D₃ सुप्रम, D₇ सत्तयं, D₁
 सुप्रम (for सुप्रम) —D₁ om 1 6 —(1 6) D₃ तु (for
 first च) D₂ तद्वीला N₂ V₁ B (B₁ marg also as
 above) D₁₀ त्व (B₄ त)द्वीला च भविव्यति (for the prior
 half) D₁₁ lacuna for मश्रीत्या V₁ °हणां, V₃ B₁ °क्षण,
 D₃ °हणा (for विचक्षण) V₂ तद्वीला चापि मश्रीला भविव्यति
 विचक्षण —S₁ D₁-3 5 7 9 13 om 1 7 and 8 —(1 7) B₁
 तु (for च) B₄ [इ]ति (for [इ]त्) —(1 8) V₄ B₃
 प्रचरिव्यति D₁₁ सन्नेके भविव्यति (for the post half)]
 M₄ further cont

946* यावच्च कीर्तिरनुला तवेय प्रभविव्यति ।

तावत्पुण्यकृता लोके तव वासो भविव्यति ।

महत्कृत त्वया पुण्य गङ्गामा(न)यता दिव ।

इय लोके सुप्रश्रेष्ठ प्रतिज्ञा चापवर्जिता ।

7^b) G₂ 3 M₄ [अ]य (for [अ]य) V₃ D₁ °य, B₃
 वसुधाधिप (for मनुजाधिप) —D₁ om (hapl) 7^d and
 8^c —^d) D₃ lacuna for प्रतिज्ञाम् S₁ B₁ D₂ 3 7 9 11 13
 परिपाल्य, V₂ 2 M₄ °वर्जयन्, B₃ (before corr as in
 text) 4 (as in text also) D₁ 3 प्रतिपालय, T₃ 3 °मार्तय,
 M₂ अनुत्, Cm g h k t as in text (for अपवर्जय)

8^c) D₁ 13 om 8^a (cf v 1 7) —^a) S₁ D₃ 13 पूर्व वेनः
 N₂ V B D₁-3 7 9-11 पूर्वनेन, Cm g h k t as in text (for
 पूर्वकेण) S₁ N₂ V B D₁-3 5 7 9 10 13 G₂ 3 M₄ [अ]यि
 (for हि) V₂ °तस्ते, G₃ रावन्म (for ते रावत्) —^b)
 D₁ वेन्, D₃ स्वेन (for तेन) V₄ [अ]मि; D₃ 3 11
 [अ]यि (for [अ]यि) N₂ V₁ 3 4 B₁ 4 D₁₀ 13 13 सता, B₁
 यया, D₂ 5 सदा, D₄ T₃ तथा (for तदा) V₂ तेनारि समरेण
 च, M₄ समरेण महागमना, M₄ तेनारिदायकर्मणा —^c) D₃
 धर्मेण (for धर्मिणां) S₁ N₂ V₁ 2 4 B D₁-3 7 9-11 T₃ 3
 M₄ [अ]रि, V₂ [आ]दी (for [अ]य) —^d) V₂ [ए]य,
 D₃ T₃ [ए]य (for [ए]य) B₁ D₃ प्रातो (sic) T₃ प्रातो
 मनोरथा

9^a) V₄ तद, G₄ तदा, Cg as in text (for तथा)
 D₁ 1 [अ]नुमतेो D₁ 4 8 T₃ G₂ 5 M₁-3 यत्तत्; D₃ 7 9 वीर
 (for तात्) —^a) V₂ प्रविकतेजसा —B₃ om (hapl)
 9^c-11^c). D₃ om (hapl) 9^c-10^b S₁ om 9^d —^d)
 D₂ 4 6 11 12 रोगा D₁ T₃ प्राथयता (for °यता) D₁ 2 3 11
 वीर, D₃ भूमी D₁ 13 तात् (for नेतुं) N₂ V₁ 2 4 B₁-3
 D₁₀ 11 रोगां प्राथयमानेन; V₂ रोगां प्रथयमानेन, Ct as in

राजर्षिणा गुणवता महर्षिसमतेजसा ।
 मत्तुल्यतपसा चैव क्षत्रधर्मस्थितेन च ॥ १०
 दिलीपेन महाभाग तप पित्रातितेजसा ।
 पुनर्न शङ्किता नेतुं गङ्गां प्रार्थयतानघ ॥ ११
 सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा पुरुषर्षभ ।
 प्राप्तोऽसि परमं लोके यशः परमसंमतम् ॥ १२
 यच्च गङ्गातरणं त्वया कृतमरिंदम ।

अनेन च भवान्प्राप्तो धर्मस्थायतनं महत् ॥ १३
 ग्नावयस्व त्वमात्मानं नरोत्तम सदोचिते ।
 सलिले पुरुषव्याघ्र शुचिः पुण्यफलो भव ॥ १४
 पितामहानां सर्वेषां कुरुष्व सलिलक्रियाम् ।
 स्वस्ति तेऽस्तु गमिष्यामि स्वं लोकं गम्यतां नृप ॥ १५
 इत्येवमुक्त्वा देवेशः सर्वलोकपितामहः ।
 यथागतं तथागच्छेद्देलोकं महायशः ॥ १६

text —^d T 2 3 नप (T 3 °व) मांविता, G- M 1 नैव साधिता, Cg as in text (for नावयन्ति) N 2 V 1 2 B 1 3 D 1 3 7 9 11 13 न (D 13 om [hapl.]) प्राप्त (V 2 °स) काम एप (V 1 B 1 3 D 2 3 9 11 °व) हि, V 2 प्रासा कामयता न हि, D 5 12 प्राप्तकाम समजला, Ct as in text

10 B 4 om 10 D 7 om 10^{ab} (for both cf v 1 9) —^a S 1 N 2 V B 1 3 D 3 10 13 T 3 G 3 M 3 राजर्षिणा, Cg °र्षिणा (as in text) S 1 D 5 गुणवता, N 2 V B 1-3 D 10 12 पुराणाना (for गुणवता) —^b N 2 V 1 2 B 1 3 D 10 12 तेजसा S 1 महर्षिप्रसिद्धौ तपसा, D 1 3 5 9 11 12 महर्षिप्रसिद्धौ तपसा (D 5 °स [sic]) Ck as in text (for ^b) —^d D 14 reads 10°-11^b in marg —^e S 1 N ° V 1 3 B 2 3 D 1 3 5 7 9 12 13 अनुत्पय, V 2 अलया (sic) V 4 अनत्पय, B 1 अनुत्पय (sic) D 11 सुवत, Ck t as in text (for मत्तुल्य) D 1 ° 9 12 13 वा (for च) S 1 N 2 V 1-3 B 1-3 D 3 5 7 11 12 M 3 जृि (for [पृ]व) D 10 अनुत्पयतेजसा चादि, G ° तपसा मम तुत्येन —^d V 1 क्षत्रधर्म, D 11 क्षत्रधर्म, Ck as in text (for क्षत्रधर्म) V 2 रतेन (for स्थितेन) D 3 7 हि, D 11 12 वा (for च)

11 B 4 om 11^{ab} (cf v 1 9) D 14 reads 11^{ab} in marg (cf v 1 10) —^a V 1 M 3 महाराज (for महा भाग) —^b D 1 [ष]मिर्नौजसा, D 3 7 11 महीनसा, G 3 [षा] दितेजसा (for [ष]भितेजसा) —^c S 1 Dt D 3 5 9 13 G 4 M 4 शक्तिता N 2 V 1 4 B 1 2 4 D 1 10 शक्ति, V 2 B 3 शक्ति, D 13 शोधित, G 1 3 शक्या वै, M 3 शक्यते, Ckp शक्तिता (for शक्तिता) S 1 गगा, N 2 V 1 3 4 B D 2 5 10 12 13 तेन, D 1 3 7 येन (for नेतु) V 2 पुनर्न गाग तातेन, D 11 पुनर्न शक्या चाप्येव Ck कश्चित्वाकितेन सुषोक्तिप्याह्वाने प्रायन्ति । Ck —^d S 1 तेन, V 2 Dt D 3 5 7 11 12 14 T 3 M 1 गगा (for गगा) V 4 B 4 प्रार्थयते, B 1 प्रार्थयता (for प्रार्थयता) Ck Cm गगामानेतु न शक्तिता, Cg k t सा पुनर्नेतु न तां (Ct वा) क्तिता । Ck

12 °) S 1 N 2 V B D 1 3 5 7 10-13 समनुप्रासा, M 4 Ck समनुप्रासा, Cm g t as in text (for समतिक्रान्ता) —^b M 4 सांते (for प्रतिज्ञा) D 11 भरतर्षभ —^c V 2 प्राप्त च D 3 (before corr.) प्राप्नोति, D 11 M 4 प्राप्नोति (for प्राप्नोऽसि) M 3 [ष]नुपम (for परम) —^d D 11 यश (sic) (for यश) S 1 त्रिदशमेहित, N ° V B D 5 10-13 त्रिदश (B 4

lacuna) समते, D 1 त्रिदशसत्तम, D 2 7 G 1 3 त्रिदशसत्तम, D 3 त्रिदशसत्तम (corrupt) Ct परमसम (as in text)

13 °) Dt D 5 9 13 त्व, D 11 त्व, Cm g as in text (for यच्च) V 4 गगावतरण कृत्वा (hypermetric) —^c S 1 N 2 V B D 1-3 5 7 10-12 M 4 महात्मा (D 11 °हा, M 4 °हो), D 12 सह प्राप्त (for भवान्प्राप्तो) —^d Cg [षा]यतनं (as in text) M 3 भवार (for मद्त्व) S 1 N 2 V B D 1-3 5 7 10-13 धर्मस्थान (S 1 D 13 °ने) त्वयानघ (D 12 °घ) Cm t as in text (for ^d)

14 °) N 2 V 1 3 B (B 2 marg as in text also) D 10 11 13 पावयस्व, G 1 3 ग्नावयस्व, Cm g t as in text (for ग्नावयस्व) S 1 D 12 ग्नावय त्व त्वमामानं, V 4 पावय सुत मामान (sic) Ck परा ग्नावयति स्मेत्यादिरपसहारेण वाद् । Ck —^b N 2 V 1 2 4 B D 1 2 10 11 M 4 सुरोत्तम, D 1 3 नरोत्तम (for नरोत्तम) S 1 D 12 मरोदिते, V 1 D 1-3 7 स (D 2 प) दौदिते, V 2 सुरक्षिते, V 4 सरोचिते, B 3 (marg as in text) स्वरोचिते, T 3 नरोचिते, M 4 सुरोदिते, Cm g k t as in text (for सदोचिते) —^c S 1 N 2 V B 1-3 Dt D 1 4 6 8-13 G 1 3 M 4 श्रेष्ठ (for न्याय) —^d N 2 B 3 D 10 13 पुण्यफलय च, V 2 पुण्यतमो भव, V 4 B 5 पुण्य फलेद्भव (B 2 °वे), D ° भवेद्, D 7 °कणोदय (for पुण्यफलो भव) Ck पुण्यफलमिति मवर्षी योऽन्त । Ck

15 °) S 1 N 2 V 2 4 B D 1-3 5 7 10-13 M 4 सलिले (for सर्वेषां) —^b S 1 N ° V B D 1 3 5 7 10-13 M 4 च D 11 त्व, D 10 * यथासुख (B 1 °क्रमं [m °सुरं], B 3 °सुत, B 4 °स्वय) (for सलिलक्रियाम्) —^c T 3 स्वर, Ck t as in text (for स्व) Cg k t गम्यता (as in text) S 1 D 1 3 5 7 11 13 स्वहृद् गम्यतामिति, N 2 V B D 10 13 स्व (V 4 सु) रौंके नर (V 3 सुनि) पुगव, D 9 स्वर्गलोकं च गम्यता

16 °) S 1 D 12 लोका (for देवा) N 2 V B D 10 13 इत्युक्त्वा भगवान्ब्रह्मा भगीधमरिंदम (B 1 D 13 °भ) —^a Ck Ct यथा भागतमितिच्छेद् । Ck S 1 D 12 जगामाय, D 1-3 7 11 जगामाशु T 3 G 4 यथागच्छद्, G 3 M 1 तदागच्छद्, Cg as in text (for तथागच्छद्) D 1-3 7 11 ब्रह्मलोकः S 1 D 3 ब्रह्मलोकः (D 5 °क) पितामह, D 12 ब्रह्मा लोकपितामह (for °) N 2 V B D 10 13 जगाम सहिनो देवैर्ब्रह्मलोक मनामय, M 4 जगामाशु *ते ब्रह्मा लोकं पुण्य महायशः

गङ्गा त्रिपथगा नाम दिव्या भागीरथीति च ।
 त्रीन्पथो भागयन्तीति तत्रत्रिपथगा स्मृता ॥ ६
 पितामहानां सर्पानां त्वमत्र मनुजाधिप ।
 कुरुष्व सलिलं राजन्प्रतिज्ञामपजर्ज्व ॥ ७

लोकधात्री भविष्यति, D₁₁ लोके क्वयाति गमिष्यति — For 5° 2 N₂ V B D₁₀ 13 M₄ subst

943* भागीरथीति विख्याता त्रिषु लोकेषु भूपते ।
 [V₁ गीषते, V₂ भूषते, V₄ B₁ 2 विद्वता (for भूपते)]

6° S₁ D₁-3 5 7 9 11 13 गमेति प्रथित (D₇ °थम) (for गङ्गा त्रिपथगा) D₂ 7 राम, D₁₁ T₂ 2 G₄ राजन् (for नाम) N₂ 2 V B D₁₀ 13 M₄ गमेति गमनाद्गमे (B₃ marg also °द्राम, M₄ °द्रुत्तौ), G₂ गता या त्रिपथां नाम —^o S₁ D₁ 11 13 तथा, N₂ 2 V B D₁₀ 13 M₄ रयाता, D₁-3 7 9 दिव्य (for दिव्या) M₄ om च (submetric) —G₂ om 6° —^o D₄ M₁ त्रिपथो G₄ पावयती, Cm भाव^o (as in text) —^o D₁ D₂ T₂ तस्मान्, D₃ तत्र, Cm as in text (for तत्र) —For 6° S₁ N₂ V B D₁-3 5 7 9 13 M₄ subst

944* भविष्यति सविच्छेदा लोके त्रिपथगेति च ।
 त्रिपथगेति नामास्यास्त्रिमार्गगमनादिदम् ।

[S₁ D₁-3 5 7 9 11 om 1 x —(1 x) V₁ M₄ त्रिनेत्ररूपगेति च (for the post half) B₄ cm (hapl) from च up to ति in 1 2 —M₄ om (hapl) from 1 2 up to 1 6 of 945* —(1 2) D₂ 7 त्रिमार्गगा (for त्रिपथगा) S₁ B₁ D₁ 5 11 त्रिपथेति च नामास्यात् (D₁ °द्वयात्) D₂ त्रिपथेति च नाम स्यात् (hypermetric) (for the prior half) S₁ क्लृ, V₁ 4 श्य, V₂ श्त V₃ अणुत्, D₁ 11 13 स्मृत्, D₂ 5 7 हुत्, D₃ स्मृता D₁₀ अति (for इदम्) B₁ त्रिमार्गगमनादिक D₂ त्रिमार्गगमनात्पृत् (for the post half)]
 Then cont

945* श्रीलोकाणापावयन्त्या वै सुरभिर्मिच्छदाहृतम् ।
 द्विषि तारयते देवाभ्रागाम्भारयतेष्वथ ।
 सुरि तारयते मर्याम्भेन त्रिपथगा स्मृता ।
 द्वितीयं चादि गङ्गां दिं गां गताया विभाषते ।
 भागीरथीनि चाप्येनद्वितीयं नाम सुवत् । [5]
 भविष्यति च रक्षणीत्या मलीत्या च त्रिचक्षण ।
 यावच्च सुरि गङ्गे वै भविष्यति सहानदी ।
 तारसयाश्रया कीर्तिर्वैविषु त्रिचरिव्यति ।

[M₄ om 1 1-6 (cf v 1 6 [944*]) —(1 2) V₁-3 B₄ D₁ प्रारयन् V₄ B₁ भा (B₁ ता) त्वला, D₂ यावदिया, D₁₁ प्रारयन्ता (for पारयन्ता) V₂ 4 D₂ उदाहता S₁ N₂ V B D₁ 2 5 9 11 om 1 2 and 3 —(1 4) B₁ द्विर्गा V₃ [अ] ति (sic) (for [अ] ति) S₁ V₂ D₁ 2 गां गताय, D₂ गताय (for न गताय) —(1 5) D₁₁ भागीरथी S₁ D₁ [ए] व, V₁ D₁₁ [ए] त, D₂ [ए] त, D₃ 9 11 [अ] च

पूर्वकेण हि ते राजस्तेनातियशसा तदा ।
 धर्मिणां प्रनरेणाथ नैप प्राप्तो मनोरथः ॥ ८
 तथैवांशुमता तातु लोकेऽप्रतिमतेजसा ।
 गङ्गां प्रार्थयता नेतुं प्रतिज्ञा नापजर्जिता ॥ ९

(for [ए] तत्) D₁₁ भागीरथीति वाप्येत् (for the prior half) N₂ 2 B₃ D₁₀ 13 चापि, V₄ राम, D₂ वापि (for नाम) S₁ D₁ 3 5 9 सुप्रम B₄ सुत्रे, D₂ सुप्रम D₇ सुप्रम, D₁₀ सुत्रा (for सुत्रत्) —D₁₁ om 1 6 —(1 6) D₂ तु (for first च) D₂ तत्तुला N₂ V₁ B (B₁ marg also as above) D₁₀ त्व (B₄ त) त्वीत्या च भविष्यति (for the prior half) D₁₁ lacuna for मलीत्या V₂ °क्षणा, V₃ B₄ °क्षण, D₂ °क्षणा (for निचक्षण) V₂ त्वमीत्या चापि मलीत्या भविष्यति विचक्षण —S₁ D₁-3 5 7 9 11 om 1 7 and 8 —(1 7) B₄ तु (for च) B₄ [ए] ति (for [ए] व) —(1 8) V₄ B₄ प्रचरिष्यति D₁₁ सवलोक भविष्यति (for the post half)]
 M₄ further cont

946* यावच्च कीर्तिरतुला त्वेव प्रभविष्यति ।
 तावत्सुपयकृता लोके तव चासौ भविष्यति ।
 महकृत त्वया सुपथं गङ्गाभा(न)यता दिव ।
 इय लोके नृपश्रेष्ठ प्रतिज्ञा चापजर्जिता ।

7° G₃ 3 M₄ [अ] य (for [अ] य) V₂ D₁ °य, B₄ वसुधाधिप (for मनुजाधिप) —D₁₁ om (hapl) 7° and 8° —^o D₂ lacuna for प्रतिज्ञाम् S₁ B₁ D₁ 5 7 9 11 13 परिपालय, V₁ 2 M₄ °यजन्, D₂ (before cor as in text) 4 (as in text also) D₁ 3 प्रतिपालय, T₂ 3 °मार्जय, M₂ अनुव^o, Cm g k t as in text (for अपजर्जय)

8° D₁₁ om 8° (cf v 1 7) —^o S₁ D₂ 12 पूर्व केन N₂ 2 V B D₁ 3 7 9 11 पूर्वनेन, Cm g k t as in text (for पूर्वकेण) S₁ N₂ V B D₁ 3 5 7 9 10 11 G₁ 3 M₂ [अ] ति (for द्वि) V₂ °तक्ष, G₃ रावन्त (for ते राजन्) —^o D₁ केन, D₂ स्थेन (for तेन) V₄ [अ] ति, D₂ 5 11 [अ] ति (for [अ] ति) N₂ V₁ 3 4 B₂-4 D₁₀ 11 13 सता, B₁ सया, D₂ सदा, D₄ T₂ तथा (for तदा) V₂ तेनापि समोत्त च, M₃ समोत्त महागमना, M₄ तेनानिश्चयकर्मणा —^o D₂ घर्मेण (for धर्मिणा) S₁ N₂ V₁ 3 4 B D₁-3 5 7 9 11 T₁ 3 M₄ [अ] ति, V₃ [अ] ति (for [अ] य) —^o V₃ [ए] त, D₂ T₂ [ए] त (for [ए] य) B₄ D₄ प्राप्ती (sic) T₂ प्राप्ता मनोरथा

9° V₄ तत्र, G₄ तदा, C₂ as in text (for तथा) D₁₁ [अ] शुभते Dt D₄ 4 5 T₂ G₁-3 M₁-3 मन्तः D₂ 5 9 धीर (for नाम) —^o V₃ प्रवित्तेयना —B₄ om (hapl) 9°-11° D₇ om (hapl) 9°-10°. S₁ om 9° —^o D₂ 5 9 11 13 सीता D₁₁ T₂ प्रार्थयतां (for गता) D₂ 5 11 धीर, D₂ भूमीः D₂ 13 ताव (for नेतुं) N₂ 1 3 4 B₂-9 D₂ 11 सीतां प्रार्थयमानेन, V₃ सीतां प्रपयमानेन, C₁ 2 5 11

रार्जिण्या गुणवता महर्षिसमतेजसा ।
 मचुल्यतपसा चैव क्षत्रधर्मस्थितेन च ॥ १०
 दिलीपेन महाभाग तव पित्रातितेजसा ।
 पुनर्न शङ्किता नेतुं गङ्गां प्रार्थयतानघ ॥ ११
 सा त्वया समतिक्रान्ता प्रतिज्ञा पुरुषर्षभ ।
 प्राप्तोऽसि परमं लोके यशः परमसंतमम् ॥ १२
 यच्च गङ्गावतरणं त्वया कृतमरिंदम ।

अनेन च भवान्प्राप्तो धर्मस्थायतनं महत् ॥ १३
 प्लान्यस्व त्वमात्मानं नरोत्तम सदोचिते ।
 सलिले पुरुषव्याघ्र शुचिः पुण्यफलो भव ॥ १४
 पितामहानां सर्वेषां कुरुष्व सलिलक्रियाम् ।
 स्वस्ति तेऽस्तु गमिष्यामि स्वं लोकं गम्यतां नृप ॥ १५
 इत्येवमुक्त्वा देवेशः सर्लोकपितामहः ।
 यथागतं तथागच्छेद्वलोकं महायशः ॥ १६

text —^d) T₂ 3 नत्व (T₃ °व) माङ्गिता, G₂ M₁ नैव साधिता, C_g as in text (for नावधिता) N₂: V₁ 3 4 B₁ 3 D₁ 3 7 9 11 13 न (D₁ om [hapl]) प्राप्त (V₂ °स) काम एव (V₁ B₁ 3 D₂ 3 9 11 °व) हि, V₂ प्राप्ता कामयता न हि, D₂ 13 प्राप्तकाम समनसा, Ct as in text

10 B₄ om 10 D₇ om 10^{ab} (for both cf v 1 9) —^a) S₁ N₂ V B₁ 3 D₂ 10 13 T₂ G₂ M₂ राजर्षिणा, C_g °पिणा (as in text) S₁ D₂ गुणवता, N₂ V B₁ 3 D₁ 10 13 पुराणानां (for गुणवता) —^b) N^o V₁ 3 4 B₁ 3 D₁ 10 13 तेजसा S₁ महर्षिप्रतिभोजिता, D₁ 3 5 9 11 12 महर्षिप्रतिभोजिता (D₂ °स [sic]) Ck as in text (for ^b) —^c) D₁ reads 10°-11^b in marg —^c) S₁ N₂ V₁ 3 B₂ 3 D₁ 3 5 7 9 11 13 अनुल्य, V₂ अनुत्वा (sic) V₄ अनल्य, B₁ अनुत्वा (sic) D₁ सुतस, Ct as in text (for मनुल्य) D₂ 3 9 11 13 वा (for च) S₁ N₂ V₁ 3 B₁ 3 D₂ 5 7 11 13 M₂ [अ]पि (for [रु]प) V₁ D₁ 10 अनुल्यतेजसा चापि, G^o तपसा मम तुल्येन —^d) V₁ क्षत्रधर्म, D₁ क्षत्रधर्म, Ck as in text (for क्षत्रधर्म) V₂ रतेन (for स्थितेन) D₂ 7 हि, D₁ 13 वा (for च)

11 B₄ om 11^{ab} (cf v 1 9) D₁ reads 11^{ab} in marg (cf v 1 10) —^a) V₁ M₂ महाराज (for महा भाग) —^b) D₂ [अ]सि तैजसा, D₂ 5 7 11 महोत्सा, C_g [अ] दितेजसा (for [अ]तितेजसा) —^c) S₁ Dt D₂ 5 9 11 G₄ M₂ शक्ति, N₂ V₁ 4 B₁ 2 4 D₁ 10 शक्ति, V₂ B₃ शक्ति, D₁ शोचि, G₁ 3 शक्या वै, M₂ शक्यते, Ck शक्ति (for शक्ति) S₁ गंगा, N₂ V₁ 3 4 B₂ D₂ 5 10 12 13 तेन, D₁ 3 7 येन (for नेतुं) V₄ पुनरेव गता सातेन, D₁ पुनर्न दन्त्या चाप्येन ☞ Ck कश्चिद्वाकितेने श्रुयोऽन्याएवामे प्रायण्ड । ☞ —^d) S₁ तेन, V₁ 2 Dt D₂ 5 7 11 12 13 T₂ M₁ गगा (for गगा) V₄ B₄ प्रार्थयते, B₁ प्रार्थयता (for प्रार्थयता) ☞ Cm गगामानेव न शक्तिता, C_g k t सा पुनर्नेतु न वा (Ct वा) शिया । ☞

12 ^a) S₁ N₂ V B₁ D₁ 3 5 7 10-13 समनुदासा, M₂ Ck समनुदासा Cm g t as in text (for समञ्जान्ता) —^b) M₂ मायते (for प्रतिज्ञा) D₁ भरतर्षभ —^c) V₂ प्राप्त च, D₂ (before corr.) प्राप्तेरि, D₁ M₂ प्राप्तेरि (for प्राप्तेरि) M₂ [अ]नुपम (for परम) —^d) D₁ यश (sic) (for यसा) S₁ त्रिदशसहिते N₂ V B₁ D₁ 10-13 त्रिदश (B₄

lacuna) समत, D₂ त्रिदशसत्तम, D₂ 7 G₁ 3 त्रिदशसमित, D₂ त्रिदशसमात (corrupt) Ct परमसम (as in text)

13 ^a) Dt D₂ 9 13 त्व, D₁ 12 त्व, Cm g as in text (for यच्च) V₄ गगावतरण कृत्वा (hypermetric) —^c) S₁ N₂ V B₁ D₁ 3 5 7 10-13 M₂ महत्प्राप्त (D₁ °सा, M₂ °तो), D₁ सह प्राप्त (for भवान्प्राप्तो) —^d) C_g [अ]यतनं (as in text) M₂ भवान् (for महत्) S₁ N₂ V B₁ D₁ 3 5 7 10-13 धर्मस्थान (S₁ D₁ 13 °ने) त्वयानया (D₁ 12 °व), Cm t as in text (for ^d)

14 ^a) N₂ V₁ 3 B (B₂ marg as in text also) D₁ 10 13 पावयस्व, G₁ 2 प्लावयन्स्व, Cm g t as in text (for प्लावयस्व) S₁ D₂ 12 प्लावय त्व स्वमाभानं, V₄ पावय सुत मात्मान (sic) ☞ Ck परा प्लावयति स्मेयादिरवसहारण वाद । ☞ —^b) N₂ V₁ 3 4 B₁ 2 10 11 M₂ सुरोत्तम; D₂ नरोत्तम (for नरोत्तम) S₁ D₂ 12 सरोचिते, V₁ D₁ 3 7 स (D₂ v) द्रोहिते, V₂ सुरक्षिते, V₄ सरोचितं, B₃ (marg as in text) सरोचिते, T₂ नरोचिते, M₂ सुरोदिते, Cm g k t as in text (for सरोचित) —^c) S₁ N₂ V B₁ 3 Dt D₁ 4 8 9 13 G₁ 2 M₂ 4 श्रेष्ठ (for च्याप्त) —^d) N₂ B₃ D₁ 10 पुण्यफलाय च, V₂ पुण्यतमे भव, V₄ B₂ पुण्य फलोद्भव (B₃ °वे), D₂ भवेद्, D₇ °फलोद्भव (for पुण्यफलो भव) ☞ Ck पुण्यफलमिति मवर्षी योऽजन्त । ☞

15 ^a) S₁ N₂ V₂ 4 B D₁ 3 5 7 10-13 M₂ सलिलं (for सर्वेषां) —^b) S₁ N₂ V B₁ D₁ 3 5 7 10-13 M₂ च (D₁ 12 त्व, D₁ *) ययासुखं (B₁ °क्रमं [m °सुखं], B₃ °सुत, B₄ °स्वय) (for सलिलक्रियाम्) —^c) T₂ स्वर, Ct as in text (for त्वं) C_g k t गम्यता (as in text) S₁ D₁ 3 5 7 11 13 स्वगृह गम्यतामिति, N₂ V B₁ D₁ 10 13 स्व (V₄ वृ) लोके नर (V₂ सुनि) पुगव, D₂ स्वमनेके च गम्यता

16 ^a) S₁ D₁ 12 लोकात् (for देवता) N₂ V B₁ D₁ 10 13 इत्युक्त्वा भगवान्प्राप्ता भगीरथमरिंदम (B₁ D₁ 3 °म) —^b) ☞ Ct यथा भागतमिति च्छेद् । ☞ S₁ D₂ 12 जगामाय, D₁ 3 7 11 जगामाय, T₂ 3 G₂ यथागच्छद्, G₂ M₁ तदागच्छद्; C_g as in text (for तथागच्छद्) D₁ 3 7 11 प्रक्षालोकं S₁ D₂ प्रक्षालोकः (D₂ °कं) वितामद, D₁ 3 प्रया लोकावितामद (for ^d) N₂ V B₁ D₁ 10 13 जगाम सदिनो देवैर्नक्षत्रैः जगामय, M₂ जगामाणु *लो प्रया लोके पुण्य महायशा

भगीरथोऽपि राजर्षिः कृत्वा सलिलमुत्तमम् ।
 यथाक्रमं यथान्यायं सागराणां महायशाः ।
 कृतोदकः शुची राजा स्वपुरं प्रविवेश ह ॥ १७
 समृद्धार्थो नरश्रेष्ठ स्वराज्यं प्रशशास ह ।
 प्रमुमोद च लोकस्तं नृपमासाद्य राघव ।

नष्टशोकः समृद्धार्थो बभूव विगतज्वरः ॥ १८
 एष ते राम गङ्गाया विस्तरोऽभिहितो मया ।
 स्वस्ति प्रामुहि भद्रं ते संध्याकालोऽतिवर्तते ॥ १९
 धन्यं यशस्यमायुष्यं स्वर्ग्यं पुत्र्यमथापि च ।
 इदमाख्यानमाख्यातं गङ्गावतरणं मया ॥ २०

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे त्रयश्चत्वारिंशः सर्गः ॥४३॥

17 *) Dt Ds ६११ Ts तु (for 5रि) —^b) Ns V B
 D10 13 कृत्वा तेया जलक्रिया, Gs Ms आया गारोमल्लेभस्ति
 —After 17^{ab} Bs ins

947* हृत्कृत्य तयारमानं मेने स परमद्युति ।

—^c) Cg यथाक्रम (as in text) Ms जगामाद्यु (for यथा
 क्रम) Ts यथाक्रमं यथान्याय, Ct as in text (for °)
 —^d) Śi D1 2 3 रघूत्तम, Ds 7 रघूद्रह (for महायशा) D11
 सर्वेया चैत्र सत्तम, D12 राववाणा रघूत्तम, Ms स्वयुर रघुनन्दन.

—^e) C r m g t हृतोदक (as in text) D11 ततो (for
 शुची) —Bs reads from 17^r up to 18^b in marg —^f)
 Ds °गृह (for स्वपुर) Ts Gs हा (for ह) —For 17° del,
 Ns V B D10 13 subst

948* वितामहानां सर्वेषामयोष्यं पुनरागमम् ।

18 Bs reads 18^{ab} in marg (cf vl 17) —^a)
 Vs प्रमृत्तार्थो D14 Ts 2 Gs रघुश्रेष्ठ (for नर°) V1
 समृद्धा* *श्रेष्ठ —^b) D14 Ms स° (for स्वराज्य) Cg
 प्रशशास ह (as in text) Śi Ns V B D1-3 5 7 10-13 राज्यं
 चानुविदिता ह —^c) Ds प्रमोदं चाय (for प्रमुमोद च) —^d)
 Vs D12 राघव, Ds राघव (sic) (for राघव) —Ns V B
 D10 13 om 18^r —^e) Ds नष्ट लोच (sic) Ds समहार्थो,
 D11 समिद्धार्थो (for समृद्धार्थो)

19 *) Ns V B D10 13 हृत्, Cm g h t as in text
 (for एष) —^a) Ds °(before corr) विस्तारो; D11
 प्रविस्तारो (hypermetric) (for विस्तारो) —^b) Śi D1 5
 Ms [5]निय; D11 [5]नि च, Gs तिव° Gs हि च° (for
 स्तनिकर्तते) Ns V1 2 4 B D10 13 मध्याकाल (V 4 Bs °ले)
 उपरिगत; V 3 संध्याकालमुपागत, Cg as in text (for °)

20 *) Bs स्वर्ग्यं (for धन्यं) —^a) Bs धन्यं (for
 स्वर्ग्यं) Dt Ds 8 Ts पुष्यं स्वर्ग्यम् (by transp) Ns V
 B D10 13 पात्रनमेव; D1 3 7 11 Ms पुष्यं (Ms °न्यं) तयैव;
 Ds G1-3 Ms लोच (Ds वैभवा; Gs Ms लोच) प्रयापि
 (for पुष्यमयापि) Śi D1 13 पुष्यं स्वर्ग्यं तयैव च; Ds स्वर्ग्यं
 पुष्यं तयैव च; Ds पुष्यं स्वर्ग्यमयापि च, D14 Ts 3 Gs लोच्यं

(G 4 °त्र) स्वर्ग्यं (Ts °न) मतीव च, Ms विष्य स्वर्ग्यमयापि च,
 Ms पुष्यिय स्वर्ग्यमेव च —After 20^{ab}, Dt Ds ६०१ 11 S
 (except Ms) ins Śi (marg, ins after 20

949* य ध्यानयति विप्रेषु क्षत्रियेऽन्वितरेषु च ।
 प्रीयन्ते पितरस्तस्य प्रीयन्ते देवतानि च ।

[(1 2) G 4 मूने (for first प्रीयन्ते)]

—^c) Dt Ds 8 आयुष्य, Ds 9 11 S अयमो (Ms °प्र) (for
 भाष्यात्) —^d) Śi Dt Ds ६०१ 11 12 14 S शुभं, D1 3 गुरु;
 Ds गुरु, D7 गुरु (for मया) —After 20, Śi (followed
 by 949*) Dt Ds ६०१ 11 S (except Ms) ins

950* य शृणोति च काउरुष्य सर्वान्कामानवामुपात् ।
 सर्वं पापा प्रणश्यन्ति भायु कीर्तिश्च वर्धते ।

[(1 1) Śi om (submetric) Ms स (for ष).
 —(1 2) Note hiatus between the two halves. Ds Ts
 Ms सर्वपापानि नश्यन्ति (for the prior half) G1-3 Ms (to
 avoid hiatus) भायु (for आयु) Gs वर्धते (for वर्धते)]
 Śi cont while Ds 11-12 ins after 20

951* भारीरक्षीनि विदिता भुवनत्रयेऽस्मिन् ।
 पीयूषनिर्मो जटप्रचलस्तं ग ।
 प्रशान्तिनाम्बिजगत्कुमुपा धरण्याम् ।
 स्वैरं हि शोभि विहंगममन्वदरण्या ।

[(1 2) D11 om जण —(1 3) Śi प्रशान्ति (for
 प्रशान्तिना)]

Colophon —*Kāṇḍa name* Ns V 4 Ds 8 om V1-3
 B आदि; D1 3 अयोष्या. —*Sarga name* Śi Ns V B
 D1-3 2 7 8-12 रंगायनरणे (D1 2 5 12 °णे) —*Sarga १०*
 (figures words or both) Śi V1 4 B1 4 Ds 8 11 12 om
 Ns Bs D10 45 V 2 Ds 47, V 2 44 B 46, Dt Ds 6 11
 S (except Ms) 44 D1 2 7 35 D10 इत्यर्थं—एणे—काटे—
 चरणे —After colophon Ts G1 3 conclude with
 श्रीरामाय श्रम, Gs भीमे रामानुजाय नमः; Ms भी ---म .

निश्चामित्रपत्रः श्रुत्वा राघवः सहलक्ष्मणः ।
 निस्सयं परमं गत्वा निश्चामित्रमथाव्रतीत् ॥ १ ॥
 अत्यद्भुतामिदं ब्रह्मन्कथितं परमं त्वया ।
 गङ्गातरणं पुण्यं सागरस्य च पूरणम् ॥ २ ॥
 तस्य सा शर्नरी सर्वा सह सौमित्रिणा तदा ।
 जगाम चिन्तयानस्य निश्चामित्ररूपां शुभाम् ॥ ३ ॥
 ततः प्रभाते निमले निश्चामित्रं महामुनिम् ।

उत्राच राघवो वाक्यं कृताह्निकमरिदमः ॥ ४ ॥
 गता भगवती रात्रिः श्रोतव्यं परमं श्रुतम् ।
 क्षणभूतेन सा रात्रिः संवृत्तेयं महततपः ।
 इमां चिन्तयतः मर्यां निरिल्लेन कथां तत्र ॥ ५ ॥
 तराम सरितां श्रेष्ठां पुण्यां त्रिपथगां नदीम् ।
 नौरथा हि सुरास्तीर्णा रूपाणां पुण्यकर्मणाम् ।
 भगवन्तमिह प्राप्तं ज्ञात्वा त्वरितमागता ॥ ६ ॥

44

§ N₁ missing Sarga 44 (cf v I I 33 8)

1 ⁸) Dt राघव (sic) N₂ V B D₁₀ 12 रामो
 दशरथात्मन —^a) V₂ मवा (for गत्वा) —^a) N₂ V B
 D₁₀ 12 प्रोवाषेद सचस्यदा

2 M₂ om 2^{ab} —^a) V₂ इत्य^c, D₁₀ इत्यु^c (for
 मलयजुतम्) N₂ V B D₁₀ 13 उपालयान (for इव ब्रह्मन्)
 —M₂ reads from 2^b up to the prior half of 952^a
 inf lin sec m —^b) D₁ परम कथितं (by transp)
 D₂ मया (sic) (for त्वया) N₂ V B D₁₀ 13 त्वयाख्यातं
 महामुने —S₁ om 2^{ad} —^c) D₂ [अ]वतारण —^d) Dt
 D₂ 9 12 T₂ 2 G₂ 4 M₁ [अ]जि, D₂ प्र (for च) —After
 2, S₁ (om 2^{ad} and 5^{ad}) N₂ V B Dt D₁—3 5—13
 G₁—3 M₁ 2 4 read 5^{ad} D₂ T₂ ins while G₂ M₁ 3
 ins after 5

952^a सतुष्टं मे (M₃ नौ) मनो ब्रह्मलिपुक्त्वा विराम ह ।

3 D₂ om (hapl) 3 (cf D₁ variant for 3^a)
 —^a) S₁ B₁ 2 (before corr as in text) D₁ 3 5 7 9 11 12
 तत्र, Cg k as in text (for तस्य) N₂ V B D₁₀ 12 M₂
 रजनी (for दार्ढी) N₂ V₁ 2 4 B D₁₀ 12 पुण्या, V₂ पूर्णा,
 D₁ 2 7 9 11 क्षीणा, M₂ कृत्वा (for सवा) —^b) Dt D₂ 8
 मम, D₁ (before corr as in text) पूर्णा (for सह) D₂
 illeg for सौमित्रिणा V₂ गता, B₂ मुदा, Dt D₂ 8 8 T₂
 सह; D₁ G₂ तथा (for तदा) G₁ 3 transp सह and तदा
 —^c) C₂ विद्यामित्रेति सधोषनम् । C₂ —For 3^{ad} S₁
 N₂ V B D₁ 2 3 7 10—12 subst

953^a गता चिन्तयतस्तस्य विश्वामित्रस्य सा क्याम् ।

[D₂ 2व (for तस्य)]

4 ^a) D₂ प्रमायेति (sic) (for प्रभाते) —^b) Dt
 D₂ 8 सधोषनं (for महामुनिम्) —^c) N₂ V B D₁₀ 12 राम
 सन्त्यस्य (for राघवो वाक्यं) —^d) V₂ कृत्वा (for कृताह्निक
 कम्) N₂ V₁ 2 4 B₁ 2 4 D₁₀ 12 इदं वच, D₂ M₂ अरिदम
 S₁ D₁ 2 5 7 11 12 कृत्पूर्वां (D₁ 'पौवा') द्विक्रिय (D₂ 2 12

^aया, D₁₁ ^aया), V₂ कृताह्निकरिदं वच —After 4 D₁
 reads 6^{ad}

5 M₂ reads ^{ab} after ^a —^a) M₂ नीता (for गता)
 B₁ D₁₁ T₂ G₂ M₃ रात्री, C₂ रात्रि (as in text)
 —^b) Dt D₂ 8 परमाद्भुत, D₁ (gloss) ज्ञानयती न वृथा
 स्वमादिना, यस्मात्परम श्रोतव्यं तच्छतमले रात्रिर्भगवती गता,
 D₁₁ 'शुभ, G₂ M₁ अखिल^c (for परम श्रुतम्), C₂ Cv
 क्षणभूतेत्येवादे श्लोकस्य स्थानं गता भगवती रात्रिरित्येवापेक्षया
 नन्वत् पूर्वत्र तु लेखकप्रमादकृतम् । C₂ क्षणभूतेन नौ रात्रिरिति
 श्लोको गता भगवतीत्यर्थोपरमयुक्तस्येव । C₂ —S₁ (om 2^{ad}
 and 5^{ad}) N₂ V B Dt D₁—3 5 13 G₁—3 M₁ 3 (inf
 lin sec m) 4 read 5^{ad} after 2 —^c) Cv g t क्षणभूतेव
 (as in text) D₂ 9 12 T₂ 3 G₁ 3 M₂ C₂ नौ, G₂ M₁ 3 नो
 (for सा) T₂ क्षणभूते कथरात्री (sic) —^d) G₂ प्रवृत्तेयं
 Dt D₂ 8 परतप, T₂ G₂ M₂ 3 महातपा —For 5^{ad}, N₂ V
 B D₁₀ 13 subst

954^a इय नो रजनी पुण्या शुभमृता मखिव्यभिः ।

[V₂ पूर्णा (for पुण्या) B₁ वल (for शुभ)]

while D₁—3 5 7 9 11 12 M₂ subst

955^a क्षणभृता हि रात्रिर्मे वृत्तेय सुमहात्म ।

[D₂ alleg from मृ up to नि M₂ च मे रात्रिर् (for दि
 रात्रिर्) D₁ गतेय (for वृत्तेय) D₂ संज्ञेय महत्तया (for the
 post half)]

—^a) N₂ V₁ 3 B₁ 2 4 चित्तयतामेव, B₂ चिन्तयता दृव, D₁₀
 स्व तपतामेव, D₁₁ 'ता धैर, M₂ जेद्वय^c (sic) M₂ 'नो निर्य
 V₂ वां चित्तयामेव (sic) कथा —^d) D₂ मम (for तत्र) N₂
 V B D₁₀ 12 कथां (V₂ मदा) पापमयावदा —After 5 G₂
 M₁ 3 ins. 952^a

6 ^a) D₂ भगवन्, D₂ 11 16 तं राम, D₂ म राम, D₂ M₂
 तं राम; C₂ g as in text Ck त्राम (for तराम) D₂ श्रेष्ठा
 N₂ V B D₁ 10 12 सन् (V₂ स च)राम सरित्श्रेष्ठा —^b) N₂
 मारु D₂ रोग, G₂ M₁ 3 गता (for पुण्या) S₁ V₂ D₂ 11
 'गामिनी (D₂ 'भी) ; B₂ त्रिदश; D₂ 4 12 'गामिनां (for
 त्रिपथगा नदीम्) —D₂ reads 6^{ad} after 4 —^c) D₂

तस्य तद्वचनं श्रुत्या राघवस्य महात्मनः ।
 संतारं कारयामास सर्पितंभः सराघवः ॥ ७
 उत्तरं तीरमासाद्य संपूज्यर्षिगणं ततः ।
 गङ्गाकूले निविष्टास्ते विशालां ददृशुः पुरीम् ॥ ८
 ततो मुनिरस्तूर्णं जगाम सहाराघवः ।
 विशालां नगरां रम्यां दिव्यां स्वर्गोपमां तदा ॥ ९
 अथ रामो महाप्राज्ञो विश्वामित्रं महामुनिम् ।

om (submetric) D₃ 7 11 च (for हि) D₁ 3 5 7 11 12
 सुविस्तीर्णा ऽऽ कथा श्रुता सुविस्तीर्णा —^d ऽऽ D₁ D₁ 3 5 7 11 12
 मुनीना, Cv r m g k as in text (for ऋयीना) D₁ पूर्व^०,
 D₁₁ भाविता मना (for पुष्यकर्मणाम्) —^d D₁₁ अनु^०, D₁₂
 प्रासा (for ह्य प्राश) —^d D₉ श्रुत्वा (for ज्ञात्वा)
 Cm k t स्वर्तितामगाता (as in text) D₁-3 7 स्व तारयितु
 मागता, D₁₁ सतारयितुमापगा —For 6^{ad}, N₂ V B D₁₀ 13
 subst

956* दृष्टेय नौ सुविस्तीर्णा सतारयितुमापगाम् ।
 भवन्वमिह संप्रासा दृष्टेयैति मतिर्मम ।

{ (1 x) V₄ तृषे (sic) (for दृष्य) B₂ आगता The
 post half=6° in D₁₁ —B₁ om 1 2 —(1 2)
 V₁ अदि (for ह्य) V₄ B₂ 4 D₁₂ समाप्त V₄ [र]मिर्
 (for [र]ति)]

7 ^a Cm g तस्य (as in text) N₂ V B^a 4 D₁₀ 13
 ह्येतद् (for तस्य तद्) B₁ ह्येतत्तद् श्रुत्वा —^d ऽऽ
 D₁-3 5 7 11 12 महात्वि (D₅ मुनि) N₂ V B D₁₀ 13
 रामस्याह्निर्कर्मणम् —^d D₂ 3 7 1^a कथ (D₁₂ तार)यामास,
 Cg k t कारयामास (as in text) D₅ स नावं प्रेषयामास,
 Cv r m as in text (for ^o) —^d D₁ 5 ऋदि (for
 सर्पि) N₂ V B D₁₀ 13 G₂ M₁ विश्वामित्रो (G₂ M₁
 मुनिसर्वैर्) महामुनि, Dt D₈ सर्पितस्य कौशिक, D₁₁
 ऋपितस्य राघव, Cg as in text (for ^a)

8 D₃ om (hapl) 8-9^b —^d ऽऽ D₁-4 7 9 11 12 T₃
 M₃ 4 कूलम् (for सीरम्) —^b ऽऽ D₁ संपूर्णं, D₉ संपूष
 (for संपूज्य) D₁₁ G₁ 3 [क]र्षिगणम् (D₁ णत्, D₁₁
 णत्) All Cs सपूज्यर्षिगणं (as in text) D₉ G₂ तथा,
 D₁₄ T₁- तदा (for तत्) N₂ V B D₁₀ 13 तत् स
 मुनिपुंगव —After 8^{ad}, G₂ M₁ ins

957* निरन्तान्धयर्षिणा गंगारूढनिवातिनम् ।
 while D₁ ins 958* —D₇ om 8°-9^a —^d ऽऽ D₁-3 5 7
 11 12 G₂ M₄ तीरं (for कूले) D₁₁ निविष्टात्, T₂
 निविष्टात् (metathesis) G₂ M₁ निविष्टात् (sic?) C₁ r
 m g निविष्टात् (as in text) —^d M₄ वंशती —For
 8^{ad} N₂ V B D₁₀ 13 subst D₁₁ ins after 8^{ad}

958* अपदसन्न निरन्तान्धयर्षिणयत्नम् ॥

पप्रच्छ प्राञ्जलिर्भूत्वा विशालामुत्तमां पुरीम् ॥ १०
 कतरो राजन्शोभ्यं विशालायां महामुने ।
 श्रोतुमिच्छामि भद्रं ते परं कौतूहलं हि मे ॥ ११
 तस्य तद्वचनं श्रुत्या रामस्य मुनिपुंगवः ।
 आख्यातुं तत्समारभे विशालस्य पुरातनम् ॥ १२
 श्रूयतां राम शक्रस्य कथां कथयतः शुभाम् ।
 अस्मिन्देहो हि यद्वृत्तं शृणु तच्चेन राघव ॥ १३

[V₂ देवसनिमान् (for नियन्त्रात्)]

9 D₅ 7 om 9^{ad} (cf v 1 8) D₁₁ reads 9^{ad} as
 in N₂ for the first time before 8^{ad} repeating it
 here —^d ऽऽ D₁ D₁₂ द्रष्टु G₁ 3 श्रेष्ठो (for तूर्ण) N₂ V
 B D₁₀ 13 स तान्सपूष्य विविधञ् —^{ad} N₂ V B D₁₀
 विशालस्य पुरं M₄ वैशाली^० (for विशाला नगरं) D₉ T₃
 M₃ दिव्या रम्या (by transp) ऽऽ N₂ V B D₁ 3 5 7 10-13
 स्वर्गपुरीमिव, M₄ स्वर्गपुरोगमा

10 ^a N₂ B₃ D₁₀ 13 ततो, V B₁ 2 4 तत्र (for अथ)
 N₂ V B D₁₀ 13-सुद्विर्, D₁₁ स्तेजा (for प्राज्ञो) —^b N₂
 V B D₁₀ 13 हृद् तदा (V₂ B₁ 2 वच, B₄ तथा), D₉ तपोयनं
 (for महामुनिम्) —^o G₁ 3 M₂ प्राञ्जलि कृत्वा —^d N₂
 V B (B₂ marg also) D₁₀ 13 वै (B₁ वि)शालीं प्राप्य (V₂
 तत्र) त^०, M₄ वैशालं पुरसत्तमं C₁ Ct विशाला परिप्रच्छ
 विशालाविषये प्रश्न कृतवानित्यर्थः । C₁

11 ^a N₂ V B Dt D₂ 9 11 13 कतमो, D₁₀ कतमो
 रामो (hypermetric) Cm g कतरो (as in text) B₄ राद्र
 (for राज) —^b ऽऽ N₂ V B D₂ 3 5 7 10 13 M₄ वि (M₄
 वै)शालस्य, Cm g k t विशालायां (as in text) N₂ V₁ 2 4
 B D₂ 3 7 10 13 महामान् —D₁₃ om (hapl ?) 11°-12^b
 —^d Dt श्रोतुमि^० N₂ V B D₁₀ भगवन् (for भद्रं ते)
 —^d N₂ V₂-4 B D₁₀ कौतूहल (V₄ क)समन्वि (V₄ **)व

12 D₁₀ om 12^{ad} (cf v 1 11) —^d ऽऽ V B₂-4
 D₁ 3 10 [ए]त्द्, B₁ [ह]द् (for तद्) —^b N₂ V B
 D₁₀ विनि (V₁ 2 दि)तामन, G₃ * * (for मुनिपुंगव)
 ऽऽ D₁ D₁₂ M₄ राघवस्य मुनिस्तदा D₁-3 7 11 राघवस्य महा
 मुनि —^d ऽऽ N₂ V B D₁-3 5 7 10-13 M₄ उपचक्राम (for
 तत्समारभे) —^d D₉ T₂ 3 G₂ M₃ Ct विशालाया D₁₁
 (after corr as in text) महामुने (for पुरातनम्) N₂ V
 B D₁₀ 13 विश्वामित्रो महानपा (V₁ यता, B₁ मुनि),
 Cv r m g k Ctp as in text (for ^a)

13 ^a C₁ कथतां (as in text) ऽऽ D₁-3 5 7 11 12
 श्रुता (D₂ ट्वा) मया भर्द्दस्य, N₂ V B D₁₀ 13 श्रुता (V₄
 तं [sic]) मये (N₂ B₃ 4 मे)वै दक्षस्य M₄ श्रुते मे तान्
 दक्षस्य —^b N₂ V B D₁₀ 11 13 पुरा D₂ 7 कथा, D₁₃ om
 (for कथा) D₂ कथयता (for कथयत) N₂ B₂ कथा;
 V₁ 3 B₂ 3 D₁₀ 11 13 कथा V₄ 4 B₂ कथा, Dt D₃ Ct श्रुतां

उच्चैःश्रवा ह्यश्रेष्ठो मगिरत्नं च कौस्तुभम् ।

उदतिष्ठन्नश्रेष्ठ तथैनामृतयुक्तमम् ॥ २४

अथ तस्य कृते राम महानासीत्कुक्षयः ।

वा^०) V₃ B₃ सृणा, M₃ मरु^० (archaic) (for लया) V₄ वेत्या अवतानवा (sic) (for the post half)]

24 M₃ reads 24⁰⁶ after App 1 (No 8 g) —⁰) Śi V B₁ 2 4 D₁-3 5 7 10-13 च (Śi V₄ D₁ 10 तु, V₁ [अ]थ) वरा (B₄ °वा)थो, N₃ B₃ तु भद्राथो, G₁ 3 च तुरगो, G₄ इति^०, M₄ जाधराणे (for ह्यश्रेष्ठो) —After 24⁰⁶, G₁-3 M₁-3 ins

966* उदतिष्ठन्नश्रेष्ठ सोमदेवस्तथैव च ।
 तुरगं देवराजाय कौस्तुभं केशवाय च ।
 सुरासुरा सगन्धर्वा ममन्थु क्षीवारिषिम् ।
 ततो दीर्घेण कालेन चोत्पन्ना कमलालया ।
 कर्ताव रूपसपत्ना प्रथमे वयमि स्थिता । [5]
 सर्वाभरणपूर्णाङ्गी सर्वलक्षणलक्षिता ।
 मङ्कटाङ्कितचित्राङ्गी नीलकृत्रिमार्जुजा ।
 वसदायकसकाशा मुक्ताभरणभूषिता ।
 बन्धा यस्या प्रभावेन ह्यन्त्रं येषार्थमाप्नुवात् ।
 चतुर्भुजा महादेवो पद्महस्ता वदानाम् । [10]
 सा च देवी तपोयुक्ता पद्मा धीर्लोकविभुजा ।
 सा पद्मा पद्मनाभस्य यवौ वक्षस्थले हरैः ।

[(1 2) M₃ तुरगो (for तुरग) —After 1 2 G₁ M₃ ins App 1 (No 8 g) —(1 3) G₁ 3 M₃ च (for स) G₁ 3 चुपचुपतिष्ठि तदा, M^० क्षोभयामारुणय (for the post half) —(1 6) M₃ सृणा (for स्त्रिता) —(1 7) G₁ 3 M₃ मङ्कटाया (for मङ्कटाङ्कित) —(1 8) M₃ मुक्ताहारविभूषिता (for the post half) —G₁ M₃ om 1 9 —Note hiatus between the two halves —(1 9) M₃ प्रभावेन (for प्रभावेन) —(1 11) G₁ 3 वीरोवपूजिता, M₃ पूजिता (for श्रीलोकविभुजा)]
 —⁰) M₄ प्रतिनिष्ठम् —⁰) M₄ तदेव (for तथैव) —For 24⁰⁶, Śi D₁-3 5 7 10 11 12 subst 1 x of 967*

25 *) Śi D₁-3 5 7 9 11 13 T₃ M₃ मरुतस्य (for अथ तस्य) D₁₁ करो (sic) (for कृते) M₄ पीर (for राम) —After 25⁰⁶, D₁₁ ins 1 7-8 of 967* —D₁ 3 5 7 9 11 13 om (hapl) Śi reads in marg 25⁰⁶ (including 969*) —⁰) Śi D₁ D₂ 3 5 7 9 11 13 तिष्ठानुत्पन्नयोव (D₄ °वृत्)वन् । —For 24⁰⁶-25 N₃ V B D₁₀ 13 subst while Śi D₁-3 5 7 9 11 13 subst 1 x only for 24⁰⁶ and cont 1 2-5 then D₁₁ only 1 7-8 after 25⁰⁶, M₃ ins 1 2-5 after 1 2 of 969*

967* तस्मादेतत्समुद्गतममृतं ध्यायन्तन्तरम् ।
 अमृतानन्तरं चापि ध्ययन्मगिरजावत ।
 पेशरत्नसूतस्य विभ्रल्लर्षं कम्पयन्तुम् ।

अदितेस्तु ततः पुत्रा दितेः पुत्रानमृदयन् ॥ २५

अदितेरात्मजा वीरा दितेः पुत्राभिजग्निरे ।

तस्मिन्चोरे महायुद्धे दैत्यादित्ययोर्वृशम् ॥ २६

धन्वन्तरेस्तुत विप लोकाविदावृहत् ।
 त नागा जगूधु सर्वे ज्वलनादित्यसनिभम् । [5]
 तत्रामृतयो देवानामसुराणां च विभ्रह ।
 आसीद्विभवता राम लोकाक्षयकरो महान् ।
 तस्मिन्विभ्रमे महति तेषामभिततेजसाम् ।

[(1 2) Śi D₁-3 5 7 9 11 13 पव (for एतव) —V₂ D₁₀ om (hapl) from the post half up to the prior half of 1 4 —(1 2) Śi धान्वतरि (for धन्वतरि) —(1 3) V₁ om the prior half V₂ औपस्य, D₁₁ अमृतेन (for अमृतस्य) B₄ [ए]व, D₂ 3 7 (before corr as above) [ए]व (for [ए]व) B₁ D₃ वैपानोवृ^० (for the prior half) V₂ 4 D₉ 12 13 पूर्ण (for पूर्ण) —M₃ transp 1 4 and 5 —(1 4) Śi धान्वतरि, D₁ 9 धन्वतरिम् V₁ 4 D₃ अमृ^०, V₂ D₁₁ अमो^०, D₁₂ तद्^० (for अमृदय) D₂ ध्ययन्तितनुद्^० (for the prior half) Śi D₃ 11 12 विप मनविदावृ (for the post half) —(1 5) D₂ 3 7 पवता, D₉ तच नो (for त नागा) M₄ सर्वं (for सर्वं) M₃ नचैत् (for सनिभम्) —For ins see below —(1 6) B₁ तदा (for तत्र) —(1 8) B₄ युद्ध च (for विभ्रमे)]
 —After 1 5 Śi D₁-3 5 7 9 11 13 ins

968* इद्वा देवास्त्वतो धावन्नमृतं चापि भास्वरम् ।
 [D₁-3 7 9 इष्टा (for इद्वा) D₁-3 7 9 11 उपा^० (for ततो धावन्) D₉ वापि D₃ 9 भास्वर]
 —After 25 Śi (marg) Dt D₂ 3 5 7 9 11 S ins

969* पृथगोऽभ्यागमन्तर्षं वसुरा राक्षसै सह ।
 युद्धमासी नदावोर वीर त्रेलोक्यमोहनम् ।
 पद्मा क्षय तस सर्वं तदा विष्णुर्मेहावले ।
 अमृत सोऽहस्यस्यं मायाभास्वलय मोहिनीम् ।
 ये नास्मिन्सुद्रे विष्णुमक्षर उपरोत्तमम् । [5]
 सविहाते तदा युद्धे विष्णुना प्रभविष्णुना ।

[(1 1) Śi Dt D₂ 3 5 7 9 11 13 T₃ M₃ अभ्यागमन्, M₄ °क्षमन् (for पृथगोऽभ्यागमन्) D₂ 12 T₃ 3 G₁ M₃ 3 (to avoid hiatus)सदुरा, T₃ सुतये (for वसुरा) —(1 2) G₁ वीर (sic), M₄ पित्र (for वीर) —After 1 2, M₃ ins 1 2-5 of 967* —(1 3) M₃ क्षय T₃ गता सर्वं G₁ 9 महा (for तदा) —(1 4) Śi अराय, M₄ वा^० (for मोहनी) M₃ मोहनी —(1 5) G₁ 3 M₁ तदा^० (for नास्मिन्सुद्रे) (for नास्मिन्सुद्रे) D₂ 11 S (except T₃) अहस्ये —(1 6) D₂ सविहाते, T₃ G₁ संवगाय, G₁ सविहाय, G₂ संविहाय]

26 *) V₄ पासना, D₂ °जित्, D₁₀ क्षामानवा (sic), M₃ °जान्, G₂ h. as an text (for क्षामना) Śi D₁ 2 3 11 12

निहत्य दितिपुत्रांस्तु राज्यं प्राप्य पुरंदरः ।

शशास मुदितो लोकान्सर्पिसंधान्सचारणान् ॥ २७

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे चतुश्चत्वारिंशः सर्गः ॥ ४४ ॥

४५

हतेषु तेषु पुत्रेषु दितिः परमदुःखिता ।
मारीचं काश्यपं राम भर्तारमिदमब्रवीत् ॥ १
हृतपुत्रास्मि भगनंस्तव पुत्रैर्महाबलैः ।
शकहन्तारमिच्छामि पुत्रं दीर्घतपोऽर्जितम् ॥ २

साहं तपश्चरिष्यामि गर्भं मे दातुमर्हसि ।
ईदृशं शकहन्तारं त्वमनुज्ञातुमर्हसि ॥ ३
तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा मारीचः काश्यपस्तदा ।
प्रत्युवाच महातेजा दितिं परमदुःखिताम् ॥ ४

45

✎ N̄1 missing Sarga 45 (cf v1 I 33 8)

1 °) Ck प्रहतेषु M̄2 4 दिति (for तेषु) S̄1 D1-3 7 11 12
हतेषु पुत्रेषु दिति, N̄2 V B D10 13 हतपुत्रा सतो देवैर्, D6
हतपुत्रेषु च दिति —⁵) S̄1 D1-3 5 7 11 12 परं दुःखेन मोहिता
—⁶) D1 मारीचि, D14 मरीच, Cm g t मारीच (as in text)
S̄1 N̄2 V B Dt D1-3 5-13 T3 कश्यपं N̄2 V1 4 B1-3
D10 13 देवी, V2 3 B4 देव, Dt D2 5 6 G4 M1 नाम (for राम)

2 °) T3 हत पुरास्ये (sic) —⁵) S̄1 Dt D1 2 5-8 13
महाममि, D3 महाम्मुमि (sic) (for महाबलै) N̄2 V B
D10 13 M4 पुत्रै (V4 सुतै) शकादिमित्त्व —⁶) D1 हतारम्
(for हन्तारम्) B4 ह** (for हच्छामि) ☞ Cg तपोर्जित
तपसा ऊर्जितं रदम् भार्यं संधि 1, Ck दीर्घेण तपसा ऊर्जित
दीर्घतपोर्जित 1, Ct दीर्घेण तपसाजितम् 1 ☞

3 °) B3 D10 13 करिष्यामि, D5 चरिष्यास्व (sic) (for
चरिष्यामि) —⁵) D14 T G4 पुत्र, Cg as in text (for
गर्भं) S̄1 (before corr as in N̄2) मे धातुम्, N̄2 V B
D1 3 5 7 8-13 आधातुम्, D2 आधातुम्; D13 मां धातुम् (for
मे दातुम्) M4 तदनुज्ञातुमर्हसि —After 3rd, D14 T2 3 G4
ins

972° बलवन्तं महेष्यासं रियतिज्ञं समं (G4 सौम्य)द्वर्गनम् ।
—D12 M2 om (hapl) 3rd —⁶) N̄2 V B D10 11 13
M4 सत्र से, Dt D2 5 6 G4 M1 Cg k t ईश्वरं, Cgp tp as in
text (for ईश्वर) —⁶) D1 सं त्वयन्, D2 3 7 अनुज्ञातुं त्वम्
(by transp) (for त्वमनुज्ञातुम्) D2 अर्हति N̄2 V B
D10 11 13 M4 पुत्रं त्वं अनयिष्यासि

4 °) D11 दितेव (for तस्याम्) D12 सं (for त्वं)
—⁶) N̄2 V B Dt D (except D14) T3 बच्यपस्व B1 D1
तथा (for तदा)

सत्र, N̄2 V B D10 13 राम, D2 7 9 तेन, D4 T2 3 G4 M2-4
धीर (for वीर) —⁵) D5 12 दिति D2 7 9 विजग्निरे N̄2 V
B D10 13 विजग्निस्तान् (V3 हन्तस्ते, B1 ह्यस्ताश्च, B4 जग्निस्ते)
दिते सुतान् —N̄2 V B D1-3 5 7 9-13 om S̄1 reads in
marg 26th —⁶) S̄1 Dt D2 5 ऋस्मिन्, Cg k तस्मिन् (as
in text) D4 T3 M4 transp घोरि and युदे —⁶) S̄1
दैव्ये (sic) (for दैतेय) M4 दैवानादित्विग्रहे
27 °) Cg k च, Ct तु (as in text) S̄1 N̄2 V B
D1-3 5 7 9-13 च (S̄1 D1-3 5 7 9 11 12 तु) दिते पुत्रान्, G2
M1 °श्च (for दित्विपुत्रास्तु) —⁶) D4 मुदितान् —⁶) G1
M2 4 सर्पिसय सचारण —For 27th S̄1 B (B1 2 4 read
after 971st) D1-3 5 7 9 11 12 subst

970° विन्वरो निहतामित्रो मुमुदे विवृषे सह ।

तदा तु मुदिता लोका सर्पिसंधा सचारणा ।

[(1 1) D2 वै° D7 विविषे (for विवृषे) —(1 2)
D1 नादाच D7 सदा° (for तदा तु) D1 कृषि (for सर्पि)]
—B3 cont N̄2 V D10 13 subst for 27th, while
B1 3 4 ins after 27th, followed by 970°

971° मुनोर्दधि परां प्राप्य सर्वदेवामिषृजित ।

[V1 प्रनोर्दधि. V2 अमोर्द स्वपुर राम (for the prior half)
V3 [अ]मिषृजित (sic)]

Colophon D1-3 5 7 11 13 om (continue the
Sarga) —Kanda name S̄1 N̄2 V2 D4 om V1 3 B
D10 आदि° —After Kaṇḍa name B4 ins बालचरिते
—Sarga name N̄2 V1 3 4 B D10 अमृतोत्पत्ति, V2
दित्विसुवचो, D3 अमृतोत्पत्ति —Sarga no (figures
words or both) V1 4 om S̄1 (marg) V2 Dt D2 5 6 14
S (except M4) 45 N̄2 B2 3 D10 46 V2 D3 48 D12
—कण्ठे—मयने—त्पत्ति 46 —After colophon T3 G1 2 4
M3 conclude with श्रीरामाय नम, G2 श्रीमते रामानुजाय
नम

एवं भवतु भद्रं ते शुचिर्मव तपोधने ।
 जनयिष्यमि पुत्रं त्वं शक्रहन्तारमाह्वये ॥ ५
 पूर्णं वर्षमहन्ने तु शुचिर्षदि मरिष्यमि ।
 पुत्रं शैलोक्यपहन्तारं मत्तस्त्वं जनयिष्यमि ॥ ६
 एरुष्यन्ना महावेजाः पाणिना म ममाज्ञं ताम् ।
 ममालम्प ततः स्वस्नीत्युक्त्वा म तपमे यया ॥ ७
 गते तस्मिन्नरश्रेष्ठ दिशिः परमहर्षिता ।

बुधशुक्रव्रतमामाद्य तपस्तेषु सुदारुणम् ॥ ८
 तपस्तस्यां हि बुधन्त्यां परिचर्या चकार ह ।
 सहस्राद्यो नरश्रेष्ठ परया गुणमंपदा ॥ ९
 अग्निं बुधान्नाष्टमपः फलं मूलं तथैव च ।
 न्यवेदयत्सहस्राद्यो यद्यान्यदपि काङ्क्षितम् ॥ १०
 शात्रमंसाहर्नेर्धैर श्रमापनयनस्तया ।
 शक्रः सर्वेषु कालेषु दिशिं परिचचार ह ॥ ११

अथ वर्षसहस्रे तु दशोने रघुनन्दन ।
दितिः परमसंप्रीता सहस्राक्षमथाव्रवीत् ॥ १२
तपश्चरन्त्या वर्षाणि दश वीर्यवतां वर ।
अवशिष्टानि भद्रं ते भ्रातरं द्रक्ष्यसे ततः ॥ १३
तमहं त्वत्कृते पुत्र समाधास्ये जयोत्सुकम् ।
त्रैलोक्यविजयं पुत्र सह भोक्ष्यसि विज्वरः ॥ १४

12 ^{ab} \tilde{N}_2 V B D₁ 10 11 13 गते; Dt D₆ 8 पूर्णे; Cm g k as in text (for अथ) B₄ सर्वे (for वर्ष-) S₁ D₂ 3 5 7 12 -शते पूर्णे; Dt D₄ 6 8 9 सा; T₂ सहस्रेषु (for सहस्रे तु) S₁ D₂ 3 5 7 12 दशमे; V₂ दर्शने; D₁ किंचोने; G₄ संपूर्णे; Cm g,k,t as in text (for दशोने) T₂ अथ वर्षसहस्रावसाने सा रघुनन्दन. —^d Dt D₆ 8 संहृष्टा; D₂ 3 5 7 12 M₄ संप्रीता; D₁₁ संतुष्टा, D₁₄ . . . (lacuna) संप्रीता (for परमसंप्रीता). —^d S₁ D₂ 3 5 7 11 12 उवाच ह; T₃ अभाषत (for अथाव्रवीत्) —After 12, D₄ 9 14 S (except M₄) Ck ins, S₁ Dt D₆ 8 ins after 14.

975* याचितेन सुरश्रेष्ठ पित्रा नव महात्मना ।
वरो वर्षसहस्रान्ते दशो मम सुतं प्रति ।

[S₁ reads 1 1 in marg —(1 1) D₁₄ T₁ 2 G₁ 3 4 M₃ T₃ तव पित्रा (by transp), (for पित्रा तव) —(1. 2) S₁ Dt D₄ 6. 8 मम दत्त (by transp) (for दत्तो मम)]

13 ^b D₉ (before corr. as in text) दशोनानि महामते. —For 12^c-13^b, \tilde{N}_2 V B D₁ 10 13 subst., while S₁ D₂ 3 5 7 11 12 M₄ subst. 1 2 only for 13^{ab}.

976* दितिः प्रीता सहस्राक्षमिदं वचनमवधीत् ।
प्रीना तेऽहं सहस्राक्ष दत्तावर्षाणि पुत्रक ।

[(1. 2) V₃ D₂ 3 7 [अ] ह ते (by transp) M₄ सुरश्रेष्ठ (for सहस्राक्ष) D₁ प्रीनासि तेह वैशेद्र (for the prior half)]

—D₉ om 13^c-14. —^a \tilde{N}_2 V B D₁ 10 M₄ शोपाणि (for शिष्टानि). —^d \tilde{N}_2 V B D₁₀ 13 दृष्टासि भ्रातरं; D₁ द्रक्ष्यसे भ्रातरं (by transp), T₃ वीक्ष्यसे (for भ्रातरं द्रक्ष्यसे)

14 D₉ om. 14 (cf v 1 13). —^a B₂ 4 तद्; Dt D₆ 8 Ct यम्; Cg k as in text (for तम्) V₄ युज्यते (for त्वत्कृते) D₂ T₂ G₃ पुत्रं; Ck t as in text (for पुत्र). —^b Dt D₁ 4 6 8 G₁ 4 तम्; Cg k as in text (for तम्). \tilde{N}_2 V B D₁ 10 13 यथा तथा (D₁ transp) (for जयोत्सुकम्). —^c S₁ D₂ 3 5 7 11 12 त्रैलो; D₁₃ *) क्य निखिले; Cg k,t विजयं (as in text). D₄ 6 11 T G₄ पुत्रं. —^d S₁ D₂ 3 5 7 11 12 भोक्ष्ययः (D₁₁ से) सह विज्वरी (D₂ यैः [sic], D₁₁ ज्वरः), D₅ भोक्ष्यसि विज्वरः; T₃ सहसा

एवमुक्त्वा दितिः शक्रं प्राप्ते मध्यं दिवाकरे ।
निद्रयापहता देवी पादौ कृत्वाथ शीर्षतः ॥ १५
दृष्ट्वा तामशुचिं शक्रः पादतः कृतमूर्धजाम् ।
शिरःस्थाने कृतौ पादौ जहास च मुमोद च ॥ १६
तस्याः शरीरविवरं विवेश च पुरंदरः ।
गर्भं च सप्तधा राम विभेद परमात्मवान् ॥ १७

राक्षसेश्वर —For 14^{ad}, \tilde{N}_2 V (V₁ reads twice) B D₁ 10 13 M₄ subst.

977* सौभ्राणेयं महितस्त्वं हि राज्यमवाप्स्यसि ।

[B₄ सौभ्राणेय (submetric) (for सौभ्राणेय). V₄ °च, D₁ त्वा (for त्व हि) V₁ (first time) सव्याप्तसि (hypermetric) D₁ °व्यसि (sic) (for अवाप्तसि). V₂ त्व राज्य समवाप्तसि, M₄ reads the line of 14^d (for the post. half)]

—After 14, S₁ Dt D₆ 8 ins 975*.

15 ^a T₁ damaged from व up to द्वि. Dt D₆ 8 इत्युक्त्वा च; Cm g एवमुक्त्वा (as in text) \tilde{N}_2 V B D₁ 10 13 ततः (for दितिः). Dt D₄ 6 8 9 तत्र (for दार्क). —^b D₁₁ मध्ये (for मध्ये) Dt D₄ 6 8 Ct दिनेषु (for दिवाकरे). \tilde{N}_2 V B₂-4 D₁ 10 13 M₄ विश्वना शक्रसन्निधौ; B₁ विश्वना रघुनन्दनम्, Cm k as in text (for °) —M₄ om. 15^c-16^b. —^d S₁ °हतां, T₃ °कृता, Cm t as in text (for [अ] पहता) S₁ देवी. D₁₃ reads ° as in \tilde{N}_2 and om. (hapl) 15^d-16^c. —^d D₁₄ दृष्ट्वा; Cm g k t as in text (for कृत्वा) S₁ D₂ 3 5 7 12 तु; D₁₁ तु; G₁ 3 च (for [अ]थ). \tilde{N}_2 V B D₁ 10 कृत्वादा शिरःस्थाने दिनि. सुव्याप (D₁ °सा च) रावच.

16 D₁₃ om 16^{ab}, M₄ om. 16^{ab} (cf. v 1 15). D₁ om 16. —^a S₁ D₂ 3 5 11 12 अनुविः. —^b S₁ Dt D₄-6. 8 9 11 12 G₂ M₃ Ct पादयोः; Cm g पादतः (as in text). —^c S₁ D₅ हतायां शिरसः स्थाने; \tilde{N}_2 V B D₂ 3 . 10 12 कृतपादां शिरःस्थाने; M₄ कृतपादा, Cm g k t as in text (for °). —^d Dt D₆ 8 (for first ch). S₁ D₅ 11 12 मुदितो वि च; \tilde{N}_2 B₃ 4 D₁₀ मुमोद च जहास च (by transp), V B₁ 2 D₁₂ मुमुदे च जहास (D₁₃ °) च; D₂ 3 . मुमुदे वि च; M₄ संसुव्याप मुमोह च, Cm as in text.

17 ^a S₁ \tilde{N}_2 V B D₁-3 5 7 10-12 शरीरं रिदृतं (D₃ **, D₁₁ °कृतं); Cg,k t as in text (for शरीर-निर) —^b D₂ (before corr.) विनिद्रि. S₁ D₅ 7 11 13 स (for च). Dt D₆ 8 T₃ G₁ 3 4 Ck प्रविशेदा; D₂ स विवेश (for विवेश च). \tilde{N}_2 V B D₁ 10 13 M₄ प्रविश्य बल (V₃ रण)सूदनः. —^c \tilde{N}_2 V B D₁ 10 M₄ विभेद; D₁₃ तं गर्भं; D₁₃ विच्छेद (for गर्भं च). \tilde{N}_2 V B D₁ 10 12 M₄ गर्भं (for राम). —^d Dt D₆ 8 विच्छेद (for विभेद). D₁₁ परमात्मवान्.

मिथमानस्ततो गर्भो वज्रेण क्षतपर्षणा ।
 रुद्रो मुखरं राम ततो दितिरुच्यत ॥ १८
 मा रुद्रो मा रुद्रश्चेति गर्भं शक्रोऽभ्यभाषत ।
 विभेद च महातेजा रुद्रन्तमपि वामनः ॥ १९
 न हन्तव्यो न हन्तव्य इत्येवं दितिरब्रवीत् ।

निष्पपात ततः शक्रो मातुर्यचनगौरवान् ॥ २०
 प्राञ्जलिर्जसहितो दिितिं शक्रोऽभ्यभाषत ।
 अशुचिर्देवि सुभासि पादयोः कृतमूर्धजा ॥ २१
 तदन्तरमहं लब्ध्वा शक्रहन्तारमाहवे ।
 अभिन्दं सप्तधा देवि तन्मे त्वं धन्तुमर्हसि ॥ २२

इति श्रीरामायणे वालजाण्डे पञ्चचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४५ ॥

१३ V B D1 10 13 M4 वज्रेण क्षतपर्षणा (= 18^b) —After
 17 S1 N2 V B D1 10 13 M4 ins

973* एतं कश्चैव गर्भोऽपि पुनश्चिच्छेद सप्तधा ।
 विस्फुरन्त बलाद्गाम रदन्त चातेया विरा ।

[(1 I) V1 च स (for चैव) B4 एतं कश्चैव N2 V4 B4
 D10 13 M4 गर्भं स (V4 च), V1 °ग V3 गर्भं लान् (sic)
 (for गर्भं) —(1 2) D1 M4 पुरस्तात् S1 हतेऽपि M4
 रूतं (for रुद्र च) V (आ वैमाशायात् B1 °भाषया M4
 °भाषये (for [आ वैमा विरा) D1 °भावन्त्या (for the post
 half)]

18 °) D1 M4 मिथमाने, Cg °नस (as in text) N2
 V4 B2 D1 तथा, V1 2 4 B1 2 4 D10 13 M4 तदा (for ततो)
 D1 M4 गर्भं —T1 damaged from स up to र in °
 Cg k t क्षतपर्षणा (as in text) N2 V B D1 10 13 M4 रुद्रो
 वज्रेण वज्रिणा °) V1 M2 स°, D3 °ह्वर, D11 विस्तार, M4
 विस्वरो (for सुम्बर) D1 M4 रदमाने च (M4 °वि) करण,
 D14 रुद्रोपमास्वर राम (sic) —^d) D2 न सा (sic) (for
 सतो) —After 18 B3 ins

979* सत सयामग्रपुत्रा महाबलपराममा ।

19 D10 om 19-20^b —^a) Cg मा रुद्रो (as in text)
 M4 गभमे (for चेति) S1 N2 V B D1 2 2 7 9 11 13 M4 मा
 रोदीरिति (D2 °दिति च) t वास —^d) S1 D2 2 9 11 °चैव,
 N2 V 4 B D10 प्रदत्तम्, V1 पुरत तम् (sic) D1 M4
 रदमानम् D2 °देवो, D13 °श्वम्, M2 °व्य° (for गर्भं
 रामे) V2 V1 2 4 B D1 10 13 M4 अभाषत V2 अलोपयत्
 (for उभ्यभाषत) —^a) D2 7 [अ]य (for च) N2 V B
 D1 11 M4 [ए]र्न (V4 D10 °व) वज्रेण (for महातेजा) —^d)
 B3 (in also) D1 M4 हाषव (for वामन) S (in also
 as in text) D2 2 7 9 11 13 एतं कश्चैव सप्तधा पुन

20 D10 om 20^b (cf v 1 19) —^a) Dt D2 8 Ct
 हन्तव्यं Cg k as in text (for हन्तव्यो) Dt D2 8 °व्यम्
 (for हन्तव्य) —^d) N2 V B1 2 D1 13 M4 स, B4 इ इ

Dt D2 8 11 T1 G1 3 [ए]व (for [ए]र) V1 अभाषत,
 D2 चैरान्यभाषत (both hypermetric) (for अर्धवीत्)
 —D3 om (hapl) 20°-21^b —^c) N2 V B D10 13 निर्ययो
 च (for निष्पपात) V4 तदा (for तत) S1 D2 2 7 9 11 12
 निर्ययावथ (S1 D2 °दिनि) देवेशो —^d) D7 (in also as
 in text) वचनमनवीत्

21 D3 om 21^b (cf v 1 20) —^a) S1 D2 2 7 9
 11 12 चैव (for शक्रो) N2 V B D1 10 13 प्राञ्जलिश्चात्रवीदेवो
 (B4 °हेवी) वि (D1 स) नि स्यात्प्रन स्थित —T3 damaged
 from हा up to यो in ° —^c) D2 (before corr) द्विदि
 (for देवि) —^d) S1 B2 D3 12 M4 °त, D1 °वन् (for
 पादयो)

22 °) S1 अह च (hypermetric) (for अह) D2 7
 सुहृत् —^b) T3 प्रविश्याद् तवोदर, Ck t as in text —For
 22^b N2 V B D1 10 13 M4 subst

980* हृष्या तदन्तर चाह मदिनाचार्यमाहितम् ।
 [B4 तदन्तर (hypermetric) D1 M4 [ए]त्तर (for
 हदन्तर) V1 चाह V4 मात्र (for चाह) V8 °लना दिन, B4
 °धमाल (for the post half)]
 —^c) S1 D2 2 7 9 11 13 मिश्रवान्, N2 V B D10 13 गर्भं
 ते हतवान्, M4 व्यभिद् (for अभिन्द सप्तधा) D1 M4 गर्भं
 ते जत्रियन्त (M4 °ने) —^d) V3 नत्स, D11 यन्ते, Ck t
 as in text (for त मे)

Colophon —Kanda name N2 D1 4 6 om V B
 D10 11 आदि°, D2 अयोध्या° —Sarga name S1 गर्भं
 विभेदन् V2 V B2 4 D10 11 विनिगर्भेद् (V2 B2 D10
 °रुद्दे) B1 D1 2 7 9 11 सर्वभद् (D2 °भेदन्) —Sarga
 no (figures words or both) S1 V2 4 B1 4 D2 5 11 12
 om N2 B2 2 D10 47 V2 D2 49 V2 Dt D1 4 6 11 S
 (except M4) 46 D1 7 7 36 D13 —आदि गर्भेत्त-ने-गर्भं
 47 —After colophon T4 concludes with श्रीरामानन्दाय
 नम, G1 2 4 M2 श्रीरामाय नम G2 धीमेते रामानुजाय नम

सप्तधा तु कृते गर्भे दितिः परमदुःखिता ।
सहस्राक्षं दुराधर्षं वाक्यं सानुनयाव्रवीत् ॥ १
ममापराधाद्गर्भोऽयं सप्तधा विफलीकृतः ।
नापराधोऽस्ति देवेश तवात्र बलद्धदन ॥ २
प्रियं तु कृतमिच्छामि मम गर्भविपर्यये ।

46

ॐ N₁ missing Sarga 46 (cf v I I 33 8)

1 ") M₃ गते (for कृते) —For 1st N₂ V B₁ 3
D₁ 10 11 13 subst while B₂ (marg) 4 ins before 1st

981* एकोनपञ्चाशदा तु मिक्षे गर्भे ततो दिति ।

[V₄ पचाशदा म B₁ पचाशत्ता D₁ पचाशन्था (for
पचाशदा तु) B₁ छिन्न गर्भे, D₁ गर्भे छिन्न, D₁₁ कृते गर्भे (for
मिन्न गर्भे) D₁₁ दितिलता, D₁₃ तदा दिते (for ततो दिति)]
—B₄ om (hapl) 1st D^o D₁₂ G₂ सहस्राक्ष D₁
M₄ पुरन्दरमिदं वाक्यम् —^d D^o सान्वयम् (for सानुनया)
D₂ 7 सानुनयं ब्रवीत् N₂ V₁—3 B₁ 3 D₁ 10 13 उवाच शृणु
खिता, V₆ अबोधदिति दुःखिता, B₂ before corr as in
N₂ वाक्यं सा स्वयमभवती, T₃ M₃ सात्व (T₃ 'त्व)
वाक्यमयाव्रवीत्, M₄ उवाच रघुन्दन

2 ") D₅ [अ]पराधो T₁ damaged for भोऽयं स
N₂ V B D₁₀ 13 बहुधा, D₁ (marg as in text) वषाय
(for सप्तधा) S₁ N₂ V B D₂ 3 5 7 9—13 विदली^o, D₁ D₂ 8
शकली^o, C_v r g as in text (for विफलीकृत) —^d D₁
D₂ 8 हि (for स्तित) V₃ ते शक्र (for देवेश) —^d S₁
D₂ 5 12 तव कश्चन पुत्रक, N₂ V₁ 4 B₃ 4 D₁₀ 13 भवत्
स्व (V₁ 4 'तो मे) द्वितैपिग, V₂ 3 B₁ 2 D₁ M₄ तवाग्राम (V₃
'धे, D₁ 'य) द्वितैपिग, D₂ 7 तव पुत्रक कश्चन, D₁₁ तव कश्चिन्तु
पुत्रक

3 ") D₁ D₂ 8 G₁ 3 M₃ 1 स्वत्, D₄ om (submetric)
C_g as in text (for तु) S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 13 इच्छेयम्,
C_g k t as in text (for इच्छामि) C_g C_k गर्भस्य विपर्यये
या विपत्तिं तस्मिन्निवे प्रति ... कृतं सप्तधा निमग्नरूपं कर्म तव
यथा त्रियं भवति तथा इच्छामि । So also C_g C_g —^b S₁ B₂
D₂ 3 5 7 11 13 अस्मिन् (for मम) D₂ 5 गम् (for गर्भं)
D₁₄ विपर्ययं, G₁ विपश्ये (sic) —^d G₁ 5 मरुत्, G₄
मारुता all C_s as in text (for मरुत्) —^d D₁
D₂ 3 5 14 T₁ 2 G₄ ते, M₂ 3 मे (for [इ]ते) C_m cites
^{ed} as in text —For 3rd, S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 13 subst

982* सप्त स्थानानि सहेते मरुत् पालयन्तु ते ।

[D₁₁ महन् (for मरुत्) B₂ संज्ञानां पालयन्तु च (for the
post half)]

मरुतां सप्त सप्तानां स्थानपाला भगन्त्रिये ॥ ३
वातस्कन्धा इमे सप्त चरन्तु दिवि पुत्रकाः ।
मारुता इति विख्याता दिव्यरूपा ममात्मजाः ॥ ४
ब्रह्मलोकं चरत्येक इन्द्रलोकं तथापरः ।
दिभि वायुरिति ख्यातस्मृतीयोऽपि महायशाः ॥ ५

4 ") B₂ D₂ 11 'रुंधान्, D₁ 'स्कंधान् (for वातस्कन्धा)
S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 12 14 सदा, C_k t as in text (for इमे)
B₂ T₁ 0 G₄ पुत्र, D₁ सुता, D₁₁ सर्वे, C_k t as in text
(for सप्त) —^d S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 12 14 मम, T₃ दिति
(for दिवि) S₁ D₁ D₂ 8 9 12 C_t पुत्रक (for 'का) —^d
S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 12 मरुत्त्रयि, M₂ मारुता दिवि (for मारुता
इति) C_g k as in text (for 'o) —^d S₁ B₂ D₂ 11 13
M₂ महायशा (for ममात्मजा) D₂ 3 7 महायशपरक्रमा, C_k
as in text (for 'd) —For 3 and 4, N₂ V B₁ 3 4
D₁ 10 13 M₄ subst while B₂ ins after 6

983* एवं गतेऽपि वस स्व त्रिये मे कर्ममहंति ।
इमे ते सप्तका सप्त मरुतो नाम विश्रुता ।
चरन्त्वाज्ञाकरा सप्त वातस्कन्धेषु सप्तसु ।
सहेमिमै म पुत्रैस्त्व मरुद्विजैर्हि शात्रवान् ।

[(I 1) V₁ 3 'व वत् (by trans) V₄ B₂ D₁ M₄
विदु (B₂ पुत्रं वच B₁ 'तद्वत् (for अपि वसत्) —(I 2)
D₁₃ सप्तभि (for सप्तका) V₂ मयुत्रा, B₄ M₄ मारुता (for
मरुतो) M₄ इति (for नाम) —(I 3) V₁ [अ]काशग (for
[आ]ज्ञाकरा) V₁ B₁ 2 D₁ M₄ शक (for सप्त) —(I 4)
N₂ 3 इहेमिर्, V₂ सहेतेर् V₄ B₂ सह तेर्, D₁₀ सप्तभिर् (for
सहेभिर्) N₂ V₂ पुत्रैस्त्व V₄ निन (sic) (for नदि) D₁ नदि शत
शतक्रो (for the post half)]

5 B₂ repeats 5th after 6 (after 983°) —^a)
T₁ partially damaged V₄ 4 B₁ (B₂ second time)
D₁ 10 11 13 M₄ ब्रह्मलोकं, C_k as in text (for 'लोकं) N₂
V B₁ (B₂ second time) D₁ 2 7 10 13 T₂ 3 M₄ चरन्तु D₂
चरन्तु, D₆ चरति, C_g as in text (for चरतु) N₂ V₁ B₃
D₂ 10 [ए]ते (with hiatus), V₂ 3 B₂ 2 (second time) 4
D₁ 13 M₄ [ए]के (with hiatus), C_t as in text (for
[ए]क) —^b N₂ V₂ 4 B (B₂ second time) D₁ 10 13
M₄ इन्द्रलोकं C_g C_t रुद्रलोकमिति प्रचुर पाठ । C_g N₂ V B
(B₂ second time) D₁—3 9 10 13 M₄ तथा परे, T₃ तदा^o,
G₁—3 M₁ तथा^o (for तथापर) —N₂ V B₁ 3 4 D₁ 10 13
M₄ om 5th —^d S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 13 विदु (D₁ 'व)
व्यायुर्, D₁ D₂ 8 C_t दिव्यवायुर्, C_g k as in text (for
दिवि वायुर्) B₂ इह (for इति) —^d S₁ B₂ D₂ 3 5 7 11 13
तृतीयस्तु G₁ 3 महायशा (for 'यशा)

चत्वारस्तु सुरश्रेष्ठ दिशो वै तत्र शासनात् ।
 संचरिष्यन्ति भद्रं ते देवभूता मनात्मजाः ।
 स्वकृतैर्नैन नाम्ना च् मारुता इति विश्रुताः ॥ ६
 तस्मास्तद्वचनं श्रुत्वा सहस्राक्षः पुरंदरः ।
 उवाच प्राञ्जलिर्वाक्यं दितिं बलनिपूदनः ॥ ७
 सर्पमेतद्यथोक्तं ते भविष्यति न संशयः ।
 विचरिष्यान्ति भद्रं ते देवभूतास्तात्मजाः ॥ ८

एवं तौ निश्चयं कृत्वा मातापुत्रौ तपोने ।
 जग्मतुस्त्रिदिवं राम कृतार्थाविति नः श्रुतम् ॥ ९
 एष देशः स काकुत्स्थ महेन्द्राण्युपितः पुरा ।
 दिति यत्र तपःसिद्धमेवं परिचचार सः ॥ १०
 इक्ष्वाकोस्तु नरव्याघ्र पुत्रः परमधार्मिकः ।
 अलभ्युपायामुत्पन्नो विशाल इति विश्रुतः ॥ ११

6 °) D₂ 9 च (for तु) S₁ D₂ 12 T₁ नरश्रेष्ठ (for सुर) —S₁ reads 6° twice (6° second time in marg) D₂ 7 12 repeat 6° after 6° —°) B₂ D₂ (second time) विचरिष्यन्ति, D₂ (second time) विचरिष्यन्ति (submetric) T₂ M₁ 3 सचरिष्यन्तु (for सचरिष्यन्ति) —°) S₁ Dt D₂ 5 7 9 11 12 (S₁ D₂ 7 12 second time) कालेन हि D₂ 12 देवरूपा (for देवभूता) B₂ महाबला (for मनात्मजा) S₁ D₂ 7 12 (all first time) देवरूपा महाबला —After 6° B₂ ins

984° भद्रप्रदाना पुत्रा इमे ते सहितास्त्वया ।
 —G₂ M₂ om (hapl) 6°-8 D₂ 5 9 11 om 6° —°) S₁ (first time) °त देव, G₂ °त न च (for स्वकृतैर्नैव) S₁ (first time second time as in D₂) B₂ D₂ 7 12 मरत् Di D₂ 6 °वै, D₂ G₁ 2 M₁ °तु (for नाम्ना च) —°) D₂ मरुता (for मारुता) S₁ (first time) B₂ D₂ 7 12 इति नाम्ना (S₁ स्थानाच्च) च (B₂ तु) विश्रुता —For 6 °2 V B (except B₂) D₁ 10 12 M₂ subst while B₂ ins after the repetition of 5° D₁ ins 1 2 and 3 after 6°

985° दिक्षु वैतासु सर्गासु विचरन्तु तवाज्ञया ।
 दिव्यमूर्तिधरा भूना मरुतोऽमृतमोजना ।
 सर्वोक्षाकरा दाक्ष बुरुव्यैतद्वचो मम ।

[(1 2)] V₂ 2 B₁ वैतासु D₁ M₂ सर्वो (for वैतासु) D₁ M₂ वैतासु (for सर्वोसु) D₁ मनात्मजा M₂ महाबला (for तवाज्ञया) —(1 2) D₁ 12 षि (for षि-न) B₂ देवा (for मूला) —(1 3) B₂ (marg also as above) सतमानसरा, D₁ वै वैतासवना D₁ [ष] षि (for [ष] षि) D₁ M₂ शिव (for श्वे) D₁ 12 बुरुव्य वचन मम (for the post half)] —After 6 B₂ ins 983° thereafter repeats 5°

7 G₂ M₂ om 7 (cf v 1 6) —°) D₁ तस्य (sic) V₂ तु (for तद्) —T₁ partially damaged for °) °2 V B D₁ 10 12 M₂ दाक्ष सक्तिमतां वर —°) D₁ निपूदिन °2 V B D₁ 10 12 M₂ एवमस्त्विति तस्यच; Dt D₂ 1 इतीन्द्रं बलमूर्त —After 7 °2 V B D₁ 10 12 ins. D₁ M₂ ins 1 2 and 2 after 7 subst 1 3 for 5° and then cont 1 4

986° त्पट्टेनैव नाम्ना हि भविष्यति त्वामनामः ।
 बधात्रा मरुत इत्येत दिव्यरूपा मनात्मजा ।

मयमेतद्यथा व करिव्येऽहमरोपत ।
 अमृतप्रदानि पुत्रा इमे ते सहिता मया ।

[(1 2)] B₂ मरुतेन M₂ तत्र तेन (for स्वकृतैर्नैव) V₁ om (submetric) V₂ [ष] षि V₂ D₁ M₂ [ष] षे, V₂ B₂ 2 षे (for हि) D₁ चरिष्यति (for भविष्यति) D₁ मनात्मजा —V B₂ 2 om 1 2 —(1 2) D₁ स्वामना (hypermetric) (for स्वामता) D₁ M₂ [ष] षे (for [ष] षे) D₁ तवामना (for मनात्मजा) —D₁ om (hapl) 1 3 4 —(1 3) V₂ बधावच (for यथाव ल्) M₂ अक्षय (for अरोपत) —(1 4) V₂ नो नै V₂ इत्येते D₁ ते इमे (by transp) (for इमे ते)]

8 G₂ M₂ om 8 (cf v 1 6) —°) D₂ एव (for एतद्) —°) V₂ करिव्ये च (for भविष्यति) —For 8°, D₁ M₂ subst 1 3 of 986° —D₂ 2 3 12 om 8° —°) G₂ M₂ विचरिष्यन्तु Cg as in text (for °व्यति) —°) Dt D₂ 1 M₂ देवरूपात्, D₂ दिव्यरूपात्, D₂ यमूर्तुस्ते (for देवभूतात्) —For 8° °2 V B D₁ 10 12 M₂ (except D₁ M₂ all read before 8°) subst

987° विचरिष्यन्ति लोकांशीलिभवा विगतज्वरा ।
 निर्वृत्ता भव भद्रं त करिव्ये वचनं तत्र ।

[(1 2)] B₁ जन्वा (for निभवा) —(1 2) V₂ B₁ D₁ निर्वृत्ता (for निर्वृता) M₂ निर्वर्षेय तत्रो मृत्यु (for the prior half)]
 9 S₁ reads 9° in marg —°) D₂ 12 मालु (for माता) S₁ तपोवने; °2 V B D₁ 10 12 M₂ परस्परं (for तपोवने) —°) Cg k n (as in text) D₁ निश्चिनं G₁ 2 तिभुते (for न श्रुभते)

10 D₂ 9 12 om 10 S₁ reads 10° in marg —°) T₁ missing from द्वा on a damaged fol V₂ om s (submetric) —°) D₁ महेन्द्र शकटासन —°) V₁ दिनिचंर, D₁ दिनिपुत्र (sic) (for रिदि यत्र) D₁ तपस्वनीम् (for तप सिद्धाम्) —°) D₁ त्वां (for त्वं) D₂ परिषरिदि (archaic) (for परिषचार) —After 10 D₂ reads 12 while B₂ ins.

988° त्पट्टेनैव नाम्ना हि भविष्यति त्वामनामः ।
 वधात्रा मरुत इत्येत दिव्यरूपा मनात्मजा ।

11 S₁ reads 11 in marg —°) °2 V B (B₂ marg also as in D₂) D₁ 10 12 M₂ इक्ष्वाकीवैत्र (V₂ B₁ 1

तेन चासीदिह स्थाने विशालेति पुरी कृता ॥ १२
 विशालस्य सुतो राम हेमचन्द्रो महाबलः ।
 सुचन्द्र इति विख्यातो हेमचन्द्रानन्तरः ॥ १३
 सुचन्द्रतनयो राम धूम्राश्व इति विश्रुतः ।
 धूम्राश्वतनयश्चापि सुञ्जयः समपद्यत ॥ १४
 सुञ्जयस्य सुतः श्रीमान्सहदेवः प्रतापवान् ।
 कुशाश्वः सहदेवस्य पुत्रः परमधार्मिकः ॥ १५

D₁ १११ रत्र, V₄ ०श्वेव) राजर्षे, D₂ ३५ ११ ११ विश्रुतयोस्तु
 (D₂ ०य) काकुत्स्थ —^a) S₁ V₂ D₁-३ ५ १२-१४ S (except
 T₁) अल्लुसायाम् —^a) V₁ B₂ D₁ विशालो नाम S₁
 D₁ १२ न श्रुत, V₁ धार्मिक (for विश्रुत)

12 T₂ G₄ om (hapl) 12-14^b V M₄ om 12
 D₂ reads 12 after 10 —^a) T₁ विशाला च, M₃ विशाले
 तु, Ct as in text (for विशालेति) Ct कृता (as in text)
 S₁ B₂ D₂ ३ ५ ११-१३ तेनेय निमिवा राम (D₁₁ ०जन्) वैशाली (D₂
 विशाला, D₁₁ वैशाली) नगरी शुभा (S₁ सुवि, D₁₃ पुरा)
 —For 12, D₁ subst and reads after 10

989* तेपा दितिसुताना यो विश्रग्मायुरभूतस्त
 तस्युतेन विशालेन विशालेय पुरी कृता ।

13 T₂ G₄ om 13 (cf v 1 12) —^a) B₁ विशालस्य
 च (hypermetric) D₃ विशालस्य (for विशालस्य) B₃
 (m also) 4 D₂ (also as in text) राज्ञा, D₁ रा* (for
 राम) —^a) T₁ missing चद्रो महा on a damaged fol
 N₂ V₁ १ 4 B D₁₀ १३ M₄ [S] भवशुप (for महाबल) V₂
 महद्रोप्यभवशुप —^a) B₃ हव (for इति) —^a) S₁ N₂ V
 B D₂ ३ ५ १०-१३ हे (N₂ V₃ D₁₁ १२ हे) मचद्रि (D₂ ०द्रो, D₂
 ०द्रा) महायज्ञा, D₁ M₄ हेमचद्र सुतोभवत्

14 T₂ G₄ om 14^{ab} (cf v 1 12) —^a) V₃ सुचद्र
 स्वामजो D₁ चासीद्, M₄ [S] व्यसीद् (for राम) —D₁₃
 om (hapl) १ cf v 1 N₂ for *) 14^{ab} —^a) S₁ D₂ १ १२
 धूम्राश्व, D₃ धूम्राश्व, D₁₀ धूम्राश्वर (hypermetric) D₁₁
 धूम्राश्व (for धूम्राश्व) —D₁₀ om (hapl cf v 1 N₂ for
 15^b) 14^b-15^b —^a) S₁ धूम्राश्व, D₂ १ ११ १२ धूम्राश्व, D₃
 धूम्राश्व (for धूम्राश्व) G₄ त्त* N₂ B₂ त्तयो राम
 (for समपद्यत) C₆ as in text (for ^a)

15 D₁₀ om 15^{ab} (cf v 1 14) —^a) B₂ D₂ ३
 सजयस्य S₁ G₂ M₁ राम, N₂ V₂ 4 B चासीद्, V₁ ३ M₄
 चासीद् (for श्रीमाद्) —^a) N₂ V₁ ३ 4 B D₁ १३ M₄
 स्वर्णश्री (N₂ B₂ ०श्री) वीनि विश्रुत (V₁ न श्रुत), V₂ स्वर्णश्री
 विरिति श्रुत, D₁ सदेव इति विश्रुत, T₂ सहदेव** वाद्
 (fol damaged) —D₁₁ om (hapl) 15^{cd} —^a)
 D₂ ३ ५ १ ११ १३ कृताश्व, G₂ M₁ श्रुताश्व (for कृताश्व)

कुशाश्वस्य महातेजाः सोमदत्तः प्रतापवान् ।
 सोमदत्तस्य पुत्रस्तु काकुत्स्थ इति विश्रुतः ॥ १६

तस्य पुत्रो महातेजाः संप्रत्येप पुरीमिमाम् ।
 आजसत्यमरप्रख्यः सुमतिर्नाम दुर्जयः ॥ १७

इक्ष्वाकोस्तु प्रसादेन सर्वे वैशालिका नृपाः ।
 दीर्घायुषो महात्मानो वीर्यवन्तः सुधार्मिकाः ॥ १८

—^a) T₁ damaged for धार्मिक —For 15^{cd}, N₂ V B
 D₁ १० M₄ subst

990* स्वर्णश्रीमितुसश्चापि कृताश्व इति विश्रुत ।

[N₂ B₂ स्वर्णश्री^०, V₁ स्वर्णश्री^०, V₂ स्वतुष्टावि^०, M₄
 स्वर्णश्रीवितनय (for the prior half)]

16 ^a) N₂ V B D₁-३ ५ ११ १२ कृ^०, T₁ damaged
 G₂ M₁ कृ^०, M₄ कृथा^० (for इक्ष्वाश्व) —D₁₂ om
 (hapl) 16^b-17^a —^a) D₂ सोमदत्त N₂ V₁ २ B D₁ १० १३
 M₄ सोमदत्तसुतोभवत्, V₃ 4 सोमदत्तोभवसुत —^a) N₂ V
 B D₁ १० १३ M₄ काकुत्स्थ, D₃ श्रम, M₄ सुतोभूत् (for
 पुत्रस्तु) N₂ V B D₁ १० १३ M₄ सुतोभूत् (for काकुत्स्थ)
 D₂ १ ११ काकुत्स्थ पुत्रस्तु (by transp) S₁ N₂ V B
 D₁-३ ५ १० ११ १३ M₄ जनमेजय (for इति विश्रुत)

17 D₁₂ om 17^a (cf v 1 16) D₃ om (hapl)
 17^a —^a) N₂ D₁ [S] च काकुत्स्थ, V B₁ ३ 4 D₁₀ M₄
 [S] च काकुत्स्थ, B₂ नरव्याघ्र, D₆ महातेज, D₁₃ च काकुत्स्थ
 (for महातेजा) —^a) D₁₁ सप्रत्येप, M₃ सप्रमीह (for
 संप्रत्येप) N₂ V B D₁ १० १३ पार्येतां (V₁ ०ना, B₁ यर्येया, B₃
 पार्येया, B₄ पार्येता, D₁ पातीमां, D₁₃ प्रातेता) साप्रत पुरी
 —^a) D₂ G₁ भावसत् (G₁ ०त्), T₂ ३ भवसति, G₃ भवसत्
 (for भावसति) S₁ D₂ १ १ ११ १२ अभ्यास्ते नरराद्वैल, N₂ V
 B D₁ १० १३ धर्मात्मा नर (D₁ नृप) शार्दूल, D₁ D₂ ३ आ (D₁
 अ) वसत्यमरप्रख्य, M₄ निवसत्यरिशार्दूल —^a) S₁ V₁ D₁₂
 प्रमितिर, N₂ V₂-4 B D₁ २ ५ ११ प्रमितिर, D₆ सुमितिर
 (for सुमितिर) D₃ नर (for नाम) N₂ V B D₁ १० १३
 वीर्यवान्, D₁₃ स दुर्जय (hypermetric) D₁₄ T₁ G₄
 विश्रुत (T₁ ०त्), T₂ M₄ नामत् (for दुर्जय)

18 B^a (marg) repeats 18^a as in S₁ —^a) S₁
 D₂ ३ ५ १ ११ १३ विश्रग्मायो, N₂ V₁ ३ 4 B D₁ १० १३ इक्ष्वाकव,
 V₂ इक्ष्वाकव (for इक्ष्वाकोस्तु) N₂ V B D₁ १० १३ सर्व
 पूव (V₂ ०त्), M₄ प्रसादेन (for प्रसादेन) —^a) N₂ V B
 D₁ १० १३ एयाता (for सर्व) N₂ V₂-4 B₂-4 D₁ १० १३
 वैशालिका (D₁ ०ना), C₆ k t as in text (for वैशालिका)
 M₁ नरा (for नृपा) S₁ D₂ ३ ५ १ १३ विशाला सर्वपरिधया
 —^a) B₄ महाबाहो (for महात्मानो) —^a) N₂ V B
 D₁ १० १३ M₄ महायज्ञा, T₂ सु*** (for सुधार्मिका)

इहाद्य रजनीं राम सुखं उत्सामहे वयम् ।
 श्वः प्रभाते नरश्रेष्ठ जनकं द्रष्टुमर्हसि ॥ १९
 सुमतिस्तु महातेजा विश्वामित्रमुपागतम् ।
 श्रुत्वा नरनरश्रेष्ठः प्रत्युद्ब्रूच्छन्महायशाः । २०

पूजां च परमां कृत्वा सोपाध्यायः सयान्धवः ।
 प्राञ्जलिः कुशन्तं पृष्ठा विश्वामित्रमथात्रिभूत् ॥ २१
 धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि यस्य मे विपयं भुने ।
 संग्रातो दर्शनं चैव नास्ति धन्यतरो मम ॥ २२

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे पदचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४६ ॥

19 *) ङ ३ इति (for इह) V 4 वीर, Dt D 3 3 एका
 (for राम) —^b) T 3 सुखो (for सुख) Dt D 2 6
 स्वप्स्यामहे Cg as in text (for वास्यामहे) G 3 Mi विद्या
 (for वयम्) S 1 D 2 3 7 11 12 वल्लाम स(C 1 D 11 12
 सु)सुने(S 1 ०त्वा) वय —^d) V 3 B 4 Dt सुप्रभाते ङ 2 V B
 D 1 10 13 Me तु(V 4 च) जनकं (for नरश्रेष्ठ) —^d) ङ 2 V
 B D 1 10 Me भुने(Me वयं) द्रष्टवाम (V 4 B 4 D 10 ०नि)
 रापव, D 13 द्रष्टवाम भुनेव इति

20 *) Cg सुमनिन् (as in text) S 1 D 2 3 7 12 मयाप्यौ
 प्रम(S 1 ०नि)नी रावा ङ 2 V B D 1 10 11 13 प्रम(D 1 11 ०नि)
 तिलने(V 2 4 B 3 ०स्तु) तत्र (D 1 मुनि) युषा —^b) B 1 T 3
 (before corr) उपगतम् —^d) S 1 D 2 3 7 1 पुत्रान्प्रयुषयौ
 तदा D 2 न्यपुराप्रलयौ तदा (for ०) ङ 2 V B D 1 10 11 13
 M 1 प्रत्युद्ब्रूय महामानं वृत्तवामाय पार्थिव (D 1 Me वीर्यवान्)

21 *) D 3 मया (for कृत्वा) ङ १ V B D 1 10 11 13 Me
 पाया(D 11 पया)व्य सवदानेन —^b) ङ 2 V 2 2 B D 10 13
 सोपाध्यायगण्यदा V 2 B 2 4 D 10 ०त्वा) —^c) ङ 2 V 2 2 B 1 3
 D 10 13 Me ङ 1 V 2 4 D 1 ०त्वा B 4 ०त्वा D 2 3 द्रष्टु D 11
 M 3 रश्रेष्ठः (for पृष्ठा) —^d) T 1 damage. l up to m V 3
 V B D 1 10 13 Me पृष्ठां वयवमवर्षत्

22 *) ङ 1 V 1 3 4 B D 10 13 वृत्ते, V 2 D 1 प्रीते, Cg as
 in text (for धन्यो) ङ 2 V B 1 3 4 D 10 [अ]नुगृहीतश्च
 —^b) B 1 पश्य (for यत्प) D 1 विपये, D 11 [5] व
 प्रियो(10र विपयं) —^d) V 2 D 10 ०त्वो, D 1 धमे, Ck as in
 text (for धन्यतरो) S 1 D 1 4 5 12 T 1 G 2 4 M मया (for
 मम) —After 22 S 1 ० V 4 B 2 4 D 1 3 7 10-13 1115

99: * अद्य मे सफलं वनं मयूतश्च मनोरथ ।
 वस्त्रां कुशलिनं प्रह्लादपर्याप्तं ससुपागतम् ।
 [(1 1) D 11 संवत्सू, D 13 संवत्सू (for संवत्सू) —(1
 2) S 1 D 2 3 11 वर (for वर)]

Colophon D 2 3 7 11 13 om (cont the sarga)
 —Aṅgla name S 1 om V 2 3 B D 10 भादि, D 1
 अयोप्या —Alter Kap la name D 1 115 बालचरिते
 —Sarga name V 2 B D 10 प्रमर्तव्यमामग D 1 lacuna
 —Sarga ro (figures words or both) V 2 B 1 4 0 11
 S 1 Dt D 10 11 S 47 ङ 2 B 2 3 D 10 13 4⁹ D 3 50 D 13
 इत्याय—यण—वर्दि—समन्वय— — After colophon T 2
 G 1 2 3 M 3 conclude with धीरामाय वम, G 3 धीमन्
 रामानुजाम वम

पृष्ठा तु बुदालं तत्र परस्परममागमे ।
 कथान्ते सुमतिर्वाक्यं च्याजहार महामुनिम् ॥ १
 इमौ कुमारौ भद्रं ते देवतुल्यपराक्रमौ ।
 गजमिहगती वीरौ शार्दूलवृषभोपमौ ॥ २
 पद्मपत्रिशालाक्षौ रजतूष्णीघनुर्धरौ ।
 अधिनापित्र रूपेण ममुपस्थितयौवनौ ॥ ३
 यदृच्छयैव गां प्राप्तौ देवलोनादिनामरौ ।

47

✍ N₁ missing Sarga 47 (cf v1 I 33 8)
 D: ३ ३ ७ १ १३ continue the previous sarga

1 °) D₁ 1३ वृष्ठा (for पृष्ठा) B₁ च (for तु) N₂ B
 D₁₀ प्रसं D₁ वृष्ट, D₇ चैर (for तत्र) V D₁₂ बुदालप्रभं
 —^b) N₂ V B D₁ १० १३ M₄ परस्परमसोपम, Cm as in
 text —N₂ reads १^{cd} in marg —^c) S₁ D₁ १३ प्रमितिर
 (D₁ 'र'), N₂ V B D₂ ३ ३ ७ १० १३ (all except D₂ here
 and below) प्रमितिर (D₂ ३ ३ ७ १३ 'र'), M₄ वृषभोपम; Cm t
 as in text (for सुमतिर) N₂ V B D₁ १० M₄ तत्र (for
 वाक्यं) —^d) D₂ महामुनि D₂ * * मुनि N₂ V B D₁ १० १३
 M₄ विश्वामित्रमापत (D₁ 'वृच्छत'), Cm as in text

2 °) T₁ damaged partially for ° N₂ V B D₁ १०
 M₄ भगवद्, D₁₂ भवत (for भद्रं ते) —^b) N₂ V B
 D₁ १० १३ M₄ वृत् कल्य च (D₁ 'श्चन [sic]') कल्य चे (M₄
 सत्तम) —After 2^{ab} N₂ V B D₁ (om 2^c-3) १० १३
 M₄ (owing to om from 2^c-5) read 992* —M₄ om
 2^c-5 —^c) N₂ V B D₁₀ १३ मिहृषभ, Cm g k t as in
 text (for गजवद्) T₃ गतिर (sic) V₂ वीर B₂
 (marg also) गजमिहृषभगती —^d) S₁ N₂ V B (B₂
 marg also सप्तभिन्नमौ) D₂ ३ ३ ७ १३ -वृषभोपमिच

3 D₁ M₄ om 3 (cf v1 2) —^a) N₂ D₂ G₁
 पलाशाक्षौ Cm g t विशालाक्षौ (as in text) —^b) D₂ G₂
 G₂ तूष्णीघनुर्धरौ (G₂ 'र [sic]') S₁ N₂ V B D₂ ३ ३ ७ १३
 वरायुध (B₂ 'रावर') धरायुधौ G₂ as in text —^d)
 V₂ वीरवौ G₂ वीरन (sic) Cm g k t as in text
 (for वीरवौ)

4 M₄ om 4 (cf v1 2) —^a) S₁ N₂ V B
 D₁ ३ ३ ७ १३ क्षितिं Dt D₂ ३ M₃ (after corr १ if lin
 sec m as in text) [हृ]व°, D₂ १४ T₃ [वृ]व स Cv g as
 in text (for [वृ]व गां) —^b) M₃ देवलोकात् V₄ D₁₂ हृह
 (for हृह) N₂ V₁-३ B₂-4 D₂ १० १३ [आ]गतौ Cm g t
 as in text (for [अ]मरौ) —D₁ om 4^{cd} —^d) T₃

कथं पञ्चामिह प्राप्तौ किमर्थं कस्य वा मुने ॥ ४
 भूपयन्तापिमं देशं चन्द्रसूर्यापिनाम्बरम् ।
 परस्परस्य मद्यज्ञौ प्रमाणोद्धितचेष्टितः ॥ ५
 किमर्थं च नरश्रेष्ठौ मंप्राप्तौ दुर्गमे पयि ।
 नरायुधधरौ वीरौ श्रोतुमिच्छामि तच्चतः ॥ ६
 तस्य तद्वचनं श्रुत्वा यथावृत्तं न्यवेदयत् ।
 मिद्धाश्रमनिनामं च राक्षमानां वधं तथा ॥ ७

कस्यतां, C₂ t as in text (for कस्य वा) D₁₂ सुतौ T₃ सु*
 (for मुने)

5 M₄ om 5 (cf v1 2) —^a) T₁ damaged for
 भूपय N₂ B₂ D₁₀ इमौ D₂ हृहं (sic) (for इमं)
 B₂ येदौ (for देदौ) —^b) S₁ N₂ B₂ D₂ १० १३ सूर्यवेदाय
 (by transp) —D₁ om 5^{cd} —^c) S₁ Dt D₂ ३ ३ ७ १३
 T₁ परस्परण, Cm 'स्य (as in text) —^d) S₁ N₂ V₁-३
 B₂ D₂ ७ १३ १३ शिवानि (for [हृ]हित) D₁ -चेष्टितौ V₄
 B₂ 4 D₂ ७ १३ प्रमाणसिधितचेष्टितौ (D₁ [after corr] 'ते')
 Cm g t as in text

6 D₂ ३ ३ ७ १३ om S₁ reads 6^{ab} in marg —^a) S₁
 'श्रेष्ठ' D₁ T G₁ ३ ६ मुनिश्रेष्ठ (for नरश्रेष्ठौ) —For 6^{ab},
 N₂ V B D₁ १० १३ M₄ subst and read after 2^{ab}

992* किमर्थं च स्वया सार्धं रमेते देवरिणौ ।

[V₂ B₁ ६ भ्रमेने V₄ भ्रमनौ D₁ M₄ चलौ (for रमेते)]

—D₁ M₄ om 6^{cd} —^c) N₂ B₂ (before corr, marg
 as in text) ३ D₁₀ [अ]यर (for [आ]युध) V₂
 परस्पर वरौ धीरौ

7 °) N₂ V B D₁ १० १३ M₄ [वृ]वद् (for तद्) —^b)
 B₄ 'वृत्तिं D₂ 'वत्ता, D₁₂ 'श्च G₁ यथातत्त्व (for 'वृत्तं')
 D₂ निवेदयन् D₁₁ विश्वामित्रो महामुनि, Cm k t as in text
 —After 7^{ab} D₁₁ ins

993* निवेदयच्च रामस्य वरमं चाद्भुतकर्मण ।

while G₂ M₁ ins

994* अयोध्याधिपते पुनौ राज्ञो दशरथस्य ह ।
 मम यज्ञसमाधयधमागतौ रामलक्ष्मणौ ।

—Dt D₂ ३ om 7^{cd} —^c) S₁ N₂ V B₁ ३ D₁ ३ ३ ७ १३
 कथा चैर (for निवास च) —^d) N₂ V B 'च स D₁ च
 स यथ D₂ T₃ G₁ ३ M₁ ३ Cm च तद्भव T₁ 'यथा (for वधं
 तथा) S₁ D₂ १३ १३ रक्षस वधमेव च D₂ ३ ७ १३ रक्षसा च (D₁ ७
 हि) वधं हि स (D₂ ह)

विश्वामित्रचः श्रुत्वा राजा परमहर्षितः ।
 अतिथी परमौ प्राप्नो पुत्रौ दशरथस्य तौ ।
 पूजयामास विधित्स्वत्काराहौ महानलौ ॥ ८
 ततः परमसत्कारं सुमतेः प्राप्य राघवौ ।
 उष्य तत्र निशामेकां जग्मतुर्भिथिलां ततः ॥ ९
 तां दृष्ट्वा मुनयः सर्पे जनरूप्य पुरीं शुभाम् ।
 साधु साधिति शंसन्तो मिथिलां समपूजयन् ॥ १०

मिथिलोपगने तत्र आश्रमं दृश्य राघवः ।
 पुराणं निर्जनं रम्यं पप्रच्छ मुनिपुंगवम् ॥ ११
 श्रीमदाश्रमसंकाशं किं न्विदं मुनिर्जितम् ।
 श्रोतुमिच्छामि भगवन्कस्याप्यं पूर्ण आश्रमः ॥ १२
 तच्छ्रुत्वा राघवेणोक्तं वाक्यं वास्यविशारदः ।
 प्रत्युनाच महातेजा विश्वामित्रो महामुनिः ॥ १३
 हन्त ते कथयिष्यामि शृणु तच्चेन राघव ।
 यस्यैतदाश्रमपदं शस्तं कोपान्महात्मना ॥ १४

8 T1 partially damaged for " —^d D1 Ds 5
 विस्मित (for हर्षित) S1 Ds 3 7 11 12 विस्मित स (D.
 तत्र) महायशा (D11 मुनि) N2 V B D1 (m also as
 in S1) 10 13 M4 प्र (D13 M4 मु) मतिर्भुङ्क्त (M4 "दृढ") विस्मित
 (V1 "स्मय, V2 "स्मित) —^c D1 अतिथीन्, D2 T2 अनिधि
 (both sic) N2 V 2-3 B D1 10 13 M4 पूजयामास, Dt Ds
 Ct परमं, T3 G4 M2 परमं (for परमौ प्राप्नो) S1 V4
 D2 3 7 11 12 बभूव दृष्ट्वा सदसौ (V4 सहष्ट) D11 बभूव
 सदसावेतौ —^d S1 वै, N2 B3 D10 तु, Ct as in text (for
 सौ) —N2 V B D1 10 13 M4 om 8^{cc} —For 8^{cc}, S1
 D2 3 7 11 12 subst

995* अथ तौ पूजयामास नृपति स यथाविधि ।
 [Du अतिथी पूजयामास (for the prior half [≈8° in
 N2])]]

—After 8 D4 ins श्रीरामाय नम

9 * B4 प्रथम (for परम) D13 सकारा (sic) (for
 सकार) —^c S1 Ds M4 स्युष्य, D2 स्युषुम् (sic) D7
 न्युष्य, Cg k as in text (for उष्य) N2 V B D10 13
 उपित्वा च (V1 तु) निशा तत्र D11 उपित्वा रत्नी (D11 तु
 निशा) मेका, G1 3 M1 उपयुक्ता —^d M2 मिथुना S1
 D2 3 7 11 12 तदा N2 V B D1 10 M4 प्रति, D13 पुरीं Cg as
 in text (for तत)

10 * S1 Ds 11 12 दृष्ट्वा तु D13 ते^c Cg तान्^c (for ता
 दृष्ट्वा) N2 V B D1 10 13 M4 दूरत (for मुनय) —^b S1
 Ds 1 11 12 शुभा पुरीं (by transp) —^d T1 damaged
 for नि शंसने मि S1 Ds सदृष्ट्वा, D2 3 7 11 12 सं (D2 त)
 दृष्ट्वा (for शंसन्तो) D2 3 7 प्रत्य (D2 "3") पूजयन् N2 V
 B D1 10 13 M4 मु B4 अ) नयो दृष्टमनस दादायु साधु
 साधिति ।

11 * S1 N2 V B D2 3 7 10-13 हरिम् (for तत्र)
 —Note hiatus between "and" —^b S1 N2 V B3 4
 D2 3 7 10-13 प्रेक्ष्य, B1 वीक्ष्य B2 प्राप्य Cg g k t as in
 text (for दृश्य) D1 दृष्ट्वा रम्याश्रमं पुनः M4 दृष्ट्वा राम
 सदाश्रमं —^c Ds निर्जितं (for निर्जनं) S1 D2 3 7 11 12
 वैष G2 3 राम (for हरमं) —^d S1 D2 3 7 11 12
 पप्रच्छाय महामुनि

12 * D1 Ds 3 इदम्, Cg g as in text (for श्रीमद्)
 —^d Ds M3 4 इद, G2 M1 विद्, Cg g t as in text
 Ck न्विदं (for न्विद्) G4 वज्रं (sic) (for वज्रितम्)
 —For 11^c-12^b N2 V B D1 10 13 M4 subst S1
 D2 3 7 11 12 subst 1 2 only for 12^{ab}

996* पप्रच्छ मुनिशार्दूल किमिदं निर्जनं वनम् ।
 श्रीमानविरलच्छायो मुनिरस्यविवर्जित ।

[V1 damaged from निर्जन up to 1 2 —(1 1) D1
 M4 किमिदं मुनिवर्जित (for the post half) —D1 M4 om
 1 2 —(1 2) V3 शीर्षोश्च V2 B4 मिद् (for सप)]
 —^c D1 M4 वन मनोज्ञ (for श्रोतुमिच्छामि) —^d Cg t
 कस्याय (as in text) S1 N2 V B D1 3 7 10-13 M4 [शा]
 सौद्यम् G2 [अ] य पूज (ज्य) (for [अ] य पूर्व) Ck cites
 as in text

13 * D2 * —^c G1 वास्यविदा वर (for "विशारद")
 —^c T1 damaged up to ह्य —For 13 N2 V B
 D1 10 13 M4 subst D11 ins 1 4 only after 13

997* इति तस्य वच श्रुत्वा विश्वामित्रोऽप्यभाषत ।
 कथाशो मुनिशार्दूल प्रदग्मनाथमुत्तमम् ।
 विनयाननतं वीर धमेऽहं सख्यार्द्रितम् ।
 रामं वसुधैकरूपक्षमाभाय्यं भद्रुव वच ।

[[(1 1) D1 M4 राम (for तत्र) V1 damaged from
 the post half of 1 1 up to वाच in 1 2 —V4 B1 D1
 M4 om 1 2 3 —(1 2) V2 B2 कथाः V2 B3 4 D13 अन्वीक्ष
 (for उत्तमम्) —(1 3) V1 B3 4 D10 13 वीर (for वीर)
 —(1 4) V4 वपुःशब्द (metathesis) V1 damaged from
 the post half up to 14^a M4 वाचय वास्यविदार (for
 the post half of 13^b)

14 * V1 damaged (cf v1 997*) N2 B3
 D10 13 इह Cg g k t as in text (for हन्त) S1 Ds 3
 वणयि-यामि —^b N2 V B D1 10 13 M4 शृणु वस्यवायवा
 श्रम (V1 damaged up to सा) —^c M2 [ह] दम् (for
 [ए] तद्) S1 D1 3 7 11 13 यथायमाश्रम (D1 illeg for
 यमाश्रम ink spread) पूर्व (D1 पूर्व) N2 V B D10 13 M4
 यथा शृण्वो भगवायं (D13 यथा वाय, M4 "द्वय), T3 वस्येदमा

गौतमस्य नरश्रेष्ठ पूर्वमासीन्महात्मनः ।
आश्रमो दिव्यसंकाशः सुरैरपि सुपूजितः ॥ १५
स चेह तप आतिष्ठदहत्यासहितः पुरा ।
वर्षपमान्यनेकानि राजपुत्र महायशः ॥ १६
तस्यान्तरं मिदित्वा तु सहस्राक्षः शचीपतिः ।

श्रमं ब्रह्मन् —^a Śi Ñ2 V B D2 3 5 7 10 10 M4 शत D14
T1 2 क्रोधान् (for कोवान्) Śi V 4 B4 Dt D1 0 8 9 11 12
Ct महात्मनः, M2 महामुने Cg k as in text (for ^a)

15 B4 om (hapl) 15^{ab} V1 damaged from त
up to ते in 998* —^a B1 3 गौतमस्य Ñ2 V 2 4 B1 3
D10 13 [अ]श्रम पुण्यो, M4 [अ]श्रम पूर्वम् (for नरश्रेष्ठ)
D1 गौतमाश्रमपुण्यो —^b Ñ2 V 2 4 B1 3 D10 13 ध्यम्,
M4 अयम् (for पूर्वम्) Śi D2 3 5 7 11 12 महामुने (Śi
D3 11 'ने) (for महा मन) —^c Cg k t दिव्यसंकाश (as
in text) Śi D2 3 5 7 11 12 आश्रमोय महामुण्य —For
15^{ad}, Ñ2 V B D1 10 13 M4 subst while D1 ins
after 15

998* नित्यपुण्यफलोपेतं पादपैरुपसोमित ।

[V1 missing the prior half (cf v1 15) V2
-फलोपेत D1 illeg after फले]

16 ^a Dt D2 3 चात्र (for चेह) V1 मातिष्ठम्, D2
आतिष्ठ (both sic) D2 सत्ययुक्त स आतिष्ठ —Śi reads
from सहित in 16^b up to 17^b in marg —V1 damag
ed from पुरा in 6^b up to 17^c. —^b D2 3 7 10 (here and
below) अहिल्या Ñ2 V 2-4 B D2 3 5 7 10-13 मुनि, T3 तदा
(for पुरा) —^{ad} Cm g k वर्षपमान्, Ct 'नि (as in text)
चेङ्कटेश्वर pressed अनेकाश्र (for [अ]नेकानि) T1 missing
from पु up to य in महायश Śi D2 9 14 M2 3 (sup lin
sec m before corr as in text) महायशा Ñ2 V 2 4
B D2 3 5 7 10-13 संव सरसइत्याणि बहूनि रघुनन्दन —For 16
D1 M4 subst

999* अतप्यत तत पूर्वं वने कृवाश्रम मुनि ।

बहूनि किल वर्षाणि सह परयावुक्त्वया ।

[1 1] M4 तप (for तन) M4 सोत्सिन्नाश्रमे मुनि (sub-
metric) (for the post half) —(1 2) D1 illeg
from कृया up to अ in 1 1 of 1000*]
D1 M4 cont V 3 B 2 D13 ins after 16

1000* अहल्यया रघुश्रेष्ठ तरणादित्यरूपया ।

ततसा सुन्दरीं दृष्ट्वा काम्यरूपा पुररर ।

[V 3 om 1 1 D1 illeg up to अ (cf v1 999*)
—(1 1) M4 तरणा दित्यरूपा (for the post half)
—(1 2) V 3 तपयदभिरता, B 3 D13 तदयथाश्रम, D1 M4 तामयो
(D1 'त्य [sic]) चकमे (for ततरतां हन्ती) D13 श्रुत्या (for
दृष्ट्वा) B 3 D13 त्त्वा (B 3 'य) रूप D1 M4 वाम' (for वाम्यरूपा)
V 3 'न्यरूपां सुरेश्वर' (for the post half)]

मुनिवेषधरोऽहल्यामिदं वचनमब्रवीत् ॥ १७

ऋतुकालं प्रतीक्षन्ते नार्थिनः सुसमाहिते ।

संगमं त्वहमिच्छामि त्वया सह सुमध्यमे ॥ १८

मुनिवेषं सहस्राक्षं विज्ञाय रघुनन्दन

मतिं चकार दुर्मेधा देवराजकृतहलात् ॥ १९

—After 16 Śi (marg) Dt G1 3 M1 3 (inf lin sec.
m) ins

1001* यदाचिद्विले राम ततो दूर(Śi 'र)गते मुनौ ।

17 Śi B3 read 17^{ab} in marg V1 damaged for "
(for Śi V1 cf v1 16) —^{ab} Ñ2 ह, V 2 4 B D2 9 10
12 13 T3 M3 [अ]थ, Dt D2 8 च, D2 7 स, D3 om (sub
metric) (for तु) D2 3 5 7 12 पुरदर (for शचीपति)
Ñ2 V 2 4 B D10 13 कामार्तबिदो (V 2 B1 D10 13 'दिवे)
श्वर, D11 कामार्त स पुरदर (for ^b) D1 M4 अथ ताम(D2
तस्य, then illeg up to द)तर छव्या कामार्तबिदोश्वर
—^c Śi Ñ2 V B Dt D1 3 5 8 10-13 भूत्या, D7 गत्या
(for अहल्याम्) —^d Śi Ñ2 V B Dt D2 3 5 8 10-13
सो (Dt D2 8 13 अ[with hiatus])हल्यानिदमब्रवीत् (V1
damaged from द up to the prior half of 1 2 of
1002*) D1 (with hiatus) अहिल्यामन्यभ्रपत

18 V1 damaged (cf v1 17) Śi om (hapl ?)
18 19^b —^c G2 M1 समीक्षते, Ck प्रती' (as in text)

19 Śi om 19^{ab} (cf v1 18) —For 18-19^b Ñ2
V (V1 damaged [cf v1 17]) B D1 3 5 7 9 13 M4
subst

1002* ऋतुकालं प्रतीक्ष्योऽपि न प्रतीक्षे सुमध्यमे ।

संगमं दीप्रमिच्छति पृथुधीनि सह स्वया ।

मुनिवेषधरं दृक्त्वा सा ज्ञा चापि पत्येप ।

[1 1] D1 M4 स(D1 *)वावायम् D2 'ने (for प्रतीक्ष्योऽपि)
D2 3 7 11 13 ऋतुकालप्रतीक्षो (for the prior half) N2 B 3
D10 प्रतीक्ष्य V 4 प्रतिक्षा (sic) (for प्रतीक्षे) D1 M4 अथा (D1
illeg after थं up to the end of the line)चाइ शुचिरिन्ने
(for the post half) —(1 2) D2 3 5 7 9 12 स्वया सह
(by transp) D1 M4 इच्छामि संगम तप(D1 'व) स्वयाद्य
(D1 'ह) गज्यामिति —(1 3) D2 3 5 7 9 11 12 जाल्वा (for
राज) V1 damaged from परतप up to अनदीर in 20^c D10
पर* (for परतप) D2 3 5 7 9 12 सरसाश्च तवापि सा (for
the post half) D1 (marg also) जाल्वादि चकमे सा तं
देवराजेति वीतुकात्]

—V1 missing ^{ad} D1 illeg, for ^c —^c) B1 G1 3 M1 3
रतिं, Ck t as in text (for मतिं) —T1 damaged from
च up to दे in ^d B1 रतिं च कारयामास —^d Śi V 4 D2-4
T3 देवराज (V 4 D2 4 'ज), D1 M4 संगम, Ck t as in
text (for देवराज)

अथात्रयीसुरश्रेष्ठं कृतार्थेनान्तरात्मना ।
 कृतार्थोऽसि सुरश्रेष्ठ गच्छ श्रीघ्नमितः प्रभो ।
 आत्मानं मां च देवेश सर्वदा रक्ष मानद ॥ २० ॥
 इन्द्रस्तु प्रहमन्नाक्यमहल्यामिदमत्रवीत् ।
 सुश्रोणि परितुष्टोऽसि गमिष्यामि यथागतम् ॥ २१ ॥
 एषं संगम्य तु तथा निश्चक्रामोऽजातः ।
 स संभ्रमात्परत्राम शङ्कितो गौतमं प्रति ॥ २२ ॥
 गौतमं म ददर्शाथ प्रविशन्तं महामुनिम् ।

देवदानवदुर्धर्षं तपोवलसमन्वितम् ।
 तीर्थोदकपरिक्लिन्नं दीप्यमानमिवानलम् ।
 गृहीतसमिधं तत्र सकृत् सुनिर्पुंगवम् ॥ २३ ॥
 दृष्ट्वा सुरपतिस्त्रस्तो त्रिपण्णवदनोऽभवत् ॥ २४ ॥
 अथ दृष्ट्वा सद्गतां सुनिवेशधरं मुनिः ।
 दुर्धृत्तं वृचमंपन्नो रोपाडचनमत्रवीत् ॥ २५ ॥
 मम रूपं समास्थाय कृतवानसि दुर्मते ।
 अवर्तय्यमिदं यस्माद्विफलस्तं भविष्यति ॥ २६ ॥

20 *) Śi N̄ 2 V 2-4 B D1-3 7 10-12 M 4 अत्र (D 3 9)
 दीच (D1 १त्वा), V1 damaged (for अथात्रयीत्). Śi
 नरश्रेष्ठ, M 4 (after corr. as in text) 'ज्येष्ठं (for सुरश्रेष्ठं).
 —Śi D 3 11, 12 om. 20°. —*) N̄ 2 V B D 2 7 10 M 4
 कृतार्थं (D 2 7 7 ११) मा वचत् (V 4 'वपीत्' तत्रा (D 3 ११);
 D1 इतराथं वचत्तदा; Cg as in text (for १) —V1
 damaged from 20° up to हृत्वा in 21°. —*) V1 4 Dt
 D 2 4 6 8 11 14 (after corr.) T 2 3 G 4 M1-3 Ct कृतार्थोऽसि
 (T 2 'हि) D1 illeg. after यो up to चत् in 4. G 4 नश्रेष्ठ.
 G1 कृतार्थोऽसि सुरश्रेष्ठ (sic). —*) B 3 श्रीघ्नं गच्छ (by
 transp.). D1 illeg from श्री up to भो. Śi D 2 5 6 7 12
 कश्चित्; N̄ 2 V 2-4 B D1 10 11 12 अ (B 3 न) लक्षितः (for इत्
 प्रभो). —N̄ 2 V 2-4 B1 2 4 D 1, 10, 11 M 4 om 20°. —*)
 D 3 देवदेवेदा (ditto). —*) Śi Dt D 2-4 9-9 11, 12 T 2
 G 1 (before corr. as in text) 4 M 2 सर्वथा. Dt D 6
 गौतमात्; D 2 मान्द (metathesis) (for मान्द-).

21 V1 missing up to हृत्वा. (cf v1 20). —*)
 N̄ 2 V 2-4 B D1 10 12 तामिदं. M 2 इन्द्रश्च. Śi D 2 5 6 7 11 12
 सहवासमयेत्युक्तया त्वह (D 2 5 7 7 अहि [with hiatus]; D1
 मोह) ह्यां देववरिषं —*) Śi D 2 5 6 7 11 12 उग्रिण (for
 सुश्रोणि) —D1 illeg. from पदे up to यि in 4. D 3
 illeg. for परितुष्टो. D 12 [ऽ]नि (for ऽसि). D 14 T 2
 G 4 M 2 परितुष्टोऽसि सुश्रोणि (by transp.). —*) T1
 damaged from गते up to ग in 22°. N̄ 2 V B D1 10 12
 M 4 क्षमस्व मे (V 2 damaged from स्व up to 22°) (for
 यथागतम्).

22 V1 missing 4°, T1 missing up to ग in 4 (cf.
 v.1 22). —*) T 3 G 4 च (for तु). Dt D 6 M 2 तदा (for
 तथा) Śi N̄ 2 V B D1-3 7 10-12 M 4 एवमुक्त्वा ततोऽह्यात्.
 —B 2 reads 22° in marg. sec. m. —*) D 3 भयात्
 (for [ऽ]रजात्) Śi D 3 11 12 G 2 तदा; B 2 मुनेः (for ततः).
 N̄ 2 V 3 B 1 4 D 1 10 12 M 4 निष्क्रामयुज्यात्तुये (B1 'चदा'
 M 4 'मुनीन्'). V 4 निष्क्रामयुज्यात्तुये. —V 4 D 1 M 4 om.
 22°. —*) D 2 5 11 12 G 2 M 1 ससन्नमं (G 2 M 1 'मस');
 Cg, h, t स संभ्रमात् (as in text). Śi D 3 12 चरन्; D 4
 पत् (for त्वत्). N̄ 2 V 1-2 B D 2 7 9 10 12 संभ्रमावपि (N̄ 2

हुनि [sic] लो राम. —) B 1, 4 गौतमं; D 3 om. (hapl.)
 (for गौतमं प्रति).

23 *) Śi D 2 5 11 12 तु, D 3 9 11 T ३ (for स). —*)
 Śi D 2 5 7 11, 12 सचर्षणिः (for महामुनिन्). —*) G 1, 2
 क्लिष्टं, Cg as in text (for क्लिष्टं). —*) D 3 समिधि (sic).
 Śi D 2 5 7 12 विप्रं (for तत्र). —*) T1 damaged from
 इ up to शुं. D 3 संतुलं (for सकृत्). Śi D 2 5 7 11 12
 पुत्ररथं; D 2 च सुरधरं (for मुनिर्पुंगवम्)

24 *) Cg त्रिणन्दन Śi D 2 5, 7 11, 12 विशदा भग
 नितः; D 2 त्रिपादनयोःहितः. —for 23-24, N̄ 2 V B
 D 1 10 12 M 4 subst. :

1003* ददर्श सहमायानं गौतमं दीप्ततेजसम् ।
 देवैरपि सुदुर्धर्षं तपोदीर्घबलाश्रयम् ।
 पुण्यातीर्थोदकक्लिन्नमायुक्लिन्नमिवानलम् ।
 समिक्कलापं सकृत्समाडायायान्तमश्रमम् ।
 दृष्ट्वै च तदा शशो विपादमप पत्म् । [5]

[(1. 1) V1 B 2 4 प्रविशत् ददर्शात्, V 3 म ददर्शं समायात् (for
 the prior half). —V1 damaged from त in गौतम up to
 वत् in 1 2 —D1 illeg after गौतम up to र in 1 2 and
 gloss इतो गौतम ददर्श (for the post. half). —(1. 2) N̄ 2
 B 2 D 10 M 2 इत्यपि D 1 कीर्ष (for कीर्ष). —(1. 3) V 4 अन्ये
 (sic) (for आन्य). D 1 दीप्यमानमिवानलम् (for the post.
 half [= 23°]). —B 1 om 1. 4. —(1. 4) D1 illeg. for
 the prior half after first स V 2 सपिरक्लाप (for 'क्लाप').
 V1 om (hapl) च in [अ]यायान्. N̄ 2 V 4 B 4 Dt
 आदायान (B 4 'त; D 1 आयाव [submetric]) त्व (N̄ 2 स)
 मश्रम, M 4 सगुणायान्मश्रम (for the post. half) —(1. 5)
 D 1 M 4 न इदं (for द्यैव च). V 4 B 2 तन (for तत्र).]

25 *) D 2 अ* (for अथ). N̄ 2 V B D 1 10 12 M 4
 सोपि दृष्ट्वै देवैर्दं (V 4 'चेरं'). —*) D 1 illeg, M 1 मुनिं (for
 मुनि-). —*) V 4 D 1 5 दुर्धृत्तं, M 4 (after corr. sec. m as
 in text) सुवृत्तं (for दुर्धृत्तं). D 1 M 4 संपच (for सपचो).
 —*) D 1 M 4 कुडो (for तोपात्).

26 *) D 1 12 मत्र कस्मिन् रूपं. —*) D 1 illeg. up to
 मि, D 14 T 2 G 2 M 3 तस्मात्; G 4 कस्मात्, Ck as in text

गौतमेनैरमुक्तस्य सरोषेण महात्मना ।
 पेततुष्ट्वृषणौ भूमौ सहस्राक्षस्य तत्क्षणात् ॥ २७
 तथा शश्या स वै शक्रं भार्यामपि च शप्तवान् ।
 इह वर्षसहस्राणि बहूनि तं निरत्स्यसि ॥ २८
 वायुभक्ता निराहारा तप्यन्ती भस्मशायिनी ।
 अदृश्या सर्वाभूतानामाश्रमेऽस्मिन्निरत्स्यसि ॥ २९

इति श्रीरामायणे वाल्मीक्या उक्तं सप्तचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४७ ॥

(for वरमाद्) —^d) G₂ M₂ अपलस, Cm g k t ri° (as in text) N₂ V B D₁ 10 11 13 M₂ तस्मात् त्रिफ (V₂ ° ह्) लो भव, D₂ M₂ विकलत्वं भविष्यति —After 26, D₁ ins

1004* भगामिल्लयुक्तं पाप यदेव परिधासि ।
 (illeg ink spread) सहस्रभगभूषण ।
 त्यक्तं प्रवृत्तं यन्मुह परदारामिमर्शनम् ।
 (illeg ink spread) त्ति पराजयम् ।

पेततु (वृष)णौ चाप्य सहस्रभगता गत । [5]

27 V₂ om 27^{ab} —^d) T₁ damaged up to सु D₂ उक्तस्तु, D_{1a} T₁ 2 G₂ उ (T₁ damaged) केतु (for उक्तस्य) —^d) Dt D₁ 8 सुरोषेण S₁ D₂ 3 5 7 11 13 कुपितेन महात्मना (S₁ ° न) —^d) B₁ येत्तुर V₄ lacuna for वृत् in वृषणौ D₁ चोर्णौ (for भूमौ) D₂ अपतत्तत्र वृषणौ —^d) N₂ V B D₁ 10 राषव, M₂ भीत (for तत्क्षणात्) —After 27 N₂ V B D₁ 10 11 13 M₂ ins

1005* र्थात्त स तदा चासीद्दत्तौ मा निपलीकृत ।
 धर्षितस्तपस्रोषेण वदमल चैनमाविशत् ।

[[(1 x) D₁ M₂ सत्मा (for स तदा) D₁ च तदानीं भूद्, D₁ illeg from वि up to धर्षि in 1 2 —(1 2) V₂ M₂ चैव°, V₄ प्राप्तोस्तदा, B₁ चापि भोविशत् B₂ चैव सत्ता (for चैनमाविशत्)]

28 °) D_{1a} T₁ 2 अथ T₃ तदा (for तदा) Dt D₂ 8 8 च (for स) S₁ D₂ 3 5 7 11 12 तथा चोक्तवा (S₁ D₂ ° क) सहस्राक्ष, N₂ V₁-3 B D₁ 10 13 M₂ त शप्तवान् (B₁ 3 4 ° व) मुनिवरो (B₂ ° श्रेष्ठो, B₄ ° बर्ला), V₄ त शप्तवैव मुनी रोयाद्, M₂ अथ शश्या सहस्राक्षे —^d) N₂ V₁-3 B₁ 3 4 D₁ 10 11 13 M₂ तामपि, V₄ ता चैव, B₂ तामपि (for अरि च) D_{1a} T₁ 2 G₂ अदृश्यामपि —^d) D₁ घने निय (for बहूनि त्वं) Dt D₂ 8 बहूनि निरित्यसि —For 28^{ad}, S₁ N₂ V B D₂ 3 5 7 10-13 subst

1006* वर्षणत् नमव्येयारुदं पापे दृष्टचारिणि ।

[V₂ ष् illeg B₂ वृणम् (for वृणम्)]

29 °) Dt D₂ 8 Ct वा १, Cg as in text (for वायु) G₁-3 M₁ 3 शिवा भूषा (for निराहारा) T₂ तप्यन्ते (sic) M₂ मलिन्या भस्मशायिनी (for °) S₁ N₂ V B D₂ 3 5 7 10 13 तप्यमाना ति (D₂ °) शल्लभा (V₁ damaged for शलभा) सतन

यदा चैतद्वनं घोरं रामो दशरथात्मजः ।
 आगमिष्यति दुर्धर्षस्तदा पूता भविष्यति ॥ ३०
 तस्यातिथ्येन दुर्धृत्ते लोभमोहप्रिर्जिता ।
 मत्प्रकाशे मुदा युक्ता सं वपुर्धारयिष्यमि ॥ ३१
 एरमुक्तया महातेजा गौतमो दृष्टचारिणीम् ।
 इममाश्रममुत्सृज्य सिद्धचारणसेविते ।
 हिमराच्छिखरे रम्ये तपस्तेपे महातपाः ॥ ३२

भस्मशायिनी, D₁ वायुभूता भस्ममाया (also °रूपा) ततो भस्म समप्रभा, Cg t (t वाक्, rest) as in text —^d) S₁ D₁ 11 12 °त्, N₂ V₁ 3 B D₁ 10 13 वनेऽस्मिन्स्त्व, V₂ 4 वने त (V₄ °) हिमन् (for आश्रमेऽस्मिन्) Dt D₁ 8 8 T₂ वसिष्यसि, D₂ 9 G₁-3 M₁ 2 4 भविष्यति D₂ भातिथ्ये त्व भविष्यसि —After 29, D₁ ins

1007* रूप च ते प्रतास्ये (चे) य गमि धरि सुदुर्लभम् ।

मास्ये त्व सुदुर्धृत्ते यस्मात्पापेऽरमन्त्यसे ।
 तदा प्रवृत्ति चाभ्युन्नता रूपगुणाभिवृता () ।
 पुनश्चैतामुवाचैव परां ता गौतमो मुनि ।

30 ॐ Ck यदा चैतद्वनं घोरमित्यादि सार्धश्लोकद्वय गौतमेन श्रापमोक्षप्रतिपादकं प्रक्षिप्तम् । ॐ Cg t disagree —D₂ 9 om (hapl) 30 T₁ damaged up to ह् in ° —^d) V₄ D₂ यद्, Cg k t as in text (for यदा) S₁ D₂ 7 12 चेद्, N₂ V B D₁ 10 13 M₂ त्विद्, Dt D₂ 8 तद्य, D₂ चैनं, D₁ चोप, G₁ 3 M₁ त्वेत्, Ck as in text (for चैत्) —^d) S₁ D₂ 3 5 7 11 12 °दानारविर्निनु —V₁ damaged from एव in ° up to the prior half of 1 2 of 1008° —^d) T₂ G₁-3 ° M₁ काकमिष्यति, Ct भाग° (as in text) N₂ V₄-4 B D₁ 10 13 M₂ त दृष्टा (for दुर्धर्षस्) —^d) D₁ illeg for दा पूता भविष्य N₂ V₂ 4 B D₁ 10 13 भूतपापा (N₂ °त्वा), D₂ यथा° T₃ तन ° (for तदा पूता)

31 D₁ 11 om (hapl) 31 —^d) G₁ 3 दुर्धरे —^d) S₁ D₂ 12 तदा काले, Dt D₂ 8 G₁ 2 M₁ Ct मयकाना, Cg as in text (for मयकानो) —^d) S₁ D₂ 3 7 °रूपं Dt D₁ 8 त्व°, D₂ 15 M₂ न्वरप, D_{1a} (sub lu) तं°, Cm g t as in text (for स्य वयुर) —For 31 N₂ V B D₁ 10 13 M₂ subst

1008* तस्यानिष्यं सुदुर्धरे हृत्वा लोभप्रिर्जिता ।

मयमीष मुदोवेता समुषेव्यस्यमत्तयम् ।

[[(1 x) V₁ missing the prior half (cf v 1 30) M₂ पात (for लोभ) —(1 2) V₂ कने°, D₁ M₂ षो (M₂ ष्) तपता (for मुनेवेता) B₂ D₁ 10 मनुष्यवशं वद, D₂ तं ह् ष् षारविष्यति, M₂ तन यथ° (for the post half)]

32 D_{1a} damaged up to ते in °, —^d) V₁ damaged after गौ B₁ गौतमं, B₂ गौतमीं N₂ B₂ m also as in

अफलोस्तु ततः शक्रो देवानामिपुरोगमान् ।
अत्रनीत्रस्तपदनः सर्षिर्मिधान्सचारणान् ॥ १
कुर्वता तपसो विभ्रं गौतमस्य महात्मनः ।
क्रोधमुत्पाद्य हि मया सुरैर्यमिदं कृतम् ॥ २
अफलोऽग्निं कृतस्तेन क्रोधात्सा च निराकृता ।

शामभोक्षेण महता तपोऽस्यापहृतं मया ॥ ३
तन्नां सुरैः सर्षे सर्षिसंवाः सचारणाः ।
सुरसाहस्रं सर्षे सफलं कर्तुमर्हथ ॥ ४
शतक्रतोर्वाचः श्रुत्वा देवाः सपिपुुरोगमाः ।
पितृदेवानुपेत्याहुः सह सर्षेर्मरुद्रभिः ॥ ५

text) D13 शक्राय भार्या मनीर्णिनी — २ V1-3 B1 & D10 13
M4 om 32^{ed} —^o) D2 सेवित S1 V4 B2 D3 5 7 11 12
पुष्य (V4 B2 ष्य) देश समासाद्य सिद्धचारणसेवित — For
32^{ed}, B2 subst

1009* मनसा द्यमानेन गतवान्मुनिसत्तम ।
—^o) N2 V B D13 M4 टिखर गवा, D1 10 गत्या, D2 2
पुष्ये (for टिखर रन्ये) —^o) N2 V2 B2 & D10 सुदुल
(B2 क्)र, V1 3 4 B1 M4 सुदुखर, D2 4 7 11 13 महायथा
(D13 मया), T2 moth eaten (for महातया)

Colophon *Āanda name* N2 V1 D4 11 12 14 om
V2 & B D10 आदि, D1 3 अयोष्या — After *Kanda*
name N2 (before *sarga name*) V2 B4 D10 ins
बालचरिते — *Sarga name* S1 N2 V2 B2 4 D3 5 7 10 12
शक्रा (S1 D3 5 7 12 इद्रा)हल्याशाप, V1 D1 अहल्याशाप,
V2 गौतमात्पद्माहल्याशाप, V4 अहल्याशापनाद, B1 3
शान्तरूपामि (B3 ि)शाप, D2 9 अहल्याशापमोक्षे, D13
शपद्रान् — *Sarga no* (figures words or both)
S1 V1 4 B2 4 D3 5 11 12 om N2 B2 3 D10 49 V2 D9 51,
V3 D1 D2 6 8 14 S (except M4) 48 D1 38 D2 7 37
D12 — कडे — हल्ययो नाम 49 — After colophon
D12 4 M2 conclude with श्रीरामाय नम, G3 श्रीमते
रामानुजाय नम

48

ET N1 missing *Sarga* 48 (cf v1 I 33 8)

1 * N2 V B D1-2 7 10 11 13 M2 4 Ck विकल्ह (V2
[sic]) Cm g t as in text (for अफल्ह) N2 तदा,
V B D1 3 5 7 10 12 13 हृच (for तत) —^o) V4 अग्नि,
G1 3 M1 साग्नि, Cv r m g as in text (for अग्नि) D14
T1 3 G2 M2 3 Cv r g पुरोषय, Cm as in text (for
पुरोगमान्) —^o) S1 (m as in Dt) D1-2 3 7 11 12 तत्र
पचनं (D10 पचनं तत्र [by transp]) N2 V1 3 4 B (B2 m
also) D10 M1 ग्रन् (B2 हृह)मनस, Dt D2 अनयनं, D2
सहग्रन्धन (hypermetric) D12 उन्मता रमा G2 रोप,
G2 M2 च सुयग्रन्ध, Cg k as in text (for ग्रन्धनद्वन)
॥ C2 ग्रन्धनि प्राप्तन स्वकारणे दैव्यं घ्यनदने ॥ —^o) २
V1 3 4 B D10 13 मह मिददि, D1 D2 3 4 M1 मिददीय (D2
* *)षे, D1 11 (with hiatus) अदि, D2 सिद् (for
सर्षिमधास) V2 सर्षिर्षिनो वल्ह

2 D14 damaged up to त in 6° —^o) D2 विभ्रे, D11
विभो (both sic) (for विभ्रे) —^o) N2 V B D10 13 M4
प्राशेय विभिया मया — B1 om (hapl) 2°-3° —^o) S1
D2 3 5 7 11 12 T3 तु (for हि) —^o) Cg k as in text
— For 2^{ed} N2 V B2-4 D10 13 M4 subst

1010* गौमत्पोषमुत्पाद्य सुरकार्येष्विकीर्णुणा ।
[V2 गौतम, V4 तम, B4 गो, M4 तमे (for गौतमात्) V2
पार्य (for सुरकार्ये)]

3 B1 om 3 (cf v1 2) —^o) N2 V1-3 B2 3
D10 13 M4 अफलोद्, V4 B4 अफलोद्य, D3 अफल्हस्तु, Cm as
in text Ck विकलोदिमि (for अफलोडिमि) D2 G1 लसत्
(for कृतत्) —^o) S1 D3 5 7 12 स च (D2 7 तु) निराहृत,
D1 सर्षे निराहृता, D2 सा तु Cm k as in text (for सा
च निराहृता) N2 B2 D10 13 प्रोदेन च निराहृत —^o) M2
damaged for क्षेण D14 damaged from up to प in 11°.
N2 V1-3 B2 4 D10 13 M4 तेनास्य, G3 भवता (for महता).
V4 तेनास्य शामभोक्षेण —^o) N2 V B2-4 D10 13 तपोविभ्र
(B4 भ्र [sic]) कृतो, D2 7 ष्यपहृत (for तपोऽस्यापहृत).
M2 तपोविभ्रं मया कृत

4 * S1 D1-5 7 11 12 14 T2 4 G4 M2 (M3 before corr.
as in N2 after corr *sec m*) 4 Ck तम्यत्, N2 मया,
D13 न्मे, T3 त मा (for तमत्) N2 V B D10 13 14 M4 गणा ;
T2 मुरा (for सुरवरा) Cv r m g as in text (for *)
— G3 om (hapl) 4° —^o) V2 (with hiatus) क्षिपि,
D10 सिद्धा, G2 सघान् (sic) (for सयिपयो) —^o) S1
D1-3 5 7 11 12 न्नाहाद्यकतोर, N2 V B D2 10 न्नाथायैमपहले
(N2 lacuna for फल), Dt D2 9 न्नायैकर युयं, D13 न्नायै
च मक्ल, T2 G4 M2 मारु (G4 हृ)हृत (T3 त) M2
न्यमिदं, M4 न्नाथायैमदिवा, Ck as in text (for
न्यायैकर सर्षे) —^o) T2 अर्हवि (sic) (for अर्हय)

5 * २ V1 2 4 B2 4 D10 13 M2 दातक्रतुच ध्रुवाः
V2 दातन्म्य तद्वच ध्रुवा D11 तन्म्य तद्वचन ध्रुवा —^o) N2
V1 3 B D10 11 12 सग्नि, V2 नदि (for साग्नि) D12
damaged from सि to मा —^o) Dt D2 6 8 M2 मय मह
(मह सर्वेद) — For 5^{ed} N2 V B D10 11 13 M4 subst

1011* ऊतु विद्युगणाशब्दविद्युं मय्य ममागनात् ।
[V2 न दुमं D11 भागनुवा M4 एष युवा (for तत्र
मनागनात्)]

अयं मेघः सट्टपणः शक्रो ह्यवृषणः कृतः ।
मेघस्य वृषणो गृह्य शक्रायाशु प्रयच्छत ॥ ६
अफलस्तु कृतो मेघः परां तुष्टिं प्रदास्यति ।
भवतां हर्षणार्थाय ये च दास्यन्ति मानसाः ॥ ७

—For 5 Śi D1-3 5 7 12 subst, D9 subst 1 2 only for 5^{cd}

1012* तस्य तद्वचनं श्रुत्वा पितृदेवा समागताः ।
पितृदेवानुवाचाग्निं सहितान्समरुद्रणैः ।

[[(1 x) D7 7 सहाशस्य धीमत् (for the post half)

—(1 2) Śi पितृन्, D5 इत् (for पितृ) Śi D5 12 समरुद्रणान्]

—Then D1 reads 1016* followed by 8^{ab} —After 5, G1 3 M1-3 (inf ltn sec m) ins

1013* पुरा विचायं मोहेन नृपियर्षी शनकतु ।
धर्मयित्वा युने शापात्तत्रैव त्रिबलीकृत ।
इदानीं कुप्यते देवान्देवराज पुरदर ।

[[(1 x) Note hiatus between the two halves

—(1 2) G1 विकृ (sic) M3 विकल (for विक्री) M3 lacuna for कृत]

6 * N2 V B2-4 D10 13 एष, B1 एष वै (hypermetric) Cm g k t as in text (for अयं) Śi D1-3 5 7 11 12 'द्वि मेघो वृषणी —D9 reads from 6^b-7^a in marg —^b) Śi N2 V B D1-3 5 7 10 12 शक्रश्चा(D5 वा)वृषणी⁰, M3 शक्रोस्य वृषणं कृत —For 6^{ab}, M4 subst

1014* पशोर्मघस्य वृषणो भवता सतत म्रिय (यौ) ।

—^d) M1 Ck दाकस्य (for दाकाय) D4 T3 G1 3 M3 प्रयच्छय —For 6^{cd}, Śi N2 V B D1-3 5 7 10-12 M4 subst

1015* अस्येमी वृषणी जित्रा मरेन्द्राय प्रयच्छत ।

[[N2 (after corr m) अस्येमी, B1 2 M4 तस्येमी (for अस्येमी) Śi D1-3 5 7 11 12 अस्वापह्य वृषणी (Śi D5 12 'ण) (for the prior half) V1 प्रयच्छत V2 'से (sic) D3 'च्छ*, D5 7 12 'य (for प्रयच्छत) Śi सहाशस्य समाशु, M4 दातुमर्हथ सुना (for the post half)]

—Thereafter, Śi reads 9^{ab}

7 D9 reads ^a in marg (cf v l 6) —^a) D14 damaged from छ to मे D5 13 'श, M4 अफलोय N2 B3 D9 10 13 T3 G1 सतो, M3 सदा (for वृतो) —^b) Śi D1-3 5 7 11-13 Ck तुष्टिं, Ct as in text (for तुष्टिं) Śi D1-3 5 7 12 म्रियन्ति, N2 V B D10 11 13 M4 उपे (M⁰*) प्यति, D9 प्रया⁰ (for प्रदास्यति) Cm as in text (for ^b) —^c) Dt D4 6 8 9 Cm t हर्षणार्थं च, k(ed) हर्षणार्थं च —^d) D9 देवद्वयं महात्मने, Cv r k as in text (for ^d)

For 7^{cd}, Śi N2 V B D1 (reads after 1012*)-3 5 7 10-12 M4 subst

1016* भवतामुपयोगेन तदवस्य सुमदचरम् ।

अप्रेस्तु वचनं श्रुत्वा पितृदेवाः समागताः ।
उत्पाद्य मेघवृषणौ सहस्राक्षे न्यदेवयन् ॥ ८
तदा प्रभृति काकुत्स्थ पितृदेवाः समागताः ।
अफलान्भुञ्जते मेपान्फलैस्तेपामयोजयन् ॥ ९

[[D1 उपायोगेन (hypermetric) M3 चास्य नासिन (for उपायोगेन) N2 V1 B1 3 4 D10 13 त (V1 य)चास्य, D1 न हस्य, D2 ततोस्य, D3 7 11 तदस्य (sic?) (for तद्वस्य) N2 B3 D10 12 13 तु (D12 तु)महाकृत्, D11 *रुल (for सुमदचरम्), M4 परा तुष्टिमविष्यति (for the post half)]

—Thereafter N2 V B D10 11 13 M4 cont M5 ins (inf ltn sec m) 1 2 only after 1018*

1017* तस्मान्मेघस्य वृषणो जित्रेती दातुमर्हथ ।
इन्द्राय सुरकार्यार्थं विकलाय पितामहा ।

[[(1 x) N2 औ ती (submetric) V1 1 B1 M4 'त्सेमी, V2 'त्सारे (for छिन्नने) —(1 2) D11 महत्पन (for नहत्)]

—After 7 Dt D6 8 G2 M1 3 ins

1018* अक्षय हि फल तेषा यूय दास्यथ पुष्करम् ।

[[M3 हतिता (for पुष्करम्)]

—Thereafter M3 reads (inf ltn sec m) 1 2 of 1017*.

8 Dt om 8 —^a) G3 इत्येन्द्र (for अग्नेस्तु) M3 वचनान् (sic?) (for वचन) Ck as in text (for ^a) —^b) M3 'दिता, Ck t as in text (for समागता) —For 8^{ab}, N2 V B D10 11 13 M4 subst

1019* श्रुत्वा चाग्निपुरोगाना देवानां पितरो वच ।

[[V1 सग्नि, V2 B2 D11 12 ['णयग्नि (for चाग्नि)]

—After 8^{ab}, D1 reads 6 —D9 om (hapl) 8^c-9^b.

—^a) N2 V B D10 11 13 M4 उरुह्वय, D5 6 9 उत्पाद्य (for उत्पाद्य) Śi D5 12 वृषण, V3 M4 'णा, Cg as in text (for वृषणी) —^d) D5 M3 सहस्राक्ष (for 'क्षे) —D14 damaged for चाक्षेभ्य Śi D1 3 5 7 12 समाशु, D6 8 T3 G3 M1 3 न्यवेदायन् (D6 M3 'त[sic]) D9 निवेदयत् (sic) (for न्यवेदयन्) N2 V2 4 B D10 13 इन्द्रायोपददु (V4 *शु)सदा (B2 [before corr] 'ययुस्तया), V2 3 M4 इन्द्राय प्र (V3 च, M4 वि)ददु (M4 'शु)स्तदा

9 D2 om 9^{ab} (cf v l 8) D4 reads 9 in marg

Śi reads 9^{ab} after 1015* —^a) N2 V B D10 M4 तत,

Cm g t as in text (for सदा) —^b) N2 V B D10 13 M4 पितर वच्यभोजिन (V3 B4 'जना) —^c) Śi N2 V1 3 4

B D1 (m gloss अट्टपण)-3 5 7 9-12 M4 अचरत्, V3 त्रिपत्,

Cm t as in text (for सत्तान्) D11 सुप्यते (sic) (for सुप्यते)

Śi V1 3 4 B D1-3 5 7 9-12 M4 मेघं, N2 दोषं, V3

दोषं, Cm g as in text (for मेपान्) —^d) M3 पत् (for पत्तम्) Śi N2 V B D1-3 5 7 10-12 M4 सपत् तु न (Śi

इन्द्रस्तु मेपट्टणस्तदा प्रभृति राघव ।
 गौतमस्य प्रभात्रेण तपमथ महात्मनः ॥ १०
 तदागच्छ महातेज आश्रमं पुण्यरुर्मणः ।
 तारयैनां महाभागमहल्यां देवरूपिणीम् ॥ ११
 विद्यामित्ररथः श्रुत्वा राघवः महलक्ष्मणः ।
 विश्वामित्रं पुरस्कृत्य आश्रमं प्रतिवेश ह ॥ १२

ददर्श च महाभागं तपसा द्योतितप्रभाम् ।
 लोकैरपि समागम्य दुर्निरीक्ष्यां सुरासुरैः ॥ १३
 प्रयत्नाद्धिमितां ध्यात्वा दिव्यां मायामयीमिव ।
 धूमेनाभिपरीताङ्गीं दीप्तामग्निशिखामिव ॥ १४
 सतुपारावृतां साभ्रां पूर्णचन्द्रप्रभामिव ।
 मध्येऽम्ममौ दुराघर्षां दीप्तां ध्वर्यप्रभामिव ॥ १५

D1-3 5 7 15 ले न, N2 B2 D10 च [N2 m] न, V2 B2 न तु [by transp] मुंजते, Cv rg t as in text (for ^d).

10 ^a) N2 V1 3 4 B1 3 4 D10 13 M4 च, B2 स, Cg as in text (for तु) V4 [न]भूत्स, D3 वृषमणम्, D11 ^aपुनः, G2 ^aपुनो (last three sic) (for मेपट्टणम्) —^d) S1 N2 V2 B2 3 4 D2 5 7 13 M4 तत् (for तदा), D7 राघवो —^c) V2 B1 4 नोतमस्य S1 V1-3 B D1 2 11 प्रभात्रेण —^d) D1 D2-4 6-8 Ct तपसा, Cg as in text (for तपसा), D12 तु, D2 3 7 11 सु (for च), T2 V2 (before corr) शापमस्य S1 D2 तपस सुमहच्छब्द, N2 V B D10 13 M4 बभूवामितवेभ्यस, (B1 erroneously repeats after 12 from प्रभृति in 10^d up to मितवे)

11 ^a) D1-3 7 9 तस्मात्प्रवृत्त D2 महाबाहो, D3 9 T2 3 G1 3 (before corr) 4 M3 महातेजा Cm k t as in text (for तेन) S1 D3 11 12 तस्मात्प्रवृत्तादे तस्य —Note hiatus between ^a and ^d —For 11^a), N2 V B D10 13 M4 subst

1020* तस्माद्यविदा रामास्तु गौतमस्याश्रम विभो ।

[V1 lacuna for त in तस्मात् N2 B2 D10 प्रविश्व D13 प्रसाव (for प्रविश) V2 3 चास्तु च, M4 राम त्वम् (for रामास्तु) V1 नोदनस्य B4 प्रभो (for विभो) D13 गौतम मुनिस्तप म4 एतमयाश्रम प्रभो (for the post half)]

—^c) S1 N2 V2 3 B2-3 D1 3 5 7 10 11 12 ^aयेना, D12 तारये* (sic) G2 ^aयेना, M4 सोषयस्व, Cm t as in text (for तारयैनां) D12 महाभाग (with hiatus) —^d) S1 चाहल्या, D1 3 7 10 अहिह्या, Ck as in text (for अहल्या) S1 D2 12 कामरूपिणी, N2 V2 B D10 13 M4 शापवै (B1 ^aवि) हृत (V2 B2 D12 ^aतात्) V1 पतिविकृता (sic) V2 4 पापवैहता, Ck t as in text (for दवरूपिणीम्) D1 (m gloss) दनेन ब्रह्मणा सर्वरूपेण अहल्या निर्मित

12 ^b) N2 V B D10 13 M4 राम सौमित्रिणा सह —^c) V1 lacuna for विश्वामि D2 D3 om (hapl) from 12^d up to 1^c of Sarga 49 —Note hiatus between ^a and ^d —^d) S1 D1 3 5 7 11 12 प्रविश्व महावन (D11 ^aधम), N2 V B D10 13 M4 प्रविश्वशाश्रम तत् (M4 तु), D12 T1 3 G4 तम् धनमयाविदात् —After 12 B4 erroneously repeats from प्रभृति in 10^d up to मितवे in 10^d (cf v.l. 10^d)

13 D2 om 13 (cf v.l. 12) —^a) S1 N2 V B D1 2 3 7 9-12 M3 4 न (D1 स) ददर्श (D2 ददर्श स [by transp]) Cg as in text (for ददर्श च). M4 ततस्तर, Cm ^aगस्य (for महाभाग) —^b) S1 D1 (m gloss परिपुष्टयुति) 3 5 12 [अ]द्युतिप्रभा, V2 B2 M4 (before corr) [उ]द्योतिप्रभा Cm g k t as in text (for ^d). —^d) D1 T1 M3 दुर्निरीक्ष्य Cm g k as in text (for ^d). —For 13^a), S1 D1 3 5 7 9 12 subst

1021* एकानव समायाच दुर्षयासुरै सुरै ।

[D2 12 दुर्दशां (for दुर्षयान्) D1 3 5 सतुपारै, D13 अस्तु सुरै (for असुरै सुरै) D7 म्दुर्जां दुराघै, D9 दुर्निरीक्ष्यां दुराघै (=13^d) (for the post half)]

while N2 V (V3 after 15) B D10 11 13 M4 subst

1022* सेन्द्रैरपि सुरै साक्षादनालक्ष्या समागतै ।

[M4 मंरै (for साक्षात्) V2 अवपुथां (for अनालक्ष्यां) D11 सतां, M4 ^aगने (for समागतै)]

14 D2 om 14 (cf v.l. 12) —^a) B1 प्रयत्न, M3 Ck प्रयत्न, Ct as in text (for प्रयत्नात्) V4 यद्दृ (for ध्यात्वा) —^b) V2 3 दिव्य (for दिव्या) —D1 9 T2 om (hapl) 14^d —D11 T1 3 Gastransp 14^d and 15 —^c) V2 4 B3 4 D11 13 [अ]ग्नि, D12 T1 3 G1 4 M3 4 [अ]ग्नि, M2 च, Ct as in text (for [अ]ग्नि) D11 परिनागा (for परीताङ्गीं) G2 3 M1 धूमेनाग्वाङ्गिताम्यो (G2 ^aता) —^d) D1 दौसिम (sic) (for दीप्ताम्)

15 D2 om 15 (cf v.l. 12) B1 om (hapl) 15^d D11 T1 2 G4 transp 14^d and 15 —^a) S1 N2 V B2 4 D1 3 5 7 10 13 तुपारेण, D6 सुं, Cv r as in text (for सतुपार) V2 सर्वा, V2 B2 4 सद्गता, D4 T2 शुभ्रा, D9 तात्रा M3 (before corr सास and after corr ser m) साक्षा, M4 सौम्या (sic) Cg as in text (for सासः) Ck Cv r सतुपारावृताम् स इति वा पदच्छेद । Ck —^b) D11 G9 पूर्णा, D12 T2 पूर्ण (sic) (for पूण) —D1 3 7 11 om (hapl) 15^d —^c) S1 नमोमध्ये, V2 मध्यतक्षे (sic) V4 मध्ये तयो, M4 सा, Ck as in text (for मध्येऽम्ममौ) —^d) B1 पूर्णचन्द्र^o (=15^b), D12 दीप्ता ^aमामिव —After 15 V2 reads 1022*.

सा हि गौतमवाक्येन दुर्निरीक्ष्या बभूव ह ।
 त्रयाणामपि लोकानां यावद्रामस्यै दर्शनम् ॥ १६
 राघवो तु ततस्तस्याः पादौ जग्दहृतस्तदा ।
 स्मरन्ती गौतमवचः प्रतिजग्राह सा च तौ ॥ १७
 पाद्यमर्घ्यं तथातिथ्यं चकार सुसमाहिता ।
 प्रतिजग्राह काकुत्स्थो विधित्पटेन कर्मणा ॥ १८

16 D₂ om 16 (cf v 1 12) D₁₃ om 16^a
 —^a) D₄ [अ] वि, T₃ तु, Cg k t as in text (for हि)
 D₁: ११-नायेन (for -वाक्येन) —^b) S₁ N₂ V₁: ३ B₂
 D₃-११ T G₂ M₁-३ Ck दुर्निरीक्षा Cg as in text (for
 'क्ष्या) —^c) S₁ D₁₃ M₂४ दर्शनाद्, D₁₃ damaged
 Cm k as in text (for दर्शनम्) —After 16 S₁ (marg)
 Dt D₄ ११ 16 S Cm k t ins

1023^a शापरस्यान्तमुपागम्य तेषां दर्शनमागता ।

[D₁₃ damaged from शा to तु M₄ भागम्]

17 D₂ om 17 (cf v 1 12) B₁ om 17 and
 18 S₁ reads 17-18^a in marg —^a) G₂ च M₂ inf
 lin sic M Cg as in text (for तु) S₁ Dt D₂: 11
 T₃ M₂ तदा (D₁₃ *) D₄ [अ] तिथी (for तत्तत्) M₂
 [अ] ह्य्या (for हस्या) N₂ V B₂-4 D₁₃: 13 दृष्ट्व राघवो
 (B₄ 'वत्) तया —^b) G₂ M₂ जग्राहवत् (sic) S₁ Dt
 D₂: १७ M₂ तत (for तदा) —^c) M₂ प्रीया (for प्रति)
 S₁ Dt D₄: ११ T₃ G₁-३ M₁ हि, M₂ [अ] वि (for च)
 —For 17^a, N₂ V B₂-4 D₁: ११ 10-13 M₂ subst

1024^a सा च तौ पूजयामास स्रष्ट्वा गौतममापितम् ।

[D₁₃ [ए] ने (for तौ) D₁: ११ 11, 12 प्रतिजग्राह (for
 पूजयामास) V₂ स्रष्टा (sic) (for स्रष्ट्वा) M₂ गौतमस्य
 वच स्रष्टा (for the post half)]

18 B₁ D₂ om 18 (cf v 1 17 and 12 resp.)
 S₁ reads 18^a in marg (cf v 1 17) D₁₃ damaged
 from ए in ^a up to च in ^b —^a) T₃ G₂ तदा (for तया)
 —For 18^a, N₂ V B₂-4 D₁₃: 13 M₂ subst

1025^a पाद्यापानान्तमकारिषंयावधीनमानमा ।

[V B₂ पाद्यापानान्त- M₂ अकारिष्य B₂ शीपि (for शीप)]
 while D₁: ११ 11 13 subst

1026^a श्रावण पाद्यमर्घ्यं च चकार मुनिंश्च तयो ।

[D₂: ११ 13 अर्घ्यं (for अर्घ्यं)]

—^a) S₁: S₂ V B₂: 4 D₁₃: 13 M₂ ताम्ब (S₁ B₂ D₁₃: 13
 'दा V₂ 'त्वा); D₂: T₃ G₁-३ M₁: ३ कानुपयो (sic) Ct
 as in text (for कानुपयो) —^b) S₁ D₁₃: ११ 11, 13 G₁
 वत्; Cm: ५ as in text (for तिथि) N₂ V B₂-4 D₁₃: 13
 M₂ पूजा न^a V₂: *; B₂ नो पूजा [by transp.] विधित्पटे

पुष्पवृष्टिर्महत्यासीद्वदुन्दुभिनिस्त्रैः ।

गन्धर्वाप्सरसां चापि महानासीत्समागमः ॥ १९

साधु साध्विति देवास्तामहल्यां समपूजयन् ।

तपोमलविशुद्धाङ्गीं गौतमस्य वशानुगाम् ॥ २०

गौतमोऽपि महातेजा अहल्यासहितः सुखी ।

रामं संपूज्य विधिवत्पस्तेपे महातपाः ॥ २१

19 D₂ om 19 (cf v 1 12) —^a) M₂ पपातातु (for
 महत्यासीद्) —^b) S₁ दिव्य (for देव) S₁ D₁: ११ 11, 12, 13
 T₃: G₂-४ नि स्वन् (for निस्त्रै) M₂ देववापानि सस्वतु ।
 Cm t as in text (for ^a) —For 19^a, N₂ V B D₁₃: 13
 subst

1027^a दृष्टुर्देववापानि पुष्पवृष्टि पपात खात् ।

[V₂: 4 B₁: २ सस्वतु, V₂ मुमुदर, D₁₃ दृष्टुर् (for दृष्टुर्)
 V₂ -वापानि (for -वापानि) D₁₃ च (for खात्)]

—^a) D₁₃ damaged for पसरसां D₂: T₃ वा (for च),
 N₂ V B Dt D₂: ६-१० 10 13 G₂: ३ M₁: ३ चैष (B₄ *)
 (for चापि) —^b) D₂: G₂ M₁ समुत्सव; Cg as
 in text (for समागम) M₂ तत्रासीत्प्रति स्वन्

20 D₂ om 20 (cf v 1 12) —^a) S₁ N₂ V B
 D₁: ११ 10-13 देवाश्च, M₂ चाहल्यां (for देवाणाम्) —^b)
 S₁ N₂ V B D₁: ११ 10-13 तदाहस्या (D₁₃ 'ह्रिया; D₁
 'दीर्घी) मपूजयन् । M₂ सिद्धास्त्र धारिस्तिरे —B₂ reads 20^a
 in marg —^c) D₂ तपोमलद्; D₁₃ तपोमल (for 'मल)
 S₁ विनुदा सा, B₂ D₁: २१ ११ 11 13 M₂ विनुदां च (D₁: ११
 11 13 M₂ तौ; D₂ 'त्वा); T₃ विशुद्धाङ्गी (for त्रिशुद्धाङ्गी)
 Ct as in text (for *) —^d) S₁ वशानुगाम्; D₁₃
 वशानुगा (for 'नुगाम्) M₂ दृष्टुर् रामसमागमे —For 20^a,
 N₂ V B₁: २ B D₁₃: 13 subst while B₂ ins after 20

1028^a विनुदां तपसोमेण तदा रामसमागमे ।

[V₂ तया (for तया) V₂ -समागमार्]

21 D₂ om 21 (cf v 1 12) —^a) S₁ D₁: ११ 13
 गौतमस्तु; D₂ गौतमो हि —^b) D₂: २१ अह्रिया; Cm t as in
 text (for अह्रिया) —^c) D₂ महातपा (for 'तपा)
 —For 21, N₂ V B D₁₃: 13 M₂ subst

1029^a गौतमश्च महातपा दृष्ट्वा दिव्येन वपुषा ।

श्रवणमर्घ्यं च ताममागर्षं प्रपूजयन् ।

वसन्त भार्गवा येन पूजयाहृत्यया तदा ।

तथैव सदिगो मृगस्तरन्तरे मारावता ।

[(1 1) B₁ [अ] च (for च) —(1 3) M₂ [ए ४ (for
 [ए ४) M₂ ह्या (for ह्या) —(1 4) M₂ ह्या (for ह्या)
 V₂ -वत् (for 'वत्) D₁₃ तौ शीपुर्व सिद्धास्त्रादेरे मारावता
 —(21^a)]

रामोऽपि परमां पूजां गौतमस्य महामुनेः ।

सकाशाद्विधिवत्प्राप्य जगाम मिथिलां ततः ॥ २२

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे अष्टचत्वारिंशः सर्गः ॥ ४८ ॥

४९

ततः प्रागुत्तरां गत्वा रामः सौमित्रिणा सह ।
त्रिधामित्रं पुरस्कृत्य यज्ञपट्टमुपागमत् ॥ १
रामस्तु मुनिशार्दूलमुनाच सहलक्ष्मणः ।
साध्वी यज्ञसमृद्धिर्हि जनकस्य महात्मनः ॥ २

बहूनीह सहस्राणि नानादेशनिवासिनाम् ।
ब्राह्मणानां महाभाग वेदाध्ययनशालिनाम् ॥ ३
ऋषिपादाश्च दृश्यन्ते शक्रदीशतसंकुलाः ।
देशो विधायितां ब्रह्मन्पत्र वत्स्यामहे वयम् ॥ ४

22 Ds om 22 (cf v1 12) —^a) D11 गौतमाय
D4.12 T3 M3 महामन (for °मुने) N2 V B D10 13 M4
गौ(V1 गौ)तमादपिमत्तमाद् —^c) N2 V B D10 13
अवाप्य विधिवत्तस्मात्, M4 अवाप्य पत्रयित्वा तु —^d) S1
D1 2.5 7 11 12 तदा, N2 V B D10 13 M4 प्रति, M3 तप (sic)
(for तत) G1 जगाम मिथिलाधिप —After 22 Ds 13 ins
while S1(after 1^{ab})D1 3 7 9 11 ins before 1 49 1

1030* विधामित्रं पुरस्कृत्य पश्यन्देशान्त्रिंशत्सत्या ।

[S1 देशं निनेत्र, Ds 7 द(Dr दे)शत्रिंशत् (for देशान्त्रिंशत्)]

Colophon Ds 5 13 om (For Ds cf v1 12 the
rest cont the Sarga) —Kanda name S1 V4 D1
om N2 V2 3 B D10 आदि° (B1 then ins बालचरिते),
D3 अयोध्या° —Sarga name N2 V2 D10 11 अहू(D10
°हि)स्वपातापमोक्ष (V2 °विमोक्ष), V1 2 4 B1 3 अहूल्या
दूर्शनं B3 अहूल्यादूर्शनं शपमोक्ष, B4 D7 अहूल्यामोभ्य
(D7 °ण), D1 3 9 अहिल्यामोक्ष —Sarga no (figures
words or both) V1 2 4 B1 4 Ds 11 om S1 (m) D1
D4.8 14 S (except M4) 49 N2 B2 3 D10 50 V2 D9
52 D1 39 D7 38 D13 —कादे—दूर्शनं 50 —After
colophon T2 G1 4 M2 conclude with श्रीरामाय नम,
G3 श्रीमते रामानुजाय नम

49

☞ N1: missing Sarga 49 (cf v1 I 33 8)
Ds 13 continue the previous Sarga —Before 1
D1 7 9 11 ins 1030*

1 Ds om 1^{ab}c (cf v1 1 48 12) S1 reads (1st
time) 1^{ab} in marg (sec m) as in text followed

by 1030*, then repeats it as in N2 etc. —^a) V1
om Dt Ds कृत्वा (for गत्वा) —^b) N2 V B D1 3 5
7 9 13 M4 दिश राम सहलक्ष्मण —^c) V2 यज्ञराज (for
°वाप्यम्) S1 N2 V B D1-3 5 7 10-13 दूर्शनं ह (D11 स)

2^{ab}) D9 मुनिशार्दूल N2 V B D10 13 त रामो मुनि
(V1 damaged for मो मुनि)शार्दूल दृष्ट्वा यज्ञमभापत्
—^c) G1 3 साधु यज्ञ, M4 महती तु (for साध्वी यज्ञ) N2
V B D10 13 अदो समृद्धिर्वैजस्य (for °) S1 D1-3 5 7 9 11 12
साध्वयं सुसमृद्धोस्य जनकस्य मदाय तु

3 D14 partially damaged for ° —^a) D11 T ह,
G1-3 M1 च, M4 दि (for [ह]द) V1 *स्त्राणि S1 Ds 9
बहव दातसाहस्रा(S1 °दये [sic]), D1 बहूना हि सहस्राणा,
D2 2 7 बहूने हि शतसाहस्रयो(D2 °सा, D3 °स्रो), D12
वर्धोपितसहस्रा* (sic) —^b) D9 निवासिन —^c) G1
(after corr as in text) महातता (for °भाग) S1
D1 3 5 7 9 11 12 ब्राह्मणाना समेताना (Ds transp) देश(S2
वेद्)भाषात्रिचरिणा —After 3 D11 ins 1 2 3 of 1031*
thereafter reads 5^{ab} as in N2 etc repeating it in
its proper place

4^a) M4 बहव (for दृश्यन्ते) S1 D1-3 5 7 9 11 12
यज्ञपादा(D3 °द [sic] Ds 11 12 °भाग)श्च बहव —^b)
D2 2 7 9 -कृत, Cl. t as in text (for -शत) —D14 par
tially damaged for ° —^c) D7 दिशो (for देशो) —^d)
S1 D1 3 5 7 9 11 12 वास सुप्री(D1 3 सुख D3 7 11 सुखे)
भवेद् (for वत्स्यामहे वयम्) —For 3^c 4 N2 V B D10 12
M4 (I 1 ins for 3^{cd}) subst D11 ins after 3

1031* समागताना विप्राणा देशभाषाधिकारिणाम् ।
दृश्यन्त ब्राह्मणाना च वासा ब्रह्मराया कृता ।
देश परीक्ष्यता ह्यदो वत्स्यामो यत्र वै वयम् ।

रामस्य वचनं श्रुत्वा विश्वामित्रो महामुनिः ।

निवेशमकरोदेशे विनिक्ते सलिलाप्लुते ॥ ५

विश्वामित्रं मुनिश्रेष्ठं श्रुत्वा स नृपतिस्तदा ।

शतानन्दं पुरस्कृत्य पुरोहितमनिन्दितम् ॥ ६

ऋत्विजोऽपि महात्मानस्त्वर्ध्वमादाय सत्वरम् ।

[D11 13 om l 1 — (1 1) M₂ इहागतानां V₂ damaged for नं विप्रा V B₂ विक्रा (B₂ °या) रिणं (for [अ] विक्रारिणाम्) — For ins see below — (1 2) V₄ रम्य (for वामा) B₂ (m also as above) वशा (for रषा) D11 तत (for हुता) D13 निवासश्च पृथक्पृथक् (for the post half) — (1 3) V₃ सवीक्ष्यतां (for परीक्ष्यतां) V₄ * (lacuna) रय (for ह्यो) B₂ वसामो (for वरत्यामो)] — After l 1, B₂ ins

1032* ज्ञानिना सिद्धवर्गाना मुनीना च महात्मनाम् ।

5 D11 reads 5^{ab} twice (cf v l 3) —^a D₃ वच*, D₁ च वच (for वचनं) N₂ V B D10 13 इति रामवच श्रुत्वा —^b S₁ D1-3 5 7 11 (second time) 12 M₂ °यता, N₂ V B1 3 4 D10 13 °यता, B₂ °यता (for महामुनि) —^c V1 Dt D2 6 8 G₂ M1 निवामम् (for निवेशम्) D12 देसं, M₂ तत्र (for देशे) V₂ विवेश नगरोदेशे —^d M₂ विनिक, Ck t °क्ते (as in text) S₁ D₃ 11 12 सलिलाप्लुते, N₂ V1 B₂ 4 D₂ 10 13 सलिलाप्लुते, V₂ 4 Dt D₄ 6-9 (before corr. as in text) G1-3 M1 3 Ck t सलिलाप्लुते B1 विनिक्तसलिलेभ्युते, Cm g as in text (for ^d)

6 D14 damaged for मुनिश्रेष्ठं श्रुत्वा —^a S₁ D₂ 3 5 7 11 13 मुनिं प्राप्त, N₂ V B D10 13 M₂ ऋषिं प्राप्त, Dt D1 4 6 8 T₂ M1 3 Cm अनुप्राप्त, G1 मुनिं —^d (for मुनिश्रेष्ठं) —^b V₂ damaged T₂ दृष्ट्वा (for श्रुत्वा) V1 3 B1 M₂ [अ] जय, V₂ 4 D₂ G₂ M1 तु, B₂ च (for स) N₂ V1-3 B D10 13 मिषितेश्वर, V₂ M₂ मिषिलापि (for नृपतिस्तदा) S₁ D1-3 5 7 11 13 जनक रद्द मरिचि, Dt D₂ 8 श्रुत्वा नृपवरस्तदा —^d S₁ D1-3 5 7 11 13 M₂ पुरोधसम्, V₂ मुपु^d (hypermetric) (for पुरोहितम्) N₂ V B D10 13 अक्षयम्, Dt D₂ 9 अनिन्दित, G₂ M₂ 3 अरिन्दम (M₂ °म), M₂ उपागमत् (for अनिन्दितम्) — After 6, D₂ 9 14 S (except M₂) Cg k (position uncertain) ins, while Dt D₂ 9 ins after 7^{ab}

1033* प्रयुज्जगाम सहस्र दिनयेन समन्वित ।

[M₂ सहजे (for सत्ता) T₂ विमयेन (for दिनयेन)]

7 ^{ab} M₂ ऋत्विजश्च महात्मानम् (for °) D14 damaged partially for 7^b G₁ 3 ध्वज्यम्; G₂ M₁ 4 अर्धयम् (for स्वर्धम्) D₂ T₂ G1-3 M₁ 3 सवरा S₁ D1-3 5 7 11 13 ऋत्विजश्च दृष्ट्वा (D₂ °) तस्योपमर्धे (S₁ D₁ ° र्ध्वं) मादाय धर्मवित् — For 7^{ab} N₂ V B D10 13 subst

विश्वामित्राय धर्मेण ददुर्मन्त्रपुरस्कृतम् ॥ ७

प्रतिगृह्य तु तां पूजां जनकस्य महात्मनः ।

पप्रच्छ कुशलं राज्ञो यज्ञस्य च निरामयम् ॥ ८

स तांश्चापि मुनीन्पृष्ट्वा सोपाध्यायपुरोधसः ।

यथान्यार्यं ततः सर्वैः समागच्छत्प्रहृष्टपत् ॥ ९

1034* ऋत्विमि सहितश्चान्यैरादायार्च्यं त्वरान्वित ।

[N₂ V₂ B₁ 3 D10 सहिते (B₂ °ता) र, B₂ (m as above) सहित (for सहितम्) V [अ] र्धं (for [अ] र्धं)]

—^c N₂ V1 2 4 B D10 13 सम्कृत्य, Cm t as in text (for धर्मेण) V₂ विश्वामित्र पुरस्कृत्य —^d S₁ N₂ V B Dt D1-3 5 7 10-13 Ct ददौ (for ददुर्) S₁ Dt D₂ 8 Ct धर्मः ; Cg as in text (for मन्त्र)

8 °) N₂ V B1 3 4 D10 13 M₂ स, B₂ D14 T1 3 G₂ 4 M1 च, D₂ om (submetric) (for तु) —^b N₂ V B D10 13 जनकान्मुनिसत्तम (V₄ °सा) —^d Ct यज्ञस्य (as in text) S₁ D1 2 5 11 12 राष्ट्रं (S₁ °ष्ट्रं) चा (S₁ D₂ वा) पि; D₂ 7 राष्ट्रं राज्ये (for यज्ञस्य च)

9 °) D14 partially damaged G₂ तात् (for ताश्च) . Dt D₂ 8 9 [अ] जय (for [अ] जयि) . D₂ G1-3 M1 3 मुनिः (for मुनीन्) D₂ T₂ G₂ M₂ रद्वा (for पृष्ट्वा) —^b T₂ पुरस्त, Cg as in text (for पुरोधस) —^c D₂ M₂ ऋषि^d, G₂ 3 मुनि^d, G₂ M₂ मुनिवै^d, M₂ ऋषीन्सर्वे (sic) (for तत सर्वैः) Dt D₂ 8 यथाहृष्टपिभि सर्वैः, D₂ T₂ यदा (D₂ °या) न्यायमृपीन्सर्वान् —^d T₂ समागम्यः Cm as in text (for समागच्छत्) T₂ समागच्छत् हृष्टवत्, Ct as in text (for ^d) . — For 9 S₁ D1-3 5 7 11 13 subst

1035* ताश्चैव स मुनि सर्वानुपाध्यायपुरोधस ।

समागच्छद्यथान्याय यथाविधि यथावय ।

[(1 1) D₂ [अ] पि (for [ए] ज) D₂ -पुरोपसं, D₂ 7 पुरोगमात् (for -पुरोपसं) — D₂ om (hapl) from l 2 up to 11 — (1 2) S₁ D₂ 11 विष, D₁ -वच, D₂ विषं (for विषि) S₁ D₂ [अ] र्धेन, D₁ -वच, D13 तस्य (for -वच)]

— For 8^c-9, N₂ V B D10 13 M₂ (l 2-3 for 9 only) subst

1036* पप्रच्छानामय चैव यज्ञमाहृष्टयमेव च ।

तांश्चैवाया मुनीन्वर्चानागतान्मु पुरोहित ।

यथान्यार्यं यथायोग्यं पर्यष्टच्छदानमयम् ।

[(1 1) V₂ [अ] पि (for [ए] ज) V₂ सामर्थ्यं (for -सामर्थ्यम्) — (1 2) V₂ तवेव (for तांश्चैव) M₂ ऋषीन् (for मुनीन्) V₂ B₂ पुरोहितान्, M₂ पुरोगम् — (1 3) V₂-4 B₁ 3 यथायोग्यं M₂ यथायोग्यं यथापार्यं (for the prior half)]

अथ राजा मुनिश्रेष्ठं कृताञ्जलिरभापत ।
 आसने भगवानास्तां सहैभिर्मुनिसत्तमैः ॥ १०
 जनस्य वचः श्रुत्वा निपसाद महाशुनिः ।
 पुरोधा ऋत्विजश्चैव राजा च सह मन्त्रिभिः ॥ ११
 आसनेषु यथान्यायमुपनिष्ठांसमन्ततः ।
 दृष्ट्वा स नृपतिस्तत्र विश्वामित्रमथारणीत् ॥ १२
 अद्य यज्ञसमृद्धिर्मे सफला दैवतैः कृता ।
 अद्य यज्ञफलं प्राप्तं भगवद्दर्शानामया ॥ १३

धन्योऽस्म्यनुग्रहीतोऽसि यस्य मे मुनिपुंगव ।
 यज्ञोपसदनं ब्रह्मन्नाप्तोऽसि मुनिभिः सह ॥ १४
 द्वादशाहं तु ब्रह्मर्षे शेषमाहुर्मनीपिणः ।
 ततो भागार्थिनो देवान्द्रष्टुमर्हसि कौशिक ॥ १५
 इत्युक्त्वा मुनिशार्दूलं प्रहृष्टपदनस्तदा ।
 पुनस्तं परिपत्रच्छ प्राञ्जलिः प्रयतो नृपः ॥ १६
 इमौ कुमारौ भद्रं ते देवतुल्यपराक्रमौ ।
 गजसिंहगती वीरौ शार्दूलवृषभोपमौ ॥ १७

10 Ds om 10 (cf v 9) —^a V2 स च (for राजा) —M4 om (hapl) from 10^a up to 1 3 of 1037^a D11 damaged from ^a up to हे in ^a. —^b N2 V B D10 (all with hiatus) 13 भगव (V1 च damaged) नृकुते (B4 °नृहृष्ट, D13 °नृकुसम्) D4 13 G1 3 M3 भगवन्नास्ता —^d Dt D4 8 8 14 T1 2 G1 4 मुनिपुंगवै S1 N2 V2-4 B (B1 m also as in V1) D1 2 5 7 10 11 12 उपवेष्टु (S1 D2 5 7 12 भ्रम मोक्तु) मिहाहैसि (B3 reads from मिहाहैमि in ^a up to उपवेष्टु in 1037^a in marg) V1 उपवेष्टुम* हैसि D13 सम मोक्तुमर्हसि (submetric)

11 Ds om 11 (cf v L 9) —^a S1 D1 13 पुरोहितो द्विजाश्चैव, D1 3 7 11 पुरोहितं वज Ds °ञे, D11 °भद्विज्ञे) श्वैव (D2 सवै), M2 पुरोधसा ऋत्विजैश्च

12 ^a) D11 partially damaged S1 D1 13 आसने तु (D2 *) D3 समागच्छद्, D7 11 M3 °च Cg as in text (for आसनेषु) D2 यथायोग्यम् (for यथान्यायम्) —^b Dt D4 8 8 9 T2 G M1-3 उप (M3 °* [lacuna]) विष्टा Cg °ष्टाम् (as in text) S1 D1 12 उपविष्ट (D2 °ष्टा) यथाविधि, D1 3 7 11 उपविष्टं महाशुनिं (D7 [before corr] °नि) —^c S1 D1 2 5 11 12 नरपातम्, D3 7 नरवरत्, G4 हुं (for स नृपतिर) —^d D7 अभापत (for यथावधीत्) —For 11-12 N2 V B D10 13 M4 I 4 only for 12^a cf v 1 10) subst while D11 ins 1 4 only after 12

1037^a न नृपनैरमुक्तोऽथ विश्वामित्रो महाशुनि ।
 निपसाद सतश्चैत्रं स राजा सह मन्त्रिभिः ।
 उपनिष्टमुपे वेद कृताञ्जलिरभापत ।
 अमृतस्यैव सम्राटिरथ मे भगव मुने ।

[B3 reads up to उपवेष्टु in 1 3 in marg (cf v 1 10) —(1 1) V2 B2-4 उक्त्वा B4 महावशा —(1 2) B2 मन्त्रि स (by transp) —(1 3) B3 उपवेष्टुम् V2 जेतो (for उपेत) V2 3 [ए]न B1 [ए]व (for [ए]रं) —(1 4) V4 B4 M4 [ए]व (for [ए]रं) V1 ° संवृत्तिर V2 स्त्रीनिर् (for सपतिर)]

13 ^a) T2 अथ (for अथ) G1 (after corr as in text) हि (for मे) S1 D1-3 5 7 11 12 अघाय (D1 2 11 °च मे) सफले यज्ञे —^b Cg k t सफला (as in text) S2 सहर्षं, D1 2 5 11 12 महर्षेर्देवतै, D3 7 दर्शानावता, G1 3 °देवता, G2 सफलै (for सफला दैवतै) S1 D1 2 5 7 11 12 कृत, G1 3 कृता, Cg k t as in text (for कृता) —D13 M4 om (hapl) 13^a —^c N2 V B D10 फलावाप्तिर —^d S1 D1 5 7 11 12 तव स, D3 मुने स्वद् D2 भगवन् (for भगवत्) N2 V B D10 मत्तान्या (V1 2 °द्या V3 ममेहा) गमरत्तव

14 ^a) V4 [अ]नुग्रहीतश्च —^b B1 यदि (for यस्य) S1 Dt D3 5 7 11 12 13 M3 मुनिपुंगव N2 V B D10 13 M4 त्वं महाशुने —^c S1 D1-3 5 7 11 12 यज्ञानसान सम्राप्तो (D11 यज्ञस्वावस्य प्राप्ते) द्रष्टुं मुनिवै सह

15 ^a) Cm g k t द्वादशाहं (as in text) S1 D1 3 5 7 11 12 महर्षे द्वादशाह तु (D3 त्वम्) —^b D3 एवम् (for शेषम्) T3 महर्षिभि Cm g h as in text (for मनीपिण) Dt D3 8 दीक्षामाहुर्मनस्विन —For 14^a-15^b, N2 V B D10 13 M4 subst

1038^a यज्ञस्वावस्य पुण्य द्रष्टासि सपदानुग ।
 द्वादशाहं च शेष मे यज्ञस्वाहुर्दिनावय ।

[(1 1) V4 [अ]नमर (for [अ]वयुष) V4 दृष्टाणि M4 द्रक्ष्यसे M4 सपदानुग —(1 2) M4 द्वा-गादश्च V4 द्वा-गा-वनेपं च (for the prior half) M4 मनीपिण (for द्विजावय) V4 यज्ञस्वावय भविष्यति (for the post half)]

—^a) S1 D1 2 5 7 11 12 यज्ञ M4 damaged for स (for ततो) D9 (after corr as in text) भोगार्थिनो —^b N2 V1 2 B D10 13 इह द्रक्ष्यस्युपानात्; V4 इह अक्षयपानात् (sic) M4 द्रष्टासि मुनिभि सह

16 ^a) G3 सदा (for सदा) —M3 reads 16^a inf in sec m —^b) D14 त्व (for तै) D3 प्रति (for परि) —For subst see below

17 —I 47 2 —^a) Dt D4 8 9 नृपत्य (for गिह) T3 नानिर् (sc) M3 गती (for गती) —^b) D3 नृपमान्वितौ

पद्मपत्रविशालाक्षौ खड्गत्तूणीधनुर्धरौ ।
अश्विनात्रिय रूपेण समुपस्थितयौवनौ ॥ १८
यदच्छयैव गां प्राप्तौ देवलोकादिवामरौ ।
कथं पद्म्यामिह प्राप्तौ किमर्थं कस्य वा मुने ॥ १९
वरायुधधरौ वीरौ कस्य पुत्रौ महामुने ।
भूपयन्ताविमं देशं चन्द्रसूर्याग्निान्ध्रम् ॥ २०

18 = I 47 3 —Dt Ds s om 18^{ab} —^a Śi D1-3
s 7 11 12 कस्येमौ (D1: 12 'तौ) देववर्णिनी (D11 'वर्णिनी)

19 = I 47 4 —Śi reads 19^{ab} in marg (cf v 1
1041*) —^a Śi Dt D4 s s G2 M1 s [इ]व, Ds [इ]ह
(for [ए]व) D2 14 T2 s सप्राप्तौ, M1 सा^o (for या
प्राप्तौ) —^b G2 [अ]मर (for [अ]मरौ) —After 19^{ab},
G1 s M3 (after 19 inf lin sec m) ins, while G2
M1 ins 1 5 only after 1040*

1039* पुण्डरीकविशालाक्षौ वरायुधधरायुभौ ।
बद्धगोधाहुस्त्रियाणौ रत्नवन्तौ महायुनी ।
काकपक्षधरौ वीरौ वृन्तारात्रिय पावनी ।
रूपौदार्यगुणै पुंसु दृष्टिचित्पापदात्रियौ ।
प्रकाश्य बुलमसारा क मासुदत्तमिहागनौ । [5]

[(1 4) G1 - [अ]जहारिणे]
—^a M3 (after corr sup lin sec m) वा as in text
before corr) च T3 कस्यवा (sic) (for कस्य वा)

20 Śi reads 20 in marg (cf v 1 1041*) G1 s
om (hapl) 20^{ab} M3 reads 20^{ab} (sec m) in marg
G4 om (hapl) 20^b-21° T3 G2 M1 transp 20^{ab} and
20^{cd} —^o Śi स्ययत्ताम् —^a Śi स्ययत्तार (by
transp)

21 G4 om 21^{ab} (cf v 1 20) —^b T3 G1 रूपेण
(for प्रमाण) —After 21^{ab}, G2 M1 ins

1040* किमर्थं च नरश्रेष्ठो संप्राप्तौ दुर्गमे पवि ।

—Thereafter cont 1 5 of 1039*

—^o G1 s कस्य पुत्रौ मुनिश्रेष्ठ —For 16-21, N3 V B
D10 11 (om 1 6 and reads 18^{cd} as in text) 13 M4
s 17-18^{ab} while Śi D1-3 s 7 11 subst 1 3-5 and 7-8 for
17-18^{ab} and 19-21 (Śi for 19^{cd} and 21^{cd} only)
respy

1041* उच्यतामिह मध्रीदत्ता महेमिन्द्ररादिभि ।
पुमान्बुद्धानि सुसुर्यं ततो यावत्प सत्पत्न्या ।
एतौ च मुनिराज्ञौ वृन्तारात्रिय पावनी ।
बाह्वपक्षधरौ बस्य त्रियं चायुधधरायुभौ ।
स्युदोररुदौ महाबाहु रत्नवत्तूणीधनुर्धरौ । [5]
अपिनो सतनी रूपे कर्याणामियदर्थनी ।
विमथं सुभृत्प्राज्ञावचनं सप्रिक्तायुभौ ।
बालायेवत्यवदानौ शोभतु कोपहृष्टं मन ।

परस्परस्य सदशौ प्रमाणेङ्गितचेष्टितैः ।
काकपक्षधरौ वीरौ श्रोतुमिच्छामि तत्ततः ॥ २१
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा जनरुस्य महात्मनः ।
न्यवेदयन्महात्मानौ पुत्रौ दशरथस्य तौ ॥ २२
सिद्धाश्रमनिवासं च राक्षसानां वधं तथा ।
तच्चागमनमव्यग्रं विशालायाश्च दर्शनम् ॥ २३

[(1 1) D13 M4 प्रीत्ये (for प्रीत्या) V3 तिष्ठतामिह तयोस्ता,
D11 उच्यतां सत्कृतो भवया (for the prior half). M4 [ए]ति
(for [ए]तिर) V1 damaged for ऋद्ध —(1 2) N3 B1
स्वद्वय, V4 D10 सुसुर, B2 सुसुर D11 यावत्पति (for यावत्प)
D11 सत्कृत. —(1 3) Śi D1 s 5 7 11 12 M4 र्गो (for एतौ)
M4 शौ (for च) D2 नर (for मुनि) V1-3 पावनी —(1
4) B2 पुच्छधरौ Śi D1-3 s 7 11 12 वीरौ (for कस्य) V1
damaged V4 चतु^o, B2 बाभ्यु^o, D13 M4 चाप्यु^o (for
चाभ्युत्तगनी) Śi D1-3 s 7 11 12 कस्येमौ (D11 'तौ) मुनियुगव
(D2 11 'तौ) (for the post half) —(1 5) B1 दीप्युगौ
(for महाबाहु) M4 नृणी —After 1 5, Śi D1-3 s 7 11 12
read 18^{cd} as in text and om 1 6 —(1 6) V1 B2
D10 M4 अधिनो, V3 अनयो, B1 अधियो (sic) (for अधिनो),
V2 सद्यो रूपे, M4 रूपसदशौ (for सद्यो रूपे) V1 [ए]मौ, D13
[ए]नौ (for [अ]ति) V1 -दर्थनी —(1 7) B4 क्रितोरौ
(for किमर्थं) Śi D1-3 s 7 11 12 च मुनिश्रेष्ठ (for सुभृत्प्राज्ञात्)
D13 अल्प (for अज्ञान) N3 B2 D10 संज्ञातुभौ, M4 वे
समागौ (for सप्रिक्तायुभौ) Śi D1-3 s 7 11 12 प्रपन्नौ दुर्गमाय
(D1 'युत and gloss दुर्गमानि स्थानानि) (for the post
half) —After 1 7 Śi reads 19^{ab} 20-21° in marg
—(1 8) B3 (m also originally वाप्यु^o) 4 देवात्रिय
Śi D1-3 s 7 11 12 अव (D2 रत्न, D11 विर)दिनी सद्ग^o, M4 एव
मदोत्र (for एवत्यवदानौ) Śi D1-3 s 7 11 12 इच्छाम्य (D2 13
'मि [sic]) मत्तव, M4 'दि मे (for कोपहृष्ट मन)]

22° N3 V B D10 तस्यैवद्, D11 स तस्यै (for तस्य
तद्) —^b Śi D1 s 7 11 12 महामुनि T3 विधामिगोम्य
भायन —^o D2 s त्रिवेदयद्, M2 6 अयेवामा (for महा
त्मानौ) Dt D2 s Ctp निवदयद्दोषवामा —^a N3 V2-4
B D10 11 12 सुतौ (for पुत्रौ)

23 D2 7 om 23° reading 23° in its place Śi N3
V B D1 2 s 10-12 M4 transp 23° and 23° —^o V3
D1 s नियायत्, M4 विद्वत्प्राज्ञात्मानं —^a Śi V4 B1 s 6
D1-3 s 11-12 च तं वधः N3 V1 s B2 D10 10 च सद्द्वय, G1
(also as in text) 'तद्, G2 वयत्त^o; M4 'च तं (for वधं
तथा) —After 23°, D2 wrongly repeats 22-23°
—^o Śi B2 D1 11 12 तथा, B1 वध, Dt D1-3 s 6-9 Ct सद्यः
D13 G2 M1 सद्य Cm as in text (for तद्य) Śi D1 13
वायुर्ग^o V1 अय्यव^o D13 अयर्ग^o Cm g as in text (for
अय्यर्ग^o) M4 एवचागमनमव्यग्रं —D2 7 om 23° —^a Śi

अहल्यादर्शनं चैव गौतमेन समागमम् ।
महाधनुषि जिज्ञासां कर्तुमागमनं तथा ॥ २४

एतत्सर्गं महातेजा जनकाय महात्मने ।
निवेद्य विररामाय विश्वामित्रो महायुनिः ॥ २५

इति श्रीरामायणे बालकाण्डे एकोनपञ्चाशः सर्गः ॥ ४९ ॥

Ñ₂ V B D₁ २ ६ १०-१३ M₄ वि (V₁ २ B₁ M₄ वै) शालरय (for
विशालायाय) D₂ ३ स् (sic) (for च)

24 ⁴) G₄ गौतमे तु (for गौतमेन) —^d) G₂ ३ M₁
आरोपणं, M₄ चा°, Ct as in text (for आगमनं) T₃ तदा
(for तथा) —For 24, Ś₁ D₁-३ ६ ७ ११ (1 2 only for
24^{ad}) १३ subst

1042* गौतमाश्रमकार्यं च गौतमस्य च दर्शनम् ।
महाधनुषि जिज्ञासां कार्यं वैषा महात्मन ः

[D₁ ३ om (hapl) 1 x —(1 x) D₂ ३ गौतमस्य
(through eye wandering for गौतमा) —D₃ om 1 2
—(1 2) D₁ २ ७ कार्यं वैत महात्मने, D₁ १ कर्तेष्व्वा च महात्सा
(for the post half)]

while Ñ₂ V B D₁ ११ (1 x only for 24^{ad}) १३ subst

1043* गौतमस्य च शापान्तमहल्यायाश्च दर्शनम् ।
रामस्य धनुषश्चैव जिज्ञासाथयुपागमम् ।

[D₁ ३ om (hapl) 1 x —(1 x) B₃ transp the
two halves V₁ B₁ १ गौतमस्य २ ३ B₃ D₁ ३ [अ] वि (for
first च) D₁ १ (with hiatus) शापाच (for शापान्तम्) .

D₁ ३ अहिल्यायाय —(1 2) V₆ रामश्च V₁ ३ उपगमम् (V₃ °न्),
B₂-४ (B₃ m also) उपगत]

25 ^a) Ñ₂ V B D₁ १३ इति, Ck as in text (for
एतत्) D₃ सर्वे, Ck as in text (for सर्वे) —^b) V₂
न्यवेदयत्, B₃ (m also as in text) युने (for महात्मने)
Ś₁ D₁-३ ६ ७ ११ १३ कौटिको जनकाय वै —^c) Ś₁ D₂ ३ ६ ७ १३
विररामाय, V₂ धीर रामाय (sic) Ctp विरराम तदा (hyper-
metric) (for विररामाय) —^d) D₁ १ महात्पा —After
25 Ś₁ D₁-३ ६ ७ ११ १३ १३

1044* सुनिमये स्थित प्राज्ञो बभूवामिव पावक ।
[D₁-३ ७ ११ वषे (for प्राज्ञो)]

Colophon D₁-३ ६ ७ ११ १३ om (cont the Sarga)
—Kanda name Ś₁ Ñ₂ V₁ D₄ om V₂-4 B D₁ ३ भादि°
—After Kanda name B₄ १३ बालचरिते —Sarga
name Ñ₂ V B D₁ १० जनकदर्शनं (B₁ °कस्तमागम, D₃
°सवाद्गो) —Sarga no (figures, words or both) V₁ ४
B₁ ४ om Ś₁ (m) V₂ Dt D₄ ६ ९ १३ T G M₁-३ ५० Ñ₂
B₂ ३ D₁ ५१, V₂ D₃ ५३ D₂ ३ इत्यर्थे—यणे—काडे—
दर्शनसर्गं ५१ —After colophon, G₁ २ ४ M₂ conclude
with श्रीरामाय नम, G₂ श्रीमते रामानुजाय नम

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा विश्वामित्रस्य धीमतः ।
 हृष्टरोमा महातेजाः शतानन्दो महातपाः ॥ १
 गौतमस्य सुतो ज्येष्ठस्तपसा द्योतितप्रभः ।
 रामसंदर्शनादेव परं विस्मयमागतः ॥ २
 स तौ निषण्णौ संप्रेक्ष्य सुखासीनौ नृपात्मजौ ।
 शतानन्दो मुनिश्रेष्ठं विश्वामित्रमथावधीत् ॥ ३
 अपि ते मुनिशार्दूल मम माता यशस्विनी ।
 दर्शिता राजपुत्राय तपो दीर्घमुपागता ॥ ४

अपि रामे महातेजो मम माता यशस्विनी ।
 वन्यैरुपाहरत्पूजां पूजाहं सर्वदेहिनाम् ॥ ५
 अपि रामाय कथितं यथावृत्तं पुरातनम् ।
 मम मातुर्महातेजो देवेन दुरनुष्ठितम् ॥ ६
 अपि कौशिक भद्रं ते गुरुणा मम संगता ।
 माता मम मुनिश्रेष्ठ रामसंदर्शनादितः ॥ ७
 अपि मे गुरुणा रामः पूजितः कुशिकात्मज ।
 इहागतो महातेजाः पूजां प्राप्य महात्मनः ॥ ८